اطیعوا اللہ واطیعوا الرسول واولی الامر منکم

از مصنفات عالی جناب قدسی القاب نور حدیقۂ افتا واجتہاد و نور حدقۂ ہدایت وارشاد جامع معقول ومنقول حاوی فروع واصول فخر المتکلمین سلطان المحققین ازغوث الدین آیۃ اللہ فی العالمین سید العلما السید حسین علیہ الرحمۃ

حدیقۂ سلطانیہ در مسائل ایمانیہ

باب چہارم در مبحث امامت

حسب فرمایش عالی جناب سمو الالقاب جلیل المراتب نبیل المناقب ذی المجد الشامخ والفضل الباذخ المولوی السید حسین ادام اللہ بدوام النیرین واقع ماہ شوال سنہ ۱۳۰۴ یکہزار وسہ صد وچہار ہجری

در مطبع ستارۂ مرتضوی واقع شہر لکھنؤ طبع گردید

ان۔ یہ کتاب اصول مذہب شیعہ کی ہے اہل سنت وجماعت نہ خریدیں اور نہ دیکھیں۔

اشتهار

باب چهارم کتاب حدیقه سلطانیه که از جمله کتب اصول مذهب امامیه اثنی عشریه است مختص بجهت فوائد و منافع شیعیان طبع گردیده است اهل سنت و جماعت بوفور لطف و عنایت این کتاب را خرید نکنند و مطالعه و ملاحظه ننمایند و از من طلب نفرمایند و چونکه جناب قدسی القاب مجتهد عصر نائب حضرت صاحب الامر کریم ابن کریم مولانا سید محمد ابراهیم مد ظله العالی حق تالیف این کتاب را بمن بخشیده اند لهذا نوشته می شود که کسی این کتاب را کل یا جزیا به تبدیل و تغیر اسلوب یا تذکره مصنف علیه الرحمه را از این کتاب جدا کرده به کتاب دیگر شامل کرده یا تنها تذکره را تا مدت سی سال طبع ننماید ورنه موافق قانون مجاریه دولت انگلشیه عوض نفع نقصان خود خواهد کرد از شیعیان هر که طالب این کتاب باشد خطی مشتمل بر طلب این کتاب با دای محصول نزد من اذل الخافقین سید حسین ساکن محله سعادت گنج منمحلات شهر لکهنو بفرستد انشاء الله تعالی فورا این کتاب بسبیل ڈاک بذریعه ویلو پے ایبل روانه کرده خواهد شد و چونکه از طبع این کتاب محض انتفاع دنیویه مقصود نیست لهذا قیمت این جنس گران بهارا بسیار کم و ارزان مقرر کردم که هر کس بادنی توجه خریدش می تواند کرد

قیمت کتاب	محصول ڈاک	خرچه رجستری ڈاک	میزان کل
عہ ۸/	۰۲/	۲/	عہ ۱۲/

المشتهر

سید حسین ساکن محله سعادت گنج قریب حالی دروازه

فهرست باب چهارم کتاب حدیقه سلطانیه

[illegible]

زادب فگنده سر را قلم ز سال طبعش — چه بهار تازه کامد بحدیقه امامت

قطعه دیگر بی تعمیه و تخرجه سنه ۱۳۰۳

فرح بخش ست سلطانی حدیقه — ز گلهای عبارات انیق

مصنّف سیّد علامه بود — که بنوشت این مضامین دقیق

سمیّش ریخته در قالب طبع — که از بهر شیوع ست این طریق

همنام ۳ و ۲
بقرطاز که در معدن نهان بود — مزیّن گشت هر صاحب سلیق

گوشواره ۱۱
بود نام ونشان و سال طبعش — کرامات مصنّف فی الحقیق

بر آمد مصرع تاریخ طبعش — بشد شایع امامت از حدیق

تقریظ دیگر از جناب سابق الالقاب مدظلّه العالی سنه ۱۳۰۳

بسم الله الرحمن الرحیم

بشری لکم یا معشر الشیعة الامامیّة قد شاع کتاب الامام
من الحدیقة السّلطانیّة للامام الهمام حجّة الاسلام المقیم بدار السّل
سیّد العلماء الاعلام سمیّ سیّد الشهداء علیه السّلام وهو کتا
مستطاب مشتمل علی مباحث دقیقة فی عبائر رشیقة ونکا
فی الفاظ رقیقة وتحقیقات وثیقة خلت عنها الکتب العتیق
فانعموا النظر فیه وتدبّروا فی مطاویه وخاویه فانّه الدّین الق
والصّراط المستقیم فاستندوا الیه واعتمدوا علیه واتبعو
هذا التقریض بتاریخین فی التقریض احدهما خال عن التکلّ
والتوطیة وثانیهما وان اشتمل علی التعمیه لکونه ناقصا محتاجا الی الت

بجبر ابعد کحرف الجیم لکنه للاشعار بالمصنف والمصنف
والسلامة وایمائه الی الطبع ارغب واوفق بالطبع مع ان
مثل هذه التعمیة الجدیدة لطیفة لذیذة لما فیها
من الخفاء والایهام والتشحید

قطعه تاریخ

طوبی لسلطان الحدائق انها فیض جری من سید العلماء
باب الامامة شیدت ارکانه ببواع حبر ذی ید بیضاء
هو فی حدیقته جنة وریاضه مخضرة الاغصان فی الغبراء
فتضل ناس کالغلاة وغیرهم فی کل واد قاتم الارجاء
یا طالبا للحق ارخ طبعه الحق باب حدیقة علماء ۱۳۰۴
قد کان مکتوبا و مکتوما فبا لطبع انجلی کاللیلة القمراء
فبذلت اقصی الجهد فی تاریخه شاعت حدیقة افقه الفقهاء

۱۳۰۱
۳
۱۳۰۴ سنه

قوله باب حدیقة علماء باغی که درختانش باهم پیوسته باشند منه قوله تعالی
حدائق غلبا و چون حدیقه سلطانیه مثمر ثمرات عظام و کثیرة المباحث
و حسن النظام گویا که باب السلام بهشت است این صفتها برایش خیلی مناسبت دارد
وحدائق بهشت عنبر سرشت را که درین آیه مذکور است با وی حرآی رد ۱۲ منه مدظله
همزه اگرچه ملفوظ میشود لکن در تاریخ محسوب نیست بلکه نزد اساتذه محققین مثل خلیل مکتوب نیست منه
سناه اللفظ واضح واما المعنی بالنظر الی المعمی فهو انی زدت فی التاریخ عدد حرف الجیم فان الاقصی

معناه الاعلی جمعه الاقاصی فی مقابلة الادانی و قصی اللفظ اعلاه ای الحرف الاول منه کما ان ادنی اللفظ معناه حرف ال
خبر ولذا ارخ مغلوبیة الروم بقوله تعالی غلبت الروم
فی ادنی الارض وهو الضاد فاقصی لفظ الجیم الجیم وبذلک فی التاریخ صرف عددها فیه ۱۲ منه مدظله العالی

تقریظ دلپذیر از رشحات خامه فیض شمامه جناب مستطاب معلی القاب فاضل
کامل عالم عامل فقیه باذل مقتدای عادل جامع معقول و منقول حاوی فروع
اصول بارع علام مجتهد انام السید محمد معروف بسید ابو الحسن دام اللہ فیوضہ
خلف ارشد نبذۃ الفضلا عمدۃ الفقہا المولوی السید علی شاہ رحمہ اللہ

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله على نواله وصلى الله على آله ومبيّني حرامه وحلاله
محمد واله وبعد فان الكتاب الموسوم بالحديقة السلطانية
في العقائد الايمانية من مصنفات السيد الامام الهمام علم الاعلام
وحجة الاسلام اية الله في العالمين وحجة البالغة في الارضين
وحامي حمى الدين وماحي اثار المفسدين عماد العلماء والمجتهدين
سناد الفقهاء والمتكلمين سلالة الاخيار المصطفين مولانا
سيد العلماء السيد حسين قدس الله روحه الزكية كتاب شريف
ومصنف منيف انطوى على العجب العجاب واحتوى على فصل الخطاب
وميز القشر عن اللباب والخطاء عن الصواب ببيانات نافعة للخاص
والعام وتقريبات قريبة الى الافهام واحتجاج يقطع لسان الجاحدين
وحجاج تكشف عن لجاج المعاندين وادلة تقصم ظهور الملحدين
وترغم معاطس اعداء الدين ولا بدع ولا عجب فانه من افادات
مثل ذلك العلامة المهذب وجذيلها المحكك وعذيقها المرجب
رجل الرجال وواحد الاحاد وهم اهل بيت لولاهم في هذه البلاد

لما قام للذين فيها عمود ولا اخضر لسعود ولهم اسوة فى هذه الحدود بجدهم خير الجدود واولياء الملك الودود سلام الله عليهم ما فاح عود وناح العود وهذا الباب الرابع من الكتاب فى امامة الائمة الاطياب كان عزيز الوجود لا يتيسر الا بعد الفحص والاستكتاب وامتدت اليه اعناق الطلاب فوفق الله السيد الخير الصفى السيد حسين الموسوى الرضوى حيث اهتم بطبعه واشاعته وبالغ فى تصحيحه ومقابلته فلله دره ولا نشتغل عشره وعظم اجره وكتب الفقير الى الله الاسير بذنبه ابو الحسن بن على تجاوز الله عن زلاتهما بسادتهما وولاتهما

عبارت بلاغت آگين والفاظ دلنشين جكيده كلك جواهر سلك اديب ماهر بحر زاخر فاضل كامل عالم عامل مجمع معقول ومنقول منبع فروع واصول حاج الحرمين الشريفين زائر ابى عبد الله الحسين المولوى السيد ناصر حسين دام ظله ادام الله ايام النير بن خلف المولوى السيد مظفر حسين مرحوم ومغفور

بسم الله الرحمن الرحيم

گل بى خار حديقه حق اليقين ثمره نخل علماء الاسلام والدين كلام بلاغت نظاميست كه در محامد ومدائح حضرت بارى عم احسانه واكرامه روائح روح پرورش مشام جان عالم تجريد را معطر ومطيب ساخت وبهار طراوت چمن زار احقاق الحق ونسيم دلگشاى مرغزار نهج الصدق سخن بلطافت انضماميست كه در نعت وثناى جناب خاتم الانبياء عليه صلوات الله وسلامه آوازه حسن ملاحتش شورى در براى بحار الانوار مدانداخت امابعد ابيارى گلشن مقال

از ابر پدرار حمد ثنای ذی الجلال و پس از صفیر انگیزی عندلیب دستان سرای قلم
در لاله زار نعت فخر بنی آدم خاتم الانبیاء صلی الله علیه وآله وسلم بر خواطر
گل چینان ریاض اصول دین و ضمائر مقتبسان انوار ائمه طاهرین صلوات الله
علیهم اجمعین ملاء السموات والارضین که بتشئید مبانی الایمان و تزئیف
اصول اهل العدوان مصروف می باشند و از برق خاطف شرر بارش وجود
بصارة العین اهل نفاق و شقاق می ربایند مبرهن باد که چون صواعق
حجج الهیه و آیات غیر متناهیه از آتش فشانی صوارم استدلالات علماء متکلمین
و برق سوزان حسام احتجاجات کملاء ماهرین که ناصران ملت و دین و حامیان شرع متین
مقلبین مکائد هر ابلیس پر تلبیس مبطلین عقائد اهل شناعت و تدلیس هادمین
بناء منتهی الکلام خصام از قوت دست استقصاء الافحام مرصفین تحجیر اعتقاد
اخذین گوهر مراد اند خرمن ترهات اهل شنآن و خاشاک هفوات صاحبان
عدوان از چار حد معموره عالم بسوخت و شوارق دلائل و براهین
علماء متألهین که ایشان را نیر جهان افروز فلک تدقیق آفتاب عالمتاب برج
تحقیق مبارزین میادین مناظره اشاعره و ارباب اعتزال یکه تازان
معارک احتجاج و استدلال نمک پاشان دیدهای خواب آلودگان بی هوشی
از عبارات و فقرات بلیغه هوش آورندگان بیهوشان باده غفلت و فراموشی
از تحریک نسائم کلمات و آیات فصیحه میتوان گفت سیمای عالم خفیات
معانی و صفحات خیابانهای نکته دانی را برافروخت لهذا درین زمان فرحت
اقتران بل از محاسن و برکات ایام و مکارم دهور و اعوام باب چهارم

از کتاب مستطاب حدیقهٔ سلطانیه در مسائل ایمانیه که بوجه تقالیب
ادوار زمان و فقدان انصار و اعوان بقالب طبع در نیامده و کسوت شهرت
نپوشیده بود بجلوه گاه ظهور در آمد بقدرت ذو الجلال بلا ملاحظه که نسبت
که از اشتهار این کتاب حسن و خار تریاکات اهل خلاف بی انصاف مثل ملل و نحل ایشان
که ماده اشتداد به الوبح (?) و بناء مقالات پر تدلیسات ایشان اوهن
من بیت العنکبوت صریح گردیده پای نهایة العقول در رفتار طریق صفتش
عارج و توصیف تصنیفش از ناطقهٔ زبان خارج می باشد کتابی است باغ بهجت
در روض ممطور صفحاتش و جنات حور سطورش قلائد نحور عنادل مضامین
بشیفه (?) بر افنان الفاظش نغمه زن و صلاصل حقایق شریفه بر اغصان معانیش
ترنم فکن در سواد خطوط کتاب آب حیات و هنگام طوفانی سفینة النجات
و شمس شعلی که از صرصر حوادث هفوات اهل عدوان مصون تابنده چراغی
که از اول تا آخر از گزند انفاس ارباب استنان ملعون علم و جوهر کمال الجانی (?)
دجان فضل و علم را از تاب و توانی مالا مال از آن ریاحین نادره که نرگس را از
برای مشاهدهٔ انتظاری در بوستان خلد عنوان را ابسی شرمساری بل از شوق
دیدارش دیده های نرگسها بیدار ها و باشتیاق جمالش گلها بر بستر خارها
مجموعه فرائد معانی لم یطمثهن انس قبلهم و لا جان گنجینه پر از ذخائر کانهن الیاقوت
والمرجان فقرات ابدارش حدائق پر از ازهار و انوار و سطور و بهینش کانها
جنات تجری من تحتها الانهار هر حرف این کتاب طبع رام عویش کانه حیات القلوب
هر فصلش تماشای فصل بهاری هر بابش نمونه باب رحمت باری سبحان الله

این دُرِ شاہوار نادرۃ الادوار نادیدہ چشم فلک و ناشنیدہ گوش ملک از تصنیفات
وتالیفات سید علام سرآمد متکلمین عظام نخل بند حدیقہ براہین چمن آرائی
گلبن کشف الحق والدین المؤید من اللہ الجلیل مشرف بتشریف علماء امتی کانبیاء
بنی اسرائیل ممدوح قدسیان اطباق خضراوی مسلم الثبوت میان انام غبراوی واسطہ
عروج سلالیم قرب الہی زینت افزائی اریکہ اوامر و نواہی و بمفاد واما بنعمۃ
ربک فحدث مشہ ریزند قطرات علوم بکام تشنگان منبع دانش و یقین ٭
و بمضمون واما السائل فلا تنہر بخشندہ خزائن علوم بکمال جود و سخا
بسائلین پیشوائی اہل ایمان رہنمای طریق ایقان خضر راہ شریعت ہادی
طریق حقیقت مؤسس ارکان شرع نبوی مشید بنیان آئین و آداب مصطفوی
منصور در معرکہ مناظرہ غالب جنود فلاسفہ واشاعرہ برانندہ دود خیالات
فاسدہ از دماغ ہوا خواہان شوکہ عمریہ بیک شعلہ افگنی ضربت حیدریہ
خامہ اش مانند صمصام قاطع لسان منکرین امامت ائمہ اطہار اقلم می آید و
چون ذوالفقار از دو زبان خود ترانہ توصیف لسان الحق می سراید تحقیقات شایان
پیش افاداتش ہیچو قیل و قال اطفال دبستان و توجیہات اشراقیان در مقابلہ افاضاتش
چون نور چراغ پیش آفتاب درخشان ہنگام گرمی و بازار حکمتش متاع ہر فلسفی
کاسد و وقت باریدن سحاب تحقیقش آتش فتنہ انگیزی ہر اشعری خامد

خیر و سعادت بشرف یارشان | فیض ازل گشتہ مددگارشان
مالک اقلیم معانی ہمہ | دا ملک ملک ہمہ دانی ہمہ
رخت بسر منزل دین افگنان | بار شک از دوش یقین افگنان

زیب دہ انجمن جعفری مجلس شان مسند دین پروری
پیش رو قافلۂ علم و دین آیت حق حافظ شرع متین
اعنی علامہ روزگار وارث ائمہ اطہار مولی الخافقین اقا
سید العلماء السید حسین علیین مکان اعلی اللہ مقامہ فی علیین مع ائمۃ الطاہرین
المہدیین بحسن سعی مشکور نہال بوستان سیادت ثمر باغ شرافت ہدیت انتساب
فضائل مآب زیب افزای بزم ذاکری آراستہ از صدق باطنی ظاہری
ز درج شرافت ثمین گوہری ز برج سیادت بلند اختری
ہویدا صداقت ز پیشانیش سعادت ز سیمائی نورانیش
عمدۂ خلان زبدۂ اخوان سلالۃ الائمۃ المصطفین جناب السید حسین
وقاہ اللہ الصمد من شر کل حاسد اذا حسد مطبوع گردیدہ الٰہی این نسخہ کیمیائی علم خلق را
مایۂ ہدایت و مولف و ساعی و بانی و کاتب و قاری را ثمر نہال آخرت باد الحمد للہ اولا و آخرا

اعلان ممانعت طبع این کتاب

چونکہ عالی جناب قدسی القاب زبدۃ المتکلمین قدوۃ المتفقہین مجتہد عصر نائب
حضرت صاحب الامر کریم ابن کریم مولانا سید محمد ابراہیم مدظلہ العالی حق تالیف
این کتاب را بمن بخشیدہ اند لہذا نوشتہ می شود کہ کسی این کتاب را کل یا جزء
یا بہ تبدیل و تغیر اسلوب یا تذکرہ مصنف علیہ الرحمہ را ازین کتاب جدا کردہ
بکتاب دیگر شامل کردہ یا تنہا تذکرہ را تا مدت سی سال طبع ننماید ورنہ موافق
قانون مجاریہ دولت انگلشیہ عوض نفع نقصان خود خواہد کرد فقط

العبد
سید حسین

اَطِیعوا اللّٰہ واَطِیعوا الرَّسُول واُولِی الاَمرِ مِنکُم

از مصنفات عالی جناب قدسی القاب نور حدیقہ افتا و اجتہاد و نور حدقہ ہدایت وارشاد جامع معقول ومنقول حاوی فروع واصول فخر المتکلمین سلطان المحققین از غوث الدین آیۃ اللہ فی العالمین سید العلما السید حسین علیہ الرحمۃ

حدیقۂ سلطانیہ در مسائل ایمانیہ

باب چہارم در مبحث امامت

حسب فرمایش عالی جناب سمو الالقاب جلیل المراتب نبیل المناقب ذی المجد الشامخ والفضل الباذخ المولوی السید حسین ادام اللہ بدوام النیرین واقع ماہ شوال سنہ ۱۳۰۴ یکہزار و سہ صد و چہار ہجری

در مطبع اثنا عشری واقع شہر لکھنؤ طبع گردید

لان - یہ کتاب اصول مذہب شیعہ کی ہے اہل سنت وجماعت نہ خریدیں اور نہ دیکھیں -

نقل دستخط

عالی جناب قدسی القاب مقتدای عادل ٭ هادی کامل ٭ ضابط قواعد معقول و منقول ٭ حافظ قوانین فروع و اصول ٭ مرجع ارباب تحقیق ٭ ملاذ اصحاب تدقیق ٭ زبدة المتکلمین ٭ قدوة المتفقهین ٭ مجتهد عصر ٭ نائب حضرت صاحب الامر ٭ کریم ابن کریم ٭ مولانا سید محمد ابراهیم ادام الله اظلاله علی رؤس المؤمنین ٭

باسمه سبحانه

باب چهارم کتاب حدیقه سلطانیه که از مصنفات جناب صدر علامه سید العلما السید حسین اعلی الله مقامه می باشد خلیل جلیل سید حسین صاحب نقلش از اصل نسخه که در کتب نجیف موجود دست گرفته در تصحیح آن مبالغه و اهتمام تام نموده اند و نجیف حق تالیف بایشان بخشیده ام باید که کسی تا مدت سی سال کتاب مذکور را طبع نکند و انچه سید صاحب معروف در خاتمه این کتاب احوال ملکی خصال آن علامه نوشته اند از کلام معتمدین نقل فرموده اند فجزاه الله عنا احسن الجزاء و اسبغ علیه النعماء

المرقوم بست و هفتم ماه شعبان سنه ۱۳۰۲ هجری یوم شنبه

سبط محمد ابراهیم ۱۲۶۷

اشتهار

باب چهارم کتاب حدیقهٔ سلطانیه که از جملهٔ کتب اصول مذهب امامیه اثنی عشریه است مختص بجهت فوائد و منافع شیعیان طبع گردیده است اهل سنت و جماعت بوفور لطف و عنایت این کتاب را خرید نکنند و مطالعه و ملاحظه ننمایند و از من طلب نفرمایند و چونکه جناب قدسی القاب مجتهد عصر نائب حضرت صاحب الامر کریم ابن کریم مولانا سید محمد ابراهیم مد ظله العالی حق تالیف این کتاب را بمن بخشیده اند لهذا نوشته می شود که کسی این کتاب را کلاً یا جزءاً یا به تبدیل و تغییر اسلوب یا تذکرهٔ مصنف علیه الرحمه را از این کتاب جدا کرده به کتاب دیگر شامل کرده یا تنها تذکره را تا مدت سی سال طبع ننماید ورنه موافق قانون مجاریهٔ دولت انگلشیه عوض نفع نقصان خود خواهد کرد از شیعیان هر که طالب این کتاب باشد خطی مشتمل بر طلب این کتاب برای حصول نزد من اذل الخافقین سید حسین ساکن محله سعادت گنج متصل محلات شهر لکهنو بفرستند انشاء الله تعالی فوراً این کتاب بسبیل ڈاک بذریعه ویلو پی ایبل روانه کرده خواهد شد و چونکه از طبع این کتاب محض انتفاع دنیویه مقصود نیست لهذا قیمت این جنس گران بها را بسیار کم و ارزان مقرر کردم که هر کس به ادنی توجه خریدنش می توان کرد

قیمت کتاب	محصول ڈاک	خرچه رجستری ڈاک	میزان کل
عـ ۸/	۲/۰	۲/	عـ ۱۲/۰

المشتهر
سید حسین ساکن محله سعادت گنج قریب دهلی دروازه

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین المؤید دینه المبین ببعث الرسل والنبیین
ونصب الحجج واقامة البراهین وصلی الله علی محمد رسول الله وخاتم
النبیین وعلی اهل بیته الطاهرین الاوصیاء المرضیین سیما سید
الاوصیاء علی امیر المؤمنین صلوات بملاء السموات والارضین

باب چهارم در امامت است و آن مرتب است بر یک مقدمه و چند مقصد و خاتمه
مقدمه در بیان چند چیز است که ذکر آن پیش از بیان مقصود اهم است از جهت آنکه
باعث می‌شود بر زیادتی بصیرت در مقصد این باب و لائح میگردد از آن حقیقت
مطلوب عند اولی الالباب پس بیان این امور در ضمن چند فائده ضرورست

فائده اولی در تعریف امامت و امام
فائده اولی در تعریف امامت و امام است بدانکه امام ماخوذ است از ائتمام بمعنی قصد
پس امام را ازین جهت امام گویند که مردم اتباع او را در اقوال و افعال قصد میکنند پس او متبع
باشد و مطاع سائر الناس که اتباع او و مراد از امام درین مقام کسی است که مقتدای امت

و پیشوای خلق باشد در جمیع امور دین و دنیا بنیابت پیغمبر پس آنچه پیغمبر از طرف خدا
امام بنیابت و جانشینی پیغمبر بعمل می آید نه بر سبیل استقلال و گاه است که امامت را اطلاق
می کنند بر ریاست عامهٔ دینیه و دنیویه علی الاطلاق چنانکه پروردگار جلیل در بارهٔ ابراهیم خلیل
می فرماید و اذ ابتلی ابراهیم ربه بکلمات فاتمهن قال انی جاعلک للناس اماما قال
و من ذریتی قال لا ینال عهدی الظالمین یعنی در آن هنگام که ابراهیم را پروردگار
بآزمایش در آورد بچند کلمه یا چند خصلت پس بانجام رسانید ابراهیم آنها را او تعالی
از غایت مرحمت فرمود بدرستی که من میگردانم ترا از برای خلق امام و پیشوا عرض کرد
که امید دارم که از ذریت من نیز امامان باشند پس حق تعالی در جواب ارشاد فرمود که در
نمی یابد عهد مرا که امامت باشد احدی از ظلم کنندگان و عنقریب تفسیر این آیهٔ کریمه
در مبحث عصمت خواهد آمد انشاء الله تعالی و مجملا در اینجا مذکور می شود و مولانا فخر الدین طریحی
نجفی در مجمع البحرین می فرماید الامامة هی الریاسة العامة علی جمیع الناس فاذا اخذت
لا بشرط شیء تجامع النبوة والرسالة واذا اخذت بشرط لا شیء لا تجامعها یعنی
امامت عبارتست از ریاست عامهٔ دنیا و دین پس هرگاه آنرا بر اطلاق آن بگذارند
با نبوت و رسالت مجتمع می تواند شد و هرگاه شرط نیابت که عبارتست از عدم استقلال
در آن بیفزایند با نبوت و رسالت مجتمع نخواهد شد و نیز در تفسیر این آیه
می فرماید انی جاعلک للناس اماما ای یأتم بک الناس فیتبعونک یعنی می گردانم
ترا پیشوائی که ایتمام بکنند و اقتدا نمایند مردم بتو پس متابعت تو کنند پس امام اسم است
لان الناس یأمون افعاله ای یقصدونها فیتبعونها و یقال للطریق امام
لانه یؤم ای یقصد و در کافی از حضرت صادق علیه السلام در تفسیر همین آیهٔ کریمه

مل ست که حق تعالی ابراهیم را بنده خاص خود قرار داد قبل آنکه او را نبی بگرداند و حق تعالی
او را نبی ساخت پیش از آنکه او را بمرتبه خلت فائز گرداند و او را خلیل خود گردانید پیش از آنکه
او را امام بگرداند پس هرگاه جمع ساخت برای او این همه درجه را فرمود انی جاعلك
للناس اماما پس هرگاه جلالت مرتبه امامت در نظر حضرت ابراهیم هویدا گردید آرزو کرد
که برای ذریت او نیز این مرتبه حاصل شود پس بدرگاه حضرت باری تعالی عرض کرد و من
ذریتی در جوابش فرمود لا ینال عهدی الظالمین یعنی سفیه امام و پیشوائی پرهیزگار
نمی تواند بود و نیز مرویست که آنحضرت فرمود هر آنکه پرستش کرده است برای بتان امام نمی تواند بود
محدث کاشانی در تفسیر صافی میفرماید که درین روایت تعریض ست بر مشائخ
سه گانه ازین راه که زمانی دراز قبل از اسلام پرستش بتان نموده بودند و در تفسیر قوله تعالی
واجعلنا للمتقین اماما از آنحضرت مرویست که فرمود ایانا عنی و در روایت دیگر
چنین ست هذه فینا و ابو بصیر از آنحضرت روایت کرده که در وقتی که بر زبانم جاری شد
واجعلنا للمتقین اماما فرمود از خدای خود امر بزرگی را خواهش نمودی
و حالانکه آیت چنین ست واجعل لنا من المتقین اماما ظاهر مراد آنست که این آیه
بهر دو وجه نازل شده و لکن بر نحو اول در شان حضرات نازل گردیده و بر طرز آخر نسبت بسایر خلق
فلامنافاة و گاه ست که امامت را بمعنی مطلق پیشوائی میگیرند اعم از آنکه پیشوائی
از اهل حق باشد یا پیشوائی اهل ضلالت قال الله تعالی وجعلناهم ائمة یهدون
بامرنا ای حکمنا لهم بالامامة وجعلناهم ائمة یدعون الی النار
یعنی خلینا بینهم و بین ما اشتهوا و علیه یحمل ما روی ان ضحانهما امامان
عادلان و سنفصله فی موضع یلیق به فائده ثانیه در وجوب نصب امام است

فائده ثانیه در وجوب نصب امام

بمعنی مقصود درینمقام بدانکه اهل اسلام خلاف کرده اند درینکه نصب امام بمعنی مذکور بر
خدا تعالی واجب است یا بر امّت و آنکه عقل حاکم است بوجوب آن یا بشرع معلوم
گردیده اهل سنت گویند که بر مکلفین واجب است که شخصی را از میان خود رئیس گردانند
و اتّباع او در آنچه موافق شرع است لازم گیرند و او را در امور مشروعه ممد و معاون
باشند کما صرح به الدهلوی من افاضلهم و آنچه فرقهٔ ناجیهٔ امامیه بر آن اتفاق کرده اند
آنست که بر پروردگار عالم نظر بمصالح و حکم نصب امام واجبست و عقل و نقل
بر آن دلالت میکند و این امر مهم باختیار خلق منوط نمیتواند بود و مفاسد آن بر دانشمند
خبیر مخفی نیست و متمسک قول امامیه چندین وجه است از عقل و نقل اولا مجملا میگوئیم
که همین قدر درینمقام کفایت میکند که حال امامت بعینه حال بعثت است پس هر دلیلیکه
بر وجوب بعثت پیغمبران دلالت میکند بر وجوب نصب امام نیز دلالت دارد و وجوب بعثت
بوجوه عدیده در مبحث نبوت بمعرض بیان آمده و بپایهٔ اثبات رسیده پس همان ادله یا بمثل آن وجوب
نصب امام باثبات میرسد زیرا که وجوه وجوب بعثت و نصب امام هر دو قریب بهم است و هر دو از احکام
دین اسلام و ثانیا سوق ادله بطرف مطلوب بتفصیل نموده میشود و بیان آن بچندین وجوه میتوان نمود
وجه اوّل معلوم است که مردم در انتظام امور دین و دنیای خود ناچار اند از رئیسی که سر کرده
گردد در امور مختلفه ایشان ابراه راست هدایت نماید و رفع مخاصمه و منازعه و مجادله و مغالبه
ایشان که بسبب اجتماع و تمدن بالطبع بالضروره در معاملات و معاشرات ایشان رو
میدهد بر وجه حق و صواب از ایشان بکند و همه عقول برین مفطور اند و چنین کس نبی است
یا امام که جانشین اوست خصوصا بعد حضرت رسالت مآب که خاتم پیغمبران است و بعد از وی
بعثت پیغمبر دیگر نیست و این مقدمات که درین تقریر مستعمل گردیده از غایت وضوح

وجه اوّل
وجوب نصب امام

س ان مسلک در مسلک اجلای بدیهیات و بعض آن نزد مخالف و مؤالف از
مسلمات است علامه تفتازانی در مطول در شرح ماتن الحمد لله علی ما انعم وقول
او وعلم من البیان ما لم نعلم میگوید انچه محصلش است آنست که مصنف بعد تعمیم
تصریح نمود بعض نعم از برای اشاره بسوی اصول چیزی که در بقای نوع انسان محتاج
الیه است بیان آن اینست که انسان مدنی بالطبع است یعنی محتاج است در معیشت
و زندگانی خود بسوی تمدن و آن اجتماع اوست با بنی نوع خود که معین یکدیگر و شریک
همدیگر شوند در تحصیل غذا و لباس و مسکن و غیر آن و این اجتماع موقوف است به اینکه
آگاه کند هر واحد صاحب خود را از چیزی که در دل اوست و اظهار حال و در جمیع امور
باشاره نمیتواند شد زیرا که اشاره وفا بمعدومات و معقولات صرفه که در خارج برای آنها
وجودی نیست نمیکند و تحریر مشقتی است زائد و گاه است که تحصیل ادوات آن متعسر
یا متعذر می شود پس حق سبحانه و تعالی انعام کرد بر آنها بتعلیم بیان و آن عبارت است
از نطق فصیح که مخبر باشد از چیزیکه در خاطر است و این اجتماع انتظام نمی پذیرد مگر در صورتی
که در میان آنها ناموسی و عدلی باشد که بر او جمیع مردم متفق شوند زیرا که هر واحد خواهش
میکند چیزی را که احتیاجش بسوی او میباشد و غضب میکند بر کسیکه مزاحمت کند او را
در محتاج الیه پس ظلم بر غیر واقع میشود و امر اجتماع مختل میگردد و رئیس و عمل جزئیات
غیر محصوره را در نمی یابد بلکه ضرور است برای آن ضبط قواعد کلیه که علم شرایع است
و ضرور است از برای آن قوانین واضعی که مقرر کند آنرا بطوری که سزاوار و لائق است
در حالی که مصون و محفوظ باشد از خطا و آن واضع شارع است و ضرور است که شارع
ممتاز باشد باستحقاق طاعت یعنی نسبت بمکلفان واجب الطاعة بوده باشد و آن مقرر

نمیشود

نمی شود مگر بامارات وآیات که دلالت کند براینکه شریعت او از نزد پروردگار هست
وآن آیات معجزات است وعمده معجزات پیغمبر ما قرآن است که فارق است میان حق
وباطل انتهی پوشیده نماند که در تحریر این تقریر ازین فاضل نحریر عمداً یا غفلةً اهمالی واقع شده
که نتیجه کلام وخلاصه مرام را فرو گذاشته چه مقدماتیکه بذکر آن پرداخته نتیجه آن این است
که تعیین این قوانین یا واضع آن که مصون باشد از خطا بر قادر علیم وحکیم که عالم السر
والخفیات است واجب است چه غیر او تعیین چنین شارع نمیتواند کرد وآنکه واجب
است بر حکیم علی الاطلاق نصب آیات ومعجزات بجهت تصدیق او وهذا کله ظاهر کل الظهور
لکن عامه چونکه از وجوب چیزی ولو بالنظر الی الحکمة بر باری تعالی تحاشی دارند همین
ازهمین جهت از استنتاج وجوب از مقدمات باوصف اعتراف بضرورت این امور
پهلو تهی نموده وکیف ما کان همین نقض بر تقریر بتصرف یسیر در ما نحن فیه جاری هست ولبطلان
معتقد اهل سنت در اختیار است واضح میگردد زیرا که اکثر مقدمات مشترک است
پس از برای تست که گوئی که انسان مدنی الطبع است وتفویض اختیار رئیس وامام
بسوی کل از امام باوصف اختلاف آراء ومختلف بودن مشتهیات وهواهای آنها مقتضی
است بسوی فساد واختلال حال عباد زیرا که هر کس برای نفس خود نفع جزوی را میخواهد
تا بریاست کبری چه رسد چه آن درجه قصوی ومنزلت عظمی است که بر آن مقاتله
مینمایند ودر معارک قتال وجدال می سازند واین عیان است که محتاج بیان نیست
تا آنکه شهرستانی در ملل ونحل نوشته اعظم خلاف بین الامة خلاف الامامة اذ ما سل
سیف فی الاسلام علی قاعدة دینیة مثل ما سل علی الامامة فی کل زمان یعنی بزرگترین
خلاف درمیان امت خلاف امامت است زیرا که مثل شمشیری که در خصوص دعاوی

امت در هر زمان کشیده شده بر هیچ قاعده دینی اتفاق نیفتاده انتهی والحق که هرگاه
مقدمه دینی را برای اهل دنیا واگذارند بفساد الملک عقیم البته منجر بمواخذه بری بسقم
وخونریزیهای بیجا خواهد گردید وآنکه نوشته است وقد سیتمل الله ذلک فی
الصدر الاول فاختلف المهاجرون والانصار فیها الی ان قال قال عمر بن
الخطاب فقیل ان یشتغل الانصار بالکلام مددت یدی الی ابی بکر فبایعته
فبایعه الناس وسکت النائرة الی ان بیعة ابی بکر کانت فلتة وقی الله
شرها فمن عاد الی مثلها فاقتلوه پس بر ظاهر است که مبادرت بیعت باختیار
مردم چنانکه از عمر بن الخطاب بظهور رسید موجب ثوران فتن بود وبحسب اتفاق
از راه اهمال بجا و انما نملی لهم لیزدادوا اثما هرگاه فتنه بظهور رسید مناط
اعتبار نخواهد بود وفاعلش بقول خودش مستحق قتال پس واجب شد نصب امام
از جانب مالک علام زیرا که ضرور است کسیکه حافظ شرع باشد واز منکرات
ومنهیات ممانعت نماید ومردم را دعوت بسوی امر خیر سازد وظالم را از ظلم او
وجابر را از جور او باز دارد ومتحیر بادیهٔ ضلالت را از حیرت او برآورده بشاه راه
هدایت رساند وبرفع شکوک مشکلین بپردازد وبار کیمیائی شبهات را بانوار هدایت
خود زائل کند واز خطا در قول وفعل مبرا باشد پس ضرور است که ممتاز باشد بنص
خدا ورسول او یا بآیتیکه دال باشد بر اینکه آنشخص منصوب است از جانب صاحب
شریعت که نمی شناسند او را مردم مگر بهدایت صاحب شریعت فما لهؤلاء القوم
لا یفقهون حدیثا چه چیز است که باعث شده است اینقوم را بر عدم فهم گاهی میگویند
که بر خدا چیزی واجب نیست وشان خدا ارفع تر است از اینکه بر ذمه او چیزی واجب شود

وحال آنکه نظر بحکمت و رافت بحال خلق آنچه بر ذمه حکیم علی الاطلاق لازم باشد هیچگونه منافی شان رفیع او نیست و گاهی واجب میکنند بر او امور کثیره را مثل تعلیم بیان و مقرر ساختن قوانین و معین نمودن شرایع و ارشاد رسل و نصب انبیا و اظهار معجزات را بر دست شارع و منکر می شوند وجوب نصب امام را بر خداوند عالم و تفویض می کنند این امر عظیم را بسوی سائر خلق که از گمراهان و جاهلان اند تا آنکه بهمین جهت در خلافت و امامت نوبت باراذل و اجلاف امت رسید که بهره از علم و صلاح نداشتند و زود باشد که تفصیل آن انشاء الله المستعان بیاید وجه دوم آنکه اصلح بر خدای تعالی را واجب است و شک نیست در آنکه اصلح بحال بندگان در جمیع احوال و ازمان وجود رئیسی و حاکمی است منصوب من قبل الله که اختیار دین و دنیای ایشان بدست او باشد و چنین رئیسی پیغمبر است یا امام و در زمانیکه پیغمبر نباشد منحصر است در امام بالجمله نصب امام مثل پیغمبران برای اصلاح حال بندگان بر ذمه همت و حکمت حضرت رب العزت لازم است نه تفویض بر رای ناقص امت و اختیار فاسد شان چنانکه اهل سنت گمان کرده اند چه مفاسد آن بر همگنان واضح است و عیان و مستغنی عن البیان جناب والد ماجد اعلی الله درجاته و اسکنه بحبوحه جنانه در بیان ادله وجوب نصب امام علیه السلام میفرماید و هم از آنچه مدهوشان باده غفلت را بهوش می آرد و ارباب عقول ناقصه را از خواب گران جهالت بیدار می سازد مناظره هشام بن الحکم است با عمرو بن عبید بصری واقع شده و آن بنا بر آنچه شیخ محمد بن یعقوب کلینی در کافی و شیخ صدوق در امالی و دیگران از یونس بن یعقوب روایت کرده اند چنین است که روزی بخدمت حضرت صادق علیه السلام جماعتی از صحابه مثل حمران بن اعین و مومن الطاق

وجوب نصب امام

فصل

مناظره هشام بن حکم با عمرو بن عبید

و هشام بن سالم و محمد بن طیار و جمعی دیگر از صحابه حاضر بودند و در ان میان هشام بن الحکم نیز بود و عنفوان شباب داشت پس حضرت صادق علیه السلام با و فرمود که ای هشام گفت لبیک یا ابن رسول الله حضرت فرمود آیا خبر نمیدهی مرا که چگونه عمرو بن عبید فقیه اهل سنت را افحام و اسکات نمودی هشام گفت فدا تو شوم آفرزند رسول بدرستیکه من حیا میکنم و زبانم در حضرت اقدست یارای ذکر آن ندارد حضرت فرمود که هرگاه شمارا امر کنم بچیزی پس آنرا بجا آورید در آنوقت هشام بمطاوعت الماموریت و عرض کرد که من حال عمرو بن عبید را شنیده بودم که در مسجد بصره می نشیند و باده گوئی میکند و مردم بر دور او مجتمع می شوند و رجوع باو مینمایند و این معنی بر من دشوار آمد پس بسوی او رفتم و روز جمعه بمسجد بصره در آمدم ناگاه دیدم که جمعی حلقه بسته اند و از عمرو بن عبیده سوالها می کنند پس بجوم مردم را شکافتم تا مرا راه دهند و در صف آخرین نشستم و باو گفتم ایها العالم من مردی غریب و مسافرم آیا اجازت میدهی که مسئله از تو بپرسم گفت بپرس گفتم آیا چشم داری گفت ای پسر اینچه سوال است که میکنی گفتم سوال من همین است گفت ای پسر بپرس اگرچه سوال تو بیمعنا باشد پس بار دیگر پرسیدم که آیا چشم داری گفت آری گفتم پس با آن چه کار میکنی گفت الوان و اشخاص را با آن می بینم گفتم آیا بینی داری گفت بلی گفتم با آن چه کار میکنی گفت روایح را میبویم گفتم آیا زبان داری گفت بلی گفتم با آن چه کار میکنی گفت با آن سخن میگویم گفتم آیا گوش داری گفت آری گفتم با آن چه کار میکنی گفت با آن آوازها می شنوم گفتم آیا دست داری گفت بلی گفتم با آن چه کار میکنی گفت با آن چیزها را میگیرم و نرم و سخت را با آن می شناسم گفتم آیا پا داری گفت بلی گفتم با آن چه کار میکنی گفت با آن از مکانی بمکانی دیگر میروم گفتم

آیا دهان داری گفت آری گفتم با آن چه کار میکنی گفت ذوق الطعم مطعومه با آن میکنم و لذتش
آن را درمی یابم گفتم پس بگو که آیا دل داری گفت بلی گفتم با آن چه کار میکنی گفت هر چیزی که
بر این اعضا و جوارح مذکوره وارد می شود آن را بدل خود تمیز میکنم گفتم که این جوارح مذکوره
استغنا از دل ندارد گفت نه گفتم چگونه چنین باشند و حال آنکه این اعضا صحیح و سالم اند
گفت ای پسر هرگاه این اعضا در چیزی از چیزهائی که شنیده یا دیده یا چشیده باشند
شک کنند برای تمیز آن بسوی قلب رجوع می کنند پس بگواهی دل تیقن در آن حاصل
می کنند و شک باطل میشود گفتم پس حقتعالی قلب را برای رفع شکوک که بر اعضا وارد
می شود قایم فرموده است گفت بلی گفتم ناچار است از قلب و اگر نه اعضا را تیقن بر
چیزی حاصل نمی شد گفت بلی گفتم ای فلان بدرستیکه حقتعالی اعضا و جوارح مردم را
وانگذاشته تا اینکه برای ایشان امامی قرار داد که تصحیح امور صحیحه و ابطال شک با آن
نمایند و این خلق کثیر و جم غفیر را در حال حیرت و شک و اختلاف بحال ایشان واگذاشت
و امامی را برای ایشان نصب نفرمود که برای رفع شکوک و اختلاف خود بسوی او رجوع
توانند نمود و برای اعضای تو امامی قرار داد که شکوک و اختلافات ایشان را بر او
عرض نمائی پس عمرو بن عبید ساکت شد و بسوی من ملتفت گردید و گفت که آیا توئی
هشام گفتم نه گفت پس از کجائی گفتم از اهل کوفه گفت پس توئی هشام پس مرا بکنار خود
کشید و نزد خود نشانید و تا وقتیکه پیش او بودم سخنی بر زبان نیاورد پس حضرت صادق
علیه السلام فرمود یا هشام من علمك هذا که بتو تعلیم کرد این را گفتم یا ابن رسول الله
جری علی لسانی بر زبانم چنین جاری شد فقال یا هشام هذا والله مکتوب
فی صحف ابراهیم و موسی وجه سوم آنکه جناب والد مرحوم اعلی الله درجاته

می‌فرماید و ایضاً بعثت رسول واجب است نظر بآنچه فخر رازی در تفسیر کبیر بآن اعتراف
نموده چنانکه در ذیل قول او تعالی یَا أَهْلَ الْکِتَابِ قَدْ جَاءَکُمْ رَسُولُنَا یُبَیِّنُ
لَکُمْ عَلَی فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ گفته مسئله چهارم آنست که فائده مبعوث ساختن محمد
صلی الله علیه و آله و سلم در زمان فترت و وقت خالی از بعثت آنست که تحریف و تغییر
در شرایع بسبب طول مدت و تقادم عهد بر دین و ملت راه می‌یابد و باین سبب حق
بباطل و صدق بکذب و عاطل مختلط میگردد و بسبب آن خلق را عذری ظاهر در
اعراض از عبادات بهم میرسد لِأَنَّ لَهُمْ أَنْ یَقُولُوا یَا إِلٰهَنَا عَرَفْنَا أَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ
عِبَادَتِکَ وَلٰکِنْ مَا عَرَفْنَا کَیْفَ نَعْبُدُکَ پس بایست در چنین وقت آنحضرت
را برای قطع عذر بندگان مبعوث فرمود و بقول خود أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِیرٍ
وَلَا نَذِیرٍ فَقَدْ جَاءَکُمْ بَشِیرٌ وَنَذِیرٌ چنین اعذار را زائل فرمود قال و المعنی ان
حصول الفترة یوجب احتیاج الخلق الی بعثة الرسل و هرگاه حقتعالی قادر
است بر همه چیز پس قادر خواهد بود بر فرستادن پیغمبران پس واجب خواهد بود بر ذمهٔ
کرم و رحمت او تعالی که بفرستد رسولان را بسوی ایشان انتهی محصل کلامه پس بمثل همین
تقریر امامت نیز نظر بحکمت او تعالی واجب خواهد بود نظر باشتراک علت چه هرگاه تقادم
عهد و طول زمان بسبب اختلاط حق بباطل و صدق بکذب موجب تمامی عذر بندگان
می‌شود در باب اعراض نمودن آنها از عبادات و طاعات پس هرگاه بعثت نبی
ممکن نباشد چنانکه درین زمان است نصب امام است البته واجب خواهد بود و الا
همان عذر خلق در پیش خواهد گردید و مؤید این معنی است و موافق کتاب هدا حدیثی که
شیخ محمد بن یعقوب کلینی باسناد خود از حضرت امام رضا علیه التحیة و الثنا روایت کرده است

ان الحجة لا تقوم علی خلقه الا بامام ونیز دران کتاب از حضرت صادق علیه السلام
مرویست قال ان اخر من یموت الامام لئلا یحتج احد علی الله عز وجل انه ترکه
بغیر حجة **اقول** ملخص مقال درین مجال آنست که انکار اهل سنت از وجوب بعثت
ونصب امام وگفتن ایشان ظهور رسالة کلیه که بر ذمه خدا هیچ چیز واجب نیست بقول
امام خودشان باطل گردید وظاهر شد که عند الحاجت الی قطع الحجة احد الامرین از بعثت
نبی یا نصب وصی بر ذمه باری تعالی نظر بکرم ورحمت وحکمت ومصلحت واجب میشود
وهرچند ازین کلام فخر رازی عموم وجوب در هر وقت مستفاد نمیشود لکن چون که
وجوب را بحاجت منوط ساخته پس کلام در اختصاص بعض اوقات بحاجت دون
بعض جاری خواهد شد وظاهر است که همواره بندگان جهالت پیشه از خوف خدا
بی اندیشه محتاج میباشند بامام وپیشوا که معلّم ومؤدّب وحافظ شرع مطهر وشریعت
منور باشد واز احادیث مذکوره وغیر آن مثل حدیث متفق علیه من لم یعرف
امام زمانه مات میتة جاهلیة دلیل دیگر عموم آن در هر وقت لائح میگردد
در حقیقت زمان فترت ومانند آن خالی از انبیا میباشد نه از اوصیا وحفظ شریعت
از اختلال وتمکین خلق از طاعات که تکلیف بآن متعلق است وحفظ خلق از ضلال
در هر وقت وهر حال بر ذمه حکمت قادر متعال لازم است لهذا احباب والد صلام طاب
ثراه بعد ازین تقریر عام را ذکر فرموده وما عنقریب انشاء الله بنقل آن یا غیر آن از
تقریرات می پردازیم وجه چهارم قول او تعالی است یا ایها الذین آمنوا اتقوا
الله وکونوا مع الصادقین فخر الدین رازی در تفسیر کبیر گفته که این آیه دلالت
میکند بر دوام وجود صادقین بچند وجه اوّل آنکه تکلیف باقی است دائما بالاتفاق

وجه چهارم وجوب نصب امام

پس این تکلیف هم دائمی باشد دوم آنکه صیغهٔ امر شامل جمیع اوقات ست بدلیل صحت
استثنا سوم آنکه تعیین وقتی در آیه نکرده پس حمل آن بر بعض دون بعض ترجیح
بلا مرجح باشد چهارم آنکه این قول حقتعالی دلالت میکند بر اینکه تقوی از جملهٔ مامور به
است شرعاً و این امر مستحق نشود مگر نسبت بکسیکه خلاف تقوی از او بعمل تواند
آمد پس حاصل آیه چنین باشد که جایز الخطا باید که اقتدا کند بکسی که صدور خطا ازو ممتنع
باشد و بودن با صادق معصوم او را از صدور خطا باز دارد و این معنی که در هر زمان موجود
است پس صادقین در هر زمان موجود باشند و این تقریر ماخوذ است از کلام صدق
فرجام موالیان ائمهٔ کرام علیهم السلام که امام ضرور است که معصوم باشد لکونه مطاعا
فی جمیع امور الدنیا والدین واتباع غیر المعصوم غیر سائغ من دون ضرورة فلابد ان
یکون الامام معصوما والعصمة ملکة نفسانیة قدسیة لا یمکن الاطلاع علیها الا من قبل
اعلام العلیم الحکیم بها فیجب علیه نصب من کان کذلک ولا یمکن ان یناط باختیار
الخلق والحاجة الی الامام ماسة فی کل وقت فیجب نصبه علیه فی کل زمان پس کلام
فخر رازی درینمقام مربوط است لکن بعد این همه کلام مربوط نامربوطی گفته که مراد از
صادقین اجماع است و سخافتش بر لبیب پوشیده نیست و مستفصله فیما بعد وجه پنجم
قوله تعالی است یَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي
الْأَمْرِ مِنْكُمْ جناب والد ماجد علیه الرحمه میفرماید که حکم این خطاب عام است و شامل
جمیع مکلفین الی یوم القیمة پس باید اولی الامر در هر زمان موجود باشند و معلوم است که
اولی الامر اگر عصاة و فساق شوند اطاعت و مخالفت هر دو واجب باشد و این محال است
و چگونه جناب حکیم علی الاطلاق بر بندگان خود اطاعت مثل یزید پلید و معاویه

وجه بست و نهم

و دیگر خلفای جور را وجب خواهد ساخت و حال آنکه بر خلق تبری و بیزاری از ایشان لازم
است گمان نیست که هیچ یک از اهل دیانت و انصاف در باب جناب باری اسناد
چنین امر شنیع نماید انتهی کلامه اعلی الله مقامه بسیر تعرف • وجه ششم جناب والد ماجد
اعلی الله درجاته فی بحبوحة جنانه میفرماید و از جمله است حدیث متفق علیه بین الفریقین
من لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة چه این حدیث صریح که میباید در هر زمان
امامی معین موصوف بصفاته که بعدم معرفت چنین امام موجب موت علی الکفر است
موجود باشد و بعضی از متعصبین اهل سنت که آنرا تفسیر بقرآن کرده اند معنی ندارد چه میت بابی
از ان نیست که امام یک زمان غیر امام زمان دیگر میباشد و ایضا بسیاری از عوام اند که
سواد قرآن ندارند بلکه روایت کرده اند که خلیفه ثانی سنیان هم تمام سوره بقر را در تمام مدت
عمر خود یاد نگرفته پس کانه اینها کافر باشند و چنین نیست و ایضا تا حال هیچ یک از اهل اسلام یاد گرفتن
قرآن را واجب ندانسته و اگر مراد از معرفت فهم معانی قرآن باشد پس حرف در ایمان
بسیاری از صحابه که معنی کلالة و ابا ندانستند خواهد بود چه جای غیر اینها و ایضا عبد الله
بن عمر معنی حدیث را مطابق امامیه و سائر عقلا فهمیده و معلوم است که قول ابن عمر نزد
سنیان حجت است و آن چنین است که در شرح نهج البلاغة و غیر آن مزبور است ان
عبد الله بن عمر طرق علی الحجاج بابه لیلا لیبایع لعبد الملک کی لا یبیت تلک اللیلة بلا
امام لانه روی عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم انه قال من مات و لا امام له مات میتة
جاهلیة وجه هفتم خطبه جناب امیر علیه الصلوة و السلام است که در نهج البلاغه مالثور است
اَللّٰهُمَّ بَلٰی لَا تَخْلُو الْاَرْضُ مِنْ قَائِمٍ لِلّٰهِ بِحُجَّةٍ اِمَّا ظَاهِراً مَشْهُوراً اَوْ خَائِفاً مَغْمُوراً
لئلا یبطل حجج الله و بیناته و کم ذا و این اولئک الاقلون عددا و الاعظمون

وجوب نصب امام وجه هفتم

وبهم يحفظ الله به حججه وبيناته حتى يودعوها الى نظرائهم ويزرعوها
فى قلوب اشباههم يعنى بار خدايا خالى نمى شود زمين از حجتى برای خدا خواه ظاهر
باشد ومشهور وخواه غائب باشد ومستور تا حجتهای خدا وبينات او باطل نشود وچه قدر
مردم خواهند بود كه بچنين مرتبه فائز باشند بسيار كم است عددشان وبسيار بلند است
قدرشان كه حفظ مى كند خدای تعالى بواسطه ايشان دلائل وحجتهٔ خود را تا آنكه مى سپارند
آنرا بامثال خود وميكارند آنرا در مزرعه دلهای اشباه خود ومؤيد اينست حديث
متفق عليه بين الفريقين انى تارك فيكم الثقلين ما ان تمسكتم بهما لن تضلوا
بعدى لن تفترقا حتى يردا علىّ الحوض قال ابن حجر فى الصواعق المحرقة له
وفى احاديث الحث على التمسك باهل البيت اشارة الى عدم انقطاع
متأهل منهم للتمسك به الى يوم القيمة كما ان الكتاب العزيز كذلك ولذلك
كانوا امانا لاهل الارض كما سياتى ويشهد لذلك الخبر السابق فى كل خلف
من امتى عدول من اهل بيتى الى اخره يعنى در احاديث تمسك باهلبيت
اشاره است بسوى عدم انقطاع متأهلى از ايشان از برای تمسك بآن تا روز قيامت
چنانكه قرآن مجيد چنين است واز اينجا است كه اهلبيت رسول امان اهل زمين اند چنانكه خواهد آمد وگواهی
ميدهد بآن خبرى كه گذشت كه در هر خلف از امت من عدول اند از اهلبيت من وانهمه دال است براينكه
عدم خلو زمين از حجت رب العالمين عند الله محتوى است بر مصالح جمه فان فعل الحكيم لا يخلو عن الحكمة والا [illegible]
وجب على الله بمقتضى الحكمة وجه هشتم قوله تعالى وربك يخلق ما يشاء ويختار ما كان لهم الخيرة
سبحان الله وتعالى عما يشركون قال بعض الافاضل يعنى پروردگار تو مى آفريند چيزى را كه ميخواهد واختيار
ميكند وبر ميگزيند چيزى را كه ميخواهد نبوده است ايشانرا اختيارى منزه است خدا

وجه نهم وجوب نصب امام

از آنچه ایشان شریک او میگردانند وجه استدلال باین آیه کریمه آنکه اختیار کلی برای تعزیز نمودن خدای تعالے
هست و مردم را اختیاری نیست و اختیار مرایشان را نیست پس را برائی خود دلیل آنست که ایشان
خود را شریک او قرار میدهند ابن ابی الحدید معتزلی در شرح نهج البلاغه طرفه حکایتے
آورده که عبد الله بن عمر میگوید که روزی نزد پدر خود نشسته بودم پس گفت یا ابن عباس آیا
میدانی که مردم با شما چه سلوک کردند گفت نمیدانم پدرم گفت مکروه داشتند قریش این را
که مجتمع شود برای شما نبوت و خلافت پس اجحاف بکنید مردم را اجحاف کردنی
پس نظر کردند قریش در آنچه نافع بود از برای نفوس شان فاختارت و وفقت فاصابت
یعنی اختیار کردند برای خود خلیفه را و توفیق داده شدند پس بحق رسیدند پس ابن عباس
گفت امیط یا امیر المؤمنین عنی غضبك فتسمع یعنی آیا دور میکنی از من قهر و غضب
خود را و می شنوی هر چه را گویم گفت بگو هر چه را میخواهی پس گفت اما قول امیر المؤمنین
ان قریشا کرهت فان الله تعالی قال لقوم ذلك بانهم کرهوا ما انزل الله
فاحبط اعمالهم یعنی اینکه گفتی که قریش مکروه داشتند این را که جمع شود برای ما نبوت
و خلافت پس بدرستیکه این کراهت مثل آن کراهت است که حقتعالی در قرآن مجید
بان اشاره فرموده جائیکه گفته است که کراهت کردند قومی چیزی را که نازل کرده بود آنرا
خدای تعالی الی حبط و نمود اعمال ایشان را و اما قولك انا کنا نجحف فلو جحفنا بالخلافة
جحفنا بالقرابة و لکنا قوم اخلاقنا مشتقة من خلق رسول الله الذی
قال الله تبارك و تعالی و انك لعلی خلق عظیم و قال له و اخفض جناحك
لمن اتبعك من المؤمنین یعنی اینکه گفتی که اگر ما مسلط می شدیم بر مردم ضرر با نها
میرسانیدیم پس اگر چنین میبود که ما بخلافت ضرر میرسانیدیم بقرابت هم میتوانستیم

ولکن ما قومی هستیم که اخلاق ما از اخلاق رسول خدا بر آمده است و خلق آنحضرت بآن مرتبه بود که حقتعالی
در شان وی فرموده که هر آئینه بتحقیق که تو بر خلق عظیمی و نیز فرموده است برای او که فرود آر بازوی خود را
از برای هر آنکسی که متابعت کند ترا از مؤمنین واما قولك ان قریشا اختارت پس بتحقیقکه
حقتعالی میفرماید وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ یعنی پروردگار تو
پیدا میکند هر چیزی را که میخواهد و بر میگزیند هر چه میخواهد نیست برای آنها اختیاری بتحقیق که
تو میدانی ای امیر فاسقان که حقتعالی برگزیده است برای این امر از خلق خود کسی را که خود اختیار
فرموده است پس اگر نظر میکردند قریش از آن راه که خداوند عالم نظر رحمت فرموده بود از برای آنها
هر آئینه توفیق خیری می یافتند فقال عمر علی رسلك یا ابن عباس ابت قلوبکم یا بنی هاشم الا غشا فی امر قریش
لا یزول وحقدا علیها لا یحول یعنی عمر گفت که بحال خود باش ای ابن عباس انکار دارد دلهای شما
ای بنی هاشم مگر از بدخواهی در امر قریش که زائل نمیگردد و حسد بر آنها که متبدل نمیشود فقال ابن عباس مهلا
یا امیر المؤمنین لا تنسب قلوب بنی هاشم الی الغش فان قلوبهم من قلب رسول الله الذی طهره الله
وزکاه وهم اهل البیت الذین قال الله تعالی فیهم إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ
وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا یعنی ابن عباس گفت ساکت باش ای امیر فاسقان نسبت مده دلهای بنی هاشم را بسوی غش
و بد باطنی پس بتحقیق که دلهای ایشان از دل رسول خدا بر آمده و آن دلی بود که پاک ساخته بود آنرا خداوند و ایشان
اهلبیت اویند که خدا در شان آنها میفرماید که جز این نیست که میخواهد الله که دور کند از شما رجس را
ای اهلبیت و پاک کند شما را پاک کردنی واما قولك حقدا فکیف لا یحقد من غصب حقه ویراه فی ید غیره
یعنی اما قول تو که بنی هاشم بغض دارند بر قریش پس چگونه بغض نکند کسی که حقش مغصوب شده باشد و میبیند آن را
در دست غیر خود بچشم خود فقال بلغنی انك لا تزال تقول اخذ هذا الامر منا حسدا وظلما یعنی عمر گفت که خبر رسید بمن
که تو همیشه میگوئی که گرفته شد امر خلافت از ما از راه ظلم و حسد ابن عباس گفت اما حسد پس امر ثابتست قدیم که ابلیس حسد

کرده

کرده بود بر حضرت آدم علیه السلام پس بیرون کرد او را از بهشت پس ما فرزندان آدم ایم و محسود ایم اما ظلم
پس ای سفها ضلال خوب شنیده اند که صاحب حق کیست آیا حجت نیاورده بود عرب بر عجم بحق رسول خدا و حجت
آورده بودند قریش بر سائر عرب بحق رسول خدا پس ما ئیم لایق تر برسول خدا از تمامه قریش پس عمر گفت
که برخیز در این وقت و برو بسوی خانه خود پس برخاست ابن عباس پس هرگاه پشت کرد
با و آواز داد عمر که ای برگردنده بر هر حالیکه باشی و هر چه از تو صادر شود ما از رعایت حق تو
دست بر نمیداریم پس ابن عباس ملتفت شد و گفت از برای ماست حق بر تو و بر سائر
مسلمانان بسبب رسول خدا پس هر کس که حفظ کرد آنرا پس خیر خواهی خود کرده و هر که ضایع
کند آنرا حق خود را ضایع ساخت بعد از ان بیرون رفت پس عمر از همنشینان خود
گفت خوشا حال این نه دیدم او را که مباحثه کند کسی را مگر اینکه غالب می آید بر او
وجه نهم حدیثی است طولانی که کلینی بسند خود آنرا روایت نموده و ما آنرا باختصار
حسب حاجت وارد می سازیم پس بدانکه یونس بن یعقوب میگوید که من نزد حضرت
امام جعفر صادق علیه السلام حاضر بودم که مردی از اهل شام بخدمت آن امام انام حاضر شد
و گفت که من مردی هستم از اهل علم صاحب کلام و فقه و فرائض آمده ام برای مناظره
اصحاب تو پس آنحضرت ع اصحاب خود را طلب فرمود و بمباحثه او پرداختند و او مغلوب
ساختند تا آنکه نوبت بهشام بن الحکم رسید پس آنحضرت بشامی فرمود تکلم هذا
الغلام یعنی المشام او گفت آری پس شامی بهشام گفت ای جوانک سوال کن از
من در خصوص امامت اینکس و اشاره نمود بامام بحق ناطق حضرت جعفر صادق ع
فغضب هشام حتی ارتعد ثم قال هشام للشامی یا هذا اربك انظر لخلقه ام
خلقهم لانفسهم فقال الشامی بل ربی انظر لخلقه یعنی هشام نغضب آمد آنکه لرزه

وجه نهم وجوب نص امام در مناظره هشام با مرد شامی

برانداز او بهم رسید بعد از آن فرمود که ای شخص پروردگار تو شفیق تر است برای خلق خود
یا خلق او بر حال خود مهربان تر اند شامی گفت بلکه پروردگار من مهربان تر است فقال هشام
ففعل بنظره لهم ماذا قال اقام لهم حجة و دلیلا کی لا یتشتتوا و یختلفوا یتالفهم
و یقیم اودهم و یخبرهم بفرض ربهم پس هشام گفت که هرگاه خدای تو مهربان تر است
پس چه کرد درین مهربانی از برای اینها شامی گفت که برای فائدهٔ شان دلیل و حجت را قائم ساخت
تا پراگنده نشوند و باهم اختلاف نکنند تالیف میفرماید حجت خدا در میانه آنها و درست میکند کجی آنها را
و خبر میدهد ایشان از فرض پروردگار شان پس هشام پرسید که آن حجت کیست گفت رسول خدا
پس هشام گفت پس بعد آنحضرت حجت خدا کیست شامی گفت کتاب و سنت است
هشام گفت پس آیا نفع میدهد ما را امروز کتاب و سنت در دور ساختن اختلاف از ما شامی گفت آری
هشام گفت پس چرا اختلاف کردیم من و تو و آمدی از شام برای مناظره ما پس شامی
ساکت شد پس جناب امام جعفر صادق علیه السلام بشامی گفتند چرا ساکت شدی
شامی گفت که اگر بگویم که اختلاف نداریم دروغ گفته باشم و اگر بگویم که کتاب و سنت رافع
اختلاف ما است قول باطلی گفته باشم لانهما یحتملان الوجوه و اگر بگویم که اختلاف کردیم و هر واحد
از ما ادعا میکند که من بر حق هستم پس درین هنگام کتاب و سنت بکار نیاید مگر اینکه
همین دلیل را من بر هشام منقلب میگردانم پس حضرت صادق علیه السلام فرمود بپرس از و
که می یابی او را مملو از علم و دانش پس شامی گفت ای شخص کیست مهربان تر نزد خدا با خلق او هشام
گفت که پروردگار شان مهربان تر است بر حال شان از نفوس شان شامی گفت پس آیا قائم
ساخته است برای اینها آن کسی را که کلمه ایشان را جمع کند و کجی آنها را درست کند و خبر دهد ایشان را از الحق و تمیز دهد
در میان حق و باطل شان هشام گفت در عهد حضرت رسالت مآب یا درین وقت شامی گفت در وقت رسول خدا

رسول خدا حجت بود لکن در نبوت کیست هشام گفت که این بزرگی گذشته است و مردم از راه های دور اسباب غیب خود را نسبت بحجت میرسند و خبر میدهد مارا اخبار آسمانی بوراثت از جد و پدرانش شامی گفت پس چگونه بدانم که چنین است هشام گفت بپرس از او هر چه را خواهی شامی گفت که عذرم را قطع ساختی پس بر من است سوال فقال ابو عبد الله صلوات الله و سلامه علیه اخبرك کیف کان سفرك و کیف کان طریقك کان کذا و کذا پس حضرت تفاصیل سفر او را از راه اعجاز بیان فرمود شامی گفت که راست فرمائی آخر گفت که اسلام آوردم در نبوت برای رضای خدا پس فرمود بل امنت بالله الخبر یعنی بلکه ایمان آوردی بخدا بدرستیکه اسلام قبل ایمان ست و بر اسلام ست بنای توارث و تناکح و بر ایمان ست بنای ثواب در روز حساب شامی عرض کرد که راست میفرمائی و گفت الساعة اشهد ان لا اله الا الله و ان محمدا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم و انك وصی الاوصیاء وجه دوم آن که جناب مولانا المجلسی در حق الیقین میفرماید چون بعثت حضرت رسول مخصوص زمان آنحضرت نبود بلکه مبعوث بود بر کافه خلق تا روز قیامت و از برای ایشان کتابی آورده و شریعتی از جانب خدا مقرر شد و آداب و سنن در هر امری حتی خوردن و آشامیدن و جماع کردن و بیت الخلا رفتن از برای ایشان مقرر کرد و در فرائض و مواریث و قضایا و معاملات احکام واقعیه بوحی الهی مقرر فرمود و مدت بعثت آنحضرت مدت قلیلی بود و در آن مدت جمع قلیلی ظاهر الاذعان گردند که اکثر آنها نیز در باطن منافق بودند پس هیچ عاقل تجویز این میکند که خدا و رسول امر عظیم چنین را ناتمام بگذارد و حافظی برای این ملت و شریعت و کتاب و سنت که معصوم و مامون از کذب و سهو و تغییر و تبدیل

وجه دوم

باشند مقرر نکند و کتاب مجمل غامض ذووجوه و محاملی در میان ایشان بگذارد که هنوز
این کتاب جمع و ترتیب نیافته باشد و آنچه در میان مردم باشد در غایت اجمال باشد
و هر کس بنحوی بفهمد و معنی از برای آن تعیین نماید با آنکه هر یک احکام ضروریه در ظاهر
آن نباشد و احادیث سنت در نهایت اختلاف و تشویش باشد و نو مسلمانی چند را
که هر یک انواع اعراض فاسده داشته باشند صاحب اختیار امت گرداند که هر جاهلی را که
خواهند برای خود تعیین نمایند و آن جاهل در هر امری که رو دهد صحابه را جمع کند و خود مانند
خر در گل مانده باشد و از این و از آن بپرسد تا بمقتضای اعراض باطله خود یکی را ترجیح
دهد هر که قلیلی از عقل داشته باشد چنین امر شنیعی را بر خدا و رسول روا نمیدارد خداوندی
با آن لطف و مرحمت نسبت بعباد خصوصاً این امت و پیغمبری با آن مهربانی و شفقت
در حق امت چگونه راضی باین حیرت و ضلالت نسبت بایشان بشوند پیغمبر بزرگواری
که آن آزارها بر بدن شریف و نفس لطیف خود برای هدایت امت قرار داد چون شد
که یک مرتبه دست از ایشان برداشت رئیس ده دهقانی که در دهی بیمار می شود برای
شفقت بر رعیت خود و مزارع خود یکی کسی تعیین مینماید و وصیت برای ایشان میکند
و ضابطی برای متروکات خود تعیین مینماید پیغمبر آخر الزمان که از دنیا میرود و برای دین
و ملت و کتاب و سنت و رعیت و امت خود کسی را تعیین نمیکند اگر درین باب عقل حکم
نکند هیچ بدیهی حکم نخواهد کرد وجه یازدهم آنکه آخوند علیه الرحمه میفرماید که مخالفان
نیز معترفاند که عادت مقرره حقتعالی در جمیع انبیا از آدم تا خاتم النبیین آن بود که تا
خلیفه برای ایشان تعیین نمینمود ایشان را از دنیا رحلت نمیفرمود و سنت حضرت
رسالت مآب در جمیع غزوات و سفرهای جزئی که آنحضرت از مدینه مشرفه میفرمود آن بود

وجه یازدهم
نصب امام

که تعیین رئیس و خلیفه میفرمود و در جمیع بلاد و قرای اسلام بر البته حاکمی نصب مینمود
و امر ایشان را بخود نمیگذاشت پس درین مفارقت کبری و سفر بی انتها احوال ایشان را مهمل و
امور ایشان را معطل میگذاشت **اقول** از جمله مؤیدات این تقریرست روایت
مشهوره جاثلیق و جمعی که با او بعد جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم از طرف
قیصر بادشاه روم برای استکشاف حال اختلاف امت وارد مدینه گردیده بودند چنانکه در ارشاد القلوب
این روایت بطولها از سلمان مذکورست و ما مختصری از ان در اینجا بقدر حاجت
مذکور می سازیم هرگاه این جماعت داخل مدینه شدند و از مردم وصی آنحضرت را تفحص
نمودند مردم ابوبکر را نشان دادند پس سر گروه ایشان حاضرین صحبت ابی بکر را سلام
کردو آنها جواب سلام دادند بعد از ان گفت که رهنمائی کنید مرا بجانشین پیغمبر خود
پس عمر ابی بکر را نشان داد جاثلیق گفت همین مرد پیر گفتند آری جاثلیق گفت ای شیخ
توئی وصی و جانشین پیغمبر که در علوم خود مستغنی باشی از غیر خود و امت این پیغمبر در
هر مسئله که محتاج باشند رجوع بتو کنند ابو بکر گفت من وصی نیستم جاثلیق گفت پس کیستی
عمر گفت این خلیفه رسول خدا است باز جاثلیق از ابو بکر پرسید توئی خلیفه آنحضرت که ترا جانشین
خود گردانیده است در امت خود گفت نه جاثلیق گفت پس اینچه بدعتی است که در دین
حادث کرده اید در کتب سابقه ما خوانده ایم که خلافت از طرف خدا میباشد چنانکه فرموده
است یا داوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاکَ خَلِیفَةً فِی الْاَرْضِ پس کیست که ترا باین اسم مسمی گردانیده است
آیا پیغمبر شما این اسم بر شما گذاشته ابو بکر گفت نه و لکن قوم مرا پسندیدند پس خلیفه ساختند
جاثلیق گفت فانت خلیفة قومك لا خلیفة نبیك چرا که تو خود گفتی که نبی بتو وصیت
نکرده و ما دیده ایم در سنن انبیا که حقتعالی هیچ پیغمبری را مبعوث نساخته مگر آنکه برای

وجوب نصب امام

ف نصب امام لطف است و لطف بر خدای تعالی واجب است

ضی فرار داده و چنین بکسی را راضی گردانیده است که مردم بعلم او محتاج باشند و او
بکسی محتاج نباشد و آن مصداق قول او تعالی است وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا باز
جائی میتوان گفت وما ادلکم الا وقد دفعتم نبوة محمد وقد ابطلتم سنن الانبیاء
فی قومهم الخبر وجه دوازدهم آنکه نصب امام لطف است ولطف بر حقتعالی واجب
است جناب والدی العلامه اعلی الله فی دار الکرامة مقامه فرموده و بوجه آخر میگوئیم در محل خود
ثابت شده که تکلیف عباد بر حقتعالی واجب است و آن بدون تمکین ممکن نمیشود یعنی
هرچه بسبب آن بنده مکلف بتکلیف بر قادر شود لابد است که قبل از تکلیف حاصل باشد چه معلوم است
که کسیکه قادر بر جهاد نباشد او را تکلیف جهاد کردن و کسیکه او را قدرت بر ایستاده شدن
نداده تکلیف قیام کردن ونحو آن از قبیل تکلیف طیران بکسی که زمین گیر باشد قبیح است
و مذموم و آن از حکیم قادر علی الاطلاق محال است و از اینجاست که حقتعالی میفرماید
لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا و از همین باب تمکین است علم بندگان بآنچه حقتعالی
بآن امر یا نهی نموده چه اگر بندگان را سبیلی برای تحصیل علم بمامور به ومنهی عنه نباشد
از قبیل عدم خلق قدرت و قوی خواهد بود که بدون آن اتیان بمامور به و امتناع
از منهی عنه محال است و تکلیف بآن ساقط و از اینجاست که مجنون و صبی و امثال آنها را
که قوت علمیه ندارند مکلف نساخته و بشهادت را زمی امام سنیان شاهد است بسبب تقادم
عهد و طول زمان نظر باختلاف آراء علم باحکامی که نبی برای امت آورده از جمله متعذرات
می شود چنانچه الحال مشاهد است که با وجود اینکه حکم خدا بنا بر مذهب مختار میان اهل
اسلام در هر باب معین است لکن بی بردن بآن و علم حاصل نمودن آن از جمله
متعذرات است پس لابد است که هرگاه نبی در میان نباشد نائب او که معصوم از خطا

امام

وعالم باحکام رسول خدا باشد و موید بمعجزات موجود باشد تا حفاظت احکام دین او نماید والا
لازم آید سقوط تکلیف یا تکلیف بدون تمکین و این هر دو باطل ست و اگر کسی بگوید که گو
حکم خدا در هر باب متعین ست لکن حقتعالی التکلیف نمود بانکه در وقت فقدان نبی بعد
بذل جهد هر چه نزد مکلف یا مجتهد راجح نماید بر آن عمل کند گوئیم اگر چنین باشد باید که پیغمبر
خدا نفرماید ستفترق اُمّتی علی ثلثة وسبعین فرقة کلها فی النار الا واحدة
وایضا این باطل ست باجماع من الامة الا من لا یعتد بخلافه پس اگر کسی بگوید که از دو حال بیرون
نیست یا علم باحکام نفس الامری درینوقت که زمان فقدان نبی ست وغیبت امام
امامیه را ممکن الحصول ست یا نه بر تقدیر اول احتیاج امام نباشد و بر تقدیر ثانی سقوط
تکلیف یا تکلیف بالمحال لازم آید در جواب گوئیم که مراد ما انیست که حقتعالی چون در هر
واقعه و در هر باب حکم معین دارد که بواسطه نبی آن اعلام فرموده و تکلیف نموده پس
چون او قادر ست و حاکم لا بد که بعد نبی حافظ دین او را بر خلق بر گمارد تا خلق را ممکن شود
که علم بآن احکام بواسطه او حاصل نمایند چه اگر چنین نکند تعیین احکام و بعثت نبی آن
عبث باشد و خلق را تکلیف کردن بآن از قبیل تکلیف محال باشد اما هر گاه حقتعالی
حافظی معین نماید و خلق گفته او را قبول ندارند و او را مخذول سازند پس چون خود شان
مفوت منافع وجود آن حافظ شده و سبیل علم باحکام واقعیه را سد و ساخته مستحق
عذاب باشند و بر خلاف آنست حال آنها که آنها را مدخلیت در باب تقویت این غرض
و غایت نباشد چه لا بد است که حقتعالی درینصورت آنها را معذور دارد در بعضی از امور
تکلیفی بمقتضای مظنونات آنها هر گاه معارض شرایط معتبره شود آنها را مکلف سازد
و از ینجاست که در احادیث ائمه وارد شده که عبادات و خیرات و مبرات مخالفین از

محله صحت عاری و مردود درگاه الٰهی میباشد بخلاف اعمال خیر شیعیان اهلبیت ع
پس اگر بگوید که اگر حقیقت حال چنین باشد لازم آید که ظن در اصول اعتقادات هم مجزی
باشد گوئیم اگرچه نزد عقل این مجوز باشد لکن از ضروری مذهب امامیه است که حقتعالی
باب علم با صول اعتقادیه مسدود نساخته و اگر چنین نمی بود تفرقه میان مومن و مخالفین
و میان غیر آنها حاصل نمی شد فتامل فیه فانه دقیق و ستیزه را چاره ازین نیست که در
امثال چنین جاها باعتقادات سخیفه خود که برای امثال چنین روز سیاه خود آماده کرده اند
متشبث شوند و بگویند که از کجا که حقتعالی تکلیف بمحال میکند چنانکه تکلیف نموده بعض
کفار را با وجود علم بعدم ایمان آنها و از کجا که خدا کارهای عبث نمیکند چنانچه در تکلیف
عباد مجبوران مطلق فائده مترتب نمی شود خصوصا نسبت بعصاة و کفار و هر چند حقتعالی
خود را از امثال چنین صفات ذمیمه بری می نماید و میفرماید لا یکلف الله نفسا الا
وسعها و میفرماید افحسبتم انما خلقناکم عبثا و انکم الینا لا ترجعون لکن آنها مطلق
بحرف او گوش نمی کنند و عذر او را بعرض قبول در نمی آرند و ما بحمد الله تعالی بدلائل
باهره در کتاب عماد الاسلام مسئلة بالعلماء الکرام حسن و قبح اشیا و وجوب تکلیف
و وجوب کون افعاله معللا بالغایات و امتناع التکلیف بالمحال و نحو آنرا
که تعلق بامثال چنین مسائل دارد باثبات رسانیده ایم و شطری از ان در کتاب صوارم
که بتقریب نقض باب الٰهیات کتاب این ناصب عداوت ائمة البریات مرقوم قلم گشته
هم مذکور گردیده **اقول** کلام درینمقام با دو طائفه است اول با اهل سنت که
ناصب عداوت با اهل بیت اند و در صدد تخریب بنیان امامت آمده اند دوم اخباریه
که مدعی تمسک بدامان عترت طاهره اند با مخالفت ظاهره آنها با اهلسنت پس بدان که

اقول کلام درین مقام با دو طائفه است اول اهل سنت و دوم ...

سرگرده

سرکرده ایشان عبد العزیز دهلوی در کتاب خود که آنرا تحفه اثنا عشریه مسمی گردانیده بعد ذکر مذهب اهلسنت که بنای امامت بر اختیار امت گذاشته اند میگوید بلکه اگر بتامل نظر کنیم معلوم توانیم کرد که نصب امام از جانب خدا متضمن مفاسد بسیار است زیرا که ارای عالمیان مختلف و خواهش نفوس ایشان متفاوت پس در تعیین شخصی بلکه اشخاص چند برای تمام عالم در جمیع از منه بقاء دنیا موجب بر انگیختن فتنها و کثرت هرج و مرج و منجر بتعطیل امر امامت و غلبه متغلبین و خمول و تقیه آن اشخاص بلکه در معرض هلاکت انداختن ایشان و همیشه خائف و مختفی بودن آن اشخاص است چنانچه در حق جماعه که اعتقاد امامت آنها دارند همین قسم واقعست پس نصب امام را لطف گفتن و آنرا بر ذمه خدا واجب داشتن سخنی است که عقل هرکسی آنرا باور نمیکند و بعد از تامل هرگز تجویز نمیکند اگر نصب امام لطف باشد بشرطی باشد که امام را تائید و اظهار و غلبه و کبت مخالفین و معاندین نیز همراه باشد والا مفاسدی که مذکور شد دست بگریبان اند و چون تائید و اظهار اصلا در میان نیست لطف بودن آن صریح مخالف عقل است و آنچه بعضی از علماء امامیه در جواب این سخن گفته اند که وجود امام لطفی است و نصرت او و تصرف دادن او لطفی دیگر است و عدم تصرف ائمه از جهت فساد بندگان است که ائمه را باین مرتبه اخاف و تهدید نمودند که بر جان خود خائف شده از اظهار امامت پهلو تهی کردند و رفته رفته امام غیبت اختیار نمود و غیر از نام از او نشانی پیدا نیست و چون نصرت او را بندگان بسبب سوء اختیار خود ترک کرده باشند بر ذمه خدا چه قباحت لازم می آید و استتار و خوف سنت انبیاء و صیانت آنحضرت ص نیز در غار بخوف کفار مستتر بوده اند پس درین جواب اصلا غفلت و چشم پوشی است از مقدمات ماخوذه در اعتراض زیرا که

معترض میگوید که وجود امام بشرط تصرف و نصرت لطف است و بدون تصرف و
نصرت متضمن مفاسد کثیره حالا بر ذمه مجیب است که آن مفاسد را دفع میکند
اقول جناب والد ماجد علیه الرحمه در جوابش میفرماید **قوله** اگر بتامل
نظر کنیم الخ سبحان الله هیچ مسلم دیندار و عاقل نصفت شعار این معنی را بر زبان
تواند راند که فرستادن و تعیین فرمودن حقتعالی امام را متضمن مفاسد و ثوران فتن میشود
و چون تفویض این منصب بطرف خلائق مختلف الآراء و نواقص العقول اهالی عصبیت
و عناد و ارباب عداوت و لداد عبید شهوات نفسانی و حلقه بگوش هواهای شیطانی
شود موجب صلاح عالم گردد و هرچند از شآمت اختیار خلق در وقت اصحاب ثلثه
و معاویه و یزید آنچه از ظلم و ستم و قتل و نهب و هتک عرض اهلبیت نبی بوقوع آمده چون
موجب سرور دلهای نواصب و اعدای اولاد رسول است آن را عین صلاح خواهند
دانست و مفاسد نخواهند انگاشت اما مفاسدی که در اقطار عالم قبل از زمان نبی ص
و بعد آن الی الآن که سنه یکهزار و دو صد و هفتده هجری از روی کتب تواریخ و اخبار
از دست سلاطین جور و طغیان بوقوع پیوسته گمان نیست که هیچ یک از مسلم و
کافر انکار آن تواند کرد و معلوم است که اگر خلق چنین سلاطین را اختیار نمیکردند و
رئیس خود نمی ساختند محال بود که اینها را تسلط بهم رساند و ایضاً خلق را مختلف
الآرا پیدا کردن و بعلم و یقین دانستن که کار اینها است عصیان و متابعت شهوات
نمودن و گردن کشی از یک دیگر کردن و معهذا الامور تعیین رئیس که مصلح امور دینی
و دنیوی بوده باشد برای آنها مفوض کردن چنانکه مزعوم اهلسنت است مستلزم
آنست که العیاذ بالله حقتعالی کار جهالت و نادانی کرده باشد تعالی الله عن ذلک

علوا کبیرا و ایضا اگر کلام ناصبی تمام باشد لازم می آید که جمیع انبیای امامیه که تعیین اوصیا
کرده اند و پیغمبر خدا که رؤسا و سرکرده های لشکر تعیین میکرد والعیاذ بالله از کمال جهل و
نادانی ازو سرزده باشد بلکه بنا بر عموم شان معمول برای خلق و لشکر میکرد تا قبل از اینکه
با اعدا قتال نمایند خود باهم در باب تعیین رئیس منازعه نموده کشته نشوند و عجب نیست که اگر
این ناصبی منافق در وقت رسول خدا می بود تاسیا بالخلیفة الثانی الشقی رسول خدا
در این باب میمنود و مسلمین را باین تقریب در معرض هلاکت در آورده کام دل خود را حاصل میساخت
انتهی بعض کلامه جهله الله فی اکرامه و نیز میتوان گفت که عجب است ازین ناصبی
که بر تعیین اول امر ثانی را معترض نمی شود و نه آنرا بر استحسان تعیین امام مستند میگرداند
آیا تجویز اول را بر تعیین ربانی غالب میداند که این را منشاء فساد و آنرا منشاء صلاح
و صواب میپندارد مگر خداوند علیم و حکیم دانا بمصالح بندگان نیست و اول بمصالح
امت داناتر هست چه نسبت خاک را با عالم پاک. اگر اختلاف آرا بندگان
سراپا عصیان نسبت بخالق انام مانع تعیین امام و نصب امام باعث هرج و مرج باشد تعیین
اول را در حق ثانی چرا می پسندید و اگر تفویض امر بسوی مردم مستحسن است چرا ثانی در حق
ریاست اول می گفت کانت بیعة ابی بکر فلتة وقی الله شرها فمن عاد الی
مثله فاقتلوه باز جناب والد ماجد رحمه الله مغفرة و بعد اللتیا والتی میگوییم که
بنا بر معتقد امامیه حال امام بعینه حال انبیا و نواب و عمال انبیا می شود که از طرف
حقتعالی منصوب و مبعوث شده بطرف خلق آمده اند و یا انبیا آنها را بر ممالک معین کرده
بخش درست آمده پس هرگاه خلق در عهد اطاعت چنین انبیا و حکام و عمال کرده اند متمتع گردیده
کامیاب شده اند و اگر عصیان ورزیده انبیا و حکام را مقتول یا مخذول ساخته اند مورد

ذم و ناخوشی پروردگار و رسول مختار گردیده و حجت خدا و رسول تمام و مقبول و بنا بر
مزعوم سنیان حال امام چنین میشود که مثلاً پیغمبر خدا یا حقتعالی بیکی از اهل اقلیم یا اهل بلد گفته
فرستاد که شما از میان خود متفق شده شخصی را برای اینکه تا مصلح امور دنیا و دین شما
باشد رئیس خود سازید و چون اهل آن بلد مختلف الآراء بودند و اکثری از ایشان اسباب
اعراض فاسده و بسیاری از صاحبان عقول ناقصه در تعیین رئیس خواه دیده و دانسته
و خواه بسبب اختلافات اجتهادیه مختلف شدند و تنازع میان اینها واقع شد و
این منجر بجنگ و مقاتله گردید تا اینکه مفاسد عظیمه درین اقلیم پدید آمد یا اینکه بر تقدیری
که اینها متفق شدند آن رئیس ظالم بر آمد و مرتکب گردید بانواع فسق و فجور بلکه ملحد گردید
و خواست که دین آن نبی را بر هم زند و چون عصاة و طغاة گرد او در آمده بودند بهیچ
وجه استیصال او نمی تواند شد و چون خدا و رسول بآن اهل بلد متعرض شد و گفتند که چرا
چنین شخص را رئیس خود ساختید اینها در جواب گفتند که تقصیر ما درین باب چیست تو این
تعیین را بما گذاشتی و میان ما در وقت تعیین اختلاف واقع شد و این مفسده بهم رسید
و یا اینکه بگویند که ما عالم بغیب نبودیم ما چه میدانستیم که انجام کار این رئیس چنین خواهد شد
چرا تو خود رئیس را از قبل خود مقرر کرده نفرستادی درینصورت ارباب عقول سلیمه تأمل
نمایند و به بینند که خدا و رسول مستحق ذم و ملام می شوند یا نه پس چون بنا بر این مسلک
حال امام بعینه حال نبی و حاکم می شود و آن باتفاق اهل اسلام بل کافه قائلین
بنبوت انبیای کرام واقع است و مستحسن نصب امامی چنین گو مثل بعضی انبیاء سابقین
مخذول و منکوب بل مقتول شود نیز مستحسن و بجا خواهد بود بخلاف حال نصب امام که مفوض
برای خلق باشد چه هم خلاف مجاری عادات حقتعالی و انبیای کرام است و هم

موجب ثوران مفاسد عظیمه و منشا اینهمه مفاسد حقتعالی می شود و حجت خلق تمام چنانچه
دانسی انتهی کلامه اعلی الله مقامه تقریر آخر بعضی از اذکیا در جواب همین قول شاه
عبدالعزیز دهلوی حرفی چند بحسن بیان بآئین شایسته نوشته اند که ذکر آن در مقام مناسب
نمود حیث قال شاه صاحب بعد از تأمل نظر این ترقی کرده اند و تأمل شان از نظر سرسری
بدتر بلکه ترقی شان همین تنزل است اَنَّهٗ فَکَّرَ وَقَدَّرَ ثُمَّ نَظَرَ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ثُمَّ اَدْبَرَ
وَاسْتَکْبَرَ خدا را ای اهل سنت از لعلی رب العزة شرم کنید و بترسید این چه نظر و
تأمل است خود شان آرای عالمیان را مختلف و خواهش نفوس ایشان را متفاوت بگویید و بعد
از ان نصب امام را موکول بر چنین آرائی مختلفه و خواهشهای متفاوته میگذارید و اتباع
و پیروی نفس عقلاً و سمعاً بالعموم مذموم است خصوصاً در حکمرانی شریعت سیما در نصب
امام چه اگر نصب امام که معدن شرع و احکام است موقوف بر رای رعایا باشد پس در حقیقت
تمام احکام شریعت مفوض بر اهوای رعیت خواهد بود و شناعت و فظاعت این امر
بدیهیت عقل و شهادت نقل معلوم است قال الله تعالی وَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰی وقال
سبحانه وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِیْهِنَّ
یعنی پیروی خواهشهای نفسانی مکنید و اگر حق بروفق خواهشهای ایشان می بود هر آینه
آسمان و زمین و هر چه در آنهاست فاسد و خراب می شد آیا ممکن است که حقتعالی
خلق خود را از پیروی هوای نفسانی ممانعت نماید و تعیین امام را بر هوای نفس واگذارد
و موافقت حق را با خواهش مردم باعث فساد ارض و سما فرماید و بانه فسادی را که در
موافقت حق با هوای خلق لازم می آید روا دارد الی ان قال ملخص آنکه شاه صاحب را
با ملک جابر و بادشاه قهار طرفه خلافی و نزاعی افتاده است حاصل کلام ایشان اینست

که اگر نصب امام بر ذمهٔ خدا باشد هرج و مرج و فساد برخیزد هرگاه بحسب خواهش مردم
باشد فسادی برپا شود و محصل فرمودهٔ الهی اینکه اگر حق بر طبق خواهشهای مردم وقوع
یابد در کون و مکان فساد افتد و مسلمانان میدانند که درین بحث و نزاع و جدال حق
بطرف حق ذو الجلال است و گفتهٔ این دشمن خدا الی برخطا و اختلال کدام فتنه و هرج
زیاده تر ازین است که تعیین امام بر عقول ناقصه و طبایع و اهوای متناقضه اهل عالم موقوف
باشد پس یکی از ایشان زید را امام سازد و دیگری بکر را تجویز کند و هم چرا هیچ امام
ساز را امام منکر دیگر چیزی نیست تا قول او مقبول شود و حکم این مردود آیا چنین تجویز
مستلزم فساد هست یا تجویز خدا که همه را گردن از مو باریک تر ساخته میباید که اطاعت
آن نمایند الی ان قال خلاصه اینکه دلیلی که برای اثبات مطلب خود ذکر کرده اند
بر مطلب ما بکمال پاکیزگی و صراحت دلالت میکند اختلاف طبایع و آرای بنی آدم
و شیوع صفات حسد و بغض و حب جاه و ریاست و عصبیت و حمیت که اکثر افراد
انسان ازینها خالی نمی باشند مقتضی آنست که یکی از خلیفه سازان ناکسی را که قابل
امامت نبود بسبب اغراض فاسده خود بمصداق تحبك الشئ يعمي و يصم مستحق خلافت
داند و دیگران بجهت اغراض صالحه بطور ابطال باطل یا باغراض فاسده که منشاء آن در
ایشان نیز مثل همان صفات ذمیمه باشد مخالفتش نمایند پس درینصورت منازعات
عظیمه و معاندات کثیره بانجای متعدده واقع شود و از هر جا گرد باد فتنه و فساد برخیزد
یک طرف از دست ظلم آنشخص منصوب اهل جهان شور و فغان بر آرند و یک طرف
اهل حق که حق بجانب دارند فریاد و استغاثه نمایند و یکطرف بعضی از ارباب باطل
بجهت طمع و حب زخارف دنیویه بمجادله و مخاصمه بر آیند یا اجتهادات واهیه و افکار

ناقصه انکار فرمایند و هر چند وقوع این مفاسد کما اعترف به علامه تفتازانی بقسمی ست
که حیوانات و جمادات بآن گواهی میدهند و لکن چون بنا بر تقریر مصنف منصف نصب
امام از طرف خلق خالی از مفسده نمی باشد بعید نیست که این متعصب بالمره از آن همه
خانه بربادیها که از دست خلفای جور واقع می شد حاشا نموده در عقیدهٔ او انداختن
نعش اطهر سرور بشر بی تجهیز و غسل و کفن و دفن و بجانب سقیفه دویدن و در آنجا شور
و فریاد بر داشتن و سعد بن عباده را زدن و پامال کردن و شمشیر را شکستن و حق
سیدة النساء عالمیان بزور گرفتن و خونها بناحق ریختن و فظ غلیظ القلب را حاکم ضعفا
و مساکین ساختن و برای سنگسار کردن و حد زدن بی گناهان و دیوانگان فرمان
دادن و بنی امیه که دشمن خاندان رسول بودند بر گردن مسلمانان مسلط کردن سراسر
مصلحت و عین منفعت باشد گمان نمی برم که ظلم و بیداد معاویه و یزید و زیاد و حجاج
و متوکل و امثالهم را که بجور و جفا عالمی را ته و بالا کردند و دوستان خدا را از زهر هلاهل آلام
چشانیدند و آنرا مسموم کردن جگر پارهٔ رسول خدا و بهارستان زهرا حسن مجتبی ع و بخون
غلطانیدن خامس آل عبا و ماه پیکران اهلبیت در کربلا و اسیری دختران علی مرتضی
و وطن آوارگی ذریت حضرت محمد مصطفی ص و سب و غارت مدینه زادها الله شرفا
و شکستن خانه خدا و دیگر انواع و اقسام مفسدها که بسبب آن خون از آسمان بارید و
بر زمین جوشید باکی و خوفی نکردند مصلحت دانند و دعوی کنند که اصلا مفسده سنوح
نیافته و هر چه اینها کردند عین صلاح بوده است و درینصورت سبب چیست که جستن
ابابولوله بر پسر خطاب و کشته شدنش و محصور شدن حضرت نعثل و مقتول گردیدن او در
حال صوم چنانکه میگویند مصلحت نیست که برای امثال این دو حادثه شیون

برپا بکنند و خاک بر سر میریزند و قائلان این دو خلیفه را مصلح نمیدانند خلاصه اولا اثبات
دو مقدمه مکنونهٔ شاهصاحب واجب است یکی اینکه تعیین خدای حکیم که وَاللّٰهُ لَا یُحِبُّ
الْفَسَادَ در حق خود فرموده منجر مفاسد می شود و دیگر آنکه در نصب خلق که ظَهَرَ الْفَسَادُ
فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ در شان شان وارد است هیچ فساد لازم
نمی آید و تا این دو مقدمه ثابت نمی شود کلام این حیوان لا یعلم یعنی هیچ مرد مسلم مسلم
نخواهد بود که آنچه خدا کند در آن مفسده ها باشد و آنچه خلق کند عین مصلحت و بعد از آن که
شاه صاحب از عهدهٔ اثبات این دو امر برآیند تکلیف دیگر بایشان خواهیم داد و آن اینکه
بفرمایند حول خائف ماندن و تقیه کردن چه عیب دارد که بسبب آن حق جل شانه بر
نصب امام جرات نمیکند حال آنکه بسیاری از پیغمبران را با وجودیکه تنها از قوم خود
خائف و ترسان ماندند مبعوث کرده است و ممکن نیست ازین سه بلاها جایگاه پی در پی
بر کشت روح بر فتوح سگان خود نجات یابند و اگر یافتند باز بلیه دیگر عقب است و آن
اینکه گرفتیم که اینهمه مفاسد در تعیین خدا لازم می آید اما چون مذهب حضرات اهل سنت
که هر فعل بدی که خدا کند خوب و پاکیزه است پس اگر نصب امام قبیح و مورث مفاسد
نیز باشد بر ذمهٔ خدا واجب میتواند شد که هرگاه او تعالی این را بوقوع خواهد آورد قبیح و
زشتی اینهمه قبائح بخوبی مبدل خواهد شد انتهی والآن نعود الی نقل کلام الوالد العلام
فاقول قال طاب ثراه قوله ما ینجر بتعطیل امر امامت الخ در برابر ادلهٔ قطعیه که دلالت
بر وجوب نصب امام بر جناب حقتعالی میکند این بزبان گفتن بعینه اعتراض کردن
ملحدان است بر افعال حقتعالی و ایضاً معلوم است که حقتعالی بسیاری از انبیا را مبعوث
گردانیده و آنها را منصوب ساخته و آنها مدة العمر از دست امت جفا کار معطل مانده و

مخذول و منکوب بلکه مقتول گردیده اند و مطلقاً بعثت آنها فائده بحال امت نبخشید
بلکه موجب خلود آنها در نار گردیده پس این شقی باید بگوید که میبایست حقتعالی چنین انبیا را
نمیفرستاد تا موجب تعطل آنها نمی گشت و آنها را در معرض هلاکت نمی انداخت و امت
مستحق عذاب الیم و خلود در نار جحیم نمیگردید و ایضاً تعیین نمودن حقتعالی و رسول ائمه را
که موجب تعطیل و در معرض هلاکت آوردن ائمه گفته معلوم نیست که بکدام دلیل و حجت
این را باثبات رسانیده و کدام علاقه هست میان تعیین فرمودن حقتعالی و میان
تعطیل و هلاک شدن امام و اگر چنین می بود چرا خدا و رسول آن تعیین اوصیا میکردند
و اگر کرده بودند چرا تعطل آنها و هلاک آنها لازم نگشت و ایضاً این شقی کسی بگوید که بزعم
تو که حقتعالی نصب امام را بخلق گذاشته تا در جهان بسبب منصوب شدن او از طرف
حقتعالی موجب ثوران فتنه و تعطل نشود الحال بیا و بما بنما که از مدت چندین صد سال
این خلق کدام امام را منصوب ساخته اند و کدام شر و فساد از سر خلق بسبب این تفویض دفع
شده تا این تفویض راجح باشد بر تنصیص فوکله چنانچه در حق جماعت که اعتقاد امامت
آنها داری تا هیچ عاقل دیانت دار مخفی و پوشیده نیست که هرگاه امری باشد که
متعلق بهر یک از امور بسیار تواند شد بجز خواهش نفس و تسلط شیطانی آنرا نستند
بطرف یک امر معین ساختن ناشی از کمال عصبیت و عناد است تو از کجا دانستی که خائف
بودن ائمه بسبب معین شدن از قبل حقتعالی است سلمنا لکن عجبا این را از کجا دانستی
چه اگر چنین می بود پیش از سیزده سال از زمان هجرت چرا پیغمبر را فرستاد که او بسبب
معین شدن از طرف حقتعالی از دست کفار خائف و ترسان مانده و مخفی بیعت
میگرفت و از افشای آن از صحابه امتناع میفرمود تا اینکه چون شخص دوم مسلمان شد و بالتماس او

حضرت رسول اسلام را آشکارا کردو کفار بسبب حمایت حضرت ابیطالب عم پیغمبر خدا
را که نتوانستند آزار داد لکن بعضی صحابه را زیر چوب آوردند چنانچه در کتب معتمده سنیان
مثل تاریخ خمیس وغیره مرویست که شخص اول را چندان کفش کاری کردند که بینی او با رخسارش
برابر شده از هم امتیاز نداشت بالجمله استیلای کفار و خائف بودن رسول مختار
از دست اشرار تا مدت بسیار بجائی رسیده بود که صحابه او از مکه هجرت کرده ببلاد
بعیده رفتند و خودش متحمل شداید کفار و مکاره بیشمار می شد تا اینکه تقریباً تا مدت سه سال
در شعب ابی طالب با کمال خوف و بیم مختفی و متواری گشت و در شب غار چنان
خائف گردید که مکه را گذاشته و حضرت امیر را بجای خود خوابانیده تا سه روز در غاری که
مکان کژدم و مار بود بسر برد پس اگر این خائف ماندن قبیح است و ناشی از تعیین حق تعالی
چون او سبحانه باین ارتکاب قبیح خو گرفته در باب تعیین امام هم اگر مرتکب آن گشت محل
اعتراض نمیتواند شد و اگر مآل خائف بودن اکثری از انبیاء سابقه و گریختن از
دست اشرار و مخذول و منکوب بودن آنها از روی تواریخ معتبره سنیان بر نگارم موجب
تطویل کلام می شود و هرگاه چنین سنت الهی از همیشه جاری باشد در باب نصب امام
انکار و استبعاد آن نتوان کرد **اقول** کلام ناصب عداوت اهلبیت که الد الخصام
است درین مقام محصلی ندارد گویا مطلب این ناصبی آنست که ائمه اثنا عشر شیعیان را
چون خداوند عالمیان از طرف خود نصب کرده بود بهمین سبب هرج و مرج در امامت
شان افتاد و منجر بتعطل امر امامت و غلبه متغلبین و خمول و تقیه ایشان گردید اگر همین
مطلب مراد اوست پس مضمونی ست عجیب و عقیده ایست غریب که هیچ سنی با آن
قائل نیست پس کما قیل مصداق مصرع مشهور خواهد بود در کفر هم ثابت نه زنار را

رسول لکن همه حال همین قدر قدر از برین تقدیر برای ملکافی و سند است که ائمه علیهم السلام
منصوب من قبل الله بودند وادعای آنکه ازین سبب مفاسد برپا شد دلیل طلب است
بل صریح البطلان واگر چنانکه ظاهر است اعتقاد بامامت شان ندارد کما اشیر الیه قوله اگر آن
جماعت که شیعیان اعتقاد بامامت آنها دارند الخ پس استشهاد بذکر شان در دعوی
ترتب فساد بر تعیین رب عباد لغو محض خواهد بود چه اعتقادی را که صحیح نمیدانند استدلال
بآن چگونه روا میدارد زیرا که هرگاه مقدم شرطیه بزعم شان در نفس الامر متحقق نیست ترتب
لوازم مقدم بران در نفس الامر چگونه درست میتواند شد واگر بطور دلیل الزامی بر شیعیان
وارد می سازد که چون شما حضرات را در نفس الامر منصوب من قبل الله میدانید پس
ترتب مفاسد بر نصب الهی بر شما لازم خواهد آمد پس آنهم درست نمی آید چه شیعیان اگرچه
البته در نفس الامر حضرات را منصوبین من قبل الله میدانند لکن امور مذکوره را از مفاسد
مترتبه بر نصب الهی نمیدانند بلکه از قبیل مفاسد مترتبه بر سوء اختیار خلق میدانند پس
الزام ناتمام وکلامش بهر کیف مختل النظام خواهد بود کما لا یخفی علی اولی الاحلام تمت
قال الوالد العلام اجله الله دار المقام قوله پس نصب امام را الخ الحمد لله
عنقریب دانستی که ادله وجوب نصب امام منحصر در لطف مقرب نیست بلکه حال آن مثل حال
نبوت است که مداخلت آن در نفس تمکین است اعنی چنانچه مکلفین بدون رسول نمیتوانند
کما ینبغی باحکام الهیه برده آنچه باتیان آن مکلف اند بجا آرند وآنچه ازان نهی کرده شده اند
باز مانند همچنین بدون وجود امام نبی باحکام واقعیه شارع نمیتوانند برد چنانچه فی زماننا
مشاهد و معاین است وایضا حال او مثل حال رسول است درباب رفع فساد از عالم
وانتظام امور معاش و معاد بنی آدم واتمام حجت الهی ونحو ذلک من الوجوه المزبوره

وفوت این منافع سوای اتمام حجت الهی هرگاه درصورت بعثت بسیاری از انبیا ثابت است
فوت آن درباب تعیین امام مضر باشد وقطع نظر ازانکه گفته شد شبهه نیست دراین که
امامت لطف مقرب هم هست چنانچه بعثت انبیا وشل مکلف گردانیدن حقتعالی بندگانرا
باحکام شرعیه اعنی هرکه عقل سلیم داشته باشد میداند که امام معصوم صاحب معجزات
وکرامت سرآمد علمائی زمان هرگاه میان خلق باشد البته موجب طاعت خواهد گردید
وسبب دوری از معصیت وظاهر این را هیچ یک از اهل انصاف انکار نمی تواند کرد
ومراد امامیه این نیست که نفس وجود چنین امام علت تامه اصلاح حال خلق ست وچگونه
چنین باشد وحال آنکه اگر چنین باشد موجب آن می شود که خلق بلجاء بطرف طاعت
شوند واین منافی تکلیف ست وهرگاه بمعرض ثبوت رسید که وجود چنین امام از جملهٔ
اسباب وعلل اصلاح خلق ست پس بسبب فقدان بعضی از علل دیگر اگر معلول بوجود
نیاید هیچ صاحب هوش انکار علیت علت ناقصه نخواهد کرد آیا نمی بینی که نفس خشبات
از جملهٔ اسباب وجود تخت است که بسبب فقدان نجار تخت موجود نشود وبوجه آخر
هرگاه امری باشد که معلول بفعل دو کس باشد تا فعل هر دو بوجود نیاید آن معلول واقع نشود
مثلاً شخصی باشد مالک دو غلام یکی ازان صحیح وسالم ودومی زمین گیر ودکلال پس
مولا بر هر دو واجب سازد که صحیح از صحرا گل آورده پیش غلام زمین گیر گذارد وزمین گیر
ازان کوزه درست نماید غلام صحیح گل را از صحرا آورده حاضر ساخت وغلام زمین گیر
کوزه درست نکرد پس هیچ عاقل خواهد گفت که غلام اول عبث گل را از صحرا آورد چه
آوردن او وقتی مستمر می افتاد که کوزه طیار می شد چون آن نشد آوردن او
بیکار گردید وبااین که خواهد گفت که آوردن گل وجود کوزه را بالقوة القریبه من الفعل نگردانیده

بقوله

فافهم

فَاعْتَبِرُوا یَا اُولِی الْاَبْصَار حاصل آنکه چنانکه بعثت انبیا و تکلیف عین تفضل حقتعالی
است و سبب اصلاح حال خلق خواه خلق بآن منتفع شوند و خواه بسبب سوء اختیار
خود نشوند همچنین ست حال امامت و چون آن واقع ست بالاتفاق در وقوع این چه
قباحت خواهد بود و هذا ظاهر بکمال الظهور قوله دست بگریبان ائمه امر چنین ست
که آن مفاسد دست بگریبان آنها اند که بسبب انکار امامت ائمه اثنا عشر مستحق
خلود نار گردیده اند و مفوت منافع وجود امام چنانچه کفار بسبب انکار نبوت نبی مختار
و دیگر انبیاء کبار خود را از منافع دنیوی و اخروی محروم داشته مستحق دخول دار البوار
شده اند اما امامیه پس بجهت داشتن چنین اعتقادات حقه که دارند خود مفوت منافع
وجود امام نشده و در زمان غیبت مصداق یُؤْمِنُوْنَ بِالْغَیْبِ شده مستحق اضعاف
اضعاف اجر و ثواب جزیل گردیده اند و ان شاء الله تعالی بعد ظهور آنحضرت در رکاب
ظفر انتساب مستغنم بنعم غیر متناهیه گردیده شمشیر بر بدنهای منکرین و جاحدین خواهند زد
اللهم عجل ظهوره فَاِنَّهُمْ یَرَوْنَهُ بَعِیْدًا وَ نَرٰیهُ قَرِیْبًا قوله پس این جواب سراسر
غفلت و چشم پوشی ست الخ عیب خود را بر دیگری بستن شعار امثال چنین بی ادبان ست
که نه از خدا شرم و نه از خلق پروا دارند بالجمله دانستی که ما با دله قطعیه که یکی از آن اینست که
وجود امام لطف مقرب است و لطف بر حقتعالی واجب باثبات رسانیدیم که نصب امام
بر حقتعالی واجب ست و توضیح یک از مقدمات آن ادله را بخصوصه که ما عدای دلیل
لطف ست بنقض نمیتوانی نمود مگر در برابر آن ادله قطعیه بنقض اجمالی معارضه نمائی
و آن چنانچه دانستی وقتی مسموع میشود که ثابت کنی که سبب عدم ظهور چنین امام غالب
و قاهر منحصر ست در عدم وجوب نصب امام بر حقتعالی پس الحال بر عهده تست اثبات

این انحصار و ما را مجرد منع کافی ست در باب تمام بودن ادلهٔ قطعیه علاوه آنکه ما تبرعاً
بحمد الله باثبات رسانیدیم عدم انحصار را و واضح ساختیم که از قوت قهر و غلبهٔ امام سقوط وجوب
نصب بر حقتعالی لازم نمی آید بلکه اگر او تعالی تعیین امام نکند میان او و میان بندگان فرقی
نخواهد بود در باب ترک نمودن امری که بر آنها واجب بوده بلکه مقدمه بر عکس می شود
چنانچه از مثال مذکور ظاهر میشود که اگر غلام تندرست ست گل را از صحرا نمی آورد مستحق
ذم و ملام میگردید و محجوج می شد و غلام زمین گیر در باب طیار نکردن کوزه معذور و حجت او
تمام و هم ما نظیر اینکه مبطل نقض اجمالی تو باشد بنفس فعل حقتعالی که تکلیف باشد و بعثت انبیا
در معرض تبیین آوردیم اعنی اگر نقض تو درست باشد لازم آید که بعثت انبیائیکه امتهای
سابقهٔ آنها بآنها هدایت نیافته اند بلکه انبیا را مخذول و منکوب گردانیده بصنوف رنج و
محن مبتلی گردانیده اند و بسبب چنین بعثت هم نبی در معرض هلاکت در آمده و هم امت او مخلد
فی النار باید قبیح باشد و گمان تفضل را در او راه نه و هم چنین ست حال تکلیف نسبت
بکفار و فجار و ازینجا واضح شد اگر سنیان بخصوص مقدمه دلیل اللطف مقرب را که خلق
کردن امام مقرب الی الطاعة باشد از راه کمال اعوجاج منع مجرد نمایند چون بحمد الله
و علمای ما از اثبات آن فارغ شده ایم از محل اعتبار ساقط باشد پس اگر سنیان از
کمال وقاحت و بی شرمی گویند که ما بعثت انبیا و تکلیف را هم قبیح میدانیم چنانچه همین
مستمسک ما ست در باب جواز صدور قبایح من الله تعالی گوئیم که هر چند ما میدانیم که
امثال چنین گفتگو از امثال شما که نه پاس خدا دارید و نه پاس رسول بعید نیست لکن بهر صورت
گو این قبیح ست اما حقتعالی مرتکب چنین قبائح نزد شما شده پس چرا انکار می کنید
که نصب امام مغلوب را که بنا بر زعم شما قبیح ست مرتکب شده باشد و بر خود الزام چنین قبیح

مثل

مثل الزام تکلیف قبیح کرده باشد و عادت او برین جاری خصوصاً نظر باینکه میفرماید و لن
تجد لسنة الله تبدیلاً علاوه آنکه ناصب عداوت اهلبیت ع بعثت انبیا را از جمله
تفضل دانسته و امام رازی سنیان بر حقتعالی واجب کما عرفت انتهی کلامه اعلی الله
مقامه **اقول** آنچه ناصبی گفته است که در جواب بعض علمای امامیه که گفته اند وجود امام لطفی
است و نصرت و تصرف دادن او لطفی دیگر سراسر غفلت و چشم پوشی است از مقدمات ماخوذه
در اعتراض زیرا که معترض میگوید که وجود امام بشرط تصرف و نصرت لطف است و بدون
تصرف و نصرت متضمن مفاسد کثیره و حالا بر ذمه مجیب آنست که آن مفاسد را دفع کند
و الا بیهوده سرائی نموده باشد و درین جواب آن مفاسد را مطلقا تعرض نکرده الی آخر کلامه
تحکم و تهکم بیجاست و این بیهوده سرائی ناصبی مبنی است بر جهل یا تجاهل او از معنی لطف
و چشم پوشی او از شرائط آن که هیچ عاقل بعد اطلاع بران دعوی اشتراط آن بتصرف
و نصرت نمیتواند کرد زیرا که لطف فعلی است که سبب تمکین بندگان باشد از امور طاعت
و یا سبب تقریب اینها باشد بطاعت بدون آنکه بندگان در فعل طاعت مجبور شوند و امتحان
مطلوب برهم گردد و متحقق شدن تمکین و تقریب از طرف او تعالی بمحض نصب نبی و امام ظاهر است
و اعراض مردم از او و امتناع شان از طاعت قادح در آن نیست پس اشتراط لطف بنصرت
بیمعنی خواهد بود پس لطف علت تامه طاعت نیست تا آنکه لطف ممکن یا مقرب هر وقت که
متحقق شود طاعت بالضرورت یافته شود زیرا که اگر علت تامه طاعت باشد بندگان
در بجا آوری طاعت از دائره اختیار و اختبار بیرون روند پس مصلحت تکلیف از دست
خواهد رفت پس اشتراط بنصرت و تصرف متصور نمی شود مگر در وقتیکه بگوئیم که لطف
آنست که حصول طاعت در وقت حصول آن واجب باشد و حال آنکه چنین نیست

وقد صرح وآنذلک لقولهم ولا یبلغ مد الاعجاز و هرگاه غرض ازان محض اتمام حجت و رفع عذر
بندگان بوده باشد آنچه حد بهست بجا آورده و حجت او تمام گردیده و لله الحجة البالغة
اگر بندگان بامتثال فرمان او پردازند فهو المطلوب و لهم الاجر الذخور و اگر بسوی اختیار مخالفت
امام زمان خود را در ورطه هلاکت اندازند الزام بر آنها عاید فائده تکلیف بهر حال بر آن مترتب
خواهد بود پس لطفی که بر ذمه خدا واجب است مشروط است بآنکه بحد الجاز رسد و مشروط است
بآنکه منافی مصلحت تکلیف و حکمت آزمائش نباشد نه آنکه مشروط بوقوع طاعت باشد و نه آنکه
علت تامه رفع هلاکت باشد فقط تسویهاته و من اجل ذلک قال امیر المومنین و
یعسوب الدین و لو کانت الانبیاء اولی قوة لا ترام و عزة لا تضام و ملک
یمیل نحوه اعناق الرجال و تشد الیه عقد الرحال لکان ذلک اهون علی
الخلق فی الاعتبار و ابعد لهم عن الاستکبار و لامنوا عن رهبة قاهرة و رغبة
مائلة بهم و کانت النیات مشترکة و الحسنات مقتسمة و لکن الله سبحانه اراد
ان یکون الاتباع لرسله و التصدیق بکتبه و الخشوع لوجهه و الاستکانة
لامره و الاستسلام لطاعته امورا له خاصة لا تشوبها من غیرها شائبة و کلما
کانت البلوی و الاختبار اعظم کانت المثوبة و الجزاء اجزل الخ پس ازینجا واضح و لائح
گردید که این ناصب عداوت اهلبیت اگر در پرده رد بر شیعیان نقض بر کلام امیر مؤمنان
بلکه ایراد بر عادت جاریه ایزد منان میخواهد سر از حق چشم پوشی مینماید در اکثر اوقات
انبیا و اوصیا که بالاتفاق منصوص و منصوب من قبل الله بودند مظفر و منصور نگردیده اند
پس بعثت و نصب ایشان بزعم فاسد این ناصبی بی لطف بلکه مشتمل بر مفاسد باشد نیست
حال اهل سنت که انبیا و رسل و هداة خیر سبل را وجود معطل می انگارند و حکیم علی الاطلاق

فرق اخباریین تفریط و افراط کرده‌اند
در لطف منقسم بر فرق اند بوجوه شده اند
و دو ملا طاهر قمی و ابن البابویه

از غائب ولا عجب قرار میدهند فاعتبروا یا اولی الابصار اما اخباریین از شیعیان پس ما بین
تفریط و افراط واقع اند زیرا که در خصوص لطف متفرق بدو فرقه شده اند اما فرقهٔ اولی پس
ملا طاهر قمی و من یحذو حذوه از وجوب لطف مقرب یکسر راه انکار پیموده میگویند که اشاعره
اهل سنت از جهت انکار حسن و قبح عقلی منکر وجوب لطف اند و معتزله شان قائل بوجوب
و اما امامیه پس کلام قدمای شان که معاصر ائمه بودند مثل کلام ائمه شان از ذکر لطف خالی
است و لکن متاخرین کتب معتزله را تتبع کردند بعض شبهات شان در دل شان چسپید
قائل بمقوله آنها گشتند از انجمله مسئله لطف است که ترک لطف را منافی و مناقض غرض
شارع دانسته قائل شده اند بوجوب آن در حال آنکه دلیل شان محال نظر است چه غرض
تعریض ثواب است نه ایصال ثبوت و از ترک لطف تعریض از دست نمیرود پس
منافی غرض شارع نباشد و این فرقه با اشاعره اهل سنت جمع شده اند در لطف
و جواب شان اینست که در حقیقت غرض از تکلیف تعریض است بثواب لکن محض تعریض
نسبت بغیر مستحقین ثواب تعریض با ایصال ثواب نسبت به مستحقین آن زیرا که حکمت
و کرم حضرت ذو الجلال مقتضی آن نیست که مستحق را از عطا و نوال خود
محروم دارد بلکه اگر بتامل نظر فرمایند اصل غرض همین است زیرا که علت غائی
ایجاد عباد قوله تعالی وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ
عبادت و طاعت است و غرض و غایت از آن بخداوند عالم البته عود نخواهد کرد لغنائه
پس رجوع نخواهد کرد مگر به بندگان و آن منحصر است در ایصال اهل طاعت و عبادت
بدرجات عالیه ثواب و کرامت و کیست که ادعا تواند نمود که از خلق انبیا و اوصیا و مؤمنین
مخلصین محض تعریض مقصود است نه ایصال ثواب اللهم الا من کان فی قلبه الارتیاب

حضرت صادق علیه السلام از آبای طاهرین خود از حضرت امیر المومنین علیه السلام
روایت نموده که آنحضرت فرمود آنچه حاصلش اینست که جناب باری تعالی بکمال تفضل
واحسان ورحمتهای بی پایان هرگاه فرائض را بر بندگان واجب گردانید پس نبود این تکلیف
بجهت آنکه خود محتاج بعبادات اینها بوده بلکه مصلحت وحکمت درین تکلیف آنست که
خبیث از طیب در نظر همگنان ممتاز گردد و از آزمایش بواطن حال ایشان بظهور آید و تسابق
نمایند بسوی رحمت پروردگار خود و باین سبب درجات آنها در بهشت متفاضل گردد
انتهی ملخص الروایة آری شبهات اشاعره اگر در عقل کسی بچپد و این جهت منکر لطف گردد
و از اقوال علمای کرام شیعیان عدول بقول اشاعره سنیان نماید مستبعد نباشد و از ینجاست
که فاضل مدقق طاعن ملا طاهر سامحه الله بالمغفرة خود جائی که نقل کرده که متاخرین امامیه دلیل
آورده اند بر وجوب نصب امام اینکه نصب امام معصوم لطف است وهر لطفی برخدای تعالی
واجب است پس نصب امام برخدای تعالی واجب خواهد بود گفته که فخر رازی امام مخالفین
بر آن نقض آورده که اگر نصب امام لطف باشد پس نصب قضاة و نواب انبیا و ائمه که
معصوم باشند نیز لطف خواهد بود پس وجوب آن لازم خواهد آمد و حال آنکه شیعیان قائل
نیستند بعد آن فاضل مذکور گفته است ولا یخفی ان هذا الاعتراض وارد علی دلیل
المذکور ولیس للمتمسکین به جواب عنه پس شبهه امام رازی اینقدر در دلش جا گرفته
که آنرا ممتنع الجواب پنداشته وهو مصنف لما قلنا لکن سبب آن عدم استفراغ وسع است
والا بفاد قوله تعالی والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا حق بر منصف لبیب
محققی نمیماند باید دانست که اگر ذکر لطف بعنوان متداول در السنه متکلمین امامیه در کلام
ائمه شان و صحابه حضرات واقع نباشد ازین لازم نمی آید که کلام حضرات شان از معنی

لطف خالی باشد آیا نمی بینی کما انچه هشام در جواب شامی گفته یا هذا اربك انظر الخلقة
ام خلقهم لانفسهم قال الشامی بل ربی انظر الخلق فقال ففعل بنظره لهم ماذا قال اقام
لهم حجة ودلیل الخبر وقول هشام در مناظره با عمرو بن عبید یا ابامروان فالله تبارك وتعالی
لم یترك جوارحك حتی جعل لهم اماما یصحح لها الصحیح وتیقن به ماشکت ویترك
هذا الخلق کلهم فی حیرتهم واختلافهم لا یقیم ما یردون الیه شکهم وحیرتهم فسکت مع قوله علیه السلام
هذا والله مکتوب فی صحف ابراهیم وموسی وقول جناب امیر علیه السلام هرگاه بآنحضرت خبر رسید که قومی از اصحاب
آن حضرت در عدالت حقتعالی وجور او خوض می نمایند پس بالای منبر آمد وحمد
وثنای الهی بجا آورده فرمود انچه حاصل مضمونش آنست که هرگاه حقتعالی خلایق را
از کتم عدم بمنصه وجود آورد مشیت الهی تعلق گرفت بآنکه بندگان او صاحب آداب
رفیعه واخلاق شریفه باشند پس بعلم ازلی دانست که این امر تمام نمی شود تا هنگامی که
بشناساند آنها را انچه مفید هست برای آنها وانچه ضرر دارد واین تعریف ظهور نمیگرفت
وبانجام نمیرسید مگر بامر ونهی واینهمه مفید ومؤثر نمی گردید مگر بوعده ووعید وآن نمی باشد
مگر بترغیب وترهیب الحدیث الی غیر ذلك که نصوص معصومین وصحابه اهل بیت رسول
رب العالمین موجود هست نص هست در انچه گفتیم بار بعضی گمان نمایند که اگر اینهمه مؤدی
آن لطف نیست مقصود از ان چیست وعدول از تقریر لطف ورجوع بتقریر وجوب تمکین
بلطف هست زیرا که لطف ممکن تمکین قسمی هست از لطف کما عرفت فیما سبق پس بنابراین
کلامش در خصوص لطف مقرب خواهد بود وهو ایضا لیس فی محله لان عموم الدلیل ههنا
وضح السبیل الیوم مرحوم رفع الله درجاته در عماد الاسلام در باب امامت فرموده چونکه
مباحث بسیار بر مسلك عقلی اثبات لطف دارد میگردید از این جهت بعضی از علمای

قال والدی العلامه فی عماد الاسلام

فرقه متحدثه اخباریه بسبب قصور بلاغ وقلت اطلاع در علوم عقلیه بسبب عجز از دفع آن
مباحث که علمای مخالفین وارد ساخته بودند بلجا گردیده اند بسوی التزام عار بحضه علمای
امامیه که سالک این مسلک بودند وانیمعنی بر کمال عجز و اجنبیت وعدم اطلاع او بر
اخبار ائمه ع دلالت دارد پس ببین که این طعن از کجا بکجا رجوع می کند پس باید که توبه بکند
وبراه راست آید چرا تدبر نمیکند درینکه این مسلک اگر حق نمی بود ائمه دین واصحاب
حضرات معصومین ع چرا ادله عقلیه بر مخالفین حجت می آوردند فلا تکن من الغافلین وهم
دران کتاب در باب عدالت فرموده که بعض متاخر متاخرین امامیه گفته اند که ذکر لطف
در کلام ائمه وقدمای اصحاب یافته نمی شود پس متاخرین علمای ما قول بوجوب لطف را از
کتب معتزله یاد گرفته اند ومن میگویم که قول بوجوب لطف فی الجمله از توابع قول بعدالت
وحکمت است وقدمای اصحاب ما البته از عدلیه بوده اند پس چگونه انکار لطف را شا
میکردند آری ممکن است که تعبیر از معنی لطف بلفظ لطف اصطلاح تازه باشد وآنمعنی
بامر دیگر نیز ساخته باشند وحال آنکه تعبیر باین لفظ نیز در کلام ائمه واصحاب شان موجود است
ایا نمی بینی بطرف انچه روایت کرده است آنرا شیخ محمد بن یعقوب کلینی از حضرت امام
جعفر صادق ع که بدرستیکه سوال نمود آنحضرت را مردی پس گفت آیا جبر کرده است خدا
بندگان را بر معاصی فرمود نه پس سائل گفت که آیا تفویض امر بسوی آنها کرده فرمود نه
عرض کرد پس چیست و چگونه است فرمود لطف من ربک بین ذلک واز محاسن برقی بسندش
از ابن حازم روایت طولانی را نقل فرموده که مشتمل است براینکه حضرت صادق علیه السلام
فرمود که خداوند عالم اگر پیغمبر خود در حالی از احوال غضبناک می بود چگونه لطف خود را
در باب او مبذول نمیداشت پس چگونه او را از حالی بحالی ترقی داده نهی میساخت

و نیز فرموده است که شیخ ابوجعفر طوسی از جمله کتب هشام بن الحکم کتاب الالطاف را
شمرده و نیز بیشتر دانستی که ذکر لطف و مصالح در مصنفات شیخ مفید و سید مرتضی رح
و شیخ الطائفه از قدمای اصحاب بالکثرت موجود است بنحویکه مستفاد می شود از ان
که قول بلطف در سالف زمان از مقطوعات اصحاب ایمان بوده و نیز قاضی عبد الجبار
معتزلی در رد بر امامیه در اثبات امامت بلطف سعی ناشکور نموده و اینمعنی دال است
بر اینکه قول بلطف قبل زمان شیخ مفید و سید مرتضی رح در میان امامیه شایع بوده
انتهی کلامه اعلی الله مقامه و هرگاه این را دانستی پس بدانکه شبهه رازی سفسطه
محض است زیرا که اگر کلام رازی تمام باشد پس نقض اختصاص بقضاة و نواب انبیا
نخواهد داشت بلکه علی محاذاة ما قال الرازی میتوان گفت که عصمت لطف ست و لطف
بر خدا واجب ست پس ببایست که خداوند عالم همه مردم را معصوم سازد و حال آنکه
بالاتفاق خدا تعالی کافه خلق را معصوم نساخته و نیز در باب نبوت می توان گفت
که فرستادن انبیا بر هر قومی و در هر زمانی و هر قطری بر خدا لازم بود چرا گرد و بنابرین
آنچه فخر رازی خود در ذیل قوله تعالی یَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ
عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ گفته انّ حصول الفترة یوجب احتیاج الخلق الی بعثة الرسل
و معلل ساخته است آنرا باینکه فائده مبعوث ساختن محمد صلی الله علیه و آله و سلم
در زمان فترت و وقت خالی از بعثت آنست که تحریف و تغییر در شریعتها بسبب
طول مدت و تقادم عهد هر دین و ملت راه می یابد و باین سبب حق بباطل و صدق
بکذب عاطل مختلط میگردد و بسبب آن خلق را عذری ظاهر در اعراض از عبادات
بهم میرسد لان لهم ان یقولوا یا الهنا عرفنا انه لا بد من عبادتک ولکنا ما عرفنا

اناکیف نفید اکے پس باین جهت در چنین وقتی آنحضرت را برای قطع عذر بندگان
مبعوث ساخت پس این کلام رازی که مفید وجوب بعثت ست در چنین وقتی
منتقض می شود بانچه فاضل دهلوی در مبحث تکلیف میگوید نیز اگر تکلیف واجب
می شد بایستی در هر شهر و هر دیه رسولان را پی و پی میفرستاد و زمان فترت واقع
نمی شد و هیچ قطر و ناحیه از رسولان خالی نمیماند زیرا که معرفت تکلیف را بالاجمال
عقل کافی نیست و حاجت رسول درین امر ضرور نیست حال اینکه بلاد کثیره از هند و سند
و خراسان و ماوراء النهر و ترکستان و خطا و ختن و چین و حبش و قریه های بسیار
معلوم رسول را نمی شناختند و نه در تواریخ ایشان مرقوم ست که کسی برسم رسالت
پیش ایشان آمده و اظهار معجزه نموده و پیغام الهی رسانید و بر تقدیر بعد موت نبی امام غالب
نه خائف نصب میفرموده و او را بآیات ظاهره و معجزات باهره تائید میکرد تا بید خدغه
تبلیغ احکام فرماید و مکلفین را از احکام شرع غافل ندارد و سکان شواهق جبال را
دعوت نماید و امامت را بدست جماعتی نمی سپرد که هرگز قدرت بر اظهار احکام
واقعیه شرعیه نداشتند بلکه خود هم در رنگ دیگر کفره و ظلمه بتقیه میگذرانیدند انتهی
کلامه ولا منتهی ملائمه زیرا که هرگاه اتمام حجت بر خلق و قطع عذر شان نظر بحکمت
بر خداوند عالم لازم باشد پس تخلیه زمان فترت و محروم داشتن آنانکه در شواهق جبال
و در اقطار بعیده بودند ازین لطف و رحمت از چه راه خواهد بود چنانکه جناب والد
ماجد علیه سوانح رحمة ربه الصمد در جواب دهلوی فرموده اما قول ناصبی و نیز اگر تکلیف
واجب می شد الی آخره پس نظیر کلام مشرکین ختن و چین و هندوسند ست که میگویند
در حق جناب محمد بن عبد الله صلی الله علیه و آله وسلم که اگر او بر کافه بنی آدم مبعوث

می شد

می شد می بایست که در همه روی زمین خود و یا رسولان او می رسیدند و تکالیف الهی را بجا می رسانیدند
واذ لیس فلیس و بالجمله هرگاه تکلیف الهی خواه بر سبیل وجوب نسبت بکافه خلایق باجماع اهل اسلام
بظهور پیوسته پس سایر اهل اسلام باید در باب رسیدن جناب سید المرسلین صلعم و رسولان آنحضرت باطراف و
اکناف عالم توجیه کنند و ما اشکال منحصر در قول بوجوب تکلیف نیست همچنین میتوان گفت که عدم رفع
عذر بندگان در زمان فترت تا آوان وجود آنحضرت و خالی داشتن اطراف و اکناف عالم از حجت که نزد
عامه واقع است دلیل است بر عدم تمامیت کلام فخر رازی ان حصول الفترة یوجب احتیاج الخلق الی
بعثة الرسل و انتقاص حجت ایشان الحال بر ذمه همه اهل اسلام رفع این شکوک و اوهام
لازم است اختصاص بنصب امام که قول شیعیان است ندارد و لازم است که از بلای هر یک از این
امور شرایط تحقیق و موانع آن منضبط نموده شود تا اوهام مذکوره مرتفع گردد پس می گوییم این
نقوض مبنی است بر عدم فهم مرام چه لطف و تکلیف و قطع عذر بندگان همه آنها بر خداوند عالم
واجب است و چنان عام نیست که هر گونه لطف نسبت بهر کس واجب باشد و تکلیف هر چیز بهر واحد از بنی آدم
در هر وقت لازم باشد و الا اگر لطف این چنین عام می بود عصمت سایر خلق مثل ملائکه لازم می آمد گنه گاری
در عالم باقی نمی ماند و تکلیف اگر بهر حکمی نسبت بهر شخصی عموماً واجب می بود اهل فترت و سکنه شواهق جبال
و بلاد بعیدة الشقه در احکام سمعیه هم معذور نمی بودند پس لطف حکمی و مقرب هر یکی مشروط
بشرایط است و اگر آن شرایط یافته نشود لطف باقی نمی ماند پس عدم ظهور آن در بعض مواضع
بسبب طریان بعض موانع ضابطه لطف را بر هم نمی زند پس غرض شیعیان از ایجاب لطف بر حضرت باری تعالی
تحقق آنست در وقت اجتماع شرایط و ارتفاع موانع بر ان الالطاف الطاف عامه و الطاف خاصه و
الطاف علمیه نسبت بالطاف خاصه قلیل الموانع و شرایط می باشد و مصالح آن اجلی و اوضح
و تفصیل ذلک و امامت لطفی است عام و انتفاء موانع در ان معلوم خواص و عوام از این جاست

له شاهق بلند از کوه ... منتهی الارب

که محقق طوسی علیه الرحمه در تجرید فرموده است الامام لطف فیجب نصبه علی الله والمفاسد
معلومة الانتفاء والانحصار اللطف فیه معلوم للعقلاء و وجوده لطف و تصرفه لطف آخر
وعدمه منّا قال القوشجی یعنی ان وجود الامام لطف سواء تصرف او لم یتصرف علی ما نقل
عن علی علیه السلام انه قال لا یخلو الارض عن قائم لله بحجة اما ظاهر مشهور واما
خائف مغمور لئلا تبطل حجج الله وبیناته وتصرفه الظاهر لطف آخر وانما عدمه من
جهة العباد و سوء اختیارهم و ازین کلام لائح شد که بعض الطاف بسبب بعض موانع و عوایق
که طاری می شود فوت گردد و پس وجوب لطف نخواهد بود مگر در وقت ارتفاع موانع و فخر رازی
و من نسج علی منواله بسبب عدم فهم مرام ما فی الکلام به نقص اقدام نموده اند و تفصیل
این اجمال و تنقیح این مقال برین نمط است که مبداء فیاض که انواع ممکنات را مخلوق و موجود ساخته است
بحسب لیاقت هر نوع افاضه صنوف فیوض بر اصناف موجودات بعمل آورده پس نوع ملائکه را که
بسبب انتفای قوای شهوانی و عدم معارضه هواجس نفسانی همه آنها صلاحیت عصمت داشتند
همه را باین صفت یعنی بلطف مرحمت خود ممتاز ساخت و نوع انسانی را که بحسب مراتب امتزاجات عناصر ارکان
و معارضات قوای حیوانی و غیر آن گویا مختلف الحقیقة والهویة بودند و مصداق قول ملائکه
أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ
قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ بحسب مراتب علم خود درجه بدرجه ایشان را بالطاف خفیه و جلیه
سرافراز گردانید هر که لایق عصمت بود او را معصوم ساخت و هر که لایق عصمت نبود از لطف
عاصم او را محروم داشت پس یکی از جمله شروط بذل لطف عصمت اجتبا و اصطفا است که هر فردی
از افراد نوع انسان را میسر نیست و از جمله موانع بذل آن عدم لیاقت احاد خلق است
برای اتصاف بصفت جلیله عصمت پس چنانکه منصب نبوت را اصطفا و اجتبا در کار است

شرائط بذل لطف

هم چنین برای عصمت و امامت پیشتر گذشت و شیخ مفید علیه الرحمه فرموده و لیست العصمة
مانعة من القدرة على القبيح و لا مضطرة للمعصوم الى الحسن و لا ملجية له اليه بل هي الشيء
الذي يعلم الله انه اذا فعله بعبد من عبيده لم يؤثر معصية له و ليس كل الخلق
يعلم هذا من حاله بل المعلوم منهم ذلك هم الصفوة الاخيار قال الله تعالى ان الذين
سبقت لهم منا الحسنى الاية و قال لقد اخترناهم على علم على العالمين و هم و من

اقتباس ... از سوره دخان ۳۲

از جملهٔ شروط لطف آنست که می باید که بحد الجاء و اضطرار نرسد و منافی اختبار و امتحان
نباشد كما مرت الاشارة اليه قال الشيخ اهل السنة ابو المنصور العصمة لا تزيل
المحنة اي الابتلاء و معناه انه لا يجبر على الطاعة و لا يعجزه عن المعصية
بل هي لطف من الله يحمله على فعل الخير و يزجره عن الشر مع بقاء الاختيار تحقيقا
للابتلاء كذا في عصمة الانبياء للشيخ عبد الله الانصاری للاهوری و اگر خدا اهل عالم
باراده و لطف قهری می خواست خصوصیت بثواب ائمه و قضاة نداشت همه معصوم
و محفوظ از گناه و خطا می شدند كما انه لو شاء الله مشية حتم لامنوا جميعا لكن
اختبار و آزمایش بنابر اظهار مطیع و عاصی و ثواب و عقاب برهم می خورد و في المجمع
في ذيل قوله تعالى و لو شاء الله ما اشركوا و في تفسير اهل البيت عليهم السلام
و لو شاء الله ان يجعلهم كلهم مومنين معصومين حتى كان لا يعصيه
احد لما كان يحتاج الى جنة و نار و لكنه امرهم و نهاهم و امتحنهم و اعطاهم
ما له عليهم به الحجة من الالة و الاستطاعة ليستحقوا الثواب و العقاب
سوم آنکه مخل انتظام عالم نباشد چهارم آنکه مشتمل بر مفاسده به نسبت
این کس و دیگری نبوده باشد پنجم آنکه حق تعالی بداند که لطف مقرب و محل آن

جماعة نافع و اصلح یا در اتمام حجت او دخل خواهد بود هرگاه این دانستی پس بدانکه در جائیکه لطف بسبب
ظاهر حال تحقق نگشته البته شرطی از این شرایط مفقود خواهد بود پس آن لطفی که کلام ما در آنست
خارج خواهد بود و لازم نیست که هرچه در بادی نظر لطف باشد در حقیقت هم لطف بود [illegible]
منسلک و فعل آن در ذمه کرم الهی واجب باشد پس آنچه را فخر رازی لطف پنداشته از نزد قاضی
روز جزا بسبب اختلال بعض شروط لطف نباشد چه عجب بسیار است که در بادی نظر امری مستحسن معلوم
می شود و در نفس الامر بر خلاف آن می باشد ففی الخبر المروی عن ابی الحسن علی بن موسی الرضا ع
علیه التحیة والثناء انه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم انه قال الله
عز و جل وان من عبادی من لا یصلحه الا الفقر ولو اغنیته لافسده ذلک وان من عبادی
من لا یصلحه الا الصحة ولو امرضته لافسده ذلک وان من عبادی من لا یصلحه الا المرض و
لو اصححت جسمه لافسده ذلک وان من عبادی لمن یجتهد فی عبادتی وقیام اللیل فالقی علیه
النعاس نظراً منی الیه فیرقد حتی یصبح ویقوم حین یقوم وهو ماقت لنفسه زار علیها ولو خلیت بینه
وبین ما یرید لدخله العجب بعمله پس هر کس گمان کند که صحت برای من مقرب الی الطاعة اصلح است
از مرض و یا گمان کند که غنا برای من بهتر است از فقر و یا شب بیداری اصلح است از منام اگرچه در نظر
ظاهر چنین باشد لکن جزم باین معنی و تحکم بر خداوند نمی تواند کرد بسا است که زعم او باطل باشد
چه غنا هرچند بمفاد خبر نعم العون علی تقوی الله الغنی مقرب الی الطاعة است لکن بمدلول قوله تعالی
اِنَّ الاِنسانَ لَیَطغیٰ اَن رَآهُ استَغنیٰ مبعد عن الطاعة و اقرب الی الاستکبار پس اراده او
بر ضد امصداق فَاِن اَبطأ عَنّی عَتَبتُ بِجَهلی عَلَیکَ وَلَعَلَّ الَّذی اَبطأ عَنّی
هُوَ خَیرٌ لی لِعِلمِکَ بِعاقِبَةِ الاُمورِ کما هو فی الدعاء ما شود خواهد بود بالجمله حق تعالی
در حق بندگان غیر و آنچه اصلح است بعمل می آورد فی الخصال علی ما نقله الکاشانی فی الصافی

فی قصة ایوب لا یفعل بعباده الا الاصلح لهم ولا قوة الا بالله و لطف و توفیق همه از افراد
اصلح است کما اشرنا الیه سابقاً پس حق تعالی مصالح و حکم و استعداد مواد و بقا و اختیار و انتظام
عالم و انتفای مبادی فساد را در همه امور ملحوظ میدارد و هر انچه در ظاهر بنظر لطف باشد لازم
ندارد که در واقع هم لطف باشد و از این جاست که فخر رازی در نهایة العقول اصل لطف را
باحتمال اشتمال آن بر مفسده منع کرده حال آنکه مقامات مختلف است و بعض جاها مصالح عامه
جلیه است که انتفای مفسده در آن از اوضح واضحات است و بعض جاها مصالح و مفاسد خفیه
می باشد و عقول ناقصه به جزئی مصلحت و مفسده پی نتواند برد پس باید آوردن احتمال مفسده
در اصل لطف و تعمیم وجوب هر انچه بصورت لطف متخیل شود هر دو مکابره است و یشهد
بذلک اجراء العادة من الله سبحانه بنصب الانبیاء والاوصیاء ولله الحجة
البالغة ولن تجد لسنة الله تبدیلا و ما ترکه فلا وجوب له علیه کما هو قضیة
العدل الثابت له بالعقل والنقل پس انچه را خداوند عالم اختیار نکرده مثل عصمت
قضاة و نواب ائمه بیقین میدانیم که فعلش خالی از مصلحت و حکمت نبوده و ترک آن نیز باعث
مفسده است اگرچه تفصیلش را ندانیم چنانکه در مسئله حسن و قبح عقلی بالاجمال بطریقه برهان
واستدلال اشاره شد که حکم اجمالی در هر فعل و ترک بحسن و قبح ذاتی معلوم و متیقن است اما التفصیل
فلیس للعقل الی ادراکه فی جمیع مظانه سبیل و از این جاست که حاجت ببعثت رسل
و نصب هداة سبل بنا بر تعریف و بیان احکام سمعیه البته متعلق می شود پس بیقین میدانیم
که منفصله حقیقیه ان الفعل حسن او قبیح قطع نظر از حکم شارع صادق است و باعث بر حکم
شارع و یشهد له قوله تعالی ان الله یأمر بالعدل والاحسان وینهی عن
الفحشاء والمنکر والبغی و از اینها سابود بحقل [illegible] صحت نفس مظان لازم [illegible]

که هیچ جا عقل بحسن و قبح راه نیابد و حسن صدق نافع و عدل و داد و قبح کذب ضار و ظلم و بنای
فساد را هم نشناسد همچنین بالاجمال باستدلال حکم می کنیم بوجوب لطف و اصلح بر حکیم علی الاطلاق
و بعض امور را که لطف بودن آن ببدیهه عقل یا براهین قطعیه ثابت است و شرایط آنرا میدانیم
و ارتفاع موانع را درین مواضع ببدیهه عقل در می یابیم بتشکیکات مشککین در بنیان مرصوص
آن از جهت مکابره بوالهوسان اختلالی راه نمی تواند یافت و امر امامت ازین قبیل ست
چه لطف بودن آن چنان ظاهر ست که حاجت بتجشم ادله دقیقه داشته باشد و ازین جاست
که هرگاه هشام بشامی گفت اترید ان انظر الخلقة ام هم لانفسهم بلا فکر و رویه
شامی مخالف در جوابش بمفاد حق بر زبان جاری گفت بل ربی انظر الخلقة و قد ذکر
شطرا وافیا من الوجوه الدالة علی ذلک و اگر چنین احتمالات که برخلاف بدیهه
عقل لایق اصغا باشد هیچ حکمی بپایه اثبات نمی تواند رسید قال والدی العلام فی علاوه
اگر کسی بگوید مثل انچه فخر الدین رازی گفته است که ضرورست در معنی لطف از اخذ قید خلو آن
از جمیع مفاسد پس خواهیم گفت که امامت ازین قبیل ست اما اولا پس بجهت اینکه اتفاق کرده اند
اهل ملل و ادیان مختلفه بر اینکه غنی قدیر و حکیم خبیر اگر نصب رئیس معصوم محفوظ فی الجمله در میان
خلق نکند مستحق ذم و لوم خواهد گردید چنانکه در ترک عدل و داد و صدق نافع و نحو آن از محاسن
عقلیه حکم می کنند بوجوب ذم کسی حکیم خبیر پس اگر حسن آن و خلو آن از مفاسد و وجوه قبح ضروری
نمی بود هر آینه حکم جزم بآن نمی کردند و اما ثانیا پس اگر امثال این خیالات و اوهام در نظر
دانشمندان لایق اعتنا می بود هر آینه نوبت بجهالات کثیره میرسید از انجمله است اینکه
گفته شود که شکر واجب تعالی واجب نباشد شاید انچه در نظر ما نعمت می نماید مثل ارسال رسل
و انزال کتب و انبات اشجار و خلق اثمار و فرود آوردن امطار و اجرای انهار شاید بوجهی

روییدن و رویانیدن ۱۲ م

بفتح بار انهار ۱۲ م

از وجوه مشتمل بر مفسده باشد و برای ما مضرتی داشته باشد پس نعمت نباشد پس شکر بر هیچ نعمتی
واجب نباشد **اقول** بلکه می‌توان گفت که شاید در شکر مضرتی بوده باشد و از این جاست که بعض
متوهمین توهم کرده‌اند که شکر با که ناقص‌ست می‌شود که از قسم استهزاء و سخریه باشد پس چنین شکری
چگونه واجب توان بود پس اصل وجوب شکر منعم که مبنای دلیل وجوب معرفتست و وجوب معرفت آلهیه
از دست خواهد رفت اگر گویند که وجوب معرفت در نزد اهلسنت سمعی است پس آنها محتاج بدلیل
عقلی نخواهند بود و فساد آن برای ایشان ضرری نخواهد داشت خواهیم گفت اگر چه چنین کلامی
از اشاعره لا شعوریه تابعان ابو الحسن اشعری که عمرو عاص در حق بعضی از بزرگان او که
ابوموسی اشعری باشد بر سبیل تعریض و کنایه گفته مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا
كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا است مستبعد نیست لکن امام اعظم سنیان بل گروه کوفیان
ابوحنیفه کوفی و بعضی اتباع او قائل بوجوب معرفت من جهة العقل شده‌اند چنانکه در کتاب مسلم
محب الله بهاری که نزد حنفیان اهلسنت مسلم الثبوت است تصریح بآن واقع راضی باین توجیه نخواهند بود
و قطع نظر از این سمعیت وجوب معرفت امریست بدیهی البطلان زیرا که غیر عارف بالله که خدا را
نشناسد پیغمبر و قول او را چه میداند و چه گونه حجت می‌شمارد بلکه پناه بخدا بر این تقدیر حجت خدا
واحد و حجت خلق براو تمام ناقص خواهد بود و شناعت آن بر عاقل لبیب مخفی نیست
پس وجوب معرفت به سمعی گفتن بنای فاسدست و بنای کلام بر آن در این مقام بنای فاسد علی الفاسد
پس لایق اصغا نباشد و از این جاست که امام اعظم شان این سمعیت آن انکار نموده فاعتبروا
یا اولی الابصار باز جناب والد علام در این مقام می فرماید و از الجمله است یعنی جهالتهم
علیهم من الجهالات که گفته شود چرا جائز نباشد که پیش روی ما کوههای بلند
غیر جبال مرئیه بوده باشد و همچنین خلق کثیر و درندگان بسیار و عادت بر رویت آن

له و حصر نقیضین نقیضین باطل ۱۲
له نقض ... شدن ۱۲
صفا گر ... ۱۲

جاری می‌شده باشد و آن از جمله است اینکه گفته شود که بعض افراد اربعه زوج نباشد و کل اعظم از
جزو نباشد لما فعی پس اگر گفته شود که عقل جزم می‌نماید باینکه در میان زوجیت و اربعه انفکاک
نمی‌تواند شد خواهیم گفت که حکم عقل نزد شما از پایهٔ اعتبار ساقط است و بر تقدیر تنزل
محتمل که عقل یکی از شما چنین حکم نماید و عقل دیگری بخلاف آن و استقرا با آنکه متعذر است
مفید قطع بامکان خلاف آن نمی‌بود و ثانیاً می‌گوئیم که طریقهٔ اثبات وجوب بعثت بلکه
حسن آن و وجوب یا حسن نصب امام قریب بهم یکدیگر اند چنانکه اشاره بآن رفت پس هرگاه
حسن بعثت بادلهٔ قاطعه بوقوع آن که کاشف از حسن آنست بپایهٔ ثبوت رسید و احتمال توهم
مفسده قادح آن نگردید پس حال امامت هم چنین باشد مولانا المجلسی در عین الحیوة می‌فرماید
بدانکه امامت عبارتست از اولی بتصرف و صاحب اختیار بودن در دین و در دنیای امت
بجانشینی حضرت رسول و در ضمن دلائل چند بعنی ظاهر شد که صلاح ناس و هدایت ایشان
و رفع نزاع و جدال از میان ایشان بدون قیمی و رئیسی میسر نمی‌شود چنانکه حضرت امام رضا علیه السلام
در علل فضل بن شاذان فرموده است که چون خداوند عالمیان مردم را بامری چند تکلیف
فرموده اند حدی چند از برای اوامر و نواهی خود مقرر ساخته امر فرموده که ایشان از آن حدود
تعدی نکنند که موجب فساد ایشانست پس ناچارست که برای ایشان امینی بگمارد که
مانع ایشان گردد از تعدی از حدود و ارتکاب محارم نمودن زیرا که اگر چنین شخصی نباشد هیچکس
لذت و منفعت خود را از برای مفسده که بدیگری عاید گردد ترک نخواهد کرد چنانچه از طبیع
مردم ظاهرست لهذا خدای تعالی قیمی و امامی برای ایشان مقرر فرموده که ایشان را منع نماید از
فساد و حدود و احکام الهی را در میان ایشان جاری سازد چنانچه ظاهرست که هیچ فرقه
از فرق و ملتی از ملل تعیش و بقای ایشان بدون [illegible]

که حکیم علیم این خلق عظیم را خالی گذارد و از امامیکه مصلح احوال ایشان باشد و با دشمنان ایشان
محاربه نماید و غنایم و صدقات را در میان ایشان بعدالت قسمت نماید و امامت جمعه و جماعت
در میان ایشان بنماید و دفع شر مظلوم از ظالم بکند یعنی هرگاه بتائید او پردازند و بر گفته
او عمل نمایند همه مصالح ایشان بروی کار آید باز می فرماید ایضا اگر امامی در میان مردم
نباشد که حافظ دین پیغمبر باشد هر آئینه ملت مندرس شود و دین بر طرف گردد و احکام
الهی متغیر و متبدل شود و ارباب بدع و ملاحده در امور دین و احکام شرع متین زیاده و کم
بسیار بکنند و شبهها در میان مسلمانان پیدا کنند زیرا که خلق چنانچه می بینیم همگی ناقص اند
و در طبایع و رایهای ایشان اختلاف بسیار است و هر کس بخواهش خود و رائی اختراع می نماید پس
اگر حافظی برای دین نباشد دین نبوی باطل شود انتهی و هذا ظاهر لکل الطالب و من لم یجعل الله
له نورا فما له من نور و والد ماجد طاب ثراه در میان ادله وجوب نصب امام می فرماید و هم از جمله
آنچه مدهوشان باده غفلت را بهوش می آرد و ارباب عقول ناقصه را از خواب گران جهالت
بیدار می سازد و مناظره هشام بن الحکم است که با عمرو بن عبید بصری واقع شده و جناب معظم
انرا بروایت محمد بن یعقوب کلینی بالفاظها ایراد فرموده و ما سابقا ترجمه آنرا مذکور ساخته ایم
و اخوند علیه الرحمه درین مقام در عین الحیات نیز ترجمه آنرا مذکور فرموده بمفاده هو المسک
ما کررته یتضوع از تکرار ملول نشده باندک اختصار عبارت اخوند علیه الرحمه باز آنرا وارد
می سازیم پس مولانا مجلسی طاب ثراه می فرماید که بسند معتبر منقول است که جمعی از اصحاب حضرت
صادق ع در خدمت آنحضرت نشسته بودند و هشام بن الحکم در میان ایشان بود و او در سن
شباب بود حضرت از او پرسیدند که ای هشام گفت لبیک یا بن رسول الله ص فرمود که مرا خبر نمیدهی
که با عمرو بن عبید بصری چه بحث کردی و عمرو از علمای اهل سنت بود هشام گفت فدایتو

گردم من حیا می‌کنم و زبان من یارای آن ندارد که در حضور تو چیزی بیان کنم حضرت فرمود که آنچه
ما شما را امر می‌کنیم می‌باید اطاعت کنید هشام گفت که من آوازهٔ عمرو بن عبید شنیده بودم
که در مسجد بصره افاده می‌کند به بصره رفتم و در روز جمعه داخل بصره شدم و بمسجد در آمدم دیدم
که او نشسته است و حلقهٔ بزرگی برگرد او بسته‌اند و مردم از او سؤال می‌کنند بدو زانو
در آخر ایشان نشستم و گفتم ایها العالم من مرد غریبم مرا رخصت می‌فرمائی که از تو سؤالی بکنم
گفت بلی پرسیدم که چشم داری گفت ای فرزند این چه سؤالی است که میکنی گفتم سؤال من چنین است
و جواب میخواهم گفت اگرچه سؤال تو احمقانه است امّا بار دیگر بپرس بار دیگر پرسیدم
که چشم داری گفت بلی گفتم با آن چه چیز را می‌بینی گفت رنگها و شخصها را می‌بینم پرسیدم
که بینی داری گفت بلی گفتم بچه کار تو می‌آید گفت بوها را از آن می‌شنوم و همچنین از آلات
و سایر حواس خمسه پرسید و جواب شنید آخر گفت که دل داری گفت بلی گفتم بچه کار تو
می‌آید گفت با آن تمیز میکنم میان چیزها که بر این اعضا و جوارح وارد می‌شود گفتم آیا
این جوارح از قلب مستغنی نیستند گفت نه گفتم چرا اعضا را با آن احتیاج است با آنکه
اینها صحیح و سالم‌اند و نقصی ندارند گفت ای فرزند وقتی که این جوارح شک میکنند در چیزی
که بوئیده یا شنیده یا لمس کرده بدل رجوع میکنند و آن را حکم میسازند که آنچه معلوم است یقین
میسازد و شک را زائل میگرداند گفتم پس خدا دل را در بدن آدمی از برای دفع شک اختلاف
جوارح مقرر ساخته است گفت بلی گفتم پس ناچار است از دل و بدن آن امور جوارح مستقیم
نمی‌شود گفت بلی گفتم ای ابا مروان انصاف بده که خدا اعضا و جوارح بدن ترا بخود وانگذاشته
تا امامی از برای ایشان مقرر فرمود که آنچه درست یافته‌اند تصدیق ایشان بکند و آنچه
در آن شک داشته باشند شک ایشان را برطرف کند و تمام این خلق را در حیرت و گمراهی و شک

و اختلاف گذشته و امامی از برای ایشان مقرر نفرموده که اگر شکی بهم رسانند باو رجوع کنند
و رفع حیرت از ایشان بکند پس ساکت شد و بعد از زمانی ملتفت شد و گفت تو هشام نیستی
گفتم نه گفت با او همنشینی کرده گفتم نه گفت پس از کجائی گفتم از اهل کوفه ام گفت پس
البته تو هشامی پس برخاست و مرا در بر گرفت و بجای خود نشانید پس حسن بعثت و وجوب نصب
نبی و امام از ضروریات خلق انام است و ضرورت وجود او در حکمت حکیم علی الاطلاق و
خلو آن از مفاسد و اقتران بمصالح از اجلای بدیهیات است و از اینجاست که در روایات فریقین
وارد شده که اگر در زمین دو کس باقی مانند در آن وقت هم ضرور است که یکی از آنها
حجت خدا باشد جناب آخوند مجلسی علیه الرحمه در عین الحیوة می فرماید بسندهای معتبر منقول است
از حضرت صادق ع که اگر در زمین نباشند مگر دو نفر یکی از ایشان البته امام خواهد بود و فرموده
بآنست و روایت صحیح مسلم و بسند معتبر از آنحضرت ع منقول است که جبرئیل ع برسول خدا نازل شد
و گفت که حق تعالی می فرماید که هرگز زمین را نگذاشتم مگر اینکه در او عالمی و امامی بود که طاعت من
و هدایت مرا بخلق می شناسانید و از میان پیغمبری تا پیغمبر دیگر باعث نجات خلق میگردید و از
برای هر قومی البته هدایت کننده هست که سعادتمندان را هدایت نماید و حجت مرا بر ارباب شقاوت
تمام میکند و ایضاً از آنحضرت باسانید کثیره منقول است که فرمود هرگز زمین خالی نیست
از کسیکه زیاده و کم دین را بداند و اگر زیادتی در دین بکنند زیاده را بیندازد و اگر کم کنند
تکمیل را تمام کند و اگر نه امور مسلمانان مختلط و مشتبه شود و میان حق و باطل فرق نکنند و این اخبار
معتبر تنبیهات است و اگر کسی تفکر نماید مشتمل بر براهین حقه واقعیه است هر یک ازین احادیث و ایضاً
از سعد بن عبد الله قمی در حدیث طولانی از حضرت صاحب العصر و الزمان علیه و علی آبائه الکرام
الاف التحیة و السلام در حال خرد سالی آنحضرت ع منقول است که گفت عرض کردم که بفرما

که دلیل چیست بر اینکه امت برای خود امام اختیار نمی توانند کرد فرمود که امامی را اختیار
خواهند کرد که مصلح احوال ایشان باشد یا امامی را که مفسد احوال ایشان باشد گفتم امامی را که موجب
صلاح ایشان باشد فرمود که چون میدانند که باعث صلاح شان خواهد بود و حال آنکه از ضمایر
خبر ندارند گاه باشد که گمان کنند که مصلح است و آخر مفسد ظاهر شود از همین جهت است که مردم
نمی توانند برای خود امام تعیین نمایند تا آنکه فرمود که موسی کلیم خدا با کمال عقل و علم و نزول
وحی بر او از اعیان قوم خود و بزرگان لشکر خود هفتاد کس را اختیار کرد که با خود بکوه طور برد
که همه آنها را مومن میدانست و مخلص و معتقد می شمرد ایشان را آخر ظاهر شد که ایشان
منافق بودند چنانکه خداوند عالم جل شانه حال ایشان را بیان فرموده پس هرگاه بر
گزیده خدا کسی را اختیار کند بگمان اینکه اصلح امت است و افسد امت ظاهر شود پس چه اعتماد است
بر مختار و برگزیده عوام الناس که خبر از ما فی الضمیر مردم ندارند پس میباید که امام از جانب
کسی منصوب شود که عالم بضمایر و خفیات امور است و چونکه ضرورت نبی و امام برای انسان مدنی
الطبع در نظر کافه انام ضروریست تا آنکه علامه تفتازانی در مطول گوید که انسان مدنی
بالطبع است و محتاج است در تعیش خود باجتماع با بنی نوع خود تا تعاون کنند و تشارک
نمایند در تحصیل غذا و لباس و مسکن و جز آن و این موقوف است بر اینکه هر یکی ما فی الضمیر خود را
بدیگری اعلام نماید و اشاره بآن کافی نیست و در کتابت مشقت بسیار و میباید پس حق تعالی
بتعلیم نعمت بیان بر بندگان انعام و احسان فرمود و بعد آن این امر منتظم نمی شد بدون
معامله و ضوابط عدل ابنا برای رفع ظلم که مخل امر اجماع است پس چاره نباشد از قوانین
کلیه که آن علم شرایع است و ضروریست از برای آن واضع که محفوظ باشد از خطا و آن است
شارع پس ضروریست که شارع ممتاز باشد از سائر خلق باستحقاق طاعت و آیات

و معجزات داله بر رسالت و حال امام در این جهات مثل نبی علیه و آله السلام است و این بحث
حضرت امام العصر اوضح مشید بدلیل عقل و نقل که امام باید در تعیین خدا متعین می تواند شد
پس نصب امام بر خالق انام بنظر بحکمت و کرم لازم و واجب باشد و احتمال معارضه مفسده
مانع آن نمی تواند شد الا اینکه دلیلهای وجوب بعثت و نصب امامت مفقود و از پایه اعتبار
ساقط باشد زیرا که مثل این تشکیک را در مقابل ادله وجوب نصب امام باحتمال طرق
مفسده در مقابل ادله وجوب بعثت نیز می توان گفت که ضبط قوانین شاید مشتمل بر مفسده باشد
و تعیین شارع باعث فساد باشد پس چنانکه این احتمال در آنجا در ادله قادح نیست
در ما نحن فیه هم قادح نباشد و عجب تر آنست که فخر رازی هم بر مجرد احتمال و در آنجا کاه مفسده
اکتفا نموده بود و لکن فاضل هلوی ترقی کرده نصب امام را از جانب خداوند علام مستلزم
انبعاث مفاسد [1] بسبب عدم اختیار خلق را خالی از مفاسد دانسته حال آنکه اگر کلامش تمام باشد
باب بعثت انبیا هم مسدود خواهد گردید و آنفا ابطال این قول باشباع کلام شنیدی بدیهه عجب است
که ناظم مهام عالم و خلاق اصناف بنی آدم اگر متوجه نصب امام شود مفاسد لازم آید و بندگان عاجز
اگر نظم و نسق امامت را متصدی می شوند ابی بر روی کار توانند آورد ان هذا الشیء عجاب
بطلانه واضح عند اولی الالباب و بعض امور که لطف بودن آن بدیهی نیست چه جزم
بوجوب و عدم وجوب آن نمی توانیم کرد و معرفت آنرا موکول بآیه سمعیه می توانیم داشت پس لطف
بودن عصمت قضاة و حکام کما ظنه من تبع لاهل السنة امام محل نظر و کلام است بوجوه عدیده
از انجمله است اینکه لطف بودن آن خالیا عن المفاسد بدیهی نیست و مدعی قطعیة البیان
و ما برای دفع معارضه مجرد منع کافی ست و از انجمله ست آنکه بالتبرع اسند منع را هم مذکور
می توانیم ساخت فقول فضل بن شاذان در علل الشرائع در وجه عدم تعدد ائمه گفته است

[1] [illegible]

ان الواحد لا یختلف فعله وتدبیره و لا ثنین لا یتفق فعلهما وتدبیرهما وذلک انا
لو نجد اثنین الا مختلفی الهمم والارادة فاذا کانا اثنین ثم اختلف همهما وارادتهما وکانا
کلاهما مفترضی الطاعة لم یکن احدهما اولی بالطاعة من صاحبه فکان یکون فی
ذلک اختلاف الخلق والتشاجر والفساد و نحیف در تقریب تقریرش میگوئیم که هرچند
در صورت عصمت مستبعد می نماید که رای یکی مخالف دیگری بوده باشد لیکن اختلاف امزجه در مصالح
نسبت انبیا و ایمه نیز مستغرب نیست مثلاً کسیکه قوت مصابرت زیاده تر میداشت مثل حضرت
نوح ع بمفاد فلبث فیهم الف سنة الا خمسین عاما مدت دراز جائیکه از دست کفار
قومش نکشید و متحمل آن گردید مثل حضرت یونس ع و حضرت ادریس ع که در اندک زمانی متحمل
جهل قوم خود نگردیدند و طلبگار نزول عذاب برامت خود شدند و آخر بسبب توجه انابت و تضرع
وابتهال قوم شان عذاب مرتفع گردید و کم له من نظائر پس تا وقتیکه یکی تابع و دیگری متبوع نباشد
انتظام صورت نمی پذیرد و تابع از درجه ریاست جائیکه مرتبه امامت بیرون می افتد و چنین
امور در صورت تعدد قضاة و حکام هم متصور است فتامل و از انجمله است انچه والد ماجد انور الله
مرقده افاده فرموده انه فی صورة التعدد از اجلال ایمه وابتذال همم و عدم
وقعهم عند القلوب بسبب کثرتهم و عدم تبعیة کل فرقة لامام فرقة اخری
بخلاف ما اذا کان الرئیس واحدا فان له حینئذ فضلا و عظمة لا یخفی و این وجه بر وجه
اقوی در ما نحن فیه جاری نیست زیرا که اکثر قضاة و حکام در هر ناحیه و هر مقام معلوم خاص و عام است
و اختلال انتظام برین تقدیر اوضح و از انجمله است فقدان لیاقت اصطفا در اکثر ناس پس
تحقیق عصمت در کافه قضاة و حکام علی کثرتهم ممتنع باشد و عمده کلام درین مقام همین فرق است
درمیان نصب حجت و امام و نصب قضاة و حکام برای هر قومی چه قیاس احدهما بر آخر قیاس

مع الفارق نیست کجا نصب اصل امام که منطوی بر مصلحت عام است مع وجوب آن وضوح تمام دارد و کجا
نصب قضاة و حکام در هر قطر و ناحیه برای هر قوم خاص که مبتنی بر مصالح خاصه است که بجا لا تدرکه
العقول پس مصالح و مفاسد آن لا اقل که بر ما مختفی باشد پس اگر ببعض وجوه اصلح نماید
لازم نیست که از وجوه دیگر منجر بمفسده نبوده باشد پس آنچه امام فخر رازی در صورتی وارد
می‌شمارد گویا کلیة حکم میکرد که هر مقرب الی الطاعة که در بادی نظر مقرب باشد فعل آن بر وی
او تعالی واجب است و حال آنکه چنین نیست چنانکه از حدیث ان من عبادی من یصلحه الا
الفقر الی الآخر الفقرات لائح گردیده و پی بردن عقل بمصالح جزئیه متعسر بل متعذر است
لخفائها فی الاکثر عن مدارکنا و از این جاست که تعدد اهل عصمت بحسب مصلحت در بعض
ازمنه واقع شده و بسوی ضبط مراتب تعدد و مصالح آن عقول ناقصه را راهی نیست
و در بعض ازمنه تعدد مطلقا صورت نگرفته و فعل الحکیم و ترکه لا یخلو عن حکمة
پس آنچه اهم و الزم است وجوب نصب معصوم واحد است در هر عهد و آوان و اما عصمت سایر خلق
عموما مثل عصمت ملائکه و عصمت نواب خصوصا پس لزوم ندارد لامکان رجوع القاضی
الغیر المعصوم الی المعصوم بلکه اگر تعدد متحقق شود کما فی موسی و زکریا و هارون
و یحیی مبتنی بر مصالح دیگر خواهد بود فانه لا یفعل بعباده الا ما هو الاصلح و
هرگاه متحقق نشود البته مشتمل بر مفاسد خواهد بود لانه لا یهمل المصالح و فی اقامة
الحجة الواحدة غنی عنه پس غیر اهم را بر اهم قیاس کردن کار اهل خلاف است نه سجیه اهل
وفاق فما للاخباریة مناقد مالوا الی وفاق اهل الخلاف فانه من الضروری
ان تعدد النبی و الامام لیس بامر ضروری اما آنچه فاضل دهلوی در نفی وجوب تکلیف
گفته پس کافی است در جواب آن آنچه والد ماجد مصنف رحمه افاده فرموده اما جواب عدلیه

بر سبیل حل و تحقیق پس آنست که تکلیف بر دو قسم است عقلی و سمعی اما تکلیف عقلی پس موقوف
بر بعثت رسل نیست و اما تکلیف سمعی پس آنچه که اورا بعقل او علم حاصل شود باینکه جناب باری را
اسباب رضا و سخط هست اکثر اسباب رضا و سخط او بدون واسطه وحی معلوم نمی تواند شد و وحی حاصل نیست پس اگر طلب و تفحص
نمی کند البته او را دغدغه بهم رسد که اگر با وجود قدرت از تحصیل علم بان حاصل نماید
مستحق عذاب گردد پس واجب است بر او که حجت خدا را بشناسد اللهم الا ان یکون غافلا فلا یصح تکلیفه
وچنانکه این مضمون مقتضای قواعد عدلیه است در نصوص نیز تصدیق آن وارد گشته چنانکه در کافی
از منصور بن حازم منقول است و قدری نقل حیث قال قلت لابی عبدالله علیه السلام
ان من عرف ان له ربا فقد ینبغی ان یعرف ان لذلک الرب رضا و سخطا وانه لا یعرف
رضاه و سخطه الا بوحی او رسول فمن لم یاته الوحی فقد ینبغی له ان یطلب الرسل فاذا لقیهم
عرف انهم الحجة الی ان قال فی الجواب رحمک الله قال قوله امام غالب خائف اقول مردود است
باینکه کلام درین است که مقتضای حکمت اینست که حق تعالی تکلیف نماید نه اینکه واجب است
که حق تعالی بقهر و غلبه بندگان را ملجا ساخته ممتثل سازد و نفس تکلیف موقوف بر غلبه نیست
بلکه بسا اوقات چون بنای تکلیف بر ابتلای و امتحان است مقتضای حکمت اینست که انبیا
و اوصیا در کمال ضعف باشند چنانکه جناب امیر در بعض خطب فرماید که مضمون بلا تغییر آن
آن اینست که اگر اراده جناب حق سبحانه و تعالی تعلق میگرفت انبیای خود را که میفرستاد گنجهای
طلا و کانهای آن برای ایشان مفتوح میگردانید و اشجار چنان با آنها کرامت میفرمود و
محشور میکرد با ایشان پرندهای آسمان و وحوش روی زمین را ولیکن درین صورت ابتلا و از
مایش ساقط می شد و اجر و جزا که بنای آن بر ابتلا است باطل و برای قائلین حق اجر
مبتلین واجب نمی گردید و مومنین را اجر محسنین لازم نمی گردید همچنین اگر حق تعالی آیتی از آسمان

نازل میکرد که بی اختیار گردن های مکلفین بآن خاضع می شد یسقط البلوی عن الناس اجمعین پس از این جا که جناب حق سبحانه و تعالی پیغمبران و رسل خود را عزم های درست و نیت های قوی عطا فرموده در ظاهر بحسب رویت ضعیف الحال و بسبب فرط قناعت دلها و چشمهای شان مملو و سیر خصاصت و ضیق آنها معروف و مشاهد و اگر انبیا صاحب قوت می بودند و عزتهای ظاهری میداشتند و اهل ملک و سلطنت می شدند که گردن های طمع از هر طرف بطرف آنها دراز می شد و مردمان از راه دور و دراز بر غبت و رهبت سوار شتران شده خود ها را بساحت عظمت و جلال ایشان میرسانیدند جای استکبار و افتخار هیچکس را باقی نمی ماند و از راه رغبت یا رهبت هر کس و ناکس با ایشان ایمان می آورد پس میتها امتیاز نمی یافت و حسنات انقسام نمی پذیرفت لکن از انجا که حکمت جناب باری تعالی مقتضی آن گردیده که اتباع رسل او و مصدقان کتب او و خاشعان عز و جلال او و ممتثلان اوامر او بندگان خالص او باشند و هر قدر که آزمایش و اختبار بیشتر باشد موجب مزید اجر و ثواب آنها گردد انبیا و اوصیا را از اهل اسباب ظاهره و ارباب سلطنت و اقتدار نگردانید انتهی ترجمه بعض کلامه **قال** قوله بلکه خود هم در رنگ دیگر کفره و ظلمه بتقیه میگذرانیدند **اقول** نیستی که مراد ما از وجوب تکلیف این است که مکلفین را بواسطه عقل و یا رسول امر و نهی فرماید و بندگان را متمکن سازد از تحصیل علم باحکامیکه نبی آنرا آورده و این معنی موقوف برین نیست که نبی غالب باشد بلکه همین که حق تعالی حجت خود را بر زمین فرستاد آنچه نظر بحکمت واجب بود بعمل آمد آینده اگر مکلفین اطاعت او نکنند و یا او را مقتول سازند و یا او را تخویف نمایند که میان جوف درخت مثل حضرت زکریا یا در غار مثل پیغمبر ما از شر کفار پنهان شود و یا از دست آنها فرار نماید چنانچه

حضرت موسی و حضرت خاتم المرسلین قصور مکلفین خواهد بود نه قصور حق تعالی انتهی بعض
کلامه الشریف و هر چند این کلام جناب علامئین با ب نوّر اسد مرقده در خصوص تکلیف
و تمکین ست و کلام ما درین مقام اعم ست از لطف ممکن و مقرب لکن چون مساق جواب
قریب هم بود بعلت اینکه غلبه و تسلط نه شرط آنست و نه شرط این ذکر این کلام در ما نحن
فیه هم مفید ست جدا اما اگر خواسته باشی که در لطف ممکن و مقرب آنچه فقه مقام ست
بفهمی پس بدانکه جناب والد ماجد رضوان مآب در مبحث تکلیف بقلم آورده که
علماء ما گاهی اطلاق لطف می کنند و اراده از آن کل ما یقرب الی الطاعة و یبعد عن المعصیة
اراده می نمایند گو از آن جمله باشد که مداخلتی در تمکین فعل ما مأموربه داشته باشد مثل معرفت
حق سبحانه و تعالی و بعثت رسل و اعطای آلات فعل و قوی و شک نیست که لطف باین معنی
چونکه موقوف علیه تکلیف ست از جمله واجبات خواهد بود و گاهی مراد ایشان از لطف نمی باشد
مگر آنکه مقرب الی الطاعة و مبعد عن المعصیة باشد لکن آنرا دخل در اقدار و تمکین نباشد
و وجوب این من حیث الحکمة بر جناب باری بنسبت جمیع مکلفین بثبوت نرسیده و علمای شیعیان
بعدم عموم آن تصریح فرموده اند بعد آن سر و کلام بذکر عبارات علمای اعلام که برین
تفصیل شاهد ست نموده و ما روماً للاختصار برین قدر اکتفا نمودیم و بعد آن محقق نموده ایم
که اعتراف ملا طاهر بعدم وجوب لطف مقرب بظاهر از راه منع عموم آنست پس قول ایشان
باینکه جواب از اشکال فخر رازی نمی توان شد متوهم انتقاض کلیة لطف خواهد بود و حال آنکه
این عموم مراد خصوص نیست بلکه غرض شان از کلیة لطف عموم آنست نسبت بلطف ممکن
بلکه مقرب نیز باشتراط آنچه کم من لطف فی الظاهر لیس بلطف علی الحقیقة پس ضرور نیست
که آنچه را طرف مقابل لطف قرار داده حکم لطف داشته باشد پس نقض بر کلیة قائله نخواهد بود

وهرچند بلاهل ابراز لطف مقرب بتوهم استفاضهٔ کلیه در اثبات امامت بمحض لطف ممکن التمسک
جسته حیث قال فان قیل اذا ابطل دلیل اللطف علی وجوب نصب الامام فیما یستدل
الامامیة علی وجوب نصب الامام المعصوم قلنا نحن نستدل علی خلافه بوجوب
التمکین انتهی ولم یعلم ان التمکین ایضاً من الالطاف ویمکن ان یکون هو مراد الجماعة
ولا ریب ان الامامیّة لها مداخله تامة فی التمکین ایضاً کما فصله الفاضل
المذکور وغیره من المتکلّمین بکونه علیه السّلام مفسّراً للمتشابهات ومبیّناً للمجملات من
الاحکام حافظاً الاحکام شرعیة الاسلام لکن آنهم خالی از شوب توهمات استفاضه نیست
کما لایخفی واما فرقه ثانیه پس میرزا محمد اکبرابادی وبعض من تبعه گفته اند آنچه محصل آن اینست
که اگر تعبد بظن جایز باشد حاجت بامام نباشد واگر تعبد بظن جایز نباشد باب علم باید که
هر وقت مفتوح باشد پس لازم است که امام زمان از شیعه مخلصین مستتر و غایب نباشد پس گمان نموده است
که فائدهٔ امام زمان همین است که تمکین مومنین از علم و یقین فی کل حین میسر آید و گمان برده که امام زمان
بنابر حل مشکلات مسایل برا و ظاهر و عیان می شود و هو خلف من القول چه اتباع ظن و حکم بظاهر
شرع در زمن حضور هم جا بسیار شائع بود لتعسّر التکلیف او تعذره بالنسبة الی
اکثر الخلق بتحصیل الیقین فی کل موضع پس تعبد بظن خاص مستلزم آن نیست که حاجت بامام
زمان باقی نماند و غیبت امام زمان بسبب استنکاف اهل عدوان که در اکثر مسائل برای اخلص
مخلصین باب علم را مسدود ساخته باعث الزام بر خلاق علام و وصی امام نمی شود وان کان
اللطف واجباً بشرطه لفقد وجود الشرایط فی مثله تفصیل این اجمال و تحقیق جلیة الحال
درین وادی آنست که در زمان حضور هم بر اخبار احاد عمل روا بود و هر کس بخدمت حضرات ابلا واسطه
نمی توانست رسید و هر حکمی را که از آنحضرت شنیده بود بران عمل میکرد تا آنکه منافی و مخصص

فرقهٔ ثانیه میرزا محمد اکبرآبادی و اتباع او

اثر انشنود لاستصحاب حال الحکم السابق او حال العقل پس تمکین کلی من العلم الیقینی منتقض می شود
در زمان حضور فکیف بزمان الغیبة وانما مثل انتفاع الخلق بالامام فی زمان غیبته علیه السلام
مثل انتفاع الناس بالشمس فی یوم الغیم و از انجا که این معنی در غایت وضوح است ملا طاهر قمی
در رساله خود با آنکه مثل سایر اخباریین بدار تکلیف بر علم یقینی ندانسته نصب امام را لطف
ممکن قرار داده حیث قال لا یجوز لنا العمل فی احکام الله الا بالعلم لانه لا یجوز العمل بالظن
لقوله تعالی ولا تقف ما لیس لک به علم وقوله تعالی ان الظن لا یغنی من الحق
شیئا تا آنکه گفته است که آیات داله بر عدم جواز عمل بظن بسیار است و روایات داله بر آن
متواتر است و تکلیف بعلم یقینی با عدم امام معصوم که عالم بجمیع احکام باشد تکلیف بما لا یطاق است
وهو محال بالضرورة والاجماع فیجب ان یکون فی الامة معصوم مامون من الخطا
لیرجع الیه فی المسکوت عنه فی الکتاب والسنة المقطوع بها بعد از تمام تفصیل این مقام می فرماید
اگر گفته شود که تکلیف بما لا یطاق بر تقدیر وجود امام نیز لازم می آید در وقتیکه امام غائب
و غیر متمکن باشد خواهیم گفت که امر چنین نیست که گفته شد بلکه حال رعیت در زمن غیبت
مثل حال اهل مکه است در زمان هجرت و اما حال شیعیان پس مثل حال مستضعفان است
که قادر بر هجرت نبودند پس واجب نبود بر آنها سوای عمل بر علم و توقف و احتیاط در آنچه
علم بآن نداشته باشند لکن آنها که مقصر و سبب هجرت بودند پس واجب بود بر آنها تحصیل علم
بجمیع احکام و عمل بر آن زیرا که آنها علت هجرت بودند و همچنین حال مخالفین است
در زمان غیبت بسبب اینکه آنها قادر اند بر تحصیل اعتقاد صحیح با دله قاطعه و ترک تقلید که
بدور ساختن خوف امام موجب استتار و اختفا است پس آنها معاقب و مواخذ اند بترک احکام
واقعیه محفوظه عند الامام و مفسده تکلیف بما لا یطاق لازم نمی آید زیرا که آنها سبب استتار اند

بخلاف شیعیان که سبب استتار نیستند فانہم لیسوا مکلفین بالاحکام الواقعیۃ
والا یلزم تکلیف ما لایطاق وھو محال علی اللہ تعالیٰ انتہی ترجمہ کلامہ
بالاختصار و والد ماجد اعلی اللہ درجتہ در بعض تعلیقات خود برین رسالہ افادہ
فرمودہ کہ بر ہر عاقل لبیب کہ کلام صاحب رسالہ بہ بیند واضح است اعتراف او باینکہ
در زمان غیبت بلکہ حضور نیز در نصوص کتاب عزیز و سنت مقطوع بہا نیست چیزی
دلالت کند بر تفصیل احکام و ہمچنین اجماع پس مکلفین اگر مکلف باحکام واقعیہ درین حال
باشند تکلیف مالایطاق لازم خواہد آمد پس ہر گاہ معترف شد باینکہ ائمہ علیہم السلام
درین زمان در معرفت احکام کافی نیست پس بنا اخباریین از بیخ برکندہ **اقول**
مصرح است بانچہ افادہ فرمودہ قول آخوند ملا طاہر باینکہ شیعیان کہ سبب استتار نیستند مکلف
باحکام واقعیہ ہم نیستند والا لزم التکلیف بما لایطاق و ھذا مقالتنا اعترف بہ من حیث
لایشعر فما وجہ الافتراق و انت تعلم ان التمکین ان اراد بہ التمکین عن الاحکام الواقعیۃ
فھو غیر متحقق لاستلزامہ التکلیف بما لایطاق و ان اراد التمکین فی الجملۃ ولو باحکام تنوب
منابہا من الاحکام الظاہریۃ فللمخالف ان یقول لہم لایکفی مثلہ مع عدم وجود الامام
فلا یثبت وجوب نصب الامام فلم ینفعہ ذکر العدول من اللطف المقرب الی الممکن ولزوم الرجوع
الی وجود الشرایط وعدمہا کما حققناہ فالتمکین والتقریب واجبان فی الحکمۃ عند ارتفاع
الموانع لا فی کل المواضع کما اوضحناہ والمانع قد یکون تقصیر المتعنتین المودی الی انتظار
الفرج و قد یکون امتناع تکلیف الجاھل بوجہ آخر ککونہ بعید الشقۃ او متعسر الحضور نفیا
للعسر والحرج فالطالبون المجتہدون فی الرجوع الی اھل الذکر ولو فی زمن الحضور الی ان تبلغوا الی
الحجۃ فی سعۃ عما لم یعلموا و اما القول بظہور الامام علی المخلصین لافادۃ العلم و الیقین

الذی التجاء الیه بعض من لا یعباء به من الاخباریین من تولد الیه اکبر اباد المقتول فی بغداد

فبطلانه واضح مستبین برای آنکه استتار امام از دوست و دشمن که نظر بر اکثر محن و ترا کم فتن و ست داده

بدیهیست جای انکار نیست و دعوی لقای خلص مخلصین با آنحضرت فی زمان الغیبة والمحنة اگر شنیده و

وندرت و وجه خرق عادت باشد فهو مسلم ولکنه لا یسمن ولا یغنی من جوع واگر کلی باشد.

کما هو الظاهر من تقریب دلیله فهو مفتقر الی الاثبات وکیف السبیل لغیره من المقلدین

الی العلم به مع عدم ظهور الامارات والآیات مع ان المدعی غیر معصوم ولم یقم

علی قوله ولا علی ادعائه بکونه من خلص المخلصین ببینة وبرهان فی مجرد الدعوی

من غیر شاهد مما یکذبه الوجدان فی طرق الامتحان اگر مخالفین بگویند که لطف

هرگاه مشروط باشد باید وجوب آن عند فقد الشروط ساقط شود پس در چنین زمانه نصب امام

و وجودش لازم نباشد خواهیم گفت که وجود امام لطفی است تمکین و تمکن از اطاعت و استفاده

از آنحضرت لطفی است دیگر ولیس کل شرط فی هذا شرطا فی ذلک و مخفی نخواهد بود که اگر

خداوند عالم از نصب امام دست کشد حجت خلق تمام خواهد بود بخلاف آنکه نصب امام

از و بظهور رسیده و سر رشته دست کشی از امت که در این حال غیبت او از دست تعدی شان باعث وجود

الزام نسبت بخدا آنشان آید و آنچه دهلوی گفته بود که معترض می گوید که وجود امام بشرط

تصرف و نصرت لطف است فقد قیل فی جوابه معترض بسیار بیجا می گوید وجود امام خود مقرب

الی الطاعة و مبعد عن المعصیت است مثل اینکه وجود قرآن باعث رهنمائی است هرچند کافر گمراه شد

و وجود شمس موجب نور افشانی است اگرچه خفاش را فائده نه بخشد و وجود آب از اسباب سیرابی است

بآنکه صاحب استسقا سیر نشود بآن و طعام برای سیریست هرچند مبتلای جوع کلبی گرسنه ماند و همین

قدر در معنی لطف معتبر است بلی وجود امام چنان نیست که مؤمنین بسبب آن مجبور شده طاعت را

بی آرند و این معنی در لطف ماخوذ نیست چنانکه معترض فهمیده بلکه سلب آن ماخوذ هست چنانکه مرقوم گردیده چه لطفی که منافی تکلیف شد بر حق تعالی واجب نیست کما مر و قولش بقول کفار ماناست حیث حکی الله سبحانه عنهم فقالوا و لن نؤمن لک حتی تفجر لنا من الارض ینبوعا او تکون لک جنة من نخیل و عنب الخ اگر بگوید چنانکه خداوند عالم ترک لطف ظهور امام بسبب علم بعدم شرط انقیاد و اختیار فرموده اگرچه آنها مدعی انقیاد باشند اگر نصب امام را بسبب علم بعدم انقیاد شان ترک میکرد چه محذور لازم می آمد میخواهیم گفت که اگر بنا بر علم خود مطلقا روا می بود تکلیف از میان بر می خاست و پای اختیار و امتحان از میان بدر میرفت لانه غیر محتاج الی الاختبار و عالم بالبواطن و الاسرار و لکن قد اقتضت حکمته علی حسب المصالح بتوکید الحجة فلا تنکب عن الحجة بالجمله نصب نبی و امام لطفیست عام که تمکین و تقریب الی الطاعه از آن متصور و هرچه حصول غرض و غایت از تکلیف و طاعت بر آن متوقف باشد فعل آن بحسب حکمت و مصلحت بر حکیم علی الاطلاق عقلا واجب است و در جزئیات اشخاص و اوقات و عمل بر قطع و یقین اگرچه عقل نارسائی بدرک مصلحت و مفسده نباشد استعانت بتعبیات از آیات و روایات متواترات می نموده اند شد و قد ثبت بالنصوص انه لا یخلو الارض من حجة الله اما ظاهر مشهورا و خائف مستور و من لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة و ان ما حجب علمه عن العباد فهو موضوع عنهم و حلال محمد حلال الی یوم القیمة و حرامه حرام الی یوم القیمة و تکلیف غیر ساقط سواء کان بحسب العلم الیقینی او الظن الشرعی فقد تطابق العقل و النقل علی انه لا بد من وجود معصوم فی کل حین و اوان و ان العمل علی الیقین لیس بلازم بالیقین فی کل موضع و کاحدیث طول غیبة

امام العصر مصالح جمة ومنافع مهمة فان فعل الحکیم لا یخلو عن حکمة وان لم یظهر علی احاد الامة وسیعود الکلام الی شرح هذا المرام فی مبحث غیبة امام العصر علیه الاف التحیة والسلام فی آخر هذا الباب ان شاء الله تعالی **فائده ثلثه** در تحقیق شرایط امامت ست بدانکه در امامت وخلافت شروط چند معتبر ست که بیان ش درین مقام اهم ست **شرط اول** آنکه باید که امام افضل باشد از همه امت در جمیع جهات خصوصا در علم والا تفضیل مفضول وترجیح مرجوح لازم آید وآن بحسب عقل قبیح ست ونقل هم معاضد آن و خالف فی تلک اکثر اهل السنة در شرح مواقف مسطور ست که از امامت مفضول باوجود فاضل قومی مثل امامیه منع کرده اند زیراکه این قبیح ست عقلا که کسی لازم بکند مثل شافعی را بانکه در درس بعض احاد فقها حاضر شود وعمل بفتوای او نماید چه جلالة او را خوابند گفت که سفیه ست و از عقل بهره ندارد واکثر اهل سنت جائز داشته اند وگفته اند اگر مفضول را رئیس ومقتدی گردانیدن در انچه او مفضول ست در آن کما فی المثال المضروب قبیح خواهد بود واما فیما نحن فیه فلا زیراکه می شود که شخصی برای امامت اصلح باشد از فاضل بجهت آنکه معتبر در ولایت بر امری معرفت مصالح ومفاسد آن ست وقوت اقامت آن ورب مفضول فی علمه وعمله هو بالزعامة اعرف وبشرایطها اقوم واقتفاه فی ذلک الفاضل الدهلوی حیث قال **عقیده پنجم** آنکه امام را لازم نیست که عند الله افضل از جمیع اهل عصر خود باشد زیراکه طالوت را حق تعالی بنص خود خلیفه ساخت حال آنکه حضرت شمویل وحضرت داؤد موجود بودند وبلا شبهه از او افضل آری اگر نصب رئیس به بیعت اهل حل وعقد باشد می باید که نصب افضل کنند در ریاست وشرایط ریاست در امور دیگر ای بسا دانای کامل وعالم متبحر وسید اصیل الطرفین که از وی امور ریاست بهیچ وجه سرانجام نمی تواند شد انتهی **قول** او لا فضلاء اهل سنت درین مقام طرفه

فائده ثالثه در تحقیق شرایط امامت

شرط اول بود امام افضل باشد از امت

عقیده پنجم فاضل دهلوی

نقض عقیده فاضل دهلوی

خلطی و خبطی بکار برده اند خود صاحب مواقف و شارح آن در صدر مبحث امامت گفته اند که امامت
ریاست عامه است در امور دین و دنیا برای شخصی از اشخاص قال و نقض بالنبوة والاولی
ان یقال هی خلافة الرسول فی اقامة الدین و حفظ حوزة الملة بحیث یجب اتباعه
علی کافة الامة و هرگاه خود امامت را بر ریاست عامه دینیه و دنیویه و اقامت دین بخلافت
رسول امین تفسیر نموده اند پس چگونه مدار کار بر محض سیاست و ریاست نهاده تفضیل مفضول را
روا داشته اند این قدر نفهمیده اند که ریاست عامه دین و دنیا برای کسی می زیبد که من جمیع الوجوه
حاوی کمالات باشد پس کلام در خصوص تفضیل مفضول فیما هو فیه مفضول درین مقام
لغو و فضول خواهد بود زیرا که امام می باید که مطلقا افضل باشد کما هو قضیة الریاسة
العامة فی الدین و الدنیا نه آنکه بر وجهی مفضول باشد و از وجه دیگر فاضل یا افضل پس
تجویز مفضولیت در ما نحن فیه بهیچ جه نیست خصوصا در علم چه تجویز مفضولیت فی العلم
برای امام که مقتدای انام است دون الریاسة والزعامة کما هو مزعوم اهل السنة و الجماعة
زعمی ست باطل و صریحا مخالف ست بنص قرآنی قال الله عز و جل اَفَمَن یَهدِی
اِلَی الحَقِّ اَحَقُّ اَن یُتَّبَعَ اَمَّن لَا یَهِدِّی اِلَّا اَن یُهدٰی فَمَا لَکُم کَیفَ تَحکُمُونَ
بیضاوی گفته ست فما لکم کیف تحکمون بما یقتضی صریح العقل بطلانه
اخوند مجلسی در ترجمه کریمه مذکوره می فرماید آیا کسیکه هدایت میکند بسوی حق سزاوارتر است
باینکه مردم پیروی او کنند یا کسیکه خود هم نمی تواند هدایت یافت مگر آنکه دیگری او را
هدایت کند پس چه شده شما را که نمی فهمید و چگونه حکم می کنید بتجویز عدم افضلیت امام
و نیز فرموده است هَل یَستَوِی الَّذِینَ یَعلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعلَمُونَ اِنَّمَا یَتَذَکَّرُ
اُولُوا الاَلبَابِ یعنی آیا مساوی می باشند باهم آنها که صاحب علم اند و آنها که صاحب علم

نیستند متذکر نمی شوند این برا مگر صاحبان عقلہا بیضاوی در ذیل آیہ کریمہ فَلَمَّا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَائِهِمْ گفتہ کہ این آیہ دلالت میکند بر اینکہ آدم افضل ست از ملائکہ و اعلم از آنہا بقولہ تعالی هَلْ یَسْتَوِی الَّذِیْنَ یَعْلَمُوْنَ وَالَّذِیْنَ لَا یَعْلَمُوْنَ جناب اخوند می فرماید کہ چون حق تعالی بملائکہ وحی کرد کہ اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً من میخواہم کہ در زمین خلیفہ و جانشینی قرار دہم ملائکہ گفتند آیا قرار میدہی در زمین کسی را کہ افساد کند در زمین و بریزد خونہا مردم را و ما تسبیح و تقدیس میکنیم ترا حق تعالی فرمود کہ من میدانم چیزی را کہ شما نمیدانید پس حق تعالی اسماء را بآدم تعلیم کرد و بان حجت بر ملائکہ تمام کرد کہ چون او از شما اعلم ست بخلافت سزاوارتر است پس معلوم شد کہ اعلم بودن موجب استحقاق خلافت ست پس عمدہ غرض از بعثت نبی و نصب امام تبلیغ و تبیین و حفظ احکام دین ست ہرگاہ امام از احکام شرع نابلد باشد چگونہ سزاوار ریاست عامہ دینیہ خواہد بود اگرچہ بالفرض لیاقت سیاست جابرانہ داشتہ باشد چہ اگر امام عالم باحکام نباشد پس بیچارہ رعایا در وقت حاجت رجوع بکہ آرند و مامورین بقولہ تعالی فَاسْئَلُوْا اَهْلَ الذِّکْرِ اِنْ کُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ اگر رو بامام و پیشوای خود نیارند کجا سر بزنند و قاضی بیضاوی درین مقام راہ انصاف پیمودہ مشیر الی قولہ تعالی فَلَمَّا اَنْبَاَهُمْ و ما قبل آن می گوید ہذہ الآیات تدل علی شرف الانسان و مزیّۃ العلم و فضلہ علی العبادۃ و انہ شرط فی الخلافۃ بل العمدۃ فیہا انتہی ثانیا آنچہ فاضل دہلوی گفتہ کہ امام را لازم نیست کہ عند اللہ افضل از جمیع اہل عصر باشد زیرا کہ طالوت را حق تعالی بنص خود خلیفہ ساخت الخ پس طرفہ ادعائی است اینکہ نص قرآنی موجود ست اَلَمْ تَرَ اِلَی الْمَلَاِ مِنْ بَنِیْ اِسْرَائِیْلَ اِذْ قَالُوْا لِنَبِیٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِکًا نُّقَاتِلْ فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ بیضاوی در تفسیر خود می گوید آن نبی یوشع یا شمعون یا اشمویل علیہم السلام بود کہ بنی اسرائیل از او گفتند اقم لنا امیرا ننتهض معہ للقتال

د برامره و تصدّ فیه عن الله و در تفسیر صافی از مجمع عیاشی از حضرت صادق علیه السلام
منقول است قال کان الملک فی ذلک الزمان هو الذی یسیر بالجنود والنبی یقیم له
امره و ینبئه بالخبر من عند ربه پس طالوت خود ملک بلکه امیر بود خلیفه نبود
لذا قال لهم نبیهم ان الله قد بعث لکم طالوت ملکا امرای جنود و عساکر را
که از طرف نبی اگرچه بوحی الهی تجویز شوند مصداق خلیفه قرار نمی توان داد کجا خلیفه و امام
که در دین و دنیا رئیس عام باشد و کجا سرکرده های لشکر که تابع پیغمبر و امام باشند و نیز می گوئیم این
فرقه از حدیث اهلسنت الخلافة بعدی ثلثون سنة ثم ملک عضوض نیز مستفاد
می شود و خود این ناصبی گفته است گاهی امامت بمعنی بادشاهی و ریاست نیز اطلاق کنند
زیرا که بادشاه هرچند خوش سیرت نباشد لیکن در بعض امور دین مثل جهاد و تقسیم غنایم و
اقامت جمعه و اعیاد پیشوائی دارد و چون در دین پیشوائی در جمیع امور باشد پس همین است
خلافت حقه که منحصر در پنج شخص است و تصرف در زمین با وصف استحقاق و غلبه شوکت را
نیز دران نزد اهل سنت شرط دانسته و هرگاه امر چنان باشد پس بفرمایند که طالوت هرگاه
بنص قرآنی ملک باشد چه لازم است که خلیفه هم باشد خصوصا هرگاه در جمیع امور دین
پیشوائی برای او حاصل نباشد بلکه امور شریعت متعلق باشمویل یا پیغمبری دیگر باشد قال
بعض الافاضل و خود این فاضل در کلام خود تصریح کرده است که در خلیفه و ملک فرق است
و در حبیب السیر مذکور است چون مدت چهل سال از عمر اشمویل درگذشت بوصول مرتبه
رسالت مشرف گشت و بنی اسرائیل در غایت سرور و بهجت بوی گرویدند و باخذ احکام
شریعت موسوی پرداختند و از اشمویل التماس نمودند که برای ما پادشاه تعیین فرمائی
تا در رکاب او با جباران شام و کافران خوارشام جهاد و قتال کنیم اشمویل بموجب وحی طالوت را

بسلطنت موسوم گردانید و طالوت بمقابله جالوت که دران زمان حاکم اہل طغیان بود رفته و جالوت
بسنگ داؤد بقتل رسانید و طالوت مظفر و منصور مراجعت فرمود انتہی و این کلام صریح ست در اینکه
منصب خلافت الہیہ و حفظ قوانین شریعہ موسویہ باشمویل مفوض بود نہ بطالوت بلکہ طالوت را
محض منصب امارت لشکر مفوض بود چنانچہ در زمان پیغمبر آخر الزمان گاه گاه این منصب بامثال
خالد بن ولید و عمرو عاص مفوض گردیده بود غایت آنکه در زمان پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ
این چنین امراء لشکر بسیار بودند و این یک امیر در تمام لشکر بود انتہی کلامہ و ایضاً می گوییم
که ہرگاه این فاضل النواصب معویہ را خلیفہ نمیداند بلکہ بادشاه گزنده بیداد کننده
زیراکه در روجه مصالحه حضرت امام حسن ع با معویہ اعتراف بانحصار استحقاق خلافت در ذات
والا صفات نموده گفته است که آنحضرت دانسته بود که زمان خلافت منقضی شده و وقت بادشاہے
گزنده و دوره ظلم و بیداد رسیده پس طالوت ہم اگر ملک باشد و خلیفہ نباشد چه عجب و علی
ابن ابراہیم قمی از حضرت امام محمد باقر علیہ السلام روایت کرده که بنی اسرائیل بعد موسی علی نبینا
وآله و علیہ السلام مرتکب معصیتہا شدند و دین خدا را تغیر دادند و از امر پروردگار سرکشی
کردند و بود در آنہا پیغمبری که امر و نہی میکرد آنہا را پس از اطاعت او رو برتافتند و
در بعضے از روایات آمده که نام آن پیغمبر ارمیا بود پس مسلط ساخت حق تعالی بر آنہا جالوت را
و او از قبطیان بود پس اخراج کرد بنی اسرائیل را و کشت مردان ایشان را و گرفت مالہاے
ایشان را و کنیز ساخت زنان آنہا را پس رجوع آوردند به پیغمبر خود و گفتند که سوال کن از خداے
عزوجل که قرار دہد براے ما امیرے تا در راه خدا جہاد کنیم و در بنی اسرائیل نبوت در دودمانی بود
و ملک سلطنت در خاندان دیگر لم یجمع اللہ ہو النبوة والملك في بيت واحد فمن
ذلك قالوا ابعث لنا ملكا و تو ہم نشود که مقرر ساختن خداے عزوجل ملوک و

بادشاهان را فی المعنی استخلاف شان هست در زمین پس باید که طالوت چنانکه ملک بود خلیفه

هم بوده باشد زیرا که استخلاف فی الارض مطلقاً خلافت حقه نیست چه بسیاری از ظلمه و

جبابره و فراعنه بر ملک و ملت مسلط شده اند حق تعالی از نسبکه بحسب مصالح ابتلا و آزمایش

تخلیه نموده است در میان اینها و مطلوب شان از ریاست و سیاست است مانع نشده است آنها را

از ریاست به بر انگیختن معارض که تاب مصادمت شان داشته باشد چنانکه در معرکه بخت

نصر بارها فرموده لا یحمیهم بقصد بطل الحکیم فیها حیران و لا سلطن علیهم تره عباده

و لاده و نشرهم طعاماً پس از این تسلیط مجازی استخلاف شرعی لازم نمی آید و الا باید که

بخت نصر و دیگر ظلمه و کفره هم خلیفه باشند باآنکه حق تعالی خود می فرماید قُلِ اللّٰهُمَّ مالِکَ الْمُلْکِ

تُؤْتِی الْمُلْکَ مَنْ تَشاءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْکَ مِمَّنْ تَشاءُ حق تعالی هر کرا میخواهد ملک را میدهد

و از هر که میخواهد انتزاع میکند و همه این ملوک البته خلیفه نبوده اند پس تسلط مستلزم

استخلاف حق نباشد و اگر بعث یا اصطفا را مستند خلافت گردانید پس این هم ظاهر است

که مراد از بعث بعثت نبوت نیست و اصطفا در اینجا بمعنی اصطفای مملکت است نه بعثت و اصطفا

برای رسالت و خلافت رسول قال الفخر الرازی ان الله اصطفاه علیکم ای اخذ الملک

من غیره صافیاً له و آن مفید مطلوب او نیست و کیفما کان حکم باینکه امام را لازم است که

عند الله افضل از جمیع اهل عصر باشد بسند اینکه طالوت افضل بود تمویه محض و قیاس مع الفارق است

و لص فرانی در بارهٔ خلافت طالوت دروغ بیفروغ است چه دلاور دزدی که بکف چراغ دارد

مگر نمیداند که قرآن مجید در نظر هر مسلمی در می آید و کذب او بر همگنان لائح میگردد و مقوله امام

خود حسبنا کتاب الله را برای کدام روز اندوخته؟ بر نص قرآنی نظر ندوخته؟ بالفرض

اگر لفظ خلافت در قرآن مجید می بودند بر در معانی آن لازم بود افلا یتدبرون القرآن ام

أَمْ عَلٰی قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا انکه خلافت بمعنی امامت را بر خلافت بمعنی ملک و امارت قیاس نموده افضل
امام را عند الله باطل سازد و افضلیت را در تجویز اهل حل و عقد شرط کرده باز آنرا بافضلیت
فی الریاسة تخصیص دهد و گمان کند که خداوند عالم افضلیت را رعایت نمی کند و اهل حل
و عقد را رعایت آن فیما یتعلق بالریاسة لازم است در علم و تقوی پس غرضش همین است
که خلافت جبابرهٔ امت را تصحیح نماید تا هر بدعتی که خواهند بعمل آرند و بجهالت از امور
هر خلاف شرعی هر سیاستی که بر اهل دین منظور دارند روا باشد و اطاعت شان بر کردن
همه خلایق لازم گردد ذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ
الْخَاسِرِينَ یعنی هر صاحب سیاست و ملک و ریاست مستحق خلافت نمی تواند بود و اهل باطل را بر
قیاس نمیتوان نمود بلکه لازم است که تفرقه بین الجزئین را بفهمند زیرا که فرق است میان
امام عادل که امام بحق است و امام جور که امام متغلب باشد اول مصداق قول او تعالی است وَجَعَلْنَا
مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا و همین است افضل عند الله و ثانی مصداق قول او تعالی
وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ آنها را با افضلیت چه کار جناب امام
المتقین و امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام در بعض خطب او و خطاب بعثمان
عثمان بن عفان معجز بیان تفرقه میانه هر دو بیان فرموده حیث قال والله الله فی نفسک
فانک والله ما تبصر من عمی و لا تعلم من جهل و ان الطرق لواضحة و ان اعلام الدین
لقائمة فاعلم ان افضل عباد الله عند الله امام عادل هدی و هدی فاقام سنة معلومة
و امات بدعة مجهولة و ان السنن لنیرة لها اعلام و ان البدع لظاهرة لها اعلام و ان
شر الناس عند الله امام جائر ضل و ضل به فامات سنة ماخوذة و احیا بدعة متروکة و انی
سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله یقول یؤتی یوم القیمة بالامام الجائر و لیس

ناصر ولا عاذر فیلقی فی نار جهله فیدعه فیها کما اتت والوحی ثم بعد تبک فی تعدها وثالثاً
میگوئیم مسلمست که طالوت خلیفه بود لکن خلیفه نائب پیغمبر را گویند قال شارح المواقف
الامامة هی خلافة الرسول فی اقامة الدین و پر ظاهرست که خلیفه از خود پیغمبر لازم نیست
که افضل باشد بلکه واجبست که از منوب عنه خود مفضول باشد پس قول او که اشمویل و داود موجود
بودند و بلا شبهه از او افضل در ما نحن فیه چه مصرف دارد کلام در افضل بودن خلیفه و امام از رعایا
بود نه از انبیا و از افضلیت طالوت از رعایای خودش بقول او تعالی اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰاهُ
عَلَیْکُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ خود واضحست پس تدلیس این ناصبی را باید دید
که برای کتمان حق هر رطب و یابسی که میخواهد بر زبان می آرد فاعتبروا یا اولی الابصار که اگر
بگویند که آنچه گفتی نسبت بشمویل که منوب عنه بود مسلمست اما داود پس او رعیت طالوت
و افضل از و بود و از اینجاست که در لشکر طالوت منسلک گردید و بقتل جالوت پرداخته خواهیم گفت لا نسلم
که داود رعیت او باشد چه رعیت بودن او فرع آنست که نیابت پیغمبر مستلزم ریاست عامه باشد
و ظاهرست که نبوت را عموم نفاذ حکم بر هر قوم لازم نیست پس خلافت را که فرع آنست چگونه
ریاست عامه لازم خواهد بود و بسی از انبیا ریاست ایشان ببعض اقوام اختصاص داشت پس حکم خلیفه
شان نیز عام نخواهد بود و امامت بالمعنی الاعم را که بریاست عامه تفسیر کرده اند لازم ندارد این را که خلافت
مطلق هم عام باشد آری خلافت نسبت به نبی عام الحکم عام خواهد بود نه نسبت به هر نبی و افضلیت خلیفه
از جمیع اهل عصر در قسم دیگر اعنی نواب نبی عام النبوت معتبرست نه در قسم اول با آنکه خلافتی که بعد عهد
رسالت باشد عام می باشد نه خلافتیکه در عهد رسالت باشد و شارکت داود در جهاد بوجهی سبحانی
و امر خاص ربانی دلالت بر رعیت بودن او ندارد بلکه غایت ما فی الباب آنکه در مقاتله جالوت هر دو تابع
فرمان یک نبی خواهند بود علی بن ابراهیم قمی از حضرت امام رضا علیه التحیة والثنا روایت کرده

که آنحضرت فرمود که حق تعالی وحی کرد بسوی پیغمبر بنی اسرائیل که جالوت را آنکس خواهد کشت که زره
موسی ع بر قامت او راست آید و او مردیست از اولاد لاوی بن یعقوب ع که نامش داود بن
ایشا است و در تفسیر بیضاوی مرقوم است و قتل داود جالوت قیل کان ایشی فی عسکر طالوت
مع ستة من بنیه و کان داود سابعهم و کان صغیرا یرعی الغنم و اوحی الی نبیهم
انه الذی یقتل جالوت فطلبه من ابیه فجاء و قد کلمه فی الطریق ثلاثة احجار
و قالت له انک بنا تقتل جالوت فحملها فی مخلاته و رماه بها فقتله ثم زوجه
طالوت بنته و در روایت دیگر که از عیاشی منقول است آمده که مردم عظمت طالوت
و جبروت جالوت را میانه خودها مذکور می ساختند پس حضرت داود بر این حال اطلاع
یافته فرمود که شما امر او را عظیم میدانید فوالله لئن عاینته لاقتلنه فلما ان اصبحوا
و رجعوا الی طالوت و التقی الناس قال داود ارونی جالوت فلما راه اخذ الحجر فجعله
فی مقذافه و رماه فصک بین عینیه فدمغه فنکسه عن دابته و قال الناس قتل
داود جالوت و ملکه الناس حتی لم یکن یسمع لطالوت ذکر و جمعت بنو اسرائیل علی
داود و انزل الله علیه الزبور و علمه صنعة الحدید و لینه له از این روایت نیز معلوم می شود
که او رعیت طالوت و محکوم او نبود و انما بادر الی قتل الکافر با آنکه خلیفه یک پیغمبر از پیغمبر دیگر
افضل می تواند بود چنانکه حضرت علی بن ابی طالب ع وصی پیغمبر ما افضل بود از سائر انبیا ع
و لکن افضلیت طالوت از داود ثابت نیست و انما ذکرنا هذا لنقض الاستدلال الخصوم
و را او بعامی گوئیم **قوله** ای بسا ولی الکامل و عالم متبحر و سید اصیل الطرفین الخ دانستی که امام
و خلیفه بحق آنست که کامل من جمیع الوجوه و حافظ دین و حامی حوزه شرع متین و مثل
رسول ص امین به نیابت عامه و مستحق ریاست دنیا و دین باشد پس بهیچ جهت از رعایا ناقص نخواهد بود

پس اگر مراد او از ولی کامل آنست که در مراتب طاعت و عبادت کامل باشد نه در ریاست و سیاست
پس ناقص من بعض الوجوه خواهد بود و حاوی شرایط امامت نخواهد بود و از موضوع بحث
خارج این چنین ولی البته لایق امامت و زعامت نخواهد بود لکن ولی کامل علی الاطلاق
در این مقام در کار است که اولی بتصرف باشد در نفوس رعایا و برایا در همه امور دین و دنیا نه هر عالم اگرچه
دیندار باشد و نه هر صوفی شعری اگرچه مدعی معرفت پروردگار باشد که اشاعره اهل سنت شاذلی و غیر شان
او را ولی کامل قرار دهند و او را بالاتر از وصی خلیفه نبی شمرند و دین خدا را اصولا و فروعا
بباد دهند و شعایر ایمان را برهم زنند مقصر گردد ولی اینست لعنت بر وی باد و اگر مراد او از ولی کامل
همانست که در مراتب دین و مدارج نبا هر دو کامل باشد پس تفضیل غیر او بر او بهیچ وجه
روا نخواهد بود کما عرفت آنفا با آنکه اگر مراد از افضلیت در ریاست و سیاست دنیوی آنست
که موافق شرع انور باشد پس آن عین دین است و لانسلم که ولی کامل از آن عاری باشد و اگر مراد او از
سیاست و ریاست جابرانه است پس آن معصیت است و امام اگرچه طرق آنرا می شناسد لکن آنرا واجب الترک
میداند قال امیر المؤمنین علیه السلام علی ما روی فی نهج البلاغة والله ما معویة
بادهی منی ولکنه یغدر و یفجر ولولا کراهة الغدر لکنت من ادهی الناس ولکن کل
غدرة فجرة و کل فجرة کفرة و لکل غادر لواء یعرف به یوم القیمة اما آنچه در حاشیه علی بانقل عنه
گفته است قال الشیخ فی الهیات الشفا فیلزم اعلمهما ان یشارک اعقلهما و یلزم اعقلهما
ان یعتضد به و یرجع الیه کما فعل عمر و علی پس استناد است بیقین بکلام من لا حجیة
فی قوله عند اهل الدین و تلفیقی است غریب هرگاه امامت جاهل و مرجوع فی العلم روا باشد
و اوار عصمت هم معه الاتباع و اعتضاد او بعالم و فضل فی العلم کی صورت می بندد
اگرچه در مقامیکه غرض نفسانی محرک مخالفت نباشد طریقه متابعت را پیش گیرد لکن بمفاد

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَىٰ أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَىٰ حکمرانی وطغیان جهانبانی میکذارد که در هر حال حجج
باعلم ومتابعت افضل را نصب العین خود سازد و از هوا و هوس نفس اماره خود را نگهدارد و کجو
من مخالفات و بدع ظهرت من الثانی لم یتابع فیها قول العالم علیه السلام و کمال اعرفیت
و اعقلیت او در امور سیاست مدن نسبت بامام زمن زعمی ست باطل و ناروا و کلمه ایست تا سزا که بر زبان
نمی آرد آنرا مگر جاهلی سفاهت انتما که حقیقت فضل جناب امیر مومنان ع را در نیافته و انچه
در عهد کرامت عهد حضرت امیر مومنان ع از فتن و حروب برپا شده نه از سوء تدبیر امام علیه السلام
بود بلکه از تاسیس باطل که در عهد ممتد متغلبان در دلها جا گرفته بود بظهور رسید فانهم
حملوا بنی امیة علی رقاب الناس حتی استمکنوا من الارض و صار وا ذوی دهاء و باس
پس هر قدر که در زمان قلیل امیر جلیل بحسن تدبیر تدارک آن بعمل آورد از دست دیگری
هرگز جلوه گر نمی توانست شد و کلام ابن ابی الحدید در دفع این توهم غیر سدید کافی ست
حیث قال اعلم ان من لم یعرف حقیقة فضل امیر المؤمنین ع توهم ان عمر کان اسوس منه
وان کان هو اعلم و خامساً بعد این همه میگوئیم که قول او و عقیده پنجم امام را لازم نیست
که عند الله افضل از جمیع اهل عصر خود باشد چنانکه مخالفت با عقل و نقل دارد مخالف
تصریحات ایمه اهل سنت هست نیز قال بعض الافاضل فی شمع الیقین خلیفه اول سنیان بوجوب
فضلیت امام اعتراف نموده و همه صحابه و کافه مسلمین نیز درین معنی با او متفق بوده اند چه او گفت
بر سر منبر اقیلونی اقیلونی فلست بخیرکم و علی فیکم یعنی مرا از خلافت عزل کنید که
با وجود علی من بهترین شما نیستم و هیچ کس معارضه با او نکرده و نگفت که بهتر بودن خلیفه ضرور نیست
و ظاهرست که این کلام صریحست در بهتر علی ع و اعتراف است بوجوب فضلیت امام الا تعلیل
عزل خود به بهتر آنحضرت بیفایده و نامربوط بودی بلکه توان گفت که این کلام باتفاق

[illegible]

شان اجماع سنت بر دو چیز یکی وجوب فضلیت امام دوم افضلیت آنحضرت از ابی بکر بلکہ از اہل اسلام
وصورت این اجماع بعد آنست کہ سنیان میگویند کہ قول ابی بکر دربار سقیفہ کہ شمار امامی
ضرورست و اتفاق صحابہ با او اجماع است بر وجوب نصب امام و این اجماع بمراتب شتی اتم ست از ان
انتہی و امام بخاری شان در کتاب الصلوٰۃ گفتہ باب اہل العلم والفضل احق بالامامت
واگرچہ مرادش درینجا امامت نماز جماعت است لکن امام عام امام جماعت نیز می باشد فیکون احق بکونہ
من اہل العلم والفضل مع مالہ من المزیۃ والفضل علی امام الجماعۃ فیکون اولی بذلک و از
ابوالحسن اشعری نقل کردہ اند قول بوجوب فضلیت را با قول بعدم قبح عقلی بنا بر آنکہ
ہرگاہ امام افضل باشد کان اقرب الی انقیاد الناس لہ و اجتماع الاراء علی متابعتہ
لان الامامۃ خلافۃ عن النبی فیجب ان یطلب لہا من ہو رغبۃ اعلی قیاسا
علی النبوۃ کذا نقل عن شرح المقاصد پس این ناصبی را چہ شد کہ اعتقاد اہلسنت را علی الاطلاق
بر خلاف اعتقاد امامش قرار دادہ بلکہ امام الاشاعرہ را از اہل سنت خارج میداند علاوہ بر ان بعض
افاضل معاصرین نقل کردہ اند بر این فاضل ناصبی در رسالہ خود گفتہ با اعتقاد بافضلیت
مبلغ قرآن و سنت و معین معانی ہر دو نکند خاطر بر اخذ شرایع جمع نگردد و ایضاً از
جلال الدین سیوطی نقل کردہ کہ در جمع احادیث گفتہ روی البیہقی عن عمر بن الخطاب
انہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ان افضل عباد اللہ منزلۃ یوم القیمۃ
امام عادل انتہی و عدالت نزد این فاضل ناصبی از شرایط امامت است و امام عادل بموجب این حدیث
افضل می باشد پس لابد کہ فضلیت نیز از شرایط امامت باشد فان لازم اللازم لازم فبطل قولہ
امام را لازم نیست کہ عند اللہ افضل از جمیع اہل عصر خود باشد و لذلک قال شارح المقاصد
ذہب معظم اہل السنۃ وکثیر من الفرق الی انہ یتعین للامامۃ افضل اہل العصر

وقاضی بیضاوی گفته والافضل لا یحسن ان یؤمر بالتخضع للمفضول فان العلم
شرط فی الخلافة بل العمدة فیها وبا این همه تصریحات اهل نحلهٔ او ببانگ بلند انکار عمدهٔ
شرایط از زبان غیر این ناصبی مکابر ومن بخند و خنده بر نمی آید شرط دوم عصمت است پس

شرط دوم از شرایط امام عصمت است مشتمل بر چند وجه

ضرورست که امام که پیشوای انام ست اعلم وافضل وجامع علم وعمل ومعصوم ومحفوظ از گناه
وخطا وخلل باشد آخوند علیه الرحمه در حق الیقین فرماید اجماع علمای امامیه منعقد است
برانکه امام نیز مثل پیغمبر معصوم ست از اول عمر تا آخر عمر از جمیع گناهان کبیره وصغیره واحادیث
متواتره برین مضمون وارد شده است واستدلال نموده اند برین مطلب بچند وجه وجه اول آنست

وجه اول عصمت امام

اخوند مجلسی ره آنرا ذکر فرموده که امام امین حق تعالی ست بر دین و دنیای مردم هرگاه خود در احکام
الهی خیانت کند کی قابل امامت خواهد بلکه محل ملامت خواهد بود و بقول حق تعالی أَتَأْمُرُونَ
النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
یعنی آیا امر می کنید مردم را به نیکی و فراموش می کنید نفسهای خود را با اینکه کتاب خدا را می خوانید
آیا عقل ندارید قباحت این امر را نمی فهمید و باز فرموده است ای گروه مومنان چرا می گوئید
چیزی را که نمی کنید خدا بسیار دشمن میدارد که بگوئید چیزی را که نکنید و معلوم است که
کسیکه مستحق این ملامتها باشد قابل پیغمبری و امامت نیست انتهی کلامه وجه دوم آنکه حق تعالی

وجه دوم عصمت امام

از روی خطاب بخلیل خود ارشاد فرموده انی جاعلک للناس اماما فخر رازی گفته است که
این آیه دلالت دارد بر عصمت آن حضرت از گناهان بعلت آنکه امام همان است که اقتدا باو نموده
شود پس اگر صادر شود ازو گناهی اقتدا باو درین خصوص بر ما واجب نخواهد بود چه اگر اطاعت
او واجب باشد محال لازم خواهد آمد زیرا که معصیت ممنوع است و ازینکه فعل امام عمل بران واجب و
اجتماع امر و نهی محال است و این دلیلی است عقلی عام که در هر امام جاریست و تمام پس عصمت امام

مطلقا واجب باشد وجه سوم آنکه آخوند علیه الرحمه فرموده ایضاً چون حق تعالی خطاب کرد بحضرت
ابرهیم که من گردانیدم ترا امام از برای مردم حضرت خلیل ازین عطا جزیل بسیار شاد شد و از برای
فرزندان خود این مرتبه را طلب کرد و گفت از ذریت من نیز امامان قرار ده حق تعالی فرمود
لاینال عهدی الظالمین یعنی نمیرسد عهد امامت من بظالمان و هر صاحب معصیتی ستمکار است
بر نفس خود و در هر وقتی از اوقات عمر خود که معصیت کند بر او صادق خواهد بود که
عهد امامت باو نمیرسد اقول فخر رازی در تفسیر کبیر گفته است که روافض باین آیت حجت
آورده اند بر قدح در امامت ابی بکر و عمر بسه وجه اول آنکه در ابتدای امر کافر بودند و کافر
ظالم است پس بر آنها صادق خواهد بود فی تلک الحالة انهما لاینالان عهد الامامة
البتة و لا فی شیء من الاوقات پس لیاقت امامت نخواهند داشت دوم آنکه گنه گار بودند
چرا که باتفاق معصوم نبودند سوم آنکه مشرک بودند و شرک ظلم است لقوله تعالی
ان الشرک لظلم عظیم اما ان الظالم لاینال عهد الامامة فلهذه الآیة و ظالم اعم است
از اینکه ظالم فی الحال باشد یا در ماضی باز در جواب گفته است که تائب از کفر کافر نیست
و لهذا اگر کسی قسم بخورد که من بر کافر سلام نمیکنم و به جدید الاسلام سلام بکند او را
حانث نخواهند گفت پوشیده نماند که فخر رازی درین مقام طرفه اجمالی برای عیب پوشی و
اصلاح خلافت شیخین بکار برده و ازین تقریرش آبی بر روی کار نمی آید چه این آیت صریح دلالت
دارد بر اینکه ظلم متقدم مانع نیل امامت و علت مقدم است بر معلول و لاینال بلا شبهه صیغه
استقبال است پس هر کسی که ظالم بر او صادق آمده راه نیاید از نیل مرتبه عالیه امامت البته
محروم خواهد بود و درین خصوص صدق کافر بر مسلم و عدم آن دخلی نیست بر جدید الاسلام کافر
صادق [illegible] اگر ما فرق کافر بر مسلم شرعی است نه لغوی پس

وجه سوم عصمت امام

مولانا مجلسی رحمه الله گفته وقتیکه حق تعالی بحضرت ابرهیم فرموده [illegible] لاینال عهدی الظالمین ۱۲

فخر رازی در تفسیر کبیر گفته که شیعه باین آیت [illegible] در امامت ابی بکر و عمر [illegible] ۱۲

نقض اقوال فخر رازی

حانث سوگند شکننده ۱۲

عام نباشد مولانا المجلسی ره در کتاب الحجة از بحار فرموده اگر گفته شود که بقاء مبدأ در صدق مشتق
شرط است پس در این صورت استدلال چگونه مستقیم خواهد شد خواهیم گفت شکی نیست که بنابر آنکه ظالم در آیه اگر چه
احتمال ماضی ندارد و نه احتمال حال است زیرا که ابراهیم ع سوال نکرده بود این را مگر برای ذریت خود که بعد از ابراهیم
خواهند رسید پس حق تعالی در جوابش فرموده که عهد من نخواهد رسید بر آنکه ظالم بود در آینده صادق آید
فیکل من صدق علیه بعد مخاطبة الله لابراهیم بهذا الخطاب انه ظالم و صدر عنه
الظلم فی ای زمان من ازمنة المستقبل یشمله هذا الحکم انه لا ینال العهد اگر بگویند
که مراد از آیت این است که ظالم عهد ما را در حال ظلم در نمی یابد بعد رفع ظلم و از این جا است
که فخر رازی گفته است و کذا القول فی نظائره الا تری الی قوله تعالی ولا ترکنوا الی الذین ظلموا
فانه نهی عن الرکون الیهم حال اقامتهم علی الظلم و قوله ما علی المحسنین من سبیل معناه ما اقاموا
علی الاحسان و حکم عقل نیز موافق است زیرا که وجود مانع تا ثابت است پس هرگاه مانع مفقود شود ممنوع البته موجود
می تواند شد خواهیم گفت که قید در حال ظلم در آیه نیست پس از کجا این قید پدید آید قال مولانا الطبرسی
فان قیل انما نفی ان یناله ظالم فی حال ظلمه فاذا تاب لم یسم ظالما فیصح ان یناله فالجواب ان
الظالم و ان تاب فلا یخرج من ان یکون الآیة قد تناولته فی حال کونه ظالما فاذا نفی ان
یناله فقد حکم علیه بانه لا تنالها والآیة مطلقة غیر مقیدة بوقت دون وقت
فیجب ان یکون محمولة علی الاوقات کلها فلا ینالها الظالم و ان تاب فیما بعد انتهی کلامه رفع
مقامه و از این جا است که قاضی بعد این آیه در تفسیر خود گفته است اجابة الی ملتمسه و تنبیه علی
انه قد یکون من ذریته ظلمة و انهم لا ینالون الامامة لانها امانة من الله و عهد و الظالم
لا یصلح لها و انما ینالها البررة الاتقیاء منهم و فیه دلیل علی عصمة الانبیاء
من الکبائر قبل البعثة و ان الفاسق لا یصلح للامامة انتهی علاوه آنکه فخر رازی خود گفته است

علی انا بینا ان المراد بالامامة النبوة فمن کفر بالله طرفة عین فانه لا یصلح للنبوة
و از این جا لازم شد که تحقق ظلم فی ای وقت کان قادح است در نبوة لا بشرط وجوده فی
حال دون حال پس در امامت نیز چنین خواهد بود که یک بام دو هوا ندارد و تفقه مقام آن است
که منع مانع گاه است که مشروط می باشد بوجود آن فی الحال و این در جایی است که من حیث المضادة
و امتناع الاجتماع مانع باشد و در این صورت هر وقت که مانع نبود خواهد بود پس در همان حال
وجود ممنوع محال خواهد بود نه مطلقا و گاه است که وجود مانع و لو فی الجمله سبب انتفاء ممنوع
می باشد پس مطلق وجود آن کافی خواهد بود در عدم ترتب آن در حال و هر زمان مثل آنکه قتل مورث
سبب انتفای ارث است اگرچه قاتل در وقت توریث قاتل نیست و زنا سبب عقوبت است اگرچه در وقت
عقوبت زانی نباشد قال مولانا المجلسی فان قلت تعلیق الحکم بالوصف مشعر
بالعلیة قلت العلیة لا تدل علی المقارنة اذ لیس مفاد الحکم الا ان عدم
نیل العهد انما هو للاتصاف بالظلم فی واحد الازمنة المستقبلة بالنسبة الی
صدور الحکم فتامل اقول بل الظلم یحتمل ان یکون کالعلة المعدة سبباً لعدم
النیل راسا پس از کجا که تحقق ظلم فقط در حال وجودش مانع از نیل امامت در آن حال باشد
کما ظنه الرازی نه مطلق وجود آن در حال آنکه در آیه کریمه توقیتی و تقییدی نیست پس دلالت
آیه کریمه حجتی است واضح بر آنچه شیعیان گفته اند و عامه نیز نسبت به نبوت این را پسندیده اند
اگرچه در امامت بنیاد ظلم و بیداد و بنا ساخته ظلم و جور را قبل امامت و بعد آن
روا داشته اند اما قبل امامت پس چنانکه دانستی که ظلم عظیم و کفر و شرک سابق شیخین را
تصحیحاً لامامتهم قادح در امامت ندانسته اند بدیگر اصناف ظلم و جور چه رسد و اما بعد امامت
پس از این جهت که نسفی در عقاید اهل سنت چنین نوشته است که امام بفسق منعزل نمیشود

شارحش در معنی فسق میگوید الخروج عن طاعة الله بازماتن میگوید الا الجور شارح میگوید یعنی معزول نشود
امام بظلم بر بندگان خدا زیرا که فسق ظاهر شد و جور منتشر گردید از امامان اهلسنت و امرای شان بعد خلفای راشدین
و سلف همیشه گردن باطاعت آنها نهادند و عصمت شرط نیست پس از ظلم و جور نزد ایشان چه باک الحال بنظر
انصاف باید دید که حق تعالی فرماید که عهد امامت بظالمان نخواهد رسید و اهلسنت هر گونه ظلم و جور را برای ائمه خود
روا میدارند اگر برای نام برای بازگرد روز در هنگام نیل امامت رفع ظلم را شرط ساختند ازین چه حاصل
نسفی در مدارک گفته است که معتزله میگویند که این آیه دلیل است بر اینکه فاسق صلاحیت امامت ندارد زیرا که
امام برای کف و باز داشتن مردم است از ظلم پس هرگاه ظالمی بنفس خویش برین عهده جلیل منصوب شود
پس مثل سائر من استرعی الذئب فقد ظلم صادق خواهد آمد که گفته اند که نباید گرگ را چوپانی
و بعد از آن در جواب گفته است لیکن ما میگوئیم که مراد درین آیه کافر است لانه الظالم المطلق پس خوب شد
که خدا لست که عوض عصمت برای امام شرط کرده اند آنرا هم از دست دادند و فرق در میانه مطلق ظالم و ظالم
آیه است ظالم مطلق نفهمیدند و از عموم لا طاعة الا فی المعروف و لا طاعة للمخلوق فی معصیة
الخالق که سیوطی در تفسیر لا ینال عهدی الظالمین بآن رسانید خود آورده چشم پوشی کرده و بعد
عموم آیه بکافر تخصیص داده فساق ظلمه را مطاع و اجب الاتباع دانسته و ازین جاست که علامه حلی
علیه الرحمه فرموده اهل السنة ذهبوا الی امامة العصاة والفساق والسراق کما قال
الزمخشری و هو من افضل علمائهم لا کالدوانقی المتلصص یشیر به الی المنصور اما اینکه راوی گفته است
که مراد از امامت نبوت است پس جوابش این است که امامت چنانکه در لغت و معنی دیگر دارد یکی خاص دیگری عام زیرا که امامت
ریاست عامه است در جمیع امور دین و دنیا پس اگر بالاستقلال باشد بدون نبوت متحقق نخواهد بود و اگر به نیابت
پیغمبر باشد پس بدون خلافت حقه متحقق نخواهد شد و بمایختص بالاخیر پس در آن هنگام قید نیابت درین
تعریف می افزایند و مراد درین مقام همان معنی عام است پس این امامت از نبوت اعم نخواهد بود و هذا الذی

ذکرناه مصرح به فی کلام علماء الفریقین را که باین معنی تصریح واقع شده در کلام علمای اعلام کما
نقله فی صدر المبحث عن مجمع البحرین و حسن بن عبد الرزاق در شمع الیقین گفته که اهل سنت گاهی میگویند
مراد از عهد درین آیه نبوت است نه امامت گوئیم لفظ آیه صریح است در امامت بمعنی ریاست و پیشوائی ناس که اعم است
از نبوت و تخصیص محتاج است بدلیل انتهی و هم چنین در کلام علمای اهل سنت فان الامام کما صرح به
اصحابهم الواردی فی المقام اسم لمن یؤتم به کالازار لما یؤتزر به قال انی جاعلک للناس اماما ای یأتمون بک فی دینک و سیوطی
در تفسیر در منثور گفته اخرج عبد بن حمید عن ابن عباس انی جاعلک للناس اماما یقتدی بدینک
وهدیک وسنتک واخرج ابن جریر عن الربیع فی قوله انی جاعلک للناس اماما یؤتم به
ویقتدی قال ابراهیم ومن ذریتی فاجعل من یؤتم به ویقتدی به وعن ابن عباس قال وان
یفعل ثم قال لا ینال عهدی الظالمین وعن مجاهد قال لا اجعل اماما ظالما یقتدی به
و از این همه روایات یقیناً واثباتاً معنی پیشوائی در دین متفاوت است اعم از اینکه من حیث النبوة
باشد یا من حیث الخلافة والامامة بالمعنی الاخص و صاحب مواقف گفته الامامة
ریاسة عامة فی الدین والدنیا ونقض بالنبوة والاولی ان یقال هی خلافة الرسول الخ
و اینقدر فهمید که این تعریف امامت بالمعنی العام است فلا نقض و هرگاه معنی امامت عام باشد پس مفاد آیه کریمه
امامت مطلقاً بظالم نخواهد رسید و از این جاست که خود فخر رازی در مسئله خامسه گفته است که جمهور
فقها و متکلمین عقد امامت را برای فاسق جائز ندانسته اند که حجت او در آن همین آیه است باین عنوان که مراد
از عهد درین آیه امامت است تا جواب جدا مطابق سوال فی الخلیل باشد فوجب ان یکون المراد بهذا العهد
هو الامامة فیصیر الآیة کانه قال تعالی لا ینال الامامة الظالمین و کل عاص فانه ظالم لنفسه
فکانت الآیة دالة علی ما قلناه باز میگوید اگر گفته شود که ظاهر آیه این است که ظلم ظاهراً او باطناً
منتفی باشد پس عصمت لازم خواهد بود خواهیم گفت که شیعیان البته بهمین آیه بر اشتراط عصمت حجت

می آرند ولاکن ما می گوئیم مقتضی الآیة ذلک الا انا ترکنا اعتبار الباطن فیبقی العدالة
الظاهرة معتبرة انتهی ما اردنا من محصل کلامه پس اوّلا باید دید که بمفاد دروغ گو را
حافظه نباشد اوّلا در جواب شیعیان خود گفته است انا قد بیّنا انّ المراد
بالامامة النبوة و بار دیگر بفاصله یسیر بهمین آیه خود و جمهور اهلسنت بر عدم
تجویز عقد امامت برای فساق دلیل آورده پس جیح می شود محققین علمای اهلسنت را
که در وقت استدلال خود ازین آیه معنی عام امامت را مراد میگیرند و در وقت احتجاج
شیعیان با آن در ست و گریبان می شوند و معنی آیه را بدل می کنند فیو و غون
روغ الثعالب و چیست فخر رازی را که در مقام اثبات اراده نبوت گاهی میگوید
که مراد از امام آن ست که امام جمیع انام باشد والذی یکون کذلک لابد و ان یکون
رسولا من عند الله مستقلا بالشرع لانه لو کان تبعا لرسول لکان مأموما
لذلک الرسول لا اماماً له فیبطل العموم و گاهی همین مقام می گوید که
که انبیا ائمه اند ازین جهت که واجب ست بر مردم متابعت شان قال تعالی
وجعلناهم ائمة یهدون بامرنا و خلفا نیز ائمه اند لانهم رتبوا فی المحل الذی
یجب علی الناس اتباعهم و القضاة و الفقهاء ایضاً ائمة بهذا المعنی
والذی یصلی بالناس ایضاً یسمی اماما الحال این تعمیم از تعمیم شیعیان نیز بالاتر رفت
فاین الاختصاص بالنبوة اما این که گفته است و وقتیکه ثابت شد که اسم امام
همه انچه را ذکر کردیم شامل ست و انبیا علیهم السلام در اعلای مراتب امامت اند
واجب گردید حمل لفظ امامت بر نبوت زیرا که حق تعالی در معرض امتنان
امامت را ذکر فرموده پس جوابش این ست که نبوت لا نم نعلم در یا ست

عامه را چه بعضی از پیغمبران برای نفس خود نبی بودند و بعضی نبوت شان مخصوص بجمعی بود و بعضی نائب
و تابع پیغمبر بودند بمنزله هارون من موسی پس اصل نبوت اگرچه مستلزم ریاست باشد لیکن عطای ریاست
عامه در خصوص امتنان کافی ست با آنکه اراده نبوت از امامت بیجا است که وعده انی جاعلک
للناس اماما قبل بعثت و نبوت ابراهیم خلیل باشد چنانکه قاضی گفته که این ابتلا جز این نیست که قبل
نبوت بوده زیرا که حق تعالی آگاه ساخته بر اینکه قیام آنحضرت بمقام ابتلا بکلمات بمنزله
سبب است برای گردانیدن او امام و سبب متقدم است بر مسبب لکن این قبلیت مسلم نیست زیرا که قول
قاضی بعلیت ابتلا تمسکا بحدیث السببیة در وقتی تمام می شود که مراد از امامت نبوت باشد و هو
اول النزاع و از این جا است که خود فخر رازی می گوید دیگران گفته اند که این ابتلا بعد نبوت بوده زیرا که
ابراهیم این ابتلا و این تکالیف را نشناخت مگر بوحی پس چنان نیست از تقدم وحی بر معرفت
اینها و مصداق این قول است حدیثیکه از حضرت امام بحق ناطق امام جعفر صادق علیه السلام بطرق
امامیه منقول شد قال الصادق علیه السلام علی ما روی فی الکافی والصافی ان الله تبارک و تعالی
اتخذ ابراهیم عبدا قبل ان یتخذه نبیا و ان الله اتخذه نبیا قبل ان یتخذه
رسولا و ان الله اتخذه رسولا قبل ان یتخذه خلیلا و ان الله اتخذه خلیلا قبل
ان یجعله اماما فلما جمع له الاشیاء قال انی جاعلک للناس اماما فمن عظمها فی
عین ابراهیم قال و من ذریتی قال لا ینال عهدی الظالمین قال لا یکون السفیه امام التقی
و لک ان تقول فی الجواب عن الوجه الاول سلمنا که مراد از امام مقتدای کافه انام است لکن مقتدای
کافه انام در عهد امامت مقتدای بسائر مخلوقات من لدن آدم الی یوم القیام نیست چنانکه نبی در
وقت خود مقتدای کافه رعایا و برایا است همچنین امام نیز بعد زمان پیغمبر خود مقتدای کافه انام است
فلا یقدح فیه کونه موتما بالنبی و وجه چهارم آنکه باز آخوند علیه الرحمه میفرماید و ایضا

وجه چهارم عصمت امام

عمده فائده در نصب امام این است که حفظ ناموس شریعت بکند و حافظ شریعت باشد هرگاه معصیت و خطا
بر او روا باشد امام دیگر باید که او را از معصیت منع نماید و خطائیکه از او صادر گردد او ظاهر سازد پس او

وجه پنجم عصمت امام

امام کل نخواهد بود اول وجه پنجم آنکه نیز جناب اخوند مجلسی فرموده و ایضاً نهی از منکر بر ایشان
واجب است اگر بکنند مخالفت با اطاعت و رعایت امام دارد و اگر نکنند ترک واجب کرده خواهند بود
و اگر وجوب اطاعت در غیر حرام باشد پس باید ایشان را امام دیگر باشد که حلال و حرام را از او اخذ کنند
پس محتاج بود امام خواهند بود و اگر او هم معصوم نباشد محتاج بامام دیگر خواهند بود پس یا تسلسل
لازم آید یا منتهی بامام معصوم شود انتهی فاضل دهلوی نیز این هر دو وجه استدلال را از طرف شیعیان

شبهه دوم و اول فاضل دهلوی در عصمت گفته

بدو عنوان نقل کرده یکی آنکه امام اگر معصوم نبود تسلسل لازم آید زیرا که محوج نصب امام جواز خطا
بر امت است در علم و عمل پس اگر بر او نیز خطا جائز باشد محتاج شود بامام دیگر و هلم جرا الی غیر النهایة
بعد از آن در جواب میگوید لا نسلم که محوج جواز خطا است بل اغراض مذکوره اند اعنی تنفید الاحکام
و دفع المفاسد و حفظ بیضة الاسلام و در حصول این اغراض عصمت ضرور نیست اجتهاد و عدالت

له در النفع بازداشتن و دفع کردن ۱۲ م

کفایت میکند چون جرا و مقلد او در صورت خطا در اجتهاد مواخذه نباشد جواز خطا و عدم
جواز آن برابر باشد سلمنا لکن لا نسلم التسلسل بل ینتهی الی النبی المعصوم بالاتفاق سلسلة الاخذ
والتلقی سلمنا لکن این منقوض است بمجتهد جامع للشروط که نزد امامیه در غیبت امام نائب امام

دفع شبهه اول

حالانکه معصوم نیست بالاجماع پس خطا بر او جائز باشد فما هو جوابهم فیه فهو جوابنا فی الامام انتهی
کلامه اقول جواز خطا بر امت از جمله علل احتیاج بامام است و غایات و ثمرات دیگر نیز بر امامت مترتب
پس از اثبات بعض غایات یا نفی بعض دیگر عدم آن لازم نمی آید بیشتر و انستی که خود گفته است که چون در دین پیشوا
در جمیع امور باشد پس همین خلافت حقه است و کسیکه در جمیع امور دین پیشوا خواهد بود البته خطا
بر او نا روا خواهد بود زیرا که در چنین امور محتاج به تنبیه دیگران خواهد بود پس در جمیع امور پیشوا نخواهد بود

بلکه تابع دیگری پس معصوم خواهد بود نه امام فخر رازی در ذیل کریمهٔ اطیعوا الله واطیعوا الرسول
واولی الامر منکم باین مضمون قریب باین اعتراف نموده حیث قال ان الله امر بطاعة اولی الامر
علی سبیل الجزم وکل من امر الله بطاعته علی سبیل الجزم فیجب ان یکون معصوما عن الخطا
ونیز گفته والا لکان بتقدیر اقدامه علی الخطا یکون قد امر الله بمتابعته فی ذلک الخطا والخطا
لکونه خطاء یکون منهیا عنه فهذا یفضی الی الاجتماع الامر والنهی فی الفعل الواحد بالاعتبار الواحد
وانه محال پس بتصریح فخر رازی معلوم شد که مطاع واجب الاتباع باید که معصوم و مامون از خطا باشد
اگرچه فخر رازی اولی الامر را حمل بر اجماع نموده وسنکشف لک حاله عما قریب لکن با اینهمه تجویز خطا
از اتباع این امام اهلسنت جای استغراب است با آنکه خطا درین مقام شامل معصیت است و صدور معصیت
باعث زجر و توبیخ بلکه گاه موجب تادیب و تعزیر می شود پس محکوم خواهد بود نه حاکم و مامور
و منهی خواهد بود نه آمر و ناهی علی الاطلاق و تنفیذ جمیع احکام از چنین کسی غیر متصور بلکه
در صورت انتفای عصمت هر حکمی را که موافق خواهش او خواهد بود نافذ خواهد ساخت و هر چه را
منافی مطلب خود خواهد دانست از انفاذ آن باز خواهد ماند و عدالت تالی عصمت نیست که ازین امور
مانع باشد با آنکه جائز است که عدالت بعد یافتن زائل شود و عقیدهٔ اهلسنت چنانکه در نسفی
و در عقاید نوشته است که امام بفسق و خروج عن طاعة الله منعزل نمی شود و نه بجور و ظلم
بر بندگان خدا و شارح این حکم را معلل ساخته است باینکه فسق ظاهر شد و جور از ائمه و امراء
بعد الخلفاء الراشدین منتشر گشت والسلف کانوا ینقادون لهم ولان العصمة لیست بشرط
للامامة پس اعتبار عدالت در بدو امامت چگونه کفایت خواهد کرد با آنکه اگر عدالتش لازم باشد
و تبعه از ازالهٔ او یاست عاجز باشند پس فائدهٔ امامت ایشان منتفی خواهد شد پس در مفاسد کجا
بلکه مفاسد بسیار بر افعال چنین نابهنجاران در دین خدا بهم خواهد رسید کما هو مشاهد فی سیر اهل الجور

شاهد اما اجتهاد پس اجتهادیکه اهلسنت بآن قایل شده اند و بنای آن فی الاکثر بقیاس فاسد
الاساس و استحسانی ست که حنفیه و حنابله بآن قایل اند پس مقبول شیعیان نیست بلکه در قیاس ایشانرا
مقلد اول بر قیاس میدانند و در استحسان که با وصف انکار استحسان استقباح عقلی بآن قایل شده اند
صاحب بدعت و تشریع می پندارند و مصداق قول شافعی علی ما حکاه ابن الحاجب فی مختصر الاصول
من استحسن فقد شرع میدانند قال الشارح یعنی من اثبت حکما بانه مستحسن عنده من غیر
دلیل من قبل الشارع فهو الشارع لذلک الحکم لانه لم یاخذه من الشارع و هو کفرا
و کبیرة پس اینچنین اجتهادات لایق قبول نیست و نه خطای آن کعدم الخطاء بلکه ان را اصلا ناروا
اگرچه اهلسنت آنرا گاهی تعمیم می نمایند تا آنکه برای پیغمبر صلعم نیز اجتهاد را جایز بلکه واقع میدانند
و از جمله صحابه برای هر کس و ناکس چنین اجتهاد را روا میدارند و گاهی تخصیص می نمایند بفقهای اربعه
و در ما بعد سبیل اجتهاد را مسدود می سازند زیرا که این قیاس و اجتهاد ویست مذموم که سفیان بسبب اعراض
از امام زمان بآن گرویده اساس فاسد برای معارضه ایشان چیده اند و شیعیان منکر آنند
و لم یخف ذلک عن مخالفیهم فضلا عن موالفیهم چنانکه شیخ ابو جعفر طوسی از لسان عامه
در طعن بر شیعه نقل کرده من ینفی القیاس و الاجتهاد لا طریق له الی کثرة المسائل
و لا التفریع علی الاصول لان جل ذلک و جمهوره ماخوذ من هذین الطریقین و قال
الشیخ فی جوابهم و هذا جهل منهم بمذاهبنا و قلة تامل لاصولنا و لو نظروا فی
اخبارنا و فقهائنا لعلموا ان جل ما ذکروه من المسائل موجود فی اخبارنا و منصوص
علیه عن ائمتنا الذین قولهم فی الحجة یجری مجری قول النبی علیه و آله السلام اما
خصوصا او عموما او تصریحا او تلویحا و اما ما کثروا به کتبهم من المسائل
لا فروع و لا فرع من ذلک الا و له مدخل فی اصولنا و مخرج علی مذاهبنا.

لا علی وجہ القیاس بل علی طریقۃ توجب علما یجب علیہا العمل ویسوغ المصیر الیہا
من البناء علی الاصول و براءۃ الذمۃ وغیر ذلک پس این اجتہاد اہلسنت کہ
متفرع بر اصول فاسدہ است خود خطاست و خطا در آن خطا در خطا و باعث و اخذ احکام خدا و موالیان
ائمہ طاہرین مسبب جرح بائمہ دین محمد مصر از چنین اجتہاد مبرا و اما اجتہادیکہ در نزد
شیعیان معمول است از بعث انبیا و نصب اوصیا مغنی نیست زیرا کہ تکالیف سمعیہ بدون
بیان شارع و آنکہ حافظ شریعت و مبین مشکلات و مجملات شرع باشد معلوم نمی تواند شد و بر
مکلف واجب است کہ عند التکلیف مکلفین را بر این احکام دین اطلاع بخشد و اگر برای عوم ما ظنہ
المخالفون واگذارد بمفاد ولو اتبع الحق اہواءہم الآیہ فساد عظیمی در دین پدید آید بلکہ از
برای خدا تعالی در ہر واقعہ حکمی است معین حتی ارش الخدش و جمیع احکام را نبی بوضع و دیعت
می سپارد تا مردم در وقت حاجت باو بمفاد فاسئلوا اہل الذکر ان کنتم لا تعلمون
رجوع آرند و حجت خدا تمام کردد و لہذا شارع معرفت امام را فرض ساختہ فرمودہ است کما فی
العقائد النسفیہ من مات ولم یعرف امام زمانہ مات میتۃ جاہلیۃ و خدای تعالی
روی زمین را گاہی از حجت خود خالی نمیدارد امام طریف اگرچہ اینست کہ بوجوب نصب امام بر خلق حجت می آرند
بانکہ الامۃ قد جعلوا اہم المہمات بعد وفات النبی نصب الامام حتی قدموہ علی الدفن
و خدا و رسول خدا را ازین اہم مہمات غافل و ذاہل می پندارند چگونہ عقل عاقلی باو امید دارد
کہ حکیم علی الاطلاق و سید کائنات ازین اہم مہمات دست کشند و امت را مہمل و معطل گذارند حاشا
ہم عن ذلک و ہرگاہ از طرف خدا بعثت پیغمبر و نصب امام صورت بندد و بمفاد علینا القاء
الاصول و علیکم التفریع آصول و کلیات برای ما یا القا فرمایند استنباط جزئیات از آن
باجتہاد و بذل وسع بر آنہا لازم خواہد بود نہ آنکہ بمجرد استحسان و تشہی نفس و قیاس نا سی

لہ ان لعن عوام و سوء مراد و صوب با مراد
کہ زعم و ظن ایشان

اول بر قیاس تشریعات در دین پیدا کنند و در باره هر کس و ناکس مدعی اجتهاد گشته محاربات و
مشاغبات بیجا نمایند و بر امام زمان خروج نمایند کما هو دیدن ائمة اهل السنة بالجمله اجتهادی
که در شرع مقبول است بذل وسع است در فهم کلام پیغمبر و امام و استنباط احکام است از ادله عقلیه و
شرعیه هر گاه مستنبط لیاقت استنباط داشته باشد نه آنکه مجتهد مستقل باشد در اداء کی
آن پس مغنی از امام نمی تواند شد و بر خدای تعالی تمکین از حق که شائبه خطا در آن نباشد
اتماما للحجة و اعلاما بالحجة الشریعة لازم است فانه لا تکلیف الا بعد البیان و لکن چونکه در اوقات
ضرورت و اضطرار رفعا للحرج خصوصا در زمان غیبت که سبب آن عدوان طواغیت امت است
برای اهل حق که مقصر نیستند عمل بر احکام ظاهریه بمفاد لا حرج فی الدین و المیسور لا یسقط
بالمعسور مجوز باشد اصل وجوب نصب امام که این چنین استنباط احکام از فروع آنست ساقط
نمی تواند شد هر گاه خداوند عالم در تدبیر ازاحت[1] جهل و خطای بندگان باشد و آنها در طلب علم
و تحصیل یقین کوتاهی نکنند و بر این تقدیر خطائی از اینها بمقتضای بشریت سر زند و خداوند عالم
از غایت رحمت و رافت از مواخذه شان در گذرد و آنرا معفو سازد از این لازم نمی آید که
خود در فتح سبیل رفع خطا و نصب اعلام هدی کوتاهی نماید و مردم را اغوا[2] بر باطل نماید و هر گونه
خطا را روا دارد که اجتهاد در جزئیات مسائل و استنباط آن از دلائل و کجا اجتهاد
ثلثه حتی عایشه و معویه در سعی نامشکور در جنگ و جدال با عترت و آل و دقیقه فرو نگذاشتند.
اجتهاد در مقابل نص قطعی و خطا در معلومات یقینی و آنچه بر خلاف اصول شرعیه باشد هر گز
روا نمی تواند بود و چنین قسم خطا را بر قسم دیگرش قیاس نتوان کرد اگر کار خانه دنیا بر محض
چنین اجتهاد بی بنیاد باشد باعث ظهور فساد و خرابی امور عباد خواهد بود نه باعث
رفع آن با بی بصر باید که هر گاه پای امام زمان در میان نباشد و اجتهاد خلیفه و اجتهاد دعاة

[1] ازاحت دور کردن ۱۲ م

[2] اغوا بر باطل برانگیختن بر فعل بد ۱۲ م

باهمه گر مختلف پس خلیفه تابع توابع خود باشد یا بالعکس یا هر احد را عمل بر اجتهاد خود لازم

بر تقدیر اول ریاست عامه برای او باقی نخواهد بود و بر تقدیر ثانی مجتهد ثانی با وصف علم بخطائی

خلیفه قول او را اگر بعمل آورد دیده و دانسته عمل بر خطا کرده باشد و ذلک مما یحیله العقول

ولا یقبله العدول و اگر هر یکی بر اجتهاد خود عمل نماید بنیان ریاست مضمحل و اساس اطاعت

از اصل مستاصل خواهد گشت و مفاد ظهر الفساد فی البر والبحر بما کسبت ایدی الناس صادق

خواهد آمد **قوله** و چون برای او و مقلد او در صورت خطا در اجتهاد مواخذه نباشد جواز خطا

و عدم جواز آن برابر باشد **اقول** انتهی که حق آنست که خطا مطلقا بر حجت خدا ناروا است

اگرچه اهلسنت بر پیغمبر خدا نیز خطا روا دارند و خطاکار آزمایش قائل ان زغت فقومونی

و قائل لولا علی لهلک عمر را بر حلال مشکلات در امر خلافت مقدم دارند و از نص صریح قرآنی

افمن یهدی الی الحق احق ان یتبع امن لا یهدی الا ان یهدی چشم پوشی نمایند

و برای عذر ایشان بعض انواع خطا معفو است نه هر قسم خطا پس حاجت بنصب امام لرفع الخطاء المحذوره

ثابت باشد و چنین خطا و عدم خطا برابر نباشد هرگاه برای نظم نظام عالم ظهور شر قلیل از حکیم خبیر در جنب

خیر کثیر روا باشد با خطای یسیر هم در جنب اصلاح کثیر معفو می تواند بود نه جمیع خطاها حتی خطاء

الامام کما لا یخفی علی اولی الاعلام **قوله** سلمنا لکن لا نسلم التسلسل بل ینتهی الی النبی

المعصوم بالاتفاق سلسلة اخذه واقتدائه **اقول** عصمت انبیا از گناه و خطا

در نزد امامیه مسلم ولکن دعوی اهلسنت یکسانی نیست زیرا که صدور معصیت از انبیا مطلقا محذور

نمیدانند و مختار نزد ایشان آنست که پیغمبر خدا محمد مصطفی که مصداق وما ینطق عن الهوی

ان هو الا وحی یوحی بود متعبد باجتهاد بود و قال ابن الحاجب فی مختصر الاصول

المختار انه صلعم کان متعبدا بالاجتهاد پس مصداق المجتهد یخطی و یصیب خواهد بود

له
لفظ انسان
[illegible]
و اندک [illegible]

وتنبیه پیغمبر بر خطا واجب قال ابن الحاجب المختار انه لا یقر علی خطاء فی اجتهاده قال
الشارح بناءً علی انّ النبی له الاجتهاد فهل یجوز علیه الخطاء فیه خلاف وعلی تقدیر
جوازه فاذا وقع هل یقرر علیه وننبّه علی الخطاء المختار انه لا یقر لنا انّه لو امتنع
علیه الخطاء لکان لمانع لانه ممکن لذاته والاصل عدم المانع پس هرگاه خطا بر
پیغمبر خدا که افضل بشر است روا دارند و تنبیهش واجب دانند پس بخلفا و ایمه که نواب انبیا
هستند چه رسد پس انتهای سلسله الی المعصوم عن الخطا برای اهلسنت هرگز میسر
نخواهد بود و هرگاه پای حافظی معصوم از جانب حی قیوم بمیان نباشد احکام شریعت را
این اجتهادات بیجای اهلسنت سهو و نسیان و خطاهای امت بلکه پیشوایان امت اندک زمانی
محو و منسی خواهد ساخت فالی من ینتهی الامر بعده بل الی بک المنتهی والی من قصبه من
الانبیاء والاوصیاء المعصومین اعلاماً للهدی قوله سلمنا لکن این عوض است بمجتهد
جامع شرط که در زمن امام و غیبت امام نائب امام است حال آنکه معصوم نیست بالاجماع پس
خطا بر او جائز باشد فما هو جوابهم فیه فهو جوابنا فی الامام اقول مخفی نماند که بطلان این خطا
بر مقصرین که مانع ظهور آنحضرت از طرف آنها ظهور گرفته است چنانکه در عهد اوان حضرت
رسالت مآب و در هنگام مهاجرت غیبت آنجناب در عدم اعلان دعوت و احکام شریعت و بال
بر کفار مکه که باعث بر آن بودند عاید بود والم بر حضرت رب العزت که از طرف خود تمکین از
رفع خطا بنصب ائمه هدی و تاکید و تهدید بر معرفت شان بقوله من لم یعرف امام زمانه مات
میتة جاهلیة فرموده غیر وارد الحال بغور باید که این جواب سنی اهلسنت و اصول شان حکومت
رسیده است آنکه مجوزی همسری شیعه در این جواب بدان عجیب تر آنست که صاحب عقاید و شارح آن بوجوب
نصب امام بر خلق گفته است که ناچار است از برای مردم از امامی که قایم شود بتنفیذ احکام و حفظ

نقل کلام صاحب عقاید و شارح آن

باشد تا آنکه نوشته است پس اگر گفته شود که برای انتظام امور ریاست یا چیره اکتفا نمی توان کرد بذی شوکتی
که دین یا عامه داشته باشد شرایط امامت در او باید نباشد خواهیم گفت اگر چه بعض نظام در امور
دنیا حاصل خواهد شد لکن امور دین اختلال تمام خواهد رسانید و هو المقصود والامر المهمة العظمی پس اگر
گفته شود که مدت خلافت سی سال است پس زمان ما بعد خلفای اربعه خالی از امام خواهد بود پس تمامه
امت عاصی خواهند بود و مردن آنها بمفاد حدیث من لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة
بر موت کفر خواهد بود خواهیم گفت که مراد از خلافت خلافت کامله است و لو سلم پس مراد آنست که
دور خلافت منقضی خواهد شد نه دور امامت بناء علی ان الامام اعم لکن این اصطلاح در کلام
قوم یافته نمی شود بلکه شیعیان خلافت را اعم میدانند و لکن بعد خلفای عباسیه امر مشکل است.
مگر امام حی باید که ظاهر باشد نه مختفی و منتظر چنانکه شیعیان اعتقاد دارند زیرا که در صورت
اختفا اغراض مطلوبه از وی فوت خواهد شد و خوف از دشمنان اختفای او را لازم نمی خواهد که معلوم
نشود از او مگر اسمی بلکه غایة الامر آنست که دعوی امامت را اخفا نماید چنانکه آبای غائب
منتظر میکردند که ظاهر بودند میانه مردم و دعوای امامت نمیکردند انتهی محصل کلامه پوشیده
نماند که حاصل جوابش آنست که تعمیم خلافت از خلافت کامله و ناقصه و خواه تعمیم امامت از خلافت
انقراض دور خلافت مطلقه و امامت لازم نمی خواهد بلکه میتواند بود که وجود خلیفه ناقص الخلافه
و یا امامیکه خلیفه نباشد در هر زمان متحقق باشد و معرفت او و امامت او واجب باشد و فساد کلامش
قطع نظر از مخالفت با اصطلاح قوم بر عاقل خبیر مختفی نیست چه قدر در این کلام تهافت
و بیهوده سرائی است که اولا در امامت ریاست عامه در دین و دنیا معتبر ساخته بلکه انتظام
امور دین را عمده غرض از امامت قرار داده و بعد از آن هر پادشاه جائر و حاکم فاجر که از مقاصد امامت
در دین بهره نداشته باشد امام پندارند و معرفت او را واجب شناسند معلوم نیست که از [illegible]

نقض غرض و تناقض ایشان

چنین کس مثل تو پلید بی دین غیر عارف چه خنده پدید خواهد آمد که موت او بر جاهلیت لازم آید چنانچه شما
که چنین باشید واگر همین است امام رئیس وقت یا هر کس میتوان ادا ایجاب معرفت او چه حاصل آید ایجاب معرفت
درست نمی آید مگر در خصوص معرفت امام معصوم که از جانب حی قیوم منصوب باشد بدون اعلام و نصب
اعلام از جانب پروردگار علام معرفت او میسر نتواند شد و ثمره معرفت او اتباع حق و صون
از خطا و خطل و فساد قول و عمل باشد و هو فی الظهور کالنور علی شاهق الطور اما در آوان عدم
ظهور پس اگرچه امام غائب و مستور باشد لکن معرفت او از رجوع بهر کس محفوظ میدارد و مثل آفتاب
در روز ابر از برکات او مردم منتفع میشوند و سبب حرمان از نفع ظاهر تقصیر مردم است و اینکه
گفته است غایة الامر آنکه دعوی امامت اخفا نماید چنانکه ابای غایب منتظر میکنند که ظاهر نبود
میان مردم در جوابش میگوئیم شرم از خدا و رسول ندارید یاد دارم که یازده امام پیشوایان انام
ظاهر بودند شما گردن بانقیاد ننهادید تن بمتابعت ندادید که الحال کلام در ظهور و غیبت
آنحضرت میکنید حجت خدا تمام گردید و اعراض شما از ائمه اهلبیت علیهم السلام یوما فیوما و اطاعت شما بعمرو و زید
و نصرت دشمنان اهلبیت علیهم السلام و یاوری اهل جور و جفا نوبت باختفا رسانید الحال الزام خود را
بامام عصر عاید میکنید از خدا شرم و از مردم آزرم نمیکنید و بر غیبت امام انکار میورزید
باآنکه یکی از مصالح اختفا امتحان و ابتلاست که مردم درین حال از اعتقاد دست بر میدارند
یا بمفاد یؤمنون بالغیب و حدیث صادق مصدق بلا ریب من لم یعرف امام زمانه
مات میتة جاهلیة ایمان بوی می آورند و ازینجاست که شیعیان در تفسیر یؤمنون
بالغیب امام مهدی منتظر را مراد گرفته اند و فخر رازی در جواب گفته ان تخصیص المطلق
من غیر دلیل باطل و ان فی المعنی تسلیم دخول آنحضرت است در عموم آیه و فی هذا القدر
عند العاقل اللبیب کفایة و لعل غرض من فسره به هو کونه الفرد الکامل للمدلول

الایة وان المطلق ینصرف الیه وسیعود الکلام مفصلاً فانتظره دوم آنکه گفته است
که شیعیان گویند که امام حافظ شریعت است اگر بروی خطا جائز باشد حفظ شریعت چگونه تواند نمود
باز در جوابش میگوید گوئیم مسلم که او حافظ شریعت است بلکه مروج احکام شرعیه است و منفذ
اوامر و نواهی و حفظ شریعت البته بوجود علماست قوله تعالی والربانیون والاحبار بما استحفظوا
من کتاب الله وکانوا علیه شهداء وقوله تعالی کونوا ربانیین بما کنتم تعلمون الکتاب
وبما کنتم تدرسون اقول این منع ناصبی سراسر بیجاست زیرا که امام که در دنیا و دین به نیابت
سید المرسلین صلی الله علیه وآله اجمعین رئیس عام است حفظ شریعت البته با و متعلق است و امام
در هر زمان علی الاطلاق بمفاد حدیث متفق علیه فی کل خلف من امتی عدول من اهل بیتی
الخبر کما رواه ابن الحجر حافظ احکام دین می باشد و ترویج احکام و تنفیذ امر و نهی شرائع اسلام
هم از ثمرات و نتائج آنست و علمای حق بمفاد حدیث ثقلین متمسک بدامان کتاب مبین و خوشه چین
و مقتبس انوار ائمه طاهرین اند نه حافظ مستقل و علمای باطل در بصدد اضلال خلق و امحاق
حق اند نه حافظ دین و کیفما کان علما چگونه حافظ دین علی الاطلاق خواهند بود و حال
آنکه خطا بر آنها روا است و هر کس که خطا بروی جائز باشد حفظ شریعت کلیاً چگونه تواند نمود
پس همان اشکالی که در انتفای عصمت از امام بود در حفظ علما هم وارد خواهد شد و استدلال او
برین مطلب بقول او تعالی والربانیون والاحبار بما استحفظوا من کتاب الله
وکانوا علیه شهداء بدو وجه است اما اولاً پس بجهت آنکه مراد از استحفاظ آنست که
حق تعالی امر کرده بود آنها را که حفظ کنند کتاب خدا را از تضییع و تحریف کما صرح به البیضاوی
و از مطلوبیت استحفاظ تحقق آن لازم نمی آید زیرا که تکالیف شرعیه همه مراد و مطلوب الهی است
از بندگان لیکن بسیار کسی است که عمل بر آن نماید خلاصه غیر معصوم حافظ للشرع واهل حل

منتهی الارب

منتهی الارب

النظام و فساد امر الحلال و الحرام پس از این احبار و رهبان که تحلیل ما حرم الله و تحریم ما احل الله
میکردند ادعای تحقق حفظ شریعت ستم بر جان انصاف نمودن است قال الله عز و جل و اتخذوا
احبارهم و رهبانهم اربابا من دون الله بیضاوی میگوید بان اطاعوهم فی
تحریم ما احل الله و تحلیل ما حرم الله و اما ثانیا پس بجهت آنکه استحفاظ جزئی
از هر کس میتواند شد و استحفاظ کلی مخصوص باهل عصمت است و همین محل کلام درین مقام است معنی
اول و این معنی از آیه کریمه مستفاد نمیشود پس استدلال او ناتمام باشد و همچنین احتجاج بکریمه کونوا
ربانیین بما کنتم تعلمون الکتاب و بما کنتم تدرسون چه از این آیه مستفاد نمیشود
مگر تحصیل تقرب الی رب الارباب بتعلیم و تدریس کتاب و از این حفظ جمیع احکام لازم نمی آید قوله و نیز در زمان
فترت امام چون حفظ شریعت نزد امامیه نیز بوجود علما است همچنین در غیبت او بلکه در حضور او
نیز باشد قال ابن المطهر الحلی فی کشکول الکرامة ان حصل بین الامام المتصل بالنبی
المتصل بالله فترة من الزمان الی وصی آخر حفظ الله تلک الوصیة برجال من
المؤمنین **اقول** این کلامی است نامربوط زیرا که نیابت مجتهد جامع الشرایط مر امام را در غیبت
بر نیابت امام بر پیغمبر قیاس نتوان کرد زیرا که امام رئیس عام است و مجتهد رئیس خاص و کلام در ریاست
عامه است نه خاصه و حفظ علمای اعلام عام نیست بلکه خاص است و تبیین مجملات و حل متشابهات و تفصیل
شرایط و احکام که پیغمبر نزد امام ودیعت میگذارد کار امام است و در زمان غیبت انقدر احکام و آثار
ائمه علیهم السلام که بعلما رسیده حفظ آن تعلق بعلما دارد و حفظ کل آنها از ایشان غیر متصور
زیرا که سهو و خطا بمنزله طبیعت ثانیه انسان است و ضیاع چندین احادیث و اخبار از سوانح
روزگار و عدم وفا باقی بالجمله احکام و عدم تمکن غیر معصوم از احاطه علوم این همه از اسباب عدم
احتفاظ است و این حفظ مغنی از حفظ امام نیست و لکن هرگاه بسبب عدوان اهل زمان کار امام غائب باشد

حاجت بآن شدیدترست و لهذا در بعضی اخبار وارد گشته که اگر در زمان غیبت علمای نمی بودند مردم
همه گمراه می شدند زیرا که هرگاه مردم در انقیاد مقصر و قاصر و امام بایں سبب حاضر و ظاهر نباشد برای
غیر مقصرین لمغا و المیسور لا یسقط بالمعسور حفظ علمای اخیار مستحسن و بکار خواهد بود نه
در حفظ تمامه احکام و آنچه از علامه حلی رح از کشکول الکرامه نقل کرده پس بر تقدیر تسلیم صحت
نقل محمول بر همین حفظ جزئی ست و فترت بآن معنی که اهلسنت زعم کرده اند که زمانه از حجت خدا
بین النبیین خالی باشد خلاف معتقد شیعه است پس مراد از فترت نخواهد بود مگر زمان فتنه و
غیبت و مانند آن قوله سلمنا لکن امام حافظ شریعت ست بکتاب و سنت و اجماع امت بنفس خود
بالذات و مجتهد درین امور ثلثه خطا جایز نیست اقول کتاب و سنت عین شریعت ست نه حافظ شریعت
و اگرچه کتاب و سنت محتوی بر همه احکام شریعت ست بلکه هیچ رطب و یابسی نیست که در کتاب مجید
و سنت نبی حمید نباشد لکن علم آن همه مخصوص امام ست که مورد کریمه وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ
و مصداق علمنی رسول الله الف باب یفتح من کل باب منها الف باب بوده باشد و حفظ
آن از تحریف و تصحیف و تغییر و تبدیل و تاویل و بغیر معنی مراد و از خلط صحیح بسقیم و اختلاف غث
بسمین و موضوع بمقطوع بر وجه کلی منصب امام ست نه دیگری و اجماع در هر مسئله کجا میسر و باختیار
کسی نیست که اجماع را پدید اساز د و بواسطه آن حفظ شریعت بکند با آنکه اجماع مقبول شیعیان
بآن وجود معصوم صورت می بندد و بغیر او اجماع مقصود اهلسنت باطل و از حلیه صحت عاطل ست و عنقریب
حقیقت حال آن انشاء الله واضح خواهد شد یا لازم اگر اجماع شان کاشف از حق و عاصم از
خطا باشد لازم آید که یزید پلید خلیفه بر حق باشد که نسبت بخلافت خلفای اربعه اتفاق ناس بر بیعت
او بلاشبهه اتم و اکمل بود و حال آنکه فخامت اعمال و شناعت افعال او بمرتبه رسیده که اکثر اهلسنت
نیز از او بیزاری می جویند پس وقوع خطا در اجماع بر یزید هم انکار نمی توانند نمود قوله

این امور ثلثه است مجتهدات است داخل در اصل شریعت نیست حفظا و چه ضرور اقول این اجتهادات شما
اجتهادی است که شیعیان همیشه از آن انکار و اعراض نموده اند و آنرا مقبول نداشته اند علامه حلی رحمه
در منهاج الکرامه میفرماید که شیعیان ائمه را مثل انبیا از گناه و خطا محفوظ و مبرا میدانند و احکام
فروعیه را از ائمه معصومین اخذ می کنند و آنها از جد بزرگوار خود اخذ کرده اند و آنحضرت از
خدای جلیل بتوجه جبرئیل اخذ فرموده و همواره در هر طبقه از در حفظ روایات و آثار حضرات بواسطه
ثقات کوشیده اند و التفات نکرده اند برای و اجتهاد و حرام دانسته اند عمل بر قیاس و استحسان
انتهی کلامه اعلی الله مقامه پس این مجتهدات اهلسنت البته داخل در اصل شریعت نیست بلکه در بدعت
داخل و کل بدعة ضلالة برادران اصلا و نیست قوله سلمنا لکن این شبهه منقوض است بمجتهدات
که او نیز در زمان غیبت حافظ است پس باید که معصوم باشد و هو باطل بالاجماع اقول
و دانستی که بزعمه خداوند عالم نصب امام و تمکین خلق از اخذ احکام که خالی از خطا و اوهام باشند
واجب است و حق تعالی در هیچ وقت زمین را از حجت خود خالی نمی سازد خواه مردم اطاعت او نمایند
و خواه عاصی و مقصر باشند و خود را از فیض امام محروم دارند و درین حال بمفاد المیسور لا یسقط
بالمعسور هر قدر که سعی مشکور علمای دین در احکام شرع متین از نصوص نبی و ائمه معصومین
و دیگر ادله شرعیه مستنبط تواند شد معتبر خواهد بود نه بدون آن پس قیاس مع الفارق
خواهد بود و چگونه قیاس توان کرد حفظ جزئی بر حفظ کلی در شرایط مع ان المقیس علیه
اقوی و فی الدرجة العلیا و المقصد الاسنی و المقیس فرع من فروعه و شعبة من شعوبه قوله و این
هر شبهه را معارضه نیز کرده اند با آنکه اگر وجود امام معصوم ضروری می بود بجهت امن
از خطا باید که در هر اقلیمی بلکه در هر شهری وجود چنین شخص ضروری می بود زیرا که وجود یک شخص
معصوم مستلزم امن از خطا نمی تواند شد زیرا که مکلفین در مشارق ارض و مغارب آن

منتشر اند و هر یک بحاجات خود گرفتار حضور همه در نزد امام از محالات عادیه است و اگر امام در
شهری نایبی را نصب نماید پس بحکم فقدان عصمت خطا بران نایب جایز خواهد بود و بسبب بُعد
مسافت امام بر آن خطا مطلع نمی تواند شد خصوصاً که در حوادث یومیه و وقایع غیر قارّه
که تدارک خطا کار شده میسر نیست علی الخصوص در زمان غیبت کبری بر تقدیریکه مطلع
هم شد پس تنبیه بر آن خطا نمی تواند کرد مگر بفرستادن رسولی یا کتابی و رسول را عصمت
لازم نیست پس مامون نباشد در خطا و در خطوط جعل و تلبیس جایز است و احتمال خطا
موجود و معهذا نائب را فهم مراد امام از عبارت کتاب و تعبیر رسول بغیر اعمال قواعد
رای و قیاس ممکن نخواهد شد و اینهمه مظنهٔ خطا است پس امن از خطا بغیر نصب معصوم در هر قطری
از اقطار حاصل نمی تواند شد **اقول** کلام این ناصبی محل کلام است بچند وجه اول آنکه عدم
اطلاع امام بنا بر اصول شیعه که بعلم ما کان و ما یکون قائل اند ممنوع و حدیث
سلونی قبل ان تفقدونی و سلونی عما دون العرش الخ که متفق علیه بین الفریقین است
راست نمی آید دوم آنکه حسب اصول اهلسنت نیز اطلاع شان بمغیبات محل استعجاب و انکار نمی تواند شد
هرگاه صوفیه را که مدعی اتباع امیر المومنین اند بعد مسافت مانع از اطلاع نباشد چنانکه حکایات مشهوره
ایشان بر السنه و افواه عوام و خواص اهلسنت و در کتب ایشان مثل تذکرة الاولیا و نفحات و مرآت
الاسرار و مثل آن مذکور است شاهد این مدعا است پس امام را چگونه بعد مسافت مانع از اطلاع احوال اتباع
او تواند شد **قوله** پس تنبیه بر آن خطا نمی تواند شد مگر بفرستادن رسولی یا کتابی **اقول** معلوم نیست
که این حصر عقلی است یا استقرائی و انتفای اول بدیهی است اما انتفای ثانی پس بجهت اینکه تنبیه خطا بعزل
او و نصب دیگری میتواند شد **قوله** در خطوط جعل و تلبیس جایز است و احتمال خطا موجود **اقول**
بنا برین باید که نامه های حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله که بکسری و قیصر نوشته بود بر ایشان حجت نباشد

له
منقوض [illegible] [illegible] تشیید
۱۲ م

له
[illegible]
[illegible] ۱۲
[illegible]

و در روز قیامت حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله ملزم و مفحم گردد نعوذ بالله من ذلک الاعتقاد
سوم آنکه نقض ناصبی متنبی ست بر عدم فهم مرام جهل و یا بتجاهل او از آنچه مقصود ست درین مقام
زیراکه فرق ست در میان افراد خطا اگر هر خطائی لازم الرفع باشد بجز عصمت همه صفوت نه بنا
و نصب معصوم در هر قطر بهم انفع ان شاء الله ندشد بیشتر اشاره کردیم که خطا محذور ست و غیر محذور
در رفع اول الله تعالی لازم ست نه رفع ثانی و موید این معنی ست قول آنحضرت رفع القلم عن الناس
و عن الصبی حتی یبلغ و عن المجنون حتی یفیق و همین ست حال خطا که در زمان نبی و امام منصوص
من قبل الله الملک العلام بدون تقصیر خاطی واقع شود فعلی الله ان ینصب الاعلام و یمکن الناس
من استعلام الاحکام و ینبهم علی خطائهم و ما عسی ان لا یصل الیه عقولهم و الا فهامهم چونکه
حضرت ملک علام خلقت انسانی را بسبب اجتماع قوای شهوانی که موجود ایراد و یسفک الدماء
و نحن نسبح بحمدک و نقدس لک بود ند بحسب مصالح جلیه و خفیه که مصداق انی اعلم
ما لا تعلمون میدانند و رفع مطلق خطا از آنها مستحیل عادی بود و آزمایش و امتحان شان در نظر
داشت پس علی حسب الامکان علی ما اقتضاه النظام اعلام احکام آنها را بپایه امتحان در آورد
و بار سال هادیان در صلاح حال شان کوشید لیهلک من هلک عن بینة و یحیی من
حی عن بینة اگر هر گونه خطا روا می بود حاجت بنصب انبیا و رسل چه می بود و اگر
هر گونه خطا محذور می بود هلاک تمامه بندگان رخ می نمود پس خطائیکه رفع آن در زمان سید الانس
و الجان صلی الله علیه و آله مطلوب بود رفع همان خطا در زمان ائمه هدی علیهم السلام مطلوب نه در زمان انبیا در هر قطر و
ناحیه نبی معصوم از طرف حی قیوم موجود می بود و نه در زمان ائمه در هر قطر و ناحیه امام معصوم
در کار بلکه بعد نصب اعلام رجوع انام بجناب امام بمفاد فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم
لا تعلمون و قوله صلی الله علیه و آله اطلبوا العلم و لو کان بالصین بمفاد قوله تعالی

له نعوذ فاموش کرده شده جای تکرار جواب نیز داده

له قطع با انضمام ... ناحیه یعنی ... سورهٔ ...

والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا بر رعایا واجب و لازم است اگر در اثنای تحصیل بعد
استفراغ وسع و تحصیل علوم دین از کتاب مجید و آثار انبیا و ائمه معصومین علیهم السلام خطائی رو دهد و بمفاد
وما حجب الله عن العباد فهو موضوع عنهم معفو و مرفوع القلم خواهد بود و در زمان غیبت
که سبب استتار مقصرین اند معذورند غیر مقصرین ظاهر به تجویز چنین خطا باعث نمی‌شود بر
تجویز مطلق خطا و اهمال مصالح و حکم عباد و مصر داشتن شان بر جهل و خطا هرگز از پروردگار
حکیم ممکن نیست خلق عباده خلقة محتملة للامر والنهی ولو یترکهم سدی یهملهم بل
فکلفهم تخییرا ونهاهم تحذیرا پس هرگاه پروردگار عالم و خالق بنی آدم ایشان را مکلف
گردانید اعلام احکام هم او لازم گردید پس اقامت شان بر جهل بعناد گذاشته زمان را هیچگاهی از
حجت خود اتماما للحجة و اعلاما للحجة خالی نگذاشته بتدارک جهل و ازاحت غی و بغی ایشان
پرداخته وجه هشتم کریمه اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم است امامیه
گویند که مراد از اولی الامر ائمه معصومین اند و این آیه دلالت بر عصمت شان دارد زیرا که حق تعالی
امر کرده است باطاعت شان علی الاطلاق بر سبیل جزم و آن راست نمی‌آید مگر نسبت بآنکه
از گناه و خطا مثل خدا و رسول محفوظ باشند فی العلل انما لا طاعة لمن عصی الله
انما الطاعة لله و لرسوله و لولاة الامر انما امر الله بطاعة الرسول لانه معصوم
مطهر لا یأمر بمعصیته و انما امر بطاعة اولی الامر لانهم معصومون مطهرون لا یأمرون بمعصیته
و در تفسیر صافی از عیاشی از حضرت صادق منقول است که آنحضرت فرمود که نازل شد این آیه در شان
علی بن ابی طالب و حسن و حسین علیهم السلام پس گفته شد که مردم یعنی اهل خلاف می‌گویند که
چنین بود چرا نام حضرات اهلبیت در آیه کریمه بتصریح واقع نشده حضرت فرمود بگوئید از آنها
که در کتاب مجید امر به نماز نازل شد چرا تصریح نشد به سه رکعت و نه بچهار رکعت تا آنکه

وجه هشتم
عصمت امام
آیه اطیعوا الله

رسول مختار صلعم آنرا تفسیر فرموده و نازل شد حکم زکوة و نه فرمود که از چهل درهم یک درهم بدهند
تا آنکه رسول خدا صلعم آنرا بیان نمود و همچنین در خصوص حج پس برین منوال آیه اولی الامر نازل شد
پس رسول خدا صلعم آنرا ظاهر نمود بقول خود درباره علی بن ابی طالب ع من کنت مولاه فعلی
مولاه الی آخر الحدیث عجب است از فخر رازی که بعد اعتراف به دلالت آیه کریمه بر عصمت اولی الامر علی
ما هو الحق التحقیق بالاتباع خبطی نموده که این آیه بر حجیت اجماع دلیل آورده از اولی الامر اهل
حل و عقد را مراد گرفته می گوید که دلیل برین مطلب آنست که حق تعالی حکم نموده است باطاعت اولی الامر
بر سبیل جزم و قطع و ناچار است ازینکه مراد از اولی الامر کسی باشد که از خطا معصوم باشد والا بر تقدیر اقدام
او بر خطا لازم خواهد آمد که حق تعالی امر بمتابعت آن خطا نموده باشد و خطا منهی عنه است پس باید که
امر و نهی در فعل واحد مجتمع شود و آن محال است پس از آیه ثابت شد که اولی الامر واجب الاطاعة اند و
هر آنکه مطاع واجب الاتباع باشد البته معصوم خواهد بود پس لابد است که هر که از اولی الامر معصومین
مراد باشند و هرگاه اینقدر تمهید یافت پس می گوئیم که این معصوم مجموع امت اند یا بعض امت جایز نیست
که بعض امت باشند زیرا که وجوب طاعت متحقق نمی شود مگر بعد معرفت مطاع و امکان وصول باو
و استفاده از او و نحن نعلم بالضرورة انا فی زماننا هذا عاجزون عن استفادة
الدین و العلم منهم و هرگاه چنین شد پس مراد نخواهند بود مگر اهل حل و عقد و این تفسیریست
پس شگرف که ربطی بالفاظ آیه ندارد لهذا بعض افاضل گفته اند که فخر رازی در تفسیرش بصواب
متکلم شده گفته این آیه دلالت میکند بر عصمت و عدم جواز خطای اولی الامر لکن چون دیده که
اعتراف بمقتضای این آیه مستلزم بطلان امامت خلفای شان است گفته مراد از اولی الامر معصوم اجماع
و مخفی نیست رکاکت این تاویل چه از اولی الامر اجماع را خواستن از قبیل آسمان گفتن و ریسمان
خواستن است چنانکه روشن است بر ذوق سلیم ارباب محاوره انتهی معنا مضمونه

فخر رازی این آیه را دلیل بر حجیت اجماع آورده

اعتراف فخر رازی

ابطال اقوال فخر رازی

تازه که بخاطر هیچیک از مفسرین فریقین نگذشته پس اراده اجماع خلاف اجماع خود باشد و ازین جهت فخر رازی بعد این همه تمهیدات بر خود ایراد میگیرد که آنچه تو مراد گرفته خلاف اجماع است بعلت آنکه اقوال مفسرین منحصر است در چند چیز یکی آنکه خلفای راشدین مراد باشند دیگر آنکه مراد امرای سرایا باشند سوم آنکه علما و مفتیان شرع متین مراد باشند چهارم آنکه ائمه معصومین مراد باشند چنانکه روافض میگویند و قول تو خارج است ازین همه پس بسبب مخالفت اجماع باطل باشد بعد ازان میگوید که قول ما از قول سوم بیرون نیست زیرا که اهل حل و عقد در هر زمان حکمای آن زمان مانند پس باطل نباشد اقول اراده علمای تفسیر نسبت جداگانه و اراده اجماع اهل حل و عقد نسبت علیحده زیرا که در اول اتفاق شان شرط نیست و در ثانی شرط است پس اراده اجماع خارج از اقوال اهل حل و عقد و تفسیر بالرای باشد و تلمیع رازی کار رسالی نکرده باشد و کیفما کان الحمد لله که بعد مقدمه ممهده که نزد ما نیز مسلم است همه اقوال عامه بغیر قول خود بمفاد وجوب اتباع بوجه بایدیهم و ایدی المومنین باطل ساخته زیرا که نه خلفا معصوم بودند و نه امرا و نه علما و اهل افتا فنعم الوفاق باقیماند احتمال اراده ارباب حل و عقد و آنها نیز فی حد ذواتهم بالاتفاق معصوم نیستند و الا قول هر واحد از آنها حجت باشد و حال آنکه این احتمال باطل است پس مراد اطاعت شان در حال اجتماع آنها بر قول واحد خواهد بود نه در حال افتراق و الا اجتماع آرای متنافیه لازم خواهد شد و آن محال است و هذا مناف لاطلاق الآیة جدا پس مراد نخواهد بود مگر اتباع بعض امت بلکه اهل حل و عقد نیز بعض امت اند و اتباع شان نیز مقید بحال اجتماع پس اطلاق کجا بلکه اطلاق آیه را آنمی آید مگر بر تقدیر اراده ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین چنانچه در ابطال این احتمال گفته است که طاعت آنها در صورت عدم معرفت شان خواهد بود و بقدرت وصول با آنها و الا تکلیف بما لا یطاق باشد و حال آنکه ظاهر آیه اطلاق را میخواهد مضمونیست عجیب و غریب

زیرا که اطلاق آیه کریمه منافی قول اوست که اتباع اهل حل و عقد او رجال اجتماع لازم دیده اند
نه در هر حال اگر بگویند که اولی الامر جمع مضاف است و آن مفید عموم و استغراق می باشد پس اجتماع مفهوم
لفظ داخل خواهد بود نه قید خارج خواهیم گفت که غایت الامر آنکه مجموع اولی الامر مراد خواهند بود
لکن بر مجموع اهل حل و عقد مجموع آنها صادق می آید لو افترقوا و اختلفوا فی الحکم پس قید
اجتماع فی الحکم از نص خارج و دلیل بر اضافت آن قائم نیست پس تخصیص اطلاق آیه علی محاذاة
ما قال ناروا باشد بلکه تخصیص لازم بر قول شان افحش است از تخصیصی که بر قول امامیه لازم گردانیده
لندرة الاجتماع قلة الاجماع اما اشتراط بمعرفت و قدرت وصول ایشان امریست که بر هر قول
در کار است و از لوازم هر حکم است معرفت آن و بموضع حکم پس متابعت اهل حل و عقد بدون
معرفت ایشان و اقوال ایشان نمی تواند شد و تعسر اطلاع بر آن اوضح است و من الذی یعرفهم و یعرف قولهم
باعیانهم مع انتشارهم فی اقطار العالم فکیف الوصول الیهم باجمعهم پس این اشتراط
از پایه اعتبار ساقط ساختن تیشه بر پایش میزند و اگر در بعض مسائل اطلاع حاصل شود
در جمیع مسائل اطلاع نمی تواند شد علاوه آنکه مراد از مجموع اهل حل و عقد مجموع اهل حل و عقد
جمیع ازمنه اند یا اهل حل و عقد هر زمان بر تقدیر اول امتناع اطلاع بر حال سابقین و لاحقین
ظاهر است پس حکم بمتابعت ایشان ممتنع باشد و بر تقدیر ثانی تخصیص زمان لازم خواهد آمد مع عموم
اللفظ فیکون تخصیصا لاطلاق الآیة یا آنکه اجماع زمان سابق بر لاحقین حجت نیست پس تخصیص
بمتابعت اهل هر زمان باولی الامر ملغی و بیجا خواهد بود و آنچه گفته است که یک اطاعت است که بسوی
نبی و اولی الامر مستند گشته و لهذا اطلاق نسبت به نبی و اشتراط نسبت بغیر نبی ممتنع است
زیرا که یک لفظ مطلق و مشروط نمی تواند بود پس عجیب تر نیست مگر نشناختن پیغمبر و امکان حصول
باو شرط نیست که آیه را نسبت باو مطلق قرار میدهد و در معصوم معرفت او را شرط میداند و

ان مثله عن مثله بعید و لکن هکذا یکون حال من عن الحق المجید اگر بگویند که معرفت نبی بسبب آیات و
دلالات بمنزله بدیهیات است که محتاج بنظر و فکر نیست خواهیم گفت همین است حال ائمه معصومین پس اگر
منافقان خفاش صفتان بمثل کافران که آفتاب رسالت را نمی شناختند از شناخت ماه تابان امامت نیز مانند
که بمفاد من لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة در هر زمان موجود است محروم باشند در بنیان
مرصوص امامت فسادی راه نخواهد یافت و اما اینکه گفته است که لفظ اولی الامر جمع است و نزد
شیعیان در هر زمانی یک امام باشد بلکه امام واحد و حمل جمع بر مفرد خلاف ظاهر است پس با آنکه چنین اطلاق
شایع است و نظیرش فی القرآن کثیر و درین مقام چونکه خطاب اطیعوا را بسوی کافه انام الی یوم القیام است
و آنها مامور و مکلف باتباع مجموع ائمه اند پس بتکلف معنی جمع مراد می توانند بود و پس در صیغه
جمع اشکالی نباشد اما اینکه گفته است که قوله تعالی فان تنازعتم فی شیء فردوه
الی الله والی الرسول پس اگر مراد از اولی الامر امام باشد فردوه الی الامام هم می بایست
که در آیه مذکور می شد پس جوابش این است که اولاً لا نسلم که درین آیه ذکر اولی الامر نشده بلکه
روایات اهلبیت علیهم السلام و هم ابصر بما فی البیت دلالت دارد بر اینکه لفظ اولی الامر درین مقام
نازل گردیده و از جمله آنچه از قرآن ناقص شده اینهم ناقص گشته ففی تفسیر الصافی عن تفسیر العیاشی
والکافی عن الباقر علیه السلام انه تلا هذه الآیة هکذا فان خفتم تنازعا فی امر
فردوه الی الله والی الرسول والی اولی الامر منکم قال کذا نزلت و فی تفسیر علی بن ابراهیم
از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده نزل فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والی
الرسول والی اولی الامر منکم و اهل سنت هم بمقتضای روایات کثیره خود که دلالت بر تطرق
نقصان بسوی قرآن دارد انکار آن نمیتوانند کرد و ثانیاً بر فرض تسلیم عدم ذکر اولی الامر
درین آیه و بالاختصار و اشعار ان اطاعتهم منطویة فی طاعة الرسول المختار سیما

بعد ذکر اولی الامر فی لفظ واحد بقوله اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم
حیث انّه استند فعلا واحدا الی الرسول والی اولی الامر اشعارا لطیفا بان طاعتهم
وطاعته واحدة نفعی بحال اهلسنت ومضرتی برای اهل حق ندارد و قد نص علی ذلک المولوی
مبین فی وسیلة النجاة فی فضل اهلبیت حیث قال اطاعت ایشان بعینه اطاعت خدا
و رسول خداست قال اخرج الحاکم فی مستدرکه عن ابی ذر من اطاعنی فقد اطاع الله
ومن عصانی فقد عصی الله ومن اطاع علیا فقد اطاعنی ومن عصی علیا فقد
عصانی زیرا که هرگاه ملتصق بذکر نبی ذکر اولی الامر در صدر آیه واقع ست پس عدم ذکر در
عجز آیه بجز این محملی ندارد که بسبب وضوح امر حاجت بتکرار ذکر نبود و نسیان سامعان باوصف
تنصیص بحضرت رسالت در زمان قلیل محتمل نبود پس بر ذکر اصل منسوب عنه خدا در اثنای الکلام
اقتصار شد و از اینجاست که جائیکه بعد عهدی و داده تنبیها للغافلین باز فرموده است
ولو ردوه الی الرسول والی اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم و در احتجاج
ماثور ست از حضرت امام حسن علیه السلام فی بعض خطبه فان طاعتنا مفروضة اذ کانت
بطاعة الله و رسوله مقرونة قال الله عز و جل اطیعوا الله واطیعوا الرسول
واولی الامر منکم فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والی الرسول و قال ولو
ردوه الی الرسول والی اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم پس اگر گفته شود
که ذکر اولی الامر بجای عدم تنازع و اختلاف و ترک ذکر شان بمقام تنازع و اختلاف
قرینه است بر آنکه فخر رازی گفته است که مراد از اولی الامر اهل حل و عقد اند که مصداق اجماع اند
پس حاصل کلام چنین خواهد بود که اطاعت خدا و رسول خدا و اهل حل و عقد نمایند و در جائیکه
اتفاق حاصل باشد پس اگر نزاعی و اختلافی در میان آنها رو دهد بجز رجوع بخدا و

رسول چاره دیگر نخواهد بود لفقد الاجماع پس ناچار خواهیم گفت که اطاعت خدا و رسول خدا
اختصاص بمواد اجماع و اختلاف ندارد فکذا طاعة اولی الامر پس اگر اطاعت اولی الامر مقید بحال
اجتماع و اجماع باشد و طاعت رسول مطلق لازم خواهد آمد جمع در میان اراده اطلاق و اراده تقیید از لفظ
واحد و آن محذور است کما اعترف به الرازی و قول او تعالی فان تنازعتم محمول است بر اینکه اطاعت خدا
و رسول و صاحبان امر بر شما لازم است یعنی هرگاه نزاعی شما را در پیش شود رجوع کنید در رفع امر
خود نمائید بخدا و رسول و نواب وی پس حکم اول برای بیان اطاعت مطلقه است و این حکم برای
بیان رفع منازعات فیما بین است تعلق بمسائل اجماعیه و اختلافیه ندارد و اهل حل و عقد غیر
معصومین مثل سائر ناس در این احکام شریک هم اند و فخر رازی که این آیه را بر اجماع تنزیل نموده
از قبیل تفسیر برای منهی عنه می باشد نه دلیلی عقلی بر آن قائم است و نه دلیلی سمعی پس لامحاله
فاسد خواهد بود و قبح تفسیر برای بقول صدیقه ای سماء تظلنی ام ای ارض تقلنی ان قلت
فی القرآن برأیی ثابت است پس جسارت بر چنین تفسیری که از کبیر اهلسنت شده تقول علی الله است
و موجب اثم کبیر و لا ینبئک مثل خبیر وجه هفتم یا ایها الذین امنوا اتقوا الله و کونوا
مع الصادقین جناب مولانا مجلسی رح در تفسیر و تقریب استدلال باین آیه در حق الیقین می فرماید یعنی
ای گروهی که ایمان آورده اید بترسید از خدا و باشید با صادقان و راست گویان در همه چیز خصوصا
در دعوی ایمان بگفتار و کردار و ظاهر است که مراد از بودن با ایشان متابعت ایشان است
در گفتار و کردار نه آنکه ببدن و جسد با ایشان باشند زیرا که این محال است و بیفائده و معنی
امامت همین است و چون خطاب های قرآن مجید عام است شامل جمیع امت در همه زمانها باتفاق
امت پس باید که در جمیع زمانها چنین صادقی بوده باشد که امت با او باشند و معلوم است که صادق
فی الجمله مراد نیست والا لازم آید که هر که یک راست بگوید متابعت او واجب باشد و این باتفاق

وجه سیم بر عصمت ائمه
آیه کریمه یا ایها الذین امنوا اتقوا الله

باطل است پس باید که صادق در جمیع افعال و اقوال مراد باشد و آن معصوم است پس ثابت شد
وجود معصوم در هر زمان و وجوب متابعت ایشان و باتفاق غیر حضرت رسول و دوازده امام
صلوات الله علیهم اجمعین معصوم نیستند پس حقیت مذهب شیعیان و امامت ائمه ایشان ثابت شد
با آنکه سیوطی در تفسیر در منثور و ثعلبی در تفسیر مشهور از ابن عباس و حضرت امام باقر روایت کرده اند
که مراد از صادقین علی بن ابی طالب است و از ابراهیم بن محمد ثقفی و خرکوشی در کتاب شرف النبی
از اصمعی بسند او از حضرت امام محمد باقر روایت کرده اند که مراد از صادقین محمد و علی است و از
حضرت امیر المومنین روایت کرده اند که فرمود صادقون ماییم که عترت آنحضرتیم و از حضرت صادق
منقول است که صادقون آل محمد اند و سیاتی تمام القول فی هذا المقام فی ادلة امامة ابا الائمة
علی بن ابی طالب علیه و آله السلام انشاء الله الملک العلام وجه ششتم آیه ولا ترکنوا الی الذین
ظلموا فتمسکم النار یعنی رجوع نکنید بسوی آنانکه ظلم کرده اند پس برسد بشما آتش عذاب الهی
و هرگاه رکون بسوی ظالمان ممتنع باشد اطاعت او و نهی شان بطریق اولی ممتنع خواهد بود و امام و
رسول نیست مگر کسیکه اطاعت امر و نهی او علی الاطلاق بر جمیع امت واجب باشد و لیس الا المعصوم
فلا یکون الظالم اماما اما اینکه فخر رازی گفته است که مراد ازین آیه نهی است از رکون
بظلمه حال اقامتهم علی الظلم کما ان معنی قوله تعالی ما علی المحسنین من سبیل ما اقاموا علی
الاحسان پس جوابش آنست که مفاد آیه اعم است پس تقیید بوقت ظلم اضافه قید باشد
از قبیل نفس خود و تفسیر القرآن بالرای منهی عنه و نیز می توان گفت هر کسیکه ظالم است ولو فی الجمله
رکون بطاعت او علی الاطلاق کما هو شان الامام المطاع نمی توان کرد بدو وجه یکی آنکه هرگاه مصدر
ظلم باشد اطمینان از و مرتفع خواهد بود پس تا وقتیکه از خارج صحت قول و فعل او ثابت نشود اعتماد
بر آن و متابعت او نتوان کرد فان الرکون هو الوثوق والسکون ففی مجمع البحرین

وجه ششم امامت ... الی الذین ... الآیه

وجه لزوم عصمت امام

از آیه کریمه واذ قال ربک للملائکه الآیه

اشتراط ... شرط کردن ...

فی معنی الآیه ای لا تطمئنوا الیهم ولا تسکنوا الی قولهم وکسیکه قول او فعل او محل وثوق نباشد لائق
امامت کبری یا عامه دین ودنیا نیست البته نخواهد بود ودیگر آنکه امام مطاع انام است علی الاطلاق واطاعت
او علی الاطلاق واجب است وظالم ولو فی بعض الاوقات امام نمی تواند بود ولان السلب الجزئی
ینافی الایجاب الکلی وجه دوم آیه اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ
خَلِیْفَةً قَالُوْا اَتَجْعَلُ فِیْهَا مَنْ یُّفْسِدُ فِیْهَا وَیَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ
بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ اِنِّیْ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ بیضاوی در تفسیر خود می گوید
که معنی آیه چنین است که آیا خلیفه میگردانی عاصیان را ونحن معصومون احقاء بذلک
ومقصود شان استفسار است از وجه ترجیح با توقع که از برای ملائکه معصومین بود در خصوص استخلاف
نه عجب وتفاخر ونه طعن بر بنی آدم بر وجه غیبت فانهم اعلی ان یظن بهم ذلک لقوله تعالی
بل عباد مکرمون لا یسبقونه بالقول وهم بامره یعملون پس از کلام ملائکه هم اشتراط
عصمت در خلافت ثابت می شود وهمین بود وجه استغراب ایشان وحق تعالی فضلیت حضرت آدم را
بر ایشان باعتراف بیضاوی بقوله وان آدم افضل من الملائکة لانه اعلم منهم
اثبات فرموده قال بعض الافاضل وهرگاه حضرت آدم بنص کلام الهی وبشهادت امام اهل السنت
افضل از ملائکه معصومین باشد باید که معصوم نیز باشد زیرا که افضل همان کس را می گویند
که جامع جمیع فضائل مفضول باشد مع شیء زائد شکی نیست در اینکه از جمله فضائل ملائکه
عصمت است پس عصمت شرط خلافت باشد ونیز اگر چنین نبود حق تعالی را تفضیل آدم چه لازم بود
می بایست که همین قدر در جواب ایشان بگوید که عصمت شرط خلافت نیست فهذا قررهم
علی ما اعتقدوه من الاشتراط علی حسب ما اعتقده الامامیة واعترف والد
هذا الناصب فی رسالة تفضیل الشیخین بان المعصوم افضل وبان قول النبی علی

وجه دوم بر عصمت ائمه آیه تطهیر است

مع الحق يدل على عصمة على عليه السلام وهذا يقتضى بالاجماع المركب لما لا اشتراط العقد بر
وجه دوم آیه تطهیرست قال الله عز وجل إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ
وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ناقلان آثار وراویان اخبار ومفسرین روزگار نزول آن در شان اهلبیت
اطهار بالاتفاق نقل کرده اند در مفتاح النجا از مسلم از عایشه روایت کرده که برآمد حضرت
رسولخدا اول روز وبر دوش آنحضرت ردای سیاهی بود از موی سیاه پس آمد حسن بن علی پس در زیر
ردا داخل فرمود بعد آن حسین آمد پس داخل شد با او بعد آن فاطمه آمد پس داخل فرمود او را
در زیر ردا بعد آن علی بن ابی طالب آمد پس او را داخل فرمود بعد آن فرمود إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ
لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ومن بر در نشسته بودم
در حجره رسولخدا وعلی وفاطمه وحسن وحسین بودند پس پوشانید آنها را بردای
مبارک وگفت اللهم هؤلاء اهل بيتى وخاصتى اذهب عنهم الرجس وطهرهم
تطهيرًا پس عرض کردم که من هم با ایشان هستم فرمود انك الى خير انت من ازواج
رسول الله واز عمر بن ابی سلمه روایت کرده که این آیه نازل شد بر رسولخدا إِنَّمَا
يُرِيدُ اللَّهُ الآية پس طلب فرمود فاطمه وحسن وحسین را پس پوشانید آنها را بردای
وعلی پشت سر آنحضرت بود بعد از آن فرمود اللهم هؤلاء اهل بيتى فاذهب عنهم
الرجس وطهرهم تطهيرا قالت ام سلمة وانا معهم يا رسول الله قال انت على
مكانك وانت الى خير وتقریب دلالت این آیه بر عصمت وطهارت حضرات ائمه بر عاقل خبیر
پوشیده نیست زیرا که حق تعالی باهتمام تمام اذهاب رجس وابعاد عصیان را از ایشان
خواسته قال العلامة الحلى فى منهاج الكرامة وفى هذه الآية دلالة على العصمة
مع التاكيد بلفظة انما وبادخال اللام فى الخبر والاختصاص فى الخطاب بقوله

اهل البیت و التکریر بقوله و یطهرکم تطهیرا و مراد کذائی الٰهی و دعوت سالت پناهی
البته واقع گردیده فانه لا راد لما اراد ارادة حتم و لا راد لدعوة النبی دعوة عزم
و رکاکت شبهات اهل خلاف که بالا و گزاف درین مقام کرده اند بر همگنان هویداست و آنچه
که مبحوث عنه درین مقام اشتراط عصمت در مطلق امامت است و این کلیه بخصوص عصمت ائمه
اهلبیت علیهم السلام لا التی دارد پس تفصیل مباحث آن را بمقام ذکر فضائل حضرات و ادله
خاصه اثبات عصمت مطهرات شان موکول ساختیم و سنشیر الی جواب الشبهات عن قریب فی
ذلک المقام فانتظره **تهذیب** فاضل دهلوی از غایت وقاحت اشتراط عصمت را در امامت
که با دله عقل و نقل کتاباً و سنتاً مدلل و مبرهن است مخالف کتاب و عترت پنداشته **قوله** اما
الکتاب فقوله تعالی ان الله قد بعث لکم طالوت ملکا پس طالوت امام مفترض الطاعة
بود بنصب الٰهی و بالاجماع معصوم نبود بلکه آخرها معامله که با حضرت داؤد کرد در عدالت
او قدح می کند چه جای عصمت **اقول** جواب این کلام سراپا ملام سابقاً بتفصیل گذشته و
حال بالاجمال می گوئیم که این استدلال از قبیل بنای فاسد علی الفاسد است زیرا که از نص آیه
اعطای ملک بطالوت مستفاد می شود نه اعطای امامت و این هذا من جانب پس از طرف خود
طالوت را امام قرار دادن و بانتفای عصمت او دلیل بر نفی اشتراط عصمت آوردن تمسیعی
بیش نیست و بوجه دیگر می توان گفت که کلام نافرجام این ناصبی مبتنی است بر دو مقدمه
یکی آنکه طالوت امام مفترض الطاعة باشد دوم آنکه معصوم نباشد و هر دو مقدمه مقدوح است
اما مقدمه اول پس بجهت آنکه قدر مسلم آنست که طالوت ملک بود و امام بودن او ممنوع
و از آیه کریمه امامت او هرگز ثابت نمی شود پس دعوی بلا بینه مسموع نباشد بلکه اقوال مفسرین
فریقین که پیشتر نقل شده بر خلاف آن دلالت دارد و اما مقدمه ثانیه پس بر فرض صحت

له سست رکاکت بالفعل وضعف شد از ان امر

تهذیب نقض عقیده شیعه فاضل رح بگوید که اشتراط عصمت را مخالف الکتاب بود عترت پنداشته ۱۲

مقدمهٔ اولی نیز محل مناقشه است و سند اجماع غیر مسموع قال بعض الافاضل فی جواب کلامه داخل بودن
شیعه درین اجماع کذب محض و افترای صرف است زیرا که مولانا محمد باقر مجلسی رح در کتاب حیات القلوب
بعد ذکر تفسیر آیات متضمن قصهٔ طالوت گفته بدانکه اکثر مفسران و مورخان عامه نسبت خطا و کفر
بطالوت داده اند و گفته اند که او بعد از کشتن جالوت با داود اغاز دشمنی کرد و اراده قتل
آنحضرت ص نمود و امور شنیعه بسیار باو نسبت داده اند و از احادیث شیعه اینها ظاهر نمی شود
بلکه ظاهر آیه و اکثر روایات آنست که او خوب بوده است و در بعضی از خطب غیر مشهوره نقل
کرده که حضرت امیر المومنین ع فرمودند که من طالوت این امتم و بدانکه این آیات دلیل است
بر آنکه حضرت امیر المومنین ع احق است بخلافت و امامت از آنها که غصب حق او کردند
نیز آنکه این آیات صریح اند در آنکه در بادشاهی و ریاست خدائی زیاده تر شجاعت و علم
معتبر است و باتفاق امت حضرت امیر المومنین علیه السلام از همه صحابه شجاع تر و عالم تر
بودند و هیچ کس را درین خلافی نیست پس آنحضرت ع بخلافت و امامت احق بوده باشد از آنها که در
اکثر جنگها اگریختند و در اکثر قضایا اقرار بنادانی و بآنحضرت رجوع می نمودند انتهی بلکه
دعوی اجماع اهلسنت هم بر عدم عصمت طالوت هم محل منع است زیرا که بعضی اهلسنت
قایل اند باینکه او نبی بود و چنانکه فخر الدین در تفسیر کبیر گفته و من الناس من قال کان طالوت
نبیا لان الله اظهر المعجزة علی یده و کل من کان کذلک کان نبیا ولا یقال
ان هذا کان من باب کرامة الاولیاء لان الفرق بین الکرامة والمعجزة ان
الکرامة لا تکون علی سبیل التحدی و هذا کان علی سبیل التحدی فوجب ان
لا یکون من جنس الکرامات انتهی و هرگاه طالوت نبی باشد معصوم هم باشد انتهی
کلامه بلفظه اقول از کلام اخوند مجلسی رح اگرچه خوبی طالوت مستفاد می شود لکن

عصمتش لایح نمی شود و از کلام جناب امیر المومنین علیه السلام بعد فرض صحت و آیات عصمت بطلان لوث لازم
نمی آید غایة الامر آنکه از کلام آنحضرت مشابهت در بعضی صفاتش از ریاست و نصفت لازم آید
فان التشبیه یکفی فیه المشارکة فی اشهر الصفات کما فی التعبیر عن الجواد بالحاتم
والله العالم قوله و قوله تعالی اِنِّی جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً پس حضرت آدم قبل از نبوت امام
و خلیفه زمین بود و بالاجماع مصدر گناه شده قوله تعالی وَعَصٰی اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰی
و این قصه پیش از امامت و خلافت بوده نه در زمان نبوت بدلیل قوله تعالی ثُمَّ اجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَتَابَ
عَلَیْهِ وَهَدٰی اقول این کلام نافرجام از کلام سابق نیز غریب تر است معلوم نیست که امامت
عامه است به نیابت پیغمبر حضرت آدم را که ابو الانبیاست به نیابت کدام کس قرار داد و حضرت آدم را
قبل نبوت خلیفه کدام پیغمبر ساخته است این قدر نفهمید که مراد از خلافت موعوده درین آیت
نیابت خدا و رسالت است یعنی حق تعالی فرموده که من در زمین حجتی و نایبی از طرف خود قرار
میدهم قال الکاشانی فی تفسیره الصافی فی روایة خلیفة یکون حجة لی فی
ارضی علی خلقی کما یاتی و قال البیضاوی والخلیفة من یخلف غیره و ینوب منابه
والهاء فیه للمبالغة والمراد به آدم علیه السلام لانه کان خلیفة الله فی ارضه و کذلک
کل نبی استخلفهم فی عمارة الارض و سیاسة الناس و تکمیل نفوسهم و تنفیذ امره فیهم
لا لحاجة به تعالی الی من ینوبه بل لقصور المستخلف علیه عن قبول فیضه و تلقی امره
بغیر وسط پس چرا مراد از خلافت موعوده رسالت نباشد و قوله تعالی ثُمَّ اجْتَبٰهُ رَبُّهٗ
دلالت بر تراخی اجتبا از ترک اولی دارد نه از خلافت و امامت بلکه ترک اولی که تعبیر از آن
بمعصیت نموده در جنت واقع شده و نزول بر زمین که وقت استخلاف است متاخر از آن است
پس در وقت خلافت وقوع امر منافی از کجا ثابت شد و دعوی اجماع بر صدور ذنب از آن حضرت

اظهر ست زیرا که مراد از اجماع یا اجماع مسلمین ست پس با مخالفت فرقهٔ امامیه چگونه صورت
می بندد و یا اجماع اهلسنت مراد ست آن هم باطل ست قال البیضاوی و تمسك
الحشویة بهذه القصة علی عدم عصمة الانبیاء والجواب من وجوه الاول
انه لم یکن نبیا حینئذ والمدعی مطالب بالبیان والثانی ان النهی للتنزیه وانما
سمّی ظالما او حاسدا لانه ظلم نفسه و خسر حظه بترك الاولی واما اسناد الغی
والعصیان الیه فسیاتی الجواب عنه فی موضعه وانما امر بالتوبة تلافیا لما فات عنه
وجری علیه ما جری معاتبة له علی ترك الاولی والثالث انه فعل ما فعله ناسیا
لقوله تعالی فنسی ولم نجد له عزما ولکنه عوتب بترك التحفظ عن اسباب النسیان
پس قول حشویه را مجمع علیه انستن دلالت دارد بر اینکه خود این ناصبی از فرقهٔ حشویه است قوله
واما اقوال العترة فقد سبق انفا فی نهج البلاغة من قول امیر المومنین علیه السلام
لا بد للناس من امیر بر او فاجر الخ اقول این احتجاج ناصب عداوت اهلبیت بروایت
نهج البلاغة تبعا لابن ابی الحدید المعتزلی طرفه استدلال ست که معنی کلام را نافهمیده یا
تجاهل ورزیده بنای کار بر تلمیع و تمویه گذاشته تفصیل این اجمال برین منوال ست که کلام
جناب امیر المومنین علیه السلام در مخرج رد خوارج در قول شان بنفی امارت مطلقه که اعم است
از امامت مبحوث عنها خارج گردیده و اهلسنت آنرا مثل سایر کلمات محرفون الکلم عن مواضعه
بطرف امامت مصطلحه کشیده اند چنانچه ابن ابی الحدید در شرح این کلام گفته است هذا نص
صریح منه علیه السلام بان الامامة واجبة بعد آن میگوید که همه متکلمین میگویند که
امامت واجب ست الا ما یحکی عن ابی بکر الاصم من قدماء اصحابنا انها غیر واجبة
اذا تناصفت الامة ولم تتظالم و بعضی تاویل کرده اند که این قول او نظیر

ضعف جواب استدلال فاضل دهلوی که بر عدم اشتراط عصمت در امامت بقول امیر المؤمنین در نهج البلاغه

تعلیق محال بمحال ست زیرا که عادت باین جاری نشده که بدون حیس استقامت امور بهم آید پس اوهم

قائل بوجوب بحسب عادات خلق خواهد بود و این تاویل بعید ست ولکن در کیفیت وجوب خلاف کرده اند

پس بصریین از مشایخ ما دلیل وجوب شرع را میگیرند و بغدادیین و ابو عثمان جاحظ عقل را و

همین ست قول امامیه مگر اصحاب ما وجوب را متعلق بمکلفین میگردانند و امامیه بدلیل لطف

بر خداوند عالم واجب میدانند و ظاهر کلام جناب امیر علیه السلام همان ست که اصحاب ما گفته اند

آیا نمی بینی که تعلیلات آنحضرت تعلق بمصالح دنیا دارد انتهی ملخص کلامه الحال ارباب انصاف[۱]

تامل در سیاق و سباق کلام آنحضرت که عاری از شوب وصمت ست با معان نظر لازم ست

تا بفهمند که کلام امام علیه السلام چه معنی دارد و آن ابن ابی الحدید فاضل و بلوی آن از هر چه چیز تنزیل

نموده اند سه خوشبو گر محک تجربه آید بمیان ثم تا سیه روی شود آنکه در وغش باشد تا تلمیح

و غلط شنیع شان بر ناظران واضح گردد پس بدانکه ابن ابی الحدید ناصب عداوت اهلبیت

لفظ امیر را که در کلام جناب امیر علیه السلام واقع ست بر امام مفترض الطاعت که نصب آن

بر خدای تعالی نزد امامیه از راه لطف و عنایت بحال بندگان واجب است و نزد اهلسنت نصب او

بر خلایق واجب حمل نموده اند و بهمین جهت بر اشتراط عصمت ائمه ایراد می نمایند حال آنکه این

تفریعات شان از قبیل بناء فاسد علی الفاسد ست بوجوه اول آنکه اگر هر بر و فاجر امام تواند بود

نه عصمت شرط خواهد بود و نه عدالت و ایمان و لا یقول به احد من اهل الاسلام و الایمان

اگر این معنی مراد می بود چرا جای دیگر از کلام خود می فرمود کلا سواء امام الهدی و امام الردی

و ولی النبی و عدو النبی و لقد قال لی رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم انی لا اخاف

علی امتی مومنا و لا مشرکا اما المومن فیمنعه الله بایمانه و اما المشرک فیقمعه الله

بشرکه و لکنی اخاف کل منافق الجنان عالم اللسان یقول ما تعرفون و یفعل ما تنکرون یعنی برابر نیست

[۱] نصفت بفتحتین انصاف و داد دادن ۱۲

امامیکه هدایت کند و امامیکه بهلاکت اندازد و آنکه دوست پیغمبر باشد و آنکه دشمن پیغمبر باشد
و بدرستیکه رسول خدا صلعم فرموده است که من نمی ترسم بر امت خود از مومنی و نه از مشرکی اما مومن پس
خدای تعالی ببرکت ایمان او را از عصیان باز میدارد و اما مشرک پس بسبب شرک سرش را می شکنند
و لکن می ترسم بر شما از کسیکه دلش نفاق دارد و زبانش بعلم گویا است میگوید مثل آنچه می گوئید
و می کند چیزی را که شما آنرا از شرع نمی شناسید انتهی محصل کلامه الشریف پس تامل باید کرد
که آیا نصب چنین ائمه بر خدا یا خلق واجب می تواند بود یا نه عقل هیچ عاقلی نخواهد پذیرفت
که خداوند عالم روا دارد نصب چنین امامی که مردم را بهلاکت می اندازد چه جای ایجاب و هم آنکه
هر بر و فاجر امام مفترض الطاعت می بود چرا آنحضرت در مخاطبه عثمان بن عفان در وقت نصیحت
باو بنا بر رفع ظلم او از مستغیثان ارشاد می فرمود ان افضل عباد الله عند الله
امام عادل هدی و هدی فاقام سنة معلومة و امات بدعة مجهولة و ان السنن لنیرة لها
اعلام و ان البدع لظاهرة لها اعلام و ان شر الناس عند الله امام جائر ضل و ضل
به فامات سنة ماخوذة و احیی بدعة متروکة و انی سمعت رسول الله صلی الله
علیه و آله یقول یوتی یوم القیمة بالامام الجائر و لیس معه نصیر و لا عاذر فیلقی
فی نار جهنم فیدور فیها کما تدور الرحی ثم یرتبط فی قعرها و این خطبه آنحضرت
در تاریخ طبری موجود است قال ابن ابی الحدید فی ذیل شرح هذه الخطبة و قد ذکر
ابو جعفر محمد بن جریر الطبری فی التاریخ الکبیر هذا الکلام باری بفرمایند که این
اقسام امام در امام مصطلح جاریست یا در معنی اعم امام که غیر موضوع بحث است بر تقدیر اول امامت
کفار و منافقین فجار در سلک امامت واجبه علی الله او علی العباد منسلک خواهد گردید
و فساده واضح چه ظاهر است که شیعیان کجا در امامت عصمت را شرط میدانند چنین

بحث پنجم در وصف ائمه

توهمی هرگز بخاطر شان راه نخواهد یافت وگمان ندارم که منصفان اهل سنت نیز التزام چنین امر شنیع بالتصریح اکثر شان باعتبار عدالت نمایند اگر گفته شود که از کلام اول و دوم همین قدر معلوم می شود که هر دو قسم امام مساوی نیستند بلکه مرتبه امام عادل عند الله اعلی و مرتبه امام جائر ادنی ست ازین لازم نمی آید که امامت ایشان یاست بر فاجر از اصل باطل باشد و نصبش روا نباشد خواهیم گفت که اگرچه صدور این چنین کلام مختل النظام از فضلای اهلسنت بنابر اصول شان که منکر حسن و قبح عقلی هستند عجب نباشد و بسبب شامت تخلف از سفینه اهلبیت چنین بیهوده سرائی از اینها مستور نه لکن اکثر اهلسنت چنین کلامی را نخواهند پسندید والا ایمان و عدالت را چرا شرط امام میکردند و بر تقدیر ثانی معنی امام چنین مقام اعم خواهد بود از ائمه هدی و ائمه نار قال الله عز وجل وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وقال وجعلنا منهم أئمة يدعون الى النار و ان موضع بحث ما[له] خارج خواهد بود بلکه بمفاد ما فی البحار عن علی علیه السلام قال الائمة قریش ابرارها ائمة ابرارها و فجارها ائمة فجارها ثم تلا هذه الآیة وجعلناهم ائمة یدعون الی النار و یوم القیمة هم لا ینصرون هرگز فجار ائمه ابرار نمی توانند بود و فخر رازی در تفسیر کبیر گفته است او قد یسمی بذلک من یؤتم به فی الباطل قال الله تعالی وجعلناهم أئمة یدعون الی النار الا ان اسم الامام لا یتناوله علی الاطلاق بل لا یستعمل فیه الا مقیداً فانه لما ذکر أئمة الضلال قید بقوله یدعون الی النار کما ان اسم الاله لا یتناول الا المعبود بالحق فاما المعبود بالباطل فانما یطلق علیه اسم الاله مع القید قال الله تعالی فما اغنت عنهم آلهتهم وقال تعالی فانظر الی الهک الذی ظلت علیه عاکفا آیا نصب همچنین امام باطل که نظیر معبودات باطله است بلکه بمفاد اتخذوا احبارهم و رهبانهم اربابا من دون الله و بمنطوق

[له] [illegible] ۱۲

اطلاع رجلا فقد عبد کلا از افراد آلهه باطله است بر خدا یا خلق واجب می تواند بود حاشا
وکلا پس این معنی عام که شامل این همه اقسام است موضوع بحث درین مقام نمی تواند بود چه جای
لفظ امیر علیه که اشتراک لفظی هم با امام حقیقی ندارد پس حمل لفظ امیر در کلام جناب امیر بر امام
مصطلح مبحوث عنه با تعمیم آن از بر و فاجر بوجهی پیش نخواهد بود تعجب است از فاضل رشید یعنی
ابن ابی الحدید که چنین کلامی را نص بر وجوب نصب امام مطلق که شامل بر و فاجر است گردانیده
و مطلب واضح را بفهم خود نسنجیده و فاضل دهلوی تقلید او این کلام را بر عدم اشتراط عصمت
دلیل ساخته فاعتبروا یا اولی الابصار سوم آنکه هرگاه لایح شد که بنا بر قول فریقین حمل　　تحقیق رائق
کلام حضرت امیر علیه السلام بر معنی مبحوث عنه نمی تواند شد پس آنچه مراد امیر المومنین و امام المتقین
ازین کلام متین است بگوش دل باید شنید پس بدانکه این کلام بلاغت نظام در مقابل خوارج لیام
رد اقوالهم که باراده باطل می گفتند لا حکم الا لله شرف صدور یافته زیرا که در عنوان
این کلام در نهج البلاغه مسطور است و من کلام له علیه السلام فی معنی الخوارج لما سمع علیه السلام
قولهم لا حکم الا لله پس آنحضرت فرموده کلمة حق یراد بها باطل انه لا حکم الا لله و لکن
هؤلاء یقولون لا امرة یعنی قول لا حکم الا لله راست است و در نفس الامر حکم مر خدای تعالی
راست لکن خوارج معنی آنرا نفهمیده اند و آنرا بر معنی باطل حمل کرده پنداشته اند که متابعت رئیسی
مارا در کار نیست و امارتی برای احدی بر پا نمی تواند بود پس آنحضرت در جواب شان فرموده
انه لا بد للناس من امیر بر او فاجر یعنی چون انسان مدنی بالطبع است و تمام نمی شود
امور او مگر بمشارکت بنی نوع او و مشارکت در اجتماع منجر بفساد و افساد میگردد و سبب
هلاکت مردم و ضیاع انفس و اموال و هلاک حرث و نسل می شود پس جبلی انسان است
که بدون رئیس نیک باشد یا بد تعیش نمی تواند کرد انکار شان از مطلق امارت انکار

بلع ... بالفتح ... آوردن بصلاح آوردن زمین و جمع کردن حاصل و کسب ... کردن

جملة الكلام في معنى شرطية متصلة هكذا اذا قالوا لا حكم الا لله كما تصوروه فقد قالوا
بنفي الامرة لكن القول بنفي الامرة باطل فالقول بنفي الحكم الا لله كما تصوروه باطل فقوله
ولا بد للناس من امير بر او فاجر في معنى استثناء نقيض تالي المتصلة وتقريره ان
الانسان خلق ممنوعة بمقارنة النفس الامارة بالسوء يحتاج الى مجموع قوى
في بدنه هي منابع الشر فاهواء الخلق لذلك مختلفة وقلوبهم متفرقة فكانت
نظام طبيعة احوالهم في معاشهم وبقائهم محوجة الى سلطان قاهر يكف
برهبة الاهواء ويجمع بهيبته القلوب ويكف بسطوته الايدي العادية اذ في
طباع الخلق من حب المغالبة على ما اثروه والقهر لمن عاندوه ما لا ينفكون
الا بمانع قوي ورادع ملي وقد افصح المتنبي عن ذلك حيث يقول ؎ لا يسلم الشرف
الرفيع من الاذى حتى يراق على جوانبه الدم والظلم من شيم النفوس فان تجد
ذا عفة فلعلة لا يظلم وهذه العلة المانعة من الظلم عند الاستقراء ترجع الى
اربعة امور اما عقل زاجر او دين حاجز او عجز مانع او سلطان رادع والسلطان
القاهر ابلغها نفعا لان العقل والدين ربما كانا مغلوبين بدواعي الهوى فيكون
رهبة السلطان اقوى ردعا واعم نفعا وان كان جائرا فانه روي عن رسول الله
صلى الله عليه وآله ان الله ليؤيد هذا الدين بقوم لا خلاق لهم في الآخرة وروي
بالرجل الفاسق وروي عنه انه قال الامام الجائر خير من الفتنة وكل لا خير فيه وفي
بعض الشر خيار اي ان وجود الامام وان كان جائرا خير من عدمه المستلزم لوجود الفتنة
ووقوع الهرج والمرج بين الخلق اذ كان بوجوده صلاح بعض الامور على انه وان كان
لا خير فيه لتمام جهة ما هو جائر كما قال وكل لا خير فيه الا ان في

قوله لابد للناس من امیر بر او فاجر اقول مصدق این معنی ست انچه در بحار بسند ثقة
از ابو بصیر از حضرت صادق علیه السلام ماثورست ان الدنیا لاتکون الا وفیها امامان
بر و فاجر فالبر الذی قال الله تعالی وجعلناهم ائمة یهدون بامرنا واما الفاجر فهو
الذی قال الله عز وجل وجعلناهم ائمة یدعون الی النار وفی روایة اخری عنه
قال لا یصلح الناس الا امام عادل وامام فاجر ثم تلا الآیتین واهل البیت ابصر بما فی
البیت پس کالشمس فی رابعة النهار متجلی شد که تعیش انسان را ناچارست از رئیسی و امیری
پس از ابطال قول خوارج ضرورت اثبات امامت برای هر بر و فاجر کما زعمه الناصب المکابر
هرگز لازم نمی آید زیرا که هرگاه مراد از قول آنحضرت چنانکه دانستی آن باشد که مردم را بجهت
تعیش در دنیا از امیری گزیر نیست نیکوکار باشد یا بدکار پس اشتراط عصمت نیست مگر برای
اصلاح معاش و معاد عباد که عبارتست از فوز و رستگاری دنیا و آخرت باشد نه برای اصلاح
محض معاش کیفما کان پس انتفای عصمت چگونه لازم خواهد آمد و اگر چنین باشد اشتراط عدالت
که اکثر اهلسنت بآن قائل اند و خود ناصبی تصریح بآن کرده نیز برهم خورده هم خواهد شد این هم فیه
مضمونی از مکمن غیب بمنصه ظهور رسید که اشتراط عدالت هم لسانی بود و بیشتر از عقاید اهلسنت
انچه بر السنه جمهور مشهور و در کتب شان مسطورست معلوم بود که آنها بمفاد صلوا خلف
کل بر و فاجر قائل اند الحال امری تازه بدست آمد که اشتراط عدالت هم در خلافت و امامت محض
لسانی بود حالا بتصریح ابن ابی الحدید مقلد رشیدش جلی گردید که ایشان بوجوب نصب امامی که
قائل اند عام ست از اینکه بر باشد یا فاجر و ازین جا لایح می شود صدق انچه علامه ره در کشف الحق
فرموده قالوا بامامة الفساق والسراق کالدوانیقی المتقمص و انکا فضل بن روزبهان
در جواب آن [illegible] و فاجر

[illegible]

در مردم تمیز نشد و چرا احیای عثمانی در مقابل شیعیان حجت فرا یاد و عدالت و اشتراط آن را در امامت
بر زبان می رانند و بتصریح حکم اتباع بخلفا جور چنانکه از کلام نسفی مستفاد می شود در مردم
منتشر نمی سازند و در صدد تاویلات بیجا در دفع مطاعن ثلثه بر می آیند بلکه چندین
شروط که در امام اعتبار می کنند جمله بیکار خواهد بود زیرا که ابن ابی الحدید گفته که تعلیلات
آنحضرت جمله بمصالح دنیا تعلق دارد پس امامت عبارت از ریاست عامه در دین و دنیا نخواهد بود
بلکه امور دینیه با امامت بنا بر این هرگز دخل نباید داد هر بادشاهی حاکمی امام خواهد بود و لو کان
جائرا بل کافرا جائرا چهارم آنکه شارح عقائد در ذیل قول ماتن و المسلمون لا بد لهم من
امام یقوم بتنفیذ احکامهم و اقامة حدودهم و سد ثغورهم و تجهیز جیوشهم و اخذ
صدقاتهم و قهر المتغلبة و المتلصصة و قطاع الطریق و اقامة الجمع و الاعیاد و قطع
المنازعات الواقعة بین العباد الخ گفته است پس اگر گفته شود که چرا جائز نباشد الاکتفا بذی
شوکتی در هر ناحیه پس از کجا نصب امام اعنی من له الریاسة العامة واجب باشد خواهیم گفت بعلت آنکه
مؤدی می شود بسوی منازعات و مخاصمات که مفضی می شود بسوی اختلال امور دین و دنیا چنانکه
مشاهد است در زمان ما پس اگر گفته شود چرا اکتفا نمی کنید بذی شوکتی که ریاست عامه داشته
باشد اعم از آنکه امام باشد یا غیر امام زیرا که انتظام امور بریاست باین طریق نیز حاصل خواهد شد کافی
عهد الاتراک خواهیم گفت آری بعض نظام که نظام امور دنیا باشد حاصل خواهد شد
و لکن امور دین مختل خواهد شد و هو المقصود الاهم و العمدة العظمی و ازین کلام چند چیز
مستفاد شد یکی آنکه امام نیست مگر رئیس عام و امیر رئیس خاص که امارت او مختص ببعض باشد
او را امام نمی توان گفت و کلام آنحضرت لا بد للناس من امیر بر او فاجر اعم است از عام و خاص
دوم آنکه انتظام امور دنیا بغیر از امام جامع الشرائط از دیگر حکام که ریاست و امارت آنها

عام باشد می تواند شد لکنهم بمعزل عن منصب الامامة پس امیر عام می باشد اما امام سوم آنکه اصلاح
امور دین کند که عمدهٔ اغراض نصب امام است پس از نصب فساق و فجار در خصوص امامت این کار بر نمی
آید پس اگر در امامت ریاست دینیه ملحوظ است هر بر و فاجر رئیس نمی تواند بود و اگر از
امور دین قطع نظر کرده اند انتظام امور دین را عبث مقصود اهم و عمدهٔ عظمی گفته اند و از همه
آنچه گفتیم کالشمس فی رابعة النهار لایح گردید که مساق کلام جناب امیر علیه السلام محض بیان ضرورت
عقلیه وجود امیر است بنا بر تعیش عباد اعم از اینکه امام باشد یا متغلب باشد یا فاجر
نه بیان حال امامیکه نصب آن بر خدا یا خلق واجب باشد پس از این کلام نفی عصمت امام
هیچ گونه لازم نیاید و هذا ظاهر کمال الظهور و لکن من لم یجعل الله له نورا فما له
من نور پنجم آنکه بر تقدیر تسلیم دلالت آن بر مطلوب خصم صرف آن از ظاهرش لازم خواهد بود
زیرا که بر فرض محال اگر کلام آنحضرت برای جواب امامت مبحوث عنها مسوق باشد چونکه
ظاهرش مخالف مذهب اسلامیه است لعموم الفاجر عن الکافر کما یدل علیه قوله تعالی
ان الفجار لفی جحیم و قوله فاجرا کفارا فهو مأول علی القولین و لا یکون صالحا
للاحتجاج فی البین **قوله** و نیز در کافی کلینی بروایت صحیحه مرویست که حضرت امیر
بیاران خود می فرمود لا تکفوا عن مقالة بحق او مشورة بعدل فانی لست
آمن ان اخطی الی آخره و سیجی نقله ان شاء الله تعالی فی باب المطاعن **اقول** اولا
فاضل معاصر در جوابش نوشته که این فاضل این روایت را در اینجا بکتاب کافی
کلینی نسبت داده و بعد اتمام روایت گفته و سیجی نقله ان شاء الله تعالی فی باب
المطاعن و در جواب طعن هشتم از مطاعن ابی بکر همین روایت بهمین الفاظ بکتاب
نهج البلاغه حواله نموده و در اینجا بعد ذکر همین الفاظ گفته الی آخر ما سبق نقله و این

دلالت صریح می کند بر اینکه مطابق از بین الفاظ این روایت زیاده از آنچه در نهج البلاغه
نقل کرده حال آنکه در الفاظ این روایت منقوله در هر دو موضع هیچ تفاوت نیست و در متن
دلیل اول از دلائل شیعه بر امامت حضرت امیر المومنین علیه السلام نیز این روایت را بهمین الفاظ در
بکتاب نهج البلاغه نموده انتهی از اینجا واضح شد که بمفاد آنکه دروغگو را حافظه نباشد
کلمات این ناصبی در نقل این روایت مضطرب است پس تصحیح نقل و اثبات صحت سند بر عهده او ست
وثانیاً بر فرض تسلیم صحت روایت چونکه خبر واحد است و معارض با ادله عقلیه و نقلیه متواتره
پس مطروح یا محمول علی التقیه یا مأول بتاویلات مرضیه خواهد بود و بنای اصول اعتقاد بر چنین
اخبار آحاد خارج از طریق سداد و از اینجاست که فاضل مزبور بعد کلام مسطور می فرماید
قوله لست آمن ان اخطی پس در صورت فرض صحت دلالت بر عدم عصمت آنحضرت ندارد
زیرا که مراد از ان احتمال خطا بلحاظ بشریت می تواند بود انتهی کلامه وثالثاً میگویم که
بعد مراجعت بکتاب مستطاب نهج البلاغه لائح گردید که سید رضی رضی الله عنه در خطبه صفین
که طولانی است از آنحضرت نقل کرده فلا تکفوا عن مقالة بحق او مشورة بعدل
فانی لست فی نفسی بفوق ان اخطی ولا آمن ذلک من فعلی الا ان یکفی الله من نفسی
ما هو املک به منی فانما انا و انتم عبید مملوکون لرب لا رب غیره الحدیث
و هرگاه دانستی که درین کلام که ناصبی تمام آنرا بحیله و حواله ذکر نکرده استثنا واقع است
بقوله الا ان یکفی الله پس مفاد این کلام نظیر مفاد قول یوسف وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي
إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي خواهد بود و مانند قول حضرت
سید انبیا عقب تلاوت کریمه مذکوره و لا انا الا ان یتدارکنی الله برحمته و ظاهر است
که عصمت نبی و امام با آنکه ایشان مصداق إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ می باشند حاصل نشد

مگر بالطاف ربانیه کما اتضح ذلک فی مبحث اللطف و لذا قال ابن میثم و فی قوله الا
ان یکفی الله من نفسی اسناد العصمة الی الله انتهی ملخصاً پس استدلال باین قول بر نفی
عصمت و دلالت بر خطا مستبعد دارد و گویا ناصبی برای همین تتمه کلام که استشهاد در آن
واقع است ذکر نکرده باشد که تلبیس او در نظر نابلدان سر منزل تحقیق رواج پذیر گردد و غافل
از آنکه اهل بحث و فحص البته بر تمام کلام مطلع میشوند و بالاخره نوبت به رسوائی میرسد
فاعتبروا یا اولی الابصار و من هنالاح تقویة ما ذکر من التاویل و انه لیس بمجرد
احتمال بل مؤید بشواهد المقال رابعاً محتمل است که این کلام بمقام تقیه بطرز توریه
و ابهام صادر گشته باشد یا بطور الزام بر خصام او مماشاة معهم فی الکلام کما قیل فی تفسیر
لِیَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ من کونه ذنباً بزعم الکفار
پس تقدیر کلام برین تقدیر چنین خواهد بود لست کذا بزعمکم و این کلام تمهیدی خواهد بود
برای اختیار آرا و افشاء اسرار مکتومه و استار مکنونه شان و خامساً ابن ابی الحدید
در شرح این قول گفته هذا اعتراف منه بعدم العصمة فاما ان یکون الکلام علی
ظاهره او یکون ما قاله علی سبیل هضم النفس کما قال رسول الله صلی الله علیه و آله
ولا انا الا ان یتدارکنی الله برحمته یعنی این کلام آنحضرت یا محمول بر ظاهر است و اعتراف است
از او بعدم عصمت یا آنچه فرموده است بر سبیل تواضع و فروتنی است چنانکه پیغمبر خدا نیز
فرموده است انتهی محصل کلامه اقول و احتمال اول پس ضعیف است و لهذا آن از این کلام ممنوع است
زیرا که نظر بقراین سیاق و سباق کلام همین احتمال ثانی ظاهر است چه بر صدد این کلام واقع است
و ان من اسخف حالات الولاة عند صالح الناس ان یظن بهم حب الفخر و یوضع امرهم
علی الکبر و نیز فرموده است فلا تثنوا علیّ بجمیل ثناء و نیز فرموده است فلا تکلمونی بما تکلم

له بحث یعنی گفتگو کردن ۱۲

له فحص یعنی تفتیش کردن ۱۲

به الجبابرة ولا تظنوا بی استثقالا فی حق قیل لی و لا التماس اعظام لنفسی در آخر
فرموده فانما انا و انتم عبید مملوکون و بر ناظر این همه فقرات پوشیده نیست که کلام آنحضرت بمقام
تواضع و رفع تعلی صادر گشته پس لا محاله محمول بر فروتنی خواهد بود و از اینجاست که ابن میثم در شرح
این کلام بر مجرد این احتمال اقتصار نموده می فرماید و قوله فانی لست الی قوله صنعی من قبل
التواضع الباعث لهم علی الانبساط معه بقول الحق پس اگر گفته شود که بر همه این احتمالات
استشاره از اصحاب عبث خواهد بود و بسبب عصمت امام حاجتی بآن متعلق نخواهد بود خواهیم گفت
که استشاره بمفاد و شاورهم فی الامر فاذا عزمت فتوکل علی الله ثابت است و لو تعبدا
پس اگر سر امر ما را معلوم نباشد نباشد با آنکه گاه است که برای استکشاف آرا و اطلاع بر سرایر
و بصیر بر مکنون ضمایر بوده باشد و فیه من المنافع و اختبار حال التوابع ما لا یخفی علی ذی بصیرة
ثاقبة قوله و شیعة امیر است که فرموده حضرت امیر را بر شوره دنیا وی حمل نمایند و از قبیل انتم اعلم
با مور دنیاکم انکار ندارند زیرا که حضرت امیر دو لفظ فرموده است عن مقالة بحق او مشورة بعدل
اگر لفظ اخیر را بر این معنی حمل نمایند لفظ دیگر را کجا خواهند انداخت اقول شاه صاحب را باید
خود را بیک کنار گذارند شیعیان هرگز بچنین کلامی که مشعر بر اعلمیت رعایا باشد متفوه نشوند
این قول مختص باهلسنت است که در باره پیغمبر صلعم که افضل بشر است و کلام او مصداق ان هو
الا وحی یوحی است چنین نسبتی روا میدارند فضلا عن الاوصیاء شیعیان انبیا
و ائمه هدی علیهم السلام را در همه امور دین و دنیا رئیس و پیشوا و قول افشان را بری از خطا میدانند
چگونه بچنین کلامی متفوه خواهند شد بلکه این کلام را بر فرض صحت محمول بر اختبار خواهند نمود
و بالفرض اگر چنین کلامی بگویند حق را نیز اعم از امر دینی می توانند گرفت که لفظ حق
مختص بامر دینی و دلالت ندارد زیرا که معنی حق مطابقت واقع و نفس الامر است چنانکه در کتب

اختبار بنا بر موجودہ آزمودن از

منطبق بر مذکور نیست الصدق مطابقة الخبر مع الواقع والکذب عدم مطابقته مع الخبر **قوله**
و نیز صاحب الفصول و غیره از امامیه روایت کرده اند عن ابی مخنف انه قال کان الحسین
بن علی علیه السلام یبدی الکراهة لما کان من اخیه الحسن علیه السلام من صلح معاویة و یقول لو جز انفی
کان احب الی مما فعله اخی و چون احد المعصومین دیگری را تخطیه کند خطای یکی از معصومین
ثابت شد لاستحالة اجتماع النقیضین و نیز در صحیفه کامله که از حضرت سجاد بطرق صحیحه نزد امامیه
مروی ست ثابت ست قد ملک الشیطان عنانی فی سوء الظن و ضعف الیقین و انی اشکو
سوء مجاورته لی و طاعة نفسی له و ظاهر ست که این کلام بر هر دو تقدیر صدق و کذب منافی عصمت ست
اقول اولاً بعض افاضل گفته اند که روایت مذکوره در کتب امامیه مذکور نیست و مصنف فصول معهد
مالکی مذهب بوده و از امامیه نبوده و معهذا این عبارت دلالت صریح برین معنی ندارد که حضرت امام
حسین علیه السلام تخطیه امام حسن علیه السلام نموده اما اظهار کراهت پس بجهت عدم علم بمصلحت بوده چنانچه علمای
شیعه روایت کرده اند که وقتیکه صلح حضرت امام حسن علیه السلام با معاویه منعقد شد حضرت امام حسین علیه السلام
ناخوش نزد امام حسن علیه السلام آمده و در خیمه رفت با فرح و سرور بیرون آمده و سبب آن همین بود که
وقتیکه جناب امام حسن علیه السلام از مصلحت آن صلح امام حسین علیه السلام را آگاه فرموده امام حسین فرحناک شد
و کراهتی که بخاطر شریف آنحضرت رسیده بود زائل گردید **اقول** فی بعض ما ذکره المجیب اشکال کادان
یزول بعد امعان النظر فی المقال و الاولی ان یقال فی الجواب اما عن الروایة الاولی فانها لیست
من روایاتنا و بر تقدیر تنزل میگوئیم که اخبار آحاد که منافی اصول اعتقاد باشد مطروح ست
لانها لا توجب علما و لا عملا کما قال السید المرتضی و بر تقدیر تنزل ماول خواهد بود بانکه
در زبان عرب بلکه در هر زبان مبالغات شائع ست و هرگاه بادله قطعیه عقلیه و نقلیه عصمت ائمه
معصومین علیهم السلام ثابت شد چنین روایات بر تقدیر تسلیم مثل آیات تشبیه ماول خواهد بود عند التنبیه

احتجاج فاضل مجیب بر عدم اشتراط عصمت و امامت بفقره شریفه دعای صحیفه کامله

بذلک اولی و کراهت الطبع کما کان فی الصلح من المهانة وان کان الداعی الیه ضرورة دینیة
انشاء الله سبحانه بها المهادنة وقد یعسر علی المؤمن امور شرعیة تمس الیها الحاجة
الشرعیة کالمصالحة فی الحدیبیة بل علی مظاهر الاسلام ولذا قال فیها کیف نعطی الدنیة
والحال انها کانت من الله و رسوله علی حسب اقتضاء الحال من الامور الشرعیة المرضیة و کلمه
لو جزء انفی در چنین مقامات از مجازات شایعه است و قوله احب الی و اول است بر محبوبیت آن امها
ذکر دون المبغوضیة کما هو قضیه صیغه التفضیل فلیس لما الطقه به سبیل و ظاهر است
که امور شرعیه که مشتمل بر راحت و عزت و شوکت اسلام باشد احب است عند اهل الایمان مما کان
بخلافه وان کان فیها مصالح و ضرورات محسنة فلا دلالة فیها علی التخطیة فما
قال الناصب محض الخطاء الکاسد من قبیل بناء الفاسد علی الفاسد و اما الجواب
عن احتجاجه بما قاله علیه السلام فی الدعاء فبوجوه وجه اول آنکه حق سبحانه و تعالی
در باره حضرت سید المرسلین ص فرموده لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک و ما تاخر
و نیز فرموده واستغفر لذنبک پس اگر کسی بر مجازاة آنچه ناصبی گفته بگوید که بر تقدیر
صدق این کلام در ساحت کبریای قائلش کذب را مجالی نیست عصمت نبی بعد از نبوت کما هو
مصطلح اهل السنة بر هم می شود و بر تقدیر کذب العیاذ بالله صفت صدق باری تعالی از دست
اهلسنت بدر می رود فما هو جوابهم فهو جوابنا وجه دوم آنکه این فقره شریفه در دعای
صحیفه که متعلق بتعقیب نماز شب وارد شده بمقام بیان تعسر حصول الشکر الکامل واقع است تعلقی
بصدور معصیت از آنحضرت ندارد زیرا که حضرت امام زین العابدین و سید الساجدین در مقام تخشع
و تعداد نعم متوالیه حضرت باری عز اسمه لا ابتدای احوال خلقت خود بیان کرده بعد از آن بمقام اظهار
عبودیت باین عنوان بپایه عرض درگاه عالم رسانیده حتی اذا اجتمع الی رزقک ولم

اما حجیت ... عن احتجاجه بما قاله علیه السلام فی الدعاء فبوجوه عشرة

حاشیة ... لعله ... تخشع ... تفجع ... نعمتی ... جمع نعمت

ستغن عن غياث فضلك وجعلت لي قوتا معلوما من فضل طعامك وشرابك اجريته

لامتك التي اسكنتني جوفها واودعتني قرار رحمها يعني چون بعد از نفخ روح و تعلق

نفس ببدن محتاج شدم برزق تو و مستغني نشدم از فریاد رسي فضل تو گردانیدی برای

من قدر معین از قوت از فضل آب و طعام که بکنیز خود روزی کردی آن کنیزی که مراد در شکم او

جا یداده ولو تكلني يا رب في تلك الحالات الى حولي او تضطرني الى قوتي لكان الحول

عني معتزلا ولكانت القوة مني بعيدة يعني اگر حواله میکردی مرا ای پروردگار من برآن حالات

بسوی قوت من هر آینه حول و طاقت از من کناره میگرفت فغذوتني بفضلك غذاء البر

اللطيف تفعل ذلك بي تطولا علي الى غايتي هذه لا اعدم برك ولا يبطئ بي حسن صنيعك ولا تتأكد

مع ذلك ثقتي فاتفرغ لما هو احظى لي عندك قد ملك الشيطان عناني في سوء الظن وضعف

اليقين يعني پس غذا دادی مرا بفضل خود آنچنان غذائیکه نیکو کاری صاحب لطف بکسی غذا دید بعمل می آورد

این عنایت را بمن از روی احسان و کرم تا این غایت که باین عمر رسیدم هرگز نیکی و احسان تو از من معدوم

نشد و گاهی تانی و تاخیر در حسن سلوک تو روی نداد و با اینهمه که میدانم که همواره

احسانهای تو پی در پی از ابتدای خلقت در رحم مادر تا حال متحقق گشته اعتماد و توکل من

بوصول روزی قوی نمیشود تا آنکه فارغ شوم برای تحصیل آنچه مرتبه آن بالاتر است نزد

تو از عبادت و طاعت بتحقیق که شیطان مالک عنان من شده در اینکه از فرط بدگمانی و عدم

اطمینان کامل در روزی رسانی و ضعف یقین و عدم ایقان بحصول روزی میکشد پس مراد از

سوء ظن عدم اطمینان کامل و از ضعف یقین ضعف توکل است لا غیر و این جزئی است اضافی

و ترقی مدارج ایقان امریست مطلوب شارع یدل علی ذلک قوله تعالی لخلیفته ابراهیم

اولم تؤمن قال بلی و لکن لیطمئن قلبی و شیطان خار راه مدارج ایقان است و نفوس

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بشری بالطبع مائل بآن فانا اشکو سوء مجاورته لی وطاعته نفسی له واستعصامی من
ملکته وانضرع الیک فی ان تسهل الی رزقی سبیلا پس شکایت می کنم بدرگاه تو از بدی مجاورت
شیطان مرا و اطاعت کردن نفس مر او را و از تو طلب عصمت و حفظ می کنم از وسوسه شیطان
و زاری می کنم بدرگاه تو درین باب که آسان کنی بسوی روزی من راهی که بدست من. شیخ بهاء الملة والدین
علیه الرحمه می فرماید که مقصود ازین کلام آنست که سزاوار آن بود که اعتماد و توکل من بر تو در
رسانیدن روزی من کفایت جمیع مهمات کند و میگردید تا صرف میکردم غالب اوقات خود را در سعی
تحصیل روزی بلکه فارغ می بودم و مشغول میگردیدم بعبادت تو و انقطاع بسوی تو و لازم
میگرفتم درِ ترا یعنی از محراب عبادت جدا نمی شدم و بر ناظرین این کلام ظاهرست که مساق
آن نیست مگر بیان آنکه بسبب اشتغال بشریه طاعت تو چندانکه لائق عظمت تو باشد بفراغ بال امکن
بوقوع نمی آید و مرتبه توکل بپایه کمال نمیرسد سبب آن وساوس شیطانی ست که در خصوص روزی
آدمی را بدرجه طمانیت نمی گذارد بلکه آن وساوس خاطرش را در قلق و نفوس بشریه را که میلی بخواهشها
دارد در اضطرابی می اندازد و این وساوس[1] و هواجس[2] اگرچه منافی بامراتب عالیه توکل دارد لکن
تا وقتیکه آدمی تلفظ بشکوه و شکایت پروردگار خود نکند در معصیت محسوب نمیتواند بود و اگر
مجرد وساوس و خطرات در عصمت قادح باشد در خصوص کریمه وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ
رَسُولٍ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ
يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ الآیه چه خواهند گفت آیا مثل مفسرین ظاهربین اهلسنت تجویز خواهند کرد
که بر زبان سید ابرار در حال تلاوت سوره والنجم مدح و ثنای اصنام کفار جاری شده
کما رووه انه قال علیه السلام تلك الغرانيق العلى منها الشفاعة ترتجى انتهى فهو

[1] وسوسه نفخ اندیشه بد که در دل خطور کند ۱۲
[2] هواجس آن چیزها که در دل خطور کنند و شیو انداز شد ۱۲

فحش ما یکون چگونه دل و زبان سنیان راضی می‌شود باسناد مدح عزی و لات بفخر سید کائنات
باین کلمات که دلالت بر بلندی مرتبه آنها دارد بحدیکه شفاعت ازیشان مرجو باشد حاشاه عن ذلک و
باشل فخر رازی و بعضی دیگر از افاضل اهلسنت این روایت مشهوره خود را تکذیب خواهند کرد
و تفسیر تمنی را بتلاوت باطل خواهند ساخت پس لا محاله تمنی قلب را مراد خواهند گرفت
چنانکه فخر رازی گفته اما اذا فسرناها بتمنی القلب و الخاطر فالمعنی ان النبی متی
تمنی بعض ما یتمناه من الامور وسوس الشیطان الیه بالباطل یدعوه الی ما لا ینبغی
ثم ان الله ینسخ ذلک و یبطله و یهدیه الی ترک الالتفات الی وسوسته پس اصل
وسوسه منتفی نخواهد شد و هرگاه نسبت بانبیا القای وساوس را مجوز داشتند نسبت
باوصیا تجویزش چندان غرابت نخواهد بود و لکن الله عاصم لهم جمیعا عن ذلک
و لذلک استعصم من الله سبحانه بعد ذلک اگر بگویند که سوء ظن و ضعف یقین نیز
نسبت به پروردگار عالمین منافی عصمت است خواهیم گفت که دانستی که مراد از سوء ظن
عدم کمال اطمینان و از ضعف یقین ضعف توکل است و نیز گاه است که وسوسه را بسبب مبالغه ظن
می‌نامند و باین معنی که بیان کردیم منافاتی بعصمت ندارد چنانکه در قول یونس فظن ان لن
نقدر علیه بیضاوی گفته لن نضیق علیه الی قوله او خطرة شیطانیة سبقت الی وهمه
فسمیت ظنا للمبالغة الی غیر ذلک پس سوء ظن مبدل بحسن ظن گشت فتامل حتی یاتیک
الیقین و لا تظنن بالانبیاء و الاوصیاء المرضیین ما لا یجوز علیهم بظن و لا تخمین آیا نشنیده
که حق سبحانه و تعالی در قرآن مجید در بارهٔ حضرت یوسف می‌فرماید لنصرف عنه السوء و الفحشاء
انه من عبادنا المخلصین پس حق تعالی هرگاه از بندگان خاص خود سوء و بدی را صرف نماید
شیطان را چه یارا که برایشان تسلط یابد و او خود نیز باین معنی اعتراف نموده جائیکه حق تعالی

لعله القا فکنند ۱۲

قول او را در قرآن مجید حکایت فرموده که او گفت فبعزتک لاغوینهم اجمعین الا عباد
منهم المخلصین پس اگر ائمه معصومین ع نزد اهل سنت معصوم نباشند از بندگان مخلصین پروردگار
عالمین البته خواهند بود پس تسلط شیطان بر ایشان العیاذ بالله منه نزد احدی مجوز
نمی تواند بود وجه سوم آنکه بر تقدیری که این کلام و کلمات دیگر در مناجات ظاهر باشد در آنچه
ناصبی فهمیده نیز جای تعجب نخواهد بود زیرا که هرگاه نسبت به پیغمبران در کلام ایزد منان در
قصص انبیا کلمات مشعر بعصیان وارد باشد پس اگر چنین مضمونی خصوصا در مقام تخضع و تخشع
در کلام امام واقع باشد چه جای تعجب خواهد بود بلکه آنهمه باول خواهد بود مثل آنچه متشابهات
قرآن مجید در باب صدور معاصی از انبیا مصروف عن الظاهر می باشد فی المواقف و شرحه
واحتج المخالف الذاهب الی جواز صدور الذنب عنهم بعد النبوة بقصص الانبیاء
التی توهم صدور الذنب عنهم فی زمان النبوة والجواب عن تلک القصص اجمالا ان
ما کان منقولا بالاحاد وجب رده الا ان نسبة الخطاء الی الرواة اهون من نسبة
المعاصی الی الانبیا وما ثبتت منها تواترا فما دام له محمل آخر حملناه علیه و نصرفه عن
ظاهره لدلائل العصمة وما لم نجد محیصا حملناه علی انه کان قبل البعثة او کان
من قبیل ترک الاولی ومن صغائر صدرت عنهم سهوا الی آخره یعنی حجت آورده است
مخالف که قائل شده بجواز صدور معصیت از پیغمبران بعد نبوت بقصص انبیا که موهم صدور
گناه است از آنها در زمان نبوت وجواب از آن بر سبیل اجمال آنست که چیزیکه منقول بخبر
آحاد باشد رد آن واجب است زیرا که نسبت خطا براویان سهل تر است از نسبت معاصی بسوی پیغمبران
و آنچه بدرجه تواتر رسیده تا هنگامیکه برای آن محملی دیگر خواهیم یافت آنرا بران حمل
خواهیم کرد و آنرا از ظاهرش برعایت ادله عصمت صرف خواهیم کرد و هرگاه چاره کار مفقود

الوجه الثالث

له تخضع و تخشع فروتنی کردن امام

در تاویل مسدود خواهد بود بر ما قبل نبوت حمل خواهیم نمود یا بر ترک اولی یا بر صغیره صادره
سهو و با نفی این امر نمی کنیم و منافی آن مجال نیست تعبیر بذنب و نه استغفار و نه اعتراف بستم
بر نفس خود و نیز اکه می شود که از جهت عظمت آن باشد نزد آنها چنانکه می گویند حسنات الابرار
سیئات المقربین یا آنکه از روی هضم نفس باشد و اعتراف و استغفار بر سبیل تضرع و ابتهال
تا ببخشد و در گذرد پروردگار شان از مواخذه آن قال و من جوز الصغائر عمدا فله زیادة
فسحة انتهی ملخصا و هر چند این افاضل اهلسنت مفاد خلطوا عملا صالحا و آخر سیئا
درین مقام کلمات غث و سمین و الفاظ و عبارات متین و غیر متین در رطب و یابس هر حله ذکر نموده اند
لکن غرض ما از ذکر این کلام اظهار آنست که هر گاه اهلسنت با آنکه قایل بعصمت حقیقیه مطلقه
نیستند در چنین مقالات بر صنوف تاویلات تعویل می نمایند پس اگر شیعیان بسبب قایل بعصمت
مطلقه بمفاد خذ ما صفی و دع ما کدر ازین جمله بتاویلات صافیه و معانی کافیه کلام ائمه
درین را بترک اولی یا بهضم نفس و تخشع و تخضع و امثال آن حمل نمایند چرا مستبعد باشد فان التاویل فی
امثال ذلک سائغ شائع مسلم عند الفریقین پس این ضوابط را در امثال عبارات
صحیفه کامله نیز از دست نباید داد و آنرا حجت بر نفی عصمت نتوان ساخت و الا در بنیان
عصمت انبیا بمعنی که باشد بظواهر کلام ملک علام اختلال و انتقاض راه خواهد یافت پس
چنانکه ناصبی گفته است که این کلام امام بر تقدیر صدق و کذب منافی عصمت است اهلسنت
اگر بگویند که امثال قول حضرت یونس در شکم حوت لا اله الا انت سبحانک انی کنت
من الظالمین در صورت صدق و کذب منافی عصمت است چه جواب خواهد بود وجه جواب آنکه
آنکه فقرات شریفه که از دعا صحیفه که زبور آل محمد است از دعای تعقیب نماز شب نقل کرده
اصرح الکذا از ان در ایهام صدور معصیت در همین دعا واقع است که جولان گاه اوهام نواصب

لیام می تواند بود تعجب ست که ناصبی از تمسک بآن اعراض نموده لکن ما خواستیم که برای دفع دخل
مقدر اولاً این فقرات را نقل کنیم و بعد ان شبهات واوهام نواصب لیام را یکسر بعونه تعالی باطل
و مضمحل سازیم لیحیی من حی عن بینة ویهلک من هلک عن بینة پس الحال
وقت آنست که عنان جواد قلم را بسوی این وادی کشیم بدانکه در همین دعا واقع ست ولست
اتوسل الیک بفضل نافلة مع کثیر ما اغفلت من وظائف فروضک و
تعدیت عن مقامات حدودک الی حرمات انتهکتها وکبائر ذنوب اجترحتها کانت
عافیتک لی من فضائحها سترا ونیز فرموده قد استحوذ علیّ عدوک الذی
استنظرک لغوایتی فانظرته واستمهلک الی یوم الدین لاضلالی فامهلته
فاوقعنی وقد هربت الیک من صغائر ذنوب موبقة وکبائر اعمال مردیة
حتی اذا قارفت معصیتک واستوجبت بسوء سعیی سخطتک فتل عنی
عذار غدره وتلقانی بکلمة کفره وتولی البرائة منی وادبر مولیا عنی
فاصحرنی بغضبک فریدا واخرجنی الی فناء نقمتک طریدا لا شفیع یشفع
لی الیک ولا خفیر یؤمننی علیک ولا حصن یحجبنی عنک ولا ملاذ الجأ
الیه منک فهذا مقام العائذ بک ومحل المعترف لک وبر عاقل خبیر بطافت
این کلمات بلاغت سمات که از هر فقره آن روائح معرفت و مراقبه خداشناسی و از هر جمله
آن فوائح مکاشفه عظمت الهی و خداترسی بمشام جان میرسد پوشیده نیست بگمان ندارم
که کسی از منصفان در یقین این الفاظ را نسبت بآنحضرت بر معانی ظاهره آن حمل کند فان
مدارج معرفته و معارج طاعته مع قطع النظر عن عصمته اعلی وارفع واسنی
من ان یظن بمثله حقیقة امثال هذه المعاصی الموبقة الشنیعة التی لا تلیق باحاد

العدول فكيف بآل الرسول اهلسنت نیز حضرات اهلبیت را اگرچه جانشین پیغمبر ندانند لکن مورد
آیه تطهیر اعنی قوله تعالی انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت ویطهرکم
تطهیرا میدانند کما صرح به ابن الحجر الذی قلبه اقسی من الحجر اگر گناهان صغیره و کبیره موبقه
از ایشان مثل سائر ناس سر زند پس آنرا اذهاب رجس و تطهیر چه باشد ولهذا اهلسنت نیز حضرات
اهلبیت را از مقدسین عالی و پیشوایان عارفان فحول می پندارند فاضل دهلوی هم در تحفه
نوشته و نیز باید دانست که امامت نزد اهلسنت بمعنی پیشوائی در دین نیز اطلاق کنند بهمین
معنی امام اعظم و امام شافعی را که در فقه پیشوا بودند و امام غزالی و امام رازی را که در عقائد
و کلام و نافع و عاصم را که در قراءت امام بودند امام گویند و ائمه اطهار در جمیع این فنون پیشوا
بوده اند خصوصاً در هدایت باطن و ارشاد طریقت که مخصوص ایشان بود باین جهت اهلسنت
ایشان را علی الاطلاق امام دانند نه امامتی که مرادف خلافت است که در خلافت نزد ایشان تصرف و تزئین باوصف
استحقاق و غلبه شرط است انتهی و ابن حجر در صواعق محرقه خود میگوید و زین العابدین هذا
هو الذی خلف اباه علما و زهدا و عبادة و کان اذا توضأ للصلوة اصفر لونه
فقیل له فی ذلک فقال الا تدرون بین یدی من اقف وحکی انه کان یصلی فی الیوم
و اللیلة الف رکعة یعنی این زین العابدین همانست که بجای والد بزرگوار خود بود در علم و زهد
و عبادت و بود در وقتیکه وضو میکرد زرد می شد رنگ بشره روی آنحضرت پس چون پرسیده شد
فرمود آیا نمیدانید که در پیش روی کدام کس میخواهم که ایستاده شوم و مرویست که آنحضرت در روز و شب
هزار رکعت بجا می آورد و بعد آن بعض کرامات و مقامات آنحضرت ذکر کرده که ما انشاء الله در مبحث
امامت آنحضرت بیان خواهم کرد پس آیا روا میدارند که چنین پیشوائی دین روز و شب گناهان
صغیره و کبیره منهمک باشد حاشاه عن ذلک پس اهلسنت که قائل بعصمت آنحضرت نیستند لیکن

این الفاظ و عبارات را لا محاله بر حقیقت آن محمول نمی توانند کرد فضلا عن الشیعة الذین دانوا بعصمتهم و اعتقدوا امامتهم علی الحقیقة و هرگاه این عبارات محمول بر حقیقت نباشد البته محمول بر معانی صحیحه دیگر خواهد بود و آن این است که عظمت خالق در هر وقت در نظر شان جلوه گر بود و خود را در طاعت لایق عظمت او مقصر میدانستند قال فی المواقف فی تاویل قوله تعالی لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک و ما تاخر انه ترک الاولی قال الشارح و تسمیته بالذنب استعظام لصدوره عنه و از اینجاست که گفته اند حسنات الابرار سیئات المقربین حتی قال بعض علمائهم کما فی شرح البخاری انه لم یزل فی الترقی فاذا ترقی الی حال و رای ما قبلها دونه استغفر منه کما قیل حسنات الابرار سیئات المقربین چه اگر مثل اعمال صحیحه نیکوکاران از سایر ناس مثل ادای اشباح بلا ارواح بدون حضور قلب و یا با تعلق بتعلقات بشریه و یا با وساوس و خطرات شیطانیه از آنها بوقوع می آید ازین حضرات واقع می شد آن را بدتر از گناه کبیر میدانستند و هرگاه غفلتی و قصوری در طاعات و نسبت بانچه لائق عظمت الهی بود می دیدند بتضرع و زاری و اعتراف بگناهکاری در مناجات حضرت باری تدارک و تلافی آن بعمل می آوردند لیس الا پس آنچه جاری بمقتضای حال و مقام فرموده اند همه راست و درست است و عین مقتضای معرفت و محبت لکن اگر کور باطنان اهل نفاق از ره بغض و شقاق آن را در صورت صدق منافی عصمت دانند عجب نباشد و دور نیست که چنانکه در وقت ملاحظه زبور آل محمد چنین غلطی از آنها سر میزند در وقت ملاحظه زبور داود و مناجات آنحضرت مثل ما نقل عن المزمور السابع و الثلثین یا رب لا تبلیتنی بغضبک و لا تؤدبنی بسخطک فان سهامک تنشبت فیّ و اشتدت یدک علیّ لیس لجسدی شفاء امام غضبک و لا لعظامی سلامة لاجل خطایای لان آثامی علت راسی و مثل الحمل الثقیل

[illegible]

ثقلت على فتنت وودت جراحاتي من اجل جهلي شقيت وانجنبت الى الدهر مشيت كوي
كله كهيبا لان نفسي مملوة هزوا وليس لجسدي شفا شقيت وتضعف جدا اخترمن تنجلدي قلبي
شهواتي كلها امامك وفي المرموز الخمسين ارحمني يا الله بعظيم رحمتك ومثل كثرة
رافتك تمحو ذنبي تغسلني كثيرا من اثمي ونظرني من خطيئتي لاني عارف اثمي وخطيئتي امامي في
كل حين همين كلام بزبان رانند واود پیغمبر خدا را العياذ بالله يا كاذب پندارند ويا
صادق فاسق خصوصا نظر بانكه حق تعالى در قرآن مجيد فرموده فاستغفر ربه وخر
راكعا واناب وتوبه واستغفار بحسب ظاهر جائي نيست مگر براي تلافي گناهان وبرين تقدير
انچه در روايات عامه آمده ان بصره وقع على امراة فعشقها وسعى حتى تزوجها وانه
رسل اوريا الى الجهاد مرارا وامر ان يتقدم حتى قتل فتزوجها البته از غايت وقاحت
تصديق واذعان بانهم خواهند نمود لكن درين صورت برطبق انچه بيضاوي در تفسير خود
گفته وما قيل انه ارسل اوريا الى الجهاد الى قوله افتراء ولذلك قال علي عليه السلام
من حدث بحديث داود على ما يرويه القصاص جلدته مائة وستين بسبب اين افترا
مستحق ضرب يكصد وشصت تازيانه كه بنابر اين حديث حد افترا بر انبيا خواهند بود فاعتبروا
يا اولي الابصار وجه پنجم انكه اين همه بنابر تعليم سائر ناس است قال السيد علي خان في
شرح الصحيفة في ذيل بعض الادعية انه يمكن حمل ذلك على تاديب الناس وتعليمهم
كيفية الاقرار والاعتراف بالتقصير والذنوب والاستغفار والتوبة منها اول
ويؤيده ما في التوضيح في شرح الجزء الثالث عشر من صحيح البخاري في باب استغفار النبي
صلى الله عليه وآله في اليوم والليلة حيث ذكر فيه حديث ابي سلمة بن عبد الرحمن
قال قال ابو هريرة سمعت رسول الله يقول والله لاستغفر الله واتوب اليه في اليوم

رجوع به مجالس

اکثر من سبعین مرّة الشرح اراد النبی صلی الله علیه وآله وسلم بذلک تعلیم امته و
ملازمة الخضوع فی العبودیة والاعتراف بالتقصیر والا فهو مبرّأ من کل نقص قال
صلی الله علیه وآله لو تعلمون ما اعلم لضحکتم قلیلا ولبکیتم کثیرا وقال افلا اکون
عبدا شکورا وقال انی اخشاکم لله واعلمکم بالله وهذا اولی من قول ابن الجوزی
هفوات الانبیاء لا یسلم منها احد والانبیاء وان عصموا من الکبائر فلم یعصموا من الصغائر و
یجد للطبع غفلات فیحتاج الی الاستغفار فان المختار عصمتهم وجه هشتم آنکه اسناد
معصیت و ذنوب بخود ازین جهت فرموده باشد که خطا و قصور رعایا منسوب بپیشوای قوم ایشان شد
اذ قد ینسب الی الرئیس فعل الرعایا بضرب من المجاز ففی المواقف وشرحه فی تاویل قوله تعالی
لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک وما تأخر وقوله واستغفر لذنبک وقوله لقد
تاب الله علی النبی نسب الیه ذنب قومه فان رئیس القوم قد ینسب الیه ما فعله بعض اتباعه
فالمعنی لیغفر لک الله ما تقدم من ذنب امتک وما تأخر منه واستغفر لذنب امتک
وتاب الله علی امة النبی واتباعه انتهی وکان ذلک کله علی حذف المضاف فی هذه الایات
کلها پس محصل کلام شارح مواقف آنست که گاه است که نسبت گناه قوم از اتباع بسوی رئیس شان داده میشود
و پس معنی آیات چنین خواهد بود تا که ببخشد از برای تو خدای تعالی گناهان امت ترا
گذشته و آینده و استغفار کن از برای امت خود و بتحقیق که خدای تعالی توبه امت ترا قبول فرموده
وچنانکه در آیات مزبوره مجاز بالحذف را ارتکاب نموده اند در ما نحن فیه مجاز فی النسبة
و اسناد فعل الی غیر ما هو له ممکن است بلکه مجاز فی النسبة ابلغ است در هر دو جا علاقه مجازیه بر نهج
واحد متحقق فتأمل حتی یاتیک الیقین فان الامر مستبین والله الموفق والمعین و تفصیل
این مرام در شرح صحیفه سید علیخان بر این نمط واقع است که انبیا و ائمه بزبان التماس و دعای

الوجه السابع و

خود کلام میکردند پس اعتراف شان بگناهان اعتراف بذنوب امتان و رعایای شان خواهد بود
و استغفار شان از برای آنها بوده نه از برای خود لان کل راع مسئول عن رعیته
و جز این نیست که نسبت داده اند گناهان ایشان را بنفوس مقدسه خود از جهت علاقه اتصال
و اختصاص و ارتباطی سببی در میان پیغمبران و اوصیا و امت و رعایا حاصل است و ان اقوای
اسباب و اتصالات است آیا نمی بینی که رئیس قوم هرگاه هفوه و تقصیری از قومش سر میزند خود
برای عذرخواهی برمیخیزد و قصور آنها را بخود نسبت میدهد اگرچه خود قصوری نکرده و هذا
دأبه فی الاستعمال معروف وجه هفتم آنکه بخاری در صحیح خود باسناد خود از عایشه نقل کرده

الوجه السابع

ان النبی صلی الله علیه و آله کان یقول اللهم انی اعوذ بک من الکسل و الهرم و المغرم
و المأثم اللهم انی اعوذ بک من النار و فتنة النار و فتنة القبر و عذاب القبر
و من شر فتنة الغنی و من شر فتنة الفقر و من شر فتنة المسیح الدجال
اللهم اغسل خطایای بماء الثلج و البرد و نق قلبی من الخطایا کما ینقی الثوب الابیض
من الدنس و باعد بینی و بین خطایای کما باعدت بین المشرق و المغرب و تقریب بهمین
فقرات بچندین روایت که بحد استفاضه رسیده از آنحضرت نقل کرده پس چنانکه کسل و هرم
بر آنحضرت روا بود و استعاذه از آن نموده مغرم و مأثم و عذاب نار و عذاب قبر نسبت بآنحضرت
متصور بود که استعاذه فرموده یا روا نبوده بر تقدیر ثانی استعاذه بی محل است مگر آنکه غرض
استعصام بالله باشد و العصمة لطف من الطافه پس مثل این تاویل در کلام امام نیز جاری
خواهد بود و بر تقدیر اول مخل عصمت خواهد بود و نیز اگر نسبت خطایا که اعم است از معاصی
بذات مقدس خود بسبیل حقیقت فرموده است پس منافی عصمت خواهد بود زیرا که تنقیه قلب
و شستشوی آن از گناه و خطا بر سبق خطا دلالت میکند خصوصاً نظر بقول آنحضرت

کما ینقی الثوب الابیض من الدنس زیرا که تنقیه جامه چرکین بعد تلوث بچرک ست و هو مناف
للعصمة جدا و ان اخذت علی ما یراه الجمهور و یا خواهند گفت که دور ساختن دنس خطا
اعم ست از وقوع آن کما یشهد به محاورات العرب و شیعیان در تفسیر آیهٔ تطهیر و اذهاب
رجس همین معنی را نوشته اند فنعم الوفاق پس باید که از شبهات دور از کار در بارهٔ ائمهٔ اطهار
نیز دست کشند و یا این استعاذه و اسناد خطا را نخود در نظر بر امکان وقوع بحسب البشریه مع
قطع النظر عن الالطاف العاصمیه یا معانی دیگر و او بالمجاز حمل نمایند پس بهمین نمط کلام امام را
بر معانی صحیحه حقیقی باشد یا مجازی حمل می توان کرد بالجمله بر مجازات عند وجود الصارف
و قیام القراین در محاورات عرب و قرآن و سنت شایع لکن بمفاد شعر مشهور نه هر جا مرکب
توان تاختن که جاها سپر باید انداختن نه هر مقام مقام تعویل بر معنی حقیقی ست و نه هر
مقام مقام تاویل پس اگر تمسک بفقرهٔ صلاک الشیطان عنانی فی سوء الظن و ضعف
الیقین که از قبیل و ما ارسلنا من قبلک من رسول الا اذا تمنی القی الشیطان فی
امنیته فینسخ الله ما یلقی الشیطان ثم یحکم الله آیاته ست از برای دفع طعن
شیعیان ست از کلام مورد ملام اول من ادعی کنفسه الخلافه اعنی ابن ابی قحافه ان لی شیطانا
یعترینی الخ که ترجمه و تقریب طعن آن در شمع الیقین چنین واقع ست که ابو بکر خود باین اعتراف
میکرد و می گفت شیطان بر من مسلط می شود و بر من در می آورد پس اگر خوب کنم مدد کنید اگر غلط کنم
و براه باطل روم مرا براه راست آرید هر گاه خود تا این مرتبه اقرار بتسلط شیطان کند و محتاج باعانت
و هدایت دیگران باشد بچه کار خلافت آید و بچه عذر اصلاح این توانند پس این خیال از قبیل ارتکاب
محال ست و قیاس مع الفارق چه اولا کلام غیر معصوم را بر کلام معصوم قیاسی توان کرد و ثانیا
التاویل فی الثانی دون الاول فکیف یکون علیه المعول و اگر بعدالت او محوج الی التاویل

قوارد هند پس میگوئیم که با آنکه عدالت رافع مطلق معصیت نیست عدالت چه بلکه ایمانش
ثابت نیست پس از این جهت هم تاویل محتاج الیه نباشد و ثانیا در مقام تخشع به درگاه باری که مقام
تضرع و زاری و ابتهال و بیقراری و رجوع و انابت و مناجات بسوی مالک علی الاطلاق و
استعصام از شر شیطان که الد خصام است و طلب معیشت از پروردگار رزاق و در میان اقرار
باعتزای شیطان بعلت پیشروی مردمان و رجوع رئیس باتباع در تقدیم آنچه علت آن و کجی و رفع
زیغ و بی خبری فرق آسمان و زمین است کجا اعتراف بخطا و تقصیر در پیش پرو
ردگار قدیر بلحاظ عظمت معبود و قصور و نقصان طاعت بندگان در نظر عارفان که در نظر
همگنان مستحسن و بجا است بلکه اگر اهمال در آن نماید مستهجن و بیجا اگر این خضوع و خشوع و اعتراف
بقصور که لایق مدح است و عین هنر در نظر کلیل و رای علیل آنانکه از مدارج معرفت خدا آشنایی
بمراحل دور افتاده اند عیب نماید مقتضی برای عارف معترف که در اعلای مدارج معرفت باشد
عاید نخواهد شد خفاش صفتان اهل نفاق در سائر آفاق اگر از نور شمس هدایت محروم باشند
آفتاب هدی و بدر دجی را چه ضرر و کجا رجوع بامثال خود بلکه عاید بخود که اکثر آنها ارباب
خطا و خطل و اصحاب اغلاط در قول و عمل باشند و در تقویم زیغ و تصحیح سقام که صاحبش مصداق
أَفَمَن لَا یَهِدِّی إِلَّا أَن یُهْدَیٰ فَمَا لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُونَ لَا یَسْتَوِی الَّذِینَ
یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ اگر بگویند که این همه از راه تواضع فروتنی بود نه از راه عدم
معرفت خواهیم گفت اگر علم و معرفت او ثابت بودی حمل بر فروتنی عیبی نداشت لکن جهل علم و
معرفتش از روایت کلاله و آباء و غیر آن هویدا است پس برای خدا بفرمایند که صارف از حقیقت
چه باشد وجه هشتم آنکه سید علیخان مدنی در شرح صحیفه در ذیل بعض ادعیه که مشتمل است بر اعتراف
بگناه فرموده انه محمول علی التواضع والاعتراف بالعبودیة وان للبشر فی

ابتهال زاری کردن و اخلاص ورزیدن در دعا ۱۲م

خفاش شب پره ۱۲م

الوجه الثامن

مظنة التقصير و در تفصیل این اجمال می‌توان گفت که چون انسان در هر وقت بلحاظ
بشریت در مظنه تقصیر واقع ست و میل طبع او و حدیث نفس بسوی از جهت قوای غضبیه
و شهوانیه که ترکیب انسانی بر آن مشتمل ست باعث اندیشه ها هر فرد بشر از صدور معصیت
در خطر از این جهت اگر غیر واقع را بمجاز بالمشارفت واقع قرار دهند و از راه مجاهده نفس
که جهاد اکبر ست بتوبه و انابت در دفع آن کوشند و از وقوع در معصیت بولا الاعتصام
باسد اندیشه ناک بوده بتقصیر نفس خود اعتراف ورزند عجب نباشد بلکه بعضی گفته اند
که این اعتراف اعتراف تقدیری ست و المعنی انی ان صدر منی شئی من هذه الامور فاغفره لی
لما تقرر من انه لا یلزم من صدق الشرطیة صدق کل واحد من جزئیها افتدبر وجه نهم آنکه
شیخ علی بن عیسی اربلی در کتاب کشف الغمه افاده فرموده و آن این ست که از بسکه پیغمبران
و امامان غالب اوقات شان مستغرق بذکر الٰهی می باشد و دلها و خاطر شان متعلق بملا اعلی ست
و آنها ابدا در مراقبه عظمت الٰهی بسر می برند کما قال علیه السلام اعبد الله کانک تراه
فان لم تره فانه یراک پس ایشان دایما بسوی او متوجه بتمام همت بر او اقبال دارند پس
هر وقتیکه ازین مرتبه عالیه و منزله رفیعه بسبب اشتغال باشغال بشریه از قبیل ماکل و مشارب و مناکح
و غیر آن از مناجات انحطاط در می یابند آنرا خطا می پندارند آیا نمی بینی که بعض غلامان ابنای دنیا
اگر بنشینند و مشغول اکل و شرب و معاشرت زنان گردند در جائیکه میدانند که نظر آقایش بر او
می افتد و کلامش بسمع او میرسد هر آئینه در نظر عقلا ملامت کرده خواهد شد که این
غلام در خدمت آقا و سیدش مقصر ست فما ظنک بسید السادات و مالک الاملاک و الی
هذا اشار بقوله انه لیغان علی قلبی وانی لاستغفر الله بالنهار سبعین مرة و قولهم حسنات
الابرار سیئات المقربین وجه دهم آنکه شارح صحیفه یعنی سید علیخان مدنی از قاضی

ملخص بشر از ملا عبد الله سے سرزد ہو ... مشارفت
الوجه التاسع
مستغرق ... شدہ ...
الوجه العاشر

از قاضی ناصر الدین بیضاوی از شرح مصابیح نقل کرده که او در شرح قول حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله وسلم انه لیغان علی قلبی و انی لاستغفر الله فی الیوم مائة مرة چنین گفته که غین لغتیست در غیم بمعنی ابر و غان علی کذا بمعنی غطی ست ابو عبیده گوید که معنی حدیث چنین ست یعنی می پوشد دل مرا لباس غفلت و بدرستیکه از اصمعی منقول شده که کسی از وی پرسید از معنی این حدیث پس بسائل گفت که از دل من سوال میکنی گفت از حال قلب نبی خود گفت که اگر از دل غیر او می پرسید هر آئینه شرح میکردم قاضی میگوید لله در الاصمعی فی انتهاجه منهج ادب و اجلال القلب الذی جعله الله موقع وحیه و منازل تنزیله بعد از ان میگوید که هرگاه بود دل پیغمبر از همه دلها کامل تر از روی صفا و افزونتر از روی روشنی و ضیا و مستغرق تر بعرفان خدا و با این همه مامور بود به تبلیغ رسالت و تشریع ملت و کان میسیر اغیر معسر چاره نبود برای آنحضرت از فرود آمدن بسوی رخص و التفات بطرف حظوظ نفس با آنکه ممتحن بود باحکام بشریه پس هرگاه از این امور چیزی را بعمل می آورد اسراعت کدورته الی القلب لکمال رقته و فرط نورانیته فان الشیء کلما کان ارق و اصفی کان ورود المکدرات علیه ابین و امضی فکان صلی الله علیه و آله وسلم اذا احس بشیء من ذلک عدة علی النفس ذنبا فاستغفر ربه انتهی کلامه ملخصا و فی التوضیح شرح الصحیح البخاری فی باب استغفار النبی هو سببه اشتغاله بالنظر فی مصالح الامة من عظیم مقامه و لاشک ان اولی العباد بالاجتهاد فی العبادة الانبیاء لما حباهم به من معرفته فهم دائبون فی شکره معترفون له بالتقصیر تلک عشرة کاملة و بر ظاهر است که پیغمبر خدا و ائمه هدی معدن علوم و معارف بودند و در مراقبه عظمت الهی اهلبیت تاسی بجناب نبوی بوده فانهم فروع تلک الشجرة الطیبة الحال بی باکی این ناصبی را باید دید که چه

له مخصص ارزاز بحضور درمخ وازار نشستن اسر بارک ونهر ۱۲

جسارتی در قدح عصمت ائمه نموده و این جسارت از کجا بکجا منجر گردیده تمسک بفقره دعای
شریف یا افهم مطلب عالی منیف جسته قدم خود را در میدان اسائت ادب دراز ساخته جزاه الله
عن نبیه و اهل بیت نبیه اسوء الجزاء ابن شهر آشوب در مناقب آل ابی طالب رض روایت کرده
که بعضی از بلغای بصریین فکر مضامین عالیه و عبارات بلیغه متعالیه صحیفه کامله شنیده
از روی استخفاف گفت خذوا عنی حتی املی علیکم مثلها پس قلم را بدست گرفت و سر را
فرود آورده در فکر رفت پس نوبت بسر برداشتن نرسید که بجهنم واصل گردید الحق که این ادعیه
فوق کلام مخلوق و تحت کلام خالق واقع ست و قدر آن را نمی شناسد مگر کسیکه بهره وافی
از بلاغت و حظی کافی از معرفت داشته باشد پس تعرض ناصبی نالائق بچنین کلام فائق مانا ست
بتعرضات کفار بکلام ملک قهار قال السید علیخان المدنی ان هذه الصحیفة الکاملة علیها
مسحة من العلم الالهی وفیها عبقة من الکلام النبوی کیف لا و هی قبس من نور مشکوة
الرسالة و نفحة من شمیم ریاض الامامة حتی قال بعض العارفین انها تجری مجری
التنزیلات السماویه و تسیر مسیر الصحف اللوحیه و العرشیه لما اشتملت علیه من انوار
حقائق المعرفة و ثمار حدائق الحکمة قال و اما بلاغة بیانها فعندها تسجد سحرة
الکلام و تذعن بالعجز عنها مدارة الاعلام و تعترف بان النبوة غیر الکهانة و لا یستوی
الحق و الباطل فی المکانة و من حام حول سمائها بغاسق فکره الواقب رمی من رجوم الخذلان
بشهاب الثاقب پس بدا حال این ناصب عداوت اهل بیت که از عاقبت کار نیندیشیده بکلام امام
علیه السلام متعرض و بر آن معترض گردیده گفته است که این کلام بر تقدیر صدق و کذب منافی
عصمت است و این قدر نفهمیده که کذب را در ساحت کلام حضرت مساغی نیست پناه بخدا از راه
دادن چنین احتمال ناسزا بکلام ائمه هدی و صدق کلام معصوم در مفهوم و معنی مزعوم باطلش

منحصر نیست کلان لها معانی صحیحة و شواهد ملیحة اعترف بها الخصوم کما اوضحنا
ولنعم ما قیل ومليحة شهدت لها ضراتها والفضل ما شهدت به الاعداء و برین تقادیر کلام
آنحضرت بحلیه صدق و راستی آراسته از منافات عصمت برائت داشته باشد وهذا فی غایة الظهور
ولکن من لم یجعل الله له نورا فما له من نور شرط سوم از شرایط امامت و نیابت
حضرت ختم المرسلین صلعم نزد اهل حق و یقین هاشمی بودن امام است و آن بنصوصی که بر خصوص هر یک
از ائمه صلوات الله علیهم وارد شده است معلوم خواهد شد انشاء الله تعالی و سنیان هیچیک
ازین سه شرط که افضلیت و معصومیت و هاشمیت است قائل نیستند و ازین جهت بخلافت خلفای
ثلثه که یکی از آنها تیمی بود و دیگری عدوی و دیگری اموی گرویده اند و با اقرار و اعتقاد
بعدم عصمت شان کما صرح به ابن الحجر فی الصواعق وغیره فی غیره آنها را مقتدای خود می پندارند
و با مفضولیت ظاهره آنها و نفی اشتراط افضلیت امام از راه حمیت و مکابره و عصبیت برخی
آنها را از وصی بر حق افضل میدانند و جمعی با اعتراف بمفضولیت شان آنها را بر امام زمان
مقدم دارند و در نفی اشتراط عصمت بعدم عصمت ابی بکر حجت آرند و آن خالی از فساد نیست
و شارح عقاید تعبیر از عدم عصمت بعدم علم بعصمت ابی بکر نموده و ملا کمال محشی نوشته
که قول او بعدم علم بعصمت کنایه است از عدم عصمت لکن بپاس اینکه سوء ادب لازم
نیاید تصریح بآن نکرده و عدم عصمت او ثابت است بجهت آنکه زانی را بآتش سوزانید با آنکه
او می گفت که من مسلمانم و دست چپ دزد را قطع کرد با آنکه خلاف شرع بود و حکم بخلاف
شرع گناه است پس معلوم شد که او معصوم نبود و لکن مثل این امور منافی امامت و عدالت نیست
انتهی محصل کلامه سبحان الله حکم بغیر ما انزل الله را بر امام که حافظ و مبین احکام ملک
علام است روا داشتن و آنرا منافی امامت نپنداشتن کار جاهلانیست که امام های شان

مثل شان جاهل بوده اند آخوند علیه الرحمه می فرماید و این سه صفت را متکلمین ذکر کرده اند
و گفته اند که باید صفاتی که در پیغمبر مذکور شد در او باشد با آنکه شبهه در نسبش نباشد و پدر ایشان
زنی و مادر ایشان غیر عفیفه نباشند و از عیوبیکه موجب تنفر خلق است مبرا باشد مانند
خوره و پیسی و کوری و گنگی و درشت خوئی و کج خلقی و بخل و دنائت نفس و دنائت صنعت
مانند حیاکی و حجامی و افعالی که دلالت بر ضعف عقل کند و امثال اینها و سلطان المحققین
نصیر الملة و الدین رحمه الله در بعضی از رسائلش گفته است که در امامت هشت شرط معتبر است
اول معصوم بودن او از گناهان کبیره و صغیره بمعنی که مذکور شد دوم آنکه عالم باشد بهر چه
امامت بآن محتاج است از علوم دینی و دنیوی مثل احکام شرعیه و سیاسات مدنیه و آداب
حسنه و دفع دشمنان دین و رفع شبهات ایشان زیرا که غرض از امامت بدون اینها حاصل نمی شود
سوم شجاعت برای دفع فتنها و برانداختن اهل باطل و غالب گردانیدن دین حق زیرا که اگر او که
سر کرده است بگریزد ضرر عظیم بدین میرسد بخلاف گریختن بعضی از رعایا چهارم آنکه در جمیع صفات
کمال باشد مانند شجاعت و سخاوت و مروت و کرم و علم و هر چه از صفات کمال باشد از همه رعیت خود کامل تر باشد
و الا تفضیل مفضول لازم آید و آن قبیح است عقلا پنجم آنکه پاک باشد از عیوبیکه باعث نفرت
مردم میگردد خواه در خلقت مانند کوری و خوره و پیسی خواه در خلق مانند بخل و حرص و کج
خلقی و خواه در اصل مانند دنائت نسب مانند ولد الزنا بودن و تهمت در نسب او یا پدران او خواه
در فروع مثل صنعت های پست و افعال رکیکه زیرا که اینها منافات با لطف دارند ششم آنکه قرب و
منزلت او نزد حق تعالی از همه کس بیشتر باشد و زهد و عبادت و طاعت او از همه بیشتر باشد هفتم آنکه
معجزها از او ظاهر شود که دیگران از آن عاجز باشند تا آنکه در وقت ضرورت دلیل حقیت او باشد هشتم
آنکه امامت او عام باشد و امامت منحصر در او باشد و الا موجب عناد میانه رعیت گردد و اثبات این مدعا

دنائت نفس و جمیع [illegible]

باجماع واحادیث متواتره اولی ست و حسن بن عبدالرزاق در شمع الیقین نوشته و اکثر سنیان در امام
هشت شرط اعتبار کرده اند اول اجتهاد در اصول و فروع دین دوم وقوف در امور حرب سوم
شجاعت چهارم عدالت پنجم کمال عقل ششم حریت هفتم ذکوریت هشتم بلوغ زیراکه عقل زنان
و کودکان ناقص ست و جوابش این است که اما اجتهاد پس تفصیل تحقیقش در فصل اول گذشت و بیان شد
که بدو معنی مستعمل ست یکی استنباط احکام از کلام الهی و حدیث نبوی صلی الله علیه وآله و این معنی
حق نیست اما مقصود و مصطلح مخالفان نیست و بر تقدیریکه مقصود باشد داخل ست در فضیلت که ما گفتیم
دوم اختراع احکام بهوای خود و این بدعت و ضلالت ست و هیچ کس را جایز نیست چه جای اینکه شرط
امامت تواند بود و بر تقدیر تسلیم صحت آن نیز داخل ست در فضیلت و شرط دوم و سوم و پنجم داخل اند
در فضیلت و چهارم در عصمت و بلوغ در امام ضرور نیست مثل نبی چنانکه حضرت عیسی
علی نبینا وآله و علیه السلام در کودکی مبعوث شد و ششم و هفتم مسلم ست بسبب نصوصی که در
امامت حضرت امیرالمؤمنین و اولاد طاهرین او صلوات الله علیهم وارد شده چنانکه انشاء الله تعالی
می آید یا اینکه حریت و ذکوریت نیز بوجهی داخل اند در فضیلت **تتمیم** هرگاه دانسته شد که امام می باید
که معصوم باشد پس ضرورست که از طرف خدا و رسول و امام سابق نص بر امام لاحق بظهور آید
یا معجزه بنا بر تصدیق دعوی او بظهور رسد و در نزد شیعیان طریقه اثبات امامت
منحصر ست درین هر دو امر زیراکه معصوم را هر کسی نتواند شناخت پس طریق اثبات
نبوت نبی و امامت امام همین دو چیز ست و از انجا که اهل سنت نصب امام را بر خلق واجب ساخته اند
و عصمت را شرط نگردانیده اند اشتراط نص را نیز قایل نشده اند فاضل دهلوی می گوید
عقیده چهارم آنکه امام را لازم نیست که منصوص باشد از جانب خدا زیراکه نصب او بر ذمه
مکلفین واجب ست که وقت حاجت بر وفق مصلحت آن وقت یکی را از خود رئیس سازند پس تعیین

تتمیم ضرورست که از جانب خدا و رسول و امام سابق نص بر امام لاحق باشد

عقیده چهارم فاضل دهلوی آنکه امام را لازم نیست که منصوص باشد از جانب خدا

نقض عقیده فاضل ملا علی

ان رئیس مفوض بصوابدید ایشان باشد تا در اطاعت او قصور نکنند و مثل مشهورست
که نواخته را نباید انداخت ملحوظ دارند الخ **اقول** حال اهلسنت عجیب ست که صوابدید خلق را در
امامت صوابدید خالق ترجیح میدهند و اگر از جانب خدا منصوب شود گویند مثل سایر احکام شرعیه
در نصب او هم مداهنت و مساهلت بوقوع خواهد آمد و اغراضی که در نصب امام منظورست
ضایع خواهد شد و حال آنکه وجوب نصب امام بر خلق هم بر فرض صحت این دعوی حکمی از
احکام الهی خواهد بود خصوصاً با رعایت شروط معتبره در امام پس بمفاد قول شان مردم در نصب
امام کذائی مساهله خواهند کرد بلکه همیشه چنین کرده اند و از همین جاست که نوبت بخلافت
هر جلف جافی و فظ غلیظ و هر فاجر زشتی مثل معویه و یزید رسید و نوبت باینجا رسید که شارح
وقایه نوشته و لا یجد الامام حد الشارب لانه نائب من الله مولانا احمد اردبیلی در
ترجمه اش میفرماید یعنی حدیکه در شرع از برای شارب الخمر مقرر شده است برای امامیکه تجری فرموده باشد
اجرائی آن نتوان کرد از جهت آنکه او نائب است از جانب خدای تعالی پس این گستاخی نسبت باو جائز نباشد
سبحان الله این چه اساسی چیده اند و بنای ظلم و بیداد بپا ساخته اند که از ثمرات آن ظلم و بیداد
بمفاد قول شارح عقاید انتشر الجور من الائمة والامراء بعد الخلفاء در ازمنه
ما بعد خلفای راشدین باعتراف اهلسنت بلکه در زمان خلفای ثلثه نیز علی ما هو الحق و المبین
فی بحث المطاعن در عباد شایع گشت حتی آل الامر الی ما آل و جری علی اهل البیت و الآل ما جری من
هلاک النسل و الاستیصال این است ثمره اختیار بندگان و تفصیلش از رساله شریفه ثمرة الخلافة
که از نتایج افکار ابکار جناب اخی المعظم ست اوضح ولایح میشود و الاطلاع علیه فلیرجع الیه
مولانا احمد اردبیلی از حضرت امام همام موسی بن جعفر روایت کرده که در تفسیر آیه و من اضل
ممن اتبع هواه بغیر هدی من الله فرموده که مراد اینست که گمراه تری نیست از آنکه بمجرد خواهش

خود بی فرموده خدا و رسول خدا کسی را خواه به بیعت یا بالطریق دیگر خلیفه خدا و جانشین رسول داند

انتهت الروایة بابی بغاد نواخته را نباید انداخت خلیفه ثالث بنی امیه و آل سفیان را یوماً

فیوماً با وصف عدم استحقاق بر رقاب ناس مسلط ساخت تا آنکه رفته رفته کار معویه بن ابی

سفیان انقدر مستحکم گردید که با امام زمان که مصداق حربک حربی بود محاربات و مشاجرات

برپا ساخت و باعث قتل الاف مسلمین گردید و آخر الامر نزد جمعی از اهلسنت نوبت فتنش بجائی

رسید و یزید بنص پدرش و باجماع اهل حل و عقد خلیفه گردید و آنچه از ظلم و فسق و جوری

که خواستند بعمل آوردند و ضغاین دیرینه ایام جاهلیت که از سینه‌های پرکینه بروز دادند.

پس ظهور فسق و جور بر عزل او از منصب امامت باعث نشد که نتیجه این مقوله که نواخته را

نباید انداخت همین بود پناه بخدا ازین هفوات بیجا و نیز در نقض این قول می‌توان گفت که

با وجود آنکه مهاجرین و انصار عثمان را باختیار خود نصب کردند و باز در اطاعت او قصور

کردند و نواخته خود را چنان انداختند که بخواری تمام کشتند و تا سه روز دفن نکردند و چون

بعد سه روز حکیم بن حزام قصد دفن او کرد مردمان سنگها بر جنازه او زدند و نیز طلحه و زبیر

بیعت حضرت امیر المومنین ع کردند و باز در اطاعت آنحضرت قصور کردند حتی بجنگ آنحضرت

برخاستند و نفوس هزاران مومنین را هلاک نمودند چنانچه در محل خود مذکور است و ایضاً می‌توان

گفت که مقولات این ناصبی مستلزم بطلان اجماع است و التالی باطل فالمقدم مثله زیرا که

این طریقه اثبات امامت که بنص رسول ص و امام سابق باشد نزد اهل سنت نیز مقبول است صاحب

مواقف میگوید انها تثبت بالنص من الرسول ص و الامام السابق بالاجماع پس الحال

بنظر تامل باید دید که این ناصب عداوت اهلبیت ع که گفته است که اگر امام از جانب خدا منصوص

شود مثل سایر احکام شرعیه در نصب او هم مداهنت و مساهلت بوقوع خواهد آمد انتهی اوضح

رقاب جمع رقبه بمعنی گردن ۱۲

[illegible] جمع [illegible] ۱۲

ضغاین جمع ضغن بکسر اول بمعنی کینه ۱۲

که در نصب امام منظور است ضایع خواهد شد و آنچه سابقاً گفته که اگر بتامل نظر کنیم معلوم توانیم کرد
که نصب امام از جانب خدا متضمن مفاسد بسیار است زیرا که آرای عالمیان الی آخر ما ذکره من الهفوات
آیا منافی و معارض این مسئله اجماعیه هست یا نه حالا اصحاب انصاف بگویند که نص خدا و رسول ص
و امام سابق هرگاه منافی اغراض امامت باشد و باعث ضیاع مصالح امت و متضمن مفاسد بسیار
پس چرا اهلسنت باتفاق اهل حل و عقد نص رسول ص و امام سابق را مقبول داشتند و این نکته سنجی که از این
ناصب بظهور رسید بخاطر آنها خطور نکرد و فهم شان تا باین دقیقه نرسید بلکه این نارسائی فهم
از کجا بکجا می کشد مگر وصایت شمعون الصفا و خلافت هارون از موسی منصوص نبود و قطع نظر
از این همه نص ابوبکر بر عمر چرا بیکار نشد از اهلسنت چه عجب که نص خدا را متضمن مفاسد پندارند
و نص ابوبکر را متضمن مصالح دانند که فعل حق تعالی را معلل باغراض و مصالح نمیدانند لکن
بنابرین دلیل عقلی شان بهم خواهد خورد و هرگاه این را دانستی پس بدانکه نزد اهل سنت
ثبوت امامت منحصر درین دو طریق که ما آنرا در اثبات امامت ذکر کردیم نیست بلکه باجماع اهل حل
و عقد نیز امامت را باثبات میرسانند و چون از اثبات آن بر امامت خلفای خود عاجز می آیند.
کار برین هم نمیگذارند صاحب مواقف میگوید و اذا ثبت حصول الامامة بالاختیار
والبیعة فاعلم ان ذلک الحصول لا یفتقر الی الاجماع اذ لم یقم علیه دلیل من العقل والسمع
بل الواحد و الاثنان من اهل الحل والعقد کاف فی ثبوت الامامة و وجوب اتباع الامام
علی اهل الاسلام الحاصل این یاوه گوئی اهلسنت را بچشم انصاف باید دید نصب خدا و رسول ص را مستلزم
مفاسد دانند و نصب امام را ببیعت شخص واحد معتبر پندارند الحال اختلاف آرای مردم را که مانع
نصب خدا پنداشته بودند و در اسقاط حکم خدا و رسول ص بآن متمسک گردیده بودند چرا مانع
اعتبار بیعت شخص واحد نشد و اتباع چنین امام را بر اهل اسلام بمجرد بیعت واحد و اثنین

برکردن تمام خلق واجب ساختند و از ثوران فتن که مقتضای اختلاف آرای ناس بود نیندیشیده فلتةً بر بیعت عمر با بی بکر که بقول خودش مصداق کانت بیعة ابی بکر فلتة وقی الله شرّها فمن عاد الی مثله فاقتلوه بود اکتفا نموده اطاعت او را بر کردن تمامه خلائق لازم ساختند و ضابطه مضبوطه و سنت جاریه را بر این طرز مصادره علی المطلوب قرار دادند فقد قالوا ان الصحابة مع صلابتهم فی الدین اکتفوا فی عقد الامامة ببیعة الواحد والاثنین کعقد عمر لابی بکر وعقد عبد الرحمن بن عوف لعثمان ولم یشترطوا فی عقدها اجتماع من فی المدینة من اهل الحل والعقد فضلا عن اجماع الامة عن علماء امصار الاسلام ومجتهدی جمیع اقطارها ولم ینکر علیهم احد و از قول عمر فمن عاد الی مثله فاقتلوه چشم پوشی نمودند این است حال اختیار مردم که بنای نصب امام بر آنها نهاده داد ظلم و بیداد داده اند فاعتبروا یا اولی الابصار فائدهٔ رابعه آنکه اهل سنت منصب جلیل امامت را از فروع احکام قرار داده اند نه از اصول اعتقاد در مواقف و شرح آن مشیر الی الامامة واقع است مباحثها الیست من اصول الدینیات والعقاید خلافا للشیعة بل هی عندنا من الفروع المتعلقة بافعال المکلفین مولانا احمد اردبیلی میگوید عجبی دیگر آنکه بسیار کسی از ایشان چون شارح مواقف مسئلهٔ امامت را از فروع دین میدانند و میگویند مدار البحث از آن واجب نیست و تقلید درین امر کافی و نص خدا و رسول آن را درین دخلی نیست و جمعی دیگر چون قاضی بیضاوی در کتاب منهاج و شراح کلام او بر آنند که این مسئله از اعظم مسائل اصول دین است و مخالف آن را کافر و مبتدع شمرده اند و یکی از علمای حنفیه در کتابیکه در میان ایشان بفصول مشهور است گفته که هر که بامامت ابی بکر قائل نیست کافر است بلکه جمعی از ایشان تصریح بقتل کسی میشوند که اعتقاد بامامت ابوبکر نداشته باشد یا بگوید که علی بعد از رسول بلا فاصله امام است تا قتل میشوند و بمجرد آنکه کسی

فائدهٔ رابعه
آنکه منصب جلیل
امامت را
از اصول
اعتقاد و سنت
از فروع احکام

یک فرعی راند اند کافر یا کشتنی نمی شود و آن حدیث که حمیدی در کتاب جمع بین الصحیحین نقل نموده که پیغمبر گفت من مات ولم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة هم بر این دلالت دارد یعنی کسیکه بمیرد و نشناسد امام زمان خود را مرده است بروش مردم زمان جاهلیت و تغییر کردن امام زمان بقرآن چنانچه بعضی از ایشان کرده اند و یا بعضی از قرآن مثل فاتحه و سوره بجهت آنکه در نماز واجب است محض دست و پا گم کردن است اقول کلام مولانا خالی از اجمال نیست در بودن امامت از اصول دین بعقل و نقل مبرهن است اما بعقل پس بجهت آنکه علوم دینیه بر دو قسمت یکی از آن آنست که مقصود از آن نفس علم باشد و دیگری آنکه مقصود از آن عمل باشد بر آن اول حکمت نظریه و اصول دینیه است مثل شناختن خدا و رسول و ایمان آوردن بایشان و ثانی حکمت عملیه و فروع دینیه است مثل شناختن طریقه نماز و روزه و مانند آن چه غرض در قسم اول از علم و معرفت نفس تصدیق و اذعان است و ان کان یتفرع علیه العمل بواسطه و بی واسطه و در قسم ثانی عمل یا تحصیل علم بآن مقصود بالذات نیست بل لکونه وصلة و وسیلة الیه و مقصر در اول از درجه ایمان و اسلام بیرون است و مقصر در ثانی و جاهل بآن اگر معذور نباشد آثم است نه خارج از ایمان اللهم الا ان یکون من ضروریات الدین و الایمان فیکون حکمه حکمه و اتحاد لوازم دلیل بر اتحاد ملزومات نیست لجواز عموم اللازم و هر گاه فرق را در میان اصول و فروع شناختی پس بدانکه هر چند اهل سنت از آنکه نصب امام را بر خلق واجب میدانند و این تکلیف است مگر تکلیف عملی پس باین جهت آنرا از مسائل فروع محسوب می توانند کرد شارح مواقف میگوید بل هی عندنا من الفروع المتعلقة بافعال المکلفین لکن این بزعم ایشان باطل است و از قبیل بناء فاسد علی الفاسد زیرا که ما نمی گوئیم که نصب امام بر خدا واجب است مثل نصب انبیا الا صنع للعبد فیه پس تکلیف شرعی فرعی بآن متعلق نیست و مقصود از معرفت او و اذعان است بامامت او و عدم معرفت او

و دلیل صحیح بر اثبات آنکه امامت از اصول دین است اذعان لله گردن نهادن و شناختن باطل کند

دلیل نقلی بر اثبات آنکه امامت از اصول دین است

محکوم بموت جاهلیت است کما بوشان المعارف الاصولیه و از جمله ادله نقلیه نص حدیث متفق علیه فریقین است
من مات و لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة زیرا که اگر امامت از فروع می بود
مقصر در معرفتش آثم می شد نه اینکه از ایمان خارج شود نمی توان گفت که موت علی الجاهلیة در
انکار فروع ضروریه هم متصور است پس از موت علی الجاهلیة لازم نمی آید که معرفت امام از
اصول ایمان باشد زیرا که اولاً می گوئیم که انکار ضروری فرعی مستلزم انکار ما جاء به النبی است و انکارش
مستلزم انکار نبوت و عدم تصدیق به نبی است و هو الجاهلیة پس در این امور کفر بواسطه
عدم تصدیق است پس تصدیق به نبی از اصول ایمان است و ما جاء به النبی از فروع ایمان و
هم چنین عدم معرفت امام که فی المعنی عدم تصدیق است باو مخل ایمان است و معرفت او عین
ایمان پس از اصول باشد نه از فروع قیاس آن بر ضروری نمی توان کرد زیرا که فرق است در میان
استلزام ابتدائی و استلزام بالواسطه و ذلک بیّن لا ستره فیه و ثانیاً می گوئیم معرفت
قطعیات ضروریه فرعیه دو قسم است یکی شناختن آن از حیثیت آنکه حکمی است از احکام تا انکار
از آن نورزد و مثلا نماز پنجگانه واجب قطعی است و منکر وجوب آن منکر ضروری کافر است و
دیگر شناختن آن تا که عمل نماید بر آن و در هر صورت از قسم علم بعملیات است و خارج از ما نحن فیه اول
لکن اول را بسبب قطعیت گاه است که از اصول فرعیه محسوب می سازند لکن این معنی آخر است برای لفظ
اصول و شناختن امام منصوب من قبل الله از قبیل علم عملی نیست پس بر عدم معرفت با امام
موت بر کفر نه از راه انکار ضروری عملی است بلکه از راه انکار اصلی از اصول علمی و هو المستفاد
من النص زیرا که اگر نصب امام باختیار خلق می بود خلق ساخته خود را خود می شناختند حاجت
بتاکید و تهدید چه می بود و اگر نمی شناختند یا انکار از امامت شخصی خاص می نمودند چونکه مسئله
ضروریه نبود هرگز موت علی الجاهلیة لازم نمی آید الی حاصل چونکه بثبوت رسید که امام از طرف خدا

باید منصوب شود و دلیل عقل و نقل بر آن قایم گردیده پس امامت از اصول ایمان باشد نه از فروع
آنکه تعلق بافعال بندگان دارد فاضل لاهیجی در شمع الیقین می‌گوید که معتزله در وجوب
عقلی نصب امام بر امت باین حجت متمسک شده اند که نصب امام مشتمل است بر دفع ضرر مظنون
و دفع ضرر مظنون واجب است عقلا پس نصب امام واجب است و این همان دلیل است که بیشتر از
اشاعره منقول شد که بجای عقلا اجماعا گفته بودند و جواب این در ضمن جواب آن گذشت
و مجملش اینست که وجوب دفع ضرر مسلم است عقلا اما بر فاعلش نه بر دیگری پس دفع این ضرر
و نصب امام اگر ثابت شود که فعل ایشان است بر ایشان واجب باشد و این عین محل نزاع است و بنای
دلیل بر این دور صریح است و اما بر اینکه نصب امام کار جناب الهی باشد چنانکه حق و مذهب
شیعه است مباشرین این کار تصرف در کار خدائی و غصب کار الهی نموده و از جمله معتدین و مستحق عذاب الهی
خواهند بود و ازین بیان بفضل الله مبین شد که مخالفین تنها بغصب امامت قناعت
نکرده اند بلکه غصب ربوبیت نیز نموده اند و در جای دیگر فرموده و نیز حدیث متفق علیه
میان همه مخالف و موالف مسطور و در همه کتب معتبره ایشان از جمله جمع بین الصحیحین است که من
مات و لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة پس امام صاحب این مقام که نشناختن او
موجب کفر و شرک است بالضرورة باید منصوب از جانب جناب الهی و حضرت رسالت پناهی
باشد نه امرای منصوب رعایا چه امرای مثل ایشان که در شان ایشان نص و نصب خدا و رسول
صادر نشده باشد مثل اصنام تراشیده مشرکان از امامت سوای نام نشانی ندارند چنانکه
جناب مقدس الهی فرموده ان هی الا اسماء سمیتموها انتم و آباؤکم ما انزل الله بها
من سلطان یعنی این بتها که شما می پرستید و امرا که شما خلفا می نامید نیستند مگر نامی چند
از ربوبیت و خلافت که شما و آبای شما قرار داده اند خدای تعالی هیچ حجت و سلطنت بایشان

عطا نمودند و ایشان را حاکم و سلطان نفرمودند و چون بحمد الله ثابت شد که امامت نظیر نبوت است
و احتیاج بهر دو یکی است و ایمان و اسلام بی آن تمام نیست و کسیکه نفی مفترض الطاعت امام نماید کافر است
چنانکه از ادلهٔ مذکوره بغایت ظاهر است پس ثابت شد بفضل الله تعالی که مسئلهٔ امامت
از مسائل اعتقادیهٔ یقینیه و از جملهٔ اصول دین و ارکان ایمان است نه از مسائل ظنیه فروع چنانکه
اعتقاد سنیان است و از جملهٔ غرائب افعال شان اینکه با وجود اعتراف باتحاد احتیاج به نبی
و امام و خروج جاهل بامام از اسلام نبوت را از اصول میدانند و امامت را داخل فروع و
بعد ازین نیز نصوص صحیحه که شاهد و دال اند برین مدعی بتفصیل خواهد آمد انشاء الله تعالی
انتهی و از جملهٔ ادلهٔ سمعیه آیهٔ الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی است که بعد
نصب جناب ولایتمآب در غدیر خم نازل گردید پس معلوم شد که امامت از متممات دین و مکملات
سبیل یقین است مخفی نماند که اصول دین چنانکه دانستی مسایل علمیه است و فروع دین مسایل
عملیه پس منکر دین باید بمفاد قوله تعالی ان الدین عند الله الاسلام خارج از دائره
اسلام باشد پس مقتضایش آن بود که مخالفین در عداد کفار محسوب باشند و از اینجاست که جمعی
از علمای امامیه مثل سید مرتضی و سید حیدر و شیخ یوسف بحرانی منکر امامت را کافر دانسته اند
لکن مذهب مشهور آنست که در ظاهر شرع احکام اسلام بر اینها جاری است و ان کانوا فی المعنی
اشد کفراً و نفاقاً چنانکه بر منافقان حکم اسلام جاری بود اگرچه در باطن بدتر از سایر
کفار بودند و این حکم تعبدیست و النصوص من طرقنا داله علیه ففی الحدیث الاسلام
یحقن به الدم و تستحل به الفروج و الایمان یکتسب به الجنان پس در مآل حال شان مثل حال کفار است
در خلود نار و حرمان از ثواب پروردگار و در دنیا حال شان مثل حال منافقان و دور نیست
که بهترین امر احترام کلمهٔ طیبهٔ شهادتین باشد پس چنانکه اهل کتاب به بت پرستان باعتبار اعتراف

شان بتوحید و نبوت انبیای سابقه در ظاهر شرف دارند مخالفین نیز بسبب اعتراف بتوحید و نبوت
نبی ما بطریق اولی در ظاهر اشرف از کفار باشند ولکن حظ شان از اسلام و سنیت نیست ولیس لهم
فی الاخرة من خلاق فی روایة ابی یعفور عن الصادق علیه السلام انه قال فی
تفسیر الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور یعنی ظلمات الذنوب الی نور التوبة
والمغفرة بولایتهم کل امام عادل من الله عز وجل قال الذین کفروا اولیائهم
الطاغوت یخرجونهم من النور الی الظلمات انما عنی بهذا انهم کانوا علی نور الاسلام فلما
ان تولوا کل امام جائر لیس من الله خرجوا بولایتهم من نور الاسلام الی ظلمات الکفر
فاوجب الله لهم النار مع الکفار وزاد العیاشی بعد قوله الی الظلمات قال قلت الیس الله
عنی بهذا الکفار حین قال والذین کفروا قال فقال وای نور للکافر وهو کافر فاخرج
منه الی الظلمات انما عنی بهذا الی آخر الحدیث اگر گفته شود منکر بعض اصول دین کافر است پس
باید که اینها نیز کافر باشند خواهیم گفت که آن اصول ضروریه اسلام است که منکر آن کافر است
واما اصول ایمانیه پس انکار آن باعث خروج است از تشیع و ایمان نه خروج از اصل اسلام
و چون شبهات در دلهای اهل نفاق و شقاق جا گرفته بمسئله امامت نسبت باینها ضروری
باقی نمانده آری نسبت بجاحدین نص غدیر که از صدر اول بوده اند عذر پذیر نباشد
وان عوملت معهم معاملة المسلمین ظاهر الضرورة تقیة او غیرها و مذهب مشهور در میان
اهل سنت بر حسب قاعده آن است که اهل قبله را تکفیر نباید کرد ولکن جمعی از اینها قائل
بتکفیر مخالف خود شده اند وچونکه مسئله امامت را از فروع میدانند و از فروع ضروریه
هم نیست پس حکم شان بتکفیر از راه محض عناد و لداد باشد و از جمله شرائط امامت آن است
که منصوص من الله باشد و آن بعد ثبوت اشتراط عصمت واضح است چه علم آن

له جاحد انکار کننده منتهی الارب

له جحود بیشتر کنند ... منتهی الارب

بدون اعلام الٰہی غیر متصور ست پس نص بر او تعالی واجب باشد و بعض اہل سنت گفته اند که شرط ست
در امام که غائب و مستور نباشد و آنچه سابقاً از ادلهٔ عقلیه و نقلیه گذشته ست در دفع
آن کافی ست و در بحث غیبت امام ثانی عشر علیه الصلوٰة والسلام انشاء الله مفصلاً
بیان خواهد شد فائده خامسه آنکه آخوند علیه الرحمه در حق الیقین فرموده مقصد
سوم در بیان صفات و خصائص امام ست که از احادیث معتبره ظاهر می شود و آنها
در احادیث بسیار ست و در حیوة القلوب مذکور و در رساله بعضی را ایراد
می نمایم کلینی بسند معتبر از امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده اند که امام راده
علامت ست پاکیزه و ناف بریده و ختنه کرده متولد می شود و چون از شکم مادر بزیر می آید
دستهارا بر زمین می گذارد و صدا بشهادتین بلند می کند و محتلم نمی شود یا خباثت
جنابت را و بهم نمیرسد اقول گویا مراد آخوند علیه الرحمة ازین احتمال عدم حاجت ست
الی الاغتسال لعدم الانزال و ان رأی فی المنام شیئاً من الاحلام علی وجه یشابه الاحتلام
او رؤیا علیه السلام لیس من ضغاث الاحلام و انه ولی المفضل والانعام باز می فرماید
و دیده اش بخواب میرود و دلش بخواب نمیرود یعنی آنچه واقع می شود در ان حال الهام الله
و خمیازه و گمان کشتی نمی کند و از پشت سر می بیند چنانکه از پیش رو می بیند اقول
توهم نشود که ازین روایت تحقق رویت با تخلف بعض شروط مستفاد می شود زیرا که از
جملهٔ شرایط رویت تحقق مقابله است و انتفاء حائل و در رویت پشت سر این ہر دو امر
مفقود و هو مناف لما مر فی بحث امتناع رویته تعالی لعدم اجتماع شرایطها فیه کما هو معتقد
الامامیة زیرا که مراد از رویت درین مقام معنی حقیقی آن نیست بلکه رویت درین جا بمعنی
ادراک و معرفت ست و بر تقدیر یکه رویت بمعنی اصلی آن مراد باشد مبتنی بر انعکاس شعاع بصر

در بیان بعض صفات و خصائص امام علیه السلام

فائده

خواهد بود چنانکه در وقت ملاحظه آئینه آدمی اشیای پشت سر را می بیند و مقابله که شرط
رویت است اعم است از مقابله حقیقیه و ما فی معناها پس برین تقدیر انچه در حکم مقابله است تحقق
خواهد بود و لا ضیر فیه و یا آنکه حق تعالی قوة مودعه فی الاحداق را برای آنحضرت در موخر راس
هم ودیعت نهاده باشد و انعکاس نظر از غیر صیقل و ظهور اثر بصر از غیر حدقه چون نظر بقدرت
الهی امریست ممکن اگرچه خارق عادت باشد مستلزم استحاله نخواهد بود بخلاف آنکه نظر احداق بی تخلف
شرایط متحقق شود فانه مستحیل چه حس بصر و ادراک نظر که مسمی است برویت بدون تحقق شرایط
محال است که علی الحقیقه متحقق گردد چنانکه نار کارش احراق است هرگاه ماده قابله للاحراق
بان مقارن شود البته می سوزد و حق تعالی وقتیکه حضرت ابراهیم علی نبینا و آله و علیه السلام را از نار
نمرود نجات داد امر فرمود یا نار کونی بردا و سلاما علی ابراهیم پس حقیقتش مستحیل و منقلب
بحقیقه اخری گردید از ین جهت اثرش متبدل گردید اگرچه صورت نار در اشراق و نور باقی باشد
والا ممکن نبود که حضرت ابراهیم را در ان مقام می آسود شتان بین الامرین فافهم فانه دقیق و لکن من
لم یجعل الله له نورا فما له من نور باز می فرماید و فضله که از [illegible] اثری از آن
می آید زمین را خدا موکل کرده است که آنرا بپوشاند و فرو برد و چون نزد حضرت رسول را
می شد بوی برخاستنش در بستر می آید هر کس دیگر که بنشیند خواه دراز و خواه کوتاه یک شبر از قامتش
زیاد می آید و ملک با او سخن می گوید تا اخر ایام عمرش و ابن بابویه رحمة الله علیه از حضرت
امام رضا روایت کرده است که امام داناترین مردم است و در حکمت و علم بر خلایق اولی از همه کس است
و پرهیزگارتر و بردبارتر و سخی تر و شجاع تر از همه کس است و عبادتش از همه بیشتر است و سایه
ندارد و شاید مراد آن باشد که گاهی چنین است و از حضرت رسول صلی الله علیه و آله دائمی بود
و بول و غایط او را کسی نمی بیند و زمین موکل است بآنکه انچه از او بیرون آید فرو برد که مردم

ظاهر نشود و بویش از مشک خوشتر است اقول و این احادیث مؤید آنست که بدلیل عقل ثابت شده
از عصمت و طهارت و افضلیت و برائت از منفرات بر وجه اتم و اکمل فلا تغفل باز در ترجمه حدیث
می فرماید و اولی است بمردم از جان شان که باید او را مقدم دارند بر خود در هر باب و جان خود را
فدای او کنند یا آنکه مردم بی اختیار این حالت را نسبت باو بهم میرسانند اقول ظاهر مراد
آخوند علیه الرحمة در این احتمال از لفظ مردم اهل بصیرت اند که بصر بصیرت ایشان را بر جان نثاری
و تقدیم حضرت در هر باب طلبا لمرضاة الباری وا میدارد و الا نسبت باهل نفاق و ارباب شقاق
تخلف این حالت ظاهر است فانهم اتبعوا و احقوهم و قدموا غیرهم علیهم باز می فرماید
و مشفق تر و مهربانتر است بر ایشان از پدران و مادران ایشان و تواضع و فروتنی او نزد خدا از همه کس
بیشتر است و آنچه مردم را بان امر میکند خود زیاده از دیگران بان عمل می نماید و آنچه مردم را از آن نهی
می کند بیش از دیگران اهتمام در ترک آن امر می فرماید و دعای او مستجاب است حتی آنکه اگر بر کوه یا سنگی دعا کند
هر آئینه بدو نیم شود و اسلحه حضرت رسول ص نزد او است خصوصا شمشیر ذو الفقار که از آسمان آمده است
و نزد او نامه هست که نامهای جمیع شیعیان اهلبیت ع تا روز قیامت در آن نوشته است و نامهٔ دیگر
نزد او است که نامهای دشمنان شان تا روز قیامت در آن نوشته است و نزد امام می باشد جامعه و آن
نامه است که طول آن هفتاد ذراع است در عرض پوست گوسفند چون پیچیده می شود بکلفتی ران شتر
می شود و در آن نوشته است هر حکمی که فرزند آدم بان محتاج است و نزد او می باشد جفر بزرگ و جفر
کوچک که یکی از پوست بز است و دیگری از پوست گوسفند و در آنها احکام حدود و غیر آنها است
حتی ارش خراشی که در بدن کسی بکنند و حتی گناهی که تعزیر آن یک تازیانه است یا نیم تازیانه
یا ثلث تازیانه و آن را حضرت رسول ص املا فرموده و حضرت امیر المؤمنین ع بخط خود نوشته است
و مصحف حضرت فاطمه ع نزد امام است و در آن نامها و احوال پادشاهان تا روز قیامت نوشته است

و از برای آن آنرا با آنحضرت نسبت میدهند که چون حضرت رسالت پناه از دنیا مفارقت کرد حضرت فاطمه را اندوه عظیمی از مفارقت آنحضرت و جفاهای منافقان امت عارض شد حق تعالی جبرئیل را برای تسلی آنحضرت فرستاد که خبرهای آینده را برای آنحضرت ذکر میکرد و حضرت امیر المؤمنین ع می نوشت و در آن کتاب اخبار آینده هست تا روز قیامت و در حدیث دیگر فرموده که میان امام و حق تعالی عمودی از نور هست که در آن عمود اعمال بندگان خدا را می بیند و آنچه براو مشتبه شود در آن نظر میکنند و میدانند و بسند معتبر از حضرت امام موسی کاظم منقولست که امام را بچند خصلت میتوان شناخت اول آنکه امام پیش او نص امامت برای او میکنند چنانکه حضرت رسول نص بر خلافت امیر المؤمنین ع کرد صلوات الله علیهم دوم آنکه هر چه از و پرسند جواب شافی می فرماید و اگر نه پرسند خود ابتدا می نماید سوم خبر میدهد مردم را بآینده چهارم آنکه جمیع لغتها و زبانها را میداند و هر کس او را بلغت او جواب می فرماید پنجم آنکه کلام هیچ مرغی و حیوانی بر او مخفی نیست و همه را میفهمند و از احادیث مستفیضه بل متواتره ظاهر میشود که ایشان از برای اظهار معجزه در وقتیکه مصلحت بوده است مرده را زنده میکرده اند چنانکه حضرت امیر ع بکرات مرده را زنده میکرد و حضرت باقر و حضرت صادق ع ابو بصیر را بینا کردند و صاحب خوره و پیسی را شفا دادند و در احادیث بسیار وارد شده است که هر معجزه که حق تعالی به هر پیغمبری داده بود همه را برسول خدا و ائمه هدی عطا کرده است و قادر بوده اند بر طی ارض که مسافت بسیار بعید را در زمان قلیل طی نمایند بلکه در یک روز و کمتر چندین مرتبه بر دور دنیا بگردند و کتابهای جمیع پیغمبران مانند توریت و انجیل و زبور و صحف آدم و صحف شیث و ادریس و ابراهیم و الواح موسی همه نزد ایشان بود و آثار جمیع پیغمبران مانند عصای موسی و پیراهن ابراهیم و یوسف و سنگ موسی که دوازده چشمه از آن جاری می شد و انگشتر سلیمان و بساط او و سایر آثار انبیاء نزد ایشان بود و اکنون

بدانکه در بعض نسخ حق الیقین این حدیث از حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه منقولست ١٢ سید حسین عفی عنه

همه نزد صاحب الامر علیه السلام است و حق تعالی ابر را مسخر ایشان کرده که بر آن سوار خوانند شد که ملکوت آسمان و زمین را بگردند و هفتاد و دو اسم اعظم حق تعالی میدانستند که برای هرچه خوانند البته مستجاب می‌شد و یکی از آن اسمارا آصف میدانست که بآن اسم تخت بلقیس را از دو ماه راه بیک چشم زدن نزد حضرت سلیمان حاضر کرد و علوم ایشان چندین نوع بود گاهی صدای ملک را می‌شنیدند و گاهی روح القدس که خلقیست بزرگتر از جبرئیل و میکائیل مشافهةً با ایشان القا میکرد و گاهی بالهام حق تعالی در دل ایشان نقش می‌شد و گاهی صدای ملک بگوش ایشان میرسید مانند صدای زنجیری که بر طشتی فرود آید و در احادیث بسیار وارد است که عمده علم ما علمیست که در هر آن و در هر ساعت از دریاهای نامتناهی علم الهی بما فایض می‌شود و ملائکه و روح اعظم از ملائکه است در شب قدر بر امام زمان ع نازل می‌شوند و بر آنحضرت سلام میکنند و آنچه از امور آنسال در آن شب مقدر شده است بر او عرض میکنند و علوم گذشته و آینده همه نزد ایشان است و هر علمی که از آسمان بزمین آمده است نزد ایشان هست و وارث علم جمیع پیغمبران اند و ایشان متوسمان اند که بهر کس که نظر میکنند از جبین او ایمان و کفر و نفاق او را میدانند و در هر درختی و برگی و ریگی و سنگی که امام نظر میکند از آن علم بر او ظاهر میگردد و تمام قرآن و علم ظاهر و باطن آن تا هفتاد باطن مخصوص امام است و جامها و حربها و زرهها و مرکبها و انگشترها و جمیع اسباب ظاهره و باطنه حضرت رسول ص بحضرت امیر المؤمنین رسید و نزد سائر ائمه علیهم السلام مضبوط است و صندوقی از پوست نزد ایشان هست که علم پیغمبران و اوصیا و علمای گذشته همه در آن مضبوط است و آنرا جفر ابیض میگویند و صندوق دیگر نزد ایشان هست که جمیع اسلحه حضرت رسول ص در آن مضبوط است و آنرا جفر احمر میگویند و حضرت صاحب الامر ع آنرا خواهد گشود و قول ویشهد حدثنا ابی عبدالله ع انه قال عندی الجفر الابیض فقال له زید بن ابی العلا و ای شئ فیه قال فقال

الّتی بود داؤد و توریت موسیٰ و انجیل عیسیٰ و صحف ابراهیم و الحلال و الحرام و مصحف
فاطمہ و فیه ما یحتاج الناس الینا و لا نحتاج الی احد قال علیه السلام و عندی الجفر الاحمر
و ما یدریهم بالجفر فیه السلاح و ذلک انها تفتح للدم یفتحها صاحب السیف للقتل کذا فی مجمع
البحرین و نقل عن الشریف الجرجانی فی شرح المواقف ان الجفر و الجامعة کتابان لعلی کرم الله
وجهه قد ذکر فیهما علی طریقة علم الحروف و الحوادث الی انقراض العالم و کان الائمة المعروفون
من اولاده یعرفونها و یحکمون بها انتهی باز می فرماید در احادیث معتبره بسیار منقول است که
در هر شب جمعه روح مقدس حضرت رسول صلعم و ارواح مطهر امامان گذشته و روح پر فتوح امام زمان
صلوات الله علیهم رخصت می یابند که باسمانها عروج نمایند تا بعرش اعظم الٰهی می رسند و بر دور آن
هفت شوط طواف می کنند و نزد هر قائمه از قوایم عرش دو رکعت نماز می کنند پس ببدنهای شریف خود
بر می گردند با سرور فراوان و علوم بی پایان و اعمال هر یک از این امت از نیکان و بدان در هر صبح و شام
و هر هفته و هر ماه عرض می کنند بر روح حضرت رسول صلعم و ارواح ائمه گذشته و بر امام زمان و پردها
و دیوارها و کوهها و دریاها مانع علم ایشان نمی شود و آنچه در مشرق و مغرب عالم واقع می شود
بر آن مطلع میگردند از جانب حق تعالیٰ و حضرت رسالت پناه در هنگام وفات جمیع علوم خود را
بامیر المومنین عم تسلیم کرد و حضرت امیر المومنین عم فرمود که در آنوقت هزار باب از علم تعلیم من کرد
که از هر بابی هزار باب مفتوح می شد و فرمود که چون مرا غسل دهی و کفن و حنوط کنی مرا بنشان و از هر چه
خواهی سوال کن من چنان کردم و در آن وقت نیز هزار باب از علم را تعلیم کرد که از هر بابی هزار باب
گشوده می شود و هم چنین هر امامی در وقت وفات جمیع علوم خود را با امام بعد از خود تسلیم و تعلیم
می نماید و امام را بغیر از امام غسل و کفن و دفن و نماز نمی کنند و اگر امامی در مشرق از دنیا برود و امام
بعد از او در مغرب باشد البته در آن وقت باعجاز امامت و طی الارض نزد او حاضر می شود و علوم

اورا کسب می کند و تعبیر او می نماید بنحوی که اکثر مطلع نمی شوند چنانچه حضرت امام رضا علیه السلام در
بغداد حاضر شد و حضرت امام محمد تقی علیه السلام در خراسان حاضر شد و تفصیل در جلاء العیون
ایراد نموده ام و در احادیث متکاثره وارد شده است که ارواح ایشان از انوار مقدسه حق تعالی خلق
شده است و بدنهای ایشان از طینت عرش آفریده شده است و چون حق تعالی می خواهد
که امامی را خلق کند ملکی را امر می کند که شربت آبی از زیر عرش می آورد و نزد پدر امام می آورد
که او می آشامد و آن از آب رقیق تر است و از مسکه نرم تر است و از عسل شیرین تر است و از شیر
سفیدتر است و از برف سردتر است پس امر می کند او را بجماع و نطفه امام از آن آب منعقد
می شود و چون چهل روز بر آن میگذرد در رحم روح را او دمیده می شود و بروایت دیگر بعد از چهار ماه
پس سخن مردم را می شنود و می فهمد پس ملکی بر بازوی او می نویسد این آیه را و تمت کلمة
ربک صدقا و عدلا لا مبدل لکلماته و هو السمیع العلیم و در شکم مادر ذکر حق تعالی
می کند و تلاوت انا انزلناه و سایر آیات می نماید و چون متولد می شود در مربع می نشیند از جانب پا
بزیر می آید اقول در بعضی روایات آمده که حضرت امام حسن عسکری فرمود که حمل ما اوصیای
پیغمبران در شکم نمی باشد در پهلو می باشد و از رحم بیرون نمی آئیم بلکه از ران مادران فرود می آئیم
زیرا که ما نورهای حق تعالی ایم و چرک و کثافت و نجاست را از ما دور گردانیده است باز می فرماید
پس چون از بطن بیرون آید رو بقبله می کند و دستهای خود را بر زمین می گذارد و سر بجانب آسمان بلند می کند
و صدا بکلمه شهادت بلند می کند پس ملکی در میان دو دیده اش و در کتفش همان آیه را نقش می کند
پس ندا می آید از میان عرش باو می گوید که ثابت باش ای حجت من برای امر عظیمی ترا خلق کرده ام تو برگزیده منی
از خلق من و محل راز منی و صندوق علم منی و امین منی بر وحی من و خلیفه منی در زمین من از برای تو
و هر که ترا دوست دارد واجب گردانیده ام رحمت خود را و بخشیده ام بهشت خود را و بعزت و جلال

خود سوگند یاد می کنم که هر که با تو دشمنی کند او را در بدترین عذاب خود بسوزانم هر چند در دنیا
روزی او را فراخ کرده باشم چون ندای منادی تمام شود او آیه شهد الله را تا آخر در جواب منادی بخواند
پس در آن وقت حق تعالی علوم اولین و آخرین را باو عطا کند و مستحق آن شود که روح القدس با
او در شب قدر و غیر آن زیارت کنند پس چون بمرتبه جلیل امامت فایز گردد حق تعالی در هر شهری
مناری از نور برای او بلند کند که اعمال بندگان خدا را از آن ببیند و بروایت دیگر در آن شبی که متولد
شود نوری در آن خانه ساطع گردد که پدر و مادرش آنرا مشاهده نمایند و چون بزمین آید رو بقبله
سه مرتبه عطسه کند و انگشت بتحمید بلند کند و ناف بریده و ختنه کرده بیاید و دندانهای پیش همه
روئیده باشد و در یک شبانه روز نور زردی مانند طلا از دستهای مبارک او ساطع باشد و در
احادیث بسیار وارد شده است که خانه های ایشان محل نزول ملائکه است و در خانه های ایشان
بکثرت ملائکه نازل می شوند و حضرت صادق علیه السلام فرمود که ملائکه با اطفال ما مهربانترند
از ما و دوست‌ترند و حضرت ببالشهای خانه خود فرمود که بسیار تکیه کرده اند بر اینها ملائکه
و بسیار می باشد که پرهای ایشان را بر می چینیم و جمع می کنیم و تعویذ اطفال خود می نمائیم و ایشان
حجت خدایند بر جمیع جن و انس و افواج جنیان بخدمت ایشان می آیند و حلال و حرام و احکام دین را
از ایشان می پرسند و ائمه ایشان را بخدمت می فرمایند و بر [ایشان] پیغمبران می فرستادند و یکی از جن
بصورت اژدهای عظیمی در مسجد کوفه بخدمت حضرت امیرالمؤمنین آمد در وقتیکه آنحضرت بر
منبر بود و بلند شد و حضرت اشاره فرمود که صبر کن چون از خطبه فارغ شد پرسید که کیستی گفت
منم عمرو پسر عثمان که پدرم را بر جن خلیفه کرده بودی و او درین وقت فوت شده چه می فرمائی حضرت
او را بجای پدر خلیفه خود گردانید اینها مجملی است از احوال ظاهر ایشان که عقل اکثر خلق بآن
می تواند رسید و غرائب احوال و خفایای اسرار ایشان را نمی دانند و تاب شنیدن آنها ندارد

مگر ملک مقربی یا پیغمبر مرسلی یا مومن کاملی که حق تعالی دل او را امتحان کرده باشد و بنور ایمان
منور گردانیده باشد و در اخبار وارد شده است که ما را شریک خدا مگردانید و پروردگاری را
از برای ما قایل شوید و غیر اینها آنچه از فضائل و کمالات برای ما اثبات کنید کم گفته خواهید بود
حق تعالی فرموده است قل لو کان البحر مدادا لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد
کلمات ربی و لو جئنا بمثله مددا یعنی بگو ای محمد اگر بوده باشد دریا مداد برای نوشتن
کلمات پروردگار من هر آئینه آخر شود دریا پیش از آنکه تمام شود کلمات پروردگار من هر چند بیاوریم
بمثل آن دریا مدد آن و در احادیث وارد شده است که ماییم کلمات پروردگار که فضائل ما را
احصا نتوان کردن چنانچه گفته اند بیت کتاب فضل ترا آب بحر کافی نیست ❊ که تر کنیم
سر انگشت و صفحه بشمارم ❊ انتهی کلامه علی الله مقامه بدانکه فضائل و کمالات و محاسن صفات
و خوارق عادات حضرات زیاده از آنست که بشمار در آید کما روی بعض الروات ان لو ان
البحار مدادا و الاشجار اقلاما و الانس کتابا و الجن حسابا لا احصوا فضائل
علی بن ابی طالب ع و لکن بعض نابلدان سر منزل التحقیق که انس بکلمات غلاة بهمرسانیده اند گمان
می کنند که حدیث نزلونا عن الربوبیة و قولوا فینا ما شئتم دلالت دارد بر اینکه هر چه
غیر از خدا است برای حضرات باثبات رسانند از خلق و رزق و مانند آن از صفات مختصه
باری تعالی روا باشد و هر روایتی که در فضائل دیده و شنیده شود اگر چه راوی آن غالی و قالی باشد
قبول آن لازم است و لیکن معنی از غایت نافهمی این بیهوده است زیرا که صفات مختصه از خصائص
حضرت باریست و نفی بلزوم مستلزم نفی لوازم مساوی آن است پس نفی ربوبیت در قوة
نفی آن همه است بلکه این همه در مفهوم رب منطوی است چنانکه در بعض احادیث از حضرت امام
حسن عسکری ع در تفسیر رب العالمین وارد است ای مالکهم و خالقهم و سائق ارزاقهم و بانکه

نقض اقوال بعض نابلدان سر منزل تحقیق که انس بکلمات غلاة بهمرسانیده گمان کرده اند که حدیث نزلونا عن الربوبیة و قولوا فینا ما شئتم دلالت دارد بر اینکه هر چه غیر خدا است برای ایشان باثبات رسانند از خلق و رزق و مانند آن روا باشد ۱۲

این مسئله از مسائل اصول است و بضرورت دین ثابت است و ازینجاست که صدوق علیه الرحمة
در رساله اعتقادات خود گفته که از جمله غلاة کفره مفوضه خلق و رزق اند و از زراره
روایت کرده که بخدمت حضرت امام جعفر صادق علیه السلام عرض کردم که مردی از اولاد عبد الله بن سبا قایل است
بتفویض فرمود تفویض چیست عرض کردم که او می گوید که حق تعالی خلق کرد محمد و علی را
پس کارخانه ایجاد و تکوین را در برسانی بآنها سپرد فخلقا و رزقا فرمود دروغ گفت
دشمن خدا الحدیث و در روایتیکه از ابی هاشم جعفری از حضرت امام رضا علیه السلام منقول است
که غالیان کافر مطلق اند و مفوضه مشرکین اند کسیکه با آنها مجالست و همنشینی کند یا با آنها
خلطه و محبت نماید یا همراه شان چیز بخورد یا بیاشامد یا صله نسبت با ایشان بعمل آرد
یا با آنها مناکحت کند یا آنهارا امانت دار قرار دهد یا امانت آنهارا نزد خود نگهدارد یا حدیث
آنهارا تصدیق کند یا اعانت آنها نماید اگرچه بیک کلمه یا بعض کلمه باشد از ولایت و دوستی خدای
عزوجل و ولایت رسول خدا و ولایت ما بدر میرود و در ردشان کافی است و ازینجا لایح شد که
آنچه بعضی از ایشان مبالغه در قبول جمیع روایات فضائل نموده گفته است امر الاعتقاد
الذی یجب ان یعتقد المؤمن و یدین الله به قبول فضائل امیر المؤمنین و تصدیق
جملتها والتسلیم لرواتها کائنة ما کانت و بالغة ما بلغت لا یراعی فی احادیث
الفضائل ارسال و لا اهمال از اهمال و اغفال قائل نشده اگرچه تمسک نموده است در این
دعوی ببعض فقرات دعای اعتقاد که در مهج الدعوات و مفتاح الفلاح و غیر آن مرقوم است
و فیه اشهد ان علیا امیر المؤمنین الی قوله امامی و حجتی و دلیلی و صراطی
و محجتی و من لا اثق بالاعمال و ان زکت و لا اراها منجیة و لی ان اصلحت الا بولایته
و الائتمام به و الاقرار بفضائله و القبول من حملتها و التسلیم لرواتها الی

تفویض کار بکسی واگذاشتن ۱۲ منتخب
خلطه بضم آمیزش و یکجا نشستن
مجالست با کسی نشستن ۱۲ صراح
اهمال بخود فرو گذاشتن چیزی را ۱۲ منتهی الارب
اغفال فرو گذاشتن چیزی را و فراموش نمودن
و فراموش گردانیدن ۱۲ منتهی الارب

اخر الفقرات ثم قال المستدل مع انهم سلام الله عليهم اعطونا قاعدة كلية
شريفة عبية مسلمة عند المخالف والمؤالف من قولهم نزلونا عن الربوبية وقولوا
فينا ما شئتم وبعض اتباع عش برا ابن مدعی حجت آورده بروایت بصائر الدرجات
از ابی عبد الله الصادق علیه السلام که فرمود که تکذیب مکنید هیچ حدیثی را که بیارد آنرا
برای شما احدی پس بدرستیکه شما نمیدانید بلکه شاید راست آن حدیث چرا که حق باشد پس در آن وقت
تکذیب کرده آید خدا را بر فوق عرش او و بروایت معانی الاخبار از علی شیبانی که حضرت امام رضا
علیه السلام در مکتوب خود بعلی شیبانی نوشت که هر گاه حدیثی از ما بتو برسد یا منسوب بسوی
ما باشد مگو که این باطل است اگرچه معتقد بخلاف آن باشی فانک لا تدری لما قلنا او علی ای
وجه وصفته بدرستیکه تو نمیدانی که از برای چه گفتیم و بر کدام وجه و کدام صفت کلام محمول است
انتهی لکن این همه از جنت عجم تدرب در فن حدیث و کلام چه او لا بمفاد قوله تعالی ان جاءکم
فاسق بنبأ فتبینوا ان تصیبوا قوما بجهالة فتصبحوا علی ما فعلتم
نادمین ما مامور بتفحص و تحقیق چه راستی و دروغ در میان مردم شایع است خلطوا
عملا صالحا و اخر سیئا و ثانیا بقول خود حضرت رسالت پناه که فرموده است اکثرت علی
الکذابة فمن کذب علی متعمدا فلیتبوأ مقعده من النار و ثالثا بقول حضرات که فرموده اند
ان لکل رجل منا رجلا یکذب علیه در حدیث سابق وارد است که هر سبیله تصدیق کنند
روایت اهل غلو را از قول ما بیرون رفته الی اخره پس هر حدیث را قبول نتوان کرد و هر حدیث را
رد نتوان کرد بلکه تمیز و تفرقه و تحقیق حال رواة و روایات ضرور است اخبار یکه هر حدیث
در احکام فرعیه عمل کرده از طریقه سنت پا بیرون نهاده اند اگر در اصول دین نیز بهر حدیثی
عمل توان کرد در بنیان مخصوص اعتقادات حقه دین مبین اختلال کلی راه خواهد یافت

پناه بخدا از مثل این کلمات که از نیم ملایان ناواقفان و کم مایگان بظهور میرسد پس از تحقیق حال سند چاره نیست بلکه در اکثر اوقات از الفاظ و مضامین عبارات تمیز درمیان روایات برای من خبیر حاصل می‌شود فانّ علی کلّ حقّ حقیقةً وعلی کلّ صواب نوراً . کما هو فی النصوص ماثور . وچنین امور از خاصهٔ بطانهٔ له غیر مستور . و از این جا که هرگاه روایتی را از سیاق روایات قطعیهٔ معصومین بیرون می‌یافتند بکسی که آن روایت را می‌آورد می‌گفتند اعطالهم جعب النوره تا در تنقید حال رجال می‌کوشیدند و روایتی که لایق قبول نبود آنرا بر صاحب آن رد می‌کردند و هرچه را که از طریقهٔ حقه مخالف می‌یافتند هرگاه مجال تاویل نمیداشت آنرا انکار میکردند و لااقل که در پایهٔ استغراب در می‌آوردند و می‌گفتند فلان یروی الغرائب تا انکار صریح لازم نیاید پس گمان اینکه هر روایتی که یکی از رواة در فضائل اهلبیت علیهم السلام منسوب بیکی از حضرات ساخته باشد انکار آن نمی‌توان کرد توهم فاسد است بلکه بسا است که علمای ما روایات فضائل را از کتب مخالفین اتماما للحجة والزاما علیهم وارد می‌سازند و لازم نیست که اعتماد بران داشته باشند و گاه است که در نقل فضایل باسید تواتر در صدد تحقیق رجال بر نمی‌آیند پس از راه تواتر معنوی اصل فضیلت را باثبات میرسانند اگرچه اخبار احاد را به تنهائی محل اعتماد ندانند چه جزم خلاف طریقهٔ حزم می‌باشد و اعتماد بر هر یک جدا جدا از ان نتوان کرد پس چنانکه انکار فضائل قطعیه سبب خروج از ایمان است اثبات فضیلت غیر ثابته هم منجر بخروج از حدود ایمان میگردد و بسیاری از امور که غلاة بان متفوه می‌شوند اگرچه در نظر ظاهر از قبیل فضائل معلوم می‌شود در حقیقت امور جلیلهٔ غیر اصلیه است و انکار آن عین ایمان است و از قبیل انکار فضائل آنحضرت نیست پس انکار فضائل ثابته کفر است نه انکار چنین فضائل بلکه تخصیص بفضائل ندارد انکار هر حکم آن حضرات همین حکم دارد لکن غرض حضرات را از امثال روایات سابقه در نیافته اند و ندانسته اند

که چنین نصوص دلالت بر قبول هر روایت ندارد و نه بر لزوم انکار هر روایت بلکه اختصاص بمواضع شک دارد و دلالت می کند بر اینکه دفع روایات بمجرد استبعادات ممنوع است که با وجود احتمال صحت و امکان تاویل صحیح انکار آن را نتوان کرد و لکن رد آن بر راوی گفتن والعهدة علی الراوی برای امثال چنین مواضع موضوع است و قول آنحضرت فانک لا تدری لما قلنا و علی ای وجه صفته صریح است در اینکه انکار در جائیکه وجه انکار معلوم نباشد بیجاست و عموم تعلیل دلالت دارد بر اینکه همین است حال قبول جهة اعتقاد بمفاد ظاهر بدون تدبر در تحقیق آن روایت پس تمسک بظاهر قولوا فینا ما شئتم چنانکه فاضل رشتی و تابعانش آنرا متمسک اعتبار هر گونه فضیلت بدون فهم معانی روایت ساخته اند بیجاست فانه لا یدری علی ای وجه صفته صدر منه هذا الکلام علی الوجه العام مع انه ورد فی بعض الاخبار لا تتجاوزوا بنا العبودیة ثم قولوا فینا ما شئتم ولن تبلغوا و فی بعض الروایات لا ترفعونا فوق حدنا و چه مانا است کلام او درین مقام بکلام اهلسنت که عموم فاعملوا ما شئتم را در خصوص اهل بدر مستمسک اعتبار هر فعلی از افعال ایشان ساخته اند اگر چه مخالفت باشرع مطهره داشته باشد و بزعم شان هیچ معصیتی سد اسکندری عدالت ایشان را بر هم نمیزند حالانکه تخریج کلام را نیافته اند که در چه محل صادر گشته مگر گمان می نمایند که هر حرامی بنص حدیث برای آنها حلال بود پس حال شان مثل اباحیان خواهد بود علیه السلام نعوذ بالله منه خزیا قال العسقلانی وقد استشکل التعجب از بعض متعصبان تشیع که بطرف غلو و تفویض میل کرده اند و هو خلاف عقد الشرع والدین چنانکه بعض از فضلای اهلسنت مغفرت اهل بدر را بر ماضی حمل کرده اند لکن این تاویل در اعملوا جاری نیست و بعضی گفته اند که گناهان آینده شان مغفور است و آن کنایه است از عدم وقوع گناه از آنها باز بعض اهل سنت در آن نظر و تامل کرده اند و بعضی گفته اند که غفرت لکم فی الاخرة مراد است قال الطیبی فی شرح المشکوة

فاضل رشتی گوید تا بعبارتش علیه حدیث را از ابنا عن [illegible] مستمسک ... فضیلت ساخته اند

قوله قد غفرت لكم هذه في الآخرة واما في الدنيا فلو توجه الى حد منهم حد الخير اقيم عليه واقام رسول الله صلى الله عليه وسلم على مسطح حد القذف وكان بدريا انتهى پس درست بايد اهل سنت را نظر تعمق بايد ديد واستدلال ايشان را بر قطعيت نجات بدريين باوصف چنين احتمالات در لفظ حديث بميزان عقل بايد سنجيد واگر مراد آنست كه استيناف عمل نمايند يعنى خداى تعالى از معاصى گذشته شان درگذشت الحال هرچه خواهند بكنند از اعمال خير يا اگر خواهند بكنند از اعمال خير و شر كه حسب آن جزاى شان خواهد بود فهو معنى صحيح لكن برين تقدير تمسك شان چگونه صحيح خواهد بود وهذا كما في حديث البخاري باسناده عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم فيمن اذنب ثم استغفر فعل ذلك ثلثا فانه قال الله علم عبدي ان له ربا يغفر الذنب ويأخذ به غفرت لعبدي ثلثا فليعمل ما شاء قال بعض الشراح اعمل ما شئت معناه ما دمت تذنب وتتوب غفرت لك پس هرگاه درين جا مغفرت على الاطلاق مراد نباشد بلكه مشروط بتوبه باشد چه عجب كه در حديث اهل بدر نيز مثل اين معنى مراد باشد كه گفته اند كه يک بار چه وهوا اند اردو ممكن نيست كه بگويند كه حق تعالى به تائب مغفرت دكه گناهانت بخشيده شد يعنى باره اضر خواهى بكن يعنى از اعمال خير بانكه الحال حساب از سر نو شروع شد پس بكن هرچه از ان بتوان كرد پس چنانكه انكار فضائل گناهان كشود هم چنين بانجى فيما فعل رشتى واتباع عشق معنى حسنه شلتة هم منجر نخو هند بود انجام معركه و بسيارى از ينهم شده اند چه مراد آنست كه از فضائل صحيحه هرچه را خواهند مى توانند گفت فضائل حقيقتا صلكه آيا نمى بينى كه نمى توان گفت كه آنحضرت پيغمبر بود حالانكه نبوت مرتبه نازله است از مرتبه ربوبيت و هم چنين نمى توان گفت كه آنحضرت از پيغمبر ما افضل بود زيرا كه پيغمبر ما سيد البشر است و آنحضرت جانشين و تابع او والمتبوع بما هو متبوع افضل من التابع هم چنين نمى توان گفت

له ... لا يعرف ... ... سرو ان ۱۲۱۲

که هر فضیلتی که از دل خود تراشند یا بر جایت غالی مسند یا و سازند اعتقاد بآن لازم است چه جمله

فضائل اهل فضائل اند و بطانه و خاصگان اصحاب او نه هر غالی و باغی و طاغی بناه بخدا

از تغیر و تقصیر جاهلان و تحریف غالیان این کم مایگان مصداق نصف ملا خطره ایمان با عث

ضلال جم غفیر از مومنان گردیده اند و ضرر بهم اشد شئی چه اینها دشمنان خانگی هستند که

عوام موالیان اهلبیت اطهار را با دعا مواخات ظاهری حضرات بسوی خود می کشند بعد ان هر اغث

و سمین در بار دارند با نها القا می کنند و آنها بی تحقیقت حال نبرده تباسی شان در جهالت

و ضلالت می افتند فضائل حقه حقیقیه چه کم است که فضائل از خود می تراشند یا بر وایات این

و آن از فاسد اعتقادان اعتماد نموده آنرا بیان می سازند و ایمان خود و دیگر مستمعان را

برباد فنا می دهند چنانکه در اتباع شان فساد اعتقاد درین بلاد مشاهده گردیده لازم

چنان بود که متشابهات آیات و روایات را بر وجه صحیح تفسیر نموده رفع اشتباه مردم می نمودند

نه آنکه اشتباه مردم را بیفزایند و کلمات مموهه بر زبان آرند و الان نشیر الی تاویل جملة

مما یصلح للتاویل کی یسلموا من التضلیل و لا یخرجوا عن السبیل فاقول از انجمله است

آنچه در بعض روایات وارد گشته نحن اسماء الحسنی التی امر کم الله ان تدعوه بها یعنی مائیم

اسماء حسنی از برای خدای عز و جل که امر کرده است خدای تعالی شما را باینکه دعا بکنید باو و در زیارت

حضرت امیر المومنین علیه السلام از حضرت سجاد علیه السلام منقول است السلام علی اسم الله الرضی

و وجهه المضئ عجب است از بعض مدعیان تشیع که بطرف غلو و تفویض میل کرده می گویند که اخبار و ادعیه

کثیره علاوه بر عقول صحیحه دلالت می کند بر آنکه حق تعالی خلق کرده خلق خود را با سماء خود یعنی

او حضرات اند پس خالق اسم او تعالی است که بآن خلق را خلق فرموده و فاعل اسم او است که بآن فعل

اشیا نموده و علی هذا القیاس قیوم و محیی و این اسما عین حقائق مقدسه است پس گویا چنین

له بعبارت دیگر روشن تر در روشنی بیان ...

له جم غفیر

تغیر بتغیر
تقصیر بتقصیر
...

تاویلات بعض آیات و روایات بر وجه صحیح

از انجمله است آنچه از آیات و روایات در بعض روایات ... وارد شده که ... اسماء الحسنی ... اسماء اند ... بها

فهمیده است که حق تعالی باسمای خود خلق و فعل و احیا و اماتت را واقع می‌سازد و اسمای او همین ذوات
مقدسه‌اند پس لازم می‌آید که خالقیت با ایشان و هو منکر من القول و زور بالضرورة
چه اسمای الهی گاهی اطلاق کرده می‌شود بر حروف و کلمات و هو علی الحقیقة و گاهی بر ذوات
مقدسه بمجاز اطلاق نموده می‌شود پس تکرر وسط در تقریرش ممنوع است و کافی است
در رد آن قول حضرت صادق علیه السلام من قال نحن الخالقون بامر الله فقد کفر
و در روایات دیگر مأثور است که قول باله و واسطه کفر است پس این مرد که خدای تعالی را
باین وسایط خالق و محیی و ممیت میداند اگر چنانکه در بعض مواضع از رساله خود تصریح
کرده باینکه خلق و رزق از شان او نیست بلکه از شان فعل او است یعنی مشیة الله
بزعمه یا نور محمدی ص و انوار ائمه صلوات الله علیهم مرادش آنست که خلق عالم از انوار مقدسه
و ذوات مطهره واقع می‌شود فهو کفر واضح کما لاح من خبر المخبر الصادق و آخوند علیه الرحمه
در رساله اعتقادیه می‌فرماید و لا یعتقد انهم خلقوا العالم بامر الله تعالی فانا قد نهینا
فی صحاح الاخبار عن القول به و لا عبرة بما رواه البرسی و غیره من الاخبار الضعفة
و اگر مرادش آنست که حق تعالی بوسطه ایشان خلق عالم کرده و خلق منسوب باو نه بایشان کما یدل
علیه قوله ان الله فاعل و خالق بهم تا از نسبت خلق بسوی غیر او تعالی خود را بری سازد پس
بمجرد تغیر اسلوب مع الاعتقاد بانه لیس الخلق من شانه تعالی نجات از ورطه هلاکت
نمی‌تواند شد زیرا که خلق هرگاه بغیر او قایم باشد سلب خالقیت از آن غیر متصور خواهد بود پس
جائیکه خالق بهم صادق آید خالقون بامر الله نیز صادق می‌تواند شد للملازمة بین الامرین
و لذلک ورد فی القرآن و اذ تخلق من الطین کهیئة الطیر باذنی فلا فرق فی البین
الا انه فی الکریمة بالمجاز و فی کلامه علی الحقیقه بالجمله اطلاق اسمای الهی

بر حضرات محمول بر حقیقت لغویه و عرفیه نمی توانند شد چه اسمای الهی حقیقت در کلمات مرکبه
از حروف هجا که بطور اعلام و القاب دالّه بر ذات و صفات بر او تعالی اطلاق کنند در کافی از ابو هاشم
جعفری منقول است که من نزد حضرت ابو جعفر ثانی علیه السلام حاضر بودم که شخصی از آنحضرت سوال کرد
از اسماء و صفات الهی پس فرمود که اگر می گویی که اسماء و صفات همیشه بود باین معنی که در علم او بود
و مستحق اطلاق آن بود پس این صحیح است و اگر می گویی که همیشه بود تصویر آن حروف و هجای
آن پس پناه بخدا که با وی چیزی بوده باشد بل کان الله و لا خلق ثم خلقها وسیلة بینه و بین
خلقه یتضرعون بها الیه و یعبدونه و هی ذکره و کان الله و لا ذکر و المذکور بالذکر هو الله
القدیم الذی لم یزل و نیز در رد بعض اهل خلاف که قایل بودند باینکه اسمای الهی عین مسمی است در کافی در
روایت است از صباح ماثور است لله تسعة و تسعون اسما فلو کان الاسم هو المسمی لکان
کل اسم منها الها و لکن الله معنی یدل علیه بهذه الاسماء و کلها غیره و نیز در کافی ماثور است
از جابر از ابی جعفر علیه السلام قال ان اسم الله الاعظم علی ثلثة و سبعین حرفا و انما کان عند
آصف منها حرف واحد فتکلم به فخسف بالارض ما بینه و بین سریر بلقیس حتی تناول السریر بیده ثم
عادت الارض کما کانت اسرع من طرفة عین و عندنا نحن من الاسم الاعظم اثنان و سبعون حرفا
و حرف عند الله تبارک و تعالی استأثر به فی العلم الغیب عنده و لا حول و لا قوة الا بالله العلی
العظیم یعنی بدرستیکه اسم اعظم الهی بر هفتاد و سه حرف است و نزد آصف برخیا یک حرف آن بود
پس گویا شد بآن پس زمینی که میان او و تخت بلقیس بود فرو رفت و پیچیده شد تا آنکه تخت
بلقیس را بیک چشم زدن بدست خود گرفت بعد آن زمین بحال اصلی خود در طرفة العین
برگردید و نزد ما اهلبیت رسالت از اسم اعظم الهی هفتاد و دو حرف است و حرف واحد نزد
خدای عز و جل که اختصاص داده آنرا بخود در علم غیب که نزد اوست و نیست حول و قوة

مگر بخداوند بلند و برتر الی غیر ذلک من الاخبار والآثار پس اطلاق آن بر ذوات مقدسه
نخواهد بود مگر بمجاز است شایعه مثل آنکه اسم دلالت بر معنی می‌کند و ذوات مقدسه دلالت بر عظمت
خالق دارد پس اسم که مشتق است از سمه بمعنی علامت برآنها صادق خواهد بود کما یکون اقوی
دلالة فکان احق بان یسمی بهذا الاسم یا آنکه چنانکه اسماء الهی وسایل استجابت است ذوات
مقدسه نیز از وسایل اجابت اند پس دعا باین و آن هر دو ذریعه قبول است و متمسک در سلک اسماء و مدعو بها
و درین معنی عیبی نیست جناب شیخ جعفر نجفی در رساله رد بر عبد العزیز بن مسعود وهابی خادم روضات
مقدسه مانع استمداد از ارواح مطهره متمسکا بروایات المخالفین نوشته اند المقصد السابع فی التوسل
ولا ریب انه من سنن المرسلین وسیرة الصالحین و دلت علیه الاخبار والآثار نقل ان آدم
لما اقترف الخطیئة قال یا رب انی اسالک بحق محمد لما غفرت لی فقال یا آدم کیف عرفته
قال لانک لما خلقتنی نظرت الی العرش مکتوبا فیه لا اله الا الله محمد رسول الله صلعم
فرأیت اسمه مقرونا مع اسمک فعرفت انه احب الخلق الیک صححه الحاکم وعن الاعمش ان
امرأة ضریرة بقیت ستة لیال تقسم علی الله بعلی فعوفیت یعنی از اعمش منقول است که زنی
نابینا شش شب دعا میکرد و قسم میداد خدا را بعلی بن ابی طالب ع پس بینا شد و کور بود اول که زن
و آنکه بیهقی بطریق صحیح از مالک الدار خازن عمر روایت کرده که قحطی بمردم رسید پس شخصی بقبر رسالتمآب
التجا نمود و گفت یا رسول الله استسق لامتک فقد هلکوا پس پیغمبر خدا آمد در خواب بنظر او و در آمد
و فرمود بعمر بگو که مردم سیراب کرده شدند **اقول** در روایات از طرق با معاشر شیعیان در خصوص توسل بحضرات
علیهم السلام در ادعیه بادیه از حد احصا است و آنانکه از عوام از حضرات مدد میخواهند یا طالب اجابات
می شوند ظاهر است که حضرات را شفیع خود می گردانند نه آنکه فاعل مستقل می پندارند و طعن عامه بر
موالیان اهلبیت در خصوص باوصف التجای شان بمشایخ صوفیه از راه حیف و میل است بر آنها شیخ مر... بود

در رساله مذکوره می فرماید اما ما ذکرت من الانکار علی کثیر من الناس من الاستعانة بغیر الله
ودعوة غیر الله پس اگر دعوت غیر خدا و استعانت بمخلوق ازین راه باشد که او را فاعل مختار چنان فاعلی
که منافع و مضار بقبضه اختیار او باشد بفهمد پس این قول کفر است و گمان نکنم که هیچ کس از مخالف
و موالف که در بلاد اسلام باشد چنین رائی داشته باشد و اگر مرادش آن باشد که در حالت دعوت و استغاثه باو آن
برای شفاعت است اگرچه تصرفی و مسامحه ازو در عبارت واقع شده پس این از اعظم طاعات است
واز باب محافظت علی الآداب من کل الجهات انتهی مطابق آنست آنچه شارح مشکوة گفته است واما
الاستمداد باهل القبور فانکره بعض الفقهاء پس نمی فهمم که مراد او با استمداد و امداد چیست که
انکار آن نموده است و چیزیکه ما آنرا فهمیده ایم اینست که داعی محتاج الی الله تعالی دعا میکند خدا را و حاجت خود را
ازو می طلبد و متوسل می شود بروحانیت بنده از بندگان مقرب خدا و یقول اللهم ببرکة هذا
العبد الذی رحمته و اکرمته و بمالک به من اللطف و الکرم اقض حاجتی و اعط سئولی او ینادی
هذا العبد المکرم المقرب عند الله و یقول یا عبد الله اشفع لی وادع ربک و سله ان یعطی
سئولی و یقضی حاجتی فالمعطی و المسئول و المامول به هو الرب تعالی و تقدس وما العبد فی البین
الا وسیلة و قادر و فاعل نیست مگر او تعالی و تقدس و اولیای او فانی و هالک اند و اگر همین قدر شرک
باشد در حال حیات هم توسل و رجوع بسوی مقربین خدا روا نباشد آری اگر زائران قبور اعتقاد کنند که اهل
قبور متصرف و صاحبان قدرت اند چنانکه جاهلان عوام می کنند پس فعل شان محذور است و از پایه اعتبار
ساقط و خلاف نیست مگر در غیر انبیا و اما الانبیاء فانهم احیاء حقیقة بالحیوة الدنیاویة
بالاتفاق صلوات الله علیهم اجمعین انتهی کلام شیخ جعفر علیه الرحمه می فرماید شکی نیست درآنکه پیغمبر خدا
بعد موت زنده است کلام را می شنود و جواب می فرماید مگر قوة سامعه اکثر خلق از سماع آن محجوب
کرده شده و منافاتی ندارد باین معنی اطلاق اسم موت بر آنحضرت و اینکه حیات مخصوص است بوقت بعث

رسانند پس اگر تدبیر عالم و تفویض کارخانه بنی آدم در این نشأه دنیویه بحضرات با شد بهیچکس شک
در ربوبیت شان نخواهد داشت و ذلک هو الضلال البعید پس خداوند عالم که اوانا المصلح و حکم است
البته چنین کاری را اختیار نخواهد فرمود و خود را وجود معطل نخواهد ساخت بل کل یوم هو فی
شأن نو جدید و یعدم و یحیی و یمیت و هو حی لا یموت و لا یفنی علی مر الدهور و الازمان بانکه
خلق جواهر و اجسام و خلق روزی و طعام کار خلاق علام است نه کار ممکنات اگرچه نبی و امام با کمال
مصرح فی بعض النصوص الوارد من اهل الخصوص علیهم الصلوة و السلام و نیز از جمله متشابهات
ماوله است اطلاق وجه الله علی حجة الله و آن بمعنی جهت و ما یتوجه به الیه است فی البصائر باسناده عن
ابن المغیره قال کنا عند ابی عبد الله فسأله رجل عن قول الله کل شیء هالک الا وجهه فقال
ما تقولون فیه قلت یقولون یهلک کل شیء الا وجهه فقال کل شیء یهلک الا وجهه الذی
یؤتی منه و نحن وجه الله الذی یؤتی منه یعنی صاحب بصائر باسناد خود از ابن مغیره روایت
نموده که ما نزد حضرت امام جعفر صادق ع حاضر بودیم پس سوال کرد از آنحضرت مردی قول او تعالی
کل شیء هالک الا وجهه پس فرمود که مردم چه میگویند اگر گفت میگویند که همه چیز فانی است
مگر روی او و این مقوله مشبهه لعنهم الله بود پس آنحضرت فرمود بلکه مراد آنست که هر چیز در معرض هلاکت
و ضایع است مگر وجهی که باین وجه بخدا رسند و مائیم آن وجه و در آیه کریمه وجوه عدیده در احادیث
و اخبار و کلام علمای اخیار وارد است از آنجمله است آنچه سید مرتضی عالم الهدی علیه الرحمه بآن
اشاره فرموده بقول خود و وجه الشیء ذاته و منه قولهم انما افعل ذلک لوجهک و منه
قوله تعالی وجوه یومئذ ناعمة لسعیها راضیة و انما یضاف الی الجملة فمعنی قوله کل شیء
هالک الا وجهه الا ایاه و از آنجمله است آنچه گفته اند که احتمال دارد که دین خدا مراد باشد
و مؤید آنست آنچه صدوق در کتاب توحید باسناد خود در تفسیر این آیه از ابو حمزه از ابو جعفر ع

فرامین بیرون از آن سح جلد ... منتهی الارب عن اخبار نقل نیکو ترا ...
در جلد ... منتهی الارب ... بولد سر ... الطلاق ... علی ...

علیه السلام وایت نموده که آن حضرت فرمود ان الله اعظم من ان یوصف بالوجه ولکن معناه کل شیٔ
هالک الا دینه والوجه الذی یؤتی منه واما قوله تعالی انما نطعمکم لوجه الله پس از کلام
سید مرتضی و غیر او لایح می شود که مراد از ان ثواب و رضا او تعالی ست واما قوله تعالی اینما تولوا
فثم وجه الله فالمراد به ثم الله لا علی معنی الحلول و لکن علی معنی التدبیر والعلم و تعجب
از مشبه اهل سنت و غیر شان که برای خدای تعالی التشبیه معنی باطل که بخیال ناقص شان گذشته جسم و صورت
باثبات میرسانند و بران اکتفا نموده بفنا همه چیزها و بقای محض وجه خدا آیات صفات خود بر همکنان
ظاهر می سازند فاتلهم الله انی یوفکون و تعجب ست از غالیان که امیر مومنان را خدا پندارند و جسم
او جسم خدا یا مظهر خدا قرار دهند و چنین آیات را بر آنحضرت حمل کنند و نقایص جسمیت و حلول را برای
متعالی عن النقائص باثبات میرسانند با مزید اهتمام امام انام در رد این اوهام و تعجب ست از ابو الحسن
اشعری که چنین بمعنی صحیح آیه کریمه فهمش وا نرسیده گاهی گوید وجه صفتی ست از صفات ذات زاید
بر ذات ولکن با کنه آن زاند انیم و همچنین ابو اسحق اسفراینی و سلف شان گاهی جسم را مراد از وجه
می سازد جناب والد ماجد علیه الرحمه می فرماید و هذا کله بالاعراض حقیق وازین جا که صاحب
مواقف با آنکه از پیروان ابو الحسن اشعری ست می گوید که وجه در لغت موضوع ست برای عضو خاص
که نمیست اثبات آن برای خدا و موضوع نیست برای صفتی دیگر که مجهول الکنه باشد بل لا یجوز
وضعه لما لا یعقله المخاطب فتعین المجاز و التجوز به عما یعقل و یثبت بالدلیل متعین
انتهی پس واجب است رجوع در امثال این آیات و روایات متشابه بحاملان کتاب الهی که اهلبیت نبوت
هستند و معصوم اند از خطا و قد سلف الاشارة الی ما افاد و انفا و نیز از جمله متشابهات
جه اثبات عین برای او تعالی بلکه اعین و ما اضیف الیه فی الروایات من الاذن والقلب
واللسان حق تعالی در قرآن مجید در خصوص کشتی حضرت نوح می فرماید تجری باعیننا و در حق

پیغمبر خود حضرت موسی می فرماید و لتصنع علی عینی جناب والد ماجد علیه الرحمه می فرماید که اشعری
گاهی می گوید که عین صفتی ست مجهوله زاید بر ذات و گاهی می گوید که مراد از آن ابصار است و لازم است رجوع
با امام در تفسیر کلام ملک علام ابن بابویه از حضرت صادق ع روایت کرده که جناب امیر مومنان ع بر منبر فرمود
انا علم الله وانا قلب الله الواعی ولسان الله الناطق وعین الله وجنب الله وانا ید الله
وابن بابویه علیه الرحمه بعد نقل این حدیث می گوید معنی انا علم الله آنست که منم مهبط علم خدا
ومعنی وانا قلب الله الواعی آنست که منم قلب خدا که گردانیده است آنرا وعای علم خود و منقلب و متوجه
ساخته است آنرا بسوی طاعت خود و آن قلب مخلوقی ست از مخلوقات خدا که بمزید اختصاص بافاضات
منسوب گشته فهو قلب الله کما یقال عبد الله وبیت الله وجنة الله ونار الله و مراد بعین الله
حفظ دین الهی ست و همین معنی حفظ در آیات سابقه مراد است ای تجری بحفظنا و لتصنع علی حفظی انتهی
و همچنین ست اطلاق ید بمعنی قدرت و قوت در قول او تعالی و ما منعک ان تسجد لما خلقت
بیدی است کبوت اگرچه اشعری ید را دو صفت زاید مجهوله قرار داده و اکثر از فریقین بر آنند
که مراد قدرت کامله است و تخصیص آدم بذلک للتشریف عن الرضا ع بیدی یعنی بقدرتی
وقوتی نه چیزی دیگر از جارحه مخصوصه و نه صفتی مجهوله و نه تعدد و تثنیه والا در قول او تعالی
والسماء بنیناها باید آراده معنی جمع لازم می بود و ید بمعنی نعمت هم آمده و اراده
این معنی هم در روایتی وارد شده و بعضی از علمای تصحیح آن کرده اند بشرط توقف بر لفظ خلقت
والروایة مطلقة و در قول او تعالی ید الله فوق ایدیهم اظهر آنست که مراد از آن عهد الله فوق
عهدهم است و در حدیث ید الله محمول بقوت قدرت خاصه عطا کرده خدای تعالی ست کما فی قوله ع
انما قلعت باب خیبر بقوة ربانیة یا محمول بر بطش است بر اعدای او یا محمول بر رحمت خدا
چنانکه فرموده است انا ید الله المبسوطه علی عباده بالرحمة والمغفرة وانا باب حطة

له وعاء بکسر و بمعنی نگاه دارنده از منتهی الارب وظرف از صراح

له بطش بفتح سخت گرفتن و حمله کردن صراح

یعنی منم دست خدا که دراز کرده شده بر بندگان برحمت الهی و مغفرت و بخشش نامتناهی منم دروازه

حطه یعنی چنانکه در وقت موسی باب حطه بود که هر کس در انجا استحطاط و استغفار از قصور می نمود

بخشش او می شد من هم در مغفرتم هر کس بوسیله من آمرزش خواهد البته بخشیده خواهد شد و همچنین جنب الله که مراد

ازان جناب بمعنی ساحت و بامر الهی است و اطلاق آن بر امام از جهت اختصاص تام اوست بجناب احدیت

و این معانی با آنکه از مجازات شایعه است و سید مرتضی علم الهدی علیه الرحمه برای این معنی شاهد

از کلام عرب و اشعار شان ذکر فرموده امتناع اراده معانی حقیقیه این الفاظ از حکیم علیم قرینه

واضحه است بر اراده این معانی مجازیه و نیست این استعارات مگر برای دلالت بر محض اختصاص و مزید

فضل و کرامت فی التوحید باسناده عن محمد بن مسلم قال سمعت ابا عبد الله علیه السلام

یقول ان الله عز و جل خلق خلقا من نوره و رحمة من رحمته لرحمته فهم عین الله الناظرة

واذنه السامعة و لسانه الناطق فی خلقه باذنه و امناؤه علی ما انزل من عذر او نذر

او حجة فبهم یمحو السیئات و بهم یدفع الظلم و بهم ینزل الرحمة و بهم یحیی میتا و بهم یمیت

حیا و بهم یبتلی خلقه و بهم یقضی فی خلقه قضیة قلت جعلت فداک من هؤلاء قال

الاوصیاء یعنی ابن بابویه در کتاب توحید از محمد بن مسلم روایت کرده که شنیدم حضرت صادق

علیه السلام را که می فرمود که از برای خدا مخلوقاتی چند اند که خلق کرده است آنها را از نور عظمت خود

از برای رحمت شان را خواسته است بسبب ترحم خود پس ایشانند چشم خدا که نظر رحمت و هدایت

شان بمردم واقع می شود و گوش شنوای اویند که کلام جانیان و برایا را می شنوند و زبان

گویای حق تعالی اند در خلق او و باذن او و حکم و امینان اویند بر آنچه نازل فرموده است از عذر و نذر

یعنی اسباب خوف و رجا و از حجت و برهان او و پس بسبب ایشان سیئات را محو می کند که شفعا و مقربان

خدا و هادیان خلق خدا یند و بایشان ظلم و ستم را از مردم دفع می فرماید و به برکت ایشان رحمت را آنها

؎ استحطاط طلب [illegible] کردن یعنی خواستن ۱۲ منتهی الارب
؎ استغفار آمرزش خواستن عفو ۱۲ منتهی الارب

نازل می فرماید بسبب ایشان مرده را زنده می گردانند و زنده را می میرانند یعنی بسبب ایشان جاهلی را که بهدایت
وتعلیم ایشان مهتدی شوند از جهالت وموت علی الجهل رهانیده بحیات ابدیه باقیه نجات میرسانند و زنده
که بظاهر زنده است بعد اتمام حجت و سوء اختیارش او را می میرانند لیهلک من هلک عن بینة
ویحیی من حی عن بینة بایشان می آزماید خلق خود را و بواسطه ایشان احکام خود را در
جاری می فرماید عرض کردم که فدایت شوم ایشان کیانند فرمود هم الاوصیاء این است معنی
حدیث صحیح که دلالت دارد بر فضائل و مزایای حضرات و بودن ایشان حجت خدا و پیشوایان خلق در دنیا
وشفیعان روز جزا لیس الا واین چنین الفاظ داله بر مزید اختصاص و قرب و زلفی در زبان شرع
وعرب و عربا بلکه در هر زبان بسیار واقع است تا آنکه در غیر ائمه هدی نیز مثل آن وارد شده است
چنانکه در حدیث نوافل وارد است بدرستیکه بنده مؤمن حاصل می کند تقرب را به بجا آوردن نوافل تا آنکه
محبوب من می شود پس چون محبوب من شد در آن هنگام من بمنزله گوش او می شوم که بمن بشنود و بمنزله دیده
او می شوم که بمن ببیند و بمنزله زبان او می شوم که بمن بگوید و بمنزله دست او می شوم که بمن کارها کند و اگر مرا
بخواند اجابتش می کنم و اگر از من سوال کند عطایش می کنم آخوند ملا محمد تقی علیه الرحمه در حدیقة المتقین
بعد از ذکر این روایت می فرماید ظاهر این حدیث اینست که بنده بسبب نوافل بمرتبه فنا فی الله میرسد که
هر چه کند از برای خدا کند و بالکلیه فانی می شود و از مرادات نفس حتی از بهشت و دوزخ در کمال
قرب نیز و در هر فقره از فقرات این حدیث معتبر میان عامه و خاصه حقایق و معارف بسیار
مندرج است و کتابها در شرح این حدیث تصنیف کرده اند مخفی نماند که این چنین احادیث
محل لغزش غلو است که پای جمعی بسبب تسویلات شیطانی و هواجس نفسانی در آن لغزیده است
ولا عاصم الا من عصمه الله فنا فی الله هر گاه باین معنی گفته شود که بنده خاص در
هر حال رضاء خالق را بر رضاء خود مقدم میدارد و از فکر خود غافل و از خواهش خود یک لحظه

۱۵ مزایا افزونیها ۱۲
۱۶ زلفی بفتح زا و منزلت ۱۲
۱۷ عربا بفتح [illegible] منتهی الارب
۱۸ نوافل [illegible] ۱۲
۱۹ تسویل آراستن کار [illegible] ۱۲
۲۰ هواجس آنچه در دل گذرد [illegible] ۱۲

غافل نیست پس این معنی محمود ست و ممدوح و هو المراد و اگر آنرا بحلول یا وحدت و اتحاد راجع
گردانند اگرچه آنرا صوفیه معرفت نامند عین کفر و زندقه و الحادست اعاذنا الله و جمیع
المؤمنین منها و همچنین آنچه در فضائل اهلبیت ع از مزایا و خصایص وارد است اگر آنرا بسوی
معانی فاسده کشند عین کفر و زندقه است و اگر بمعانی حقه راجع گردانند از خطا و خطل و فساد
قول و عمل محفوظ خواهند بود غلاة و مفوضه در شان حضرات ائمه علیهم السلام و صوفیه در جمیع
خلایق مراتب تنزلات و ظهورات قرار داده جم غفیر را در چاه ضلالت انداختند و لکن حق تعالی
در هر عهد از ائمه هداة و اتباع و اهل موالاة شان جمعی برمی گمارد تا تحریف غالین و شبهات
مبطلین را از دین قویم برطرف می سازند در احتجاج طبرسی از حضرت امام رضا ع منقول است که هر کس
درباره حضرت امیر المؤمنین ع از عبودیت تجاوز کند داخل مغضوب علیهم و ضالین است پس
آنحضرت از حضرت امیر المؤمنین ع و یعسوب الدین روایت کرده لا تتجاوزوا بنا العبودیة ثم
قولوا فینا ما شئتم و لن تبلغوا الحدیث یعنی تجاوز مکنید درباره ما از عبودیت و بندگی خدا
بعد از آن بگوئید در شان ما هرچه را خواسته باشید از فضائل قدیمه و نمی توانید رسید بمنتهای
فضائل ما یعنی فضائل ما غیر محصور ست و مدارج آن بتمامه خارج از حیطه شعور بشر چگونه بهمه
آن می توانید رسید نه آنکه هرچه خواسته باشید از حق و باطل و صدق و کذب العیاذ بالله بر زبان
آرید بهذا معنی کلامه علیه السلام لا ما تاوله الجاهلون و حرفه الغالون بعد از آن فرموده
و ایاکم و الغلو کغلو النصاری تحذیر فرموده از آنکه غلو و تجاوز از حد نمایند درباره او مثل غلو نصاری
و فرموده فانی بریء من الغالین یعنی بدرستیکه من بری هستم از غلو کنندگان پس مرد عجمی خادم عرض کرد
یا ابن رسول الله صف لنا ربک بیان فرما برای ما وصف خدای خود را پس بتحقیق آنانکه در جوار ما هستند
اختلاف کرده اند پس حضرت امام رضا علیه التحیة و الثناء وصف نمود خدای تعالی را باحسن صفات

مجد و جلال او و تنزیه او از نقایص و اوصاف و احوال که لایق شان ذو الجلال نباشد پس آنمرد گفت پدر
و مادرم فدای تو باد جمعی از منتحلین موالات و تشیع گمان میبرند که این همه صفات صفات حضرت علی بن ابی طالب است
وانه هو الله رب العالمین پس هرگاه حضرت امام رضا ع این را شنید بر خود بلرزید و غرق عرق شد
فقال سبحان الله سبحان الله عما یقول الظالمون والکافرون علوا کبیرا آیا نبود علی بن ابی طالب
علیه السلام تناول کننده طعام مثل سایر اکلان و آشامنده آب از جمله آشامندگان و نکاح کننده
از جمله ناکحان و امثال آن از امور و بود با این همه نماز گذارنده طاعت کننده بخضوع پیش روی خدای خود
و از تقصیر خود بسوی او رجوع کننده افمن هذه صفاته یکون الها فان کان هذا الها
فلیس منکم احد الا و هو اله آیا پس کسیکه چنین صفات متصف باشد او را خدا میتوان گفت اگر
همچنین پس هیچکس از شما نیست مگر آنکه او خدا است زیرا که همه افراد انسان در این صفات دالّه بر حدوث شریک
هم اند نمیشود که در بعض افراد دلالت بر حدوث کنند و در بعض آن امر دیگر گفت که آنها گمان میکنند که علی
بن ابی طالب ع هرگاه ظاهر کرد معجزاتی را که از قوت و قدرت بشر بیرون است پس آن معجزات دلالت میکند
بر انکه او خدا است و هرگاه صفات مخلوقین عاجزین در او یافته شد معلوم شد که خدا خود را بر مردم
تلبس ساخته و آنها را در پایه امتحان و از مایش آورده تا بدقت نظر او را بشناسند و معرفتشان
اضطراری نباشد آنحضرت فرمود فرقی نیست در تقریر شان و آن کسیکه منقلب سازد دلیل را
بر آنها پس بگوید که هرگاه ظاهر شد از آنحضرت آثارات فقر و حاجت دلالت کرد بر انکه
صاحب این صفات مشترکه در میان سایر ضعفا و محتاجین نخواهد بود مگر بنده از بندگان و فعل
معجزات فعل خالق او خواهد بود نه فعل خود آن شخص فعلم بهذا ان الله الذی اظهره فعل القادر
الذی لا یشبه المخلوقین و نیز از جمله متشابهات ما ولد است انچه دلالت میکند بر انکه حضرت
مشیت الهی و اراده او است و بسا از ابنای این زمان از منتحلین ایمان چنان گمان کرده اند که حدث

خلق الله المشیة ثم خلق بها سائر الخلق دلالت می کند بر آنکه مشیت اوّل مخلوقات و علت
سائر کائنات است و مشیت را جوهر مستقل قایم بذاته پنداشته اند و اراده را فعل الله و قدرت الله
و علم الله گویند و این گمان ایشان باطل و از حلیه صحت عاطل است چه نفی واسطه فی الخلق
از ضروریات دین است و ظاهر است که مشیت نام عزم و اراده است و مأخوذ از شاء یشاء و مشیة و آنرا
جوهر نتوان گفت پس حمل مشیت بر آن مجازیست بعید لا یسوغ عنه الا المکابر عنید بلکه اراده او تعالی
بمعنی علم بمصلحت عین ذات اوست و اراده او بمعنی فعل عین فعل و اراده بمعنی اقتران و تعلق
علم بمصلحت امریست اضافی و المؤثر الحقیقی هو الله لا غیر و معنی حدیث آنست که حق تعالی
مقدر ساخته است که هیچ فعلی از افعال نباشد مگر باراده و اختیار او و خلق بمعنی تقدیر
بسیار آمده است و اگر فرض کنیم که مجاز است پس مجاز اسنادی مجازی اعمی نخواهد بود پس چگونه احتمال
مجاز را در لفظ مشیت با وصف احتمال مجاز فی الخلق ترجیح داده اند و چگونه استدلال
شان بچنین حدیث متشابه محتمل الوجوه بر جوهریت مشیت روا باشد حال آنکه مشهور است اذا جاء
الاحتمال بطل الاستدلال و قولهم نحن مشیة الله از قبیل مجاز فی النسبة است که دلالت
بر مزید اختصاص آل دارد کامره فی نظایره و اما آنچه بعض ایشان بعضی از روایات را نقل کرده اند
نحن علمه و نحن کلمته و نحن امره و نحن عینه اذا شئنا شاء الله و یرید الله ما نریده یعنی
ما علم و حکم او هستیم و ما امر و چشم او هستیم وقتیکه ما می خواهیم چیزی را می خواهد خدا و اراده می کند
چیزی را که ما اراده می کنیم و گفته اند که درین مقام ایشان واسطه صدور اند برای جمیع آنچه
از مشیت و اراده و قضا و قدر صادر می شود و گفته است که امام مقام اشتراست یعنی محل
صدور افاعیل الهی است و اینکه حضرات فرموده اند فهم سر الله المخزون و اولیائه المقربون و امره
بین الکاف و النون لا بل هم الکاف و النون و این اشاره است باینکه حق تعالی ایجاد می کند

له اختصاص [illegible] و خاص شدن [illegible] بیک چیز [illegible]

اشیار را بائمه دین پس این کلام مانا ست بآنچه بعضی از اهل سنت مثل شیخ عبد الحق دهلوی در
نور نبوی گفته است که در حدیث صحیح آمده که اوّل ما خلق الله نوری و سایر مکنونات علوی و سفلی
از آن نور و از آن جوهر پیدا شده و از ارواح و اشباح انبیا عم عرش و کرسی و لوح و قلم و بهشت و دوزخ و ملک و
فلک و انس و جن و آسمان و زمین و بحار و جبال و اشجار و سایر مخلوقات و در کیفیت
صدور این کثرت از آن وحدت و بروز و ظهور این مخلوقات از آن جوهر عبارات و تعبیرات غریب آورده اند
فکل هذا خرص و تخمین العیاذ بالله من ذلک چنین کلمات منقوله باخبار احاد بر تقدیر
ثبوت آن مصداق محض مزید اختصاص است نه معنی ظاهری چه پر ظاهر است که اراده خدا تابع
اراده هیچ کس نیست بلکه اراده حضرات تابع اراده الله است و کافی ست در دفع آن علاوه بر براهین
قطعی روایتیکه شیخ صدوق ره آنرا از زهری روایت کرده گفت حاضر بودم در خدمت حضرت امام
زین العابدین علیه السلام که در آن حال مردی از اصحاب آنحضرت عم حاضر شد پس آنحضرت از راه تفقد فرمود
ما خبرک ایها الرجل پس او عرض کرد که ای فرزند رسول الله صلعم چهار صد دینار طلای
سرخ قرض بر گردن دارم که آنرا از هیچ وجه نه جهت بی چیزی ادا نمی توانم کرد و علاوه بران بار
عیال بسیار بر ذمه ام هست و چیزی ندارم که با آن کفالت شان نمایم پس حضرت گریان شدند و
بسیار گریه فرمودند شخصی عرض کرد که گریه تو از برای چیست ای فرزند رسول عم فرمود که نیست
گریه مگر برای وقت مصائب و محنتهای بزرگ عرض کرد که همچنین است لکن نفهمیدم که درین وقت چه مصیبت
رو داده فرمود مصیبتی ازین زیاده نمی تواند شد برای مرد آزاد موصوف بکرم که به بیند برادر ایمانی
خود را مبتلای حاجتی پس ممکن نشود او را قضای حاجت او و به بیند او را در حالت فقر پس
طاقت دفع آن نیابد بعد از آن صحبت منقضی شد پس هر گاه این حکایت بگوش بعضی منافقین
رسید زبان طعن بر آنحضرت عم گشاده گفت که تعجب است از اهلبیت عم که یکبار ادعا می کنند

که آسمان و زمین و هر چیزی زیر فرمان ایشان است و هر چه را از خدا خواهند حق تعالی ایشان را
رد نخواهد کرد بار دیگر می گویند که ما عاجزیم و بر اصلاح حال خواص اصحاب خود قدرت نداریم پس
این خبر بآن مرد مومن رسید و دلش را سوزانید پس همان وقت بخدمت آنحضرت حاضر گردید و عرض کرد
که چنین و چنین از فلان منافق بمن رسید و کان ذلک اغلظ علی من محنتی پس حضرت
علی بن الحسین فرمود وقت آن رسیده که غیرت الهی کارسازی تو بکند فقد اذن الله فی فرجک
که خدا الحال اجازت داده است در گشایش تو باز صدا زد بخادمه خود اجلی سحوری و فطوری را
که حاضر کن طعام سحرگاه و افطار ما را پس دو گرده نان آورد پس آنحضرت ارشاد فرمود که بگیر
این دو نان را که بغیر از این چیزی نداریم که بتو بدهیم بدرستیکه خداوند عالم ببرکت این دو نان ای تو را
یسر و توانگری کرامت خواهد فرمود پس گرفت آن را و ببازار در آمد و بحیرت بود که با دین آنقدر
و کثرت عیال بیک طرف خدایا انجام کار چه خواهد بود و شیطان بدل او وسوسه ها انداخت
که از این دو گرده نان کارسازی چگونه خواهد شد پس در این حال بگذشت بر ماهی فروشی که یک ماهی
ناقصی در دست او باقی مانده بود و کسی بدو بهم نساخته بود پس باو گفت هل لک ان تعطینی
سمکک هذه البائرة و تاخذ قرصتی هذه البائرة گفت عیب ندارد پس بعوض
یک گرده نان ماهی ظاهر النقصان باو داد و بعد آن گذشت بر نمک فروشی که نمک کمی ناقص نزد او
مانده بود که هیچکس بآن میل نداشت فقال له هل لک ان تعطینی ملحک هذا المزهود
فیه بقرصتی هذه المزهود فیها گفت نعم پس آن مرد با آن ماهی و نمک بخانه رسید و با اهل خانه خود
گفت اصلح هذا بهذا پس هر گاه شکم آن ماهی را شگافتند دو مروارید گران بها در آن
یافتند پس بحمد و شکر خدا مشغول گردید پس در همین حال مسرور بود که ناگهان صدای دق الباب
بگوش او رسید چون از خانه بیرون آمد صاحب ماهی و نمک را دید که هر دو حاضر آمده اند

و می گویند که ای بندهٔ خدا ما کوشش کردیم و همچنین عیال ما هم نانهائی درین گرده‌های نان از
پس گمان نکردیم بتو مگر اینکه فقر و حاجت تو بمرتبهٔ نهایت رسیده که چنین نانی خشک سخت
نست لهذا نانها را بتو رد کردیم و آنچه از ما گرفته بود بطیب خاطر بتو بخشیدیم پس
نانی را از آنها بگرفت و داخل خانه شد هنوز قرار نگرفته بود که باز در را کوبیدند چون برآمد
که فرستادهٔ حضرت ایستاده است و می گوید که آنحضرت فرموده اند که گشایش روزی برای تو
حاصل شد پس طعام ما را برگردان فانه لا یاکله غیرنا و آن مرد مؤمن هم دو مروارید را فروخت
بعوض مالی کثیر که دین خود را از آن ادا کرد و توانگر شد پس بار دیگر منافقین زبان بطعن گشادند
و گفتند که چه قدر تفاوت است در کلام ایشان که گاهی خود را عاجز می گویند و گاهی همچنین نخا
بکرم می بخشند پس حضرت فرمود هکذا قالت قریش للنبی ص کیف یمضی الی البیت المقدس
و یشاهد ما فیه من آثار الانبیاء من مکة و یرجع الیها فی لیلة واحدة من لا یقدر
ان یبلغ من مکة الی المدینة الا فی اثنی عشر یوما و ذلک حین هاجر منها یعنی
همچنین کلام مختل النظام را کفار قریش بحضرت سید الانام گفته بودند که چگونه می شود
که از مکه برود بسوی بیت المقدس و مشاهده نماید آثار انبیا را و برگردد در یک شب کسی که
قادر نباشد بر رفتن از مکه تا بمدینه مگر در دوازده روز در وقت هجرت بعد از حضرت
علی بن الحسین ع فرمود که جهلوا والله امر الله و امر اولیائه معه ان المراتب الرفیعة
لا تنال الا بالتسلیم لله جل ثناؤه و ترک الاقتراح علیه و الرضا بما یدبرهم به
جاهل شده اند آنها قسم بخدا امر او را و امر اولیا و دوستان او را و معامله فیما بین خدا و ایشان را
بدرستیکه مراتب رفیعه عزیزة المنال یافته نمی شود مگر بتسلیم از برای رب کریم در هر آنچه خواسته باشد
و ترک اقتراح و خود رائی و فرمایش بر او تعالی شانه و راضی بودن بآنچه خواهد که نیکی نماید بآن

ایشان ان اولیاء الله صبروا علی المحن والمکاره صبراً لم یساوهم فیه غیرهم
فجازاهم الله تعالی جل جلاله عن ذلک بان اوجب لهم نجح طلباتهم لکنهم مع ذلک لا یریدون
الا ما یریده لهم بدرستیکه دوستان خدا بر محنتهای بی انتها و مکروهات زمان بیوفا صبر می نمودند
هیچ کس غیر ایشان باین مرتبه صبر نمیرسد پس حق تعالی در جلدوی آن نجح حوائج ایشان را
بر خود التزام فرمود لکن معذلک نمی خواهند ایشان بغیر چیزیرا که او اراده می کند برای ایشان
و از این جا لائح شد که هر کس که معامله حضرات مقدسه ائمه طاهرین را با پروردگار عالمین بحق معرفت
شناخته است می داند که ایشان تابع مرادات الهی اند نه آنکه اراده الهی تابع اراده ایشان باشد
لکن اراده و خواهش ایشان مقصور است بر اراده خالق ایشان و موافقت با آن دارد و آن از نسبت متکررست
اگر بر سبیل مجاز بگویند که اراده ایشان عین اراده خدا است و اراده خدا موافق اراده ایشان است
از راه تلازم نه از راه اراده عینیت مطلقه با اقامت قرینه و نصب دلائل و امارات واضحه
ران باکی نخواهد داشت و اما بر سبیل حقیقت پس بطلان آن از اوضح واضحات است این اراده القدیم
تعالی شانه و این اراده العبید اذ بینهما دون بعید و کذلک زعم توسطهم فی الایجاد للعالم
و خلق الکائنات فانه رای غیر سدید قال صاحب العصر والزمان علیه و علی آبائه
الکرام الاف التحیة والسلام من الملک الدیان ان الله تعالی هو الذی خلق الاجسام
و قسم الارزاق لانه لیس بجسم و لا حال فی جسم هو السمیع البصیر فاما الائمة فانهم
یسئلون الله تعالی فیخلق و یسئلونه فیرزق ایجابا لمسئلتهم و اعظاما لحقهم منه
و منها ما ورد فی انهم یعلمون الغیب و انهم یعلمون ما کان و ما یکون الی یوم القیمة یعنی از جمله
مجملات مفتقره الی الایضاح است اخباریکه وارد شده است در خصوص آنکه ائمه علیهم السلام میدانند امور
غیب را و آنچه در زمان گذشته واقع شده است و آنچه آینده واقع خواهد شد تا روز قیامت و این مقام

له نجح نص فرمودی
و در آیندن ما حیتجا
له اثار تفقیح
نشان و علامت
امارات جمع ۱۲

از جمله مفتقره
الی الایضاح است
اخباری که وارد
شده است در خصوص
آنکه ائمه علیهم السلام
میدانند امور غیب را

هم مقتضی تفصیل است پس می‌گوییم که آخوند مجلسی علیه الرحمه در بحار می‌فرماید که مقام این است که غلو
در بارهٔ نبی و ائمه آنست که قائل شوند بالوهیت ایشان یا شریک گردانند ایشان را در عبادت یا در خلق
و رزق یا بگویند که حق تعالی در ایشان حلول کرده است یا متحد شده است با آنها یا آنکه آنها امور
غیب را از خود می‌شناسند یا اینکه ائمه را انبیا قرار دهند یا قایل بتناسخ شوند در ارواح ایشان یا
معرفت ایشان را مغنی دانند از طاعت خدا و این همه امور الحاد و کفر است و دلائل عقلیه و نقلیه در آیات و
اخبار بر نفی آن دلالت دارد و ائمه از این مردم تبری و بیزاری نموده اند و حکم بکفر و قتل آنها داده اند و
هرگاه برسد بگوش تو چیزی که موهم این امور باشد پس بیقین بدان که یا مأول است یا از مفتریات غالیان
و لکن بعض متکلمین و بعض محدثین در این خصوص تفریط کرده اند بجهت آنکه از معرفت مدارج ائمه قاصر
و عاجز شده اند از ادراک غرائب حال شان و شئون ایشان پس قدح نموده اند در اکثر رواة ثقات
بسبب نقل شان غرائب معجزات را تا آنکه گفته اند بعضی از ایشان که از جمله غلو است نفی سهو از ائمه
یا قول باینکه ائمه علیهم السلام یعلمون ما کان و ما یکون حاصلست و غیر ذلک با آنکه در اخبار عدیده وارد است
لا تقولوا فینا بالربوبیة و قولوا ما شئتم و لن تبلغوا و وارد است ان امرنا صعب مستصعب
لا یحتمله الا ملک مقرب او نبی مرسل او عبد امتحن الله قلبه للایمان و وارد است لو علم ابو ذر ما فی
قلب سلمان لقتله و غیر ذلک فلا بد للمؤمن المتدین الا یبادر برد ما ورد عنهم من
فضائلهم و معجزاتهم الا اذا ثبت خلافه بضرورة الدین و بقواطع البراهین او بالآیات
المحکمة او الاخبار المتواترة **اقول** تفصیل این مرام بل تحقیق این مقام آنست که غلو منهی عنه نیست منحصر
در آنچه ذکر فرموده است بلکه اثبات سایر صفات مختصهٔ حضرت باری جلت عظمته از قدم و ازلیت
و تجرد و نفی مکانیت و زمانیت و اثبات نبوت و رسالت و هرچه مخالف ضرورت دین
و قواطع براهین است برای حضرات معصومین غلو و کفر است و اثبات مدارج رفیعه و مراتب منیعه

[illegible]

که باین حد و درسد و با دلهٔ قطعیه و احادیث متواتره برای حضرات از قبیل معجزات و خوارق
عادات ثابت باشد یا عین ایمانست و واجب الاذعانست و انچه از احادیث فضائل موضوع و مخالف اصول
قطعیه منقول و مشروح باشد انکار آن واجب و لازم است و آنچه از فضایل با خبار احاد ماثور باشد
و مخالف ضروریات و قطعیات نباشد آنرا بمحض استبعاد رد نمی توان کرد و نه بالجزم و الیقین اعتقاد
بان توان کرد بلکه علم آنرا باحوال حضرات و ذوات طیبات باید نمود و استنکاف از انتوان فرمود لکن
عدم دلیل حجت امکان و عدم ثبوت استحاله آنست و از جهت انکه ذوات مقدسه ایشان محط[له]
رحمات الهی و فیوضات نامتناهی اند پس هر فیضی و مرتبتی که برای ایشان از خزاین فیوض ربانی و مواید
انعام سبحانی جاری شود عجب نباشد و اخباریکه مشتمل بر تشدد درین امور وارد گشته بنابر رد
بر اعدای دین که در قبول هر فضیلتی از فضایل حضرات بمحض استبعادات دست رد بر سینه
می گذارند حتی وقت استماع افضلیت شان از سایر صحابه که بادلهٔ قطعیه و اخبار متواتره متفق علیها
بین الفریقین ثابت است راه انکار می پیمایند و یکدرجه از درجات غلو آنرا اقرار میدهند پس آنچه هست
مورد روایات تشنیع در خصوص رد فضائل فی الکافی باسناده عن ابان بن تغلب قال
سمعت ابا عبد الله علیه السلام یقول قال رسول الله صلی الله علیه و آله من اراد ان یحیی حیوتی و یموت میتتی
و یدخل جنة عدن التی غرسها ربی بیده فلیتول علی بن ابی طالب و لیتول ولیه
و لیعاد عدوه و لیسلم للاوصیاء من بعده فانهم عترتی من لحمی و دمی و اعطاهم
فهمی و علمی الی الله اشکو من امتی المنکرین لفضلهم القاطعین منهم صلتی و ایم الله
لیقتلن ابنی لا انالهم الله شفاعتی البته یقینی است که منکر فضائل ثابتهٔ ایشان از دایره
ایمان خارج است بلکه منکر و راد هر حکمی از احکام ثابتهٔ ایشان بلکه احکام شیعیان ایشان که حاکم بحکم
ایشانند درین حکم مشارک است تخصیص بفضایل ندارد قال فاذا حکم بحکمنا فلم یقبل منه فانما استخف بحکم الله و علینا رد و الراد علیه

له محط بالفتح منزل ۱۲ منتهی الارب

له عرصه ... پیشه ... زخرف ... ۱۲

رادّ علینا والرّادّ علینا رادّ علی الله وهو علی حدّ الشرک بالله و عدم انکار فضائل
مرویه اثبات و نفی آن بپایه یقین و تواتر نرسیده از بابت احتیاط فی الدین است کما ورد فی الاخبار
من ترک الشبهات نجی عن المحرمات و اما عدم جزم و یقین بآن بخصوصیاتها پس ازین جهت است که
در مسائل اصول اعتقاد علم قطعی در کار است و عمل بر اخبار احاد و جزم بمفاد آن بالاتفاق
نمی شاید خصوصاً وقتیکه بخبر ضعیف ماثور باشد لکن گاه است که علمای دین در مناقب و فضائل
توسّع بکار می برند بر جای تواتر معنوی و اخبار اهل خلاف و ضعاف را در کتب خود مندرج میسازند
تا دلیل الزامی باشد بر مخالف غوی نیز ازین راه که اخبار احاد در اصول اعتقاد محل اعتماد بوده
فاما بدرجه تحقیق پس فضائل یا احکام و سایر مسائل متساوی الاقدام اند در تعرض باسانید
تنقید رجال و تحقیق احوال سند و متن پس خبر واحدی که متصل الاسناد باشد در اصول اعتقادیه
بکار نمی آید فکیف بما فیه ارسال و اهمال او رواة غال او قال چنانکه از بعض مدعیان کمال چنین
ادعائی بظهور رسیده و کافیست درین مقام ذکر حدیث ابراهیم بن ابی محمود که گفت بخدمت
امام رضا علیه السلام عرض کردم یا ابن رسول الله بدرستیکه میرسد نزد ما احادیث در فضائل
امیر المؤمنین ع و اهلبیت طیبین علیهم السلام بروایت مخالفین شما و نه شناختیم مثل آنرا از طرف
حضرات ع آیا اعتقاد بیاریم فرمود ای ابن ابی محمود بتحقیق که خبر داد مرا پدرم ع از پدرش از جدش ع
باینکه رسول خدا ص فرمود من اصغی الی ناطق فقد عبده یعنی هر آنکه گوش دهد بکلام متکلمی پس
بتحقیق که عبادت کرده است آنرا فان کان الناطق عن الله عز و جل فقد عبد الله و ان کان الناطق
عن ابلیس فقد عبد ابلیس یعنی پس اگر آن متکلم از جانب خدای عز و جل گفته است پس
بتحقیق که عبادت کرده است خدا را و اگر از ابلیس حکایت کرده پس بتحقیق که ابلیس را پرستیده است
بعد از آن امام رضا علیه السلام فرمود ای ابن ابی محمود بدرستیکه مخالفین ما چند این احادیث

ساختن در فضایل ما و گردانیدند آنرا بر سه قسم یکی از آن اخبار یست که دلالت بر غلو دارد دیگر آنست که دلالت کند بر تقصیر در امر ما و دیگر آنست که تصریح دارد بمطاعن دشمنان ما برای اینکه هرگاه بشنوند مردم کلمات غلو را در بارهٔ ما تکفیر کنند شیعیان ما را و نسبت دهند ما را بقائل شدن بخدائی ما و هرگاه بشنوند کلمات تقصیر را اعتقاد شان بآن مستحکم شود و هرگاه بشنوند مطاعن دشمنان ما را نام بنام ما را بد بگویند و قد قال الله عزوجل و لا تسبوا الذین یدعون من دون الله فیسبوا الله عدوا بغیر علم ای ابن ابی محمود وقتیکه بگیرند مردم راست و چپ پس لازم بگیر طریقه ما را پس بدرستیکه هر کسکه لازم بگیرد طریقه ما را ما از و جدا نمی شویم و هر کس که مخالفت کند طریقه ما را جدائی می جوئیم از او و بدرستیکه کمتر چیزی که بیرون برود بسبب آن آدمی از دائره ایمان این است که بگوید سنگریزه را که این هسته است و بآن یقین بیارد و بیزاری کند از انکه مخالفت او نماید یا ابن ابی محمود احفظ ما حدثتک فقد جمعت لک فیه خیر الدنیا و الاخرة مولانا مجلسی علیه الرحمة بعد نقل این خبر فرموده که نهی از اعتقاد بفضائل که از متفردات مخالفین باشد منافی جواز احتجاج بآن در رد شان نیست زیرا که در رد شبهات شان ضرورت بآن داعی می شود پس از این حال لایح شد که بر هر خبر اعتماد و اعتقاد نباید کرد و اهمال و ارسال در سند روایت که باعث بر جهل حال راوی در روایت است باوصف احتمال مخالف بودن او چگونه محل اعتماد در خصوص اعتقاد می تواند بود و حدیث ذرونا عن الربوبیة و قولوا فینا ما شئتم اگر دلالت قبول هر روایت مید اشت چگونه روایات مجاهیل و ضعفا و غلاة مطروح می شد و بحث درین مقام اگرچه طول کشید و خواهد کشید لکن دفع شبهات و رفع البنات شایعه درین اوقات مقتضی تطویل بود پس از این طول کلام دل تنگ نباید شد فان الکلام و ان اقتضی الی التطویل لکنه لا یخلو عن التحصیل و حیث کان کلام مولانا المجلسی اجمالا

احتجنا الی بیان التفصیل لدفع اوهام اهل التضلیل اما اینکه فرموده است که بعضی از علما
نفی سهو را از پیغمبر و امام از درجات غلو شمرده اند پس آن فی الحقیقة از راه غفلت از ادلهٔ عقلیه و سمعیه
که معارض روایات تجویز آن است شده چنانکه در بحث نبوت از این کتاب مفصلاً ذکر کرده ایم
و اما نفی علم غیب و علم ما کان و ما یکون پس مقتضی بسط کلام است بنابر تحقیق مرام و دفع اوهام
پس میگوئیم بدانکه فاضل رشتی معاصر از شیخیه در رد بر بعض معاصرین خود گفته است که آنها
تفریط کرده اند و میگویند که امام نمیداند کنیزی را که در کدام کنجی است از کنجهای خانه و فرق
نمی کنند در میان آن نجس و پاک و امام حسین علیه السلام هرگاه در زمین کربلا وارد شد پرسید
که نامش چیست پس در جواب ایشان گفتیم که اگر مجرد سؤال دلیل جهل و عدم علم باشد سؤال او تعالی
از موسی و ما تلک بیمینک یا موسی و قول او یا عیسی ء انت قلت للناس اتخذونی و امی
الهین دلیل باشد العیاذ بالله بر جهل خدا عز و جل هیچ چیزی در عالم تکوین نیست مگر آنکه حضرات
آنرا میدانند خواه گذشته باشد و خواه آینده و اما آنچه در عالم امکان است فلا یعلمون حتی یعلمهم الله
اقول کلام فاضل رشتی خالی از حیف و میل نیست چه نفی علم غیب ضرور نیست چه ظاهر است که اگر بندگان بتعلیم
الهی چیزی را از عالم تکوین یا امکان بدانند امر نیست محال و در توقیع منیع حضرت صاحب العصر و الزمان
علیه و علی آبائه الکرام الاف التحیة و السلام من الملک الدیان که بنابر رد غالیان بسوی محمد بن علی
بن هلال کرخی برآمده وارد است یا محمد بن علی تعالی الله عز و جل عما یصفون سبحانه و بحمده
لیس نحن شرکائه فی علمه و لا فی قدرته بل لا یعلم الغیب غیره کما قال فی محکم کتابه تبارک و تعالی
قل لا یعلم من فی السموات و الارض الغیب الا الله و انا و جمیع آبائی من الاولین آدم و نوح و
ابراهیم و موسی و غیرهم من النبیین و من الآخرین محمد صلی الله علیه و آله و علی بن
ابیطالب و الحسن و الحسین و غیرهم ممن مضی من الائمة صلوات الله علیهم اجمعین

الی مبلغ ایامی و منتهی عصری عبید الله الی قوله واشهد لک واشهد کل من سمع کتابی هذا انی بری الی الله والی رسوله ممن یقول انا نعلم الغیب او نشارک الله فی ملکه او یحلنا محلا سوی المحل الذی رضیه الله لنا وخلقنا له الحدیث پس اثبات علم غیب باین معنی که بدون تعلیم الهی چیزی را بدانند ضروری البطلان است واما بتعلیم خدا و آمنا او پس اگرچه احادیث متعدده مشتمل بر این مضمون که حضرات را علم ما کان و ما یکون حاصل بوده وارد گردیده ظاهر آن فعلیت جمیع علوم در جمیع اوقات است برای آنحضرات لکن چنین عموم محل نظر است علامه مجلسی علیه الرحمه در بحار از شیخ مفید رحمه الله از کتاب المسائل نقل کرده که فرموده است اقول ان الائمة من آل محمد قد کانوا یعرفون ضمائر بعض العباد ویعرفون ما یکون قبل کونه واین کلام مفید عموم علم نیست و مولانا الصالح هرچند در شرح کافی بعض از جاها ادعای عموم علم نموده لکن غالبا ماول است از قبیل مسامحه است در بیان یا اجمالیست که تفصیل آن را موکول ساخته است بر بعض مظان و دلیل بر این است که در شرح کافی می فرماید و ینبغی ان یعلم ان علمه تعالی علی ثلثة اقسام قسم مختص به سبحانه ولا یطلع علیه احدا من عباده وقسم محتوم اظهره للانبیاء والاوصیاء لا مرد له ولا تبدیل وقسم غیر محتوم یجری فیه البداء وهذا کثیر یظهر جل شانه کلا فی وقته لخلیفته فاذا اظهره صار محتوما یعنی سزاوار است که دانسته شود که علم او تعالی بر سه قسم است قسمی از آن مختص است علم آن باو و مطلع نساخته بر آن هیچ کسی را از بندگان خود و قسمی دیگر است که محتوم است و آن را بر انبیا و اوصیا ظاهر فرموده است و گنجایش تغیر و تبدل ندارد و قسمی از آن غیر محتوم است که جاری می شود در آن بداء و این قسم را حق تعالی ظاهر می فرماید هر چیز از آن در وقت آن با امامان و هرگاه ظاهر می کند در حکم محتوم می شود اقول غرض از نقل کلام این فاضل علیه

له مسامحه فروگذاشتن و نرمی کردن ۱۲ منه

عالی مقام آنست که عموم در نزد او ثابت نیست و اما تنقید خصوصیات این کلام و تحقیق این
اقسام پس تفصیلی می خواهد و بزودی باشد که بآن تعرض کنیم و میر یوسف علی که در مبحث قاضی
سید نور الله نور الله مرقده سوالی متفرع بر اثبات علم ضمائر برای ائمه هدی علیهم السلام
فرستاده در جوابش فرموده است که علم جمیع ضمائر ثابت نیست و باز گفتگو درمیانه سائل
و مسئول عنه طول کشید که رساله در آن مولف گردیده لکن طرفین رجوع بکتب معتبره
حدیث کمتر فرموده اند و الحق مع مجیب فی اصل المسئلة و عموم روایات علم ما کان و ما یکون
چندین معارضات دارد اول آنکه شیخ محمد بن یعقوب کلینی بابی را در کافی و علامه مجلسی ره
در بحار برای بیان آن معقود ساخته که علوم ائمه علیهم السلام در هر شب جمعه زیاد می شود
روایت کرده است کلینی در آن باب باسناد خود از ابو یحیی از حضرت صادق علیه السلام
که آنحضرت فرمود یا ابا یحیی ان لنا فی لیالی الجمعة لشانا من الشان گفت عرض کردم
و ما ذلک الشان یعنی آن چیست فرمود که اذن داده می شوند ارواح پیغمبران و ارواح اوصیای
ماضین و روح آن وصی که در میان شماست که بالا برند آنها را بسوی آسمانها تا بعرش پروردگار
برسانند و بر گرد عرش هفت شوط بگردانند و نزد هر قایمه از قوایم عرش دو رکعت بجا آرند
بعد از آن بر گردانیده شوند بسوی ابدانی که در آن بودند پس صبح می کنند انبیا و اوصیا
در حالیکه سینه های شان از سرور مملو و مشحون است و یصبح الوصی الذی بین ظهرانیکم و قد
زید فی علمه مثل جم الغفیر و در روایت دیگر از آن حضرت روایت کرده و لا یرجع الا بعلم
مستفاد و لولا ذلک لانفدنا و وجوه علم حضرات بسیار بود کما یاتی و دوم آنکه
در باب دیگر که معنون است بقول و لولا ان الائمة یزدادون لنفد ما عندهم
از صفوان بن یحیی روایت کرده گفت شنیدم از حضرت ابی الحسن ع که می فرمود شنیدم

ازحضرت

از حضرت امام جعفر صادق ع که می فرمود لولا انا نزداد لانفدنا و همچنین روایت
صحیحه در بیع محاربی از حضرت صادق ع و همچنین روایت صحیحه زراره از حضرت ابی جعفر ع
و در آخر آن زیادتی است و آن اینست که من عرض کردم آیا می شود که زیاده کرده شود در علم
شما چیزی که علم آن رسول خدا ندانسته باشد فرمود که آگاه باش که اگر چنین چیزی اتفاق شود
اولا بر رسول خدا عرض می شود و بعد از آن بر ائمه واحدا بعد واحد تا بما رسد و همچنین در
مرسله یونس و در آخرش بعد مضمون آخر حدیث زراره وارد است لکیلا یکون آخرنا
اعلم من اولنا سوم آنچه در کافی ماثور است قال قلت لابی عبد الله علیه السلام
متی یعرف الاخیر ما عند الاول قال فی آخر دقیقة یبقی من روحه و بهمین مضمون
دو حدیث دیگر است چهارم آنچه در کافی در باب نادر در ذکر غیب مذکور ساخته قال سال
ابو الحسن ع رجل من اهل فارس فقال له اتعلمون الغیب فقال قال ابو جعفر یبسط لنا العلم
فنعلم و یقبض عنا العلم فلا نعلم شارح قزوینی گفته است فلا نعلم ما لا یحتاج الی علمه پنجم
چیزیست که آنرا فاضل رشتی از راه طعن بر معاصرین من اسناد الیهم ذکر کرده که آنحضرت
نمی دانست که کنیز او در کدام کنجی از کنجهای خانه است پس این قول بعض معاصرین نیست مضمون
حدیثی است که ثقة الاسلام شیخ محمد بن یعقوب کلینی آنرا در کتاب کافی باسناد خود از سدیر
روایت کرده گفت که من و ابو بصیر و یحیی بزاز و داود بن کثیر در مجلس حضرت امام جعفر صادق علیه السلام
حاضر بودیم که ناگهان از اندرون محل سرا بسوی ما رونق افزا شد و آثار غضب بر بشره مبارک
نمایان بود پس بمجلس قرار گرفت و فرمود یا عجبا لاقوام یزعمون انا نعلم الغیب ما یعلم الغیب
الا الله عز و جل فاضل قزوینی می گوید هذا یبطل قول الزنادقة والملاحدة الصوفیة
حیث ادعوا ان صاحب النفس القدسیة و صاحب الریاضة والمکاشفة یعلم جمیع الاشیاء

ضرورة ثم قال لقد هممت بضرب جاریتی فلانة فهربت منی فما علمت فی ای بیوت الدار هی سدیر گفت
پس گاه آنحضرت از مجلس خود برخاست و داخل منزل خود شد من و ابو بصیر و میسر نزد او رسیدیم و گفتیم
فدای تو شویم شنیدیم که آنحضرت در باب کنیز خود چنین و چنین ارشاد کردند و ما می گوییم که آنحضرت
علم بسیار می دارند و نسبت بعلم غیب نمی دهیم ترا پس فرمود ای سدیر آیا قرآن نخوانده عرض کردم
آری پس فرمود آیا یافته در آنچه خوانده در کتاب خدا که می فرماید قال الذی عنده علم من الکتاب
انا اتیک به قبل ان یرتد الیک طرفک عرض کردم فدای تو شوم البته خوانده ام فرمود پس
شناختی قائل این قول را و دانستی که چه بود نزد او از علم الکتاب عرض کردم بفرما فرمود بقدر قطره از آب
در بحر اخضر پس چه نسبت آن را از علم کتاب گفتم بسیار کم است پس فرمود آیا خوانده در کتاب خدا قل کفی
بالله شهیدا بینی و بینکم و من عنده علم الکتاب عرض کردم بلی خوانده ام فدای تو شوم
فرمود آیا کسیکه علم کتاب دارد فهیم تر است یا کسیکه نزد او علم من الکتاب یعنی بعض آن عرض کردم بلکه
من عنده علم الکتاب افهم پس بسینه مبارک اشاره فرمود علم الکتاب والله کله عندنا علم
الکتاب کله عندنا و احادیث بسیار دلالت بر اختصاص علم تمام قران بائمه علیهم السلام وارد
نه اختصاص مطلق علم قرآن چنانکه اخباریه گمان کرده اند فلیکن هذا منک علی ذکر اقول برخی
شارح جلیل مولانا الصالح در شرح کافی فرموده که غرض از تعجب آنحضرت انه مدعیان علم غیب برای
او و نفی و هم جماعت که خدائی و یا آنچه نسبت کرده اند از علم غیب مثل علم الهی بنا بر حفظ نفس
خود وشی والا آنجناب با آنکه عالم بما کان و ما یکون بوده چگونه بر او مکان جاریه مخفی می شد پس اگر
کسی بگوید که از آنچه گفتی العیاذ بالله کذب آنحضرت لازم می آید خواهیم گفت که کذب در صورتی
لازم می آید که قصد توریه نکرده باشد با اینکه ما علمت علما غیر مستفاد من الله
تعالی و العلم المستفاد فی الحقیقه لیس علما بالغیب کما اشرنا الیه و قول سدیر فلما

قام من مجلسه دلالت می کند بر اینکه آنچه فرموده بود بر سبیل تقیه بود از بعض حاضرین مجلس والا
در همان مجلس او را سؤال میکردند انتهی لکن منافات این حدیث بعلم ما کان و ما یکون مبتنی است
بر اینکه مراد فعلیت جمیع علوم باشد و آن ممنوع است بلکه مراد قوت قریبه من الفعل است لتعدد
جهات علومهم و تمکنهم من علم ما شاؤا و متی شاؤا و ازین جاست که فاضل قزوینی در شرح عربی
ذیل فقره حدیث گفته و لا ینافی ذلک کون مثل هذا ممکن العلم بالاستنباط
من القرآن کما یجیئی فی احادیث الباب الآتی و لکن حصر ثابت نیست پس ضرورت حمل بر تقیه نباشد
بلی حکم بتقیه در نفی علم غیب علی الاطلاق بحیثیتکه نفی علم مستفاد من الله ازان لازم آید
از سیاق بعض فقرات عجب نباشد فتدبر و مؤید مطلوب است چیزیکه خود مولانا الصالح
علیه با سلف نقله فرموده است که علم خدا بر سه قسم است علمی است که مختص باو تعالی است و احدی
از بندگان خود را بران مطلع نساخته و قسمی ازان محتوم است که مجال بدا در ان نیست آنرا بانبیا
و اوصیا تعلیم فرموده و آن گنجایش تبدیل ندارد و قسمی ازان غیر محتوم است که بدا در ان جاری
میشود و هر چیز که ازان برای خلیفه خود در اوقات آن بیان می فرماید بعد اظهار محتوم فی شیء
او با تقسیم اول اشاره کرده است بانچه در بحار در صدر روایت اصبغ بن نباته وارد است
که گفت شنیدم حضرت امیر علیه السلام را که می فرمود ان الله عنده علم الساعة و ینزل
الغیث و یعلم ما فی الارحام و ما تدری نفس ماذا تکسب غدا و ما تدری
نفس بای ارض تموت و له علم قد اطلع علیه ملائکته فقد اطلع علیه محمدا
و آل محمد یعلمه الکبیر منا و الصغیر الی ان تقوم الساعة یعنی بدرستیکه نزد خدا است
علم قیامت و وقت نزول باران و میداند چیزیرا که در رحم مادرست و نمیداند هیچ نفسی که فردا
چه چیز بهم میرساند و نمیشناسد هیچ نفسی که بکدام زمین میمیرد این است محصل معنی آیه باز فرمود

که او برای خداست علمی که مطلع ساخته است بر آن فرشتگان خود را و آنچه بدین مشابه است پس یاد گرفته مطلع فرموده است محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله اجمعین را بر آن میدانند خورد و بزرگ ایشان تا روز قیامت و بر مضمون این روایت روایات عدیده دلالت می کند لکن معارض است بروایاتی که دلالت دارد بر آنکه آنحضرت را علم بلایا و منایا حاصل بوده و در چنین مقامی حکم جزم با حدی از این دو نمی تواند شد مگر آنکه بر سبیل احتمال چیزی گفته شود و از این جاست که مولانا المجلسی رح درین مقام چند احتمال ذکر کرده است اول آنکه مراد از امثال این روایت متقدمه آن باشد که بخصوصیت وقت آن امور را غیر از خدا کسی نمی شناسد و حضرت را خداوند عالم هر گاه بموت شخصی خبر دهد دقیقه موت بر امام منکشف می شود و همچنین بر ملک الموت دوم آنکه علم حتمی آن برای غیر خدا میسر نیست و آنکه خبر بآن می دهد احتمال بدا دارد سوم آنکه مراد آن باشد که وقت مرگ را بدون اعلام خدا کسی نمی شناسد و علت تخصیص ظهور است در آن یا امری دیگر غیر آن چهارم آنکه حق تعالی مطلع نساخته است بر آن امور احدی از خلق را بر وجه کلی بحیثیتی که گنجایش بدا در آن نباشد بلکه علم آن بر وجه حتم بکسی نمی دهد مگر در زمان قرب حصول آن مثل شب قدر یا قریب تر از آن و این وجهی است قریب که احادیث کثیره بر آن دلالت دارد زیرا که ضروری است از برای ملک الموت از علم بخصوص وقت کما ورد فی الاخبار و همچنین اطلاع ملائکه موکلین بر ابر و باران بوقت نزول آن و همچنین فرشتگان مدبران بأوقات وقوع حوادث انتهی ملخصاً و این همه کلمات دلالت بر عدم عموم علم دارد کما هو واضح لمن نظر بعین التامل فی مطاویها والله سبحانه و اولیائه اعلم و مثل این کلام و اختلاف در میان علمای اهلسنت نیز در علم نبی واقع است عبد الحق دهلوی در مدارج النبوة می گوید مشهور میان مردم آنست که مراد بقول وی سبحانه قل الروح من امر ربی آنست که پروردگار تعالی

ظ وقت تخصیص و علت آن مرگ و مانند آن با اشتراک جمیع امور مغیبه و دین که بدون اعلام حق الهی اطلاع بر آن ها حاصل نمی شود و چون این است در آن اطلاع خلق بر آن ... بوجهی ... و تفصیل آن بر اعلام الهی ... اشیا است ... امور دیگر ... آخر که بعد از ... نسبت به باشد والله یعلم ۱۲ منه طاب ثراه

مستاثر و متفرد است بعلم روح و غیر وی تعالی را بمعرفت حقیقت آن راه نیست و حق آنست که
در آیه دلیلی نیست بر آنکه حق سبحانه و تعالی مطلع نگردانیده است حبیب خود را بر ماهیت روح بلکه
احتمال دارد که مطلع گردانیده باشد و امر نکرده باشد او را که مطلع کرده اند این قوم را
بران و بعضی از علما در علم ساعت نیز مثل آن گفته اند والله اعلم ثم انچه شیخ محمد بن یعقوب
کلینی باسناد خود از عمار ساباطی روایت کرده که گفت سؤال کردم از امام که علم غیب دارد فرمود
نه ولکن هرگاه خداوند عالم می خواهد که چیزی را باو اطلاع دهد اعلام می کند او را بآن
اقول اخبار بغیب که از معجزات انبیا و اوصیا است باعتبار اعلام الهی است پس آن غیب
اضافی است نه غیب حقیقی شیخ مفید می فرماید که ائمه مطلع می شدند بر ضمایر بعض بندگان
و شیء کاین را قبل کون می دانستند و لیس ذلک الواجب فی صفاتهم و لا شرطا فی امامتهم
و لیس ذلک بواجب عقلا و از جهت ادله سمعیه بآن قائل ایم اما بقول مطلق نتوان گفت که
انهم یعلمون الغیب زیرا که قولیست منکر بین الفساد زیرا که این عنوان را مستحق نیست بالتحقیق
مگر کسیکه بنفس خود اشیا را بداند نه بعلم مستفاد و این چنین شخصی نیست مگر خداوند عالم
و علی قولی هذا جماعة اهل الامامة الا من شذ عنهم من المفوضة و من انتمی
الیهم من الغلاة انتهی کلامه علی الله مقامه اقول از ینجا است که حافظ
رجب برسی که میل باین قوم دارد بمقام مسئله عرض اعمال گوید المؤمنون من الشیعة منهم
من یری ان الاعمال تعرض علی النبی و الولی و منهم من لا یری ذلک و منهم من
یری انها تعرض علی الولی دون النبی و تلک خاصة خص الله بها ولیه فنقول
الاعمال تعرض علی النبی و الولی ثم ترفع الی حضرة الرب العلی و مع عرضها
فانکان الامام لا یعلمها الا بعد العرض فما الفرق بین الامام و المأموم

بل یکون فی الرعیة من هو اعلم منه فاین الامامة التی تعریفها انها ریاسة عامة
واین عمومها اذن وان کان یعلمها قبل العرض فما الفائدة فی عرض ما یعلمه وکذا القول
رفع الاعمال الی حضرة الربوبیة فان کان الرب لا یعلمها الا اذا رفعت الیه فالرافع
اعلم من الرب وهو محال لان الرب سبحانه عالم باعمال عباده ومحیط بها وحافظ
لها وقیوم علیها ولا یخفی علیه شیء فی الارض ولا فی السماء فما الفائدة اذا فی عرضها علی
الله ورسوله ولیه اعلم به والجواب عنه ان الفائدة فی عرضها علی الله ان کثرة
الاعوان یدل علی عظمة السلطان واما الفائدة فی عرضها علی الولی فان ذلک
علی سبیل الطاعة والتعظیم لانه ما من امر ینزل من السماء ویصعد من الارض
ویعرض علی الولی لتعلم الملائکة ان لله حجة فی امره وانه مطاع الامر وان اهل
السموات والارض متعبدین بخدمته وحبه فسبحان من استعبد اهل السموات والارض
بولایة محمد وال محمد تشهد بذلک ما رواه محمد بن سنان عن الصادق علیه السلام
انه قال ان لنا مع کل ولی لنا اذن سامعة وعین ناظرة ولسان ناطق انتهی من کلامه
ما اردنا نقله وانکه علم امام بجمیع کائنات در جمیع اوقات شرط نیست در ریاست عامه مقتضی
آن نیست و اعلام آن شان بحسب مصالح بوسطه ملائکه یا الهام برای امامت امام کافی و ضرورت تا
در عرض اعمال نسبت بائمه علیهم السلام مقتضی ظاهر این اخبار و اعلام ست نه خود اظهار
احترام ضرورت تاویل نیست مگر نسبت بمالک علام لا یقاس علیه غیره من الانام گر
نبی وامام باشد پس فلا تغیر بقول من لا یوثق وبقوله فی ان مقام چه آنکه در روایات قریب
استفاضه سیده که تعلیم فرمود جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله بحضرت علی بن ابی طالب علیه السلام هزار باب
که از هر بابی ازان مفتوح شد هزار باب وری فی البصائر باسناده عن ابی نعمانه قال قال

ابو عبد الله علیه السلام علّم رسول الله ص علیاً الف باب یفتح کل باب الف باب و عن امیر المؤمنین ع
انه قال ان فی صدری هذا لعلماً جمّاً علّمنیه رسول الله ص و اگر حضرت امیر ع از اول ائمه
علوم ائمه مبدأ داشتند حاجت بتعلیم شدید نمی‌داشتند قول او تعالی است مخاطباً النبیه صلی الله علیه
و آله و من اهل المدینة مردوا علی النفاق لا تعلمهم نحن نعلمهم نیز خود جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله علی ما حکی عنه رب الارباب می‌فرمود لو کنت اعلم الغیب لاستکثرت
من الخیر و ما مسّنی السوء آیه و در اکثر اوقات منتظر وحی می‌بود قاضی نور الله نور الله مرقده
می‌فرماید مخفی نماند که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله بر ضمائر جمیع مردمان در جمیع
احوال اطلاع نداشته دلیل بر آن آنست که عارف شیرازی فرموده شعر یکی پرسید از آن گم کرده
فرزند * که ای روشن روان پیر خردمند * ز مصرش بوی پیراهن شمیدی * چرا در چاه
کنعانش ندیدی * بگفت احوال ما برق جهانست * دمی پیدا و دم دیگر نهانست * گهی بر طارم
اعلی نشینم * گهی بر پشت پای خود نه بینم * و در اصول عقائد دینیه هیچکس ادعا نکرده
که انبیا بر ضمایر بشر در جمیع احوال اطلاع داشته باشند بلکه تصریح کرده اند باینکه انبیا
علی الاتصال منتظر وحی ذی الجلال می‌بودند و آنچه میر یوسف علی در جواب نوشته بسه چیز
بر میگردد یکی قدح در شیخ سعدی که او متهم است نزد امامیه دوم صدق قول او در حق حضرت
یعقوب و عدم صدق مثل آن در نبی ص که افضل پیغمبرانست سوم آنکه بحکم انا اعلم بما کان
و ما یکون چنانکه در خطبة البیان واقع است ظاهر هرچه در معراج بود و خواهد بود
بآن حضرت رسیده غایتش بامور نگردیده که بی وحی بواسطه جبرئیل بامت رساند بلا شک
انتظار وحی بدین جهت بوده و جناب قاضی در جواب نوشته آنچه نوشته‌اند که از عبارات
خطبة البیان و غیره چون ثابت نمودیم که حضرت امیر ع را اطلاع بر ضمایر بوده بطریق

اولی لازم آید که حضرت پیغمبر نیز چنین باشد جواب آنست که ثبت العرش ثم النقش سخن
در اثبات بست و خدام تا غایت اثبات صحت خطبة البیان بحضرت امیر مومنان علی نموده نه اثبات
اراده عموم علوم در جمیع احوال و اوقات که از ظاهر آن فهمیده اند و در رفع کسانی یکرا
منع هر دو مقدمه نموده ایم پس چگونه می گویند که از عبارات خطبة البیان اثبات مدعا
کرده ایم و آنچه از مقصد الاقصی نقل نموده اند صلاحیت استدلال ندارد بلکه مؤلف آن مانند
شیخ مرد صوفی مجهول المذهبی بوده با آنکه استناد فقیر بشعر شیخ سعدی از آن حیثیت است که آن
شعر متضمن قصه حضرت یوسف است که در احسن القصص مذکور شده و چون قصه حضرت یوسف
در قرآن مذکور است طول تمام داشت جهت تذکره بهمان شعر اقتصار نموده پس فی الحقیقه استدلال
فقیر بشعر شیخ سعدی استدلال بمضمون کلام الهی است پس تعجبیکه خدام از سند آوردن شعر
شیخ سعدی کرده اند عجب با عجب است اول در معظم مواضع وحی ظاهر آنست که انتظار وحی از برای انتظار
حصول علم بوده است نه حصول اذن در تبلیغ و بر متتبع خبیر حقیقت این امر پوشیده نیست لکن
بعضی آیات و روایات بر سبیل انموذج بیان میشود قال الله عز و جل و ما ینطق عن الهوی
ان هو الا وحی یوحی علمه شدید القوی در مجالس از ابن عباس آورده که گفت نماز
عشا را انجا آوردیم یک شبی با رسول خدا صلی الله علیه و آله پس هر گاه سلام بگفت متوجه شد
بسوی ما و فرمود که زود باشد که وقت طلوع فجر ستاره از آسمان فرود آید در خانه یکی از شما
پس او وصی است و خلیفه و امام بعد من پس هر گاه فجر قریب شد هر احدی در خانه خود بنشست
منتظر فرود آمدن ستاره در خانه اش و کان اطمع القوم فی ذلک ابی العباس پس هر گاه
فجر طالع شد در خانه علی بن ابی طالب ستاره فرود آمد الی ان قال فقال المنافقون
مثل عبد الله بن ابی لقد ضل محمد فی محبة ابن عمه و ما ینطق فی شانه الا

الهوی و غوی فانزل الله تبارک و تعالی والنجم اذا هوی ما ضل صاحبکم و ما غوی
وما ینطق عن الهوی الایات و از حضرت امام محمد باقر علیه السلام در تفسیر این آیه منقول است
ما ضل فی علی و ما غوی و ما ینطق عن الهوی و ما کان قال له فی الا بالوحی الذی
اوحی الیه و در سوره کهف او تعالی می فرماید و لا تقولن لشیء انی فاعل ذلک غدا
الا ان یشاء الله فی الفقیه عن الصادق ع ان رسول الله ص اتاه ناس من
الیهود فسالوه عن اشیاء فقال لهم تعالوا غدا احدثکم ولم یستثن فاحتبس جبرئیل
جبرئیل عنه اربعین یوما ثم اتاه و فی روایة فاحتبس الوحی علیه اربعین
یوما حتی اغتم و شک اصحابه و حافظ رجب در مشارق الانوار از ابن عباس
روایت کرده قال جاء رجل الی رسول الله ص فقال یا رسول الله ینفعنی حب
علی فی معادی فقال له النبی ص لا اعلم حتی اسال جبرئیل فنزل جبرئیل مسرعا
فقال له النبی ص یا جبرئیل ینفع هذا حب علی فقال لا اعلم حتی اسال اسرافیل ثم
ارتفع فسال اسرافیل فقال لا اعلم حتی اناجی رب العزة فاوحی الله الی اسرافیل
قل لجبرئیل یقول لمحمد انت منی حیث شئت و انا و علی منک و حیث انت
منی و محبو علی منی حیث علی منک و شیخ صدوق علیه الرحمه در امالی باسناد
خود از حضرت امام زین العابدین علیه السلام روایت کرده که حضرت رسالتمآب
روزی برای نماز فجر بیرون آمد و بعد از نماز ارشاد فرمود معاشر الناس ایکم ینهض
الی ثلاثة نفر الوا باللات والعزی لیقتلونی یعنی ای گروه خلق کیست از شما که برود
بسوی سه کس از کفار که قسم یاد کرده اند بلات و عزی از برای قتل من و قد کذبوا
ورب الکعبة قال فاحجم الناس و ما تکلم احد فقال ما احسب علی بن ابی طالب فیکم

یعنی بتحقیق که دروغ گفته اند قسم برب کعبه راوی گفت پس باز ماندند مردم که هیچ کس
کلام نمی کرد پس گفت گمان ندارم که علی ابن ابی طالب در میان شما باشد فقام الیه
عامر بن قتادة فقال انه وعك فاستاذن فی مضی و صار الیه فاخبر فخرج
کانه نشط من عقال یعنی پس برخواست بسوی آنحضرت عامر بن قتاده و عرض کرد که علی بن
ابی طالب در شدت تپ مبتلی گشته پس دستوری خواست و برفت نزد آنحضرت خبر را
او را بیش تامل برخواست که گویا از بندی ها شده و بزودی خود را نزد حضرت رسالت
پناه رسانید فقال یا رسول الله ما هذا الخبر قال هذا رسول ربی یخبرنی بکذا
و کذا پس عرض کرد که اینچه خبرست که شنیده ام آنحضرت فرمود که فرستاده خدا چنین چنین
خبر میدهد فقال علی انا لهم سریة وحدی فدفع الیه درعه و عمامته و قلده سیفه و ارکبه
فرسه فمکث ثلثة ایام لا یاتیه جبرئیل بخبره ولا خبر من اهل الارض یعنی
حضرت امیر علیه السلام عرض کرد که من تنها کار لشکری در مقابله آنها می کنم پس حضرت رسول خدا
صلی الله علیه و آله زره و عمامه خود را باو پوشانید و شمشیر خود را حمایل او کرد و بر اسپ خود
سوار فرمود و روانه ساخت پس سه روز گذشت که نه جبرئیل از آسمان خبری آورد و نه از اهل زمین
خبری آمد فاقبلت فاطمة بالحسن والحسین علیهما السلام علی ورکیها تقول پس
حضرت فاطمه صلوات الله علیها حسنین علیهم السلام بکنار گرفته بخدمت
پدر بزرگوار خود حاضر شده عرض کرد اوشك ان یوتم هذان الغلامان قریب است
که این هر دو فرزند من یتیم شوند فاسبل النبی عینیه یبکی پس ریخت رسول خدا اشکها
از هر دو چشم خود در حالیکه گریه میکرد ثم قال معاشر الناس من یاتینی بخبر علی
ابشره بالجنة وافترق الناس فی الطلب لعظیم ما رأوا بالنبی وخرج العواتق

فاقبل عامر بن قتادة يبشره بعلي پس فرمود ای گروه مردم هر که از شما بیارد خبر علی بن ابی طالب ع را
بشارت دهم او را به بهشت چون خبر آن رده نشینان از خلق بیرون آمدند پس همان عامر بن قتاده
بیرون رفت و زود برگشت و بشارت داد آنحضرت را بمراجعت علی بن ابی طالب ع
وهبط جبرئيل على النبي ص فاخبره بما كان فيه و جبرئیل نازل شد و خبر مفصل آورد
واقبل امير المؤمنين ع ومعه اسيران ورأس وثلثة ابعرة وثلثة افراس سید علی
ابن ابی طالب ع و با او بود دو اسیر و یک سر مقتول و سه شتر و سه اسپ فقال له النبي ص تخبرني اخبرك
بما كنت فيه يا ابا الحسن پس آنحضرت فرمود آیا دوست میداری که من خبر دهم ترا
بسرگذشت تو فقال المنافقون هو منذ ساعة واحدة قد اخذه المخاض وهو
الساعة يريد ان يحدثه وقد نقلته مختصراً پس منافقان امت گفتند یک ساعت
می گذرد که درد زه گرفته بود اینک میخواهد که خبر دهد او را بسرگذشت او پناه بخدا از این
کلمات بیهوده که از زبان شان برآمد كبرت كلمة تخرج من افواههم ان يقولون الا كذبا
این است معنی مختصر حدیث و تتمه را بخوف طول و اندیشه ملال ناظرین و بیرون شدن
از اصل بحث ترک کردیم بالجمله ازین روایات و امثال آن امر واضح می شود که علم هر شیء بالفعل
برای حضرات حاصل نبود و انتظار وحی برای استعلام حال بود نه برای استیذان تبلیغ گرچه
در بعض مواضع همین قسم باشد و صدوق در رساله اعتقادیه می فرماید که اعتقاد ما در کیفیت
نزول وحی آنست که در میانه هر دو چشم اسرافیل ع لوحی ست پس هرگاه حق تعالی خواهد که بوحی
متکلم شود آن لوح را بر پیشانی اسرافیل ع میزند پس آنرا می بیند و بمیکائیل القا می کند و میکائیل
بجبرئیل و جبرئیل بانبیا میرساند و شیخ مفید ره می فرماید هذا اخذه الصدوق من شواذ
الحديث وفيه خلاف لما قدمه من ان اللوح ملك من ملائكة الله وا...

فی الاصل هو الکلام الخفی ثم یطلق علی کل شیء قصد به افهام المخاطب علی الستر له
عن غیره یعنی آنچه شیخ صدوق در تصویر وحی بیان کرده از اخبار نادره غیر مشهوره اخذ کرده
مخالف است با آنچه خود گفته است که لوح فرشته ایست از فرشتگان خدا و وحی در اصل کلام خفی و
پوشیده را می گویند و اطلاق می کنند آنرا بر هر چیزی که قصد کنند بآن افهام مخاطب را با خفا از غیر او
و وقتیکه اضافه کنند آنرا بسوی خدا بیشتر مختص می باشد بآنچه اختصاص داده اند بآن پیغمبران
الی آخر ما افاده و در تفسیر لا تعجل بالقران من قبل ان یقضی الیک وحیه در ذیل وجوه محتملهٔ آن
گفته است که وحی نداد که خداوند عالم منع بفرماید پیغمبر خود را از عجلت بقرآنیکه در سمای
رابعه باشد زیراکه آنحضرت احاطه نکرده بود علم او بآنچه در آسمان چهارم بود پیش از آنکه وحی آن باو
میرسید فلا معنی لنهیه عما لیس فی امکانه و اگر قائلی بگوید که آنحضرت علم داشت بقرآن
مودع فی السماء الرابعة پس نقض می کند مذهب خود را که تخصیص میداد قرآن را اولا بسمای رابعه
زیراکه آنچه در سینهٔ آنحضرت است باشد فی الارض است فلا معنی لاختصاصه بالسماء الرابعة انتهی
و نهم آنکه در احادیث مستفیضه وارد گردیده ان الائمة اذا شاؤا ان یعلموا علموا شیخ محمد بن
یعقوب کلینی سه حدیث را باین مضمون باسانید مختلفه ذکر کرده در دو حدیث اول از حضرت امام
جعفر صادق علیه السلام روایت کرده که آنحضرت فرمودند ان الامام اذا شاء ان یعلم علم و در
روایت سیم از آن حضرت روایت کرده اذا اراد الامام ان یعلم شیئا اعلمه الله ذلک
اقول و به یجمع بین الاخبار احسن جمع و علیه یحمل احادیث علم ما کان و ما یکون
و ما ورد فی دعاء الندبة المعروفة و در کافی ازین مقوله در باب علم ما کان و ما یکون
وانه لا یخفی علیهم شیء شش حدیث است و در مواضع دیگر نیز این لفظ وارد شده است
و در چند حدیث اول وارد است که سیف تمار می گوید که ما نزد حضرت صادق علیه السلام با جماعتی

از شیعیان حاضر بودیم فقال علینا عین آیا بر ما جاسوسی هست پس ملتفت شدیم براست و چپ
عرض کردیم لیس علینا عین فقال و رب الکعبة و رب البنیّة سه بار بعد آن فرمود اگر من بودم
درمیان موسی و خضر هر آئینه می‌گفتم که علم ما بیشتر است از علم شما و خبر می‌دادم ایشان را بآنچه علم
بآن نمی‌داشتند انّ موسی و ان خضرا اعطیا علم ما کان و لم یعطیا علم ما یکون و ما
هو کائن الی یوم القیمة و ظاهر است که تفحص آنحضرت از وجود جاسوس و عدم آن دلیل است
بر عدم فعلیت جمیع علوم و حمل سوال بر آنچه کاشف از عدم علم نباشد بدون قرینه بینه واضحه
قطعیه روا نیست پس قیاس بر سوال الهی که ساحت علمش از عدم علم قطعاً معراست قیاس
مع الفارق است من له سبیل الی العلم و ان لم یعلم بعد لا ینسب الی الجهل پس نسبت علم
ما کان و ما یکون باعتبار عدم انسداد ابواب علم نسبت بحضرات مقدسه جمعا بین الادله امر مسلمه نیست
و علیه یحمل ما ورد فی حدیث لیلة القدر فی توجیه عرض الاعمال علیهم فیها و همچنین عرض
اعمال بندگان بر سید الانس و الجان در بصائر الدرجات آورده که از ابی الحسن علیه السلام از کریمه
اعملوا فسیری الله عملکم و رسوله پرسیدند پس فرمود که اعمال بندگان عرض کرده می‌شود
بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم هر صبح خواه ابرار باشند و خواه فجار پس بترسید
بلکه از احادیث کثیره معلوم می‌شود که حق تعالی از برای حضرات ائمه جهات کثیره برای علم قرار
داده بود قال المجلسی طاب ثراه باب جهات علومهم و ما عندهم من الکتب و انه ینقر فی
اذانهم و ینکت فی قلوبهم و جای دیگر نوشته است باب ان الله تعالی توقع للامام عمودا
ینظر به الی اعمال العباد و در جمله احادیث این باب از ثمالی روایت کرده قال ابو جعفر
علیه السلام ان الامام منا لیسمع الصوت فی بطن امه حتی اذا سقط علی الارض اتاه ملک
فیکتب علی عضده الایمن و تمت کلمة ربک صدقا و عدلا لا مبدل لکلماته

وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ حَتَّى اِذَا شَبَّ رَفَعَ اللهُ لَهُ عَمُوداً مِن نُورٍ يَرَى فِيهِ الدُّنيَا وَمَا فِيهَا
وَلَا يَستُرُ عَنهُ مِنهَا شَيءٌ یعنی حضرت ابو جعفر ع فرمود که امام از مادر آیینه می شنود آواز ملائکه را
در شکم مادر خود تا آنکه هرگاه متولد می شود فرشته می آید و در بازوی راست او می نویسد وَتَمَّتْ
كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقاً وَعَدْلاً لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ تا آنکه هرگاه
جوان می شود بلند می سازد حق تعالی برای او عمودی را از نور که می بیند در آن دنیا و ما فیها را و هیچ
چیز از او پوشیده نمی شود پس آنچه بعضی گمان کرده اند که در هر حال و هر وقت حضرات را علم جمیع اشیا
حاصل است خالی از تحکم نیست بلکه مراد همان است که گفتیم که ایشان متمکن اند از علم جمیع اشیا
الا ما یثبت استثنائه فاضل قزوینی در شرح احادیث علم ما کان و ما یکون می گوید که مراد از
علم قرآن است فانه تبیان کل شیء یکون الی قیام الساعة لا یخفی علیهم شیء اذا ارادوا
ان یعلموا علموا بالاستنباط من القرآن اقول دانستی که طریق علم حضرات منحصر در استنباط
از قرآن نیست بل هذا احد الوجوه و وجوه دیگر بسیار است چنانکه شیخ محمد بن یعقوب کلینی
در باب جهات علوم ائمه از حضرت امام موسی کاظم علیه السلام روایت کرده قال مبلغ علمنا علی ثلثة
وجوه ماض و غابر و حادث فاما الماضی فمفسر و اما الغابر فمزبور و اما الحادث
فقذف فی القلوب و نقر فی الاسماع و هو افضل علمنا و لا نبی بعد نبینا یعنی انتهای
علوم ما بر سه چیز است فاضل قزوینی در شرح آن گفته که مراد از ماضی استنباط حوادث
سابقه است بر زمان امامت امام حی و مراد به غابر باقی است که از الفاظ قرآن و مدلول مطابقی
و تضمنی آن در می یابند و مراد به حادث استنباط امور متاخره است از ماضی قوله فاما الماضی
فمفسر قال القزوینی ما یصرح به الامام السابق و یلقیه الی الامام اللاحق فلا یحتاج
الی استنباط علیحده و اما الغابر فمزبور قال المزبور المکتوب فی القرآن و اما الحادث

فقذف فی القلوب و هو عبارة عن الهام الله تعالی المقدمات المعلومة بنتیجة صحیحة لا باستنباط
الحوادث بالفکر فی لیلة القدر و نحوها و نقر فی الاسماع بالنون و القاف قال و المراد
اسماع الملک ع لنا نازل فی لیلة القدر و غیرها و قوله لا نبی بعد نبینا دفع لتوهم کون
العلم الحادث بالتحدیث مستلزماً للنبوة و در روایت دیگر از حضرت امام رضا ع منقول است
اما الغابر فما تقدم من علمنا و اما المزبور فما یاتینا و اما النکت فی القلوب فالهام
و اما النقر فی الاسماع فامر الملک ع و این همه صریح است در عدم فعلیت جمیع علوم بلکه علوم
شان بما کان و ما یکون بالفعل و بالقوة بالقرینة من الفعل حاصل است و موکول بمشیت
شان و مشیت شان تابع مشیت الهی است پس چه استغراب دارد که علم شان در بعض احیان مثل سایر
افراد انسان بالفعل تعلق ببعض جزئیات غیر احکامیه و وجود کنیز در کنجی از کنجهای خانه
یا بنجاست و طهارت شیئی خاص بمفاد قول علی علیه السلام لا ابالی ابول اصابنی ام ماء اذا لم اعلم
و بمفاد نحن نحکم بالظاهر حاصل نباشد و هرگاه خواسته باشند بعظایم امور را توانند فهمید زیرا که
دانستی که حضرت امام زین العابدین ع در روایت سمکه فرموده جهلوا والله امر الله و امر اولیائه
وقد سلف تمام الحدیث و بر ظاهر است که حال حضرات در علم کائنات بر یک نمط نیست پس
دعوی فعلیت جمیع علوم که منافی این اخبار و غیر آن از متواترات بالمعنی است افراط است در رتبه
علیه حضرات ایشان بالجمله معرفت مدارج حضرات که خالی از افراط و تفریط باشد بر اکثر ناس
صعب است و لذا ورد ان امرنا صعب مستصعب لا یحتمله الا نبی مرسل او ملک مقرب او مؤمن
امتحن قلبه للایمان و تخصیص قول شان اذا اراد الامام ان یعلم شیئا اعلمه الله
بانچه در عالم امکان است و گاهی از عرصه عدم بعالم اکوان در می آید حکمی است بیجا که دلیلی بر آن
قایم نیست و منافیات صریحه این موجود است اما انچه در حدیث لیلة القدر وارد است پس ظاهر آن است

که عرض اعمال برای اطلاع و اعلام حضرات است اگرچه در بعض مواضع تصدیق معلومات شان
و تطبیق آن کائنات مطلوب باشد لکن حصر در آن ممنوع است و گاه است که تفصیل اجمالی باشد و تفسیر
مجملی کما فی بعض روایات لیلة القدر و اما آنچه میر یوسف علی در مناظره با قاضی نور الله نور الله
مرقده نوشته آنکه قلمی شده که کلام بلاغت انجام حضرت امیر المومنین علیه السلام دلالت بر آن
نمی کند که در جمیع احوال بر ضمایر جمیع مردمان مطلع باشند و همین قدر دلالت دارد که بعضی از اوقات
بر ضمایر مطلع باشند این مسلم است اما حضرت امیر علیه السلام در خطبة البیان فرموده انا الذی اعلم
ما یحدث فی اللیل شیئاً بعد شیء الی یوم القیمة انا الذی اعلم ما یحدث ساعة بعد ساعة
انا الذی اعلم تغیرات الازمان و حدثانه انا الذی اعلم اعمال الخلق فی مشارق الارض
و مغاربها و لا یخفی علی منهم شیء پس قاضی نور الله علیه الرحمه در جوابش نوشته که اسناد
این خطبه بآنحضرت ثابت نیست و فقیر مکرر عرض کردم که عبارات خطبة البیان بوجهی که خدام معنی
آن را فهمیده اند موافق قرآن و اصول نیست پس بالضرورت می باید که نسبت آن عبارات بحضرت
امیر علیه السلام باطل باشد یا تاویل بوجهی باید که مخالف قرآن و اصول نباشد و دیگر مخفی
نباشد که غلاة شیعه بسیار دعویهای بلند و سخنان چند بآنحضرت نسبت داده اند با آنکه
بعضی آنحضرت را خدا گفتند چون راوی خطبة البیان مجهول است می تواند بود که آن خطبه را یکی
از ایشان بآنحضرت منسوب کرده باشد **اقول** معنی آن این است که در آن خطبه واقع است انا آیات الله
الکبری التی اراها فرعون و عصی و انا عصی الکلیم به آخذ بناصیة الخلق اجمعین
ائمه اگرچه از آیات خدا هستند عز و جل و در کافی سألت عن الصادق علیه السلام عن قول الله
عز و جل و ما تغنی الآیات و النذر قال الآیات هم الائمة و النذر هم الانبیاء لکن تعبیر
شان بآیات یا از جهت آنست که امامت مدلول آیات بینات است و یا ازین جهت که آیات

کمال قدرت الهی اند نه آنکه عین آیات خوارق عادات که موسی بنظر فرعون آورده بوده باشند
وخود عصای کلیم موسی زیاده تر اینست که بعد از این نقل کرده اند انا النور الذی قبس موسی منه
فهدیه انا صاحب موسی والخضر ومعلمهما انا اجاوزت الکلیم فی البحر واغرقت الفراعنة
انا حملت نوحا فی السفینة انا صاحب نوح ومنجیه انا الذی انجیت ابراهیم من نار
نمرود انا مونس یوسف فی الجب ومنجیه انا الذی تاب علی داود الی آخر الفقرات
الظاهرة فیما تعتقده الغلاة وحاصل معنی این فقرات آنست که منم نوریکه موسی
اقتباس معارف نمود از ان پس او را براه راست هدایت نمود یا منم نوریکه موسی اقتباس آن نمود
پس براه آورد او را منم صاحب موسی وخضر ومعلم ایشان منم رفیق موسی در دریا منم آنکه غرق کردم
فرعون وفرعونیان را منم آنکه برداشتم نوح را در کشتی منم آنکه صاحب نوح ونجات دهنده او
ومنم آن کسی که رهانید ابراهیم را از آتش نمرود ومنم مونس یوسف در چاه کنعان ونجات دهنده او
منم آنکه توبه داود را قبول کردم این فقرات ظاهر است در اقوال غلاة که افعال خدا را منسوب بحضرت
واقعست وبطلان این واضح است مگر آنکه تاویل سازند بتکلفات بسیار که مناط اعتنا
نمی تواند بود قال فی البحار فی کتاب الحجة بعد ما نقل فی روایة وجدها ابوه فی کتاب عتیق
فی الفضائل فی معرفتهم بالنورانیة مثل ذلک اعنی قوله انا الذی حملت نوحا الخ لو صح
صدور الخبر عنه علیه السلام لاحتمل ان یکون المراد به وبامثاله ان الانبیاء بالاستشفاع
بنا والتوسل بانوارنا رفعت عنهم المکاره والفتن کما دلت علیه الاخبار الصحیحة یعنی علامه
مجلسی در بحار بعد نقل روایت معرفت ائمه بنورانیه که پدرش در کتابی قدیم در فضائل حضرت
یافته بود در آن مثل این فقرات هم آمده می فرماید که اگر صحیح باشد صدور این خبر از آنحضرت علیه السلام
پس بر این تقدیر احتمال دارد که مراد از این روایت وهمچنین از هر روایتی که مشابه باین روایت بوده باشد

والنور علی اختلاف الاسم

آن شک که از پیغمبران باستشفاع بحضرات و توسل با نوار مقدسه شان بکروهات دفع می شد و از فتنه ها نجات می یافتند چنانچه از روایات صحیحه بثبوت میرسد و این تاویل اگرچه صحیح است لکن از سیاق این عبارات بمراحل دورست و اگر راه چنین تاویلات مفتوح شود هیچ کلامی بی تاویل نخواهد بود پس چنین تاویلات حسب ضرورت بعد صحت روایات لایق اعتنا است نه بدون آن والله یعلم من بعد سید یوسف علی نوشته که انچه در صحت نسبت خطبة البیان بحضرت امیر مومنان ع دغدغه نمودند وجهی ندارد زیرا که عقل ناطق است بانکه هر کس را که ذره از ایمان باشد این نوع سخنان بلند از زبان مبارک حضرت امیر علیه السلام نشنیده نقل نمی کند وقاضی در جوابش نوشته که وجه دغدغه در صحت نسبت خطبه مذکوره بحضرت امیر بنابر آنست که هنوز ایمان بآن روی آن خطبه ما ظاهر نشده هرگاه حال این ل با وصول الله هب خلاف آن دلالت کند حکم جزم بر عدم صحت آن باید کرد چه جای دغدغه انتهی بعض کلامه واما انچه بعض نواصب از راه طعن و استهزا گفته است و نیز امام الحلم ما کان و ما یکون نزد اثنا عشریه ضروریست پس این همه اشتیاق فرق شیعه در بلاد عراقین و خراسان و هند و سند خصوصا بلاد پورب و بنگاله و دگن و لکهنو و فیض آباد مفصل او در علوم خواهد بود و مقدار کثرت افواج پلتن ها و شناختگی اینها با فرنگیان و توپخانه و آلات حرب که معتقدان و مخلصان او دارند نیز نزد او ظاهر باد و باوصف این همه خود را مختفی داشتن بتوهم آنکه مثل میرزا مظهر مرحوم کسی بدغا قصد کشتن من نماید کو مرا نتواند کشت که مقدر نیست بر چه چیز حمل توان کرد در اهل سنت و هم در صالحین و انبیا و اوصیا گذشته اند و مخالفین و معاندین آنها در پی ایذا افتاده بلکه هتک عرض و نقصان بدن و اتلاف نفس شان کرده و آنها تن ببلاکشی در رضای الهی داده و صبر پیش نهاد همت ساخته واستتار و اختفا و فرار اختیار نکرده قوله تعالی وکاین من نبی قاتل معه ربیون

فاضل دهلوی اندر راه طعن گفته که اما م... اهل علم ما کان و ما یکون نزد اثنا عشریه ضروریست پس این همه اشتیاق فرق شیعه و مقدار کثرت افواج او را مفصل معلوم باوصف این همه مختفی شدن بر چه چیز حمل توان

ربیون کثیر فما وهنوا لما اصابهم

کثیر فما وهنوا لما اصابهم فی سبیل الله وما ضعفوا وما استکانوا والله
یحب الصابرین حال آنکه موت شان باختیار شان نبود وبطول عمر وغلبه وتسلط خود
در آخر کار یقین نداشتند انتهی کلامه **اقول** این شریر بی‌تمیز در حق امام زمان که مورد آیه تطهیر است
چه قدر دراز نفسی وزبان درازی واستهزاء وطعنه زنی از راه جهل وعدوان بکار برده
جزاه الله عن نبیه واهل بیت نبیه اسوء الجزاء چه بالذات این کلام موکد کلام او
بکلمات کفار که تحکمات بیجا بر پروردگار خود می نمودند واز راه استخفاف به پیغمبران خود می گفتند
لولا انزل علیه سورة من ربه **اقول** اولاً این خود مسلمات اهل خلاف است که سنت الهیه در باره
انبیا که مقربان حضرت سبحانیه اند چنین جاری بوده که اول ایشان را از موت شان خبر میداده
ومیانه موت وحیات ایشان را مخیر می ساخته هرگاه موت را بر حیات اختیار می کردند در آن وقت
حکم بقبض ارواح ایشان می فرمود شیخ عبد الله بن شمس الدین انصاری سنی در عصمة الانبیا
نوشته است اما قصة لطمة موسی الملک بعد ثبوتها قطعیة فیحتمل ان یکون
لاجل اساءته للادب صورة فی ظن موسی لانه ظنه شیطاناً او انساناً تسوّر علیه او بشراً فضولاً
قاصداً لنفسه لما انه قد علم سنة الله تعالی فی انبیائه ان یخبرهم اولاً ویخیرهم
بین الحیوة والموت فبعد ما اختار الموت یامر بقبض ارواحهم فاذا سبق قبل الاجابة
علی التخییر ظن ان القائل المتصور بصورة البشر بشر ایقول ما یقول عناداً وتعنتاً ویستهجن الادب
ویرید هلاکه فحمل الرد فعمد فلطمه دفعاً عن نفسه فادی دفعه الی ذهاب عینه الی آخر ما قال
حاصل معنی آنکه در روایات معتبره اهل سنت وارد است که حضرت موسی کلیم الله ملک الموت را که باراده
قبض روح آنحضرت حسب حکم رب العزت آمده بود یک سیلی زد که حدقه چشم او بیرون آمد وحضرت
در یک چشم زدن او را یک چشم کور ساخت پناه بخدا از چنین افترات بیجا بر رسولان خدا پس

جواب فاضل دهلوی بر این حرف

شیخ عبد اللہ در تاویل آن می گوید بعد ثبوت قطعیت این روایت احتمال دارد که بسبب بے ادبی ملک الموت بظاهر حال ہو گمان کرده باشد که بپناه بخدا این ملک نیست بلکه شیطان است که خود را در زی ملائکه زینت داده یا بشر لیست فضول که بقصد کشتن من آمده زیرا که حضرت سید المرسلین سنت جاریه باری تعالی را درباره موت انبیا که می گوید ایشان را قبل آنکه ایشان را از بیشتر خبر دهد ایشان را مخیر سازد در میان موت و حیات پس بعد آنکه موت خود را اختیار فرمایند امر می شود بد ملک الموت را بقبض ارواح ایشان پس هرگاه ملک خلاف ضابطه بدون سبق اطلاع و تقدیم تخییر گفت که داعی حق را لبیک اجابت بگو بفادلن تجد لسنة الله تبدیلا حضرت موسی دانست که این ملک الموت نیست بلکه مدعی کیست متعنت و معاند نیست که بسو ادب من غیر اذن الرب آمده است پس دفع ضرر او از خود لسبیل و زن فرمود و آن منجر بکوری یک چشم ملک الموت گردید چنین تاویلی را برای کور ساختن چشم ملک گوش فلک نشنیده باشد این بود عصمة الانبیا که از تخطیة الانبیا که سابقین او نوشته بود عدول ابدعوی عصمت کرده بود مضایقه نداشت و لکن این چه حرفی است که بر زبان آورده اگر پیغمبران در میان فرشتگان و شیاطین و اشرار انس و جان تمیز ندهند پس وحی را چگونه از وساوس تمیز خواهند داد و ملکی که از جمله ملائکه مقربین باشد که آنها مصداق هم بامره یعملون می باشند چگونه برای اسائت ادب بدون اذن رب اقدام تواند کرد و پروردگار عالم چگونه از سنت قویمه خود تخلف ورزیده باشد و کیف ما کان هرگاه سنت جاریه پروردگار عالمیان درباره موت پیغمبران آنچنان باشد که اول پیغمبر آنرا از عزم قبض روح مقدس شان ایشان را آگاه و مخیر فرماید و باز ایشان را در موت و حیات مخیر سازد پس از این سنت آئمه چنانکه آئمه هدی در نزد شیعیان آگاه اند البته پیغمبران نیز بتصریح صاحب عصمة الانبیا آگاه اند پس فرار حضرت موسی علی نبینا و آله و علیه السلام را از دست خدا ناترسان فرعونیان در هنگام اخبار مومن آل فرعون

زعم کرده که ملک بے ادبی کرده بود و ملک الموت را تعجب بے ادبی است

اسائت ادب ملک الموت را ثابت کرده

انبیا را هم مخیر کرده اند

بما حکاه الله تعالی فی القرآن حیث قال عز من قائل قال یا موسی ان الملاء یأتمرون بک
لیقتلوک فاخرج انی لک من الناصحین فخرج منها خائفا یترقب و بمرحله حیز
حمل توان کود و همچنین اختفای رسول مختار در غار از شر کفار که در فکر قتل و آزار آنحضرت
بودند و حکم آنجناب در آن هنگام به علی بن ابی طالب ع بخواب بستر مبارک که بسبب آن شرف
خطاب و من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله برای آنحضرت حاصل گردید و همچنین هجرت
آنحضرت بدیار یثرب و ایثار سکنای مدینه طیبه بر وطن اصلی و جای قرار خود از چه راه مگر آنحضرت
که افضل المرسلین ص بودند با آنکه نزد جمعی از اهل سنت بتصریح عبدالحق دهلوی بر حقیقت روح و علم
ساعت و دیگر اسرار ربانیه و خصایص سبحانیه مطلع بود برین سنت الهیه اطلاع نداشت یا از مقوله
ربانیه و لن تجد لسنة الله تبدیلا با خبر نبود یا وثوق بوعدهٔ حضرت رب العزت بنصرت
و اظهار شوکتش که از اخبار و آثار کثیره ثابت است نداشت کل ذلک من المستحیلات پس اگر علم
و اختیار ائمه دین بموت و حیات و ازمنه و اوقات آن موجب وجوب اقتحام شان در مهلکه بوده باشد
پس علم انبیا بطریق اولی موجب آن خواهد بود و اگر علم شان بسلامت خود مشروط بتحرز از چنین
مهالک الا عند ارادة الله منهم ذلک بوده پس همچنین علم ائمه بسلامت خود مشروط بتحرز از چنین
مواقع خواهد بود و ثانیا می گوئیم جناب والد ماجد رفع الله درجاته فی الجنان در جواب این کلام کلمات
تتبع و دو بیرون از پادشاهان ایام جاهلیت را در معارضه این مقام ذکر فرموده که حق سبحانه و تعالی
بلا شک و ارتیاب و بلا خلاف عالم السر و الخفیات است چرا در اوقات بی سامانی و آرزومندی
سلاطین با آن خاتم پیغمبران را بوجود دنیا ورد تا از تعب و نصب و تحمل اذای قوم خود محفوظ
و اهل اسلام بصنوف نعم در راحت محفوظ می بودندی فرماید که از جمله چنین وقایع قصهٔ ملک
تبع است که از جذب القلوب شیخ عبدالحق دهلوی بذکر آن می پردازم و آن اینست که چون تبع

بتسخیر ممالک شرقیه برآمد و اتفاق مرور او بمدینه طیبه افتاد یکی از پسران خود را در مقام بخلافت نشانده متوجه شام و عراق شد و اهل مدینه پسر او را بدغا کشتند تبع بقصد انتقام باز بسر مدینه آمده داد قتال داد و پسر او در معرکه کشته شد پادشاه سوگند خورد که تا این بلده را خراب نکند قدم پیشتر ننهد بعضی از احبار یهود که با وی بودند گفتند که این بلده محفوظ بحفظ الهی است و این را هیچ کس خراب نتواند کرد و این شهر دار الهجرة پیغمبر آخر الزمانست که از اولاد اسمعیل باشد تبع باستماع این کلمات از اراده که داشت باز مند محمد بن اسحاق می آرد که تبع خانه برای نبی آخر الزمان بنا کرد و با وی چهار صد از علمای توریت بودند که ترک مرافقت او نمودند عقد موافقت بر اقامت مدینه بار زده ادراک سعادت صحبت پیغمبر آخر الزمان بربستند تبع برای یکی از ایشان خانه بنا کرده جاریه بخشید و اموال جزیله داد و کتابی نوشت که در آن شهادت اسلام خود ثبت نمود و از الجمله این ابیات است شهدت علی احمد انه ❊ رسول من الله باری النسم فلو مد عمری الی عمره ❊ لکنت وزیرا له و ابن عم ❊ و این کتاب را مختوم ساخته بکلانترین این جماعت تفویض نمود و وصیت کرد که اگر وی نبی آخر زمان را دریابد این کتاب را بخدمت او برساند و اگر نه باولاد و اولاد اولاد خود بدهد و قریب باین حکایت حکایت ملک سیف ذی یزن و حاصل آن بنا بر آنچه در کتب سیر فریقین مسطور است آنست که چون حق تعالی او را بر مسروق ابن ابرهه فتح و ظفر ارزانی فرموده صنادید عرب بتقریب مبارکباد نزد او رفتند و آن پادشاه بعد از آنکه بلوازم مهمانداری آنها پرداخت روزی حضرت عبد المطلب جد پیغمبر خدا را از میانه آنها طلبیده در خلوت بشارت بوجود محمد صلی الله علیه و آله یاد داد و گفت که این امر از یهود بپوش و بقوم خود مگو که از حسد ایشان ایمن نیستم و بدانکه چون آنحضرت مبعوث شود قریش با او مخاصمه نمایند و فتنها انگیزند و آنحضرت بضرورت از مکه بیرون آید

احبار علمای یهود ۱۲

مرافقت با کسی همراهی کردن ۱۲

ادراک دریافتن ۱۲

وقدم در بادیه مهاجرت بسوی یثرب نهد و با اهل مدینه که در دایره پیروی او آمده باشند ملحق گردد
و مهم دین مبین در آن بحر مدین انجام پذیرد و من اگر بر حیات مستعار اعتماد میداشتم لشکرها مرتب
ساخته به یثرب می‌شتافتم و بنصرت دین حق می‌کوشیدم پس این ناصبی و احزاب او بادشاه تیغ
و سیف و بزن را بمنزله شاه اسماعیل صفوی و شاه عباس صفوی قرار دهند و حق تعالی را که
قادر قوی و مالک بنده ضعیف خود که مهدی امت باشد بجای مهدی آخر الزمان ع و او تعالی را با خطاب
با عطاب خود که ترا چه خوف و اندیشه که در امثال چنین زمان که دو بادشاه عظیم الشان خود را برای
نصرت و امداد جناب خاتم الانبیا آماده کرده بودند و تمنای آن داشتند که در رکاب سعادت
آنحضرت اعدای او را مقهور سازند آن پیغمبر را مبعوث نگردانید الی مثل ما قال پس در این صورت
آنچه خدا جواب اینها خواهد داد مثل همان جواب این مهدی که در وقت سلاطین صفویه خروج نکرد
خواهد بود بلکه بطریق اولی الی آخر ما افاد فاجاد و قال و الغیا قول سیف و بزن و امر او
بکتمان آنحضرت از یهود و هم از خویش و اقوام خودش که قریش باشند با آنکه مبدء البعثت که
کمال کار این پیغمبر چنین و چنین خواهد بود و همچنین حراست حضرت عبد المطلب نفس نفیس
او را از اشرار قریش و مزید اهتمام بحفظ و صیانت آنحضرت مثل مخفی داشتن ام ابراهیم ابراهیم ع را
و مادر موسی حضرت موسی ع را در دست حجت بر ناصبی بگمان می‌کند که هر گاه بحسب تقدیر ازلی مقرر
شده بود که حضرت صاحب الامر ع تسلط هم خواهد رسانید دیگر او را هیچ عذری در غیبت و اغتیاب
نماند خواه انصار با او باشند و خواه نباشند لیکن اگر سنیان گویند که خدا را میرسد که بگوید من آنچه خواهم میکنم
گوئیم مهدی علیه السلام را میرسد که بگوید که من آنچه میخواهم نمی‌توانم کرد چنانچه محمد صلی الله
علیه و آله در وقت وجود انصار نشستن تعیین سید آنکه دو مراد به در وقت سلاطین صفویه امر
بخروج ننمودم امتعذور دارید ثانیا میگوئیم که برای ما است که دلیل علم آنحضرت بما کان و ما یکون

[illegible]

بر ناصبی منقلب سازیم و گوئیم علم حضرات بما کان و ما یکون کیفما کان بمعنی ظاهری این باشد و خواه بمعنی
متی شاؤا ان یعلموا علموا که مشتمل بر فعلیت شطری وافی از علوم و قوت قریبه سائر آن باشد علی ما حققه
المحققون باعث بر تحکم بظهور آن نور پروردگار غفور نظر باجتماع اسباب و تهیا سائر امور
از آمادگی مدعیان نصرت از موالیان و مظهران ولای آنحضرت نمی تواند شد چه ادعای لسانی
امریست جداگانه و تاهب و تهیا واقعی امریست علیحده اگر در نظر ظاهر بینان این همه عساکر
معاون و ناصر آنحضرت بنظر در آیند لیکن کجا که در علم بواطن و سرائر و معرفت ضمائر که شیعیان برای
آنحضرت مثل سائر آبای طاهرین او بمفاد روایات مخبر صادق باثبات رسانند نیز امر بهمین منوال
باشد بلکه می تواند بود که آنحضرت بسبب علم ما کان و ما یکون و اطلاع بر ضمائر شان بعدم صدق
ایشان در ادعای نصرت دانسته باشد و بمفاد الملک عقیم فهمیده باشد که اینها بوقت ظهور من و انعزال
خود ها از مناصب که مناسب حال شان نباشد و در وقت اظهار عدل واقعی و تسویه بین الضعیف
والقوی دشمن من خواهند گردید و چنانکه امویه و عباسیه بلکه سائر مدعیان خلافت با وصف
ادعای قرابت و اعتراف باحقیت حضرات هیچ دقیقه از معادات و قتل و غارت و هتک حرمت
بمحض توهم ادعای ریاست و تخیل اخلال بمبانی حکومت فرو گذاشت نکرده باشند این مدعیان ریاست
نزد صاحبان فهم و گیاست گو مدعی موالاة و آرزومند ملاقات باشند در هنگام عزل شان
از مناصب جلیله که بسبب فسوق لایق آن نیستند نیز بر دعوی خود قایم نخواهند بود و کار
بمعادات خواهد کشید و نوبت از جائی بجائی خواهد رسید پس علم آنحضرت بباد شاهی چنین
بادشاهان سبب ظهور آنحضرت چنانکه ناصبی گفته نخواهد بود بلکه سبب عدم ظهور و آنزوا خواهد بود پس
شگرفست که این ناصبی بگمان فاسد خود که بر از جهل و خطا بسبب باو صف عدم خبرت بر بواطن امور بحجت
بر عالم ضمائر و سرائر می‌اید و نمیداند که علم امثال او بر امام زمان حجت نیست بلکه علم یکی بر دیگری

باعث الزام نمی تواند شد بالخصوص هرگاه علم معترض ظاهربین نسبتی بعلم حقیقت بین نداشته باشد
پس چگونه امام زمان از علم خود قطع نظر نموده بر گفته این و آن اعتماد نموده ظهور نماید خصوصاً بعد آنکه
حال امویه و عباسیه بتجربه و بپایه امتحان رسیده باشد آری هرگاه باعلام الهی صدق مدعیان
نصرت کماهی اطلاع خواهد یافت البته ظهور فایض النور رونق افزای جهان خواهد گردید و زمین را
از عدل و داد پر خواهد فرمود اللهم عجل فرجه وسهل مخرجه واجعلنا من انصاره و
اعوانه والقائلین لاعدائه واهل شنآنه پس بمجرد توهم فاسده احتمال کاسد عدم
واستعداد اهل زمان بر امام زمان زبان طعن نتوان گشود هرگاه پیغمبران اولی العزم را در معرفت حال مردم
وانتخاب مخلصان امم بسبب حکم علی الظاهر اشتباهی رو دهد که مثل حضرت موسیٰ از هفتاد هزار هفتصد
واز هفتصد هفتاد نفر را برای مناجات پروردگار خود اختیار فرماید حال کفر و نفاق آنها
در وقت مکالمه با حضرت رب العزت برخلاف مترقب بروز نماید حضرت رسالت مآب در جنگ حنین
لشکر عظیمی از مهاجرین و انصار بیارآید باز در مقابله کفار کافه مهاجرین و انصار آنحضرت
و وصی آنحضرت را در میانه کفار اشرار یکه و تنها گذاشته راه فرار بر قرار اختیار نمایند مظنه
ظاهربینان مردم ناشناس که بوهم و قیاس خود در حق جمعی بهم رسانند چگونه نزد باطن شناسان دل آگاه
بپایه اعتبار و محک امتحان و اختبار تواند رسید پس بگمان فاسد شان اعتماد نموده البته قدم
جسارت بر اظهار ریاست نتوان گذاشت و مقوله الملک عقیم را از نظر نتوان انداخت و رابعاً از انچه
بعض وجوه که جناب والد ماجد اعلی الله درجاته فی الجنان درین مقام افاده فرموده مختصر بیان
می شود که از جمله وقایع که دلالت بر بطلان زعم ناصبی دارد و ارباب انصاف را آگاه می سازد ماجرای
جنگ احد است و آن در کتب تواریخ و سیر مفصلاً مذکور و بر السنه جمهور مشهور است هرگاه ارباب عقل و
هوش بنظر تامل بملاحظه آن پردازند بیقین میدانند که آنانکه بزعم شما حق تعالی در قرآن مجید مدح

وستایش آنها در باب یاری و نصرت و حسن عقیدت نسبت بجناب سید المرسلین ص در مواضع بسیار
فرموده و بگمان شما بنهایت شجاعت و جلادت عرب موصوف و با ایمان واقعی بمشاهده معجزات
نبوی ص فایز بودند و یقین داشتند باینکه دین آنحضرت ص بر سایر ادیان غالب خواهد آمد و آنحضرت را
تسلط تمام بهم خواهد رسید وقت شدت هیجا و صعوبت وغا از خدا و رسول ص شرم نکرده
فرار را با قرار در نزد رسول مختار ص اختیار کردند و بآن حمیت عرب که مشهور بود پروا از عار
و عقوبت نار ننمودند پس چه گمان میکنی در باب نصرت و یاری قشون و افواج سلاطین صفویه و بهمنیه
که از جمله آنها فساق بوده اند و جمعی بفساد اعتقاد و تصوف مبتلی گو زبانی ادعای نصرت
و غلامی حضرت صاحب الامر علیه السلام نمودند لکن چون اقوال آنها مطابق افعال شان نبود معلوم است
که حال آنها در شدت و صعوبت چه خواهد بود بالجمله ادراک وجود انصار واقعی و دریافت بواطن
حالات بشری مخصوص جناب رب الارباب و حضرت رسالتمآب ص و من عنده علم الکتاب و آله
الاطیاب ممن اطلعهم علی خفایا اسراره و انبئهم باخباره من الراسخین فی العلم هرکس
نمی تواند که بمجرد ادعای نصرت که از کسی بمنصه ظهور رسد جزم نماید باینکه او از انصار واقعی است و ارباب
عقل و هوش را از ملاحظه مرآت ماجرای مصالحه حدیبیه متجلی و هویدا می گردد که این نواصب عداوت
اهلبیت ع را که بر جگر گوشه جناب رسول خدا صلی الله علیه و آله که سمی آنحضرت است اعتراض نموده
تاسی تام بخلیفه ثانی حاصل است در اعتراض بر حضرت رسالتمآب ص که پی بمصالح و حکم ربانیه و حکمت
مقربان درگاه صمدانیه نبرده گمان برد که پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله بمحض جبن و عار و ننگ مصالحه را
بر خود التزام می فرماید و ازین جهت زبان بایراد بر آنحضرت ص گشاده گفت لم نعطی الدنیة چنانچه
از فاروق مرویست که در آن روز امر عظیم بخاطر من خطور کرد نزد رسول خدا ص رفتم و گفتم که نه تو پیغمبر خدائی
گفت بلی گفتم نه ما بر حقیم و دشمنان ما بر باطل فرمود بلی پس گفتم که چرا این حقارت و مذلت قبول

میکنم فرمود که من رسول خدا ام و او مرا ضایع نخواهد گذاشت و البته آنچه بمن وعده فرموده وفا بآن
خواهد فرمود باز فاروق گفت که تو نه بمن وعده فرمودی که بزودی بمکه رویم و طواف خانه کعبه نمائیم فرمود
آری لیکن نگفتم که امسال واقع میشود فاروق از نزد رسول محزون برخاست و نزد صدیق رفته
شکایت کرد او مطابق قول رسول جواب داد و در روایتی گفت او فرستاده خداست هرچه میکند بحکم خدا
میکند و مصلحت در آنست درست است که این کتاب مدار بر گفته او اعتراض مکن و در روایتی آمده که آنحضرت
فرمود فراموش شد شما را که در روز احد راه فرار را پیش گرفتید و من شما را میخواندم و هیچ یک از
شما التفات نمیکرد فراموش کردید روز احزاب را که دشمنان از اعلی و اسفل متوجه بودند و همچنین
مواطن کثیره را یاد ایشان آورد و خامسا میگوئیم آنچه از سیر سلف صالحین و پیشوایان دین
گذشته در بلا و در راه خدا مستند است بقوله تعالی وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا
وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ
الصَّابِرِينَ تعریضا بصحابه حضرت خاتم الزمان علیه السلام کرده پس مصداق لقد ضحکت بعد استعبار است
که آدمی را بر زعفران زار می اندازد این ناصبی میخواهد که عیب فرار و عار نامردی و جبن خلفای
خود در اکثر شهره آفاق و دیار است بمکر و حیله مختفی و مستتر نماید و عیب آنها را بذریه طاهره
سید الثقلین الحاق کند که مودت ایشان بنص قرآن اجر رسالت افضل پیغمبران است بکمال استخفاف مستند
گرداند حال آنکه مراتب جلیله منیعه و مقامات عالیه رفیعه حضرات نزد دوست و دشمن در کمال ظهور
و علو مثل آفتاب تابان و روز روشن بر جهانیان هویداست حتی الغیث بنی عبد المطلب و آل ابی طالب
و بنی هاشم و بنی الزهراء عن اقرانهم ناکلین و عن اعدائهم خائفین رجحت بنی هاشم
سیما بنی عبد المطلب بالخصوص بنی علی و بنی الزهرا را در وقت معارضه کبران از محاربه
و مجاهده و گردان یا مقامات ثبات اقدام ایشان در معارک مردانه که مصداق لم نخاف

فدر بعد ثبوتها بوده و پاکی اکثر صحابه در ان بر جا نمانده بر السنه جمهور مشهور است هذا جدّهم
الاعلی علی المرتضی اسد الله الغالب لیث بنی ابی طالب مفرق الکتائب این است جد کلان
شان که شیر خدا و غالب بر اعدا و مفرق جماعات اهل عناد در وغا بود اوّل المجاهدین
مقدمهم فی النزال حین قتل الفرسان والرّجال پیشتر مجاهدان و مقدم مردان در معارک
قتال در وقتیکه اقران و امثال وی از وی دیدند و چاره کار در کناره کشی میدیدند شجاعت
وی میان عالمیان ضرب المثل و حملات او در جهانیان از همه افضل بلکه یک ضربت او افضل
از عبادات جن و بشر و هو الذی قاتل الابطال بما جری ذکره علی السن العالمین فجاهد
بذی الفقار مردة الکفار و عتاة الفجار من القاسطین والناکثین والمارقین قد عجبت من
حملاته فی الوغا ملائکة السّموات العلی روحی له الفدا جاهد فی الله جهادا فی سبیله
ابان الله به فضله علی القاعدین بما هو ظاهر مستبین و انت ذرّیّته الاطائب
وعترته الاکرمون النجد والشجاعة و مقاساة دواهی ریب المنون افنسیت او
تناسیت سبط الرّسول الامین ابا الائمة التسعة الانجبین کیف قاتل علی قلة
من ناصره بحیث لا مغیث له و لا معین قتالا شدیدا یطیح الرؤس والایدی لاعداء الدین
قاسی دواهی الزّمان و تحمل کلّ اذی نال له من یدی اهل الشنآن و هو اربط جاشا و اشد
باسا مع انه قد حوصر بین الاعداء و منع من الماء فجاد بنفسه و جاد من معزّیه بمهجتهم
من ولده و عشیرته فی سبیله حتی مضی لسبیله حتی قتل فی شانه ما رایت مکثورا قط قتل
ولده و عشیرته اربط جاشا منه فبعد ما تمّت الحجّة اوصوا بالصّبر و سلوک هذه المحجّة
فما علیهم من الائمة و ربّهم اعرف بمصالحهم و مصالح الامّة و اوصیا که در بعض اوقات با وجود
مساعدت اسباب ظاهری متحمل شداید و مکاره می شوند نه ازین جهت است که بناه بخدا از ندگانی

خود را عزیز میدارند و محنتها و مشقت ها را بر خود گوارا نمیدارند بلکه مبتنی بر مصالح جلیه یا حکم
خفیه می باشد از کلام خود ناصبی لائح میگردد که استتار برای تدبیر کار و مصالح روزگار غیر جبن
و خوف نیست از اشرار کما ذکره فی ذیل قصة الغار پس اختفا بحکم خدا بمصالح اختیار حال
اهل روزگار و یا از جهت اطلاع بر بواطن اسرار اصلا بخوف جانی اشعار ندارد و طول قصور
زمان را درین حجه خلل نیست بر محاذاة آنچه در حق امام زمان ع که تابع فرمان حکیم علی الاطلاق است
از راه طعن و طنز بطعن سنان لسان گفته کفار و جاحدان نبوت انبیا نیز نمی توانند گفت که چرا حضرت
عیسی ع بعد ما رفعه الله الی السماء و زال عنه خوف الاعداء و حضرت ادریس و حضرت خضر که حجج خدا
بوده اند در میان خلق برای هدایت بر نگشتند و کناره گزیدند و راه مجاهده نه پیمودند و خود داری فرمودند
بعد مقابله و مجاهده حضرت سید الشهداء ع و ظلم و بیداد اشقیا و عذر مدعیان نصرت دیگر مقام اتمام حجت
و هوس قائم و ریشخند باقی نمانده قال والد العلام فی بعض افادات المقام و هم از آنجمله قصص
و واقعات که مدهوشان باده غفلت را بهوش می آرد و زنگ این تلبیسات و تدلیسات را که ناصب عداوت
بکار برده می خواهد که عوام خلق را فریب دهد از مرآت حق بزداید واقعه هائله حضرت مسلم ع و حضرت
سید الشهداء ع است بیان آن بقدر آنچه بما نحن فیه تعلق دارد آنست که چون اهل کوفه نامه های
متواتر و رسولان پی در پی متضمن استدعای قدوم آنحضرت ص فرستادند و اظهار مراتب نصرت
و یاری بقسمی که شایان شیعیان خالص می باشد در خدمت آنحضرت ع کردند حضرت امام حسین علیه السلام
طریق حزم و احتیاط مرعی داشته حضرت مسلم بن عقیل را که برادر عم زاد آنحضرت ع بود بکوفه فرستاد
و نامه بدین مضمون قلمی فرمود که مسلم بن عقیل را از طرف خود بسوی شما روانه ساختم تا او حقیقت
حال موافقت و خلوص شما را که در باره من دارید و حال عزم و ثبات که دارید بالمشافهه دریافت
نماید و شما را امر می کنم که با او بیعت کنید و عهد و پیمان بقسمی که می باید محکم سازید اگر او مرا

از حسن ارادت شما و خبر بیعت کردن شما مخبر ساز و انشاء الله تعالی من از عقب روانه شده بشما
میرسم والسلام پس چون مسلم بکوفه رسید اهل کوفه قریب هیجده هزار مرد بشرف بیعت فایز
شدند و در اظهار مراتب خلوص عقیدت و اظهار حسن ارادت دقیقه فرو گذاشت نکردند
حضرت مسلم حقیقت حال را بخدمت امام حسین علیه السلام فرستاد آخر اهل کوفه با این همه
عهد و پیمان نکث عهد نمودند و طریق عذر و مکر را پیش گرفتند و حضرت مسلم را شهید کردند
و آنچه بر حضرت سید الشهداء ع گذشت بر تمام خلق واضح و روشن است احتیاج بیان آن نیست
و از آنجا که از اجماعیات امامیه است که علمای دین مذهب امامیه در غیبت کبری نایب عام جناب
امام زمان اند والراد علیهم کالراد علیه و علی باقی الائمة کما فی مقبوله عمر بن حنظله پس صاحبان
انصاف که بمزید عقل و فهم اختصاص داشته باشند حضرت صاحب الزمان را بجای حضرت سید الشهداء ع
فرض کنند و علمای دین را که نائبان آنحضرت اند بجای حضرت مسلم قرار دهند و سلاطین و امرای
زمان را که دعوی تشیع می نمایند و از روی دغدغه خروج آنحضرت ظاهر می سازند بجای شیعیان
کوفه که در باطن از اهل خلاف و در ظاهر مظهر وفاق بودند پس بعقل دوربین خود مراتب امتثال
و طاعت شیعیان ادعائی را نسبت به نائبان حضرت صاحب الزمان با وجود اعتراف زبانی ایشان
باینکه مجتهدان نائبان آنحضرت اند ملاحظه فرمایند اگر آنچه شیعیان کوفه در اوایل نسبت
بحضرت مسلم از مراتب فرمان برداری و انقیاد بجای آورده اند اینها آن طریق را نسبت بعلمای دین مرعی داشته باشند
محل گفت و گوی اینها می توان شد که چنانچه شیعیان زبان اطاعت نواب حضرت صاحب الزمان ع
می کنند البته اگر صاحب الزمان ع خروج نماید اطاعت و فرمان برداری و جان نثاری خواهند کرد و چنانچه
بر حضرت امام حسین علیه السلام اتماماً للحجة خروج لازم گردید بر حضرت صاحب الامر هم خروج واجب شد
هرچند باز در عذر غیبت آنحضرت ع می توان گفت که چون شیعیان بار اول نکث بیعت نمودند

و نوبت شهادت حضرت سید الشهدا علیه الاف التحیة و الثنا رسید حق تعالی توان فرمود که
هرگاه از این امت جفاکار غدر و نکث عهد بعمل آمد الحال هرچند ادعای نصرت نمایند بعد
اینچنین اتمام حجت امر خروج و ظهور آنحضرت را مفوض بعلم ازلی خود ساخته ام خصوصاً نظر باینکه
بعد امام حسین ع امامان دیگر که تدارک امور شرعیه بایشان متصور بود موجود و مترقب الوجود بودند
بخلاف حضرت صاحب الزمان ع که بعد او امامی نخواهد بود اما در صورتیکه علمای دین در نظر
ایشان خوار شدند و اگر احیاناً از این جمله کسی حرفی که منافی ریاست ایشان باشد هرچند حق صریح
باشد بر زبان آورد او را مستحق تعزیر دانند و مردم اطاعت مخلوق را بمعصیت خالق خود اختیار
کنند چنانکه مشاهد و معاین است چگونه در ادعای نصرت وثوق برایشان توان کرد انتهی ملخصاً

اقول مصداق این مقال و موضح از حقیقت این حال قضیه مقاتله اهل ایران است با روسیه
روسیاه که در قریب این زمان بمنصه ظهور رسیده لهذا ذکر مجملی از آن که زبانزد مردم شده و بحد شایع
رسیده مناسب این مقام گردیده پس بدانکه پادشاه جم جاه فتح علی شاه طاب ثراه که در بندگی
و قدردانی علمای دین گوی سبقت از امثال و اقران خود از پادشاهان ربوده و چندین
ممالک را مثل شیشه و نگینه از دست کفره روسیه بتصرف خود آورده اهل اسلام و ایمان را
در آنجا جا داده که در ظل رافتش باسایش بسر می بردند پس بعد کفار و اعدای دین در کمین بودند
غفلت داده باز آن ممالک را بتصرف خود آورده بر ضعفای مومنین بنای ظلم و بیداد و بقتل
و هتک عرض نهادند و آن بیچارگان استغاثه بان شهنشاه زمان نمودند و آن گیتی ستان
مصلحت او آن ندیده بداد رسی ایشان نرسید ناچار مظلومین بجناب سید سند و عالم معتمد
مجتهد الزمان آقا سید محمد [illegible] استغاثه نمودند و جناب ممدوح که بتربت پرفتوح شان
هزاران رحمت باد اولاً پادشاه جمجاه را حث و ترغیب بجهاد از آن کفره ظلم نهاد بنا بر

اعانت ملحوظین فرمودند و من بعد خود بنفس نفیس متوجه جهاد گردیدند و باعانت پادشاه اسلام و ایمان
و نصرت شیعیان بر کفار غلبه نمودند و آنها مقهور شدند و درین اثنا از قرار آنچه مسموع گردیده عباس میرزا
شاهزاده که ولی عهد بود و با افواج روسیه نصرانیه ساختگی کرده بود باندیشه این که جناب مجتهد اوحد
من بعد باستقلال برتبه سلطنت فایز شود و خود از ریاست محروم ماند در باطن با کفره
معین گردید و لشکریان خود را مخفی مامور ساخت که از جنگ واقعی باز مانند تا آنکه طرف مقابل بر لشکر
مومنین غالب آمدند و حال جنگ منقلب شد و مومنین بحال زار برگردیدند و جناب معظم از فرط صدمه و الم
بعد دو سه روز بعالم عدم رحلت فرمودند پس هرگاه حال حب ریاست بمفاد الملک عقیم چنین باشد
وثوق بر جادی مدعیان و ایراد بر امام زمان از صفت نصفت بعید باشد و از این جا واضح شد
که ساختگی با افواج کفره کلیه مفید نیست بلکه گاه است که مضر باشد فلا تغفل

مقصد اول در اثبات امامت ائمه اثنی عشر علیهم السلام

مقصد اول

در اثبات امامت ائمه اثنی عشر علیهم الصلوة والسلام ست و دران چند مطلب ست

مطلب اول

در اثبات امامت دوازده امام علیهم السلام بالاجمال بدانکه اطلاق شیعه بر کسی می نمایند که حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام را
بعد از آنحضرت رسول خدا بلا فاصله وصی و خلیفه و جانشین نبی بالحقیقه بداند و امامی اثنا عشری کسی را گویند که
از آن جناب تا حضرت صاحب العصر مهدی منتظر علیهم الآف الصلوات من الله الاکبر همه حضرات را بترتیب خلفای
برحق و پیشوایان مطلق داند که اول ایشان ابن عم رسول مختار حیدر کرار حضرت ابو الحسن علی ابن ابی طالب
علیه سلام الله الملک الغفار و علی آله الاطهار ما کر اللیل و النهار ست و بعد از آن سردار جوانان اهل بهشت
فرزند بزرگش حضرت ابو محمد امام حسن مجتبی علیه السلام و بعد از آن حضرت برادرش
سردار جوانان اهل بهشت حضرت ابی عبد الله الحسین سید الشهدا علیه التحیة و الثنا

بعد آن حضرت فرزند ارجمندش حضرت علی بن الحسین امام زین العابدین علیه السلام و بعد آن جناب فرزندش حضرت ابو جعفر امام محمد باقر علیه السلام و بعد آنحضرت فرزندش ابو عبدالله امام جعفر صادق علیه السلام و بعد آنجناب فرزندش حضرت ابی الحسن الاوّل امام موسی کاظم علیه السلام و بعد آنجناب فرزندش حضرت ابی الحسن الثانی علی بن موسی الرضا علیه التحیة والثنا و بعد آنجناب فرزندش حضرت ابی جعفر محمد الجواد والتقی علیه السلام و بعد آنجناب فرزندش ابو الحسن الثالث حضرت امام علی النقی علیه السلام و بعد آنحضرت پسرش ابو محمد حضرت امام حسن عسکری علیه السلام و بعد آنحضرت فرزندش حضرت صاحب العصر والزمان قایم منتظر مهدی علیه السلام سمّی حضرت خیر البشر صلعم مکنی بکنیت آنحضرت علیه و علیهم الاف التحیة والسلام همه ایشان معصوم اند از گناهان و افضل اند ایشان را از سایر رعایا کیشان و بجمیع ضروریات دین و مذهب مقر باشد و از آنجمله است آنکه اذعان نماید باینکه امام دوازدهم موجود و غائب است از نظر اکثر خلق و البته ظاهر خواهد شد و زمین را از عدل و داد پر خواهد کرد بعد آنکه از ظلم و جور پر گردیده باشد عجل الله ظهوره واتم نوره ولو کره المشرکون و مقر باشد برجعت و برگشتن حضرات یا بعض شان و گو بالاجمال چنانکه تفصیلش خواهد آمد انشاء الله تعالی و همین است مذهب حق و صاحبش ناجی است و دیگر مذاهب همه باطل است و ارباب آن هالک خواه منسوب بتشیع باشند مثل زیدیه که بخلافت زید بن علی بن الحسین علیهما السلام قائل اند و بعض از اینها حضرت امیر علیه السلام را بلا فاصله خلیفه میدانند و بعضی این سه خلیفه باطل نیز قائل اند وهم احق بان ینسبوا الی اهل السنة من ان یضافوا الی الشیعة و مثل اسماعیلیه که اسماعیل ابن جعفر الصادق عم را امام گویند و کیسانیه که بعد از حضرت امام حسین علیه السلام محمد بن حنفیه را

امام دانند و مختار بن ابو عبیده ثقفی را نیز باین مذهب نسبت کرده اند والظاهر انه بریء منه
کما یکشف عنه رسالة الثار لابن نما والمزار للمفید علیهما الرحمة و بعضی از اینها گفته اند که او
نمرده است و اوست مهدی و او غایب شده است و ظاهر خواهد شد و بعد او امامی نیست و بعضی
گفته اند که او مرده و امامت باولاد او رسیده و مذاهب باطله میان ایشان بسیار بوده آخوند علیه الرحمة
می فرماید و الحمد لله که همه منقرض شده اند و نیز فرموده است که اکثر فرق از اسماعیلیه و غیر ایشان
بعد مرور ایام ملحد شدند و همه عبادات را برطرف کردند و جمیع معاصی را مباح گردانیدند
و ازین فرقه قلیلی درین ایام پنهان هستند **اقول** جمعی کثیر از اینها در اطراف هند و سند مسکن
دارند و امام خود را علامی نامند و اینها دعاة دارند و مخفی بطریقه خود دعوت می نمایند
در عهد جناب رحمت و غفران پناه والد ماجد طاب ثراه یکی از این طائفه وارد این دیار و بفیض
خدمت آنقدوه علمای اخیار گردیده مجملاً مظهر تولا و تبرا گشته اعتقاد اصلی خود را مخفی ساخته
از طرف جناب معظم مورد الطاف شده بود من بعد رفته رفته بکتمان بعض مردم را اغوا نموده چون
حالش منکشف شد و بفرار نهاد باز آخوند علیه الرحمة فرموده و مثل ناووسیه که می گفتند
که حضرت صادق علیه السلام نمرده است و پنهان شده است و او ظاهر خواهد شد و او مهدی است
و مثل فطحیه که بعد از حضرت امام جعفر صادق ع عبد الله افطح پسر بزرگ آنحضرت را که در ظاهر
و باطن هر دو معیوب بود و باین سبب امامت باو منتقل نشد امام میدانسته اند و بعد از او امام
موسی کاظم علیه السلام را امام می دانسته اند و عبد الله چند روزی بعد از حضرت صادق ع
زنده بود و فوت شد و مثل واقفیه که میگفته اند که حضرت امام موسی ع زنده است و پنهان
شده است و او مهدی است و بعد از او بامامان دیگر قایل نبوده اند باز آخوند علیه الرحمة فرموده
و از جمله این فرقه ها تا حالی که سال هزار و صد نه از هجرت است پیش از سه فرقه نمانده اند امامیه

اسماعیل

شیخ محمد بن جعفر بن [illegible]

و اسماعیلیه و زیدیه و سائر فرق همه منقرض و مستاصل گشته اند و از ایشان بغیر نامی نمانده است
مانند قایلان بامامت محمد پسر حضرت صادق ع و قایلان بامامت موسی مبرقع و بجعفر کذاب و امثال ایشان
اما باطل بودن مذهب آنها که منقرض شده اند پس احتیاج به بیان ندارد زیرا که مدعی امامتی از
ایشان ظاهر نیست و باجماع امت معلوم است که تکلیف ساقط نشده است و تکلیف بدون آنکه
کسی باشد که بیان تکلیف الهی از برای ایشان بکند و مکلف به تعلیم و معلوم ایشان بوده باشد
تکلیف ما لا یطاق است و آن عقلاً قبیح است و ایضاً جمیع امت اتفاق کرده اند بر آنکه
مذهب حق در میان امت می باید که موجود باشد تا روز قیامت و ایضاً باجماع مرکب جمیع امت
متفق اند بر نفی ما عدای مذاهب موجوده انتهی کلامه اعلی الله مقامه خواه منسوب بتشیع نباشند
مثل سائر اهل خلاف و شقاق از خوارج و نواصب و سنیان اگرچه بعض متجدد لقبین شان مثل
فاضل دهلوی از غایت تناهی در غی بمکابره بدیهی ادعای تشیع نموده باشند و آنها در این
انتحال مصداق مصراع مشهور بر عکس نهند نام زنگی کافور می باشند زیرا که در تشیع اعتقاد
بخلافت حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام بلا فاصله بعد حضرت سید المرسلین
صلی الله علیه و آله اجمعین بنص جلی قرآن مجید و فرمان رسول رب حمید شرط است و اهل خلاف قاطبة
حضرت امیر علیه الصلوة والسلام را بلا فاصله خلیفه نمی دانند نه خلافتش را منصوص
می پندارند بلکه اعتقاد کافه اهل سنت آنست که خلیفه اول ابی بکر بن ابی قحافه است باختیار خلق
نه بنص خدا و رسول ع چنانکه مذهب جمهور مخالفین است و بعضی از غایت وقاحت ادعای
نص بر خلافت او می نمایند شارح مقاصد می گوید که جمهور اصحاب ما و معتزله و خوارج برآنند
که پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله بر امامت کسی بعد خود نص نفرموده و بعضی گفته اند که بر
ابوبکر نص کرده و پس حسن بصری می گوید که نص خفی بر خلافت او صادر گشته و تقدیمه ایاه فی الصلوة

که اندر زیارت [illegible] حضرت امیر علیه السلام [illegible] مراجعت نموده بود واقع شد و مولانا مجلسی [illegible] الانوار [illegible] شیخ جلیل [illegible] ابن جمهور [illegible] سید حسین عفی عنه

وبعضی از اهل حدیث می گویند که حضرت رسول خدا صلعم نص جلی بر خلافت ابی بکر نموده و این روایت اینست
که آنحضرت در هنگام قرب وفات خود فرمود بیارید نزد من دوات و کاغذ را تا بنویسیم
برای ابوبکر کتابی را که دو کس باهم در باره او اختلاف نورزند ثم قال یابی الله والمسلمون
الا ابابکر و جمعی می گویند که آنحضرت صلعم نص فرمود بر علی بن ابی طالب و هو مذهب الشیعة انتهی
محصل کلامه خلیفه دوم بنص خلیفه اول عمر بن الخطاب است و خلیفه سوم بسبب قضیه
شوری عثمان بن عفان است و بعد مقتول شدن او خلیفه چهارم علی بن ابی طالب است
ولیس هذا کله من التشیع فی شیء با آنکه تشیع ماخوذ است از مشایعت بمعنی متابعت
و چونکه متابعت امامیه مر علی بن ابی طالب علیه السلام را بدان مرتبه واضح است که سنیان
هم بآن اعتراف دارند پس همین مناسبت بطریق نقل شیعیان را در اصطلاح شیعه
می گویند شهرستانی در ملل و نحل می گوید الشیعة هم الذین شایعوا علیا وقالوا بامامته
وخلافته نصا اما جلیا او خفیا واعتقدوا ان الامامة لا تخرج من اولاده
فان خرج فبظلم الی آخر ما قال و فی غنیة الطالبین واما الشیعة فلها اسامی ثلثة
الشیعة والرافضة وانما قیل لها الشیعة لانها شیعت علیا وفضلوه علی
سائر الصحابة و چون سنیان از متابعت و مشایعت امام الانس والجان علیه السلام بی بهره اند
باآنکه آنحضرت در هر عهد حق خود را طلبگار بود و تظلم از اهل روزگار می فرمود و اهل سنت
گاهی اعتنا ننمودند و دیگران را براو تفضیل دادند و بقول او تعالی اولئک هم خیر البریة
که بروایت دارقطنی مفسر بآن جناب و شیعیان اطیاب اوست گوش ندادند پس اسمای تشیع
ایشان را هرگز نمی زیبد و تغییر اصطلاح با وصف مخالفت ظاهره و عدم مناسبت
از داب محصلین خارج است و اصطلاحی است تازه که از اسلاف ایشان چنین تخصیص بلکه گاهی گوشزد نگشته

[illegible]

پس احداث اینچنین اصطلاح لیسی پیش نیست و برای تسمیه شیعیان باین اسم وجهی دیگر در حدیث مفصل از حضرت صادق ماثور ست انا خلقنا انوارا و خلقت شیعتنا من شعاع ذلک النور فلذلک سمیت شیعه پس برگشت آن شعاع بمناسبت لفظی و معنوی شیعیان مقتبسان انوار ائمه اثنی عشر از اهلبیت که احد الثقلین اند می باشند و بمفاد روایتی که صاحب جواهر العقدین فی فضل الشرفین از ام سلمه آورده که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود شیعة علی هم الفائزون فوز و نجات برای ایشان ست نه تابعان بکر و عمر که از اهلبیت بیگانه و طریقه جداگانه دارند ابن اثیر در ترجمه محمد بن یعقوب رازی نوشته هو الفقیه الامام علی مذهب اهل البیت علیهم السلام عالم فی مذهبهم کبیر الحال راست بگویند که اگر ادعای تشیع حقیقی دارند مشایعت و متابعت سنیان علی و آل او را که بمفاد حدیث ابو بکر شافعی عن النبی صلعم انه قال ایها الناس قد ترکت فیکم ما ان اخذتم به لن تضلوا بعدی کتاب الله و عترتی اهلبیتی و روایات دیگر بهمین مضمون که در منهج العمل مذکور ست مامور به ست باثبات سانند و الا چونانکه ابن اثیر و شهرستانی وغیرهما اعتراف بمشایعت و متابعت شیعیان نموده خود را بیک کنار کشیده اند از دعوی تشیع خود فارغ خطی نوشته دهند و عار ضلال را برای خود اختیار نمایند زیرا که از تشیع حقیقی که مناط فوز و فلاح ست بی نصیب اند بدون مناسبت اصطلاح تازه و خدع بی اندازه لفظ شیعه را برای خود وضع کرده اند پس هر چند که مشهور ست که لا مشاحة فی الاصطلاح لکن خالی از خلط بحث و تغلیط عوام نیست و الامر بین لا سترة فیه عجب تر آنست که فاضل دهلوی از راه تعریض در باب اول تحفه در حدیث مذهب تشیع می گوید قوله باید دانست که مذهب تشیع از ابتدای حدوث ظهورات رنگارنگ نموده و کسوتهای گوناگون پوشیده در هر وقت برنگ دیگر ظاهر شده تا آنکه سلاطین

تهذیب ... غیب ۱۲

ناصیان دهلوی در باب ... اعتراف ... شیعیان ... صفویه ... ۱۲

لمی ۱۲ — انواعهن — تغلیط و غلط — وادن لکسی ۱۲ — ضراعه برگزیر

صفویه در عراق و خراسان در ترویج این مذهب و ضبط اصول و حفظ قوانین آن کوشیده
علمای وقت سعی وافر بتقدیم رسانیده تمهید اصول و تفریع فروع بجا آورده کتب و رسائل
مدون ساختند از ان باز تبدل و تحول این مذهب موقوف شده و بر یک روش قرار گرفت و این تلون
و تبدل خاصه همین مذهب است و بس اقول سبحانک هذا بهتان عظیم این دروغ بی فروغ
شاه صاحب را بوراثت شیخین کاذبین غادرین آثمین که این وصف شان باعتراف ثانی الخلیفتین
نزد حضرت امام الثقلین و والد السبطین مصداق علی مع الحق ثابت است نصیب گشته این ناصبی
بمفاد اینکه دروغ گو را حافظه نباشد گاهی طایفه خود را بشیعه اولی و شیعه مخلصین معبر
می نماید و گاهی در صدد حدوث مذهب تشیع علی الاطلاق و تلون آن باقوال مختلفه بر می آید
اگر مذهب تشیع حادث است پس شیعه اولی بادی احداث آن خواهند بود و اگر تشیع تا عهد صفویه
نضج نیافته بود این خامی در شیعه اولی بطریق اولی جاری و ساری خواهد بود و اگر ظهورات رنگارنگ
در مذهب درویشان برای ایزد منان حتی ظهور او در سگ و گربه و انسان و شیطان روا باشند این
تطورات اند نسبت بتشیع چرا امور و طعن و لوم این قوم بیهوده باشد و اگر حدوث عیب باشد هر چیزی ما سوی الله
حادث است تخصیص بمذهب تشیع چه باشد و اگر کلام در قدم و حدوث اضافی است پس قدم برای
تشیع حق ثابت است و حدوث برای طریقه تسنن چه امامت بمشابه جزو لاینفک نبوت است فان النبی و الائمة
صنوان بل نوران افترقا من نور واحد علامه حلی علیه الرحمه اولا از مسند احمد بن حنبل روایت
کرده که رسول خدا فرمود که من و علی ابن ابیطالب نور بودیم در نزد خدای تعالی قبل آنکه بیافریند
آدم را بچهارده هزار سال الحدیث بعد از ان روایت ابن مغازلی شافعی آورده که هر گاه خلق کرد حق تعالی
آدم را آن نور را در صلب او جا داد پس منتقل می شدیم از اصلاب واحد بعد واحد تا آنکه جدا شدیم از
صلب عبد المطلب ففی النبوة و فی علی الخلافة و در حدیث حضرت صادق علیه السلام گذشت

اما خلق کرده شدیم در حالیکه نور با بودیم و از شعاع آن نور شیعیان ما پدید آورده شدند باز علامهٔ
حلّی علیه الرحمة از احمد بن حنبل و طبری علیه الرحمة از ثعلبی و صاحب معالم التنزیل و کتاب ریاض نضره و محمد بن
جریر طبری و دیگران از سنی و شیعه باسانید خود از حضرت علی بن ابی طالب ع روایت کرده اند که هرگاه
آیه کریمه و انذر عشیرتک الاقربین نازل شد جمع کرد رسول خدا صلی الله علیه و آله بنی عبد المطلب را
و دعوت نمود آنها را و هر یک از آنها گوشت یک جذعه یعنی بره را می خورد و یک مشکیزه آب را
می آشامید پس مرا امر فرمود که طعامی بسازم پس یک ذراع گوسپند را و یک مد گندم یا جو را پختم
و یک کاسه شیر را حاضر ساختم فاکلوا و شربوا حتی شبعوا و بقی الطعام کما هو
کان لم یمس و لم یشرب پس خوردند و آشامیدند و باقی ماند طعام باعجاز آنحضرت ص
چنانکه بود گویا دست کسی بآن طعام نرسیده و کسی آن آب را نیاشامیده بود پس فرمود
یا بنی عبد المطلب من فرستاده شده ام بسوی شما خاصة و بسوی سائر مردم عامة و دیدید
از من آنچه را دیدید از اعجاز من پس کیست از شما که مبادرت کند به بیعت من بر این عهد
که بوده باشد برادر من و ضامن دین من و عده های من بوده باشد و خلیفه من و با من باشد
در بهشت پس کسی مبادرت بامتثال فرمان آنحضرت نکرد مگر علی بن ابی طالب ع قال فعل
ذالک النبی ثلثا فی کل ذالک اقوم و اقول انا علی ما نقله العلامة و فضل
بن روزبهان فقره خلافت را انکار کرده گفته که از ملحقات روافض ست با آنکه جمعی
از مسند احمد بن حنبل و ثعلبی نیز نقل کرده اند اگر الحاق کرده باشند آنها کرده باشند نه شیعیان
علاوه آنکه قدریکه در روایت دیگر طبری موجود است که آنحضرت فرمود علی ان یکون اخی
و صاحبی و وارثی و شاه ولی الله پدر فاضل دهلوی در ازالة الخفا هم از خصائص آنرا
نقل کرده در افاده مطلوب کافی ست که فی المعنی افاده خلافت می کند فان الوراثة

هنالیست و وراثة المال و روایات خلافت و وزارت مفسر آن است و قد نطقت بوزارته
احادیث الخاصة والعامة فیکون فیکون عاضدة لها مرزا محمد بدخشی در سفینة النجا
آورده اخرج الطبرانی ان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم قال الا اوصیك
یا علی انت اخی و وزیری تقضی دینی الخبر و قال اخرج احمد عن بریدة قال قال
رسول الله صلعم لکل نبی وصی و وارث و ان وصیی و وارثی علی بن ابی طالب ع
قال و اخرج الطبرانی عن ابی ایوب ان رسول الله صلعم قال لفاطمة اما علمت
ان الله اطلع علی اهل الارض فاختار منهم اباك فبعثه نبیا ثم اطلع الثانیة
فاختار بعلك فاوحی الی فانکحته و اتخذته وصیا پس از روز اول اظهار
نبوت آنحضرت ص اظهار امامت حضرت امیر علیه السلام بوقوع آمده بلکه از روز الست
خداوند عالم استیثاق اخذ عهد و میثاق برای وحدانیت خود و رسالت نبی ص و وصایت علی ع
نموده کما هو منصوص فی المنصوص و همواره تاسیس اظهار و تاکید آن در هر بار بظهور رسیده
تا آنکه حضرت رسالت پناهی بامر الهی که در آیه کریمه بلغ ما انزل الیك نازل شده
علی رؤس الاشهاد در روز غدیر نصب جناب امیر علیه السلام بعمل آورده و از احمر و ابیض
و اسود استیثاق عهد بیعت گرفت حتی شیخین نیز ربقه بیعت در رقبه طاعت
انداختند و بر آنحضرت بامارت مومنین سلام کردند پس در صدر زمان بعثت و تبلیغ
رسالت اسلام مفترق نشده بود همین که آنحضرت ازین جهان رحلت فرمود منافقین
و سائر اعدای دین که در کمین بودند آن عهد و پیمانی را که خداوند عالم از یوم الست
و رسول او در یوم غدیر بسته بود شکسته بدامان عمر و بکر متشبث گشته راه اختلاف و افتراق
پیش گرفتند بلکه در مرض آنحضرت پیش بندی نموده بودند پس اول نزاعیکه در مرض آنحضرت

برای تمهید غصب خلافت ازین باب بظهور رسید متعدد دوات و قرطاس بود شهرستانی در ملل و نحل گوید فاول تنازع وقع فی مرضه فیما رواه محمد بن اسمعیل البخاری باسناده عن عبد الله بن عباس قال لما اشتد بالنبی مرضه الذی توفی فیه قال ایتونی بدوات و قرطاس اکتب لکم کتابا لن تضلوا بعدی فقال عمر ان رسول الله قد غلب علیه الوجع حسبنا کتاب الله و کثر اللغط فقال علیه السلام قوموا عنی لا ینبغی عندی التنازع قال ابن عباس الرزیة کل الرزیة ما حال بیننا و بین کتاب رسول الله یعنی اول نزاعیکه در مرض رسول خدا حسب روایت محمد بن اسمعیل بخاری واقع شده آنست که بخاری از عبد الله بن عباس آورده که هرگاه مرض موت حضرت رسالت پناه سخت شد فرمود بیاورید نزد من دوات و کاغذ را تا بنویسم از برای شما کتابی را که گمراه نشوید بعد از آن پس عمر گفت بدرستیکه درد و مرض غالب شده است بر آنحضرت کافی است از برای ما کتاب خدا پس غوغا بلند شد پس حضرت فرمود که برخیزید از نزد من که لایق نیست تنازع پیش روی من پس ابن عباس از آن روز می‌گفت که مصیبت کل مصیبت آنست که حائل شدند در میان ما و در کتاب رسول خدا پس نگذاشتند که آنحضرت مکنون خاطر خود را بوقت آخر بروز دهد و مردم را از ضلالت باز دارد و غریب تر آنست که بعضی از اهل سنت علی ما حکاه شارح المقاصد دروغی بر آنحضرت بسته گفته اند انه قال ائتونی بکتاب ابی بکر کتابا یعنی خوف از آنکه آنحضرت فرموده است من کذب علی متعمدا فلیتبوء مقعده من النار و بی اندیشه از اینکه چنین دروغ فاحش موجب افتضاح و عار خواهد گردید و هیچ گونه رونق نگرفته تا آنکه اکثر اهل سنت نیز این دروغ بی فروغ را قبول نخواهند داشت فکیف غیرهم و اما آنچه صاحب بحر المذاهب گفته است که خلافها از زمان اول در امور اجتهادیه پدید آمده مثل اختلاف در مقدمه دوات

ع ۱ تنازع و دشمنی
ع ۲ و خصومت کردن ۱۲
ع ۳ مکنون پنهان و داشته شده ۱۲م
ع ۴ افتضاح رسوا شدن
۱۲م

و قرطاس فعجب مثله سبحان الله در مقابل نص اجتهادی که روایت پیغمبر خدا انص می فرماید برانکه کتابت
من باعث رفع ضلالت است و مانعین در مقابل این نص صریح بمقوله حسبنا کتاب الله می سرایند
و اهل سنت آنرا از قسم اختلافات اجتهادی قرار داده سبب ضلالت نمی پندارند کلا والله ذلك
هو الضلال البعید والله علی ذلک الشهید تعجب است که اختلافاتی که در امامت و خلافت در میان
امت پدید آمده آنرا از اسباب ضلالت نمی شمارند بلکه از فروع می پندارند با آنکه خود روایت کرده اند
که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله فرموده است من لم یعرف امام زمانه مات میتة
جاهلیة پس اگر مخالفت در امامت که باعث موت بر کفر است از قبیل ضلال نباشد دیگر ضلالت
از چه چیز لازم خواهد آمد فانه اعظم خلاف فی اصول الاسلام قال الشهرستانی فی الملل
والنحل اعظم خلاف بین الامة الخلاف فی الامامة اذ ما سل سیف فی الاسلام
علی قاعدة دینیة مثل ما سل علی الامامة فی کل زمان وقد سهل الله ذلك فی
الصدر الاول یعنی معظم ترین اختلافیکه در میان امت پدید آمد خلاف در مقدمه امامت بود
زیرا که چنین شمشیر کشی که بمقدمه امامت در هر زمانی بهم رسیده و هیچ مقدمه از مقدمات
اسلام واقع نشده مگر آنکه در صدر اول خدای تعالی این امر را سهل ساخت اقول بلی
جسد مبارک پیغمبر خدا را بر بستر مرگ گذاشتند و دست برد بر حقوق اهلبیت آن زنده های
دین اسلام را گشتند و گوناگون پوشانیدند انصار می گفتند منا امیر و منکم امیر و عمر و بکر
بطرف خود می کشیدند از صاحب حق کسی نمی پرسید و آن حضرت در شغل تجهیز مشغول
گردیده بود و هیچ خلجانی از بابت منازعت در حق ثابت خود نداشت و منافقه که در کمین
بودند میدان را صاف دیده از هر سو دویده کار خود را بانجام رسانیدند اگر این حق
تلفی و شرارت و غدر و خدیعت را که بقول عمر کانت بیعة ابی بکر فلتة وقی الله شرها

بیکدفعه بعمل آورند موافق عقیده خود که فاعل خیر و شر خدا را میدانند تسهیل امر ایشان پسند اند
عجب نباشد لکن در نظر اهل انصاف که متجنب از اعتساف باشند روشن و هویداست که این شر ورد
سراپا محذور بخالق ظلمت و نور منسوب نمی تواند بود بالجمله از آن روز هر آنکه بر طریقه قدیمه
قایم بود بسبب متابعت علی شیعه گفته شد و آنکه از اطاعت وصی بر حق دست کشید
و داخل اجماع منافقین گردید باهل سنت و جماعت نامیده شد پس اصل فرق دو تا بوده است
کما فی تبصرة العوام حیث قال پس اصل فرق دو بوده و باقی فروع این انتهی باز شاخها از آن
برآمد اول اهل تسنن بنابر اجتهاد بی بنیاد گذاشته خلفای اربعه را مجتهد قرار دادند و
اجتهاد را تا بعایشه و معویه کشیدند بعد از آن در ائمه اربعه خود شافعی و مالک و ابو حنیفه
و غیرهم منحصر ساختند و اول طریقه اعتزال داشتند تا آنکه ابو الحسن اشعری استاد اشعریه
از ابن کلاب استاد خود در خمس و ستین و ثلاثمائة مخالفت ورزید کما فی التبصره و در بحر المذاهب
آورده که ابو الحسن علی بن اسماعیل که سلسله نسب او تا ابو موسی اشعری میرسد اول آن
کسی ست که ابو علی جبائی معتزلی را مخالفت کرده از مذهب او بسنت و طریقه سنی و جماعت
رجوع کرد و این رجوع بطرف سنت او حاکیست بید لیل او لاکن خود صاحب بحر المذاهب
گفته است که در مصداق اهل سنت اختلاف است پس مشهور در دیار خراسان و عراق و شام
و اکثر اقطار آنست که آنها اشاعره اند اصحاب ابو الحسن اشعری و در دیار ماوراء النهر
مشهور آنست که آنها ماتریدیه اند اصحاب ابی منصور ماتریدی تلمیذ ابی نصر عیاض و ماترید
قریه ایست از دهات سمرقند و در میان هر دو طایفه اختلاف است در بعض مسائل اصول
و محققین از فریقین احد هر دو را بضلالت منسوب نمی کنند بخلاف متعصبین مبطلین و ثانیا هر یکی از معتزله
که بخلافت خلفای اربعه اعتقاد دارند مدعی آن هستند که ایشان از اهل سنت اند پس

تسنن چنین کلی مشکک است که هنوز منهدم و مصداق آن متعین نیست پس ادعای رجوع اشعری
بسنت بحکم محض باشد صاحب تبصره می گوید باب سیزدهم در مقالات قومی که ایشان خود را
اهل سنت و جماعت خوانند اصول این قوم هفت فرقه اند فرقه اول داودیان و ظاهر آنست که از
اصحاب ایشان کسی نمانده دوم اصحاب ابو حنیفه و ایشان در اعتقاد پنج فرقه باشند اول
معتزله دوم نجاری و علی هذا القیاس سائر فرق را ذکر کرده و موافق آنچه صاحب مواقف گفته
معتزله بیست فرقه اند واصلیه[1] عمریه[2] هذیلیه[3] نظامیه[4] اسواریه[5] اسکافیه[6] جعفریه[7]
بشریه[8] مزداریه[9] هشامیه[10] صالحیه[11] حائطیه[12] حدبیه[13] معمریه[14] ثمامیه[15] خیاطیه[16] جاحظیه[17]
کعبیه[18] جبائیه[19] بهشمیه[20] کلهم اصحاب واصل بن عطا اعتزل عن مجلس الحسن البصری و ابو الحسن
اشعری هم از کسی است که ابو علی جبائی را مخالفت کرد پس از اعتزال نگارنگ نوبت برنگ تازه
اشعریه لا شعوریه که از حسن و قبح عقلی که از قبیل بدیهیات اولی است انکار نموده عقل را بیکار
بسیاری از اصول عقلیه را بر هم و درهم ساخته و از اشعریه شعبه ماتریدیه پدید آمدند که
باز بطرز اعتزال بحسن و قبح عقلی رجوع کردند و لکن وجوب و حرمت عقلی را مسلم نداشتند
بلکه بعض افاضل نوشته اند که بسیاری از ارباب طبایع سلیمه و اصحاب اذهان مستقیمه چون
بر وهن و ضعف اصول اشعریه مطلع می شوند انکار بعضی از اصول او می نمایند چنانکه از سید
معین الدین سنی در اصول شافعی در فروع نقل کرده که او در حق شیخ اشاعره گفته است
لیت شعری ما للاشعری لم یحصل مطلب الکلام کالنزول و العین و الید و القدم
و غیر ذلک فانه ذهب الی ان کلا من ذلک مما یجب الایمان به و الکیفیة مجهول
و السؤال عنه بدعة فلا ادری لم فر عن حقیقة الکلام الی المجاز البعید ثم قال
و اعلم انه قد یدعوا الی عقیدة جدیدة بمجرد اقتباس قیاس لا اساس له مع انه

که شیخ وبین سنی و شیعه شدند ۲۷۳

منافا

منافی نص صریح القرآن وصحاح الاحادیث مثل ان افعال الله غیر معلل بالاغراض معنی
چیست شیخ اشعری را که صفت تکلم خداوند عالم را کلام نفسی بی معنی قرار داده می گوید
که آن نه از جنس حروف و اصوات است و نه از قبیل انشا و اخبار اگر معنی کلام را نفهمیده بود
کاش می گفت که کلام او صفتی ست مجهول الکیفیه که ما مجملا بآن اذعان داریم چنانکه در
مقام صفت استوا که در کریمه علی العرش استوی در قرآن مجید آمده و در معنی نزول
که در بعض روایات آمده انه ینزل فی کل لیلة جمعة و در لفظ ید که در قول او تعالی
ید الله فوق ایدیهم آمده و همچنین در لفظ قدم و غیر آن گفته و گفته که بهر حال از اینها ایمان آوردن
لازم است و کیفیت آنرا نمی دانیم تا از ارتکاب مجاز بعید و قول بغیر سدید در تفسیر کلام
رب مجید محفوظ می بود و در جای دیگر گفته بدانکه شیخ اشعری گاه است ابداع و اختراع می کند
عقیده جدید را بمجرد استنباط قیاسی بی اساس با آنکه آن اعتقاد منافی می باشد بنص قرآن
واحادیث صحاح و حسان مثل آنکه گفته که افعال خدا اصلا معلل باغراض و غایات نیست و این
عقیده او مخالفت صریحه با نصوص کتاب و سنت دارد افحسبتم انما خلقناکم عبثاً
الآیه عجب است از اهل سنت که گاه بدعاوی تشنیع می کنند و آن ادعا بجایی نمی رسد و گاهی خود را
باسم اهل سنت می نامند و آنهم ادعای لسانی است و بر خلاف سنت عمل می کنند پس این اسم هم
بی مسمی است و از اینجاست که صاحب تبصره می گوید اینکه شما خویشتن را اهل سنت نام می کنید
این اسم حقیقی بود یا اصطلاحی اگر گویند حقیقی بود محال است زیرا که سنت آن بود که پیغمبر
گفته باشد یا بعمل آورده باشد یا ترک فرموده باشند این هر سه رکن مصداق سنت خواهد بود و شما خود می گویید
که حضرت رسالت پناه کسی را خلیفه نکرده و بر ابوبکر نص نکرده و شما ابوبکر را خلیفه ساختید
باز ابوبکر طریقه پیغمبر را از دست داده و عمر را خلیفه ساخت باز عمر طریقه رسول خدا و سنت

ابو بکر را گذاشته بنای امر خلافت بر شوری گذاشت پس شمار را از سنت نبوی چکار قطع نظر
ازین همه شیخین جاهای بسیار مخالفت نص رسول مختار نموده بدعتها در دین احداث کردند
چنانکه عمر بر منبر گفت متعتان کانتا علی عهد رسول الله انا انهی عنهما و حی علی
خیر العمل که فصلی از فصول اذان در عهد سید الانس والجان بود عمر آنرا موقوف ساخته
عوض آن در اذان صبح الصلوة خیر من النوم افزوده و قول الرسول در میراث انبیا [illegible] نمود
الی غیر ذلک من اولیاته و بدعاته التی سیاتی الاشارة الیها فی المطاعن انشاء الله تعالی
الحال از خلفای اهل سنت در گذشته حال فقهای ایشان را باید شنید ایشان در اکثر احوال
قیاس در دین کنند علی الخصوص ابو حنیفه علی ما حکاه صاحب التبصرة بجزومی از صد جزو
احادیث کار نمیکرده می گفت که قیاس بر اخبار مقدم است و خبر متواتر اندک بوده و در مختصر
مسند ابو حنیفه مذکور است که ابو بکر بن احمد بن علی بن ثابت خطیب در تاریخ بغداد اکثار نموده است
از مطاعن ابو حنیفه و قیاسات او و خود در جواب آن نوشته که روایت آنکسی که کثیر الغلط
باشد اگرچه پرهیزگار باشد مقبول نیست و خطیب همین حال داشت و کافی است در اثبات
این امر آنچه امام حافظ ابن جوزی در کتاب موسوم به سهم مصیب فی الرد علی الخطیب نوشته و از جمله
خطاهای خطیب است جز بلکه تشنیع نموده است آن خود خطیب و غیر او بر ابو حنیفه که او عمل بر خبر
نمی کرده جز این نبود که او عمل برای خود میکرد و این قول کسانی است که از فقه او خبر ندارند
بسبب چند اول آنکه ابو حنیفه روایات مرسله را حجت مقدمه بر قیاس میداند پس چگونه
رد اخبار خواهد کرد بخلاف شافعی دوم آنکه انواع قیاس چهار است قیاس موثر قیاس مناسب
قیاس شبه قیاس طرد و ابو حنیفه یک نوع یا دو نوع را استعمال می آورد و شافعی
هر چهار را و همه انواع آنرا حجت میداند اقول هر چند از کلام مجیب غیر مصیب مفهوم می شود

که خطیب ابو حنیفه را قیاس میدانست و محبت شافعی او ز هر طرف که شنوی گشته سوی اسلام است

لکن روایت افراط قیاس در اخبار سید الناس از ابو حنیفه اشهر است زمخشری از یوسف

بن اسباط در باب شتم ابو حنیفه روایت کرده گفت ابو حنیفه رد نمود بر رسول خدا صلعم

چهار صد حدیث را و این رد نه از راه ضعف مستند بود بلکه باجتهاد در مقابله نص

چنانکه بر متتبع خبیر پوشیده نیست چنانکه در آن کتاب از جمله چهار صد حدیث شطری را

ذکر نموده و ما بطریق انموذج یکدو حدیث را ذکر می‌کنیم می‌گوید که از انجمله است حدیث

نبوی سهمان للفرس وسهم للرجل ابو حنیفه گفت من سهم بهیمه را از سهم مومن زیاده نمی‌کنم

و از آنجمله است حدیث البیعان بالخیار ما لم یفترقا و ابو حنیفه می‌گفت بعد لزوم

بیع وقوع آن خیار معنی چه در لسان المیزان عسقلانی مرویست که یوسف بن اسباط تخطیه

ابو حنیفه کرد با اینکه زاهد عابد بود و یحیی بن معین توثیق او کرده و ابن عدی گفته که یوسف

بن اسباط نزد من از اهل صدق است و ابن جوزی در جزو خامس از کتاب منتظم فی تاریخ الملوک

والامم گفته که همه اتفاق کرده اند بر طعن ابو حنیفه و رساله غزالی درین باب از جمله

مشهورات است و ابن جوزی در همین کتاب از ابی اسحاق فزاری روایت کرده که گفت سؤال کردم

ابو حنیفه را از یک مسئله چون جواب گفت گفتم از پیغمبر خدا صلعم چنین و چنین روایت منقول است

گفت این را محو کن بدم خنزیر و هم در کتاب منتظم مذکور است که ابو حنیفه رفع یدین را نزد رفتن

برکوع و رفع راس از رکوع مسنون نمیدانست و حال آنکه در صحیحین از ابن عمر مرویست

که گفت ان رسول الله صلعم کان اذا افتتح الصلوة رفع یدیه حتی یحاذی منکبیه

و اذا اراد ان یرکع وعند ما یرفع راسه من الرکوع و روایت کرده است این حدیث را

از بیست صحابی و نیز ابن جوزی از محبوب جنیدی روایت کرده که شنیدم یوسف بن اسباط را که گفت

له پاره از حدیث ۱۲

له انفراد نصیر

سعد بن نوید ۱۲

شنیدم ابوحنیفه را که می‌گفت که اگر رسول خدا را ادراک میکردم یا او مرا ادراک میکرد هر آینه
بسیاری از اقوال مرا اختیار می‌نمود چه نسبت خاک را با عالم پاک سبحان الله کبرت کلمة
تخرج من افواههم ان یقولون الا کذبا آری چون اهلسنت پیغمبر را هم مجتهد میدانند
اگر ابوحنیفه را بر صواب و پیغمبر را بر خطا پندارند جای تعجب نباشد و بر ناظران کتب حنفیه افراط
قیاسات از یک نوع یا دو نوع و دیگر اعتبارات عقلیه بلکه همه مخفی نخواهد بود و خواب
ابوحنیفه نیز اشعاری واضح بآن دارد در مختصر مسند مذکور است که ابوحنیفه بخواب دید که قبر رسول خدا را
نبش می‌کند و بروایت دیگر نوشته که نبش قبر آنحضرت نموده استخوانهای آنجناب را بر سینه جمع کرده
هولناک از خواب بیدار شد و لکن از خواب غفلت بیدار نشد پس ابن سیرین گفت عالم
یفحص علوم رسول الله و حقیقت آنست که این خواب حاجت به تعبیر نداشت بلکه از قسم رؤیای
صادقه و تنبیهی بود برای او بر این معنی که فتاوی او و سنت نبوی و احکام شرعی را استیصال استخوانهای
آنحضرت بر هم زده و برهم ساخته و در تاریخ صغیر بخاری در ذیل سنه عشر و مائة علی بالنقل عنه از
محمد روایت نموده انه قال حدثنا الفزاری قال کنت عند سفیان فنعی عنده
ابوحنیفة فقال الحمد لله کان ینقض الاسلام عروة عروة ما ولد فی الاسلام اشأم
منه یعنی هرگاه خبر مرگ ابوحنیفه نزد سفیان مذکور شد شکر خدا بجا آورد و گفت این
مرد می‌شکست رسن اسلام را پاره پاره در اسلام از این کس شوم تر پیدا نشده پس این بود
تعبیر خواب ابوحنیفه که بقول هم مشربان او بظهور رسید شاه اسمعیل صفوی موسوی
گویا بیاد داشت خواب شوم این نباش و باش این هتک رسانید که مردمان را به نبش قبر او مامور
ساخت و استخوانهای او را از قبرش بیرون آورده دور انداخت و بعد آن باتش سوزانید
خاکستر او را در هوا پراگنده ساخت و جای قبر او را مطرح نجاسات گردانید عبث او را تلمیذ حضرت

امام جعفر صادق علیه السلام قرار میدهند آنحضرت ص او را مکرر از قیاس منع و زجر فرموده ارشاد

کرد لو قیست الشریعة لمحق الدین او شاگرد رشید حماد بن سلیمان بود کما صرح به فی

مختصر مسنده انه استاذ ابی حنیفه لو مه و ابن ابی الحدید معتزلی در شرح نهج البلاغه

گفته است که بعضی از بزرگان معتزله گفته اند که غلط ابو حنیفه در احکام شرعیه عظیم است زیرا که

او گمراه کرد خلق را و غلط حماد عظیم تر است از غلط ابی حنیفه زیرا که حماد اصل ابو حنیفه است

انتهی بعض کلامه و تخصیص با بو حنیفه نیست بلکه همان بعض در حق علقمه نوشته است غلط

علقمه و اسود اعظم است از غلط ابراهیم که این هر دو اصل معتمد او بودند و غلط ابن مسعود اعظم است

از غلط شان زیرا که او اول کسی است که مبادرت کرد بسوی وضع ادیان برای خود نسبت حال اهل

شان در فروع بر سنت که بدعت را سنت نام نهاده اند هر گاه ترک عمل بر سنت را سنت قرار داده باشند

ایشان را از جهت اتباع سنن نبوی اهل سنت نتوان گفت آری از راه عمل بر سنن خود شان که همواره بدعتها

در دین احداث نموده اند اهل سنت می توان گفت چنانکه ابوبکر را پرسیدند که ترا رسول خدا

خلیفه ساخت گفت نه گفتند پس چگونه خلیفه شدی گفت مردم مرا اختیار نمودند گفته شد

انت اذن خلیفة قومک لا خلیفة رسول الله و اما در اصول پس اعتقاد شان بر طریق

ابو الحسن اشعری است که شمه از حال او شنیده نه بطریقه رسول ص پروردگار مقبول و اصول مضبوطه

آنحضرت ص وسنزیدک بیانا پس می گوئیم که در بحر المذاهب مرقوم است فی الدرة الفاخرة

للمحقق السامی مولانا عبد الرحمن الجامی ذهبت الاشاعرة الی ان الله سبحانه صفات

موجودة قدیمة زائدة علی ذاته فهو عالم بعلم قادر بقدرة مرید بارادة وعلی

هذا القیاس الحال کلام بلاغت نظام شاه ولی الله پدر شاه عبد العزیز دهلوی محدث اهل سنت را

باید شنید که در مکتوبی در خصوص نفی صفات زائده می گوید که هر مسئله که انصاف کنم و فهم

که قول بصفات زائده و بحلول صفات در ذات از اعظم تشبیهات است پس اگر بگوید گوینده که
این مذهب اهل سنت نیست پس ترا قبول آن لازم است خواهیم گفت که اهل سنت نزد ما اهل قرون مشهود لها
بالخیر اند و از ایشان قول بزیادت صفات مروی نگشته و اما این فرقه که از آنها متاخر اند و ادعا
می کنند که اینها از اهل سنت اند پس بر تقدیر آنکه این قول ایشان بدعت در دین و اختراع نباشد مخترع رجال
و هم رجال. جناب والد ماجد می فرماید که این عبارت او چنانکه می بینی مشتمل بر چند فائده است
اول اینکه ابو الحسن اشعری که کلام در صفات نموده و صفات را زاید بر ذات دانسته بشهادت والد صاحب ما
از اهل بدعت بوده و معلوم است که توبهٔ اهل بدعت مقبول نیست بالاتفاق پس لابد که امام اشاعره
اگر توبه هم کرده باشد از اهل نار باشد باجماع اهل اسلام پس امام اشاعره باشد بلا شبهه بنص کتاب و من
اصدق من الله قیلا و جعلناهم ائمة یدعون الی النار دوم اینکه بشهادت والد صاحب ما
عداوت اهلبیت علیهم السلام و اخلاف او که من جمله قائلین بزیادت صفات اند از اهل سنت نباشند و از دیگر فرق
اسلامیه که بالاتفاق نیستند پس از اهل اسلام خارج باشند و لنعم ما قال الشاعر؛ و ملیحة
شهدت لها ضرّاتها؛ والفضل ما شهدت به الاعداء پس قرین جزو زمان از اهل سنت
ارباب اعتزال که از این اشعریه کناره گزیده بر عقل و رای خود در اکثر جاها عمل می کردند منقرض شده اند [illegible]
و آنانکه از اهل سنت موجود اند برنگ اشعریت قرار گرفته از عقل دست بر داشته اند فهم کالانعام
بل اضل سبیلا اما آنچه شاه صاحب گفته که در عهد صفویه مذهب تشیع و اصول شان بر یک رنگ
قرار گرفت بهتانی است اضح و از سفیده صبح آشکاراتر و لایح هذه مؤلفاتهم قدیما و حدیثا
بین ایدیکم صاحب جامع الاصول در ترجمه محمد بن یعقوب کلینی می گوید محمد بن یعقوب الرازی
الفقیه الامام علی مذهب اهل البیت علیهم السلام عالم فی مذهبهم کبیر فاضل
عندهم مشهور له ذکره فیمن کان علی راس المائة الثالثة اینک کتاب کافی از مولفات

آن شیخ جلیل الشان کہ حاوی اصول و فروع مذہب شیعیان اثنا عشری ست موجود ست کجا زمان
شیخ الاسلام محمد بن یعقوب کجا آوان صغویہ و کتب قدمای شیعہ مثل شیخ مفید و سید مرتضیٰ
علم الہدیٰ و مناظرات شان با اہل سنت در ہر زمان متداول ایدی بودہ است
فلعنۃ اللہ علی القوم الکاذبین کافی ست در تکذیب قول این ناصبی آنچہ جناب
والد ماجد علیہ الرحمہ و غیر آوازا بن اثیر نقل فرمودہ کہ در ذیل حدیث ان اللہ سیبعث
لہذہ الامۃ علی راس کل مائۃ سنۃ من یجدد لھا دینھا گفتہ کہ لازم نیست کہ مجدد دین
یکی باشد قال و نحن نذکر الان المذاہب المشہورۃ فی الاسلام علیہا مدار المسلمین
فی اقطار الارضین و ھی مذہب الشافعی و ابی حنیفۃ و مالک و احمد و مذہب
الامامیۃ من کان المشار الیہ من الطبقات و کان من الفقہاء بالمدینۃ محمد بن
علی الباقر علی راس المائۃ الاولی و علی راس المائۃ الثانیۃ من اولی الامر المامون
الرشید و من الامامیۃ علی بن موسی الرضا و علی راس المائۃ الثالثۃ محمد بن
یعقوب الکلینی و علی راس المائۃ الرابعۃ السید المرتضی علم الھدیٰ و از ابوبکر بیلساوی
پسر امیر تیمور منقول ست کہ او بامیر تیمور باین عبارت نامہ نوشت مروج الدین و الشریعۃ امیر تیمور
اید اللہ عزہ بداند کہ در ہر ناحیہ خدای تعالیٰ ذی شوکتی را در سر ہر صد سال برمی انگیزد کہ دین
و شریعت الٰہی را رواج دہد و در مجلس وی حاضر می آورد کسی را کہ عالم بکتاب اللہ و حدود آن
باشد چنانچہ در سنہ مائۃ اولیٰ مجدد دین عمر بن عبد العزیز ست و دران مائہ عالم باحکام الٰہی
و شریعت حضرت رسالت پناہی حضرت امام محمد باقر عارف کتاب اللہ و مروج احکام
دین بودہ و در سنہ مائۃ ثانیہ مجدد دین مامون ست و از علمای مروج احکام شریعت امام موسیٰ
ابن جعفر ست و در سنہ مائۃ ثالثہ معتضد باللہ عباسی مروج شریعت و از علمای دین مبین

ابو جعفر محمد بن یعقوب کلینی ست و ابو العباس از علمای شافعی و ابو جعفر از علمای حنفیه
و ابو بکر احمد بن بابه دان از علمای مالکیه و در سنه مائة رابعه مروج دین شریعت معز الدوله
دیلمی و از علمای فتوی سید مرتضی علم الهدی و در سنه خامسه مروج دین سلطان سنجر
ملک شاه ست و از عرفا حکیم سنائی ست و در سنه مائة سادسه مروج دین ملت غازان خان ست
و از موحدین شیخ ابراهیم حموی و در سنه مائة سابعه مجدد دین الجایتو خدابنده ست و از
علمای دین شیخ جمال الدین مطهر حلی و در سنه مائة ثامنه که این زمان ست مروج دین امیر صاحبقران
و از علما سید شریف علامه جرجانی انتهی پس با وجود اعتراف و تصریح اجله علمای
اهل سنت بوجود مجددان مذهب امامیه و استقرار این طریقه مرضیه در ین ازمنه متطاوله و مقادم
بر یک رویه صدها سال مقدم بر سلاطین صفویه بود نزد هیچ عاقلی حرف بانی این مذهب و
خلیفه ثانی هیچ گونه رنگ و رونق ندارد **ثم قال** کلان تر این گروه عبد الله
بن سبا یهودی ست که سالها در یهودیت علم تلبیس و اضلال افراخته و نرد دغا و دغل باخته
سرد و گرم فتنه انگیزی چشیده و نشیب و فراز این صحرا نوردیده خیلی پرکار برآمده اولاً
اظهار محبت و اخلاص بخاندان نبوی و دودمان مصطفوی و تحریص بر محبت اهلبیت شروع
کرده و احادیث مرویه در مناقب آنجناب باضم موضوعات و مخترعات خود منتشر ساخت هرگاه دید
که تلامذه او بتفضیل جناب مرتضوی بر جمیع اصحاب قائل شدند سر دیگر تعلیم کرد که جناب مرتضو
وصی پیغمبر بود و پیغمبر او را بنص صریح خلیفه ساخت و خلافت او در قرآن مجید از آیه انما
ولیکم الله و رسوله مستنبط می شود لکن صحابه بغلبه و مکر وصیت پیغمبر را ضایع ساختند
و حق مرتضی را تلف نمودند و همه برای طمع دنیوی از دین برگشتند و مناقشه که فیما بین
سیدة النساء و خلیفه اول در باب فدک رفته بود و آخرها بصلح و صفا انجامیده دستاویز

فاضل دهلوی در باره این شخص گفته که کلان تر این گروه عبد الله ابن سبای یهودی است

مستمسک ساخت و هر یک را بکتمان این سر وصیت مبالغه نمود و گفت اگر با مردم شما را چنین
مقاوله در میان آید نام من نگیرید و از من تبرا و بیزاری ظاهر سازید که مرا غرض ازین نصیحت محض
بیان حق است نه نام و نشان بحجت این وسوسه و گفت و شنود این مقدمات و سبب طعن خلفا در
لشکریان حضرت امیر جاری شد و مناظرات و محاورات آشکارا شدن گرفت تا آنکه حضرت امیر بر سر منبر
ازین جماعت بیزاری و تبرا ظاهر نمود و بعضی را بوعید ضرب حد تهدید کرد چون ابن سبا دید که این
تیر او هم بهدف نشست جماعت را از اخص الخواص شاگردان خود برچیده در خلوت
خالی از اغیار بعد از گرفتن عهد و میثاق سر دیگر باریک تر و نازک تر در میان نهاد
که از جناب مرتضوی چیزها صادر می شود که مقدور بشر نیست از خوارق عادات و احیای
اموات هیچ میدانید که سر این امر چیست این همه خواص الوهیت است که ظهور می نماید در کسوت
ناسوت و لاهوت جلوه می فرماید فاعلموا ان علیا هو الله و بعض کلمات مرتضوی را هم
که در حالت سکر و غلبه که اولیاء الله را می باشد مثل انا حی لا یموت انا باعث
من فی القبور انا مقیم القیامة از آن جناب سر برزده مؤید مقاله و شاهد حال
خود گردانید و رفته رفته بحکم کل سر جاوز الاثنین فقد شاع این مقاله قبیحه فاش شد
و بجناب مرتضوی رسید و آنجناب آن جماعت را مع ابن سبا تهدید باحراق نار فرمود و توبه داد
و بعد آن لجلا فرمود پس لشکریان جناب امیر بسبب قبول وسوسه این شیاطین لعین
چهار فرقه شدند اول فرقه شیعه اولی و شیعه مخلصین که پیشوایان اهل سنت و جماعت اند
و این گروه بحکم ان عبادی لیس لک علیهم سلطان از شر این ابلیس محفوظ ماند
دوم فرقه شیعه که جناب مرتضوی را بر جمیع صحابه تفضیل میدادند و این فرقه از
ادنی تلامذه آن لعین شدند سوم فرقه شیعه که آنها را تبرائیه نیز گویند جمیع صحابه را

ظالم و غاصب بلکه کافر و منافق میدانستند و اگر گروه از اوسط تلامذه آن خبیث گشتند
چهارم فرقه شیعه غلاة که ارشد تلامذه و اخص الخواص یاران آن خبیث بودند
انتهی کلامه **اقول** این ناصبی برای عوام فریبی دعاوی بیدلیل را پیش گرفته بمفاد
مصراع مشهور؛ چه دلاور است دزدی که بکف چراغ دارد ؛ هر رطب و یابسی که در بار دارد
بر زبان می آرد یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره
المشرکون مخفی نماند که عبدالله بن سبای لعین هرگز کلان تر شیعیان امیر المومنین ع نبود لهذا
شیعیان آنحضرت ع در بد گفتن و لعن و طعن او دقیقه فرو نمیگذارند نسبت دادن شیعیان
آنحضرت بچنین کسی که ایشان منکر او و اتباع او باشند و همواره بذم و لوم و طعن و لعن
این قوم میپردازند بدون ذکر مستندی از کلام علمای اعلام امامیه رجما بالغیب و سعیا فی الظلام
یعنی چه شیخ صدوق محمد بن بابویه از قدمای شیعه در رساله اعتقادیه می فرماید اعتقادنا
فی الغلاة والمفوضة انهم کفار بالله جل جلاله وانهم شر من الیهود
والنصاری والمجوس والقدریة و شیخ مفید علیه الرحمه در شرح رساله مزبوره می گوید
که غالیان همان کسانند که نسبت می کنند امیر مومنان و دیگر ائمه کرام را از ذریت آنحضرت
بسوی الهیة یا نبوت یا وصف می کنند آنها را بفضایل آنچنانی که تجاوز می نمایند
در آن از حد میانه روی و هم ضلال کفار حکم فیهم امیر المومنین علیه السلام
بالقتل والتحریق و قضت الائمة علیهم السلام علیهم بالکفر والخروج
عن الاسلام و گویا تشدد شیخ صدوق علیه الرحمه در تکفیر اینها و بدتر شمردن شان
نیز از یهود و نصاری بسبب آنست که از دشمن خانگی مزید حذر لازم است لان شرهم
اشد من شر المنافقین که از شر کافران ظاهر الکفر سخت تر است از ابو حمزه ثمالی مرویست

ابطال افترای فاضل محجوب

که حضرت امام زین العابدین علیه السلام فرمود که خدا لعنت کند کسی را که بر ما دروغ بندد من بخاطر
آوردم عبدالله بن سبا را پس هر موی تنم برخاست زیرا که او ادعای عظیمی کرده بود چه بود او را
خدا لعنت کند او را قسم بخدا که علیؑ بندهٔ صالح خدا بود و برادر رسول او بود و ما نال
الکرامة الا بطاعته لله ولرسوله و ما نال رسول الله الکرامة الا بطاعة الله
و هر کس که اطلاع بر کتب احادیث و رجال شیعه دارد این امر کالنور علی شاهق الطور بر او منجلی
و روشن است لکن من لم یجعل الله له نوراً فما له من نور و آنچه بر رفع استبعاد بانی
عبدالله بن سبا نوشته که او بعد القاء مطاعن خلفا نزد شیعیان گفت که
نام من بگیرید و تبرا او بیزاری از من ظاهر سازید که غرض من ازین نصیحت محض بیان
حق است دروغی است بیفروغ که ماخذی مستندی برای آن پیدا نیست این مضمون که
تراشیده غرضی از آن برای ناصبی نبود مگر آنکه مردم را بوهم انداخته که مذهب شیعیان مر او را
از راه وصیت او بود نه باعتبار حقیت و استحقاق و حال آنکه اگر ابن سبا مطاعن خلفا
القا می‌کرد چگونه شیعیان از و تبرا می‌نمودند که خود اثبات مطاعن خلفا می‌نمایند تبرا و
بیزاری از و نیست مگر از جهت فساد اعتقاد او در توحید و تنزیه حضرت باری و این هذا
من ذاک و بوجه آخر می‌گوئیم اهل سنت براءت جناب امیرؑ از مقالات ابن سبا که معترف اند
و ناصبی هم بآن اعتراف نموده و در مقام ذکر ملل و نحل تصریح کرده اند باینکه شیعیان
اتباع امیر مومنان اند فقد قالوا ان الشیعة هم الذین شایعوا علیاً و قالوا بفرض
امامته پس بعد اعتراف باین هر دو مقدمه شکی باقی نماند در اینکه شیعیان که با علی بن
ابی طالبؑ مشایعت و متابعت دارند و سر مو از گفته آنحضرتؑ تجاوز نمی‌کنند البته از
متابعت ابن سبا بری و مبرا از قول او و دعای او در غلو خواهند بود پس ابن سبا هرگز از صغار و کبار

تبرای ابن سبا از شیعیان ۲۱۳

جواب بوجه دیگر

بشیعیان کی تواند بود و اگر همی اکر کلان‌تر صوفیان با خردترشان باشد عجب نخواهد بود زیرا که ابن سبا
علی بن ابی طالب علیه السلام را مظهر خدا می‌گفت و پیران بحر عالم صوفیه غویه هر کس و ناکس را
مظهر خدا میدانند شیعی در شرح دیوان جناب امیر علیه السلام نوشته متکلمی با صوفی مناظره کرد پس
متکلم گفت بیزارم از آن خدای که در سگ و گربه ظهور کند پس مرد صوفی گفت بیزارم از آن
خدای که در سگ و گربه ظهور نکند و کلمات ابن عربی در فصوص الحکم مثل سبحان الذی
اظهر الاشیاء و هو عینها نصوص محکم است در وحدت وجود و عینیت با کثرت وحدت
و کتب محققین صوفیه که سنیان آنها را پیران خود قرار میدهند مملو است از چنین کلمات
کفر و زندقه پس بچشم انصاف باید دید که اهل سنت را که طریقه تصوف را ممدوح میدانند
و ابو الحسن بصری و ابن عربی و منصور حلاج و بایزید بسطامی و ملای روم را پیران و مرشدان
خود قرار داده اند و احمد بن حنبل و عبد القادر جیلانی حنبلی و حنابله مجسمه را از خود
محسوب ساخته اند مذمت قایل علی هو الله و تکفیرش نمی‌زیبد لا یرمی بالحجارة من بیته
من زجاجة باز بوجه دیگر می‌گوییم که عبد الله بن سبا موافق اعتقاد شیعیان
از شیعیان نبود تا بکلان‌تر بودنش چه رسد آری کلان‌تر سنیان البته باعتراف خود
شان پسر خطاب بوده و او رئیس المنافقین و رئیس النصاب است و بعد او عبد القادر جیلانی
حنبلی و ابن عربی پس الحال پاره از احوال این سه پیر دستگیر سنیان باید شنید که کلان‌تر
اهل سنت اند و ابتدای نشو و نمای خوارج و سایر فرق اهلسنت و ملاحده متصوفین از
اینها اتفاق افتاده پس بدانکه کلان‌تر اهلسنت کلان‌تر منافقان پسر خطاب است اگر ابن سبا
قبل اظهار اسلام از ملت یهود و لهذا اهل کتاب بود پسر خطاب قبل اظهار اسلام کافر بت پرست بود
و سالها در جاهلیت علم تلبیس و اضلال برافراخته نرد دغا و دغل باخته سرگرم فتنه انگیزی

جواب وجه دیگر

چشیده و نشیب و فراز این صحرا نوردیده خیلی پرکار برآمده بمفاد کریمهٔ و اذا رایتهم
تعجبک اجسامهم و ان یقولوا تسمع لقولهم کانهم خشب مسندة چوب ناتراشیده نمودار گردیده
اولا بطمع دنیوی اظهار اسلام و اخلاص بحضرت نبوی ص و تحریص مردم باسلام میکرد
و باطنا در شک و نفاق و در کمین اضرار اهل وفاق بسر می برد که شمهٔ از آن در معرکهٔ صلح
حدیبیه بروز گرفته حتی قال ما شککت کشکی یوم الحدیبیة و شمهٔ از آن در سفر
مراجعت حجة الوداع در هنگام غلطانیدن دبابه در عقبه بروز یافته که در آنوقت حضرت
نبوی ص منافقان را نام بنام بحذیفه بن الیمان نشان داد الحاصل در بغض و عناد و نصب عداوت
اهلبیت ع امجاد که مودت شان اجر رسالت بود دقیقهٔ فروگذاشت نکرده نفاق دیرینه خود را
از سینهٔ پرکینه در سقیفه و شوری ظاهر کرده کار اهلبیت ع را که احد الثقلین بودند تمام ساخته
بلکه در بیماری رسول مقبول ص حضرت باری بقول خود حسبنا کتاب الله کینهٔ دیرینه خود را از
اهلبیت ع نبوی ص ظاهر ساخته صراحةً مخالفت طریقه رسول مختار ص را اختیار کرده سبحان الله
آنحضرت حسب روایت مستفیض بارها می فرمود انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی
لن یفترقا حتی یردا علی الحوض و این کرده منافقان که از حذیفه الیمان بمفاد آنکه
در دل مرد خلجان می باشد می پرسید که آیا پیغمبر آخر الزمان ص در وقت شمار اهل نفاق
نام مرا گرفته یا نه برخلاف مقولهٔ سید مرسلان ص ندای حسبنا کتاب الله در داد و از
ایام مرض موت آنحضرت ص در ثقلین تفرقه انداخت و بعد آنحضرت ص همان سامری امت عجل
اهل البطالت را منصوب ساخت و بغصب حقوق اهلبیت رسالت ع پرداخت رفته رفته وصی
نبی برحق و سایر اهلبیت نبی مطلق را بفظاظت و غلاظت و فتنه انگیزی ها مضمحل گردانیده
بمفاد قول جناب امیر ع احلب حلبا لک شطره بالاستقلال بر حقوق عترت و آل

مستولی گشت و در شوری کہ از بدعات بود اشخاص چند را با شرایط چند کہ موجب بیان
ذوی الحقوق بود بر گماشت کہ بعد اخذ شطر و قضای وطر خود نیز آنحضرت و عترت او را
از وصول بحق محروم ساخت و شجرۂ ملعونہ فی القرآن اعنی بنی امیہ را کہ بدترین خلق و مورد
لعن و طعن نبوی بودند بر گردنہای اهل اسلام مسلط گردانید تا آنکہ اشقیای امت
هیچ دقیقہ از دقایق استخفاف[1] و اهانت[2] و قتل و غارت[3] اهلبیت رسالت فرو نگذاشتند
قال التفتازانی و اما ما جرے بعدهم من الظلم علی اهل بیت النبی صلی اللہ
علیہ و آلہ وسلم فمن الظهور بحیث لا مجال للاخفاء و من الشناعۃ بحیث
لا اشتباہ علی الآراء اذ کاد یشهد بہ الجماد والعجماء و تبکی لہ الارض والسماء
و تنهد منہ الجبال و تنشق الصخور و یبقی سوء عملہ علی کر الشهور و مر الدهور
فلعنۃ اللہ علی من باشر او رضی او سعی و لعذاب الاخرۃ اشد و ابقی فان قیل فمن
علماء المذهب من لم یجوز اللعن علی یزید مع علمهم بانہ یستحق ما یربو علی ذلک و یزید
قلنا تحامیا عن ان یرتقی الی الاعلی فالاعلی کما هو شعار الروافض علی ما یروی
فی ادعیتهم و یجری فی اندیتهم فرای المعتنون بامر الدین الجام العوام بالکلیۃ
طریقا الی الاقتصاد فی الاعتقاد یعنی آنچہ گذشت بعد خلفا بر اهل بیت رسول
پس بمثابہ ظهور رسیدہ کہ گنجایش اخفا و پوشیدن در آن باقی نماندہ اقول این فقرہ من
غیر شعور اشعار دارد باینکہ معایب سابقین و مظالم سالفین مجال اخفا دارد و آن
بلا ریب کاشف از ثبوت عیب ست و مجال اخفا اندار و اگرچہ بمفاد حب الشیء یعمی و یصم
در نظر کوران باطنان گنجایش تلبیس و تدلیس داشتہ باشد فان الحق واضح مستبین
و سیاتیک نباہ بعد حین باز می گوید کہ شناعت[4] این ابو بمرتبہ ایست کہ بر آدمی دم

[1] استخفاف سبک شمردن ۱۲ م

[2] اهانت بی قدر و خوار داشتن ۱۲ م

[3] غارت کردن ۱۲ م

[4] شناعت زشت شدن و زشتی ۱۲ م

اشتباهی ندارد **اقول** بلکه اگر اشتباه در امر پیشینیان هم نزد آثار قومیه باقی نیست والله یحق الحق و یهدی السبیل باز می گوید که قریب است که گواهی دهد بآن حیوانات بی شاخ و جن و زن و بگرید بر آن زمین و آسمان پاره پاره شود کوه ها و شگافته شود سنگهای سخت و باقی بماند و خامت این اعمال بر گذشتن شهور و مرور دهور فلعنة الله علی من باشره او رضی و سعی **اقول** قول او قریب است که بگرید بر آن زمین و آسمان اگرچه قریب است بحق لکن تاهم بعید است از بیان واقع چه امر واقعه را بکاد و عسی تعبیر نتوان کرد چه خون گریستن زمین و آسمان و ظهور آثار غضب رحمان چنانکه از روایات فریقین ظاهر است و در نظر اهل بصیرت واضح و عیان می باشد پس آن نیست که بگوید که بکت علیه السماء والارض و ناحت علیه الجن والانس والانبیاء و الملائکة السماء روی الناصب فی سر الشهادتین عن ابی نعیم عن نضرة الازدیة قالت لما قتل الحسین ع مطرت السماء دما فاصبحنا و جبابنا و جرارنا و کل شیء لنا ملآن دما و عنه عن الزهری قال بلغنی انه یوم قتل الحسین ع لم یقلب حجر من احجار بیت المقدس الا وجد تحته دم عبیط و عنه عن حبیب بن ثابت قال سمعت الجنة تنوح علی الحسین ع و هی تقول شعر مسح النبی جبینه فله بریق فی الخدود ابواه فی علیا قریش و جده خیر الجدود روی عبد القادر فی الغنیة ما ترجمته علی ما ترجمه الفاضل الرحیم عبد الحکیم هکذا از ام سلمه مرویست که گفت پیغمبر ص هر گاه خوشحال شدم بحسین ع و حال آنکه او بر سینه من بازی میکرد آمد مرا جبرئیل و داد مرا پاره از گلی که کشته می شود آن حسین ع بر آن گل پس از جهت آن گریستم و خبر کرد مرا ابو نصر از ابی اسامه از جعفر بن محمد ع گفت فرود آمد بر قبر حسین ع روزی که کشته شد هفتاد هزار فرشته که میگریند بر او تا روز قیامت فلعنة الله علی

من ظلم اهل البیت ؑ وعلی من اسس ذلک الاساس وافسد الامر علی الناس ولعذاب الاخرة اشد وابقی وانچه در توجیه ترک لعن بر یزید پلید از خوف ترقی مردم الی الاعلی فالاعلی علی ما هو شعار الروافض نوشته دلالت بر عصبیت و حق پوشی و حمایت خلفاے جور دارد و باین باعث مردم را در زیغ و ضلالت انداخته نه انکه صون و حفظ شان بعمل آورده باشد فاعتبروا یا اولی الابصار و بعد آن ثانی ثانی عبد القادر حنبلی جیلانی بتاسی خلیفه اهل سنت بدعات آنها را تازه نمود باظهار عید روز عاشورا طریقه خوارج و نواصب و طواغیت بنی امیه را احیا نموده داد بغض و عناد اهلبیت رسالت که مودت شان بمفاد لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی اجر رسالت بود داده در غنیة الطالبین بعد ذکر روایات بسیار موضوعه در فضل عاشورا می گوید وقد طعن قوم علی من صام هذا الیوم العظیم وما ورد فیه من التعظیم الی آخر ما قال وما بر ترجمه فاضل لاهوری عبد الحکیم سیالکوٹی که از جمله مشاهیر فضلا این دیار است اقتصار می کنیم فاقول قال بتحقیق طعنه کردند قومی بر کسیکه روزه داشت درین روز بزرگ و خبر میکردند اند درین روز از بزرگی و کمان بردند آن قوم بدرستیکه شان این است که جائز نیست روزه گرفتن در آن روز از جهت قتل حسین ابن علی رضی الله عنهما و گفتند آن قوم می باید انکه باشد مصیبت در این روز عام بهمه مردم از جهت آنکه یافت شد حسین در آن روز و شما میگیرید آن روز را روز خوشحالی و خوشی می فرمائید در آن روز بفراخی طعام بر عیال و نفقه بسیار و صدقه دادن بر فقیران و ضعیفان و مسکینان و نیست این کار از حق حسین رضی الله عنه بر جماعت مسلمانان و این گوینده خطا کننده است و مذهب او بد است و فاسد زیرا که بدرستیکه حق تعالی اختیار کرد برای نبیره پیغمبر خود که نزد حق تعالی نام پاک وی محمد است صلعم شهادت در بهترین روزها

زیغ انحراف نمودن و دشمنی ... مر

اقتصار کوتاه کردن ... مر

نبیره نواسه

بزرگترین روزها تا آنکه زیاده کند او را بآن شهادت بلندی در مرتبهای او و بزرگیهای او
اضافه کرده شد بسوی بزرگی او و تا برساند او را بمنزلهای خلفائی راشدین که شهید شدند
و اگر جایز می بود این که گرفته شود روز مرگ آن حسین ع روز ماتم هر آئینه روز دوشنبه سزاوار تر
بود بآن ماتم از جهت اینکه قبض کرد خدای تعالی جان پیغمبر خود را که محمد است صلعم در آن
دوشنبه و همچنین ابوبکر صدیق قبض کرده شد جان او در آن دوشنبه و آن خبریست
که روایت کرد هشام از عائشه گفت ابوبکر مرا کدام روز میرانده شد پیغمبر ص در ان گفتم
روز دوشنبه گفت ابابکر من امید دارم این که بمیرم در آن روز دوشنبه پس مرد ابابکر در آن
دوشنبه و گم کردن رسول خدا ص و ابابکر بزرگتر است از گم کردن غیر ایشان و بتحقیق اتفاق کرده اند
مردم بر بزرگی روز دوشنبه و فضیلت روزه او و بدرستی شان اینست که عرض کرده می شود
در آن روز دوشنبه عملهای بندگان و در روز پنجشنبه بالا برده می شود عملهای بنده ها
و همچنین روز عاشورا اگر گرفته نشود روز ماتم و از جهت اینکه بدرستی که روز عاشورا اگر گرفته شود
روز ماتم نیست سزاوار از اینکه گرفته شود روز خوشی از جهت خبری که بالا یاد کردم
از فضل او انتهی کلامه و لا ینتهی ملامه چه این متعصب عنید بجفا و فرحت بدا آل مروان
و الانیاد بر وفق سنت معویه و یزید روز عاشورا را روز فرح و سرور قرار داده و در پرده
بیان مدارج شهادت مثل بنی امیه اظهار فرح و سرور کرده شماتت آل بقتل حسین ع نموده و او را
از ابی بکر مفضول قرار داده استخفاف بشان او کرده معلوم نیست که بکای سید پیغمبران و ملائکه
مقربان را بر فرح و سرور محمول خواهد کرد یا بر رقت قلب بر این مصیبت عظمی و همچنین آنچه
صحابه کبار که بروز وفات سرور کائنات با وصف انتقال آنحضرت بمدارج عالیه
بهشت جزع و فزع و گریه و زاری و اضطراب و بیقراری میکردند خصوص خلیفه ثانی

جزع بفتحتین ناشکیبائی کردن

فزع بفتحتین ترسیدن

که وفات آنحضرت را انکار میکرد تا آنکه ابوبکر بآیه کریمه إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ
او را متنبه ساخت و علمای اهل سنت می گویند که از فرط غم و هم حواس او از هم پراگنده شده بود
که بانکار امر ضروری بان جهر گشود برچه چیز حمل خواهد کرد آیا انتقال آنحضرت بدرجات
عالیه بهشت و آرام و راحت آنجناب بطبع لسه خطاب سایر اصحاب ناگوار آمده بود
که اظهار اینهمه هم و غم نمودند یا بجهت الم مفارقت حرمان[له] از فیض صحبت و فقد من
لاخلف له الا رب العزت اقامت ماتم نمودند بر تقدیر اول از ایمان بی بهره خواهند بود
که براحت پیغمبر خود دلتنگ شدند و براحت او مسرور و فرحناک نشدند اگر مقوله این
ناصبی خطی از صدق میداشت چرا یاران پیغمبر از جهت راحت او بفرح و سرور نپرداختند
و بر تقدیر ثانی چرا روز عاشورا روز حزن[له] و ماتم برای موالیان اهلبیت علیهم السلام
نبوده باشد که بسبب ظلم و تعدی طاغیان امت بدرجه شهادت فایز گردید و شیعیان
داغ مفارقت او بر دلها نگذارند و سینه چاک از این مصیبتها که باعث حرمان
شان از فیوض صحبت آنحضرت گردیده نشوند و عاشورا اگر روز متبرک می بود
عجب نبود لکن آنچه از روایات فضائل این روز این متعصب نوشته باتفاق فریقین جعلی و
از موضوعات است اما اثبات موضوعیت آن بنا بر طریق شیعیان پس روایت جبله مکیه
که ابن بابویه رضی الله عنه آنرا در امالی آورده برای آن کافی است و حاصل مضمون آن
این است که روایت کرده جبله مکیه که گفت شنیدم میثم تمار را که می گفت قسم بخدا که هر آینه
قتل خواهد کرد این امت فرزند دختر پیغمبر خود را در ماه محرم بتاریخ دهم آن و هر آینه قرار
خواهند داد دشمنان خدا آن روز را روز برکت پس بدرستیکه هر آینه این امر واقع می شود
که در علم خدا همچنین گذشته است میدانم این امر را بعهدی که عهد کرده است آنرا بسوی من

له حرمان بکسر نقیض نصیب بردار [illegible]

له حزن بضم اندوه و اندوهگین گردیدن و بفتحتین نیز آمده و بالفتح و کسر زا بمعنی غمگین بودن است حزین [illegible]

مولای من امیر مومنان ع و بتحقیق که هر آئینه خبر داده است مرا که گریان می شوند بر او همه
چیزها حتی وحشیان در صحراها و ماهیان در دریاها و پرندها در زیر آسمان و گریان می شوند
بر او آفتاب و ماهتاب و ستارگان و آسمان و زمین و مومنان از جن و انس و همه ملائکه آسمانها
و رضوان خازن جنان و مالک خزینه دار نیران و حاملان عرش الهی و میگرید آسمان خون و خاکستر
بعد از آن گفت واجب شده است لعنت خدا بر قاتلان حسین ع چنانکه واجب شده است لعنت
بر مشرکان که گردانیده اند با خدا معبودان دیگر را و چنانکه واجب شده است بر یهود و نصاری
و مجوس گفت جبله پس گفتم او را ای میثم چگونه خواهند گرفت مردم اینچنین روز را که کشته
شده باشد در آن حسین بن علی ع روز برکت پس گریست میثم و گفت زود باشد که گمان کنند
بحدیثی که وضع کرده باشند آنرا که بدرستیکه این آن روز است که خدا توبه آدم ع را قبول کرد
در آن و بدرستیکه خداوند عالم توبه آدم ع را قبول نفرمود مگر در ماه ذی الحجه و گمان کنند که
این آن روز است که خدا قبول کرد در آن توبه داود را و بدرستیکه خدای تعالی توبه او را
قبول نفرمود مگر در ماه ذی الحجه و گمان کنند که این آن روز است که بیرون آمد در آن یونس
از شکم ماهی و بدرستیکه بیرون نیاورد خدا او را از شکم ماهی مگر در ماه ذی القعده و گمان
کنند که این آن روز است که قرار گرفت در آن کشتی نوح ع بر کوه جودی و بدرستیکه کشتی
نوح قرار نگرفت بر کوه جودی مگر بروز هیجدهم ذی الحجه و گمان کنند که این آن روز است
که شکافت خدای تعالی در آن دریا را برای بنی اسرائیل و بدرستیکه نبود این شکافتن
مگر در ماه ربیع الاول پس گفت میثم ای جبله بدانکه بدرستیکه برای حسین بن علی ع است
که سردار شهیدان است بروز قیامت و برای اصحاب او بر همه شهیدان رفعتی ای جبله وقتی که
ببینی قرص آفتاب که سرخ رنگ باشد مانند خون تازه پس بدانکه بدرستیکه سید تو حسین ع

بتحقیق که کشته شده باشد جبله گفت پس برآمدم روزی پس دیدم آفتاب را بر دیوار
گویا آن دیوارها لحاف سرخ رنگ است برنگ کافشه پس نعره زدم من در آنوقت و گریستم
و گفتم بتحقیق قسم بخدا که کشته شد سید ما حسین بن علی علیهما السلام و اما بنا بر مذهب
اهل سنت پس کافی است در تکذیب این روایات در این مقامات قول ابن حجر از فضلای
معتبرین اهل سنت و خلاصه کلام او در این مقام آنست که به پرهیز از آنکه مشغول شوی گاهی
در این روز که بدعت روافض است و به پرهیز از بدعت نواصب که با اهلبیت عصبیت می ورزند
و از بدعت جاهلانی که بدعت را در مقابل بدعتی دیگر پدید می آورند از اظهار غایت
سرور و فرح و قرار دادن روز عاشورا روز عید و اظهار زینت در آن مثل خضاب کردن و سرمه
در چشمها کشیدن و جامهای نو پوشیدن و در نفقات عیال توسعه کردن و اطعمه لذیذه
پختن و حبوب خارج از عادت را بو دادن و گمان بردن بشان که این امور سنت است و حال آنکه
ترک اینهمه سنت است نه فعل آن پس بدرستیکه وارد نشده است در خصوص این امور چیزی که
اعتماد بر آن توان کرد و نه حدیثی صحیح که رجوع بآن توان نمود و از بعض ائمه حدیث و فقه
پرسیده شد در خصوص سرمه کشیدن و غسل نمودن و حنا مالیدن و حبوب پختن و جامهای
نو پوشیدن و اظهار سرور کردن در روز عاشورا پس گفت لم یرد فیه حدیث صحیح عنه
صلی الله علیه و آله وسلم و لا عن احد من الصحابه و لا استحبه احد من
أئمة المسلمين لا من الاربعة و لا غيرهم و لم يرد في الكتاب المعتمد به
خبر صحیح و لا ضعیف و آنچه گفته شده که هر آنکه در این روز سرمه بکشد چشم او
بمرض مبتلی نشود تمام سال او و هر آنکه غسل کند تمام سال بیمار نشود و هر آنکه
وسعت دهد بر عیال خود وسعت دهد بر او خدای تعالی تمام سال و امثال این

فضیلت نماز در آن و اینکه قبول شد توبه حضرت آدم علیه السلام در ان روز و کشتی نوح علیه السلام بر کوه جودی
قرار گرفت و ابراهیم علیه السلام از آتش نمرود نجات یافت و برای اسماعیل علیه السلام فدیه گوسفند آمد و یوسف علیه السلام
به یعقوب علیه السلام وصل بهم رسانید فکل ذلک موضوع پس اینهمه موضوع ست و از صدق
بهره ندارد قال فصار هؤلاء لجهلهم یتخذونه موسما و اولئک لرفضهم
یتخذونه ماتما کلاهما مخطی مخالف للسنة و از اینجا معلوم شد تصدیق انچه
از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در کتب ما ماثور ست که اینچنین روایات برای خوش آمد بنی امیه
و اخذ جوایز از ایشان موضوع گردیده پس بمفاد من کذب علی متعمدا فلیتبوأ
مقعده من النار این اشرار که وضاع اخبار فضایل عاشورا بوده اند لا محاله مستقر شان
در نار خواهد بود پس بتصریح ابن حجر که دلش از سنگ سخت تر بود هر چند اتخاذ ماتم
درین مصیبت اعظم ناروا باشد لکن اقوال و افعال پیر دستگیرش همه درهم و برهم گردید و حکم
او به عید کردن روز عاشورا چنانکه تا حال در اهالی مکه معظمه و مدینه طیبه مروج ست
از سنن نبویه بعید بلکه سنت بنی امیه و یزید ست پس لازم ست که اهل سنت پیر او را
از اهل سنت خارج و در طایفه خوارج و الحاق دانند فقد برحتی یستبین لک جلیلة
الحال والحمد لله اذ کفی الله المؤمنین القتال طرفه تر آنکه این نواصب لئام بر محض
تخریب خاندان نبوی صلی الله علیه وسلم اکتفا نکرده در هدم بنیان اصل اول از اصول دینیه کوشیده و خلل
در معقولات کرده قائل بقول غیر سدید گردیده اند و از امثال این رئیس المشایخ فساد
در اعتقاد توحید بهم رسیده رواج گرفت چه از پیر پیران شبلی که در سلسله مشایخ
او منسلک ست مسئله وحدت وجود باو رسیده در تذکرة الاولیا آورده شبلی گفت
من می گویم و من می شنوم در هر دو جهان بجز من کیست اگر عبد الله بن سبا بدعوی الوهیت

له اخذ نفع از ایشان ۱۲ م
له جوایز عطایا و تحفها ۱۲ م

علی مرتضیٰ که شافعی هم شک را در شعر مشهورش کفی فی فضل مولانا علی وقوع الشک فیه
انه الله ومات الشافعی ولیس یدری علی ربه ام ربه الله بیان ساخته بود طعن ولعن باشد
قصورش بنا بر اصول اهل سنت چیست که پیر پیران ایشان بخدائی خود را داده صلای الوهیت خود
در هر وجه جهان برافراشته واینک مقولات ابن عربی در فصوص الحکم وخصوص جلوه نمودن لاهوت
در هر فرد ناسوت مثل طشت از بام پیش پا افتاده که همه آن کفر وزندقه است بعضی علما
فرموده اند که اوست بادی[عه] دعوی الوهیت حدوث وجود وقبل او صوفیه یا باتحاد قائل بودند یا بحلول
وانهماک او در بن مقوله بحدی رسیده که در فصوص در فص حکمة اوریسیه در تفسیر قال
یا ابت افعل ما تؤمر نوشته فما رأی یذبح سوی نفسه وفداه بذبح عظیم فظهر
بصورة کبش من ظهر بصورة الانسان وظهر بصورة والد لا بل بحکم ولد من هو عین
الوالد وخلق منها زوجها فما نکح[عه] سوی نفسه منه الصاحبة والولد خلاصه معنی
این کلام بیهوده وی آنست که حضرت ابراهیم خلیل که در خواب ذبح فرزند خود را دید جز این نیست
که ذبح نفس خود را دیده بود وفدیه کبش که فرستاد همان کس بصورت گوسپند جلوه گر شد
که بصورت انسان ظاهر شده بود وبصورت پسر ظاهر شده بود بلکه پسر عین پدر بود وزن
عین شوهر بود پس وطی نکرد مگر بخودش پس اوست زن وفرزند واینچنین کلمات سر نمیزند
مگر از منکر بدیهیات وللجنون فنون ای کاش مجنون می بود فالهم لا یفقهون اینست کلمات
بیهوده صوفیه که آنرا می گویند که در حالت سکر وغلبه حال از اولیاء الله صادر می شود
نه کلمات طیبه حضرت امیر علیه السلام وانچه بآنجناب از کلمات غلو نسبت کرده غلو محض است
حاشا ان یقول انا حی لا یموت انا باعث من فی القبور انا مقیم القیامة نیست
این کلمات مگر ماخوذ از روایات غلاة که تکذیب آن از روایات حقه ثابت است وشاه صاحب

عه انهماک بالکسر بادی افتادن در کاری ومبالغه کردن در آن ۱۲ منه
عه نکح [illegible] ۱۲ منه

بسبب اشتراک در الحاد آن اسناد را مسلم داشته در مصداق من صدق فهو کذبنا داخل کردند
بلی وسوسه ابن سبا بالقلب منکوس ابن ناصبی منتحل تشیع اگر جا گرفته باشد بمفاد الکفر ملة
واحدة عجب نباشد بالجمله بسبب مقالات فاسده الحادیه ابن عربی اکثر محققین متشرعین
اہل سنت او را تکفیر نموده اند صاحب بحر المذاهب می گوید ان الشیخ ابن العربی الکبیر
من الصوفیة لمخالفة عقائده عقاید اهل السنة والجماعة حیث کفره
کثیر من العلماء پس الحمد لله تکفیر ابن عربی که پیر پیران صوفیه است بقول اکثر اہل سنت
باثبات رسید تعجب است که اہل سنت تا حال دامن این آن را از دست نمی دهند نصوص
ابن عربی را که الحاد محض است کلمات معرفت پنداشته بر سر و چشم می نهند الحال تامل
باید کرد که بقول سهروردی تسنن عین تصوف است کما حکاه عن صاحب بحر المذاهب
حیث قال ما حاصله شیخ نجیب الدین سهروردی گفته است که علمای مجتهدین در رتبه
سنت سوای این سه قسم اند اصحاب حدیث و فقها و علمای صوفیه صافیه با آن
دو فرقه در معتقدات شان خلاف نکرده اند و نه در معانی و نه در رسوم لکن بعلوم عالیه
و احوال سنیه مخصوص گردیده اند و از شرک خفی خود را رهانیده اند اقول سبحان الله
پیران صوفیه که منحصر اند در حلولیه و اتحادیه و وحدتیه و محققین شان طریقه تا لله را که مستلزم
حمل واجب است بر هر فرد ممکن ترجیح داده کثرت را عین وحدت پنداشته اند و این همه مذاهب کفر
محض است پس اگر اتباع ابن سبا حضرت علی بن ابی طالب را مظهر خدا دانستند محققین سنیان
هر کس و ناکس را مظهر خدا میدانند و در پرده احتراز از شرک خفی نفی وجود غیر را نموده همه را
خدا قرار داده بشرک جلی مبتلی گردیده اند اگر اعتقاد اینها و اعتقاد اہل سنت یکی است
و لهذا محی الدین بن عربی و عبد القادر جیلانی حنبلی را پیر مرشد خود قرار میدهند

ہ منتحل آنکه سخن کسی را بر خود بندد و خود را بمذهب وا نماید ۱۲

پس طعن شان بر سبائیه و جهمی ازدهان بجز آنکه وجه ناخوشی آن باشد که در وحدت و اتحاد
چرا گمی را پیش نهاد خاطر نموده جمیع عباد را عین خدا و مظهر او قرار داده اند و اگر عقائد
اهل سنت و این صوفیه مغایر بهمدگرست و قول سهروردی که در غیر این مشایخ صوفیه است
پس باید که چنانکه شیعیان از عبد الله بن سبا و اتباع او بیزاری و تبرا می نمایند اهل سنت
نیز برملا از ابن عربی و دیگر پیران بر دغا بیزاری و تبرا نمایند و الا عن و فان اکثر محققیهم
لما اسلفنا اعترفوا بکفر شیخ مشائخهم ابن العربی و کیفما کان تصوف مثل تسنن
رنگارنگ و در حقیقت هیچ یک غیر مشخص مثل مشهور است لا یرمی بالحجارة من کان بیته
من زجاج طعن بر اختلافات شیعه بالمعنی الاعم نمی سزد چه این تنوعات خاصه مذهب
تشیع نیست بلکه این چوب در عامه اهلسنت بطریق اولی جاری و ساری است فاعتبروا
یا اولی الابصار و ثانیاً بوجه آخر می گوئیم اگر تلونات هر مذهب باعث آن باشد که اصل
آن مذهب بی اصل باشد پس تلونات ملل اسلامیه که بحدیث مستفیض متفق علیه بقول
حضرت رسالت پناهی که امت موسیٰ بر هفتاد و یک ملت متفرق شد و یکی از آنها
ناجی و باقی در آتش دوزخ و در امت حضرت عیسیٰ هفتاد و دو فرقه بهم رسید یکی
از آنها ناجی بود و باقی هالک و امت من هفتاد و سه فرقه متفرق خواهند شد و یک فرقه
ناجی خواهد بود و باقی ناری تا ثابت است و برای العین مشاهده و شعب و فروع آن علاوه
بران باید که العیاذ بالله اصل مذهب اسلام را بر هم زنند و اگر این اختلافات رنگارنگ
در بنیان قویم طریق مستقیم اهل دین اسلام رخنه انداز نباشد اختلافات رنگارنگ
منتحلین تشیع چرا اصل طریقه تشیع را که مصداق اصلها ثابت و فرعها فی السماست
مورد لعن و ایراد گردانند و اگر این تلونات رنگارنگ عیب تشیع باشد تلونات اهلسنت

وافتراق شان بفرق کثیره مثل فرق کرامیه و جهمیه و تشتت فرق معتزله و اشاعره و ماتریدیه
وصوفیه چرا عیب تسنن نباشد اینک اختلافات اهل سنت در اصول و فروع که در کتب فریقین مدون
و مذکور و بر السنه جمهور مشهور هست تا آنکه هر فرقه از آنها دیگری را ضال و مضل قرار میدهند
معتزله اشاعره را و اشاعره معتزله را نسبت بضلال می کنند کما هو مصرح فی بحر المذاهب
و غیره حالانکه اینهمه تابع چار یار و مقدم یار غار بر سایر صحابه کبار اند پس اگر این اختلافات
و تلونات در تسنن رخنه نمی اندازد و در بنیان مرصوص تشیع چرا رخنه خواهد انداخت شما خود
مسئله امامت را از فروع قرار داده آید و اهل قبله را تکفیر نمی کنید پس تخالف در امامت چرا باعث
ضلالت خواهد بود باید که شیعیان را هم معذور دارند و لا اقل مدعیان تسنن را که معذور
خواهند داشت اگر بگویند که بغیر اشاعره هر که خود را باهل سنت و جماعت مسمی سازد در حقیقت
از جماعت اهل سنت خارج است و در مسلک ما منسلک نیست خواهیم گفت که بر تقدیر تسلیم
همچنین شیعیان هم میتوانند گفت که هر کس که از منتحلین تشیع خود را شیعه وا می کند از تشیع حقیقی
و در زمره شیعه امامیه غیر منسلک است قبایح اعتقاد و ضلال و فساد او بما متعدی نمی شود
و انه لکذلک تکمیل مناسب این مقام است ذکر کلام والد علام اسکنه الله اعلی درجات دار السلام
که در صوارم الهیات در نقض کلام ابن ناصبی در مبحث الهیات بقلم اعجاز رقم آورده افاده
فرموده و هو هذا باید دانست که بعضی از علمای امامیه مثل جناب علامه حلی علیه الرحمه و غیر او نظر
باینکه بنا بر اجماع اهل اسلام و احادیث متواتره متفق علیها بین الفریقین مثل حدیث
ثقلین و مثل حدیث اهلبیتی کمثل سفینة نوح و حدیث اثنی عشر خلیفه و غیر آن احادیث
بسیاره باضمیمه آیات قرآنی تخلف از اهلبیت نبوی و استنکاف و اعراض از تبعیت ائمه اثنا عشر
موجب هلاکت ابدی و ندامت سرمدی است و در بعضی مصنفات متصدی ذکر اقوال بعضی از اهل

ملل فاسده اسلامیه لاسیما الذین قالوا بخلافة الخلفاء الثلاثة که مقرون بکمال سخافت است
وظاهر البطلان بوده گردیده تا بر صاحبان عقول سلیمه ظاهر و هویدا گردد که همانا سبب
اختیار نمودن آنها این اقوال سخیفه و آرای باطله را همان تخلف نمودن آنهاست از سفینه اهلبیت
طاهرین و ائمه معصومین علیهم السلام ناصب عداوت اهلبیت علیهم السلام چون کج رانه بمطالعه بعضی از مصنفات
فائز گردیده بی اینکه بی حقیقت حال برده تأمل نماید شروع نموده در ذکر اقوال سخیفه
بعضی از ارباب مذاهب باطله که از زمره شیعیان محسوب شده اند و امامیه آنها را کلاب ممطوره
می نامند و بنا بر عدول آنها از آیه لا اَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبٰی
بخس العین سیدانند و خیال نموده که باین تقریب دعوی همسری علمای امامیه طرف مقابل آنها
می توانند شد و حالانکه این خیال محال است چه این معارضه و دعوی همسری وقتی صحیح میبود
که سنی ها نیز مثل اجماع اهل اسلام و یکی از هزار از این احادیث متفق علیه فریقین میدانستند
که آن دلالت میکند بر هلاک بودن متخلفین از سفینه اصحاب ثلثه تا منشای این اقوال سخیفه
که اسماعیلیه و غیره دارند این تخلف را قرار میدادند اما چون اسلاف و اخلاف او از امثال
چنین فضیلت بی نصیب محروم اند غیر از ندامت و پشیمانی چیزی عاید حال کثیر الاختلال
او نخواهد گردید آری علمای شیعه را میرسد که منشای این اقوال سخیفه که اسماعیلیه و غیره
دارند همان تخلف از سفینه اهلبیت علیهم السلام عصمت و طهارت را که ائمه اثنا عشر اند شمارند
و بوجه دیگر تتمیما للمرام و توضیحا للمقام گفته میشود با اشاعره که بالفعل توجیه
خطاب بسوی آنهاست شبهه نیست در اینکه بعضی از فرق اهل سنت مثل کرامیه و مرجیه
اقوال سخیفه دارند که موجب تبرا و بیزاری ما و شما هر دو از آنها گردیده و همچنین بعضی
از فرق شیعه مثل اسماعیلیه و غیره هرگاه این تمهید یافت پس میگوئیم که تخلف فرق

سخافت کم خردی ۱۲ منه
اسلاف نسخ پیشینیان ۱۲
اخلاف نسخ پسماندگان ۱۲

اہل سنت کہ اقوال سخیفہ در زند باتفاق ما و شما از سفینۂ اہلبیت عصمت و طہارت نبوی
ثابت و بمرتبۂ ظہور ست کہ مجال انکار آن اہل امانت و دیانت را نیست و ہم ثابت باجماع
اہل اسلام کہ تخلف از اہلبیت نبوی موجب ہلاکت ابدی ست پس ما بنا بر این ہر دو مقدمۂ
اجماعیۂ اتفاقیہ کہ می گوئیم کہ منشای این اقوال سخیفہ و آرای باطلہ ہمان شامت تخلف ست
از اہلبیت عصمت اما تخلف این فرق از سفینۂ اصحاب ثلثہ چون محل بحث ست چہ ایشان باتفاق
قایل بامامت آنہا بودہ اند و ہم اسناد ہلاکت آنہا بسبب تخلف از اصحاب ثلثہ غیر مسلم است و
این اقوال سخیفہ ایشان تخلف آنہا کہ موقوف ست بر دو مقدمہ مقدمۂ ناشی از کمال غباوت کو
بیجائی ست آما اسماعیلیہ و غیرہ پس ہر چند تخلف آنہا از اصحاب ثلثہ متفق علیہ ست کن تخلفہم
عن اہل البیت لکن بنا بر مقدوح بودن مقدمۂ ثانیہ نسبت تخلف آنہا از اصحاب ثلثہ و مسلم بودن
آن نسبت تخلف آنہا از اہلبیت نبوی باز اسناد اقوال سخیفۂ آنہا بطرف تخلف آنہا از
اہلبیت نبوی و دون التخلف عن الاصحاب مقرون بصواب و عکس آن عین خطا خصوصاً نظر بتوافق
آن بصوت اوی فتامل حتی یاتیک الیقین واللہ الموفق والمعین ہر گاہ این را دانستی
پس بدانکہ حقیقت مذہب حق امامیۂ اثنا عشریہ بچندین وجوہ واضحۂ جلیہ لایح میگردد وان وجوہ
اجمالیہ را درین مطلب در ضمن چند فصل بمعرض بیان می آوریم انشاء اللہ و اما تفصیلہ فسیأتی
ذکرہ بعد ہذا فان التفصیل بعد الاجمال اوقع فی نظر اہل الکمال **فصل اول** در بیان
نصوصی ست کہ از اثبات انحصار امامت و خلافت در عدد خاص دوازدہ از ان لایح می شود
و آن نزد امامیہ متواترات واضحۂ جلیہ ست کہ مخالف و موالف باسانید متعددہ در کتب معتمدہ
خود آنرا روایت کردہ اند و شیخ جلیل سعید علی بن محمد بن علی خزاز قمی علیہ الرحمہ در کتاب خود
کہ مسمی ست بکفایۃ الاثر فی النصوص علی الائمۃ الاثنی عشر و آنرا بالخصوص بنا بر جمع نصوص

یعنی عبادت نقص بلادم
وکنند زنجیر شدن از ام

فصل اول در بیان
نصوصی کہ از اثبات
انحصار امامت در عدد
خاص دوازدہ
از ان لایح می شود

مجمله و مفصله بر امامت ائمه اثنی عشر علیهم التحیات الزاکیات تالیف نموده از اصحاب معروفین مثل
عبدالله بن عباس و عبدالله بن مسعود و ابی سعید خدری و ابی ذر غفاری و سلمان فارسی و جابر بن سمره
و جابر بن عبدالله انصاری و انس بن مالک و ابی هریره و عمر بن الخطاب و زید بن ثابت و زید
بن ارقم و ابی امامه و واثله بن الاسقع و عمار بن یاسر و حذیفه بن اسید و عمران بن الحصین و سعد
بن مالک و حذیفه بن الیمان و ابی قتاده الانصاری و علی بن ابی طالب علیه الصلوة والسلام
و از هر دو فرزندانش سرور جوانان اهل بهشت امام حسن و امام حسین علیهما السلام و از زنان
صحابیات از ام سلمه رضی الله عنها و از عایشه بنت ابی بکر و از حضرت فاطمه سیدة نساء
عالمیان صلوات الله علیها نصوص اثنی عشر خلیفه او اثنی عشر امیر بعده نقباء بنی اسرائیل
از هر واحد ازین صحابه باسانید مستفیضه روایت نموده و در سایر کتب شیعه ازین قبیل
روایات بیشمار است و در کتب معتبره اهل سنت و صحاح شان هم بسیار ابن اثیر صاحب جامع الاصول
از علمای عامه نیز از بخاری و مسلم باسانید شان از جابر بن سمره روایت کرده قال سمعت
النبی صلی الله علیه و آله یقول یکون بعدی اثنا عشر امیرا فقال کلمة لم اسمعها فقال ابی انه قال
کلهم من قریش یعنی گفت شنیدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله که گفت بعد از من دوازده امیر خواهند بود
پس کلمه فرمود که نشنیدم آنرا پس پدرم گفت که فرمود که همه آنها از قریش اند قال و فی
روایة انه قال لا یزال امر الناس ماضیا ما ولیهم اثنا عشر رجلا ثم تکلم النبی صلی الله علیه و آله
بکلمة خفیت علی فسألت ابی ماذا قال رسول الله صلی الله علیه و آله فقال کلهم من قریش
قال هذه روایة البخاری و مسلم و فی اخری لمسلم قال انطلقت الی رسول الله صلی الله علیه و آله
و معی ابی فسمعته یقول لا یزال هذا الدین عزیزا منیعا الی اثنی عشر خلیفة فقال
کلمة صمنیها الناس فقلت لابی ما قال قال کلهم من قریش یعنی ابن اثیر می گوید

که در روایت دیگر آمده که رسول خدا گفت همیشه امر مردم گذران خواهد بود تا وقتیکه دوازده
مرد والی شان یعنی امیر و مقتدای ایشان باشند انگاه متکلم شد رسول خدا بکلمه که پوشیده شد
بر من پس پرسیدم از پدر خود که چه گفت پیغمبر خدا پدرم گفت فرمود که همه از قریش اند
ابن اثیر جزری گوید این است روایت بخاری و مسلم هر دو و مسلم تنها بسند دیگر روایت کرده
از جابر بن سمره گفت با پدرم بخدمت رسول خدا رفتم پس شنیدم که آنحضرت می فرمودند که پیوسته
این دین عزیز و غالب و منیع و مستحکم است تا دوازده خلیفه بعد آن کلمه فرمود که مردم مرا از
استماع آن باز داشتند پس از آن مردم پرسیدم که چه فرمود پدرم گفت کلهم من قریش قال
و فی اخری له قال دخلت مع ابی الی النبی فسمعته یقول ان هذا الامر لا ینقضی حتی
یمضی فیه اثنا عشر خلیفة قال ثم تکلم بکلام خفی علی فقلت لابی ما قال قال کلهم
من قریش و فی اخری لا یزال الاسلام عزیزا الی اثنی عشر خلیفة ثم ذکر مثله یعنی در
روایت دیگر از برای مسلم چنین است که او گفت داخل شدم با پدرم نزد رسول خدا پس شنیدم
آنحضرت را که می فرمایند بدرستیکه این کار منقضی نمی شود تا بگذرند در او دوازده خلیفه گفت
بعد آنحضرت این کلامی فرمود که بر من مخفی شد پس گفتم بپدر خود که رسول خدا چه فرمود گفت فرمود
همه اینها از قریش خواهند بود و در روایت دیگر آمده که همیشه اسلام عزیز و غالب خواهد بود
تا دوازده خلیفه بعد آن بمثل سابق ذکر کرده این است آنچه ابن اثیر از بخاری و مسلم روایت کرده
و این پنج روایت و فاضل لاهیجی گفته است که در صحیح مسلم یازده حدیث و در صحیح بخاری یک حدیث
باین مضمون مروی است بعد آن ابن اثیر می گوید و فی روایة الترمذی قال قال النبی یکون من بعدی
اثنا عشر امیرا قال ثم تکلم بشیء لم افهمه فسألت الذی یلینی فقال کلهم من قریش و فی
روایة ابی داود قال سمعت رسول الله یقول لا یزال هذا الدین قائما حتی یکون علیکم

اثنا عشر خلیفة کلهم یجتمع علیه الامة فسمعت کلاماً من النبی لم افهمه فقلت لابی ما یقول قال کلهم من قریش و فی اخری قال لا یزال هذا الدین عزیزاً الی اثنی عشر خلیفة قال فکبر الناس وضجوا ثم قال کلمة خفیة و ذکر الحدیث و فی اخری بهذا الحدیث وزاد فلما رجع الی منزله اتته قریش فقالوا ثم یکون ماذا قال ثم یکون الهرج و ترجمه این اخبار مثل اخبار سابقه است و در حدیث اخیر زیاده کرده است این مضمون که هرگاه آنحضرت بدولت سرا برگشت قریش بخدمت آنحضرت آمدند و عرض کردند که بعد دوازده خلیفه چه می شود فرمود هرج می شود هرج بمعنی اضطراب امر است فاضل لاهجی گفته است که در تفسیر ثعلبی سه حدیث و در جمع بین الصحیحین هشت حدیث و در جمع بین الصحاح الستة دو حدیث و در مسند احمد و سایر کتب معتبره مرویست بالفاظ متقاربه که حضرت رسول فرمود لا یزال امر الدین باقیاً ما ولیهم اثنا عشر خلیفة کلهم من قریش و بعضی باین عبارت است لا یزال الدین قائماً حتی تقوم الساعة و یکون علیهم اثنا عشر خلیفة کلهم من قریش و روایت کرده است فاضل شیرازی این حدیث را از مسلم از سعد ابی وقاص و فاضل لاهجی گفته بعضی باین لفظ است لن یزال هذا الدین قائماً الی اثنی عشر خلیفة کلهم من قریش فاذا مضوا ماجت الارض باهلها و در بعضی از روایات بجای لا یزال امر الدین لا یزال امر الاسلام وارد شده است و ترجمه اینها اینست که دین اسلام الی یوم القیمة منقضی و تمام نمی شود تا اینکه دوازده خلیفه که از قریش اند بر ایشان بگذرند و بعد از آنکه ایشان بگذرند زمین با اهل زمین همه خراب و هلاک شوند. مثل این اخبار است آنچه در صحیح بخاری و مسلم روایت شده از عبد الله بن عمر که رسول خدا فرمود لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی من الناس اثنان و در روایت دیگر ما بقی منهم اثنان و ابن حجر در صواعق محرقه خود در ذیل اخباریکه بر خلافت ابی بکر از او دلیل ساخته آورده

و در کتاب کفایة الخصام که ترجمه غایة المرام است و یک باب است و پنجاه و هشت حدیث از طریق عامه از رسول خدا صلی الله علیه و آله منقول است که ائمه اثنا عشر و امامت ایشان دلالت دارد از آنجمله پنجاه و هفت حدیث مجمل است که در آن اثنا عشر خلیفه و نقباء وارد است و در بعضی کلهم من قریش و در بعضی باقی است و یک حدیث مفصل است که در آن اسما کل ائمه علیهم السلام ذکر شده و در بعض اسما بعض ائمه مذکور اند سید علی عفی عنه

اخرج ابو القاسم البغوی بسند حسن عن عبد الله بن عمر قال سمعت رسول الله
یقول یکون خلفی اثنا عشر خلیفه ابو بکر لا یلبث الا قلیلا قال الائمة صدر
هذا الحدیث مجمع علی صحته وارد من طرق عدة اخرجه الشیخان وغیرهما
فمن تلک الطرق لا یزال هذا الامر عزیزا ینصرون علی من ناواهم علیه الی اثنی
عشر خلیفه کلهم من قریش رواه عبد الله بن احمد بسند صحیح ثم ذکر روایة
مسلم وابی داود مثل ما مر ثم قال عن ابن مسعود بسند حسن انه سئل کم
یملک هذه الامة من خلیفه قال سألنا عنها رسول الله صلی الله علیه وآله
فقال اثنا عشر کعدة نقباء بنی اسرائیل واخرج السیوطی فی تاریخه مثلها یعنی روایت
کرده ابو القاسم بغوی بسند حسن از عبد الله بن عمر که شنیدم رسول خدا را که می فرمود
می شوند بعد من دوازده خلیفه وابو بکر مکث نخواهد کرد مگر بزمان قلیل ابن حجر می گوید که
ائمه حدیث گفته اند که بر صحت صدر این حدیث اجماع کرده شده وارد شده است از طرق
متعدده که شیخان یعنی بخاری ومسلم وغیر شان آنرا روایت کرده اند پس بنظر تامل بنگرند
که ازین کلام واضح گردید که اصل این حدیث در نزد ائمه اهل سنت اجماعی الصحة است وهمین
غرض ما درین مقام وفقره ابو بکر لا یلبث الا قلیلا که بغوی افزوده است غیر معلوم الصحة است
وغیر مسلم پس ذکر ابن حجر این خبر را در ذیل نصوص خلافت ابی بکر که درحقیقت غیر
منصوص الخلافة است کما صرح به فحول علمائهم با آنکه نص در خلافت ابی بکر نیست از راه
محض عصبیت وعناد اوست باز ابن حجر می گوید پس از جمله آن طرق حدیث یکی آنست که آنحضرت
فرمود که همیشه این امر عزیز وغالب است ونصرت کرده می شوند بر آنانکه معادات با آنها
بر این امر می نمایند تا دوازده خلیفه که همه آنها از قریش اند روایت کرده است این را ابن احمد

بسند صحیح بعد از ابن حجر روایت بخاری و مسلم را بر نهجیکه گذشت نقل کرده بعد از آن میگوید
که از ابن مسعود بسند حسن مرویست که پرسیده از او که چند خلیفه مالک امر این امت خواهند بود
پس گفت که ما پرسیدیم همین امر را از رسول خدا پس فرمود که دوازده خلیفه مثل عدد نقبای
بنی اسرائیل و همچنین روایات سیوطی در تاریخ الخلفاء و آخوند مجلسی علیه الرحمه در حق الیقین
می فرماید و ایضاً در صحیح مسلم از عامر بن سعد ابن ابی وقاص روایت کرده است که نوشتم بسوی جابر
بن سمره که خبر ده مرا بچیزیکه شنیده از رسول خدا پس بمن نوشت که شنیدم از رسول خدا
در روز جمعه در شبی که اسلمی را سنگسار کرده گفت پیوسته دین بر پا است تا قیامت بر پا شود
و بر ایشان دوازده خلیفه خواهند بود از قریش و در روایت دیگر تتمه این حدیث اینست
که پس بیرون می آیند دروغ گوئی چند نزدیک قیامت و در کتب معتبره ایشان بچندین سند
از شعبی از مسروق روایت کرده اند که گفت ما نزد ابن مسعود بودیم و قرآن بر ما می خواند
پس مردی بر خواست و پرسید که آیا از رسول خدا پرسیدند که چند نفر خلیفه بعد از او
خواهند بود عبد الله گفت که تا من بعراق آمده ام کسی این را از من نپرسیده ما سوال
کردیم حضرت فرمود دوازده نفر خواهند بود بعدد نقبای بنی اسرائیل و همه از قریش
خواهند بود و از ابو جحیفه روایت کرده اند که رسول خدا فرمود که پیوسته امر امت
من شایسته است تا بگذرند دوازده خلیفه که همه از قریش اند و از انس روایت کرده
که حضرت رسول فرمود که پیوسته این دین بر پا است تا دوازده خلیفه از قریش پس هرگاه
ایشان بروند زمین بموج خواهد آمد با اهلش و ایضاً از عبد الله بن عمر روایت کرده اند
حضرت رسول فرمود بعد از من دوازده خلیفه خواهند بود و ایضاً روایت کرده که ابن عمر
گفت بابی الطفیل که دوازده خلیفه بشمار بعد از آن هرج و مرج و قتل و قتال خواهد بود و ایضاً

مرویست که از عایشه پرسیدند که چند خلیفه از برای رسول خدا صلعم خواهند بود گفت خبر داد مرا
رسول خدا صلعم که دوازده خلیفه خواهند بود گفتند که کیستند گفت نامهای ایشان نزد من نوشته است
باملای رسول خدا صلی الله علیه و آله گفتند بگو ابا کرد و نگفت و برین مضامین بالفاظ بسیار دیگر
روایت کرده اند انتهی ولکن صاحب کفایة الاثر از عایشه روایتی آورده که در آن اسمای ایشان به
تفصیل مذکورست و زود باشد که آن را نقل کنیم و علامه حلی علیه الرحمه در نهج الصدق از سدی
که از مشاهیر جمهور و ثقات ایشانست روایت کرده که چون ساره زوجه حضرت ابرهیم علی نبینا و آله
و علیه السلام اظهار کراهت نمود از بودن هاجره مادر اسمعیل خدای تعالی وحی فرستاد بابراهیم
که اسمعیل علی نبینا و آله و علیه السلام را با مادرش ببر فرود آر ایشان را بخانه پیغمبر من در تهامه
یعنی مکه معظمه بدرستیکه من منتشر خواهم ساخت ذریت اسمعیل را و ایشان را تفضیل خواهم داد
و می گردانم ایشان را بار گران بر آنانکه کافر می شوند با و می گردانم از آنها پیغمبر عظیمی را و ظاهر می سازم
دین او را بر سایر ادیان و می گردانم از ذریت او دوازده بزرگ و می گردانم ذریت او را بعدد
ستارگان آسمان انتهی و در کتب سماویه نیز باین بشارت اشارت واقع شده چنانکه صاحب
اجوبه فاخره که مالکی المذهب است در بشارات محمدیه صلعم از سفر اول از توریت از فصل دهم آن
روایت کرده که حق تعالی با براهیم فرمود که درین سال متولد می شود برای تو فرزندی اسحاق نام
پس ابراهیم عرض کرد که آرزو دارم که اسمعیل فرزندم بدرجه تمجید و طاعت تو فایز گردد
پس حق تعالی فرمود که دعای ترا مستجاب کردم در باره اسمعیل و برکت میدهم او را و بزرگواری
با و کرامت می فرمایم بزرگواری بسیار و می گردانم او را برای امت بزرگی و میدهم او را شعب
بزرگی و قریبست که بهم رسند از او دوازده بزرگوار جناب والد ماجد علیه الرحمه در عماد الاسلام
می فرماید که ظاهر مراد از شعب جلیل حضرت رسول خدا است صلعم و اثنی عشر عظیم دوازده امام

علیه السلام اند و چونکه این عبارت مشتمل ست بر بشارت ائمه اثنی عشر علیهم السلام و ناقل
مالکی المذهب ست که او را غرضی باین روایت متعلق نیست بلکه منافی مذهب او ست پس احتمال
جعل و وضع بآن راه نمی یابد علاوه آنکه دیگر ثقات هم بعینه بهمین عبارت این بشارت را
روایت کرده اند مثل راوندی و غیر او با آنکه جواد ساباطی حنفی معاصر در براهین خود مثل آن نقل
کرده عبارته هکذا و اما اسمعیل فانی قد سمعت دعائک له و ها انا ذا قد بارکت
فیه و جعلته مثمرا و ساکثره تکثیرا و سیلد اثنی عشر عظیما و ساصیرهم امة عظیمة
انتهی و مثله فی الصحف المطبوعة بامر النصاری کان فیها مکان اثنی عشر عظیما اثنی
عشر شریفا جناب والد ماجد اعلی الله درجته می فرماید اما اینکه یهود و نصاری گویند که مراد
باثنی عشر دوازده پسر صلبی اسمعیل اند پس بعد فرض تسلیم اینکه آنحضرت دوازده فرزند داشته باشد
بلا کم و زیاد می گوییم که حق تعالی وصف کرده است مبشر بهم را بالعظمت چنانکه در جوبه فاخره و در
کلام ساباطی واقع ست یا بشرافت چنانکه در صحف انبیای مترجم بحکم نصاری موجود ست پس ضرور ست
از بیان آنکه اولاد صلبی آنحضرت باین وصف متصف بوده اند تا بر لسان او تعالی ممدوح و مبشر بهم
توانند بود و این اوصاف در آنها مشتهر باشد تا انصراف بشارت بآنها توانند شد پس اگر گویند که
ائمه شما ملک و ریاست نداشتند پس چگونه ایشان را بالعظمت و شرافت که لایق بشارت باشد
متصف توان دانست خواهیم گفت که عظمت و شرافت امامت کبری ریاست عامه دین و دنیا ست از طرف
خدای تعالی و ایشان ظاهر بظاهر مدت العمر ادعای آن داشتند و کرامات و مقامات ایشان بر دوست
و دشمن بروز یافته اگرچه تسلط ظاهری برای ایشان حاصل نشده در توصیف بآن کافی و وافی ست
پس تسلط ظاهری در کار نباشد با آنکه از حضرت عیسی تعبیر بملک الیهود در انجیل واقع ست
و ایشان را بر یهود تسلطی نبود فی انجیل یوحنا انه لما صلب الیهود عیسی کتب فیلاطس

فی فقد هذا الیسوع الناصری ملک الیهود وضعوه علی صلیبه مع هذا اخبار متواتره

در شان حضرات وارد ست انهم یملکون الارض فی کرتهم لم یروا مثل ذلک فی الاولاد

اسمعیل الصلبیه انتهی ملتقطاً **فصل دوم** در تقریب استدلال باین احادیث بدانکه هر کس که

بنظر انصاف متجنبا عن الاعتساف درین اخبار نظر نماید البته بوجدان سلیم و عقل مستقیم خود

در می یابد که این احادیث بر هیچ مذهبی بغیر مذهب حق امامیه اثنا عشریه انطباق ندارد و وجه

دلالت این احادیث بر خلافت ائمه اثنی عشر علیهم السلام و بطلان دیگران و ظلم شان

در نهایت ظهور و کمال وضوح است چه از جمیع فرق اسلام هیچ فرقه قایل بوجوب این عدد

از خلفا و حصر خلافت و امامت در دوازده امام و خصوصاً که همه از قریش باشند

و بوجوب استمرار خلافت تا خلق باقی باشند نیستند مگر فرقه اثنا عشریه از فرق شیعه

پس بهمین احادیث متواتره که در جمیع صحاح اهل سنت و غیر شان بحد استفاضه و تواتر

وارد شده است مذهب ما ثابت میگردد و همه مذاهب دیگر باطل می شود والحمد لله وحده

نصر عبده و انجز وعده و اجری الحق علی السنة اهل الخلاف و الشحنا فی بیان

عدد الاوصیاء و الفضل ما شهدت به الاعداء است روایات عدد اجمالی و

بر متتبع خبیر تفصیل و تشخیص ائمه مختفی نیست و باجماع مرکب و نصوص آخر که در مقامات خواهد آمد

ثابت است و بعضی از روایات و اشارات در این جا هم مذکور می شود صاحب کفایة الاثر از ابن الخطاب

عمر بسند خود روایت کرده گفت شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می گفت ائمه بعد

من دوازده خواهند بود بعد آن با آواز خفی فرمود که من شنیدم آنرا گه گفت کلهم من قریش

ابو المفضل می گوید هذا حدیث غریب لا اعرفه الا عن الحسن بن علی بن زکریا

البصری بهذا الاسناد و نوشتم این حدیث را از زبان وی بنجا ر روز چهارشنبه بود آن بعد

روز عاشورا و بود حسن بن علی مزبور ثقه در حدیث و کثیر الروایه و روی فی فضائل
اهل البیت و استغراب ابو المفضل بی محل است چه از این مضمون روایات فریقین مشحون است
مگر آنکه استغراب از این راه باشد که از عمر بن الخطاب نقل چنین خطاب مستطاب با وصف آنکه
سر کرده غصاب بوده محل استغراب است استعجاب وارد باشد فهو فی محله و باز صاحب کفایه
بسند خود از عیسی بن عبد الله بن مالک از عمر بن الخطاب روایت کرده که گفت شنیدم رسول خدا را ص
که می فرمود ای گروه مردم من پیش رو شما هستم و شما بر من بر حوض وارد می شوید حوضی که عرض آن
ما بین صنعا و بصری است و در آن قدحها از نقره است بعدد ستارگان چون من رسنده ام
از شما وفات میروم شما از حال هر دو ثقل پس از من نظر داشته باشید که چگونه سلوک می کنید
با آن هر دو سبب اکبر کتاب خداست یک طرفش بدست خداست و طرف دیگرش بدست شما
پس تمسک نمائید باو و بدل نکنید از او و دیگر اهلبیت من و عترت من پس بدرستیکه خبر داده است
مرا لطیف خبیر که این هر دو جدا نخواهند شد تا آنکه نزد من بر حوض وارد شوند پس گفتم ای
رسول خدا ص کیانند عترت تو فرمود عترت من اهلبیت من اند از اولاد علی و فاطمه ع که نه
از ایشان از صلب حسین بیرون می آیند ائمه ابرار این عترت من اند از گوشت من و خون من و نیز بسند خود
از عایشه نقل کرده که او گفت کان لنا مشربة و کان النبی ص اذا اراد لقاء جبرئیل لقیه
فیها پس روزی رسول خدا ص آنجا بملاقات جبرئیل رسید پس حسین داخل شد جبرئیل پرسید این کیست
پس حضرت فرمود فرزندم حسین است و بر ران خود نشانید جبرئیل گفت آگاه باش که این
زود باشد که بدرجه شهادت رسد حضرت فرمود کیست آنکه قتل خواهد کرد او را جبرئیل گفت
امت تو آنحضرت فرمود امت من قتل خواهد کرد او را گفت بلی و اگر خواسته باشی خبر دهم
ترا بآن زمین که مقتول خواهد شد در آن و اشاره کرد بسوی زمین طف عراق و گرفت از آنجا

تربتی سرخ و بنظر آنحضرت درآورد و عرض کرد که این است تربت جای شهادت او پس گریان شد آنحضرت
پس گفت با او جبرئیل گریان مشو پس زود باشد که حق تعالی انتقام خواهد کشید از ایشان بقایم شما
اهل بیت پس رسول خدا فرمود ای حبیب من جبرئیل کیست قایم ما اهل بیت گفت نهم از اولاد
حسین همچنین خبر داده پروردگار من که زود باشد که خلق می کند از صلب حسین فرزندی را
و می نامد او را علی نزد خود و او خاضع خاشع خواهد بود بعد آن می آید از صلب آن فرزندی
که نام کرده است او را محمد قانتا لله ساجدا و خارج می شود از صلب او فرزندی که نام کرده است
او را خدای تعالی نزد خود جعفر ناطق عن الله صادق فی الله و بر می آید از صلب او فرزندی
که نام کرده او را حق تعالی نزد خود موسی واثق بالله محب فی الله و خارج می شود از صلب او
فرزند او نام کرده است او را خدای تعالی نزد خود علی الراضی بالله والداعی الی الله و خارج
می شود از صلب او فرزند او نام کرده است خدای تعالی نزد خود محمد الراغب فی الله والذاب
عن حرم الله و خارج می شود از صلب او فرزند او نام کرده است او را خدای تعالی نزد خود
المکتفی بالله والولی لله باز خارج می شود از صلب او فرزند او نام کرده است او را خدای تعالی
نزد خود حسن مومن بالله مرشد بالله باز خارج می شود از صلب او کلمة الحق و لسان الصدق
و مظهر الحق حجة الله بر تمام خلق برای او غیبت دراز باشد ظاهر خواهد کرد خدا بادی اسلام
و اهل اسلام را و پدید خواهد کرد کفر و اهل کفر را و فاضل شیرازی از خطب خوارزم از سلیمان
راعی روایت کرده که گفت شنیدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله که می گفت لیلة اسری بی
الی السماء قال لی الجلیل آمن الرسول بما انزل الیه من ربه یعنی شبی که مرا بآسمان بردند گفت بمن خدای
بزرگوار که ایمان آورد و گروید پیغمبر بآنچه نازل شد باو از جانب پروردگار او فقلت والمؤمنون پس من گفتم مؤمنان
نیز گرویدند بآنچه نازل شد قال صدقت یا محمد من خلفت فی امتك قلت خیرها قال علی بن ابی طالب

مراد از فاضل شیرازی مولانا علی رضا ابن کمال الدین حسین صاحب سفینة النجاة است که از ... شیرازیان ...

قلت نعم گفت است گفتی ای محمدؐ کہ را خلیفہ کردی بر امت گفتم بہترین امت را گفت علی بن
ابی طالب را گفتم آری ای پروردگار من قال یا محمدؐ انی اطلعت الی الارض اطلاعة فاخترتك
منها فشققت لك اسما من اسمائی فلا اذکر فی موضع الا ذکرت معی فانا المحمود
وانت محمدؐ ثم اطلعت ثانیة فاخترت منها علیاؑ فشققت له اسما من اسمائی
فانا الاعلی وهو علی گفت خدای تعالی ای محمدؐ من نظر کردم بزمین نظر کردنی پس اختیار کردم
وبرگزیدم از اہل زمین ترا و بیرون آوردم از اسمای خودم اسمی را از برای تو پس مذکور نمی شوم
در جائی مگر آنکہ تو نیز مذکور می شوی با من منم محمود و توئی محمدؐ بعد از آن نظر کردم بزمین
بار دیگر پس اختیار کردم علیؑ را و بیرون آوردم از برای او اسمی را از اسمای خود پس منم اعلی
واوست علیؑ یا محمدؐ انی خلقتك وخلقت علیاؑ وفاطمة والحسن والحسین
والائمة من ولده من نوری وعرضت ولایتکم علی اہل السموات والارض
فمن قبلها کان عندی من المومنین ومن جحدها کان عندی من الکافرین
ای محمدؐ بدرستیکہ من ترا و علیؑ را و فاطمہؑ را و حسنؑ و حسینؑ را و امامانی را کہ پسران اویند
آفریدم از نور خود و عرض کردم ولایت شما را بر اہل آسمان و زمین پس ہر کہ قبول کرد
وگروید بر ولایت شما خواہد بود نزد من از مومنین و ہر کس کہ انکار کرد آن را خواہد بود نزد من
از کافرین یا محمدؐ لو ان عبدا من عبیدی عبدنی حتی ینقطع او یصیر کالشن
البال ثم اتانی جاحدا بولایتکم ما غفرت له حتی یقر بولایتکم ای محمدؐ
اگر بندہ از بندگان من پرستش کند مرا تا آنکہ در عبادت من بہ وحشت از بدن مفارقت کند
یا بگردد از عبادت و ریاضت مثل پوست خشک و بہم کشیدہ شدہ آنگاہ بسوی من آید
در حالتی کہ منکر است ولایت شما را نخواہم آمرزید او را تا آنکہ اقرار کند بولایت شما

یا محمد تحب ان تراهم قلت نعم یا رب فقال التفت عن یمین العرش فالتفت فاذا
بعلی و فاطمة والحسن والحسین و علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد
و موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن محمد و الحسن بن محمد
والمهدی فی ضحضاح من نور قیام یصلون و هو فی وسطهم کانه کوکب دری
ای محمد آیا دوست میداری که ببینی ایشان را گفتم آری ای پروردگار من پس گفت متوجه شو
بسمت جانب راست عرش را چون متوجه شدم دیدم که علی و فاطمه و حسن و حسین و علی بن الحسین
و محمد بن علی و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن محمد
و حسن بن علی و مهدی علیهم السلام در نوری مثل آب تنک افتاده اند و نماز می کنند
و مهدی علیه السلام در میان ایشان مثل کوکبی بود درخشنده فقال یا محمد هؤلاء
الحجج وهو الثائر من عترتک و عزتی و جلالی انه الحجة الواجبة لاولیائی
والمنتقم من اعدائی پس گفت ای محمد ایشانند حجتهای من و مهدی است از میان اهل بیت تو
باز یافت کننده خونها و جفاها که نسبت باهل بیت تو بظهور آورند بعزت و جلال
خود قسم که اوست حجت لازم از برای دوستان من و انتقام کننده از دشمنان من انتهی کلامه
و اهل سنت نیز اسمای متبرکه ائمه اثنی عشر و فضائل و مزایای شان در کتب خود نوشته اند کما
فی صواعق ابن حجر و غیره بلکه ابن صباغ مالکی و کمال الدین بن طلحه شافعی و ملا جامی و مولوی حسین
سهالکوی هندی کتاب های مستقل در تفصیل اسمای مقدسه و ضبط حالات و کرامات و مقامات
حضرات تالیف کرده اند ابن صباغ در دیباچه فصول مهمه می گوید اما بعد فجعلت ان اذکر
فی هذا الکتاب فصولا مهمة فی معرفة الائمة اعنی الائمة الاثنی عشر الذین
اولهم علی المرتضی و آخرهم المهدی المنتظر تتضمن شیئا من مناقبهم الشریفة و مراتبهم

العالیة المنیفة التی له عقدت لکل امام منهم فصلا و کمال الدین بن طلحه می گوید
و بعد فاحسن ما نظمته اقلام الافهام من اقسام الکلام فی الحسنات المستحسنات
الی ان قال تالیف الآل المصطفی ائمة الهدی اهل المیامن و النهی ذوی الآیات
والبینات الی ان قال و التزمت ایام اغتراب تالیف کتاب تطلع مطالع درای
فضیلتهم فشرعت فیه و صیت کیفیة ترتیبه فی مبادیه و جعلت
علی ابوابه عدة ائمتهم فسطرته و دبّته و حررته و بوبته و قمت
بمفروض خدمتهم و سمیته زبدة المقال فی فضائل الآل و جامی در شواهد النبوة
نوشته رکن سادس در بیان شواهد و دلایلی که از صحب کرام و ائمه عظام اهل بیت بظهور
آمده و همچنین شیخ یوسف سبط شیخ ابو الفرج عبد الرحمن بن الجوزی در تالیفش
مسمی بتذکره خواص الامة فی معرفة الائمة اسماء و فضائل حضرات را نوشته و ما انشاء الله
در ابواب و فصول حال هر واحد از ائمه اثنی عشر روایات این کتب را مفصلا خواهیم نوشت و
شاه عبد العزیز دهلوی هم اعتراف بامامت ائمه طاهرین علیهم السلام بتاویل معنی نموده
در تحفه خود می گوید نیز باید دانست که امامت نزد اهل سنت بمعنی پیشوائی در دین
نیز اطلاق کنند و بهمین معنی امام اعظم و امام شافعی را که در فقه پیشوا بودند و امام غزالی
و امام رازی که در عقاید و کلام و نافع و عاصم را که در قرأت امام بودند امام گویند و
ائمه اطهار ع در جمیع این فنون پیشوا بوده اند خصوصا در هدایت باطن و ارشاد طریقت
که مخصوص ایشان بود و باین جهت ایشان را اهل سنت علی الاطلاق ایمه میدانند و امامت
که مرادف خلافت است که در خلافت نزد ایشان تصرف در زمین با وصف استحقاق و غلبه
شوکت و نفاذ حکم ضرور است لهذا خلافت را منحصر در پنج شخص مذکور داشته اند

فاضل دهلوی در تحفه اعتراف بامامت ائمه طاهرین علیهم السلام بتاویل معنی نموده

اقول مخفی نماند که این ناصب عداوت اهلبیت هر چند که امامت ائمه اطهار را خواسته که تشبیه امامت
امام اعظم خودش از نظرها بیندازد لکن این خیال محال و گمان باطل اوست که از قیاس فاسد الاساس سراج
بر بانش جاری شده این الثریا من الثری واین النعمانة من الکری چه نسبت خاک را با عالم پاک
واز این جاست که من بعد خود گفته و ائمه اطهار در جمیع این فنون پیشوا بوده اند خصوصا در هدایت
باطن وارشاد طریقت که مخصوص شان بود پس در پیشوا ساختن شان در هدایت ظاهر
از هدایت باطن سهل تر ست چه قصور ست اگر به سوء اختیار بندگان اشرار حق
ذوی الحقوق را از آنها بیک کنار می کشید البته حق بمرکز قرار میگرفت **قوله** باین جهت ایشان را
اهلسنت علی الاطلاق امام دانند **اقول** حاشا اگر علی الاطلاق امام میدانستند بتخصیص این
فنون در هدایت باطن چه ضرور بود و اگر ایشان را در خصوص علم فقه که درین فنون مندرج ست
پیشوا علی الاطلاق میدانستند بتقلید دیگران چرا گردن می نهادند و متابعت ائمه اربعه
خود را بر متابعت شان ایثار میکردند و در جمیع مسائل بمقتضای فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون
چرا بآنحضرات رجوع نمی آوردند **قوله** اما امامتی که مرادف خلافت ست که در خلافت نیز وایشان
تصرف در زمین با وصف استحقاق و غلبه شوکت و نفاذ حکم ضرور نیست **اقول** اولا نفی امامت
که مرادف خلافت ست صریح نافی و منافی امامت شان علی الاطلاق که آنفا اعتراف آن
کرده می باشد و تعلیل این نفی باینکه در خلافت نزد اهلسنت تصرف در زمین شرط ست
بنای فاسد علی الفاسد می باشد و اعتبار این شرط اولا نزاعی ست لانسلم که در امامت
فعلیت تصرف و تسلط معتبر باشد قاضی سید نور الله نور الله مرقده در جواب فضل بن
روزبهان می فرماید که اگر حقیقت خلیفه همین معنی ست لازم می آید که ابوبکر در وقت امتناع
اعراب از ادای زکوة بسوی او بنسبت آنها خلیفه نباشد و فیه نظر لکنه کلام فی

السند الاخص هر آئینه می بایست که عثمان را در ایام محاصره دار خلیفه نشمارند بلکه خلیفه
و امام منصوص من عند الله و الرسول او السابق علی اللاحق کما یقولون به فی عمر بن الخطاب
او باختیار بعض الامة کما ذهب الیه السید خلیفه و امام بالفعل تا حصول تصرف تعرف
در امور و جریان احکام بیهوده باشد چه این محصل کلامه بلکه محض استحقاق تصرف و اولی بودن بتصرف
در نزد باری تعالی در امامت و خلافت مثل نبوت کافی ست پس هر گاه خداوند عالم لایق
این مرتبه میداند او را پیشوا و امام قرار میدهد چنانکه هر کس را که لایق اختیار از برای نبوت
میداند او را به پیغمبری بر می گمارد اگر امت از وی استنکاف ورزند در نبوت و امامت
و اختلال متطرق نمی شود حضرت هارون بلاشبهه باستخلاف حضرت موسی خلیفه او
در اقوام او بود و قوم اطاعتش نکردند پس نوبت بآن جا رسید که گفت یا ابن ام ان القوم
استضعفونی و کادوا یقتلوننی پس اگر در خلافت و امامت تسلط و تصرف معتبر
می بود می بایست که حضرت هارون از خلافت حضرت موسی بدر میرفت اگر در نزد اهل سنت
در خلافت تصرف در زمین معتبر باشد و در نزد خدا و رسول معتبر نباشد ما را از مقوله ایشان
چه کار قال السید نور الله نور الله مرقده الخلافة و الامامة ریاسة
فی امور الدین و الدنیا نیابة عن النبی و فعلیتة انما یکون بالنص و التعیین
لا بجریان و شیوع التصرف فی الامور کما قال النبی فی شان السبطین علیهما السلام
ابنای هذان امامان قاما او قعدا و صاحب کشف الغمه می فرماید که قادح نیست امامت
و امارت ائمه ما ممنوع بودن شان از خلافت ظاهری و مستبد و مستقل شدن دیگران بآن چنانکه
قادح نشد در نبوت انبیا تکذیب انانکه تکذیب آنها کرده اند و مجاهره بنافرمانی و عداوت شان
بعمل آوردند و حق قال علی علیه السلام و ما علی المومن غضاضة فی ان یکون مظلوما

ح
استنکاف
ننگ داشتن
از چیزی ۱۲

مالم یکن شاکا فی دینه وکلامنا بابیقینه واما توهم آنکه درین صورت فائده امامت منتفی میشود پس معارض ست به نبوت چه درصورت عدم اطاعت در نظر این ظاهربنیان فائده نبوت هم منتفی خواهد شد جواب بحل آنست که محقق طوسی علیه الرحمه بآن افاده فرموده بقول خود وجوده لطف وتصرفه لطف آخر وقال علی علیه السلام لاتخلو الارض من حجة الله اما ظاهرا مشهورا وخائفا مغمورا لئلا یبطل حجج الله وبیناته فقصر الظاهر لو عدم فانما عدم من جهة سوء اختیار العباد الی آخر ما افاده قوله باوصف استحقاق اقول اگر استحقاق را رعایت میکردند با عمرو بکر بیعت نمی کردند وبامعویه ویزید بلی ساختند استحقاق ائمه اطهار بنص قرآنی واحادیث سید ابرار باکمل وجوه ثابت ست اما الشیعة فقالتهم فی ذلک اظهر من الشمس وابین من الامس واما اهل السنة فلقوله وائمه اطهار در جمیع این فنون پیشوا بودند خصوصا در هدایت باطن وارشاد طریقت که مخصوص ایشان بود باین جهت ایشان را اهل سنت علی الاطلاق امام دانند پس باقی نماند کلام مگر در عدم حصول تصرف واعتبار آن از پایه اعتبار ساقط ست کما اشرنا الیه وکیف ماکان استحقاق شان باقرار خصم ثابت شد این ست حال ائمه طاهرین که دوست ودشمن بآن معترف اند اولئک آبائی فجئنی بمثلهم اذا جمعتنا یا جریر المجامع اما حال استحقاق خلفای ایشان پس هرچند در مبحث مطاعن انشاء الله مشروحا واضح خواهد شد لکن مجملا درین مقام نیز باید شنید پس اولا گوییم خلفای دوازده گانه اهل سنت را از کلام قاضی شان قاضی عیاض که سیوطی در تاریخ الخلفا وابن حجر در صواعق محرقه خود آنرا نقل کرده تشخیص باید نمود وبعد آن پاره از احوال شان باید دریافت پس بدانکه قاضی مزبور چونکه از اصل نصوص خلفای اثنی عشر راه انکار نتوانست پیمود راه کجی را در پیش گرفته می گوید

لعل المراد بالاثنی عشر فی هذه الاحادیث وما شابهها انهم یکونون فی مدة عزة الخلافة وقوة الاسلام واستقامة اموره والاجتماع علی من یقوم بالخلافة

یعنی شاید مراد از دوازده خلیفه که ازین احادیث و انچه مشابه هست باین مستفاد می شود آنانند که در مدت عزت خلافت و قوت اسلام و استقامت امور آن بوده اند و اجتماع مردم بر خلافت آنها متحقق گشته بعد آن اجمال آنکار فرموده می گوید و بتحقیق که جمع شده است این احوال در انانکه جمع شده اند مردم بر آنها تا آنکه امر بنی امیه در هرج و مرج واقع شد و فتنها درمیان آنها روداد در زمان ولید بن یزید تا آنکه دولت عباسیه قایم شد و بنی امیه را استاصل کردند لکن پرده از رخ برکنده شیخ الاسلام اهل سنت اندک تفصیل نموده در فتح الباری می گوید که انچه قاضی درین مقام گفته بهترین اقوال است در تفسیر این احادیث و ارجح آن زیراکه تائید می کند آنرا قول آنحضرت در بعض طرق آن روایات که صحیح است کلهم یجتمع الناس و مراد از اجتماع شان انقیاد شان است به بیعت هر یک و آنانکه جمع شدند بر آنها خلفای ثلثه بودند و علی بن ابی طالب عم تا آنکه امر حکمین در صفین واقع شد پس از آن روز معویه بر خود نام خلافت بست بعد آن جمع شدند بر وی وقت صلح حسن و بعد آن مجتمع شدند بر پسرش یزید و منتظم نشد برای حسین امری بلکه مقتول شد پیش از آنکه اجماع براو معقود شد بعد آن هرگاه یزید مرد مردم مختلف شدند تا آنکه جمع شدند بر عبد الملک بعد قتل ابن الزبیر بعد ان اتفاق نمودند بر پسران چهارگانه او که اول شان ولید بود بعد او سلیمان بعد او یزید ثانی بعد او هشام و درمیان سلیمان و یزید در آمد عمر بن عبد العزیز پس این هفت نفر هفت امام اهل سنت اند بعد خلفای راشدین و دوازدهم ولید بن یزید بن عبد الملک مجتمع شدند مردم براو وقتی که عمش هشام مرد پس حکومت کرد قریب چند سال بعد آن مردم برهم شدند و قتل نمودند امام

دوازدهم خود را و فتنه‌ها بر پا شد و طرفه‌تر کلامی ست که ملا علی قاری در شرح خود بر فقه اکبر ابی حنیفه گفته است که رافضه بدل عشرهٔ مبشره بالجنه دوازده امام خود را مولات می‌نمایند حال آنکه ذکر ائمهٔ اثنا عشر در احادیث وارد نیست مگر بر صفتی که رد قول شان می‌کند و آن چیزیست که روایت کرده آنرا شیخان در صحیحین از جابر بن سمره که او گفت که رفتیم بخدمت حضرت رسول خدا با پدر خود پس شنیدم آنحضرت را که می‌فرمود لا یزال امر الناس ماضیا ما ولیهم اثنا عشر رجلا کلهم من قریش و فی لفظ لا یزال الاسلام عزیزا الی اثنی عشر خلیفه و چنان بظهور آمد که آنحضرت فرموده بود پس اثنا عشر خلیفه خلفاء راشدین چهارگانه و معویه و پسرش یزید و عبد الملک بن مروان و پسران چهارگانه او و عمر بن عبد العزیز اند و بعد آن امر خلافت اختلال و اختلال پذیرفت و نزد روافض اینست که امر امامت در ایام ائمهٔ شان فاسد و ناقص ماند و همیشه ظالمان بلکه منافقان و کافران بر حکومت مستولی و بر ائمه متعدی بودند و اهل الحق اقل من الیهود

اقول لحال بابد که اکثر احوال خلفای شان بغیر از امیر المؤمنان که در حقیقت ظالمان و متعدیان بوده اند باید شنید تا صدق و کذب طرفین لایح گردد خوش بود گر محک تجربه آید بمیان تا سیه روی شود هر که در او غش باشد و در غش جهه همگنان سوید اگر دو پس بدانکه عزت امر اسلام و جاری بودن حکام آن بین الانام که بزعم فاسد این اللد الخصام در عهد دولت این لیام حاصل بوده امریست بدیهی البطلان همواره بدعات تازه و ظلم و بیداد بی اندازه از اینها بظهور پیوسته بیان این اجمال و تفصیل این مقال آنکه دوازده امام و خلیفه اهل سنت بنا بر احتمال الراجح در نزد محققین شان بدین ترتیب و حال شان بدین منوال است خلیفه اول شان ابن ابی قحافه است فان اول من جاذ الخلافة بلا نص من الشارع

ابی بکر بن ابی قحافہ بل باختیار من الخلق فلم یکن ہو بالحقیقۃ الخلیفۃ کما اعترف
بنفسہ بل ہو خلیفۃ قومہ او خالفۃ کما اقر بہ علی نفسہ بس او باختیار قوم او
بلکہ باختیار پسر خطاب خلیفہ اول ست صاحب مواقف گفتہ است کہ بہ بیعت یک کس خلافت
ثابت می شود چہ ابن ابی قحافہ بہ بیعت پسر خطاب خلیفہ شد پس باین جہت ابن ابی قحافہ را
خلیفہ دانند ہرچند کہ او خود می گفت اقیلونی اقیلونی فلست بخیرکم و علی فیکم
لکن پسر خطاب خلافت را گردن او بست و باز پسر خطاب خروش بہ بانگ بلند می گفت کانت
بیعۃ ابی بکر فلتۃ وقی اللہ شرہا فمن عاد الی مثلہ فاقتلوہ یعنی بیعت ابی بکر
دفعۃ بلا فکر و رویہ واقع شد و خدای تعالی از شر آن محفوظ داشت پس ہر آنکہ عود کند
بمثل آن پس بکشید او را و ہم شاک مرتاب پسر خطاب قایل باشکلت کشکی یوم حدیبیہ بنص ابن
ابی قحافہ خلیفہ قوم شان باشد با اعتراف اینکہ اگر علی نمی بود عمر ہلاک شدہ بود و اشہاد ابانہ
غیرہا لک و انی لہ ذلک فانہ ہالک معہ لحجۃ حق و سلوکہ اسوء المسالک
اولم یقرع سمع ہؤلاء قولہ تعالی افمن یہدی الی الحق احق ان یتبع امن لا یہدی الا
ان یہدی فما لکم کیف تحکمون با آنکہ نزد علی بن ابی طالب کہ مصداق علی مع الحق
والحق معہ بود شیخین با اعتراف ثانیہما کاذبین غادرین خائنین آثمین بودند کما ورد فی
صحاحہم و عدوان شان بر اہلبیت علیہم السلام غصب حقوق شان کہ در کمین آن بودند از روز
وفات حضرت سید المرسلین صلی اللہ علیہ و آلہ بظہور رسیدہ و سیاتی تفصیلہ سوم ابن عفان
محرق القرآن سارق الفرقان بادی الظلم والعدوان قتیل الدار حامل بنی امیۃ الاشرار علی رقاب
الناس بسبب حکمت عملی پسر خطاب خلیفہ سوم گردید زیرا کہ عمر در وقت مرگ خود بنای بدعتی
تازہ نہاد کہ شوری میان شش کس قرار داد و امیر المومنین علی علیہ السلام را در بین جماعت داخل ساخت

انوده علیه الرحمه فرموده تدبیری کرد که یا امیر المؤمنین ع کشته شود یا بناچار با عثمان بیعت کنند زیراکه
حضرت امیر المؤمنین ع را با عثمان و زبیر و طلحه و عبد الرحمن بن عوف و سعد بن ابی وقاص ضم کرد
و گفت اگر همه بیک اتفاق کنند او خلیفه باشد و اگر اختلاف کنند اگر یک طرف بیشتر باشند
کمتر را بکشند و اگر مساوی باشند و دو نفر یک کس را اختیار کنند و دو نفر دیگری را آن سه نفری که
عبد الرحمن در آنهاست اختیار کنند و سه نفر دیگر اتفاق نکنند آنها را بکشند چون بیرون آمدند
حضرت امیر ع فرمود که تدبیر عمر در برای محروم کردن من تمام کرد زیراکه عبد الرحمن پسر عم سعد است
و عثمان داماد عبد الرحمن است و دانست که این سه نفر از هم جدا نمی شوند نهایتش آنست که طلحه
و زبیر با من باشند چون عبد الرحمن در آن طرف است باید من کشته شوم یا با یکی از آنها بیعت کنم و آخر
چنان شد در روز شوری بعد از آنکه حضرت امیر ع جمیع مناقب خود را برای ایشان شمرد و همه تصدیق
کردند با وجود آن عبد الرحمن بحضرت امیر ع گفت با تو بیعت می کنیم بشرطیکه عمل کنی بکتاب و سنت و
سیرت شیخین حضرت ع فرمود که من بکتاب خدا و سنت رسول ص عمل می کنیم و بسیرت شیخین عمل نمی کنیم
و برای آن این سخن را گفت که میدانست که حضرت سیرت آن دو مبتدع فاسق را قبول نخواهد کرد پس
همان سخن را با عثمان گفت او قبول کرد پس عبد الرحمن و سعد هم و با عثمان بیعت کردند و مردم
نیز بجبر بیعت کردند پس خلیفه سوم او را میدانند بحسب تدبیر عمر و چون فسق و ظلمها و بدعتهای
عثمان از حد گذشت صحابه اتفاق کردند او را کشتند و با خلیفه برحق امیر المؤمنین بیعت کردند
لهذا آنحضرت را خلیفه چهارم میدانند چهارم اسد الله الغالب مفرق الکتائب علی بن ابی طالب
الصابر فی الکروب والمصائب صلوات الله و سلامه علیه علی الاطباق مصداق
علی مع الحق والحق معه یدور معه حیثما دار پنجم رئیس باغیان و سرکرده طاغیان معویة
بن ابی سفیان علی المشهور بین الجمهور با چندین محاربات با امیر مؤمنان بمصداق حربک حربی

قالوا انه خلیفة حق بعد مصالحة الحسن ونزوله له علی الخلاف فیه ولکن تحقیق ما بین
ابن حجر موافق تحقیق فتح الباری و ملا علی قاری همین ست حیث قال ان المجتهد اذا اخ
لا یلام فله اجر واحد ولعله اجران فهو بعد مصالحة الحسن خلیفة حق وامام
صدق ششم از مسالک هاویه یزید بن معویه را که اهل سنت را حرف در کفر و اسلام او است
بنص پدرش و باجماع اهل حل و عقد که از اجماع بر خلافت خلفای اربعه بالاتر است خلیفه
همین است مقتضای ضوابط اهل سنت و از این جاست که خلیفه زاده عبد الله بن عمر را از جهت
خلع خلیفه لعین او تا آخر تا مر بهم رسید و رنج بسیار کشید تا آنکه صاحب جامع الاصول می گوید
که هرگاه اهل مدینه یزید بن معاویه را خلع کردند عبد الله بن عمر حشم و اولاد خود را جمع کرده گفت
شنیدم رسول خدا را که می فرمود که بر پا کرده می شود برای هر عذر کننده لوائی روز قیامت
و بدرستی که ما بیعت کرده ایم این مرد را به بیعت خدا و رسول خدا و بدرستی که من نمی دانم عذری را
بالاتر از این که بیعت کرده شود برای مردی بر بیع الله و رسوله بعد از آن بر پا کرده شود از
برای او قتال و بتحقیق که من نمی دانم احدی را که خلع کند او را و یا متابعت نماید در این امر او را
الا کانت الفیصل بینی و بینه اخرجه البخاری و هرگاه خلع کردند یزید را و مجتمع شدند
بر عبد الله بن مطیع آمد او را ابن عمر پس گفت عبد الله بن مطیع بنهید از برای ابی عبد الرحمن
وساده پس گفت عبد الله بن عمر که من نیامده ام نزد تو برای آنکه بنشینم آمده ام برای آنکه حدیث بگویم
ترا حدیثی که شنیده ام آن را از رسول خدا که می فرمود که آنکه خلع کند دست را از طاعت ملاقات
خواهد کرد خدا را روز قیامت و حال آنکه حجتی برای او نخواهد بود و هر آنکه بمیرد و در گردن او بیعتی نباشد
بر موت کفر خواهد مرد اخرجه مسلم الحال بچشم انصاف باید دید که این همه حشم و اهتمام خلیفه زاده
و عبارت آن کسی است که از اسلام هم بهره نداشت چه جا عدالتی که عوض عصمت برای امام

در حق امام اعتبار کرده اند و باز در عقاید خود تصریح نموده اند بآنکه امام بفسق منعزل نمی شود
پس اگر مسمای اسلام هم داشته باشد هر چه از قتل و غارت ذریت حضرت سید المرسلین که مودت
شان بمفاد لا اسالکم علیه اجرا الا المودة فی القربی اجر رسالت بود و از ضروریات
دین اسلام از او بظهور رسید گو قادح در بنیان مرصوص ایمان او بزعم فاسد اهل سنت بسبب
کینه اهلبیت نبوت نباشد و از اینجاست که مقدم شان صاحب فتح الباری گفته و لم یتظلم
الحسین امر بل قتل قبل ذلک و بعض دیگر گفته اند قتل الحسین بسیف جده پناه بخدا
از این اقوال بیجا لکن ظلم و بیداد دیگر از او بر اهل مدینه و استخفاف آن شهر معظم که احترامش لازمه
اسلام بود و هم نزد پسر خلیفه ثانی حجتی برای عزل او کافی نبود تا آنکه موت منکر امامت او را
موت جاهلیت قرار داده فاعتبروا یا اولی الابصار نه خلیفه و نه امام این جماعت لیام
که ابن حجر در شان او گفته که اهل سنت اختلاف کرده اند در کفر یزید بن معاویه و ولی عهد او
پس طائفه بر آنند که او کافر بود بجهت قول سبط ابن جوزی و غیر او که مشهور است که هرگاه سر مبارک
امام حسین ع را نزد وی آوردند جمع کرد اهل شام را و کان ینکت بالخیزران راسه یعنی
بچوبی از خیزران سر مبارک آنحضرت را میخلانید و ابیات ابن زبعری را میخواند لیت اشیاخی
ببدر شهدوا الی الخ الابیات المعروفه آن ابن جوزی چنانکه سبط او نقل کرده می گوید
تعجب نیست از قتال ابن زیاد و ظلم و بیداد او عجب از مخذول گردانیدن یزید اهلبیت
رسالت را و زدن او چوبی بر دندان امام حسین ع و سوار کردن او آل رسول ص را در حالیکه اسیر کرده
آنها را بر شتران بی کجاوه مذکوره ساخته شنایع اعمال او را از آنچه مشهور است نقل آن از او
و بر گردانید او راس شریف را بمکه و قد تغیرت رایحه بعد آن می گوید و ما کان مقصوده
الا الفضیحة فی اظهار الراس افیجوز ان یفعل هذا بالخوارج یعنی بود مقصود یزید پلید

مگر استخفاف و فضیحت در اظهار سر شریف آیا روا است که بخوارج چنین معامله بکنند الیس باجماع
المسلمین ان الخوارج و البغاة یکفنون و یصلی علیهم و یدفنون و لو لم یکن فی قلبه
احقاد جاهلیة و اضغان بدریة لاحترم الرأس و کفنه و دفنه و احسن الی آل
رسول الله صلی الله علیه و آله آیا اتفاق نکرده اند مسلمانان بر اینکه خوارج و باغیان را کفن می کنند و نماز می گذارند
بر جنازه شان و اگر نه آن می بود که در دل او کینه های جاهلیت و اضغان بدریه بود هر آینه احترام
آن سر شریف میکرد و بکفن و دفن آن می پرداخت و با آل رسول بحسن سلوک پیش می آمد و با این همه
می گوید که جمعی از علمای اهل سنت گفته اند که یزید کافر نبوده زیرا که چیزی از اسباب موجبه کفر
از او به ثبوت نرسیده و الاصل بقائه علی اسلامه تا آنکه گفته است که از این جا که جمعی از محققین
اهل سنت گفته اند که طریقه قویمه در شان یزید این است که در باره او توقف نمایند و امر او را بخدا سپارند
قال و علی القول بانه مسلم فهو فاسق شریر سکیر جائر کما اخبر به النبی صلی الله علیه و آله فقد اخرج
ابو یعلی فی مسنده بسند لکنه ضعیف عن ابی عبیدة قال قال رسول الله
صلی الله علیه و آله لا یزال امر امتی قائما بالقسط حتی یکون اول من یثلمه رجل
من بنی امیة یقال له یزید یعنی ابن حجر می گوید بنا بر قول باسلام او پس بعد از این است فاسق
شریر شراب خوار جور کننده چنانکه خبر داده است بآن پیغمبر پس بدرستی که ابو یعلی در مسند خود
بسند ضعیف از ابو عبیده روایت کرده که رسول خدا فرمود که همواره امر امت من باستقامت
خواهد بود و بعدل و انصاف تا آنکه اول کسی که در آن رخنه خواهد انداخت شخصی از بنی امیه خواهد بود
که او را یزید خوانند گفت **اقول** اگر این روایت ضعیف است استدلال بآن یعنی چه اگر لابد احتجاج است
اگر چه بانضمام قراین دیگر باشد و از این جهت بآن تمسک نموده پس فقره لا یزال که در حدیث است
با فقره لا یزال امر الاسلام قائما او منیعا که در احادیث صحیحه مستفیضه متضمن اثنا عشر خلیفه

داردست باید سنجید و بر شمار کردن باید از ان عدد شریف که علمای اهل سنت ستم بر جان انصاف نموده
بان حکم کرده اند نظر باید کرد و قطع نظر ازین خبر و ضعف آن اعتراف خود ابن حجر بوخامت حال یزید پلید
که از اجلای ضروریات است تا آنکه تفتازانی در شرح مقاصد می گوید اما ما جری بعدهم من
الظلم علی اهلبیت النبی صلی الله علیه و آله فمن الظهور بحیث لا مجال للاخفاء
ومن الشناعة بحیث لا اشتباه علی الآراء اذ کاد یشهد به الجماد والعجماء
ویبکی له الارض والسماء وتنهد منه الجبال وتنشق الصخور ویبقی سوء عمله
علی کر الشهور ومر الدهور فلعنة الله علی من باشر او رضی او سعی ولعذاب الآخرة
اشد وابقی یعنی لکن آنچه جاری شده بعد صحابه کبار از ظلم و ستم بر اهلبیت رسول مختار پس بدان
مرتبه ظهور رسیده که مجال اخفای آن نیست و شناعت آن بآن مثابه قطع نیست که و آرا مشتبه
تواند گردید زیرا که قریب است که گواهی دهند بآن جمادات و حیوانات عجم و بی زبان و گریان شوند برای آن
زمین و آسمان و پاره پاره شوند از ان کوهها و شگافته شوند از ان سنگهای سخت و باقی ماند
سوء عملش تا گذشتن شهور و مرور دهور پس لعنت خدا باد بر آنکه مباشر این حرکات شده
یا راضی باین گردیده یا سعی در آن کرده و هر آئینه عذاب آخرت سخت تر و بقائش بیشتر است
پس حیف صد حیف از انصاف اهل خلاف آیا استقامت امور دین در استیصال اهلبیت رسول امین
فهمیده اند یا دیده و دانسته در اخفای حق و اتلاف حقوق اهلبیت بسیار کوشیده اند که چنین کسی را
در عداد خلفای اثنا عشر سید البشر منسلک می سازند نه از خدا خوف دارند و نه از خلق شرم آنکه
شارح مقاصد می گوید فان قیل ان من علماء المذهب من لا یجوز اللعن علی یزید مع علمهم
بانه یستحق ما یربو علی ذلک ویزید یعنی اگر گویند که از علمای مذهب اهل سنت کسانی هستند
که لعن بر یزید روا نمی دارند با آنکه می شناسند که او مستحق چیزهائیست که از لعن بالاتر است

قلنا انما اشیاع عن ان یرتقی الی الاعلی فالاعلی کما هو شعار الروافض علی ما یعرفون
فوادعیتهم و یجری فی اندیتهم یعنی خواهیم گفت که منع از لعن یزید از راه احتراز است از ترقی
اعلی فالاعلی یعنی بنا بر سد باب لعن معاویه و اصحاب ثلاثه است از جهت حفاظت عرض صحابه کبار
چنانکه شعار روافض است که در دعاها خود آنرا نقل می کنند و در مجالس خود این طریقه را جاری
میدارند والا در استحقاق وی شکی نیست **اقول** این ترقی شیعیان بی سبب نیست زیرا که
این تخم فساد کاشته سقیفه و شیوری است که از روزی که جناب رسالتماب صلی الله علیه و آله
ازین جهان فانی بعالم جاودانی رحلت فرمود وصیت آنحضرت را پس پشت انداختند و حقوق
اهلبیت رسالت را بباد فنا دادند و بنیاد بیداد بپا ساختند و روز بروز جسارت
اعدای دین زیاده شد و بنی امیه را بر رقاب ناس مسلط ساختند ابن حجر می گوید و لقد استعمل
معاویه عمر و عثمان و کفله ذلک شرفا یعنی در شرافت معاویه کافی است که عمر
و عثمان او را بکار حکومت وا داشتند و تفصیل این بچنین عنوان بیان کرده که ابوبکر هرگاه
جیوش بسوی شام فرستاد معاویه با برادرش یزید بن ابی سفیان رفت پس هرگاه برادر او
یزید مرد معاویه را بجای او حاکم دمشق کرد پس عمر او را بران حکومت قرار داشت بعد آن
عثمان نیز تا سالی او را بحال داشت و جمع کرد برای وی تمام ملک شام را پس بیست سال امیر و والی
شام بود و بیست سال بلا معارض بر سریر خلافت نشست قال کعب الاحبار لن یملک
احد هذه الامة ما ملک معاویه پس در مدت دراز که مبانی حکومت او باستحکام
رسید بمفاد ان الانسان لیطغی ان راه استغنی روز بروز سرکشی و طغیان او زیاده شد
تا آنکه با امام زمان در آویخت و بحیله طلب ثار عثمان با آنکه ولی دم نبود بشوران در آمده.
محاربات بپا نمود که اهل سنت آنرا بر خطای اجتهادی حمل کرده اند و درین خطای فاحش

مستحق یک اجر قرار داده اند اجتهاد او در مقابل نص و مقابله امام چه گنجایش است این اجتهاد
بلکه اشتعال نوائر فتنه و فساد از غایت خصومت و عناد است در همین معارک جنگ صفین
عمار را کشت و بمفاد یا عمار تقتلک الفئة الباغیة بغاوت او بر همگنان لائح گشت
پس برای پسر خود من غیر استحقاق عقد خلافت بست حتی آل الحاله من الطغیان الی ما آل
من استیصال اهلبیت الرسالة والآل شدد الله علیهما العذاب والنکال
وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون مولانا المجلسی علیه الرحمه در جلد عاشر بحار الانوار
و فاضل اوحد میرزا محمد دهلوی در نصرة المؤمنین الابرار از بلاذری که از اعاظم محدثین اهل سنت است
روایت کرده اند کتب عبد الله بن عمر ابن الخطاب الی آخر الروایة یعنی هرگاه حضرت ذبیح الله
حسین بن علی ع بدرجه شهادت فائز گردید عبد الله بن عمر با آن تعصبی که در خلافت یزید میداشت
رگ حمیت ظاهر اسلام او را برانگیخته داشت که جسارت و گستاخی در مذمت امام خود نموده نوشت
اما بعد فتحقیق که عظیم شد رزیت و بزرگ شد مصیبت و حادث شد در اسلام رخنه عظیمه
ولا یوم کیوم الحسین ع پس آن امام زاده اهل سنت بر سر عتاب آمده در پاسخ نوشت
اما بعد ای احمق بدرستی که ما آمدیم بسوی خانه های افراشته و فرشهای گسترده و آراسته
و وسادهای بالای بهم انداخته پس مقاتله کردیم از برای آن پس اگر حق ما بود بر حق خود
مقاتله نمودیم و اگر حق از غیر ما است فابوک اول من سن هذا پس پدر تو اول کسی است
که بنا را این سنت نهاد و حق اهل حق را گرفته است گفت از این جا است که گفته اند قتل الحسین ع
یوم السقیفه یکی کرد شخصی سوال از دانا ۞ که بگو کشته شد حسین کجا ۞ گفت کاندر سقیفه اش
کشتند ۞ بهر دنیای جیفه اش کشتند ۞ پس سد باب لعن و برتری طعن که دل از غیر اینان
نیابد فاعتبروا یا اولی الابصار و اگر این همه در نظر اهل سنت وقعی نداخته باشد

ماجرای مدینه و قتل الوف صحابه و استخفاف حرم محترم مدینه منوره هم قادح خلافت و منافی
قیام بالقسط در امارت با او نخواهد بود عبد الحق در جذب القلوب الی دیار المحبوب نوشته
که از اشنع شنایع واقعه حره است که آن را حره واقم و حره زهره گویند موضعی است در سواد
مدینه مطهره بر مسافت یک میل هر چه از جنس قتل و سفک و فساد و هتک حرمت این خیر البلاد
درین قضیه بوجود آمده اگر چه ذکر آن باعث کدورت در صفای صافی ضمیر بود لکن چون وقوع
آن مصداق قول مخبر صادق که پیش از زمان وقوع بران خبر داده بود مرجع مآل آن بظهور فضائل
و خصائص این بلده عظیم الشان بود بمقتضای مضمون حدیث نبوی که فرموده که هر کس ایذا
و تخویف اهل مدینه کند عاقبت حال او در دنیا و آخرت بعذاب و نکال عاید گردد چنانچه
از سیاق قصه روشن خواهد شد لازم افتاد و بدین مناسبت که اشارتی بدان نموده شود
قرطبی می گوید در زمانی که این بلده مطهره در رونق و عمارت بمرتبه حسن و کمال رسید
و بوجود بقایای مهاجرین و انصار و علمای عالی مقدار از تابعین اخیار مملو و مشحون بود
حوادث و فتن بر سبیل تواتر و توالی روی بدان آورد و اهل مدینه از مخافت این آفات
اختیار رحلت ازین موضع که محل رحمت بود نموده بیرون آمدند و یزید بن معاویه مسلم بن عقبه
مروی را بالشکری عظیم از اهل شام بقتال اهل مدینه فرستاد تا ایشان را بحره مدینه در غایت
شناعت و قباحت بقتل رسانیدند سنه و هتک حرمت حرم نبوی نموده داد اباحت
والحاد دادند و ازین جهت این را واقعه حره نام آمد و وقوع این واقعه در حره واقم بود که
مسافت یک میل از مسجد سرور انبیاست صلی الله علیه و آله و سلم و یکهزار و هفتصد تن از
بقایای مهاجرین و انصار و علمای تابعین اخیار را بقتل رسانیدند و از عموم ناس سوای نسا
و اطفال ده هزار کس را کشتند و هفتصد تن از حاملان قرآن مجید و نود و هفت از اقوام قریش را

در تحت تیغ ظلم در آوردند که هزار زن بعد ازین واقعه اولاد زنا زائیدند و اسپان را
در مسجد پیغمبر صلی الله علیه و آله جولان دادند و در روضهٔ شریفه که نام موضعی ست در میان قبر و منبر منیف
و حدیث صحیح ورود یافته که روضه ایست از ریاض جنت اسپان بعلف ایشان و روث آن گردند و مردم را
بر بیعت یزید بر عهد عبودیت که اگر خواهد بفروشد و اگر خواهد آزاد کند خواه بطاعت خدا
خواند و خواه بمعصیت جبر و اکراه نمودند و چون یزید ابن عبدالله بن زمعه ذکر بیعت بر
حکم قرآن و سنت پیغمبر بزبان آورد در حال گردنش زدند و هم قرطبی می گوید که اهل اخبار گویند
که مدینه درین ایام مطلق از مردم خالی ماند و فواکه و ثمرات او نصیب وحوش و بهائم آمد
و کلاب و دیگر حیوانات در مسجد شریف آرامگاه ساختند و مصداق آنچه مخبر صادق بدان
خبر داده بظهور آمد این است ترجمه کلام قرطبی و بعد آن شروع کرده در روایت طبرانی و گفته
که او از حافظان علمای حدیث ست و حکایت قصه را اعاده نموده و ما بر این قدر رعایة للاختصار
اقتصار نمودیم و ابن حجر مکی گوید که از جهت افراط یزید در معاصی اهل مدینه وی را خلع کردند
و واقدی بچند طریق از ابن عبدالله بن حنظله بن غسیل روایت کرده که ما خروج نکردیم
بر یزید تا آنکه ترسیدیم که بر ما از آسمان سنگ باران شود بدرستیکه آن مرد با امهات نسبیه
از دختران و خواهران زنا میکرد و شراب خواری میکرد و تارک نماز بود و ذهبی گوید که
هرگاه کرد یزید با اهل مدینه آنچه کرد با شراب خواری و اعمال شنیعه مردم بر او خروج کردند
عمر او کوتاه شد و برکت از او برفت و ابن حجر می گوید که نوفل بن ابی الفرات می گوید که در نزد عمر
بن عبدالعزیز بودم پس مردی از حاضرین ذکر یزید بن معاویه بمیان آورد و تعبیر از او
بامیر المومنین یزید نمود پس عمر ثانی که خلیفه هفتم سفیان ست او را بیست تازیانه بجهت
اجرای تعزیر بر او زد الحال آنانکه او را با این شنایع اعمال خلیفه زمان و امیر مومنان بدروغ

وبهتان قرار داده اند که از آنجمله است ملا علی قاری و شارح صحیح بخاری مسمی بفتح البا
بر اینها صد هزار بار بلکه چهار چند آنرا جاری سازند چنانکه عبد العزیز دهلوی از پیشو
متقیان و امیر مومنان علی الحقیقه روایت کرده که آنحضرت فرمود که اگر کسی را خواهم شنید
مرا بر شیخین تفضیل میدهد او را حد افترا که هشتاد و چابک ست خواهم زد سبحان الله اگر این
ناصبی حظی از صحت میداشت بر بسیاری از صحابه کبار از مهاجرین و انصار این حد عاید می
زیرا که در استیعاب علی ما نقل بعض الاصحاب مصرح است که حضرت سلمان فارسی و مقداد و ا
غفاری و حباب و جابر بن عبد الله انصاری و ابو سعید خدری و زید بن ارقم قایل بتفضیل
حضرت امیر المومنین علیه السلام بودند قال و هذه عبارته وروی عن سلمان وابی ذر
والمقداد و حباب و جابر وابی سعید الخدری و زید بن ارقم ان علیا اول من اسلم
وفضله هؤلاء علی غیره بلکه از عمر بن الخطاب منقول است که در وقت فتح مداین
اموال غنایم فراهم شد امام حسن علیه السلام را هزار درهم داد همچنین حضرت امام حسین ع
و عبد الله پسر خود را پانصد درهم پس او شکایت کرد پس عمر گفت اذهب فاتنی با
کابیهما وام کامهما وجد کجدهما وعم کعمهما وخال کخالهما وخالة کخالتهما
فانک لا تاتینی به اما ابوهما فعلی المرتضی واما امهما ففاطمة الزهرا
واما جدهما فمحمد المصطفی وجدتهما خدیجة الکبری وعمهما جعفر بن ابی طالب
وخالهما ابراهیم بن رسول الله وخالتهما رقیة وام کلثوم ابنتا رسول الله
چه این روایت دلالت صریح دارد بر اینکه جناب فاروق قائل بتفضیل حضرت امیر المومنین ع
بر خودش بود و از این جا تفضیل آنحضرت بر خلیفه اول نیز لازم می آید اذ لا قائل بالفصل
هرگاه شمه از حال وخامت مآل یزید بن معاویه دریافتی پس پاره از احوال باقی خلفا

بنی امیه باید شنید پس می گوئیم که از انجمله است عبد الملک بن مروان ابن الحکم قال بعض
الافاضل که هرگاه نوبت خلافت باو رسید در تلاوت قرآن مجید مشغول بود پس آنرا برهم نهاد
وگفت سلام علیک وهذا فراق بینی و بینک و از امر بالمعروف نهی کرده و او را بسبب
افراط در بخل ابو الذباب می گفتند و سیوطی در تاریخ الخلفا از ابن ابی عایشه نقل کرده که هرگاه
امر خلافت بعبد الملک رسید و مصحف مجید در کنار او بود پس برهم نهاد آنرا و گفت هذا آخر العهد بک
و نیز از عسکری روایت کرده اول خلیفه که طریقه بخل اختیار کرد عبد الملک بود و کان یسمی رشح الحجارة
لبخله و هو اول من غدر فی الاسلام و اول من نهی عن الکلام بحضرة الخلفا و اول من
نهی عن الامر بالمعروف عجب است از اهل سنت که چنین کسی را خلیفه بحق دانند که غادر و ناهی عن
المعروف بود بلکه سیوطی می گوید که اگر نبود از مساوی عیوب عبد الملک مگر متولی ساختن او حجاج
سفاک را بر صحابه و سایر مسلمانان که اهانت میکرد و بخواری شان می کوشید قتلاً و ضرباً و شتماً
و حبساً تا آنکه از صحابه و اکابر تابعین آنقدر مردم را قتل کرد که شمار نتوان کرد و چه جای غیر شان
و داغ کرد بر گردن انس و غیر او از صحابه از راه اهانت و تذلیل هر آئینه کافی می بود در قبح حال او
فلا رحمه الله و لا عفا عنه پس کسی که چنین عیوب داشته باشد و مستحق دعای بد باشد نمی سزد
مگر برای امامت اهلسنت و از آنها سلیمان بن عبد الملک اعرج بود که در اکل افراط داشت
و به تخمه مرد و هو من حمقی القریش و سیوطی در تاریخ الخلفا نوشته که او از پرخواران
نامی بود که در یک مجلس هفتاد انار و یک بره و شش مرغ خانگی و یک من کشمش طائفی خورد
و این از صفات بهیمه است از یحیی غسانی روایت کرده که او نظر کرد در آئینه پس خوش آمد او را شباب
و جمال خود پس گفت محمد صلعم پیغمبر بود و ابوبکر صدیق و عمر فاروق و عثمان حیادار و معاویه
بردبار و یزید صبر کردار و عبد الملک سیاست کننده و ولید جبار و هر که مادح خلفای

جور و اشرار مثل معویه و یزید باشد البته از جنس آنها خواهد بود نه لائق مدح پس قول سیوطی
انه کان من خیار ملوک بنی امیة نخواهد بود مگر از راه عصبیت و از آنها یزید بن عبد الملک
که معروف بود بفاسق از جهت کثرت فسق و فجور و از انجمله بوده هشام بن عبد الملک الاحول
المیشوم و از انجمله بوده ولید بن عبد الملک که از او در شراب خواری مواظبت بر ان کسی بگرد او نمی
بالا تر نبوده یکروزی بمصحف تفائل نمود پس آیه کریمه و استفتحوا و خاب کل جبار عنید بر آمد
پس قرآن را از روی استخفاف تمزیق نمود و انشد یقول اتهددنی بجبار عنید فها انا
ذاک جبار عنید اذا ما جئت ربک یوم حشر فقل یا رب مزقنی الولید در
تاریخ الخلفا نوشته که عبد الملک روزی غمناک بود و فکر می کرد در این که کدام کس را بعد خود
خلیفه کند روح بن زنباع گفت این انت عن الولید گفت او نحو را نمی شناسد کجا خلافت
و کجا النحویت بهر کیف ولید هرگاه این امر را شنید از همان وقت اصحاب نحو را جمع کرده و شش ماه با آنها
در یکجا و یکخانه صحبت داشت و بر آمد از انجا در انحال که از سابق هم جاهل تر بود پس عبد الملک گفت
اما انه قد اعذر و قال ابو الزناد کان الولید لحانا و نیز در ان کتاب آورده و کان الولید
جبارا ظالما و از عمر بن عبد العزیز نقل کرده که گفت از ین که ولید در شام و حجاج در عراق
و عثمان بن حباره در حجاز و قره بن شریک در مصر ست زمین از جور پر شده یعنی از هر طرف
ظالمی مسلط ست اینست حال ولید بن عبد الملک گفته اند که سبب موتش آن بود که او اراده
فاسدی نمود که بر بام خانه کعبه شراب خواری نماید پس مردم بغضب در آمدند و تفسیق او کردند
و او را کشتند و از انجمله است عمر بن عبد العزیز که سیوطی او را از اخیار خلفای بنی امیه
پنداشته در مدحش اطناب نموده حالانکه او هم در عموم ذم بنی امیه مندرج است و بنا بر تصریح
بعض علما او کسی ست که جمعی از اولاد امام حسن را حکم داد که از خانه خود شان که در جوار مسجد

جد بزرگوار شان بود بیرون کرده شوند پس آنها امتنان نمودند پس او حکم کرد که خانه را
بر آنها منهدم سازند و اسباب آنها را بیرون بیندازند تا آنکه مضطر شده از مدینه بیرون رفتند
این است حال خلفای اهل سنت که هر کس که از اهل انصاف بران مطلع شود البته برائت
و بیزاری از آنها اختیار خواهد کرد و از اینجا است که منصفان اهل سنت نیز در جائی که راه
انکار نیافته اند اعتراف بشناعت اعمال شان نموده اند فاعتبروا یا اولی الابصار
پس عاقل و دانشمند باید که بتامل نظر نماید که آیا روا است که رسول خدا بفرماید که همیشه امر
اسلام عزیز و دین بر پا خواهد بود تا دوازده خلیفه والی شان باشند و مراد از این همین
ظلمه بوده باشند و این همه فسق و فجور و ظلم و جور و بدعات و سایر شرور و قتل و غارت
آل رسول اطهر و سبی و اهانت امور شرع انور که از اینها بظهور رسیده عین اعزاز دین
و قوام شرع متین باشد و ثانیا می گوئیم آیا عاقلی روا می دارد که مراد از اثنا عشر خلیفه که
باعث عزت دین و اسلام اند همین خلفا شجره ملعونه فی القرآن بوده باشند زیرا که فریقین
در تفاسیر و روایات خود شجره ملعونه را به بنی امیه تفسیر کرده اند زمخشری در تفسیر کشاف می گوید
قیل رای فی المنام ان ولد الحکم یتداولون منبره کما یتداول الصبیان الکرة
میر باقر داماد علیه الرحمه می فرماید که شارحین این کلام گفته اند که ولد درین مقام اسم جنس است
ای اولاد حکم یعنی نوافل حکم و هو الجد الاعلی لمعویه و یزید فی فعلهم بالحسن ع
والحسین ع تعبیر هذه الرؤیا و فرموده است که علامه نیشاپوری اعرج در تفسیر خود قول
ثالث در تفسیر این آیه از سعید بن مسیب و ابن عباس فی روایة عطا آورده که رسول خدا
دید بنی امیه را که می جهند بر منبر او مثل میمون ها و در بیان شجره ملعونه گفته است عن
ابن عباس الشجرة بنو امیه و سیوطی در تاریخ الخلفا فصلی را برای ذکر احادیث مذکوره

بخلافت بنی امیه معقود ساخته آیا می‌تواند شد که مبشر و منذر به متحد باشند ان هذا لشیٔ
عجاب بدانکه سیوطی در آن فصل از یوسف بن سعد روایت کرده که مردی بسوی حسن علیه السلام
برخاست بعد صلح و بیعت معاویه و گفت العیاذ بالله سیاه کردی روی مؤمنین پس فرمود
که بزبان بسیار خود ایذا مده مرا پس بدرستیکه پیغمبر خدا بخواب نموده شد رفتن بنی امیه بر منبر او
فسائه ذلک فنزلت انا اعطیناک الکوثر و نزلت انا انزلناه فی لیلة
القدر وما ادریک ما لیلة القدر لیلة القدر خیر من الف شهر یملکها
بعدک بنوامیة یا محمد صلی الله علیه و آله قال القاسم فعددنا فاذا هی الف شهر لا تزید
ولا تنقص و از سهل بن سعد از پدرش از جدش روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیه و آله بخواب دید
بنی حکم بن عاص را که می‌جهند بر منبر او بر نحویکه میمون جست می‌کنند پس بر خاطر مبارکش
بد گذشت فما استجمع ضاحکا حتی مات و انزل الله فی ذلک و ما جعلنا
الرؤیا التی اریناک الا فتنة للناس یعنی آنحضرت را بعد این خواب ندیدند که باطمینان
گاهی خندان باشد تا از این جهان رحلت فرمود و نازل شد در این شان آیه کریمه که محصلش آنست
که نگردانیدیم خوابی را که بتو نمودیم مگر آزمایش برای مردم پس در این آزمایش مردانه ما کی پای
ثبات برای اهل سنت بر جا ماند خلیفه زاده عبد الله بن عمر چه قدر در تائید خلافت
یزید کوشید و پدرش بنای حکومت معویه بر چید و در نصب عثمان اموی چه فکرها اندیشید
تا اینکه نوبت بآن رسید که علمای شان مثل صاحب فتح الباری و قاضی عیاض دوازده خلیفه
بیشتر شمرده‌اند از بنی امیه بر گزیدند و اگر چه سیوطی بعد روایت اخیره اشاره بضعف سند آن نموده
لکن از وجوه دیگر بتقویت آن پرداخته می‌گوید اسناده ضعیف لکن له شواهد
من حدیث عبد الله بن عمر و یعلی بن مره و حسین بن علی و غیرهم قال

السيد الداماد ثم ان المتتبع المتمهر اذا لطف التدبر ووفق التأمل في تواتر الاخبار
وتناقل الآثار يذعن له كفلق الصبح ان حديث نزو القردة ليس تخصص هؤلاء
بل هو مع توسعهم الى معوية بن ابي سفيان هو الذي قد صح ان رسول الله قد دعا
عليه في مواقع عديدة منها ما في صحيح مسلم وسائر صحاحهم انه لما دعاه
فقيل يا رسول الله هو ياكل قال لا اشبع الله بطنه ثم منه الى عثمان بن عفان وهما
من الشجرة الملعونة في القرآن ثم الى شيخي لصوص الخلافة وسراق الامامة فمن
المستبين ان فعلتهما التي فعلاها من بدو الامر كانت كالبذر وما ترتب عليها
من بعد كالزروع ومن ثم قال علامة تفتازانهم في شرح المقاصد بهذه العبارة
ان ما وقع بين الصحابة من المشاجرات على الوجه المسطور في كتب التواريخ والمذكور
على السنة الثقات يدل بظاهره على ان بعضهم قد جاوز طريق الحق وبلغ
حد الظلم والفسق وكان الباعث له الحقد والعناد والحسد واللداد وطلب الملك
والرياسة والميل الى اللذات والشهوات اذ ليس كل صحابي معصوما ولا كل
من لقي النبي بالخير موسوما الا ان العلماء لحسن ظنهم باصحاب رسول الله ذكروا
لها محامل وتاويلات بما يليق وذهبوا الى انهم محفوظون عما يوجب التضليل
والتفسيق الى ان قال واما ما جرى بعدهم من الظلم على اهلبيت النبي فمن
الظهور بحيث لا مجال للاخفاء الى آخره پس باقرار علامه تفتازانی صحابه معصوم نبودند
وبا وصف ظهور ظلم وفجور ایشان عمل بمحض حسن ظن باعث بر تاویل علیل نمی تواند شد
وضرورت صارفه که عبارت از عصمت است مفقود پس اخفای حق روا نباشد اگرچه
مجال اخفا در یافوق ظلمه متجاهرین بزعم خود داشته باشند وثالثا می گوییم حق سبحانه وتعالی

در شان بنی امیه در سورهٔ ابراهیم می فرماید الم تر الی الذین بدلوا نعمة الله کفراً
واحلوا قومهم دار البوار جهنم یصلونها وبئس القرار علامهٔ زمخشری در کشاف
در ذیل این آیه می گوید عن عمر فی تفسیر الذین بدلوا هم الافجران من قریش
بنو المغیرة و بنو امیة فاما بنو المغیرة فکفیتموهم یوم بدر واما بنو امیة فمتعوا
الی حین حاصل معنی آیه و روایه آنکه حق تعالی می فرماید آیا ندیده بطرف آنانکه بدل کردند
نعمت خدا را بکفر و فرود آورده اند قوم خود را در دار هلاکت که آن جهنم است داخل می شوند
در آن و بد قرار است جهنم صاحب کشاف در تفسیر این آیه از عمر خود روایت کرده که او گفت
مراد ازین آیه دو قوم بدترین فاجرانند یکی بنی مغیره و شر آنها را در بدر کفایت کرده شد
و یکی بنی امیه که متمتع کرده شدند از زخارف دنیا چند گاهی یا تا وقت معلوم پس همگی قاطبة
بنی امیه درین آیه منسلک باشند پس لعن الله بنی امیة قاطبةً صادق آید و
عثمان و غیر عثمان بقول سیر سنیان داخل آن شدند و مذهب اهل سنت بقول خلیفه
ثانی ایشان درهم و برهم شکست والحمد لله علی ذلک و اما رابعاً پس مؤید این امر است
روایتی که اخراج نموده است آن را ابن حجر در صواعق محرقه خود از ابن شیبه فی المصنف
از سعید بن جمهان می گوید که گفتم از سفینه که بدرستیکه بنی امیه گمان می برند که خلافت
در ایشان است پس او گفت که دروغ می گویند بنی الزرقا و آنها ملوک اند از شر ملوک پس ثبوت
خلافت از روی این حدیث اهل سنت از برای بنی امیه حتی خلافت عثمان بن عفان و معویه
بن ابی سفیان و عمر بن عبد العزیز بن عبد الملک بن مروان یکسر باطل باشد اگرچه ابن حجر
بتاویلش پرداخته گفته است معناه ان خلافة معاویة وان کانت صحیحة الا
انها غلب علیها مشابهة الملک لکن این تاویل علیل است مصداق المعنی فی بطن الشاعر

زیراکه سفینه که علم را گنجینه بود در مقابل قول سائل که بنی امیه گمان می برند که خلافت

در ایشان ست گفته کذب بنو الزرقاء پس اگر خلافت معاویه را صحیح میدانستی چگونه تکذیب

او رست می آید با آنکه قولش صریح ست در تقابل ملک و خلافت و متقابلین بتقابل تضاد

جمع نتوانند شد **واما خامساً** پس روایت مشهوره اهل سنت الخلافة بعدی ثلثون

سنة ثم یصیر ملکا عضوضا نافی خلافت بنی امیه است و ازاین جا لاجل شد که قول

فاضل دهلوی که نزد اهل سنت تصرف در زمین باوصف استحقاق و غلبه شوکت و نفاذ امر

ضرور نیست بی اصل ست چه تحقیق استحقاق در این اهل کفر و نفاق و خلاف و شقاق بالاتفاق

متحقق نبوده چنانکه خود می گوید که حضرت امام حسن مجتبی ع وجه مصالحه با معاویه ترک خلافت

با وجودیکه استحقاق این امر در آن وقت به ذات عالی صفات ایشان منحصر بود و در جانب مخالف

بی استحقاقی ظاهر این ست که حضرت امام ع دانسته بود که زمان خلافت منقضی گشته و وقت

بادشاهی گزنده و دوره ظلم و بیداد رسیده اگر در بتصدی ریاست خواهم شد چون

مقدر نیست منتظم نخواهد شد و فتنه و فساد و تعصب و عناد درمیان خواهد آمد انتهی

اقول پس باید که شاه صاحب ابن حجر را که معویه بن ابی سفیان را خلیفه حق و امام صدق

عند نزول الحسن له گفته ست و همچنین صاحب فتح الباری و قاضی عیاض که معاویه

واذ تاب او را خلیفه برحق میدانند یا از اهل سنت خارج و از خوارج الحق دانند و یا آنکه

مقوله خود که برای عیب پوشی اهل نحله خود گفته اند که نزد اهل سنت در خلافت استحقاق

شرط نیست دست بردارند اگر بگویند که شاه صاحب تصریح نموده بلین که خلافت گاهی بمعنی

بادشاهی و ریاست نیز اطلاق کنند پس خلافت معویه چرا ازین باب نباشد خواهیم گفت

که اگر امر چنین می بود چرا ابن حجر در جواب روایت سفینه می گفت خلافة معویة

وان کانت حقة لکن انها غلب علیها مشابهة الملك زیراکه خلافت بمعنی بادشاهی حقیقت
عین ملک است نه مشابه بآن و اگر همین معنی مرادش می بود چرا می گفت که اعتقاد اهل سنت
و جماعت آنست که معویه در ایام خلافت حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام خلیفه نبود و انما
کان من الملوك واختلفوا فی امامته بعد موت علی ع فقیل صار اماما وخلیفة
لان البیعة قد تمت له وقیل لم یصر اماما لحدیث ابی داود والترمذی والنسائی
الخلافة بعدی ثلثون سنة ثم یصیر ملکا وقد انقضت الثلثون بموت علی
و چرا استحقاق او باحادیث مکذوبه مثل ما نسب الی النبی ص انه قال اللهم اجعله هادیا
مهدیا واذا ملکت فاحسن ثابت می کرد و می گفت فهو ما یحتج به علی فضل معویة
وانه لا اثم یلحقه بتلك الحروب لانها کانت من اجتهاد لا لمنازعة علی فی الخلافة
انتهی ملخصا سبحان الله با امام زمان محاربه کردن که در حکم محاربه بسید الانس والجان است
در فضیلت معاویه قادح نباشد و نه محمول بر طمع خلافت باآنکه معاویه خود می گفت ما زلت اطمع
فی الخلافة منذ قال رسول الله ص لی یا معاویة اذا ملکت فاحسن پس در دل او طمع
تیز بود و بحدیث مختلق بحیله طلب ثار عثمان که ولی آن نبود با امام زمان در آویخته اهراق
دماء مسلمین از صحابه و تابعین نمود و آتش فتنه را مشتعل گردانید این همه فتنه و فساد را بنام اجتهاد
مسمی کردن و منافی فضل معاویه ندانستن ستم بر جان انصاف نمودن است و آنچه ناصبی در این مقام گفته
مصداق حق بر زبان جاری است ولا زال احقاق اهل سنت تحقیق نفی استحقاق معویه نموده و
و اما سادساً پس این احادیث اثنی عشر خلیفه را که متفق علیه است بنظر تامل باید دید
که صریح ناطق است و لو بضم بعضها الی بعض باستمرار امر دوازده خلیفه الی آخر الدهر
و قیام امر اسلام الی یوم القیام پس مصداق آن دوازده خلیفه سنیان کجا وا نمایند

منقرض شدند چگونه توانند بود بلکه این صفت منحصرست در ائمه اثنا عشر اثنا عشریه وهو المطابق للخبر المجمع علیه بین الانام من مات ولم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة که دلالت می کند بر وجود امام در هر زمانی پس بعد انقراض این دوازده امامان سنیان که داعیان الی النیران بودند و مدتی بر آن گذشته کدام کس امام ایشان ست شارح عقاید درین مقام بسبب سست و یازده و بحر حیرت چیزی بدستش نیامد حیث قال فان قیل علی ما ذکر من ان مدة الخلافة ثلثون سنة یکون الزمان بعد الخلفاء الراشدین خالیا عن الامام فتعصی الامة کلهم و یکون میتتهم میتة جاهلیة قلنا قد سبق ان المراد الخلافة الکاملة ولو سلم فلعل دور الخلافة ینقضی دون دور الامامة بناء علی ان الامام اعم لکن هذا الاصطلاح مما لم نجده للقوم بل من الشیعة من یزعم ان الخلیفة اعم ولهذا یقولون بخلافة الائمة الثلثة دون امامتهم واما بعد الخلفاء العباسیة فلامر مشکل پس درین بدو متطاول عامه اهل سنت که بوجوب نصب امامان بزعم خود عقلا و نقلا مامور اند عاصی و تارک واجب و موت شان بجاهلیت خواهد بود وهو المطلوب و ازین اشتکال چاره کار نخواهد شد و لات حین مناص و اما سابعا پس سیوطی در تاریخ الخلفا آورده عن ابی الخلد انه قال لا تهلک هذه الامة حتی یکون منها اثنا عشر خلیفة کلهم یعمل بالهدی و دین الحق منهم رجلان من اهل بیت محمد و علی هذا فالمراد بقوله ثم یکون الهرج ای الفتن المؤذیة بقیام الساعة من الخروج الدجال و ما بعده پس آنچه طغات بنی امیه از استیصال اهلبیت و اهل مدینه بعمل آوردند عین هدی بود یا نه اگر شق اول را اختیار کنند از دین حق البته بیرون خواهند رفت و اگر شق ثانی را اختیار نمایند البته این اشقیاء مصداق اثنا عشر خلیفه نخواهند دانست فبطل ما کانوا یعملون

بلکه انقراض جمیع ... سنیان ... در سنه ۲۱۲

واما سامنا پس چون آنکه دو کس را از اهلبیت محمد را در این دوازده نفر شمار نکرده اند
پس این تشخیص ایشان بر روایت ایشان باطل باشد **واما تاسعا** پس بنی امیه که بزبان رسول
ایزد منان لعن ایشان بمرات جاری شده و در بعض روایات اهل سنت آمده که آنحضرت در شان معویه
بن ابی سفیان فرموده لعن الله الراکب والقائد والسایق و لعن فرموده بر اولاد چارگاه حکم
کما نقل عن روایة سیوطی فی جمع الجوامع عن صاحب الفردوس و نیز از سیوطی منقول است
که پیغمبر خدا لعن کرده حکم را و بر آنکه از صلب وی بر آید تا روز قیامت و نیز در حق بنی امیه فرموده
شر القبائل بنو امیة پس خوشا حال محققین اهل سنت که بدترین قبائل عرب و موارد لعن را
پیشوا و امام خود قرار داده اند بئس للظالمین بدلا و یحشرهم الله تحت لوائهم
این چه عزت اسلام بود و چه استقامت امور مومنان که افضل پیغمبران امت خود را
بآن بشارت میداد لکن مفاد حب الشیء یعمی و یصم هر چه بزبان اهل سنت می آید می گویند بحسن و قبح
آن نظر نمی کنند **واما عاشرا** پس بنی امیه که بر بنا بر لعن و طعن و سب و شتم امام ثقلان عادت
کرده بودند البته کافر بودند و کفار بالاتفاق لائق امامت نباشند سبحان الله اهل سنت
سب شیخین را کفر می گویند و سب علی بن ابی طالب علیه السلام را کفر نمی پندارند و مبالاتی بآن
نمی کنند که ملعونین سب کننده را پیشوای خود قرار داده اند وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب
ینقلبون هر چند اهل باطل در اطفای نور الهی دقیقه فرو نگذاشتند لکن حق تعالی نور خود را
روشن تر ساخت ولنعم ما قال ابن ابی الحدید فی شرح نهج البلاغة ما اقول
فی رجل اقر له اعدائه وخصومه بالفضل ولم یمکنهم جحد مناقبه ولا کتمان
فضائله فقد علمت ان استولی بنو امیة علی سلطان الاسلام فی شرق الارض
وغربها واجتهدوا بکل حیلة فی اطفاء نوره والتحریف علیه ووضع المعائب والمثالب له

سب: نفرین و تشنیع و دشنام دادن
شتم: نفرین و دشنام دادن

ولعنوه على جميع المنابر وتوعدوا مادحيه بل حبسوهم وقتلوا ومنعوا من رواية
حديث يتضمن له فضيلة او يرفع ذكرا حتى خطروا ان يسمى احد باسمه فما زاده ذلك الا رفعة
وسموا وكان كالمسك كلما ستر انتشر عرفه وكلما اكتم تضوع نشره وكالشمس لا تستر
بالراح وكضوء النهار ان حجبت عنه عينا واحدة ادركته عيون كثيرة اخرى انتهى
چه خوش گفته است ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه چه گویم درباره مردی که اقرار نموده اند
دشمنان او بفضیلت وی و نتوانستند خصوم او جحد و انکار مناقب وی را و ممکن نشد آنها را
کتمان فضائل او پس بدرستی که میدانی که مستولی شدند بنی امیه بر حکومت اسلام در مشرق
روی زمین و مغرب آن و کوشیدند بهر حیله در اطفای نور او و تحریف نمودند فضائل او را
و ساختند معائب و مثالب برای وی و آلوده کردند بانهای خود را بلعن وی بر جمیع منابر وعید
و تهدید نمودند مادحان او را بعذاب بلکه حبس کردند آنها را و کشتند و مانع شدند
از روایت حدیثی که مشتمل بر فضیلتی از فضائل او باشد یا محتوی بر آنچه ذکر او را بلند سازد
تا آنکه حرام ساختند که کسی بنام او فرزند خود را مسمی گرداند پس این همه هیچ چیز را از فضیلت وی
نکاست بلکه روز بروز سمو و رفعت او زیاده بر زیاده واضح گشت و حال فضائل او نبود
مگر مثل خوشبوی مشک که هر چند آنرا مستور سازند منتشر می گردد و مثل روشنی آفتاب که
هرگاه آنرا بکف دست مخفی سازند نمی توانند مخفی ساخت و مثل روشنی روز روشن که اگر
یک چشم را بند کنند که نه بیند آنرا البته بسیاری از چشمها خواهد دید آنرا بدانکه حق تعالی
می فرماید إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ پس بنی امیه افسق ناس بودند با وجود شرف ناس
هرگز لائق خلافت نباشند بئس للظالمین بدلا قال امیر المومنین علیه السلام
لیس امیة کهاشم ولا حرب کعبد المطلب ولا ابو سفیان کابی طالب ولا المهاجر

کالطلیق ولا الصریح کاللصیق ولا المحق کالمبطل ولا المؤمن کالمدغل ولبئس
الخلف خلف هوی فی نار جهنم یتبع سلفاً جناب امیر علیه السلام در خطاب با عتاب
بمعویه نوشت نه امیه مثل هاشم بود و نه حرب مثل عبد المطلب و نه ابوسفیان مثل ابوطالب ع
و نه مهاجر مثل طلیق یعنی کسانی که بشوق ایمان از دار الحرب بی فرزند و موطن خود را گذاشته
بشوق اسلام و ایمان بخدمت حضرت رسالتماب ص آمدند مماثل انان نمی توانند بود که در حال کفر
در جهاد بدست مسلمانان اسیر و گرفتار شدند و بشد و ثاق در بند سخت مبتلی گردیدند
و بمفاد فشدوا الوثاق فاما منا و بعد و اما فداء بعد منت یا فدیه دادن اطلاق
در باره ایشان صورت بست و نه صریح مثل لصیق یعنی آنکه نسبتی واضح و صریحیت نیست
مثل کسی که داخل النسب باشد و خود را ملصق و ملحق بغیر پدر خود ساخته باشد ابوالفرج اصفهانی
در کتاب اغانی از هیثم بن عدی از کتاب مثالب نقل کرده که اباعمرو ابن امیه غلام امیه و اسم او
ذکوان بود پس امیه او را جانشین خود ساخت و ذکوان و عبل نسابه نزد معویه داخل شد
پس معویه گفت من رایت من علیه قریش یعنی کرا از اجداد علیای قریش دیدی پس گفت
دیدم عبد المطلب بن هاشم را و امیه بن عبد الشمس را پس معویه گفت وصف کن هر دو را از برای
من پس ذکوان گفت بود عبد المطلب سفید رنگ و از قامت خوش و از پیشانی او نور
نبوت پیدا و عزت ریاست و ملک بر بشره او هویدا بود و در گرد او ده پسر او
کانهم اسد غاب گو یا شیران بیشه شجاعت بودند گفت امیه چه گونه بود گفت دیدم
او را مرد پیری کوتاه قامت نحیف الجسم نابینا می کشید او را غلام او ذکوان معویه گفت
باز ایست از چنین کلام او و فرزندش ابوعمرو بود گفت ابن خبر بیست که شما بعد او را خود
تراشیده آید و حقیقت حال همان است که من خبر دادم باو قد سلف الکلام فی امیه

شد بفتح و تشدید دال استوار کردن و وثاق بفتح و کسر ریسمانی که بدان بندند

فی باب النبوة ونه محق مثل مبطل ونه مؤمن مثل مدغل واین اشاره است بنفاق بنی امیه واینکه ایمان
ایشان اللسانی بود که اصلی نداشت پس فرمود که اخلاف شان تابع اسلاف خود اند که ما وای همه آنها
جهنم است یتبع بعضهم بعضا وقال فی موضع آخر منا النبی ومنکم المکذب ومنا
اسد الله ومنکم اسد الاحلاف ومنا سیدا شباب اهل الجنة ومنکم صبیة النار
ومنا خیر نساء العالمین ومنکم حمالة الحطب فالاسلام منا قد سمع والجاهلیة لکم یعنی آنحضرت فرمود که از ما است پیغمبر و از شما است مکذب و از ما است شیر خدا و ظاهر مراد حمزه بن
عبد المطلب عم آنحضرت است و از شما است شیر هم قسمان کفار قریش که برای بر انگیختن فتنه ها و
غارت گری هم قسم شده بودند و نامش اسد بن عبد العزی بود و از ما است سیدین شباب
اهل جنت یعنی حسن و حسین علیهما السلام که فرزندان آنجناب اند و از شما است صبیة النار و اولاد
عتبه بن ابی معیط اموی کافر که پیغمبر خدا را خفه نموده بود و خدای تعالی آنحضرت را از دست او
نجات داد و اولاد او از زن پدر خود بهم رسیده بودند چنانکه در ایام جاهلیت این امر قبیح
رواج داشت و این بدبخت در جنگ بدر بدست مسلمانان گرفتار شد پس رسول خدا امر فرمود
بکشتن او صبرا و قبل کشته شدن گفت انا یا محمد من خاصة قریش فمن للصبیة بعدی
قال النار فلذلک سموا بنو ابی معیط صبیة النار و از ما است بهترین زنان عالمیان و از شما است
زنی هیمه بردار که آتش فتنه را می افروخت و او است ام جمیل دختر عمه معویه زن ابو لهب که پشتاره چوبهای
خار دار را در وقت شب بسر راه رسول خدا می انداخت تا پایهای آنحضرت مجروح گردد و بعضی گفته اند
که حمالة الحطب کنایه است از نمامی و سخن چینی و فتنه پردازی او پس مدایح اسلام با گوش هوش
همکنان رسیده و جاهلیت شما جای انکار نیست شتان بین الفریقین الحال باید فهمید که حجت
صاحب فتح الباری بر خلافت این اشعر اجماع است چنانکه در باره ائمه اثنی عشر تشخیص

قاضی عیاض را پسندیده گفته انتهی ارجح الاقوال التأئیده بما فی بعض طرق الحدیث کلهم
یجتمع علیهم الناس الحال از اهل سنت می پرسیم که آیا معاویه و اذناب او را خلیفه بحق میدانند
و از جمیع شنایع چشم می پوشند چنانکه قاضی عیاض و صاحب فتح الباری گفته فیبود علیهم
ما اوردنا و یا معاویه را فضلا عن اذنابه از پایه استحقاق خلافت می اندازند چنانکه شاه صاحب
در بارهٔ معاویه گفته که عدم استحقاق او ظاهر است پس جواب آن اجماع چه خواهد بود هرگاه اجماع
اهل سنت بر باطل در چنین جا واضح بثبوت رسید اجماع شان از سر باطل گردید که اجماع ثقیفه و
شوری هم از این اجماع پست تر است و ما بر تسلیم این روایات می گوئیم که مراد از اجماع بر استحقاق
و استحقاق ائمه اثنی عشر ما مجمع علیه بین الامة است پس بغیر شان احدی لائق امامت نباشد و سوء اختیار
بندگان بقول خود او که عدم استحقاق در جانب معویه ظاهر است بر همگنان لائح گردید والحمد لله
علی احسانه قد رجع الحق الی مکانه اما قول او که نصرت و غلبه و سنیان در امامت
شرط است می گوئیم که نزد خدا شرط نیست نزد اهل سنت اگر شرط باشد باشد را چه شما بر شرط
استحقاق کی عمل کردید که در صدد شرط دیگر بر می آئید هرگاه از وقت معاویه از خلفا شرط
استحقاق مفقود شد باری بفرمایند که از آن زمان الی الآن اهل سنت کی نصب امام کذا و کذا
که عادل و مستحق خلافت باشد و بر ذمه ایشان واجب بود چرا بعمل نیاورده اند اگر بعمل آورده اند نشان از کسان دهند
والا آماده جواب الهی باشند که بر ترک واجب اصرار نموده اند و بر موت کفر مرده اند
فاعتبروا یا اولی الابصار **فصل سوم** در بیان دلیل دوم که دال است بر وجوب
تمسک باهلبیت علیهم السلام بدانکه نور الدین علی بن حسام الدین الشهیر بالمتقی
در کتاب منهج العمال جامع صغیر که مختصر جمع الجوامع است در باب ثانی که باب الاعتصام
بالکتاب والسنه است آورده عن مستدرک الحاکم عن ابی هریرة عن النبی

فصل سوم در بیان دلیل دوم که دال است بر وجوب تمسک باهلبیت علیهم السلام

حدیث انی تارک فیکم الثقلین الخ

خلفت فیکم شیئین لن تضلوا بعدهما کتاب الله وسنتی و لن یفترقا حتی یردا
علی الحوض وابوبکر الشافعی من الغیلانیات عن ابی هریره ایها الناس قد ترکت
فیکم ما ان اخذتم به لن تضلوا کتاب الله وعترتی اهل بیتی الترمذی عن جابر انی
تارک فیکم خلیفتین کتاب الله حبل ممدود ما بین السماء والارض وعترتی اهل بیتی
وانهما لن یفترقا حتی یردا علی الحوض حم طب یعنی فی مسند احمد وفی الکبیر
للطبرانی وفی سنن سعید بن منصور عن زید بن ثابت رضی الله عنه انی تارک فیکم
ما ان تمسکتم به لن تضلوا بعدی احدهما اعظم من الآخر کتاب الله حبل ممدود
من السماء الی الارض وعترتی اهل بیتی لن یفترقا حتی یردا علی الحوض فانظروا
کیف تخلفونی فیهما ت عن زید بن ارقم اما بعد ایها الناس فانما انا بشر یوشک ان
یاتینی رسول ربی فاجیب وانا تارک فیکم ثقلین اولهما کتاب الله فیه الهدی والنور
من استمسک به واخذ به کان علی الهدی ومن اخطاه ضل فخذوا بکتاب الله
واستمسکوا به واهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی وجناب
والد ماجد علیه الرحمه شطری وافی در عماد الاسلام ازین روایات ذکر فرموده از سنن ابی داود
صحیح ترمذی فانظروا کیف تخلفونی فی عترتی نقل فرموده از ثعلبی در تفسیر کریمه
واعتصموا بحبل الله جمیعا ازین قبیل روایات باسانید او روایت نموده ومنها
قال قال رسول الله انی قد ترکت فیکم الثقلین الخلیفتین ان اخذتم بهما
لن تضلوا بعدی احدهما اکبر من الآخر کتاب الله حبل ممدود ما بین السماء
والارض وعترتی اهل بیتی الا وانهما لن یفترقا حتی یردا علی الحوض وملا علی رضا
بن کمال الدین حسین از اردکان شیراز در اصل ششم از کتاب خود سفینة النجات در ذکر حدیث

تمسک بثقلین امثال این روایات را باترجمه وارد ساخته وما تقلیلا للمؤنة بنقل آن بالفاظ
می پردازیم وهذه لفظه احمد بن حنبل روایت کرده است از ابی سعید خدری که گفت
رسول خدا انی تارك فیکم الثقلین ما ان تمسکتم لن تضلوا بعدی احدهما اکبر من الاخر
کتاب الله حبل ممدود من السماء الی الارض وعترتی اهل بیتی الا وانهما لن یفترقا
حتی یردا علی الحوض یعنی بدرستی که من می گذارم درمیان شما دو امر گرانمایه چنان دو امری
که اگر متمسک شوید بآن هرگز بضلالت نخواهید افتاد بعد از من یکی از آن دو امر بزرگتر است
از دیگری کتاب خدا وآن نور رسیت ممتد وکشیده مثل رسن از آسمان تا زمین وعترت من که اهلبیت
من اند آگاه باشید وبدانید که این دو امر از هم جدا نمی شوند تا آنکه وارد شوند بر من نزد حوض کوثر
دیگر روایت کرده از زید بن ثابت که رسول خدا گفت انی تارك فیکم الخلیفتین
کتاب الله حبل ممدود من السماء الی الارض وعترتی اهل بیتی وانهما لن یفترقا
حتی یردا علی الحوض دیگر روایت کرده از اسرائیل بن عثمان بن مغیره که گفت
ملاقات کردم زید بن ارقم را در حالی که او داخل می شد بر مختار یا بیرون می آمد از
نزد او پس گفتم مر زید را که آیا شنیدی تو از رسول خدا که می گفت انی تارك فیکم الثقلین
زید گفت آری شنیدم دیگر روایت کرده از زید بن حبان واو از زید بن ارقم که رسول خدا
در خطبه غدیر خم گفت الا وانی تارك فیکم الثقلین احدهما کتاب الله وهو حبل
من الله من اتبعه کان علی الهدی ومن ترکه کان علی ضلالة بعد فرموده
وآخرها اهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی یعنی دیگر از آن دو امر گرانمایه
اهل بیت من اند خدا را بیاد شما می آورم در باب اهل بیتم ومسلم در صحیح خود روایت کرده
از زید بن ارقم بچند طریق از آنجمله یکی آنکه روایت کرده باسناد از زید

خدرة بطن من الانصار
فیهم ابو سعید الخدری
نصه بهجة الصحابة
ان ابا سعید الخدری کان
من اصحاب رسول الله
وکان مستقیما وفی
حدیث ابی عبد الله
ان ابا سعید الخدری هذا
قد رزقه الله هذا
الداعی ١٢ مجمع البحرین

ابن حیان که گفت رفتم من با حصین بن سبره و عمر بن مسلم بسوی زید بن ارقم و چون نشستیم حصین
بن سبره گفت ای زید تو بخیر بسیار رسیدی دیدی رسول خدا را و حدیث او شنیدی و با او
بجهاد رفتی و همراه او نماز گذاردی بتحقیق که رسیدی ای زید بخیر بسیار حدیث کن ما را ای زید
آنچه از رسول خدا شنیده زید گفت ای پسر برادر من بتحقیق که سال من بسیار شد و عهد
من قدیم گردید و فراموش کردم بعض چیزها را که فرا گرفته بودم از رسول خدا پس هر چه
با شما حدیث کنم آن را قبول کنید و هر چه نگویم مرا بآن تکلیف نکنید بعد از آن گفت ایستاد
رسول خدا در میان ما در حالتی که خطبه می فرمود بر سر آبی که آنرا خم می خوانند در میان
مکه و مدینه پس حمد و ثنا کرد خدا را و پند داد و تذکیر فرمود بعد از آن گفت اما بعد ایها الناس
انما انا بشر یوشك ان یاتینی رسول ربی فاجیب وانا تارك فیكم الثقلین اولهما
کتاب الله فیه الهدی والنور فخذوا بکتاب الله واستمسکوا به اما بعد از حمد و ثنای الهی
ای مردمان نیستم من مگر بشری نزدیک است که بیاید بمن فرستاده پروردگار من پس اجابت کنم
او را یعنی نزدیک است که باراده الهی از این عالم انتقال نمایم و بتحقیق که من گذارنده ام
در میان شما دو چیز گران مایه اول از آن دو کتاب خداست در آن هدایت و روشنائی است پس بگیرید
کتاب خدا را و متمسک بآن شوید بعد از این زید چنین روایت کرده که پس آنحضرت ترغیب
و تحریص فرمود درباره کتاب خدا آنگاه گفت و اهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی
و حمیدی در جمع بین الصحیحین نیز بهمین مضمون روایت کرده از زید بن ارقم بی تفاوت و ترمذی
در صحیح خود از جابر بن عبدالله روایت کرده گفت دیدم رسول خدا را در حجة الوداع
روز عرفه که بر ناقه قصوی سوار بود در حالی که خطبه می گفت پس شنیدم که می گفت یا
ایها الناس انی ترکت فیکم ما ان اخذتم به لن تضلوا کتاب الله و عترتی

اهل بیتی و در مشکوٰة نیز از مسلم و ترمذی روایت شده و در جمع بین الصحاح الستة از صحیح
ابی داود و صحیح ترمذی نیز روایت شده باسناد او از رسول خدا که گفت انی تارك فیکم
الثقلین ما ان تمسکتم بهما لن تضلوا بعدی احدهما اعظم من الآخر و هو کتاب الله
حبل ممدود من السماء و عترتی اهل بیتی لن یفترقا حتی یردا علی الحوض بعد از آن
فرمود فانظروا کیف تخلفونی فی عترتی یعنی پس با حتیاط باشید و بدانید که بعد از من
چگونه پیش خواهید کرد با اهلبیت من و اخطب خوارزم روایت کرده از زید بن ارقم که رسول خدا
گفت در موضع غدیر خم انی تارك فیکم الثقلین احدهما اکبر من الآخر کتاب الله و عترتی
فانهما لن یفترقا حتی یردا علی الحوض آنگاه فرمود فانظروا کیف تخلفونی فیهما
یعنی با حتیاط باشید و بدانید که چگونه خواهید کرد بعد از من با این دو امر گران مایه و در مصابیح
نیز از زید بن ارقم این روایت مذکور است و زهری روایت کرده از زید بن ارقم در خطبه غدیر خم
که رسول خدا گفت قد خلفت فیکم ما ان تمسکتم به لن تضلوا بعدی کتاب الله
و اهل بیتی الا و ان اللطیف الخبیر اخبرنی انهما لن یفترقا حتی یردا علی الحوض
و ابن مغازلی شافعی روایت کرده از ابی سعید خدری که رسول خدا گفت انی اوشك
ان ادعی فاجیب و انی قد ترکت فیکم الثقلین کتاب الله حبل ممدود من السماء
الی الارض و عترتی اهل بیتی و ان اللطیف الخبیر اخبرنی انهما لن یفترقا حتی یردا
علی الحوض فانظروا ماذا تخلفونی فیهما دیگر روایت کرده اند از زید بن ارقم
موافق روایت آخر احمد بن حنبل از زید بن ارقم دیگر روایت کرده از زید بن ارقم
موافق حدیث مسلم و ثعلبی در سوره آل عمران در بیان قول خدای تعالی واعتصموا
بحبل الله روایت کرده از ابی سعید خدری که گفت شنیدم از رسول خدا که می گفت

ايها الناس انى قد تركت فيكم الثقلين خليفتين ان اخذتم بهما لن تضلوا بعدى
احدهما اكبر من الآخر كتاب الله حبل ممدود ما بين السماء الى الارض و عترتى
اهل بيتى الا و انهما لن يفترقا حتى يردا على الحوض و ديگر روايت كرده درين مقام
از امام جعفر صادق عليه السلام كه گفت نحن حبل الله الذى قال الله تعالى و اعتصموا
بحبل الله جميعا و لا تفرقوا حاصل آنكه مائيم آنچنان حبل خدا كه گفته است خداى تعالى
درين آيه و ظاهر معنى آيه اينست كه متمسك شويد همه بحبل خدا و متفرق نشويد و ابن حجر
در صواعق محرقه بعد ذكر چند روايت از احمد بن حنبل و مسلم گفته كه در روايتى صحيح آمده
كه رسول خدا گفت انى تارك فيكم امرين لن تضلوا ان اتبعتموهما و هما كتاب الله
و اهل بيتى عترتى يعنى بدرستى كه من گذارنده ام در ميان شما دو چيز كه هرگز بضلالت
نخواهيد افتاد اگر متابعت كنيد آن هر دو امر را و آن دو امر كتاب خداست و اهل بيت
و عترت من و گفته كه در روايت طبرانى زياده بر مذكور چيزى ديگر هست و آن زيادتى را ذكر كرده

اقول و هذا كلماته انى سالت ذلك لهما فلا تقدموهما فتهلكوا و لا تقصروا
عنهما فتهلكوا و لا تعلموهم فانهم اعلم منكم حاصل معنى آن اينست كه من خواسته ام از شما
متابعت آن دو چيز را پيش دست مداريد از آن دو چيز و بر آن پيشى مگيريد كه هلاك مى شويد
و تعليم مدهيد اهلبيت مرا بدرستى كه ايشان عالم اند از شما و ديگر روايت كرده طبرانى از ابن عمر
كه گفت كه آخر سخنى كه حضرت رسول خدا با آن متكلم شد اين بود كه گفت اخلفونى فى اهل بيتى
مراد آنكه بعد از من با اهلبيت من باشيد نيز درين مقام گفته كه روايت كرده اند حديث تمسك را
زياده از بيست صحابه پيغمبر **اقول** كافيست در تقريب استدلال باين روايات آنچه ابن حجر خود
بعد ذكر شطرى وافى ازين روايات گفته است كه رسول خدا قرآن و عترت خود را كه اهل و نسل و رهط

واقارب او یند تعبیر بثقلین فرموده باین وجه که ثقل در اصل عبارتست از هر نفیسی صاحب خطر یعنی قدر و منزلتی که مصئون باشد از نقائص و اسباب و نبات و این هر دو چیز همچنین ست اذکل منهما معدن العلوم اللدنیة و الاسرار و الحکم العلیة و الاحکام الشرعیة ولذا حث علی الاقتداء و التمسک بهم و التعلم منهم و قال الحمد لله الذی جعل فینا الحکمة اهل البیت **اقول** عجب است از عامه اهل سنت که اجماع اهلبیت را حجت نمی دانند کما صرح به الفاضل الناصب عبد العلی حیث قال فی شرح المسلم اجماع اهل البیت لیس بحجة و حال آنکه تمسک بعترت عدیل تمسک بقرآن است پس هرگاه آیات قرآنی حجت باشد و تمسک بآن واجب لا یاتیه الباطل من بین یدیه و لا من خلفه تنزیل من حکیم حمید اقوال و افعال اسرار ربانی و معادن علوم لدنی که قرآن ناطق اند چرا حجت و واجب التمسک نباشد وقد صرح فی الاخبار المستفیضة من طرقهم بوجوب التمسک بهم حتی قال ابن حجر ثم اعلم ان لحدیث التمسک طرقا کثیرة وردت عن نیف و عشرین صحابیا و مر له طریق مبسوطة فی حادی عشر الشبه و فی بعض تلک الطریق انه قال ذلک بحجة الوداع بعرفه و فی اخری انه قال بالمدینة فی مرضه و قد امتلاء الحجرة باصحابه و فی روایة ابن عمر آخر ما تکلم به النبی اخلفونی فی اهل بیتی پس انحراف از اهلبیت و تخلف از ایشان و قول بعدم حجیت اجماع ایشان با وصف تاکید و تذکیر جناب رسالت مآب صریح مخالفت سنت بلکه ابا و امر رسول و اجتهادیست در مقابل نصوص و انه عمل اللصوص چه دلاور ست دزدی که بکف چراغ دارد و الحمد لله که این شرف برای غیر امامیه که در اصول و فروع بائمه اهلبیت علیهم الصلوة و السلام رجوع دارند برای فرق دیگر حاصل نیست فهم الموتمرون و مصداق بشیعتهم هلے

هم المفلحون دون غیرهم چه وجوب تمسک بقول مطلق دلیلست بر عصمت متمسک بهم و باجماع بغیر از دوازده امام در کسی دیگر صفت عصمت یافته نشده پس هیچ کس بغیر ایشان علی الاطلاق لائق تمسک و اتباع نباشد اما تشریک ابن حجر نسا را در مصداق اهلبیت پس کافی ست در دفع آن آنچه خود از مسلم از زید بن ارقم روایت کرده فقیل لزید نسائه من اهل بیته قال بلی ان نسائه من اهل بیته ولکن اهل بیته من حرم علیهم الصدقه بعده قال و من هم قال آل علی و آل جعفر و آل عقیل و آل عباس و گویا مرادش آنست که اهلبیت دو معنی دارد و مراد درین مقام معانی ثانی ست و اوضح ست از ان آنچه خود از مسلم از زید بن ارقم روایت کرده و در زاد ذکر کم الله فی اهل بیتی قلنا لزید من اهل بیته نساؤه قال لا و ایم الله ان المرأة تکون مع الرجل العصر من الدهر ثم یطلقها فترجع الی ابیها و قومها اهل بیته اهله و عصبته الخبر و سیاتیک مزید تحقیق لذالک بعد فانتظر حتی یاتیک الیقین و از اینجاست که فاضل شیرازی در تنویر دوم در تقریب دلالت این اخبار گفته از مضمون متواتر این حدیث صحیح لائح گردید حقیت امامت علی مرتضی علیه الصلوة و السلام و بطلان دعوی خلافت دیگران زیرا که رسول خدا صلی الله علیه و آله از برای امت بیان فرموده که راه حق و سبیل نجات بعد از من متمسک شدن بقرآن و اهلبیت من ست و همیشه باهم باشند و از هم جدا نشوند و تابع و پیرو این هر دو هرگز بضلالت نخواهد افتاد و مرتضی علی باتفاق از جمله اهلبیت رسالت ست و در اصل سابق نیز محقق گشت و از سائر اهلبیت افضل و اکمل و احوست و بامامت ابوبکر باتفاق داخل در اهلبیت نیست پس آنحضرت بفرموده خدا و رسول امام واجب الاطاعت باشد و با وجود او تابع دیگری شدن

وبیگانگان اهلبیت را بر خود و بر آنحضرت و بر آل رسول امیر مفترض الطاعت و مقتدا دانستن زندقه
و ضلالت خواهد بود حقا که اگر کسی خود را از تعصبات و تقلیدات معرا سازد
و بدیدهٔ انصاف نظر کند میداند که همین حدیث تمسک از برای هدایت جاهلی کافی است
صُمٌّ بُکْمٌ عُمْیٌ فَهُمْ لَا یَعْقِلُونَ و از خبر دادن حضرت رسول ص بجدا نشدن
قرآن و اهلبیت از هم تا قیامت ظاهر شد که می باید در هر عصری از اعصار یکی از اهلبیت باشد
که رهنمای بحق و مقتدای مطلق و عالم بجمیع احکام الهی و عارف بهمه آیات قرآنی از ناسخ و منسوخ
و محکم و متشابه و مجمل و مفصل و عام و خاص بوده باشد و این منطبق نیست مگر بر مذهب فرقهٔ ناجیه
امامیه اثنا عشریه چنانکه ظاهر است بر هر سلیم الفطرت و سخن جمعی که از راه خلاف و نزاع می گویند
غرض رسول خدا ازین احادیث ترغیب امت است بر محبت اهلبیت و عشایرش نه اطاعت و پیروی
ایشان مکابره محض است و از قرار کلامت سزاوار جواب نیست از برای آنکه هرگاه رسول خدا
در هر یک ازین احادیث فرموده باشد که تمسک و توسل بایشان هدایت است و تخلف از ایشان
ضلالت و هلاکت است و نه ایشان از قرآن جدا می شوند و نه قرآن از ایشان دیگر احتمالی
غیر از امر بمتابعت متصور نیست و این نوع جوابهای بی مغز و کلمات بیهوده موجب این است
که امان از مکالمه بر خیزد و هیچ چیز از راه تخاطب مجزوم به و متیقن نشود بواسطه آنکه هر کس
بدیگری سخنی گوید از امر یا نهی یا غیر اینها او را میرسد که بمقتضای مفهوم این سخن
عمل نکند و بگوید من پنداشتم که تو چیزی دیگر قصد کرده ه والسلام علی من اتبع الهدی
انتهی و چنانکه ازین احادیث متفق علیها بطلان مذهب تابعان ائمه اربعه چاریار
نزد اولی الابصار کالشمس فی رابعة النهار متجلی و هویدا گشت همچنین بطلان مذاهب دیگر
فرق منتحلان تشیع نیز واضح گردیده از این جاست که آخوند علیه الرحمه در حق الیقین

می فرماید دوم احادیث ثقلین و مثل آنها است که دلالت می کند بر آنکه حضرت رسول
صلی الله علیه و آله امر بمتابعت قرآن و اهل بیت نمود و فرمود که اینها از یکدیگر جدا نمی شوند
تا روز قیامت و مخالفان خلفاء ایشان منقرض شده اند و بخلافت احدی از اهلبیت
قایل نیستند و ائمه اسماعیلیه اگر باشند فاسق و ملحدی چند اند که در ظاهر تابع سلاطین
شیعه اند و بفسق و فجور و انواع معاصی معروف اند و هیچ عاقلی تجویز امامت ایشان نمی کند
و زیدیه نیز در اصول دین خود متمسک بحجتی نیستند و باعتقاد ایشان هر فاطمی النسبی که خروج
بسیف کند امام است و ائمه که الحال ایشان دعوی امامت آنها می کنند اگر نسبت ایشان ثابت باشد
باید که عارف باحکام الهی و معانی قران مجید بوده باشند تا آنکه صادق باشد مقارنت ایشان
باکتاب و حال آنکه اکثر ایشان جاهل اند بکتاب و سنت و در فروع دین خود اکثر مسائل مقلد
ابو حنیفه اند و بر خصوص امامت خود حجتی و برهانی ندارند و نه نصی بر امامت خود دارند و نه
اجماعی منعقد شده است بر آن بلکه مانند سایر سلاطین جور بغلبه و استیلا پادشاه می شوند
و این را امامت نام کرده اند و افاضل اهلبیت را مانند حضرت باقر و صادق صلوات الله
علیهما سب می کنند و ناسزا می گویند با آنکه جمیع امت بغیر ایشان و خوارج اقرار بفضل و جلالت
و عدالت ایشان دارند و از این جهت ایشان مانند خوارج اند لهذا در احادیث اهلبیت
علیهم السلام وارد شده است که زیدیه بدتر اند از مخالفان برای آنکه مخالفان با شیعیان
با عداوت دارند و با ما عداوت نمی کنند و زیدیه با ما عداوت می کنند **اقول** و ابن حجر
نظر بعموم لفظ اهل بیت از سایر من حرم علیه الصدقة کما ورد فی روایاتهم محتاج شده است
بتقیید در کلام خود حیث قال ثم الذین وقع الحث علیهم منهم انما هم العارفون
بکتاب الله و سنة رسوله اذهم الذین لا یفارقون الکتاب الی الحوض

ویؤیده الخبر السابق ولا تعلموهم فانهم اعلم منکم وتمیزوا بذلک عن بقیة العلماء لان الله اذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا وشرفهم بالکرامات والمزایا المتکاثرة

اقول الحمد لله علی ما اجری الحق علی لسانه و ابان فضلهم علی صفحات بیانه لکن نفهمید که مصداق این تفضیل و تخصیص کیانند و از متابعت محمد دست زدن بدامان ایشان از چه را اهل سنت وگردانند آیا نشناخته است که مصداق آیه کریمه تطهیر بنص بشیر نذیر ائمه اطهار اویند ففی المواهب عن ام سلمة ان رسول الله کان فی بیتها اذ جاءت فاطمة ببرمة فیها حریرة فدخلت علیه بها فقال ادعی زوجک و ابنیک فجاء علی والحسن والحسین فدخلوا علیه فجلسوا یاکلون من تلک الحریرة و تحته کساء قالت وانا فی الحجرة اصلی فانزل الله هذه الایة انما یرید الله الایة فاخذ فضل الکساء فغشاهم به ثم اخرج یده فالوی بها الی السماء وقال اللهم هؤلاء اهل بیتی و حامتی فاذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا وخود در صواعق نوشته ومن ثم قال ابو بکر علی عترة رسول الله ای الذی حث علی التمسک بهم فخصهم لما خصه الله من مزید علمه و دقایق مستنبطاته و از این جاست که رسول مختار در حق حیدر کرار فرموده علی مع الحق والحق مع علی یدور حیثما دار اخرج الحاکم فی مستدرکه عن ابی ذر قال رسول الله صلی الله علیه وآله من اطاعنی فقد اطاع الله عز وجل ومن عصانی فقد عصی الله ومن اطاع علیا فقد اطاعنی ومن عصی علیا فقد عصانی وهرگاه اینها را بعینهم شناخت پس تخلف را از ایشان چگونه روا داشت و بعد ازین حضرات بنصوص ایشان بقیه ائمه را هم می توان شناخت فان الائمة الهداة لا یخلو عنهم الارض الی یوم القیمة.

خود می گویند و فی احادیث الحث علی التمسک باهل البیت اشارة الی عدم انقطاع
متأهل منهم للتمسک به الی یوم القیمة کما ان الکتاب العزیز کذلک و لذلک کانوا
امانا لاهل الارض و یشهد لذلک الخبر السابق فی کل خلف من امتی عدول من
اهل بیتی ینفون عن هذا الدین تحریف الضالین و انتحال المبطلین و تاویل الجاهلین
الا و ان ائمتکم وفدکم الی الله عز و جل فانظروا من توفدون و اخرج احمد خبر الحمد لله
الذی جعل فینا الحکمة اهل البیت پس اگر از اهل بیت ائمه اثنی عشر و قایم منتظر مراد نباشند
پس بگویند که درین عهد از سادات که صدقه بر آنها حرام است کدام یک واجب التمسک است خلو لا
التعصبات فی البین لم یکن الحق خافیا علی ذی عینین **فصل چهارم** در بیان
احادیث داله بر وجوب کوبست بر سفینه طریقه اهلبیت سالت و تشبیه آن بسفینه نوح و تفریع
نجات بر ان و ضلالت بر تخلف از ان جناب و الد حد علیه الرحمة تفسیر ثعلبی در تفسیر آیه اهدنا الصراط
المستقیم آورده که مسلم بن حیان گفت شنیدم ابو بریدة را که می گفت صراط المستقیم محمد و آل او ست
و از کتاب مناقب فقیه شافعی ابن مغازلی نقل فرموده که او باسناد خود از بشیر بن الفضل
روایت نموده قال سمعت الرشید یقول سمعت المهدی یقول حدثنی ابی عن ابیه
عن ابن عباس قال قال رسول الله صلعم مثل اهل بیتی کمثل سفینة نوح من رکب فیها نجی
و من تخلف عنها هلک و رواة این روایت خلفای اهل سنت اند و لهذا شارح عقاید
در تشخیص خلفا و ائمه گفته و الامر بعد بنی عباس مشکل و منها ما رواه الشافعی
ابن المغازلی باسناده الی سعید بن جبیر عن ابن عباس عن النبی انه قال مثل
اهل بیتی کمثل سفینة نوح من رکب فیها نجی و من تخلف عنها غرق و روایاته
فی هذا المعنی عدیدة و فضل شیرازی از ابن حجر از حاکم روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیه و آله

گفت ان مثل اهل بیتی فیکم مثل سفینة نوح من رکب فیها نجی و من تخلف عنها هلک
و در روایت دیگر حاکم بجای هلک غرق واقع شده و دیگر از بزاز روایت کرده که عبد الله بن
عباس گفت رسول خدا فرمود مثل اهل بیتی کمثل سفینة نوح من رکب فیها نجی و من
تخلف عنها غرق و دیگر روایت کرده از حاکم که رسول خدا گفت النجوم امان لاهل الارض
من الغرق و اهل بیتی امان لامتی من الاختلاف فاذا خالفتها قبیلة من العرب
اختلفوا فصاروا حزب ابلیس حاصلش آنکه ستارگان نگاهدارنده ساکنین زمین اند
از غرق و اهلبیت من نگاهدارنده امت من اند از اختلاف پس وقتیکه مخالفت اهلبیت من کنند
قبیله از عرب در میان امت من اختلاف بهم خواهد رسید خواهند گردید لشکر شیطان و گفته
که حاکم این حدیث را تصحیح کرده بشرط بخاری و مسلم و دیگر از مسلم روایت کرده که رسول خدا
صلی الله علیه و آله فرمود انما مثل اهل بیتی فیکم کمثل سفینة نوح من رکبها نجی و من
تخلف عنها و احمد بن حنبل روایت کرده از ابی ذر که در حالتی که گرفته بود در کعبه را می گفت
شنیدم از رسول خدا که گفت الا ان مثل اهل بیتی ع فیکم مثل سفینة نوح من
رکبها نجی و من تخلف عنها هلک و در مشکوة نیز همین حدیث از احمد روایت شده
و صاحب فصول حمه از رافع غلام ابوذر روایت کرده که گفت بر بالای عتبه در کعبه رفت
ابوذر و گرفت حلقه در کعبه را و گفت ای مردمان هر کس مرا شناسد شناسد و هر که نشناسد بداند
که منم ابوذر شنیدم از رسول خدا که می گفت مثل اهل بیتی ع کمثل سفینة نوح من رکبها [illegible]
نجی و من تخلف عنها زج فی النار اجعلوا اهل بیتی منکم مکان الراس من الجسد
و مکان العینین من الراس فان الراس لا یهتدی الا بالعینین مراد آنکه هر کس که متمسک
باهلبیت من شد نجات یافت و هر کس که سر از اطاعت اهلبیت من پیچید معذب خواهد بود

در نار بگردانید اهلبیت مرا از خود بمنزلهٔ سر از جسد و چشم از سر و چنانکه سر بی چشم از راه راست
بیرون برد و امت من هم بی ارشاد اهلبیت من گمراه خواهند شد و از صاحب کشاف
نقل کرده که او از رسول خدا روایت نموده فاطمة بهجة قلبی و ابناها ثمرة فؤادی
و بعلها نور بصری والائمة من ولدها امناء ربی وحبل ممدود بینه و بین
خلیفته من اعتصم بهم نجی ومن تخلف عنهم هوی حاصلش آنکه هر کس که بعلی و فاطمه
و حسن و حسین و ائمه دیگر که از نسل ایشانند پناه برد و با ایشان متوسل شد نجات یافت و هر که
پیرو ایشان نشد گمراه و هلاک شد بدانکه هرگاه ازین نصوص ما سبق و ما لحق معلوم شد
که متابعت اهلبیت سبیل نجات است و مخالفت ایشان و اعراض از تمسک بدامان ایشان باعث ضلالت
و خسران پس این هم دلیل عصمت ایشان است که اتباع شان در اقوال و افعال مامور به و مرضی
و پسندیده متعال است و آن بحمد الله برای غیر امامیه اثنا عشریه حاصل نیست پس فرقه ناجیه
از هفتاد و سه فرقه منحصر در ایشان است و چون این احادیث متفق علیها بین الفریقین
و مجمع علیها است و روایت آنها بقدرت الهی بر زبان معاندان آنحضرت جاری گردیده بر اخبار
مختصهٔ اهل سنت که اکثر آنها مختلق و موضوع است مقدم است با آنکه اخبار مختلفه را عرض بر
قرآن مجید لازم است و موافق آن الیق باخذ و مخالف آن اوفق بطرح و رد است و از کریمه
اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم مراد از اولی الامر موافق قول اکثر مفسرین
هر دو فرقه ائمه و خلفا می باشند علی الاطلاق و جمعی که اطاعت شان مثل اطاعت خدا
و رسول صلعم باشد البته باید که معصوم باشند و در حق هیچیک غیر از ائمه ما ادعای عصمت نشده
پس اگر در عالم معصومی هست باجماع مرکب غیر ائمه ما نیست فخر رازی در تفسیر این آیه چنانچه
گذشت اینقدر بصواب متکلم شده که این آیه دال است بر عصمت [illegible]

اولی الامر و آل لازم آید که هم امر باطاعت ایشان شده باشد و هم نهی از اطاعت آن زیرا که اطاعت
ظالم در حرام حرام است و نیز در تفسیر کریمه کونوا مع الصادقین گفته که مراد از صادقین معصومانند
والحمد لله علی ما اجری الحق علی لسانه لکن چون دیده که اعتراف بمقتضای این دو آیه
مستلزم بطلان امامت خلفای اهل سنت است گفته مراد از اولی الامر و صادقین اجماع است
وهو غلط واضح قد اسلفنا ما فیه پس نصوص سابقه واجب العمل باشد و روایات
معارضه آن مثل اصحابی کالنجوم لایق رد و طرح و هو المطلوب **فصل پنجم** حدیث متفق
علیه است که روایت نموده است آن را حمیدی در جمع بین الصحیحین و مسلم داشته اند آنرا فریقین
کما یلوح من شراح العقائد و غیره من لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة
زیرا که این حدیث هم بر غیر مذهب امامیه راست نمی آید لانهم هم القائلون بان الارض
لا تخلو من حجة الله اما ظاهرا مشهورا او خائفا مستورا علمای اهل سنت
در بیان این حدیث کلمات غریبه نوشته اند جمعی التزام نموده اند که مراد از امام زمان بادشاه
عصر است و بنابرین لازم می آید که هر کس در زمان یزید که شناعت اعمال او مسلم است
بین الطرفین و سائر ملوک بنی امیه و بنی عباس و دیگر جبابره مرده باشد و آنها را امام نشناخته باشد
کافر مرده باشد و بطلانه واضح و بعضی دیگر گفته اند که مراد از امام زمان قرآن است و هرگاه
فهمیده اند که ادعای وجوب معرفت تمام قرآن بر هر فرد انسان خلاف اجماع است گفته اند
که مراد بعض قرآن است و آن قطع نظر از مفاسد دیگر بطریقه ابو حنیفه که امام اعظم ایشانست
راست نمی آید زیرا که او واجب نمی داند یاد گرفتن قرآن را کلا و لا بعضا حکایت لطیفی
درین مقام بیاد آمد که ابن ابی جمهور احسائی را که از متکلمین امامیه اند با شخصی از فضلای مشهور
جمهور از اهل هرات در مشهد مقدس امام رضا علیه التحیة والثناء در مجلس سید محسن اتفاق مناظره افتاد

داو را در خصوص خلافت خلفای ثلثه ملزم و مبهوت ساختن تا آنکه در وقتیکه مائده حاضر شد
و مردم بخوردن طعام مشغول شدند فرمود یا ملا اجازت سخن هست گفت بلی اجازت هست
پس خطاب بفاضل هروی نمود که چه می‌گوئی در خصوص حدیثی که روایت کرده اند آنرا
از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که آنحضرت فرمود من مات فلم یعرف امام زمانه
مات میتة جاهلیة آیا این حدیث صحیح است یا نه فاضل هروی گفت بلی صحیح است
و بر صحت آن اتفاق است پس ابن ابی جمهور احسائی فرمود در این هنگام امام تو کیست پس
هروی گفت حدیث بر ظاهر خود محمول نیست بلکه مراد از امام در این حدیث قرآن است و تقدیر آن
چنین است من مات و لم یعرف امام زمانه الذی هو القرآن مات میتة جاهلیة
پس فاضل احسائی فرمود که در این هنگام لازم می‌آید که تعلم قرآن واجب عینی باشد بر هر مکلفی
با آنکه احدی از علما باین معنی قائل نیست پس گفت که مراد از حدیث تمام قرآن نیست بلکه مراد
فاتحه و سوره است الا انهما شرطان فی صحة الصلوة و ای قید رباجماع واجب عینی است پس هر که این مقدار را
نداند در جاهلیت او شکی نخواهد بود اقول و هذا مع ما یأتی منافی است بقول امام او که می‌گوید
در نماز بجای قرآن ترجمه آن بفارسی کافی است مثل اینکه عوض مدهامتان اگر دو برگ
سبز بگوید مجزی خواهد بود پس امام او از اجماع اهل سنت و طریقه ایشان پا بیرون
نهاده و پای او که اجماع از حیطه صحت بیرون افتاده فلیرجع الی کلام الشیخ پس بدانکه
فاضل احسائی فرمود که پیغمبر خدا در این حدیث امام را مضاف بزمان ساخته و گفته که من مات
و لم یعرف امام زمانه و تخصیص امام باهل زمان چنانکه در حدیث واقع است دلیلست
بر اختصاص اهل هر زمان بامامیکه شناختن او بر اهل آن زمان واجب است و هرگاه قرائت نماز
مراد باشد این تخصیص بیکار خواهد بود پس این چنین تاویل مطابقت با الفاظ

حدیث ندارد پس حضار مجلس همه تصدیق شیخ احسا نمودند که البته انصاف بتاویل تو نمی سازد و پس بسبب وضوح امر ساکت شده دست بتقریری دیگر زده گفت که برین تقدیر حال ما و تو درین زمان برابر است زیرا که امامی نداریم پس شیخ گفت حاش ما امر چنان نیست که تو گمان کردی بلکه برای ما امامی هست درین زمان که ما بامامت او اعتقاد داریم و او را می شناسیم چنانکه حق شناختن است بدلایل و براهین و تو چنین نیستی پس حال ما و تو چگونه یکسان باشد شتان ما بیننا و بینکم پس هروی گفت که امامی که تو اعتقاد داری او را نمی بینی و مکان او را نمی دانی و اخذ احکام از او نمی توانی پس حال من و تو یکسان باشد شیخ فرمود هرگز حال ما و تو مساوی نیست از حدیث همین قدر مستفاد شد که معرفت امام واجب این نیست که شناختن مکان او واجب و نه اینکه اخذ فتاوی از او بهر حال میسر باشد و قدریکه از حدیث از معرفت امام مستفاد می شود الحمد لله برای ما حاصل است و ما بدلائل قطعیه این شناخته ایم که او موجود است و معرفت او بر خلق واجب و اعتقاد امامت او و اتباع او بر کافه ناس لازم است و ما در هر زمان امید ملاقات او داریم و متوقع ظهور او هستیم و تو اعتقاد داری که این زمان از امام خالی است پس ما و تو برابر نباشیم پس در این وقت هروی گفت من در طلب او هستم و درین فکرم که او را بشناسم و بمن گفته اند که درین مرد زیدیست که دعوی امامت می کند میخواهم که خود را باو برسانم تا صحت و بطلان دعوی او را بشناسم شیخ گفت که تو درین حالی که هستی امامی نداری پس موت تو درین حال موت جاهلیت است با آنکه درست نیست ترا تجسس این امر مگر آنکه از مذهب خود دست برداری و رجوع بغیر خود کنی زیرا که این علم حق اهل سنت نیست بلکه از زیدیه است پس اگر زیدی می شوی اعتقاد بامامت او می توانی کرد و اگر از اهل سنتی پس اهل سنت اعتقاد بوجود امام در هر زمان

ندارند دین هروی ساکت شد و جوابی نتوانست گفت و شارح عقاید چنانکه بیشتر گذشت
بروایت مذکوره بر خود دستش اشکال نموده گفته والامام بعد الخلفاء العباسیه مشکل

فصل ششم بدانکه اخوند مجلسی در حق الیقین می فرماید که ابن ابی الحدید از صاحب
حلیة الاولیاء روایت کرده است و در فضائل احمد بن حنبل و خصائص نطنزی نیز مذکور است
که حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود که هر که خواهد زندگانی او مثل زندگانی من و مردن او
مثل مردن من باشد و در جنت عدن که خدا بدست قدرت خود آنرا غرس نموده و منزل من است
ساکن شود باید بعد از من ولایت علی بن ابی طالب علیه السلام اختیار کند و پیروی کند
امامان و اوصیا از فرزندان او را بدرستیکه ایشان عترت من اند و از طینت من خلق
شده اند و فهم من و علم مرا حق تعالی روزی ایشان کرده است پس وای بر جمعی از امت من
که تکذیب ایشان کنند و میان من و ایشان قطع کنند و رعایت من در حق ایشان نکنند
خدا شفاعت مرا بایشان نرساند و زمخشری روایت کرده است که حضرت رسالت پناه
صلی الله علیه و آله فرمود که فاطمه علیها السلام بهجت و سرور دل من است و دو پسرش
میوه دل من اند و شوهرش نور دیده من است و امامان از اولادش امینان پروردگار من اند
ریسمانی اند کشیده میان او و میان خلق او هر که چنگ زند در متابعت ایشان نجات یابد
و هر که از ایشان تخلف نماید و جدا شود بدرک اسفل واصل گردد و ازین باب احادیث
بسیار در کتب ایشان بسیارست و چون در صحاح ایشان بود ایراد نمود

اول متعصبان اگرچه در وقت داروگیر در روایات صحاح سقام خود محاجه و ستدلال را
حصر می نمایند لیکن این معنی از غایت تعصب ناشی ست در کتب خود کی قصر برین روایات
می نمایند که در وقت مناظره برای تنگ ساختن عرصه بر مجادلان مضطر کلام حصر می نمایند

هذه تراجم نحو مولفاتهم مستندة وله في الايدي وشايعة بين الانادي
ويحتجون عليها ويعتمدون عليه ويركنون اليه ولولا ذلك لما كان جمع الصحاح
الامن السقام مولوی حسین سهالوی در وسیلة النجاة از فصل الخطاب آورده
حدثنا عبد الله عن محمد بن عبید الله بن خالد قال حدثنا محمد بن عثمان
البصری قال محمد بن الفضل عن محمد بن سعید ابی طیبه عن المقداد بن الاسود رض
قال قال رسول الله صلعم معرفة آل محمد صلعم برأته من النار وحب آل محمد جواز
على الصراط والولاية لآل محمد امان من العذاب و عبد الحق دهلوی در مدارج النبوة
آورده که فرمود آنحضرت که شناختن آل محمد سبب بیزاریست از آتش دوزخ وحب
آل محمد سبب گذشتن ست از صراط و ولایت آل محمد امان ست از عذاب و ظاهر کلامش
ترجمه روایت سابقه ست ولکن ترجمه براءت به بیزاری از آتش ستوار نیست بلکه ترجمه
درست آنست که باعث خلاصیست از آتش دوزخ و از صواعق نقل کرده اخرج ابو یعلی
في مسنده وساق السند الى ابن مسند عن رافع مولى عائشة عنوان صحيفة المؤمن
حب علي بن ابي طالب و في حديث حب علي حسنة لا يضر معها سيئة و بغضه
سيئة لا تنفع معها حسنة فهذا الحديث وما بمعناه صحيح لانه قد ثبت
باسناد صحيح انه لا يحبه الا مؤمن ولا يبغضه الا منافق حب علي يأكل الذنوب
كما يأكل النار الحطب وهو صحيح بمعناه هكذا في مسند الفردوس للديلمي عن معاذ
بن جبل و نیز مولوی مزبور از سیوطی از تفسیر در منثور نقل کرده که ابن عساکر از جابر بن عبد الله
روایت نموده گفت که بودیم نزد رسول خدا که تشریف آورد علی علیه السلام پس فرمود
والذی نفسی بیده ان هذا وشیعته هم الفائزون یوم القیمة و نزلت

ان الذین امنوا و عملوا الصالحات اولئک هم خیر البریة فکان اصحاب النبی ص
اذا اقبل علی ع قالوا قد جاء خیر البریة و هرگاه آنحضرت ع بهترین خلق پروردگار
بعد رسول ص مختار باشد کسی را دعوی همسری آنجناب ع نمیرسد فهو الامام بالحق و فی
ثبوت الجامع للسیوطی علی ع باب حطة من دخل فیه کان مؤمنا و من خرج منه
کان کافرا و چون خلافت حضرت امیر المؤمنین علیه السلام ثابت شد پس نص آنحضرت بر حضرت
امام حسن علیه السلام و نص حضرت امام حسن علیه السلام بر حضرت امام حسین علیه السلام و همچنین نص
هر یک بر دیگری تا حضرت مهدی صلوات الله علیهم در اثبات امامت سایر ائمه علیهم السلام کافی است
و آن در میان فرق علما و محدثین امامیه که در هر عصری چندین هزار نفر از ایشان در هر بلدی و ناحیه
بوده اند متواتر است و در تصانیف و کتب خود ثبت کرده اند و معلوم است که ایشان را داعی
بر این بغیر دیانت و حقانیت نبوده زیرا که همیشه ملوک و پادشاهی با مخالفان بوده و ایشان
قاهر و غالب بوده اند و با نهایت خوف از ایشان ضبط این اخبار و آثار می نموده اند اگر
غرض ایشان دنیا می بود بایست بخلفای جور و مخالفان متوسل شوند و از بیم خوف نجات یابند
و عزیز و مکرم باشند با آنکه میدانیم که ایشان از اهل صلاح و سداد بوده اند و غایت احتراز
از کذب می نموده اند و هر که با این تعداد این وجوه ملاحظه این روایات نماید البته او را علم حاصل می شود
بحقیت آنها و در طرق معتبره شیعه احادیث دوازده امام و نامهای مقدس ایشان
از حضرت رسول ص و از هر یک از حضرات ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین متواتر است
و همه مقرون باعجاز است زیرا که اسما و صفات و آبا و امهات هر یک را قبل از وجود ایشان خبر
داده اند تا غیبت امام دوازدهم ع و احوال او و خفای میلاد او و کتبی که مشتمل است بر این احادیث
از زمان حضرت امام زین العابدین علیه السلام تا زمان قایم علیه السلام میان شیعه و سنی معروف

و متداول و مضبوط بوده پس درین احادیث راه شک و شبهه نیست **فصل هفتم** انحصار حق است در فرقه
واحده از جمله فرق متعدده که دلالت می کنند بر آن خبر متفق علیه ستفترق امتی بعدی علی ثلث
و سبعین فرقة کلها فی النار الا واحدة و هرگاه عما قریب بطلان مذهب جمیع فرق
غیر فرقه حقه امامیه ثابت می شود پس انحصار حق در مذهب ائمه علیهم السلام خواهد بود

مطلب دوم

در بیان فضائل سید الوصیین و امام المتقین حضرت علی بن ابی طالب علیه الصلوة و السلام و اثبات
امامت و بیان پاره از احوال و معجزات و خوارق عادات آنحضرت ع است و درین مطلب چند فصل است

فصل اول در القاب شریفه آنحضرت است بدانکه برای آنحضرت القاب بسیار است
که دلالت بر علو رتبه و افضلیت آنحضرت دارد چنانکه شیخ عبد الحق دهلوی در مدارج النبوة
نوشته است که تسمیه کرد او را ابو طالب بعلی و تسمیه نموده پیغمبر خدا او را بصدیق و لقب کرد بامین
و شریف و هادی و مهدی و اذن واعیه و یعسوب الامة و کنیت آنجناب ابو الحسن و ابو الحسین
و ابو تراب و ابو السبطین و ابو ریحانتین و اشهر القاب مرتضی و اسد الله الغالب
و حیدر و الوصی و امیر المؤمنین و سید المسلمین و امام المتقین و یعسوب الدین و سید العرب
و امام البررة و قاتل الفجرة و ذی القرنین و قسیم النار و الجنة و غیر ذلک مما یطول شرحها بود
کذا نقله عنه فاضل المخالفین مولوی مبین و کانه محصل المعنی و عبارت عبد الحق
در مدارج النبوة چنین است علی مرتضی علی نام اوست و ابو الحسن و ابو تراب کنیت او
و ابن عم رسول صلی الله علیه و سلم و برادر او بمواخاة و زوج فاطمة بتول سیدة نساء العالمین
و ابو السبطین الحسن و الحسین سیدی شباب اهل الجنة بود و اسم او در جاهلیت و اسلام
علی ع و گفته اند که نام کرده بود او را مادر وی فاطمه بنت اسد حیدره بنام پدرش اسد

و حیدره

وحیدره نام اسد است چون قند و هم آورد ابوطالب بکرده پندا شت این نام را پس از تشبیه
کرد بعلی تسمیه کرده است اورا پیغمبر بصدیق کذا فی الریاض النضره تکنیه کرده است بابی
الریحانتین و نیز لقب کرده است به بیضة البلد و بامین و بشریف و بهادی و بمهدی
و بذی الاذن الواعیه و بیعسوب الامه انتهی و جامی در شواهد النبوة بعد ذکر مشایخ ثلثه خود
شروع نموده در فضایل جناب علی بن ابیطالب ع می نویسد وی امام اول است از ائمه
اثنا عشر و کنیت وی ابو الحسن و ابو تراب است و هیچ نامی برا از ابو تراب خوشتر نیامدی
و چون وی را بآن نام بخواندندی شادمان شدی باز نوشته است که ولادت وی بمکه
بوده است بعد از عام فیل بهفت سال و بعضی گفته اند ولادت وی در خانه کعبه
بوده است و از روایات دیگر معلوم می شود که تسمیه آنحضرت بعلی از طرف علی اعلی بود
کما سیاتی **فصل دوم** مشتمل است بر فضائل احوال ولادت با سعادت آنحضرت
عبد الحق دهلوی در مدارج النبوه نوشته است گفته اند که ولادت وی در جوف
کعبه بود و مولوی مبین در وسیلة النجاة نوشته که ولادت با سعادت آن معدن
کرامت در روز جمعه سیزدهم رجب بعد از بیست و هشت سال و نزد جمعی بعد سی سال
از عام الفیل در مکه بود روایت کرده اند که پیدا شد در جوف کعبه و پیدا نگشت کسی
در جوف کعبه بجز وی و خدای تعالی مخصوص گردانید او را باین فضیلت و شرف گردانید
کعبه را باین شرافت و نیز از بعض کتب سیر از یزید نقل کرده که ما و عباس با جمعی
از بنی هاشم و عبد المطلب در مسجد الحرام بودیم که ناگاه فاطمه مادر علی ع حیدر بهم رسید
بطواف مشغول گردید و در اثنای طواف بدرد زه مبتلا شد و آثار ولادت نمایان
و از بدن بروی ظاهر گشت طاقتش نماند و دیدم که دیوار خانه کعبه شق شد و فاطمه

فصل دوم مشتمل بر فضائل احوال ولادت با سعادت آنحضرت

بیست و هفت سال

درون رفت با هر چند خواستیم که درون درآییم میسر نشد روز چهارم علی را بدست گرفته بیرون آمد
ابوطالب خواست که آن مولود را زید نام کند مادرش اراده نمود که آن فرزند ارجمند را بحیدر
موسوم سازد آخر پدر و مادر بحسب اشاره حضرت خیر البشر ص نامش علی قرار دادند و در امالی
ابن بابویه علیه الرحمة و غیر آن از کتب خاصه و عامه مرویست از یزید بن قعنب که گفت
نشسته بودم با عباس پسر عبد المطلب و گروهی از قبیله بنی عبد العزی در برابر
خانه کعبه که ناگاه آمد فاطمه ع بنت اسد مادر جناب امیر المومنین ع و حامله بود بحمل
نه ماهه و بتحقیق گرفته بود او را درد زه پس گفت پروردگارا بدرستیکه من ایمان
آورده ام بتو و بانچه آمده بود از نزد تو از پیغمبران و کتابها و بدرستیکه من تصدیق
کننده ام بکلام جد خود حضرت ابراهیم خلیل ع و اینکه او بنا نموده خانه کعبه را پس بحق
آن کسیکه بنا نموده این خانه را و بحق طفلی که در شکم من است که هر آئینه آسان کنی بر من
زائیدن مرا یزید بن قعنب میگوید پس دیدیم ما بدرستیکه شگافته شد دیوار خانه کعبه
از پشت آن و داخل شد فاطمه ع در آن و غایب گردید از دیده های ما و بهم آمد شگاف
دیوار پس خواستیم که گشوده شود برای ما قفل دروازه پس جدا نشد پس دانستیم که بدرستی که
این امریست از جانب خدای عز و جل پس بیرون آمد بعد روز چهارم و بدستش او جناب
امیر المومنین ع بود پس گفت بدرستی که من فضیلت داده شدم بر زنانیکه پیش از من بوده اند
بسبب اینکه آسیه بنت مزاحم عبادت خدای عز و جل را می نمود پنهان در جائیکه سزاوار نبود
اینکه پرستش خدا کرده شود در آن مگر باشکارا و بدرستیکه مریم بنت عمران جنبانید
درخت خرمای خشک را بدست خود تا اینکه خورد از آن رطب تازه و بدرستیکه من
داخل شدم در خانه کعبه پس خوردم از میوه های بهشت پس چون خواستیم که بیرون آیم

روایت یزید بن قعنب

آواز داد هاتفی مرا که ای فاطمه این فرزند بزرگوار را علی نام کن پس اوست علی و خدای
بزرگ و برتر می فرماید بدرستیکه من بیرون آوردم نام او را از نام خود و ادب دادم
او را بادب خود و واقف نمودم او را بر مشکلات علم خود و او آن کسیست که بتهارا خواهد شکست
در خانه من و او آن کسیست که اذان خواهد گفت بالای پشت خانه من و تقدیس و تمجید من
خواهد نمود پس خوشا حال کسی که دوست دارد او را و اطاعت او نماید و وای بر کسی که
دشمنی او کند و نافرمانی او نماید و ازین روایت چند فضیلت از برای آنحضرت واضح شد
که بهترین فضائل است اول آنکه شرف ولادت در خانه کعبه و بیت الله الحرام که برای
آنحضرت بظهور پیوسته برای هیچ مولودی قبل آنحضرت و بعد آنحضرت میسر نشده
دوم بشارت بآنکه کسر اصنام که بر دست حق پرست آنحضرت جاری خواهد شد فکان
کما اخبر و تفصیل آن ان شاء الله خواهد آمد سوم تسمیه آنحضرت بعلی از جانب
حضرت علی اعلی مخفی نماند که فضائل ولادت آنحضرت و ما قبل آن بسیار است پاره
از آن بعد بیان وقت ولادت آنحضرت بیان می شود بدانکه آخوند علیه الرحمه در جلاء العیون
می فرماید که مشهور میان محدثان و مورخان خاصه و عامه آنست که آنحضرت در روز جمعه
سیزدهم ماه رجب بعد از سی سال از عام الفیل در میان کعبه معظمه متولد شد و در آن وقت
عمر شریف حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله بیست و هشت سال بود و بقولی
ده سال و بقولی دوازده سال پیش از بعثت آنحضرت بود و شیخ طوسی رحمه الله
در مصباح بسند صحیح از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که ولادت
موفور السعادت آنحضرت در روز یکشنبه هفتم ماه مبارک شعبان واقع شد و قول اول
اشهر است و اگر هر دو روز را احترام نمایند بهتر است و بعضی بیست و سوم ماه شعبان

از روایت [illegible] فضیلت و ترجیح [illegible]

نیز گفته اند پدر آنحضرت ابو طالب ع پسر عبد المطلب ع بود که با عبد الله پدر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله از یک مادر بودند و مادر آنحضرت فاطمه بنت اسد بن هاشم بن عبد مناف بود و آنحضرت و برادرانش اول هاشمی بودند که پدر و مادر ایشان هر دو از بنی هاشم بودند و در احادیث معتبره بسیار از طرق خاصه و عامه روایت کرده اند از حضرت رسول خدا صلعم که آنحضرت فرموده که من و علی ع هر دو از یک نور خلق شدیم و منظور انظار عنایات حق تعالی بودیم پیش از آنکه خدا حضرت آدم را خلق کند به بیست و چهار هزار سال و بروایت دیگر بده هزار سال در جانب راست عرش الهی تسبیح و تقدیس حق تعالی می کردیم پس چون خدا آدم را آفرید آن نور مقدس به دو جزء قسمت کرد و هر دو را در صلب حضرت آدم جا داد چون آدم بزمین آمد ما در صلب او بودیم و چون نوح در کشتی نشست ما در صلب او بودیم چون حضرت ابراهیم را در آتش انداختند ما در صلب او بودیم بابن سبب آتش باو ضرر نرسانید پس از یک جزو آن نور من بهم رسیدم و از یک جزو دیگر علی بهم رسید و فاضل شیرازی از کتاب مناقب ابن مغازلی آورده که سلمان گفت که شنیدم از رسول خدا که گفت کنت انا و علی نورا بین یدی الله عز و جل یسبح الله ذلک النور و یقدسه قبل ان یخلق آدم باربعة عشر الف عام یعنی من و علی نوری بودیم نزد خدای عز و جل که تسبیح و تقدیس و تنزیه او می کردیم از نقایص پیش از خلق آدم بچهارده هزار سال فلما خلق الله آدم ورکب ذلک النور فی صلبه فلم یزل فی شئ واحد حتی فترقا فی صلب عبد المطلب ففی النبوة و فی علی الخلافة یعنی پس چون خلق کرد خدای تعالی آدم را جا داد آن نور را در صلب او و همیشه آن نور یکی بود تا آنکه جدا شد در صلب عبد المطلب

احادیث در آفرینش نور حضرت علی بن ابی طالب ع

نقل کرده فاضل شیرازی از کتاب مناقب ابن مغازلی

پس در من نبوة قرار گرفت و در علی خلافت و آقا محمد علی بهبهانی طاب ثراه در بدایة السنه
می فرماید در صحیح بخاری از جابر انصاری مرویست که پیغمبر خدا ص فرمود بدرستی که حق تعالی
آفرید مرا و علی را از یک نور که در پیش روی عرش تسبیح و تقدیس میکردیم خدا را پیش از آنکه
آدم مخلوق شود بده هزار سال پس چون آدم مخلوق شد ساکن شدیم در صلب او بعد
از و گشتیم از صلب طیب و بطن طاهر بصلب نوح بعد از آن گشتیم از صلب طیب و بطن
طاهر بصلب ابراهیم تا رسیدیم بصلب عبد المطلب پس گردید آن نور دو قسم
یک قسم در عبد الله و یک قسم در ابو طالب پس بیرون آمدم من از صلب عبد الله
و بیرون آمد از صلب ابو طالب علی ع بعد از آن جمع شد نوری از من و از علی در فاطمه ع
پس حسن ع و حسین ع از اینها بهم رسیدند پس حسن ع و حسین ع دو نوراند از نور رب العالمین
و همین حدیث را امام حنبلی در مسند و خوارزمی در مناقب و شرف الدین حموی شافعی
در منزل السائرین و شیخ حسن و امثال او در اربعین و غیرهم نقل کرده اند باندک تغییر
غیر مضر و در آن بجای دو هزار سال چهارده هزار سال روایت کرده اند و آخوند مجلسی
علیه الرحمه از محمد بن عباس بسندش از ابن عباس روایت کرده که گفت روزی
در خدمت حضرت رسول ص بودم حضرت امیر المؤمنین علیه السلام پیدا شد چون آنحضرت را
نظر بر او افتاد تبسم نموده فرمود که مرحبا بآن کسی که خدا او را پیش از آدم خلق کرده است
بچهل هزار سال گفتم یا رسول الله ص می تواند بود که فرزند پیش از پدر مخلوق شود
فرمود بلی حق تعالی خلق کرد نور مرا و علی را پیش از آنکه آدم را خلق کند باین مدت
پس آنرا دو نیم کرد از یک نصف آن مرا آفرید و از نصف دیگر علی ع را آفرید پیش از آنکه
اشیای دیگر را بیافریند و آنها را از نور من و علی منور گردانید پس ما را در جانب راست

آقا محمد علی بهبهانی از صحیح بخاری نقل کرده

مولانا مجلسی در جلاء العیون نقل کرده

عرش خود جا داد و بعد از آن ملائکه را آفرید چون با تسبیح و تهلیل و تکبیر و تحمید حق تعالی
میکردیم ملائکه از ما اموختند تسبیح و تحمید و تهلیل و تکبیر حق تعالی را پس حق تعالی
چنین مقرر فرمود که دوست من و علی داخل جهنم نشود و دشمن من و علی داخل بهشت نشود
و بدرستی که حق تعالی ملکی چند آفریده است که در دست ایشان ابریقها است از نقره بهشت
و آن ابریقها پر کرده اند از آب حیات که چشمه ایست از جنت الفردوس پس چون اراده
می نماید پدری از شیعیان علی که با مادر او مقاربت کند در وقتیکه حق تعالی خواهد
که نطفه او منعقد شود یکی از آن ملائکه می آید و از آن آب بهشت قدری میریزد
در آبی که او در آنوقت از آن می آشامد و آن آب با نطفه او مخلوط میگردد و پس باین سبب
میروید در دل او محبت من و علی و فاطمه و حسن و حسین و نه امام از فرزندان
حسین پس حضرت فرمود که شکر می کنم خداوندی را که محبت علی را سبب ایمان
و دخول بهشت و نجات از جهنم گردانیده است و ابن طاوس علیه الرحمه بسند معتبر روایت
کرده است که از حضرت امام محمد باقر سوال کردند از سبب سجده شکر که حضرت
امیر المومنین بجا آورد حضرت فرمود که پدران من مرا خبر دادند که روزی حضرت
رسول آنحضرت را برای مهمی فرستاد آنحضرت آن را با حسن وجه بعمل آورد چون
برگشت وقتی رسید که حضرت رسول برای نماز بیرون آمده بود و با حضرت نماز ادا کرد
چون حضرت از نماز فارغ شد او را در بر گرفت و از او پرسید که چه کردی حضرت
انچه کرده بود بیان کرد حضرت رسول شاد و خندان گردید فرمود که می خواهی ترا بشارت دهم
یا ابا الحسن حضرت امیر گفت پدر و مادرم فدای تو باد پیوسته تو مرا بشارت دهنده
بخیر بوده حضرت فرمود که جبرئیل بر من نازل شد در وقت زوال گفت یا محمد اینک

سید ابن طاوس بسند
معتبر از حضرت امام محمد باقر
علیه السلام روایت کرده

پسر عم تو علی نزد تو می آید و حق تعالی بسبب او منفعت عظیم بمسلمانان برسانیده در این مهم که او را فرستاده بود چنین و چنین کرده است و مرا خبر داد بآنچه تو گفتی و گفت ای محمد بدرستی که نجات نیافت از ذریت آدم مگر کسی که ولایت شیث وصی او را اختیار کرد و شیث بسبب پدر خود آدم نجات یافت و آدم بخداوند عالم نجات یافت و از قوم نوح نجات نیافت مگر کسی که ولایت سام وصی او را اختیار کرد و سام بنوح نجات یافت و نوح بحق تعالی نجات یافت و از قوم ابراهیم کسی نجات نیافت مگر کسی که ولایت اسمعیل را اختیار کرد و نجات اسمعیل با براهیم بود و نجات ابراهیم بخداوند کریم و از قوم موسی کسی نجات نیافت مگر کسی که ولایت وصی او یوشع را اختیار کرد و نجات یوشع بموسی بود و نجات موسی بحق تعالی و از قوم عیسی کسی نجات نیافت مگر کسی که ولایت شمعون وصی او را اختیار کرد و شمعون بعیسی نجات یافت و عیسی بحق تعالی و از امت تو کسی نجات نمی یابد مگر کسی که اختیار نماید ولایت علی را که وزیر تست در حیات تو و وصی تست بعد از وفات تو و علی بتو نجات می یابد و تو بحق تعالی نجات می یابی ای محمد حق تعالی ترا بهترین پیغمبران گردانیده و علی را بهترین اوصیای پیغمبران گردانیده و امامان و پیشوایان دین را از ذریت شما گردانیده است تا روز قیامت چون حضرت امیر المؤمنین علیه السلام این بشارتها را شنید بشکر حق تعالی بسجده رفت و روی خود را بر زمین مالید و زمین را بوسید بدرستی که حق تعالی محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام را خلق کرد در عالم ارواح و ایشان تسبیح و تحمید و تهلیل حق تعالی می گفتند در پیش عرش الهی پیش از آنکه خلق کند آدم را بچهارده هزار سال پس ایشان را نوری گردانید و منتقل می ساخت ایشان را از پشتهای مردان برگزیده بسوی رحمهای زنان پاکیزه پس

چون حق تعالی خواست که بر ملائکه ظاهر گرداند فضیلت و منزلت ایشان را و حق ایشان
بر ما واجب گرداند آن نور مقدس را بدو قسم منقسم گردانید یک قسم را در صلب عبد الله
بن عبد المطلب قرار داد که از و محمد ص سید پیغمبران و خاتم مرسلان است بهم رسید و پیغمبری را
در و قرار داد و قسم دیگر را در صلب ابو طالب بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف
قرار داد و از ان نور علی ع بهم رسید که امیر مومنان و بهترین اوصیای پیغمبران است پس
حضرت رسول او را ولی و وصی و خلیفه و جانشین و شوهر دختر خود و ادا کننده
دین خود و وفا کننده بوعده خود و یاری کننده دین خود و برطرف کننده غمهای خود
گردانید و شیخ طوسی علیه الرحمه از طریق مخالفان از انس بن مالک روایت کرده است
که روزی حضرت رسول ص بر استر خود سوار شد و نزدیک کوهی رسید و از استر فرود آمد
و فرمود که ای انس این استر را بگیر و بفلان موضع برو که در انجا علی را خواهی یافت
بسنگریزه تسبیح حق تعالی میگوید چون او را ببینی سلام مرا باو برسان و او را بر این استر
سوار کن بنزد من آور انس گفت چون بخدمت آنحضرت رسیدم سلام کردم و سلام
حضرت را باو رسانیدم و او را بر استر سوار کردم و در رکاب او روانه شدم چون
دیده او بر حضرت رسول ص افتاد گفت السلام علیک یا رسول الله حضرت در
جواب او فرمود و علیک السلام یا ابا الحسن ع بیا نزد من بنشین که این موضعی است که
هفتاد پیغمبر مرسل در این موضع نشستند و من از همه ایشان بهترم و بجای هر پیغمبری
برادری نزد او نشسته است و تو از همه بهتری ناگاه دیدم که ابری بر سر ایشان
پیدا شد و نزدیک شد بسر ایشان پس حضرت رسول دست فراز کرد و خوشه
انگوری از میان ابر گرفت و در میان خود و علی گذاشت و فرمود بخور ای برادر من

شیخ طوسی از طریق
مخالفان از انس
بن مالک روایت کرده

این هدیه ایست از جانب حق تعالی بسوی من و تو انس گفت که من گفتم یا رسول الله علی برادر تست
فرمود بلی گفتم بیان کن از برادری او که چگونه برادر تست حضرت رسول فرمود که حق تعالی
آبی را در زیر عرش خلق کرد پیش از آنکه آدم را بیافریند بسه هزار سال و آن آب را در میان
مروارید سبزی جا داد تا آنکه آدم را آفرید پس آن آب را در صلب او جا داد چون او را برحمت خود برد
آن آب را بصلب شیث منتقل گردانید و همچنین پیوسته آن آب را از صلبی بصلبی منتقل میگردانیدند
از اصلاب طاهره انبیا و اوصیا تا آنکه بصلب عبد المطلب رسید پس در آنجا او را بدو نیم کرد
نصف آنرا بصلب عبد الله و نصف دیگر را بصلب ابو طالب نقل کرد پس من از
نصف آن بهم رسیدم و علی ع از نصف دیگر با این سبب علی برادر من است در دنیا و آخرت
پس حضرت این آیه را خواند وهو الذی خلق من الماء بشرا فجعله نسبا و صهرا و کان
ربک قدیرا یعنی اوست که آفرید او از آب بشری را پس او را صاحب نسب و داماد گردانید
و پروردگار تو بر همه چیز قادر است و در حدیث دیگر فرمود که با این سبب علی از من است
و من از علی ع گوشت او از گوشت من است و خون او از خون من است پس هر که مرا دوست دارد
بدوستی من او را دوست میدارد و هر که مرا دشمن میدارد بدشمنی من او را دشمن میدارد
و شیخ طوسی رض بسند معتبر از حضرت امام محمد باقر ع روایت کرده است که حضرت رسول ص
با علی ع بن ابی طالب ع گفت میخواهی ترا بشارت دهم گفت بلی یا رسول الله حضرت فرمود
که من و تو از یک طینت خلق شده ایم و از زیادتی طینت ما شیعیان ما خلق شده اند
چون روز قیامت شود مردم را بمادرهای شان طلب نمایند بغیر شیعیان تو که ایشانرا
بنام پدرهای ایشان طلب کنند زیرا که حلال زاده اند و ابن بابویه بسند معتبر از
حضرت امام رضا ع روایت کرده اند که حضرت رسول ص فرمود که یا علی ع حق تعالی مردم را

از درختهای مختلف آفریده است و من و تو از یک درخت خلق شده ایم و من اصل
آن درختم و تو فرع آنی و حسن و حسین و امامان از فرزندان ایشان شاخهای آن درخت اند
و شیعیان ما برگهای آن درخت اند و هر که چنگ زند به شاخهای آن درخت حق تعالی
او را داخل بهشت گرداند و کلینی بسند معتبر از حضرت امام جعفر صادق ع روایت
کرده است که چون حضرت رسول ص متولد شد نزد ولادت آنحضرت معجزات بسیار
ظاهر شد و برای آمنه رض قصرهای فارس و شام نمودار شد فاطمه بنت اسد مادر امیر المؤمنین
حاضر بود از مشاهده آن آیات متعجب و شاد گردید بسوی ابو طالب شتافت و او را
بشارت داد بولادت آنحضرت و غرایبی که مشاهده نموده بود ذکر کرده ابو طالب
گفت صبر کن بسی سال دیگر که فرزندی از تو بهم خواهد رسید که در همه کمالات مانند او باشد
بغیر از پیغمبری و صی و وزیر او خواهد بود و در کتاب روضة الواعظین و سایر کتب معتبره
از جابر بن عبد الله انصاری روایت کرده اند که جابر گفت سوال کردم از حضرت
رسالت پناه از ولادت باسعادت حضرت امیر المؤمنین ع حضرت فرمود که آه سوال
کردی از بهترین کسی که بعد از من متولد شده است و سنت حضرت مسیح در او جاری خواهد شد
بدرستی که خلق کرده است مرا و علی را از یک نور پیش از آنکه خلق را بیافریند بپانصد
هزار سال پس ما در عالم ملکوت تسبیح و تقدیس حق تعالی می گفتیم چون حق تعالی آدم را
آفرید ما را در صلب او قرار داد پس من در جانب راست او قرار گرفتم و علی در جانب چپ
پس ما را نقل کرد از صلب آدم بسوی اصلاب طاهره و ارحام طیبه پس مرا از صلب پاکیزه
بیرون آورد که او عبد الله بن عبد المطلب رض بود و در بهترین رحمی قرار داد که
آن رحم آمنه بود و علی ع را از صلب طاهری بیرون آورد که او ابو طالب بود و او را در بهترین

روایت از جابر بن عبد الله
مشتمل بر حکایات عجیبه
نادره

حمی قرار داد که آن رحم فاطمه بنت اسد بود پس حضرت فرمود که ای جابر پیش از آنکه علی
در شکم مادرش قرار گیرد در آن زمان مردی عابد راهبی بود که او را مثرم بن دعیب می گفتند
و در عبادت و زهد مشهور آفاق بود و در مدت یکصد و نود سال حق تعالی را بصدق
و اخلاص عبادت کرده بود و از خدا برای خود حاجتی نطلبیده بود روزی از
پروردگار خود سوال کرد که دوستی از دوستان خود را باو نماید پس حق تعالی ابوطالب را
نزد او فرستاد چون مثرم ابوطالب را دید انوار جلالت در جبین او مشاهده نمود و برخاست
و سر او را بوسید و او را در پیش روی خود نشانید و گفت تو کیستی خدا ترا رحمت کند
ابوطالب گفت مردی از اهل تهامه[له] پرسید از کدام تهامه گفت از مکه پرسید از کدام قبیله
گفت از فرزندان عبد مناف پرسید از کدام شعبه عبد مناف گفت از فرزندان هاشم
چون راهب این نسب بزرگوار شنید برجست و بار دیگر سر آن بزرگوار ابوسید و گفت
حمد و سپاس میکنم خداوندی را که مسئلت مرا بمن عطا فرمود و مرا از دنیا نبرد تا دوستی از
دوستان خود را بمن نمود پس گفت بشارت باد ترا که حق تعالی مرا در باب تو بشارتی الهام
کرده است ابوطالب گفت آن بشارت کدام است مثرم گفت فرزندی از صلب تو بیرون
خواهد آمد که او ولی خدا و پیشوای متقیان و وصی رسول پروردگار عالمیان باشد
چون آن فرزند را دریابی سلام مرا باو برسان و بگو با او که مثرم ترا سلام میرساند و گواهی میدهد
بوحدانیت خدا و آنکه او را شریکی نیست و شهادت میدهد که محمد بنده و رسول خداست
و تو وصی او و ولی بحق و بمحمد تمام می شود پیغمبری و بتو تمام می شود وصیت چون ابوطالب
این بشارت شنید قطرات اشک از دیده بارید و گفت بگو آن مولود چه نام دارد
گفت نام او علی است ابوطالب گفت حقیقت گفتار تو بر من ظاهر نمی شود مگر به برهان

[له] التهامة بکسر الفوقانیة اسم لکل ما نزل عن نجد من بلاد الحجاز قیل و مشتقة من التهم بالتحریک و هو شدة الحر و رکود الریح انتهی ١٢ مجمع البحرین

هویدائی و دلیل واضحی که مشاهده نمایم بشرم گفت که چه چیز می خواهی تا برای تو درین وقت
از حق تعالی سوال کنم و از برای تو عطا فرماید و بدانی که من صادقم در گفتار خود
ابوطالب گفت درین وقت طعامی از بهشت می خواهم که از برای من حاضر شود پس [illegible]
مشغول دعا شد هنوز دعای او تمام نشده بود که طبقی نزد ایشان حاضر شد که در آن طبق انگور
و رطب و انار بهشت بود پس ابوطالب آن انار را برداشت و شادان و خندان برخاست و بعد از آن
بمنزل خود مراجعت نمود و آن انار را تناول فرمود حق تعالی از آن انار آبی در صلب او آفرید
و در همان ساعت با فاطمه رض بنت اسد مقاربت نمود و او بعلی ع حامله شد و چون آن نطفه
مبارک در رحم فاطمه رض بنت اسد قرار گرفت از مهابت آنحضرت زمین بحرکت آمد و چند روز
می لرزید قریش را از این سبب فزع عظیم حاصل شد گفتند برخیزید که بتهای خود را
بر بریم بسر کوه ابوقبیس و از ایشان سوال کنیم شاید که این زلزله زایل گردد و چون آن
بتها را بر کوه ابوقبیس بالا بردند زلزله شدید شد و سنگها از کوه در گردید و اجزای کوه
از هم پاشید و بتها برو در افتادند چون این حالت را مشاهده کردند متحیر گردیدند
و گفتند که این بلائیست که ما را رهائی از آن ممکن نیست درین حال ابوطالب بر کوه آمد
و از آن حالت پروائی نکرد پس گفت ایها الناس بدرستی که حق تعالی درین شب حادثه
پدید آورده است خلقی مبارک آفریده اگر او را اطاعت نکنید و اقرار بولایت او ننمائید
و شهادت بامامت او ندهید این زلزله هرگز از شما زائل نگردد و یک خانه در تهامه
از برای شما نماند قریش گفتند که ای ابوطالب آنچه بفرمائی ما می گوئیم و اطاعت می نمائیم
پس ابوطالب بگریه در آمد و دست بسوی آسمان بر آورد و گفت الهی و سیدی
اسالک بالمحمدیة المحمودیة و بالعلویة العالیة و بالفاطمیة البیضاء

الا تفضلت علی التهامة بالرافة والرحمة یعنی ای خداوند من و سید من سوال
می کنم از تو بحق ملت محمد که پسندیده است و طریقه علی که بلند مرتبه است و طریقه
فاطمه ع که روشن و نورانی هست که البته تفضل کنی بر اهل تهامه برافت و رحمت پس
حضرت فرمود بحق آن خداوندی که دانه ها را شکافته و گیاه ها از آن بیرون آورده
و خلایق را آفریده است سوگند یاد می کنم که جمیع عرب این کلمات را
نوشتند و در جاهلیت مشهور شده بود که ایشان رو به مبدا و با این کلمات خدا را دعا میکردند و دعای
ایشان مستجاب می شد و حقیقت معنی این کلمات را نمی دانستند پس چون شب
ولادت حضرت امیر المومنین ع شد روشنی عظیم در آسمان پیدا شد و نور ستاره ها مضاعف
گردید پس قریش از مشاهده این حال متعجب گردیدند و گفتند در آسمان حادثه غریبی
حادث گردیده است ابوطالب از خانه بیرون آمد و در کوچه ها و بازارها می گشت
و بآواز بلند می گفت که ایها الناس تمام شد حجت خدا چون مردم ابوطالب را
دیدند بسوی او دویدند و گفتند که این چه نور است که ما در آسمان مشاهده می کنیم
ابوطالب گفت بشارت باد شما را که ظاهر شد در این شب دوستی از دوستان خدا
حق تعالی در او کامل خواهد گردانید خصلتهای خیر را و باو ختم خواهد کرد اوصیای
بلافصل پیغمبر را و او پیشوای متقیان است و یاری دهنده دین خداوند عالمیان است
و براندازنده شیطان است و بخشم آورنده منافقان است و زینت عبادت کنندگان است
و وصی پیغمبر آخر الزمان است و پیشوای هدایت است و نجم فلک رفعت است و کلید علم و
حکمت است و هلاک کننده شرک و شبهات است و جان نقباست و سرور دین است پس
ابوطالب پیوسته این کلمات را می گفت تا صبح شد پس چهل روز از قوم خود غایب گردید

جابر گفت یا رسول الله بکجا رفت ابوطالب حضرت فرمود که بطلب مثرم و او وفات یافته بود
در کوه لکام پس بپوشان ای جابر این حدیث را از غیر اهلش که این از اسرار مکنونه و علوم
مخزونه حق تعالی است و بدرستی که مثرم وصف کرده بود برای ابوطالب غاری در کوه
لکام و گفته بود که اگر خواهی مرا بیابی در آن موضع بیا که مرا در این غار مرده یا زنده خواهی یافت
چون ابوطالب بسوی آن غار رفت و داخل شد مثرم را دید که مرده است و خود را
در جامه پیچیده و رو بقبله خوابیده است و دو ماری یکی سیاه و یکی سفید نزد او هستند و
نمی گذارند که آسیبی از جانوران باو برسد و او را حراست می نمایند چون مارها ابوطالب را
دیدند در غار پنهان شدند و ابوطالب نزدیک مثرم رفت و گفت السلام علیک
یا ولی الله و رحمة الله و برکاته پس حق تعالی بقدرت کامله خود مثرم را زنده گردانید
و برخاست و دست بر روی خود مالید و گفت اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له
واشهد ان محمداً عبده و رسوله و ان علیا ولی الله والامام بعد نبی الله
پس ابوطالب گفت بشارت باد ترا که علی بزمین آمد مثرم گفت چه علامت ظاهر شد
در شبی که او بوجود آمد ابوطالب گفت چون ثلثی از شب گذشت فاطمه بنت اسد را
درد زائیدن گرفت گفتم باو که چه می شود ای بهترین زنان گفت اضطرابی در خود مشاهده
می نمایم پس بر او خواندم اسم اعظم الهی را که در آن نجات از همه دردهاست تا آنکه اضطراب او
ساکن گردید پس باو گفتم که من بروم و جمعی از زنان را بیاورم که ترا در این امر معاونت
نمایند در این شب گفت آنچه میدانی بکن ای ابوطالب پس چون برخاستم از کنار خانه
صدای هاتفی را شنیدم که گفت باش ای ابوطالب که دستهای آلوده بگناهان ببدن او
نمیرسد ناگاه دیدم که چهار زن پیدا شدند و جامه ها مانند حریر سفید پوشیده بودند

بیعی

و بوی ایشان از مشک و زعفران خوشبوتر بود چون داخل شدند گفتند السلام علیک ای
زنی که دوست خدائی پس فاطمه ایشان را جواب گفت و در پیش روی او نشستند و غالیه دانی
بیرون آوردند از نقره و او را دلداری و یاری می‌کردند تا حضرت امیرالمؤمنین متولد شد
پس به تابانه نزدیک او رفتم ناگاه دیدم که بسجده رفته است و مانند خورشید تابان نور
از او ساطع است و می‌گوید که اشهد ان لا اله الا الله و ان محمداً رسول الله و ان
علیاً وصی محمد رسول الله بمحمد یختم الله النبوة و بعلی یختم الوصیة و انا
امیرالمؤمنین پس یکی از آن زنها دست دراز کرد و او را از زمین گرفت بدامان خود
نشاند چون نظر آنحضرت بر او افتاد بزبان فصیح بلیغ گفت السلام علیک ای مادر
در جواب گفت و علیک السلام ای فرزند گرامی حضرت امیر فرمود چه خبر داری از پدر من
آن زن گفت که در نعمت های حق تعالی می‌گردد و در قرب وصال او تنعم می‌نماید چون این سخن را شنیدم
بیتاب شدم گفتم ای فرزند گرامی مگر من پدر تو نیستم گفت بلی تو پدر منی من و تو هر دو از صلب آدم
بهم رسیدیم و این مادر من است حوا چون این سخن را شنیدم از شرم حضرت حوا سر خود را در
پوشیدم و در زاویه خانه خزیدم پس زن دیگر نزدیک او آمد و ظرف غالیه به دست داشت
و علی را گرفت چون نظر آنحضرت بروی او افتاد گفت السلام علیک ای خواهر من
آن زن گفت و علیک السلام ای برادر من پس حضرت فرمود که از عم من چه خبر داری گفت
حال او نیک است و ترا سلام میرساند درین حال من گفتم ای فرزند این خواهر کیست و آن
عم کیست حضرت فرمود که این مریم دختر عمران است و عم من عیسی بن مریم است پس
آن زن بوی خوش را از ظرف غالیه بیرون آورد و آن طیب را بآن بوی خوش معطر گردانید
پس زن دیگر او را گرفت و او را در جامه که با خود آورده بود پیچید ابوطالب گفت

من دریں حال گفتم که اگر او را دریں وقت ختنه میکردم برای او آسان تر بود زیرا که سنت عرب
دران وقت چنین بود که فرزندان خود را ختنه میکردند پس آن زن گفت ای ابوطالب
این فرزند طاهر و مطهر ست و نمی چشد او گرمی آهن را در دنیا مگر از دست نامردی که خدا
و رسول و ملائکه آسمان و کوه ها و دریا ها او را دشمن میدارند و لعنت می کنند و آتش جهنم
مشتاق اوست ابوطالب گفت آن مرد کیست از نها گفتند که او ابن ملجم مرادی ست لعنة الله علیه
که او در کوفه شهید خواهد کرد بعد از سی سال از وفات حضرت محمد ص ابوطالب گفت دریں حال
حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله بخانه آمد و آنحضرت از دست آن زنان مطهر گرفت
و دست او را بدست خود گرفت و سخنان بسیار با و گفت و علی نیز اسرار بسیار با آنحضرت
گفت پس آن زنان غائب شدند و من ایشان را ندیدم و در خاطر خود گفتم که کاش آن
دو زن دیگر را هم می شناختم دران وقت حضرت امیر المومنین علیه السلام با امام با العالمین
گفت ای پدر من آن اول حوا مادر ما بود و زن دوم مریم دختر عمران بود و آن زنی که
مرا در جامه پیچید زن فرعون بود و آن زنی که مرا خوشبو کرد مادر موسی بن عمران بود پس
برو دریں وقت بسوی میثم و او را بشارت ده بولادت من و آنچه دیدی و شنیدی با او
بازگو و او را در فلان موضع خواهی یافت و خبر این ما به ها نیز بمن گفت پس من بفرموده
او نزد تو آمده ام و احوال او این بود که بتو گفتم و چون از سخنان خود با حضرت رسول ص
فارغ شد بحال طفولیت خود برگشت و ساکت گردید چون میثم این سخنان را شنید بسجده
افتاد و شکر خدا بجا آورد و بقبله خوابید و گفت جامه مرا بروی من بپوشان چون آن
جامه را بروی او افگندم بسرای باقی رحلت نمود و بحالت خود برگشت و سه روز انجا ماندم
هر چند با او سخن گفتم جواب نشنیدم پس آن دو مار بیرون آمدند و بسخن در آمدند و گفتند السلام علیک

یا ابا طالب چون جواب سلام گفتم گفتند برو ملحق شو بولی خدا که تو از همه کس سزاوارتری بحراست
و حفاظت او و من بایشان گفتم که کیستید شما گفتند ما عمل شایسته اوییم حق تعالی ما را
از نیکیهای عمل او خلق کرده است تا دفع کنیم اذیتها را از وی در دنیا و روز قیامت چون در روز
قیامت زنده شود یکی از ما در پیش روی او و دیگری در عقب او خواهیم بود و رهنما خواهیم بود
بسوی بهشت پس ابوطالب بسوی مکه برگشت جابر گفت چون حضرت رسول این خبر را
نقل فرمود گفتم الله اکبر مردم میگویند که ابوطالب کافر بود حضرت فرمود که ای جابر پروردگار تو
بغیب داناتر است در شب معراج بزیر عرش رسیدم در انجا چهار نور دیدم گفتم خداوندا
این نورها چیست پس ندا از جانب حق تعالی رسید که یا محمد یکی عبد المطلب و دیگری ابوطالب
و دیگری پدر تو عبد الله و دیگری برادر تو طالب ع است گفتم خداوندا ایشان این درجه
بچه چیز یافتند حق تعالی فرمود بانکه ایشان ایمان خود را پنهان داشتند و از قوم خود تقیه کردند
و بر آزارهای ایشان صبر کردند تا از دنیا رحلت نمودند آخوند مجلسی علیه الرحمه می فرماید
که میتواند بود که این احوال در میان کعبه واقع شده باشد تا آنکه با احادیث دیگر مخالفت
نداشته باشد که تولد آنحضرت در اندرون کعبه شد و آنکه در روایت مذکوره واقع شده بود
که حرارت آهن باو نخواهد رسید مگر بردست ابن ملجم ملعون شاید مراد آن باشد که جراحتی
که بی اختیار خود و دوستان خود باشد باو نخواهد رسید مگر بضربت آخر زیرا که جراحتهای
دیگر را حضرت خود باعث می شد و از برای خدا خود را در معرض اینها در می آورد و تحمل می نمود
که در این جراحتها الم بآنحضرت نرسیده باشد و ایضاً ذکر طالب را در آنحضرت درین حدیث
غریب است و محتمل است که برادر حضرت حضرت امیر مراد باشد و چون در بعضی اخبار وارد
شده است که او مسلمان از دنیا رفت و در بعضی کتب بجای او جعفر بن ابوطالب مذکور است

اقول محتمل ست که مراد از حر حدید در قول آنحضرت فقرہ حدیث لا یذیقہ حر الحدید فی الدنیا الا علی ید دجال صدمہ ہلاک باشد پس جراحتہای دیگر بنحو ہلاک نباشد وجوہ آن در حکم عدم باشد و آخو ک طالب مجاز باشد کہ ابن عم را ہم آخ می نامند چنانکہ جناب امیر می فرمود اخی الا ان یقال انہ اخوہ بحدیث المواخاۃ لکن اطلاق آخ بر آنحضرت از روی روایت فریقین نیز قبیل حکایت مواخاۃ موجود ہست **فصل دوم** در بیان آیات دالہ بر امامت آنحضرت ست معبر خیر آیات کریمہ کہ در شان آنحضرت نازل گردیدہ بسیار ست تا آنکہ ابن حجر در صواعق محرقہ خود گفتہ واخرج ابن عساکر عن ابن عباس قال ما نزل فی احد من کتاب اللہ ما نزل فی علی و اخرج عنہ ایضا قال نزلت فی علی ثلثمایۃ ایۃ و اخرج الطبرانی و ابن ابی حاتم عن ابن عباس قال ما انزل اللہ یا ایہا الذین امنوا الا و علی امیرہا و شریفہا و لقد عاتب اللہ اصحاب محمد صلی اللہ علیہ و الہ فی غیر مکان و ما ذکر علیا الا بخیر یعنی ابن عساکر از ابن عباس روایت کردہ کہ نازل نشدہ در حق کسی از کتاب خدا مقداری کہ در بارہ علی بن ابی طالب علیہ السلام نازل شدہ و نیز از و روایت کردہ کہ در شان علی علیہ السلام سیصد آیہ نازل شدہ و روایت کردہ از و طبرانی و ابن ابی حاتم کہ گفت نازل نفرمودہ خدای عزوجل یا ایہا الذین امنوا ہیچ جا مگر آنکہ علی علیہ السلام امیر و شریف ترین مخاطبین آن بود و ہر آئینہ بتحقیق کہ عتاب فرمودہ ہست خدای عزوجل صحابہ محمد صلی اللہ علیہ و آلہ را در بسیاری از جاہا و ذکر نکردہ علی بن ابی طالب علیہ السلام را مگر بخیر لکن ما چند آیہ شریفہ را کہ تمسکا علی امامتہ افاض اللہ علینا برکاتہ بار وایات معتبرہ فریقین در شان نزول آن

فصل دوم در بیان آیات دالہ بر امامت آنحضرت

بطریق الموفوج وارد می سازیم لیحیی من حیّ عن بینة ویهلک من هلک عن بینة اوّل آیه وافی هدایه انّما ولیّکم الله ورسوله والذین آمنوا الذین یقیمون الصلوة ویؤتون الزکوة وهم راکعون آخوند علیه الرحمه در ترجمه آن میفرماید یعنی نیست صاحب اختیار و اولی بامور شما مگر خدا و رسول او و آنها که ایمان آورده اند آنها که برپا میدارند نماز را و میدهند زکوة را در حالتی که در رکوع اند انتهی و علمای ما رضوان الله علیهم در بیان تقریب دلالت این آیه کریمه بتقریرات تفصیلی و اجمالی که مشتمل است بر دفع شبهات اهل خلاف پرداخته اند و فاضل دهلوی تقریر مختصری از طرف امامیه در تقریب استدلال باین آیه نوشته است باشد که باین وسیله ابواب بعض شبهات را که در دیگر تقریرات مسدود بود مفتوح سازد و بهذه عبارته گویند که اهل تفسیر اجماع دارند که این آیت در شان حضرت امیر علیه السلام نازل شده وقتیکه انگشتری خود را در حالت رکوع بسایل داده و کلمه انّما مفید حصر است و لفظ ولی بمعنی متصرف در امور و ظاهر است که درینجا تصرف عام در جمیع مسلمین مراد است که مساوق امامت است بقرینه ضم ولایت او بولایت خدا و رسول صلعم پس امامت آنجناب صلعم ثابت شد و نفی امامت غیر او بجهت حصر مستفاد گشت وهو المدعی انتهی اقول گویا این تقریر را از کلام علامه حلی علیه الرحمه که در نهج الصدق واقع است ماخوذ است حیث قال اجمعوا علی نزولها فی علی علیه السلام وهو مذکور فی الصحاح الستة لما تصدّق بخاتمه علی المسکین فی الصلوة بمحضر من الصحابه والولی هو المتصرف وقد اثبت الله تعالی الولایة لذاته وشرک معه الرسول و امیر المؤمنین و ولایة الله تعالی عامة فکذا النبی والولی علیهما السلام انتهی واین تقریر چنانکه می بینی مشتمل است بر دو مقدمه اثبات ولایت و امامت آنحضرت و نفی

امامت غیر آنحضرت و فاضل‌تر بودن او لا عنان نقض را علی خلاف الترتیب بسوی مقدمهٔ ثانیه معطوف ساخته یا بجهت ایهام آنکه در اصل امامت آنحضرت متفق علیه است پس گویا بمفاد نعم الوفاق بر دلالت آیه بر مقدمهٔ اولی تعرضی لایق او نیست و آخر کینهٔ دیرینه از کانون سینهٔ او بروز گرفته فلم یرخص طبعه الا بالطعن و الکلام فیها ایضاً یا آنکه محبت شیخین و اعدای آنحضرت انقدر باعث احتراق قلب و سوزش دلش گردیده و نائرهٔ موالفت آنها چندان در کانون سینه‌اش شعله‌ور گشته که حالت منتظره برای او باقی نمانده لهذا بنقض مقدمهٔ ثانیه قبل الاولی مبادرت کرده یا آنکه چون تقریر جام فهم در نقض آن برانگیخته و در مقدمهٔ اولی محتاج بسوی تدقیقات بیجا گشته لهذا آنرا بتاخیر انداخته و کیفما کان فسعیه غیر مشکور و المحذور غیر لازم و اللازم غیر محذور و ما بر وفق ترتیب سر کلام می‌نمائیم زیرا که اصل مطلب اثبات امامت آنحضرت است و ابطال امامت غیر او از توابع و فروع آن فنقول **قال الناصب** جواب بچند وجه داده‌اند اول نقض بآنکه اگر این دلیل دلالت کند بر نفی امامت ائمهٔ متقدم از و چنانچه تقریر کرده‌اند نیز دلالت کند بر نفی امامت ائمهٔ متاخر از و بهمان تقریر بعینه الی آخر ما قال و من غیر طائل اطال و بطلان این شرطیه عنقریب بدلیل و بینه باثبات میرسانیم باز گفته است جواب دوم آنکه شیخ ابراهیم کردی و دیگر اهل سنت نوشته‌اند که ولایت الذین آمنوا در زمان خطاب البته مراد نیست بالاجماع زیرا که زمان خطاب زمان وجود نبی بود و امامت نیابت نبی است بعد از موت او پس چون زمان خطاب مراد نشد لابد زمان متاخر خواهد بود از موت پیغمبر و تاخیر را حدی نیست بعد چهار سال باشد یا بعد بیست و چهار سال پس این دلیل هم در غیر محل نزاع قایم شده مدعای شیعه که امامت

۱۲ [illegible]

بلا فصل ست حاصل نگشت **اقول** کلام شیخ کردی که نابلدی و ناکرده کاری و بمفاد حدیث
الاکراد قوم من الجن کشف عنهم الغطاء از تقریر پریشانش مبرهن ست سر تا پا باطل و هیچ
اولا مسلم نداریم که مراد از ولایت امامت بالمعنی الخاص ست چه جمع بین معانی اللفظ المشترک
ممتنع ست یا مرجوح و ولایت نسبت بخدا و رسول ص باین معنی غیر صحیح پس چه جائز نباشد
که مراد از ولایت درین مقام مطاع واجب الاتباع بودن باشد و البته صادق ست
که خدای عزوجل و رسول مقبول ص و نائب آنحضرت همه واجب الاطاعت اند و تصرفات
شان در خلق نافذ و هو المراد بقول العلامه رحمه الله الولی هو المتصرف
وقد اثبت الله الولایة نفسه و شرک معه الرسول ص و امیر المومنین ع و شک نیست
در اینکه این معنی اعم ست و مشترک بین الذوات المقدسه اگرچه تصرف حق تعالی تصرف
بالذات ست و تصرف نبی از جانب خدا و تصرف جناب امیر ع از طرف بشیر و نذیر و لا ینبئک
مثل خبیر و لذلک قیل ان غایة الامر ان التصرف فی امرهم مفهوم کلی مشکک
یختلف بالاولیة و الاولویة و الاشدیة و الیه اشار الزمخشری حیث
قال فان قلت قد ذکرت جماعة فهلا قال انما اولیاؤکم قلت اصل الکلام
انما ولیکم الله فجعلت الولایة لله علی طریق الاصالة ثم نظم فی سلک
اثباتها لرسول الله ص و للمومنین علی سبیل التبع و لو قیل کما قلت لم یکن اصل
و تبع انتهی و جناب والد ماجد اوحد علیه سوابغ رحمة ربه الصمد در جواب فخر الدین رازی
در عماد الاسلام می فرماید اما اینکه گفته ست که ما بالضرورة میدانیم که علی ع
از امر و نهی و تولیت و عزل در حال حیات حضرت نبوی ص بدون امر آنجناب ص متمکن نبود
پس چگونه متصرف در امور خلق باشد پس جوابش این است که چنانکه نبی ص را ولی متصرف

میتوان گفت حال آنکه بدون امر الهی و اذن باری تصرف نمی توان نسبت کرد فانه المتصرف
حقیقة و این معنی منافی و قادح در تصرف آنحضرت نبود پس همچنین مستبعد نیست که
گفته شود که با وجود نبی صلعم علی اولی بتصرف باشد در امور خلق اگرچه تصرف او در امور ایشان
منوط باذن پیغمبر باشد بعد آن کلام سید شوستری را از حاشیه بیضاوی نقل فرموده
که او ولایت علی را در حال حیات نبی تقویت نموده بمفاد این آیه کریمه و استخلاف او در مدینه
در غزوه تبوک و قول او صلی الله علیه و آله انت منی بمنزلة هارون من موسی
و جناب اخی دام ظله العالی در بوارق در جواب کلام ناصب فرماید لا نسلم که حضرت امیر ع
در حال حیات پیغمبر خدا متصف بولایت نبوده اند کیف و بالاتفاق ثابت است که آنحضرت فرمود
انت منی بمنزلة هارون من موسی و شکی نیست که حضرت هارون در حال حیات حضرت موسی
خلیفه بود همچنین آنحضرت و مقتضای ظاهر آیه کریمه مزبوره نیز همین است و ایضا استخلاف
پیغمبر آنجناب را در غزوه تبوک ثابت و رافع آن متحقق نگشته پس استصحابا ثابت باشد
لعدم العزل بخلاف تعیین ابی بکر برای خواندن سوره برات که مستعقب عزل آن بود
و موید این است آنچه در کتب امامیه منقول شده که هرگاه حضرت فاطمه بنت اسد رض والده
ماجده آنحضرت وفات یافت پیغمبر خدا در قبر آنحضرت خوابید و بعد دفن او فرمود
ابنک ابنک صحابه از معنی این کلمه استفسار نمودند فرمود که هرگاه فرشته از رب سوال کرد
جواب با صواب داد و همچنین وقتی که سوال از رسالت من کرد اقرار به نبوت من فرمود چون
سوال از امام کرد ساکت شد پس من تعلیم و تلقین کردم که امام تو پسر تست و مرتبه امامت
و ولایت در حال حیات نبی صلعم ثابت است زیرا که معنی آن اولی بتصرف بودن است نیابة
عن النبی و نیابت در حال حیات و ممات هر دو می شود انتهی بعض کلامه فی مقامه

واز این جا لائح شد که نفی ولایت جناب امیر علیه السلام در حیات بشیر و نذیر باجماع که شیخ کردی
از نهایت بیخردی ادعای آن نموده از حلیه صدق و راستی عاری است و منشاء آن جهل
یا تجاهل است بمعنی مقصود از لفظ ولایت و اما آنچه رازی بآن تمسک جسته پس تغلیط
محض است کما اشار الیه والدی العلامة اعلی الله فی دار الکرامة مقامه
و سید شوشتری نور الله مرقده بدفع دخل مقدر بیخ و بنیاد آن بر کنده چنانکه می فرماید
که اگر بگوئی که هر چند مقتضای آیه کریمه و حدیث نبوی ثبوت ولایت بالفعل لکن
قرینه امتناع اجتماع اوامر خلیفه با اوامر مستخلف بحسب عرف و عادت صارفست از اراده
ظاهر آن خواهیم گفت الامتناع ممنوع فان التصرف ممتنع زیرا که اگر مراد معترض آنست
که بسبب اختلاف آرا جمع درمیانه حکم خلیفه و مستخلف صورت نخواهد گرفت پس بطلان
آن در ما نحن فیه ظاهر است زیرا که این گونه اختلاف صورت نمی بندد مگر جائی که بنای
احکام بر مشتهیات نفوس و اجتهاد باستحسان و قیاس شده باشد و در ما نحن فیه چنین نیست
زیرا که بنای احکام نبوی وحی ربانی بود و امیر مؤمنان علیه السلام باب شهرستان علم او و
مطالعه کننده لوح محفوظ کما اعترف به الشیخ شهاب الدین ابن حجر شارح البخاری
فی شان الحسن بن علی علیه السلام حال الرضاعة پس احتمال وقوع اختلاف گنجایش نداشته باشد
و اگر مراد آنست که یک حکم از دو حاکم معاً صادر نمی تواند شد پس این امر در صورت
لازم نمی آید بلکه کافیست درین مقام آنکه خلیفه در صورت عدم مباشرت نبی بنفسه
انفاذ حکمی خاص با نفاذ آن مبادرت تواند کرد **اقول** صدور حکم از منوب عنه
و نائب در یک وقت مثل توارد علل مستقله بر معلول واحد شخصی نیست که ممتنع باشد بلکه
حکم منوب عنه بر نائب و حکم نائب بر سایر رعایا جاری می تواند شد و لا استحالة فیه

قال و ان ارید معنی آخر فلیبین حتی ننظر فی صحته و فساده **وثانیا** بر سبیل تنزل میگوئیم سلمنا که ولایت جناب امیر علیه السلام بسبب صارف در زمان خطاب مراد نباشد ولکن امامت که بنیابت آنحضرت است در زمان متاخر از حیات آنجناب مراد خواهد بود پس قول او که تاخیر را حدی نیست ممنوع است چه حد حیات معین است و هو حد التاخیر و هو زمان الموت لا المتاخر عنه تا خیر از موت که حدی ندارد و بعبارت اخری مانع از نفاذ ولایت وصی آنحضرت وجود آنحضرت بود چه مثل وجود آب که مانع تیمم است وجود اصل مانع نفوذ حکم نائب خواهد بود پس هرگاه مانع مرتفع شد حکم ولایت از همان وقت جاری خواهد بود نه از زمان متاخر عن الموت که موهم انفصال و مفید ابهام و اجمال است یا آنکه اگر مراد از تاخر تاخر ذاتی است چنانکه معلول است بنسبت بعلت تامه پس بعدیت متصله ثابت بود مستلزم تراخی از آن نخواهد بود و اگر مراد تاخر زمانی است پس ممنوع است اشد المنع و هرگاه بعدیت متصله مراد باشد تاخیر را اصلا گنجایش نخواهد بود نه چهار ساعت و نه چهار سال چه جای بیست و چهار سال والعبارة مسلطة علی فهم هذا المعنی و لذلک قیل اگر کسی بگوید مالک این ملک نیست مگر فلان بادشاه و پسر او البته مراد همین خواهد بود که بعد از وفات بادشاه بلا تاخیر مالک ملک او پسر او خواهد بود و هیچکس از این لفظ نفهمد که بعد از وفات بادشاه تا مدت بیست و چهار سال سه کس دیگر در ملک او تصرف نمایند و بعد از این مدت دراز پسر او مالک ملک او شود و بعبارت اخری کما افید بعد تسلیم قیام دلیل بر عدم ثبوت ولایت در وقت حیات آنجناب بمقتضای خروج ما اخرجه الدلیل فیبقی الباقی علی حاله ازمنه بعد وفات بتمامها زمان ولایت خواهد بود پس تخصیص آن بزمانی معین دعوی بلادلیل است بالجمله بمفاد ظاهر آیه ولایت او مثل ولایت پیغمبر منصوص من الله است و ولایت والیان ثلثه من قبل الله نبوده و معهذا

خرق اجماع مرکب ست زیراکه کسی قایل باین نشده که امامت آنحضرت بفاصلهٔ بیست وچهار
سال بنص ثابت می شود اذ من قال بثبوته بالنص قال بلا فصل ومن قال
بالفاصله نفی الثبوت بالنص کرد پس بلادت کردهٔ رازی واضح شد و لله الحمد
که دلیل امامیه در محل نزاع قایم شد و مدعای امامیه که امامت بلا فصل ست ازین آیهٔ کریمه
حاصل گشت **قال الناصب** اگر نظر تفصیلی در مقدمات این دلیل نماییم اول اجماع
مفسرین ممنوع ست بانکه علمای تفسیر را در سبب نزول این آیه اختلاف ست ابو بکر نقاش
که صاحب تفسیر مشهور ست از امام ابو جعفر محمد باقر علیه السلام روایت نموده که نزلت
فی المهاجرین والانصار گوینده گفت که ما شنیده ایم که نزلت فی علی بن ابی طالب
امام فرمود هو منهم یعنی آنجناب نیز در مهاجرین وانصار داخل ست واین روایت بسیار
موافق ست لفظ الذین را وصیغ جمع را که در یقیمون ویؤتون وهم راکعون آمده است
وجمعی از مفسرین از عکرمه روایت کرده که نزلت فی شان ابی بکر ومؤید این قول ما سبق
آیت ست که در قتال مرتدین واقع ست واین قول که نزلت فی علی بن ابی طالب
در روایت قصهٔ سائل وتصدق بانگشتری در حالت رکوع فقط ثعلبی باین متفرد ست
ومحدثین اهلسنت قاطبةً ثعلبی ودر روایات او را بچیزی نمی شمارند واو را حاطب
لیل خطاب داده اند که در رطب ویابس تفرقه نمی کند وبیشتر روایات او در تفسیر از
کلبی ست عن ابی صالح وهی اوهی ما یروی من التفسیر عندهم وقاضی شمس الدین
بن خلکان در رجال کلبی گفته است که کان الکلبی من اصحاب عبد الله بن سبا
الذی کان یقول ان علی ابن ابی طالب لم یمت وانه یرجع الی الدنیا وبعضی از روایات ثعلبی
منتهی می شود بمروان السدی الصغیر واو سلسلهٔ کذب ووضع دانند ورافضی وغالی بوده انتهی

سلمنا که نزول در فضل علوی اجماع مفسرین ممنوع [illegible] روایت ابو بکر نقاش اکثر از روایت [illegible] نقاش روایت کرده عکرمه انتقل کرده روایت هم ثعلبی روایت کرده بطرق ضعیف ذکر کرده

ابطال اقوال فاضل دهلوی

اقول ما ذکره منقوض بوجوه سدیده اشار الیها مفصلاً اصحابنا فی زبرهم العدیدة اولاً بما افاده
انحی العلامة قوله مردود ست بآنکه هرگاه تخلف بنی هاشم و دیگران تا شش ماه و تخلف بعضی از صحابه از بیعت ابوبکر
تا دم وفات کسعد بن عباده قادح اجماع بر خلافت اول نباشد چرا منع بعضی از مفسرین متعصبین نزول آیه را در شان
آنجناب قادح باشد و ثانیاً بانچه افاده فرموده بقوله علاوه آنکه اگر اجماع هم
ثابت نباشد قول اکثری از مفسرین شما با اجماع امامیه کافی ست در اثبات نزول
آن در شان آنحضرت ع فان العبرة بالمتفق علیه و اقرار العاقل علی نفسه مسموع دون الاقرار
لنفسه چنانچه شاه صاحب اول فرموده اند که هر سگی در کوچه خود شیر غران ست
قال علاوه آنکه اجماع عبارت از اتفاق اهل حل و عقد ست نه مطلق اتفاق و شکی
نیست که اهل حل و عقد ارباب تفاسیر اجماع نموده اند کما سیتضح و خلاف معلوم النسب
مضر نیست کما فی سائر المسائل المجمع علیها و ایضاً با وجود احتمال وضع حدیث
از راه بی دیانتی یا بنا بر تقویت مذهب خود بعضی از اقوال شاذه که مبنی بر تعصب مذهب باشد
قابل اعتنا نیست و نه قادح در اجماع ایضاً محتمل ست که ظهور این اقوال بعد تحقق اجماع باشد
فلا یقدح فیه سبحان الله خود ادعای اتباع اهلبیت دارد و قول حضرت امیر ع فان الشاذ
من الناس للشیطان سابقاً برای الزام شیعه نوشته و اینجا چون دروغ گو را حافظه
نمی باشد بقول شاذ اعتنا نموده اقول اقر الله جمعی از علمای اهل سنت نیز اعتنا باین قول

رد دعوی الرازی الجواب عن النص بمنع الاجماع

شاذه نکرده دعوی اجماع را مسلم داشته اند علامه تفتازانی در شرح مقاصد اولاً اتفاق
مفسرین را از طرف شیعیان نقل کرده بقوله نزلت باتفاق المفسرین فی علی بن ابی طالب ع
حین اعطی السائل خاتمه و هو راکع و در جواب اکتفا بر تصرف در معنی ولی که بمعنی اولی
بتصرف ست نموده حیث قال والجواب منع کون الولی بمعنی المتصرف فی امر الدین والدنیا

انما ولیکم الله

الی اخر ما قال و لو کان لهم مساغ کلام فی الاجماع لما عدل عنه الی غیره و آنکه
بعد گفته است و قول المفسرین ان الایة نزلت فی حق علی یقتضی اختصاصها به و اقتصارها
علیه و هو ممنوع و اصرح فی تسلیم الاجماع و علامه قوشجی در شرح تجرید هم بسبب وضوح امر
و عدم اعتنا باقوال شاذه جسارت بر منع اجماع نکرده در جواب اقتصار فرموده آنست
بر قول خود و اجیب بمنع کون الولی بمعنی المتصرف بعد آن گفته و قول المفسرین ان الایة
نزلت فی حق علی علیه السلام لا یقتضی اختصاصها و همچنین صاحب مواقف حیث قال بعد ما حکی
دعوی اجماع ائمة التفسیر علی ان المراد بالذین یقیمون الصلوة الایة علی علیه السلام ان
الجواب ان المراد هو الناصر و قال الشارح و کونه نازلا فی حقه لا ینافی شموله لغیره
ایضا ممن یجوز اشتراکه معه فی تلک الصفة پس تعرض بچنین اجماع که فحول علمای
اهل سنت از راه انصاف و خواه ازین جهت که راه انکار از غایت وضوح ظهور در ان نیافته باشند
و ذکر اقوال شاذه که لایق اعتنا نباشد در مقابل ان بنا بر تغلیط کار بوالهوسان است
و بس اقول ثانیا قطع نظر ازین مدار استدلال ما بر اجماع مفسرین نیست و ازین جاست
که جمعی از محققین با تمسک بدعوی اجماع مفسرین نکرده اند بلکه دعوی اجماع محدثین نموده اند
و آنانکه تمسک بدعوی اتفاق مفسرین نموده اند مراد ایشان اتفاق آنها بر نقل روایت شان
نزول است در حق علی بن ابی طالب علیه السلام و اعتماد شان بر آن و اعتنا بتاویل آن و ان قالوا بعد ذلک
بما قالوا تفسیرا للقرآن بارائهم و لو کونهم الی الباطل بمقتضی مفاد بعض الروایات
الشاذة المختلفة تقربا الی ائمة الضلال بیان این اجمال و تفصیل این مقال آن است
که علامه حلی علیه الرحمه در کتاب نهج الصدق می فرماید اجمعوا علی نزولها فی علی علیه السلام و ظاهر
که ضمیر جمع راجع است بسوی محدثین بقرینه قول او و هو مذکور فی الصحاح الستة و فضل

اقول ثانیا

بر بعض پنهان از غایت وضوح این دعوی با انکارش راه نیافته کلام در دلالت آیه برین مرام بوده
و بس بخلاف آیه بلغ ما انزل که ذکر آن قریب ذکر آیهٔ انما ولیکم الله در کلام علامه حلی
علیه الرحمة واقع شده که در انجا اجماع را منع کرده است لکن عجب آنست که درین مقام در کلام
علامه لفظ اجماع هم واقع نیست حیث قال العلامة نقل الجمهور انها نزلت فی
فضل علی ع فتعقبه بقوله اما ما ذکر من اجماع المفسرین فهو باطل فان
المفسرین لم یجتمعوا علی هذا واجاب السید عنه بان المصنف لم یدع اجماع
المفسرین بل قال نقل الجمهور والمراد اکثرهم و مولانا المجلسی ره در حق الیقین فرموده
وخاصه وعامه اتفاق کرده اند بر آنکه این آیه در شان آنحضرت نازل شده حتی در جامع الاصول
از صحیح نسائی روایت کرده و سینقل الروایة بلفظها و ترجمتها و بعضی مثل فاضل شیرازی
باتفاق ارباب سیر و اجماع مفسرین موثوق القول تعبیر نموده اند و لا یقدح فیه وجود
المخالف الذی لا یوثق به مما حکاه الناصب من قول عکرمة و ابی بکر النقاش
ممن لا یوثق به و هر که مثل مولانا احمد اردبیلی علیه الرحمه دعوی اجماع مفسرین بقول مطلق
نموده مرادش یا اجماع من یوثق به است کما سلف حملا للمطلق علی المقید یا مراد او اجماع
شان است بر روایت این خبر در شان نزول و نقل و اعتماد شان بر آن و اعتنا بتاویل آن
وانه لا رادّ لها منهم الا شاک مرتاب او متعصب جاحد امر النصاب ففی الکشاف
بعد ذکر الروایة کانه کان مرجا فی خنصره فلم یتکلف لخلعه کثیر عمل یفسد بمثله
صلوته و نیز گفته فان قلت کیف صح ان یکون لعلی رضی الله عنه و اللفظ لفظ جماعة
قلت جیء به علی لفظ الجمع وان کان السبب فیه رجلا واحدا لیرغب الناس فی مثل
فعله فینالوا مثل ثوابه یا مراد آنست که اتفاق شان بر نزول آیه است در شان

...ی بن ابی طالب منفردا باشد یا مع غیره قال شارح المواقف و کونه ما ولا فی حقه علی
لاینافی شموله لغیره ایضا ممن یجوز اشتراکه معه قال ابن الحجر فی الصواعق
و زعمهم الاجماع علی ارادة علی دون ابی بکر کذب قبیح لان ابا بکر داخل فی
جملة الذین امنوا و نزولها فی حق علی لاینافی شمولها الغیره ممن یجوز اشتراکه معه او عای
آنکه مفسران اهل سنت قاطبه قایل باین معنی باشند که علی بن ابی طالب خاصة از این آیه
مراد باشد فانه لم یدع احد هینا و صرح بالخلاف السید فی الشافی حیث
قال ثم ان الامة مجتمعة مع اختلافها علی توجیهها الی علی فانهم بین قائل
انه المختص بها و قائل ان المراد بها جمیع المومنین الذین هو احدهم و خود مولانا
احمد اردبیلی نیز باختلاف مفسرین بدین نمط تصریح نموده پس مرادش از اجماع نخواهد بود
مگر یا حد و جهین مذکورین و چگونه چنین ادعائی از کسی سر زند حال آنکه در جمیع تفاسیر
متداوله اهل سنت دو قول مشهور مذکورست اول آنکه عامه مومنین مراد باشند
و هو الذی نصره اکثرهم دیگر آنکه شخص معین اعنی جناب امیر المومنین علی بن ابیطالب
علیه السلام مراد باشد و هو الذی حسبوه مرجوحا مع کونه اقوی الاقوال
من جهة الاستدلال بالروایة المتفق علیها بین الفریقین و در بعض تفاسیر
اقوال شاذه دیگر هم مذکورست و از این جاست که گفته اند که درین آیه چهار قول ست
کما صرح به الرازی فی تفسیره الکبیر و سیاتی فی العترة فی المقام هو تحقیق
الحال بحسب الروایات الواردة فی هذا المجال فاقول قدح در اجماع
بتاسی شارح تجرید اصبهانی بقول ابی بکر نقاش ثانی ابی بکر اولین رئیس نصاب و اوباش
او باش حیث قال لاترانفاقهم فان النقاش حکی فی تفسیره عن ابی جعفر

العترة فی المقام تحقیق الحال بحسب الروایات الواردة فی هذا المجال

علیه السلام انه قال المومنون المذکورون فی الآیة اصحاب النبی و
لمافیه موافقة ظاهر لفظ الجمع بروایت عکرمه مسند الهالی ابن عباس
علیه کما سلوح ان هذه الآیة نزلت فی ابی بکر که بتاسی فخر رازی آنرا مذکور
مقدوح ست اولا باینکه چنین روایات شاذه موضوعه معارض روایات
متفق علیها نمی تواند شد زیراکه روایت مزبوره که ما بآن استدلال می کنیم
امامیه متواترات ست و در کتب معتمده اهل سنت باسانید معتبره متکثره قریب
بتواتر ماثور ست و قول این ناصبی که قصه سائل و تصدق بانگشتری در حال
فقط ثعلبی بآن متفرد ست دروغ بی فروغ ست زیراکه فخر رازی در تفسیر کبیر
این حدیث را روایت کرده منها ما رواه عطا عن ابن عباس انها نزلت فی
علی بن ابی طالب ع یعنی عطا از ابن عباس نقل کرده که این آیه در شان علی بن ابی طالب
نازل شده جناب والد ماجد اعلی الله درجاته از شافعی ابن مغازلی از پنج طریق
منها عن عبد الله بن عباس قال مر سائل بالنبی و فی یده خاتم قال من اعطاک
هذا الخاتم قال ذاک الراکع و کان علی یصلی فقال الحمد لله الذی جعلها فی
اهل بیتی و سیما من تفسیر الدر المنثور مثله و این ابن عباس همان ابن عباس ست که امام
اهل سنت ابو محمد احمد بن محمد بن علی عاصمی در زین الفتی در شان او گفته ابن عباس هو الذی
هو بحر الامة حبرها و شمسها و بدرها و نیز فخر رازی از عبد الله بن سلام روایت کرده
حیث قال روی ان عبد الله بن سلام قال لما نزلت هذه الآیة قالت یا
رسول الله انا رایت علیا تصدق بخاتمه علی محتاج و هو راکع فنحن نتولاه
یعنی عبد الله بن سلام گفت هرگاه این آیه نازل شد برسول خدا گفتم که دیدم علی ع را

روایت اول فخر رازی از عطا

روایت دوم فخر رازی از عبد الله بن سلام

که تصدق کرد بانگشتر خود بر محتاجی در حالیکه رکوع کننده بود پس اعتراف بولایت او
می کنیم و فخر رازی در نقل این روایت متفرد نیست بلکه در صحاح اهل سنت نیز موجود ست
بلکه از همین راوی یعنی عبد اللہ بن سلام ابن اثیر مفصل تر در جامع الاصول و در حرز
الفداء در کتاب الفضائل در ذیل فضائل علی ابن ابی طالب روایت کرده قال اتیت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم و رهط من قومی فقلنا ان قومنا حادونا
لما صدقنا اللہ و رسولہ و اقسموا ان لا یکلمونا فانزل اللہ تعالی انما ولیکم اللہ
و رسولہ والذین امنوا ثم اذن بلال لصلوة الظہر فقام الناس یصلون
فمن بین ساجد و راکع اذا سائل یسئل فاعطاه علی خاتمہ و هو راکع فاخبر السائل
رسول اللہ فقراء علینا رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ انما ولیکم اللہ و رسولہ
والذین امنوا الذین یقیمون الصلوة و یوتون الزکوة و هم راکعون و من یتول اللہ
و رسولہ والذین امنوا فان حزب اللہ هم الغالبون و جناب الد ماجد اعلی اللہ
درجاته فی الجنان در عماد الاسلام از کتاب جمع بین الصحاح الستہ من الجزء الثالث
فی آخر ثلثہ فی تفسیر سورة المائدة من صحیح النسائی فی قولہ تعالی انما ولیکم اللہ
عن ابن سلام همین روایت را بعینہ نقل فرموده و در حق الیقین از جامع الاصول
از صحیح نسائی از عبد اللہ بن سلام ترجمہ این روایت باین عبارت ذکر کرده که آمدم
بخدمت حضرت رسول صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم و گفتم چون ما تصدیق خدا و رسول
کرده ایم قوم ما از ما کناره می کنند و با ما دشمنی می کنند و سوگند یاد کرده اند که
با ما سخن نگویند پس حق تعالی این آیہ را فرستاد پس بلال ابرای نماز ظهر اذان گفت مردم
برخواستند و مشغول نماز شدند پس بعضی در سجود و بعضی در رکوع بودند و بعضی

سوال میکردند ناگاه سائلی سوال کرد پس علی علیه السلام در رکوع انگشتر خود را
باو داد و سائل برسول خدا خبر داد که علی در رکوع این انگشتر را بمن داد پس حضرت رسول
این آیه را با آیه بعد بر خواند باز فخر رازی از ابوذر رضی الله عنه روایت کرده
حیث قال روی عن ابی ذر انه قال صلیت مع رسول الله صلی الله علیه وسلم
یوماً صلوة الظهر فسال سائل فی المسجد فلم یعطه احد فرفع السائل یده
الی السماء وقال اللهم اشهد انی سالت فی مسجد الرسول صلی الله علیه وسلم
فما اعطانی احد شیئا وعلی رضی الله عنه کان راکعا فاومی الیه بخنصره الیمنی
وکان فیها خاتم فاقبل السائل حتی اخذ الخاتم فرأی النبی صلی الله علیه
وآله وسلم فقال اللهم ان اخی موسی سألک فقال رب اشرح لی صدری الی قوله
واشرکه فی امری فانزلت قرآنا ناطقا سنشد عضدک باخیک ونجعل لکما
سلطانا اللهم وانا محمد نبیک وصفیک فاشرح لی صدری ویسر لی امری
واجعل لی وزیرا من اهلی علیا اشدد به ظهری قال ابوذر فوالله ما اتم
الرسول هذه الکلمة حتی نزل جبرئیل فقال یا محمد اقرأ انما ولیکم الله و
رسوله الی آخرها قال فهذا مجموع ما یتعلق بالروایات فی هذه المسئلة
والله اعلم و ثعلبی در تفسیر خود از سدی و عتبة بن حکم و غالب بن عبد الله نقل کرده
که اینها گفته اند که انما عنی بقوله سبحانه تعالی والذین آمنوا الذین یقیمون الصلوة
ویؤتون الزکوة وهم راکعون علی بن ابی طالب رضی الله عنه مر به السائل
وهو راکع فی المسجد فاعطاه خاتمه بعد آن گفته است اخبرنا ابو الحسن
محمد بن القاسم بن احمد الفقیه انبأنا ابن محمد عبد الله بن احمد الشعرانی انبأنا

روایت سوم فخر رازی از ابوذر رضی الله عنه

روایت چهارم ثعلبی در تفسیر خود از ابن عباس

ابو علی احمد بن علی بن زین ابناہ المظفر بن احسن الانصاری ابناء السدی بن علی الوداق
ابنا یحیی بن عبد الحمید الحمانی عن قیس بن الربیع عن الاعمش عن عبایۃ
بن الربعی قال بینا عبد اللہ بن عباس جالس علی شفیر زمزم یقول قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اذا قبل رجل متعمم بعمامۃ فجعل ابن عباس لا یقول
قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ الا قال الرجل قال رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم فقال ابن عباس سالتک باللہ من انت قال فکشف العمامۃ
عن وجہہ وقال یا ایہا الناس من عرفنی فقد عرفنی ومن لم یعرفنی فانا
جندب بن جنادۃ البدری ابو ذر الغفاری سمعت النبی بہاتین والا فصمتا
ورایتہ بہاتین والا فعمیتا یقول علی قائد البررۃ مقاتل الکفرۃ منصور من
نصرہ مخذول من خذلہ اما انی صلیت مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوما
من الایام صلوٰۃ الظہر فسأل سائل فی المسجد فلم یعطہ احد شیئا فرفع السائل
یدہ الی السماء وقال اللہم اشہد انی سالت فی مسجد رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم فلم یعطنی احد شیئا وعلی کان راکعا فاومی الیہ بخنصرہ الیمنی
وکان یتختم فیہا فاقبل السائل حتی اخذ الخاتم من خنصرہ وذلک بعین
النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وھو یصلی فلما فرغ النبی من صلوتہ رفع
راسہ الی السماء فقال اللہم ان اخی موسی سالک فقال رب اشرح لی
صدری ویسر لی امری واحلل عقدۃ من لسانی یفقہوا قولی واجعل لی وزیرا
من اہلی ہارون اخی اشدد بہ ازری واشرکہ فی امری فانزلت علیہ قرآنا ناطقا
سنشد عضدک باخیک ونجعل لکما سلطانا فلا یصلون الیکما اللہم

فانا محمد نبیک و صفیک فاشرح لی صدری ویسر لی امری واجعل لی وزیرا
من اهلی علیا اشدد به ظهری قال ابوذر فوالله ما استتم رسول الله الکلمة
حتی نزل علیه جبرئیل فقال یا محمد اقراء قال وما اقراء قال اقراء انما ولیکم الله
ورسوله والذین امنوا الذین یقیمون الصلوة ویؤتون الزکوة وهم راکعون
واین ابوذر همان ابوذر ست که در جامع الاصول از انس از رسول مقبول
در شان او روایت کرده ما اظلت الخضراء وما اقلت الغبراء اصدق لهجة
من ابی ذر اشبه عیسی فی ورعه قال عمر افنعرف له ذلک یا رسول الله
قال نعم فاعرفوا اخرجه الترمذی و مولانا المجلسی علیه الرحمه ملخص این روایت در
حق الیقین باین عبارت نوشته که ثعلبی در تفسیرش روایت کرده است که روزی ابن عباس
بر کنار چاه زمزم نشسته بود و حدیث نقل میکرد ناگاه ابوذر رضی الله عنه حاضر شد
و گفت ایها الناس منم ابوذر غفاری شنیدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله باین
دو گوش والا کر شود و دیدم باین دو چشم والا کور شود که میگفت علی قاید و پیشوای
نیکو کاران ست کشنده کافران ست یاری کرده شده است هر که او را یاری کند و مخذول است
هر که او را یاری نکند بدرستی که من نماز کردم در روزی از روزها با رسول خدا صلی الله علیه
واله نماز ظهر را پس سائلی در مسجد سوال کرد کسی باو چیزی نداد سایل دست بسوی
آسمان بلند کرد و گفت خداوندا گواه باش که من سوال کردم در مسجد رسول خدا و کسی
چیزی بمن نداد و دران حال علی در رکوع بود پس اشاره کرد بسوی سائل بانگشت
کوچک دست راستش و پیوسته انگشتر در ان انگشت میکرد و سائل آمد و انگشتر را
از انگشت آنحضرت گرفت و حضرت رسول نیز در نماز بود و آنرا مشاهده نمود

نزیہ روایت ابن عباس از حق الیقین

چون از نماز فارغ شد سر بسوی آسمان بلند کرد و گفت خداوندا برادرم موسی
از تو سوال کرد و گفت پروردگارا سینه مرا گشاده گردان و آسان گردان برای من
کار مرا و بکشا گرهی را از زبان من که بفهمند سخن مرا و بگردان از برای من وزیری از اهل من
که آن هارون است محکم گردان بآن بازوی مرا و شریک گردان او را در کار من پس تو
دعای او را مستجاب گردانیدی و با او خطاب کردی که بزودی محکم گردانم بازوی ترا
به برادر تو و برای شما هر دو سلطنتی و استیلائی بدهم خداوندا منم محمد پیغمبر تو و برگزیده
خداوندا پس بگشا برای من سینه مرا و آسان گردان برای من کار مرا و بگردان برای من
وزیری از اهل من که او علی است محکم گردان باو پشت مرا ابو ذر گفت هنوز سخن
آنحضرت تمام نشده بود که جبرئیل نازل شد از جانب خداوند جلیل و گفت یا محمد
بخوان پس این آیه را بر آنحضرت خواند و در تفسیر زاهدی مسطور است قال مجاهد
نزول الایة فی حق علی تصدق بخاتم فضة وهو راکع قال ابن عباس
وقال ان بلالا اذن بصلوة الظهر فخرج النبی والناس یصلون فاذا
مسکین یطوف و یسأل الناس فدعاه النبی وقال هل اعطاک احد
شیئا فقال نعم قال ماذا قال خاتم فضة قال من اعطاک قال ذاک الرجل
القائم فنظر الیه النبی فاذا هو علی فقال علی ای حال اعطاک فقال
اعطانی وهو راکع فنزلت الایة یعنی مجاهد گفته است که نزول آیه در حق علی
بن ابیطالب است که تصدق کرد آنحضرت بانگشتر نقره در حالی که مشغول برکوع بود
و گفته است این را ابن عباس و گفته است بدرستی که بلال اذان گفت از برای نماز ظهر
پس حضرت رسول خدا بیرون آمد و مردم نماز میکردند پس ناگهان یک مسکینی در آمد

در تفسیر زاهدی از مجاهد نقل شده

که از مردم سوال میکرد پس طلبید او را رسول خدا و فرمود آیا داد کسی بتو چیزی را پس
سائل گفت بلی فرمود چه چیز گفت انگشتر نقره فرمود که داد بتو عرض کرد همین مرد
که ایستاده است پس نگاه فرمود بسوی او ناگهان دید که او علی بن ابی طالب است
پس فرمود که در چه حالی بتو انگشتر را داد گفت در حالیکه در رکوع بود پس این آیه نازل شد
و امام زاهد بعد ازین گفته آیه دلالت دارد بر اینکه صدقات مندوبه را زکوة می توان گفت
و سیوطی در تفسیر در منثور گفته قوله تعالی انما ولیکم الله و رسوله الآیة اخرج
الخطیب فی المتفق والمفترق عن ابن عباس تصدق علی بخاتم و هو راکع فقال النبی
صلی الله علیه و سلم من اعطاک هذا الخاتم قال ذلک الراکع فانزل الله
فیه انما ولیکم الله و رسوله الآیة و اخرج عبد الرزاق و عبد بن حمید
و ابن جریر و ابو الشیخ و ابن مردویه عن ابن عباس فی قوله انما ولیکم الله و رسوله
الآیة قال نزلت فی علی بن ابی طالب و اخرج الطبرانی فی الاوسط و ابن مردویه
عن عمار بن یاسر قال وقف بعلی سائل و هو راکع فی صلوة تطوع فنزع خاتمه
فاعطاه السائل فاتی رسول الله فاعلمه ذلک فنزلت علی النبی هذه الآیة
انما ولیکم الله و رسوله والذین آمنوا الذین یقیمون الصلوة و یؤتون الزکوة
و هم راکعون فقرأها رسول الله صلی الله علیه و سلم علی اصحابه ثم قال
من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و اخرج
ابو الشیخ و ابن مردویه عن علی بن ابی طالب قال نزلت هذه الآیة علی
رسول الله صلی الله علیه و سلم فی بیته انما ولیکم الله و رسوله الی آخر الآیة
فخرج رسول الله صلی الله علیه و سلم و دخل المسجد و جاء الناس یصلون

سیوطی در در منثور بچند طریق روایت کرده

بين راكع وساجد وقام يصلي فاذا سائل فقال يا سائل هل اعطاك احد شيئاً
قال لا الا ذاك الراكع لعلي بن ابي طالب اعطاني خاتمه واخرج ابن ابي حاتم
وابو الشيخ وابن عساكر عن سلمه بن كهل تصدق علي بخاتمه وهو راكع
فنزلت انما وليكم الله ورسوله الاية واخرج ابن جرير عن مجاهد في قوله
انما وليكم الله ورسوله الاية نزلت في علي بن ابي طالب تصدق وهو راكع
واخرج ابن جرير عن السدي وعينيه بن حكم مثله واخرج ابن مردويه
من طريق الكلبي عن ابي صالح عن ابن عباس قال اتى عبد الله بن سلام ورهط
معه من اهل الكتاب نبي الله عند الظهر فقالوا يا رسول الله ان بيوتنا
قاصية لا نجد احداً يجالسنا ويخالطنا دون اهل هذا المسجد وان
قومنا لما راونا قد صدقنا الله ورسوله وتركنا دينهم اظهروا العداوة
واقسموا لا يخالطونا ولا يواكلونا فشق ذلك علينا فبيناهم يشكون
ذلك الى رسول الله صلى الله عليه وسلم اذ نزلت هذه الاية على رسول الله
صلى الله عليه وسلم انما وليكم الله ورسوله والذين امنوا الذين يقيمون الصلوة
ويوتون الزكوة وهم راكعون ونودي بالصلوة صلوة الظهر وخرج رسول الله
صلى الله عليه وسلم الى المسجد والناس يصلون بين راكع وساجد وقائم
وقاعد واذا مسكين يسال فدخل رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال
اعطاك احد شيئا قال نعم ذاك الرجل القائم قال على اي حال
اعطاك قال وهو راكع قال وذلك علي بن ابي طالب فكبر رسول الله
صلى الله عليه واله وسلم عند ذلك وهو يقول ومن يتول الله ورسوله

والذین امنوا فان حزب الله هم الغالبون و اخرج الطبرانی و ابن مردویه و ابو نعیم
فی المعرفة عن ابی رافع قال دخلت علی رسول الله صلی الله علیه و سلم و هو
نائم او یوحی الیه فاذا حیة فی جانب البیت فکرهت ان ابیته علیها فاوقظ
النبی صلی الله علیه و سلم و خفت ان یکون یوحی الیه فاضطجعت بین الحیة
و بین النبی صلی الله علیه و سلم لئن کان منها سوء کان لی دونه فکنت ساعة
واستیقظ النبی صلی الله علیه و سلم و هو یقول انما ولیکم الله و رسوله
والذین امنوا الذین یقیمون الصلوة و یؤتون الزکوة و هم راکعون الحمد
لله الذی اتم لعلی نعمته و هنیاله الفضل الذی اتاه و اخرج ابن مردویه
عن ابن عباس قال کان علی بن ابی طالب قائما یصلی فمر سائل و هو راکع فاعطاه
خاتمه فنزلت هذه الایة انما ولیکم الله و رسوله والذین امنوا و ازین جاست
که آخوند علیه الرحمه در حق الیقین فرموده و سنیان بسندهای بسیار و فخر رازی به سه سند
اول بلکه بسه سند و زمخشری و بیضاوی و نیشاپوری و ابن السبیع و واحدی و واقدی
و سمعانی و بیهقی و نطنزی و صاحب مشکوة و مولف مصابیح و سائر مفسران
و محدثان خاصه و عامه از سدی و مجاهد و حسن بصری و اعمش و عتبه بن ابی حکیم و غالب
بن عبدالله و قیس بن الربیع و عبایة بن ربعی و ابن عباس و ابو ذر و جابر و غیر ایشان
روایت کرده اند و حسان شاعر و غیر او بنظم آورده اند فاضل شیرازی در
سفینة النجاة نوشته که در روایت اخطب خوارزم مذکور است که در آن روز حسان
بن ثابت درین باب شعری چند گفته و آن شعرها را در مناقب خود آورده و دو بیت
از آن میانها این است فانت الذی اعطیت اذ کنت راکعا فدتک نفوس القوم

یا خیر راکع فانزل فیك الله خیر ولایة و بینها فی محکمات الشرایع و از آنچه گفتیم
واضح شد که غرض شیعیان باتفاق مفسران و محدثان به روایت نزول این آیه است در شان
امیر مومنان ع خاصة قائل شدن کافه شان باراده آنحضرت بر وفق روایت کلا ان اکثرهم
قائلون خلافا لما روی فی الصحاح و ما یجد حذو هام الکتب المعتبرة بانها
فی شان المومنین کلهم و فخر رازی در تفسیر کبیر گفته که درین آیه دو قول است اول آنکه مراد
عامه مومنین اند و بنا برین از راکعون خاضعون بجمیع اوامر الله و نواهیه مراد اند و زمخشری
در کشاف گفته است وهم راکعون الواو فیه للحال ای یعملون ذلك فی حال الرکوع
وهو الخشوع والاخبات والتواضع لله اذا صلوا واذا زکوا وقیل هو حال من
یؤتون الزکوة بمعنی یؤتونها فی حال رکوعهم فی الصلوة وانها نزلت فی علی
حین سأله سائل وهو راکع فی صلوته فبذل له خاتمه کانه کان مرجا فی خنصره
فلم یتکلف لخلعه کثیر عمل تفسد بمثله صلوته فان قلت کیف صح ان تکون لعلی
رضی الله عنه واللفظ لفظ جماعة قلت جیء به علی لفظ الجمع وان کان
السبب فیه رجلا واحدا لیرغب الناس فی مثل فعله فینالوا مثل ثوابه ولینبه
علی ان سجیة المومنین یجب ان یکون علی هذه الغایة من الحرص علی البر
والاحسان و تفقد الفقراء حتی ان لزهم امر لا یقبل التاخیر وهم فی الصلوة
لم یؤخروه الی الفراغ منها و باز فخر رازی گفته که قول دوم آنست که شخصی خاص معین است و آیه
و قائلان باین قول اختلاف کرده اند پس اول اقوال آنست که عکرمه روایت کرده است
که این آیه در شان ابی بکر نازل شده دوم آنکه در شان علی بن ابی طالب ع نازل شده
اقول فخر رازی و زمخشری چنانکه می بینی قول اول را که در دو آیه است جمع حق عامه

مومنین بر دیگر اقوال مقدم داشته اند و قد تبعهما ابن حجر حیث قال وکذلک نقل بعضهم
الاجماع علی نزولها فی علی فقد قال الحسن و ناهیک به جلالة و امامة
انها عامة و یوافقه ان الباقر علیه السلام قال فی جواب من سأله هل نزلت الآیة فی علی
علی منهم انتهی کلامه و قد اقتفاهم الناصب فاضل شیرازی در جواب ابن حجر گفته
آنچه حاصل آن این است که اوّلاً نسبت این قول الحسن ثابت نیست و ثانیاً بر تقدیر تسلیم برابر
اجماع مفسرین و روایات محدثین سخن یک کس چه اعتبار دارد و ثالثاً حال حسن نسبت
بعلی بن ابی طالب علیه السلام مختلف فیه است چه جمعی او را از دشمنان علی میدانند بواسطه
سخنی چند ناشایسته که از او مشهور است و ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه گفته است
که او از کسانی است که دشمن علی بودند و مذمت آنحضرت می نمودند و روایت کرده
از حماد بن سلمه که حسن بصری گفت اگر علی در مدینه نان خشک میخورد بهتر می بود برای او
از آنچه مرتکب آن شد دیگر گفته که او از جمله آنان بود که اختیار نکردند همراهی آنحضرت
دیگر گفته که مرویست که حسن وضو می ساخت و از وسواس آب بسیار میریخت آنحضرت او را
بر این امر سرزنش فرمود گفت آن خونهای مسلمانان که امیرالمؤمنین ریخت زیاده از این بود
آنحضرت فرمود بد آمد ترا از آن کار من حسن بصری گفت آری پس علی گفت همیشه آزرده
و دلگیر باشی **اقول** و آثار و آیتی که ابن حجر و فاضل ناصب بروایت مجروحین از حضرت
ابی جعفر محمد بن علی الباقر نقل کرده پس حالش عنقریب منضح خواهد گردید لنقدم قبل
ذلک ما یکشف باجمالها عن سوء حالها **فاقول** و الجواب عما قاله الفاضل
الناصب و اسلافه و کیفما کان تعصبات این فرقه مخالفین جاحدین فضائل اهل البیت الطاهرین
بنظر انصاف باید دید که روایات متفق علیها را که خود باسانید کثیره روایت کرده اند

پس پشت انداخته حجة الفضیله علی بن ابی طالب ع گاهی جمیع مومنین را مورد نزول آیه
قرار میدهند و گاهی ابوبکر را خاصة مورد نزول آیه قرار میدهند و اقوال شاذه
منکره را مثل قول ابوبکر ثانی ملقب بنقاش و عکرمه رئیس النصاب را سند خود می آرند
و حال آنکه هرگاه اخبار فضیلت اهلبیت علیهم السلام را بروایت بعض شیعیان می شنوند
مبادرت بتکذیب آن می نمایند چنانکه شیخ رحمة الله سند از علمای عامه را امارات
وضع اخبار ذکر کرده منها کون الراوی رافضیا مثلا والحدیث فی فضائل
اهل البیت او فی ذم من حاربهم و خود اخبار اهلسنت را در فضائل صحابه عامة و خاصه
ابی بکر اگرچه بعض اهلسنت بآن متفرد باشند معول علیه می پندارند حال آنکه اگر شیعه را
متهم بکذب در فضائل بسبب محبت اهلبیت میدانند اهلسنت خصوصا خوارج و نواصب را متهم
بوضع در فضائل ثلثه بمحبت آنها بطریق اولی خواهند بود و لما اقترن ذلک
فیهم باسباب من الرهبة والرغبة لریاسة خلفاء الجور والناس علی دین
ملوکهم و در کافی کلینی از سلیم بن قیس هلالی روایت است که عرض کردم بخدمت جناب امیر المؤمنین
علیه السلام که من شنیدم از سلمان و مقداد و ابی ذر چیزی را از تفسیر قرآن و احادیث رسول خدا
مغایر آنچه در دست مردم است و از آنجناب شنیدم تصدیق روایات سلمان و نظرا ایش
و دیدم در دست مردم اشیای کثیره از تفسیر قرآن و اخبار منسوبه به پیغمبر خدا و آنحضرت
حکم بخلاف آن می فرمایند و اعتقاد آن دارند که همه آن باطل است آیا گمان می فرمائید
که مردم بر رسول خدا ص دیده و دانسته دروغ بسته اند و برای خود قرآن را تفسیر
کرده اند پس حضرت امیر ع متوجه شد بمن و فرمود که پرسیدی پس بیاب که بفهمی جواب را است در د
مردم حق است و باطل و راست و دروغ و ناسخ و منسوخ و عام و خاص و محکم و متشابه

وحفظ و وہم و بتحقیق کہ دروغ بستہ شد بر رسول خدا در عہد آنحضرت تا آنکہ ایستاد
و خطبہ خواند و فرمود ایها الناس قد کثرت علی الکذابة فمن کذب علی متعمدا
فلیتبوء مقعده من النار و بعد ازان دروغ بستہ شد بر آنحضرت بعد عہد آنحضرت
وانما اتاکم الحدیث من اربعة لاخامس لهم اول مردیست کہ منافق بوده است
بظاهر اسلام را اظهار کرده و بتصنع میخواست کہ ابی را بر بی کار آرد نہ ورد دروغ بستن
براو گناهی می پنداشت و نہ حرجی برای خود در ان می انگاشت پس اگر مردم میدانستند کہ
این مرد منافق است و کذاب است او چیزی را قبول نمیکردند و باور نمیکردند ولکنهم قالوا
هذا قد صحب رسول الله ص این کس بصحبت رسول خدا رسیده و آنجناب را دیده و
روایات را بگوش خود شنیده پس چنین گمراهی خورده باقوال او گرویدند در حالی کہ
نمی شناختند و حال آنکہ خبر داده بود حق تعالی پیغمبر خود را بانچہ خبر داده بود و وصف
نموده بود آنها را بانچہ وصف نموده بود فقال عز وجل واذا رأیتهم تعجبک
اجسامهم وان یقولوا تسمع لقولهم ثم بقوا بعده فتقربوا الی ائمة الضلال
والدعاة الی النار بالزور والکذب والبهتان فولوهم الاعمال وحملوهم علی
رقاب الناس واکلوا بهم الدنیا وانما الناس مع الملوک والدنیا الا من
عصمه الله فهذا احد الاربعة انتهی قدر الحاجة من کلامه و این امریست
واضح کہ قطع نظر از روایات عقل هم حکم بآن میکند و تجربہ بآن شاهد است و اهل سنت هم
در اسباب وضع مثل آن ذکر کرده اند شیخ اهلسنت رحمة الله سنده در مختصر تنزیه الشریعه
در اصناف وضاعین مینویسد الصنف الخامس اصحاب الاغراض الدنیویة کالقصاص
واصحاب الامراء و قصه غیاث مع المهدی کہ خود هم بان اشاره نموده شاهد است بران

ونیز از اصناف وضاعین اصحاب اهوا و بدع را شمرده قال فهم وضعوها نصرة لمذاهبهم
وثلبا لمخالفیهم پس اگر اهل سنت و نواصب امت برای نصرت مذهب خود بی سند واضح
و دلیلی لایح ادعای نزول آیهٔ کریمه در حق ابی بکر باسباب مزبوره نمایند لایق اصغا
نخواهد بود بالخصوص هرگاه علمای نحله شان در روایات چنین راویان بلکه همین
راویان جامهٔ عیاقدح وجرح نموده باشند پس مخفی نماند که فاضل ناصب در معارضه
روایات متفق علیها روایت ابوبکر نقاش را ذکر نموده حالش اینست که ابن خلکان
در وفیات الاعیان علی ما نقل عنه جماعة من الاعیان در بیان حال این کور موصلی
که اسما و وصفا بابی بکر مناسبتی دارد گفته ابوبکر محمد بن الحسن المقری المعروف
بالنقاش الموصلی الاصل البغدادی المولد والمنشأ کان عالما بالقرآن
و فی حدیثه مناکیر باسانید مشهورة وقال البرقانی کل احادیث النقاش
مناکیر ولیس فی تفسیره حدیث صحیح و ذکر فی وجه تسمیة بالنقاش انه
نسبة الی من ینقش السقوف والحیطان وکان ابوبکر المذکور فی مبدء
امره ممن یتعاطی هذه الصناعة فعرف بها وقال انه توفی یوم الثلثا
ودفن یوم الاربعا لثلاث خلون من شوال سنة اثنین وخمسین وثلثمائة
انتهی مختصرا و بعضی افاضل از تاج الدین عبدالوهاب سبکی از طبقات شافعیه
در ترجمهٔ همین ابی بکر نقاش نقل کرده ومن تصانیفه کتاب شفاء الصدور
فی تفسیره وفیه موضوعات کثیرة ضعفه قوم انتهی مختصرا و نیز فرموده است
که شیخ جلال الدین سیوطی در رسالهٔ مسماة بفواید کامنه بعد ذکر نقاش گفته
قال الذهبی فی المیزان صار شیخ المومنین فی عصره علی ضعف فیه

قدح و جرح روایت ابو بکر نقاش

وحدث بمناکیر و قال ابن الشیرازی انه لیس بثقة پس هرگاه محققین اهل سنت حالش باین عنوان نوشته باشند ذکر روایت مختلقه او که نسبت داده است آنرا بامام محمد باقر علیه السلام و حاشاه عن ذلک الا لتقیه لما ثبت من مذهبه بالحق و روایت عکرمه دروغگو از ابن عباس و هو ممن کان یکذب علیه کما سیاتی در مقابل روایات سیوطی و شیخ الاسلام اهل سنت باسانید متعدده از ابن عباس که از روایات متفق علیها بین الفریقین ست ستم بر جان انصاف کردن ست و حدیث ترجیح تقدیم جرح بر تعدیل مختص ست بتعادل هر دو قول و آن درین مقام مفقود ست با آنکه قول بعضی اهلسنت درباره ثعلبی که او حاطب اللیل ست صریح در جرح نیست و نسبت استعطار روایت او از پایه اعتبار بقاطبه اهل سنت بعید از اعتبار قال اخی المعظم دام ظله المکرم تبین بنظر انصاف باید دید که ثعلبی که ممدوح ابن خلکان ست نظر بروایت متضمنه ولایت حضرت امیر علیه السلام حاطب اللیل باشد و نقاش بدقماش که بسا مناکیر روایت میکند ممدوح باشد بمقتضای ثبت العرش ثم انقش اول ممدوحیت نقاش و صحت روایاتش ثبت باید نمود بعد از آن بنقوش بیهوده اش استدلال باید کرد آری چون ملکنی با بو بکر بوده نزد شاه صاحب معتمد باشد لکن بروایت ابو بکر جوهری در باب فدک نیز اعتماد باید کرد و فرقی که از جوهری تا بنقاش ست پوشیده نیست اقول کیفما کان استناد بروایت ابی بکر نقاش و عکرمه سر کرده خوارج او باشش از قبیل استشهاد الثعلب بذنبه است و لایق اصغا نیست و حق اینست که حدیث ابو بکر بر حضرت امام ابو جعفر علیه السلام و روایت عکرمه بر ابن عباس مفتری ست و بر تقدیر تنزل محمول بر تقیه از خلفای جور بنی امیه در کتاب کافی کلینی

اصغا نیست که ... نمیتوان کرد

مذکورست که ابو بکر مسروق که یکی از اصحاب حضرت امام جعفر صادق عم بود بخدمت آنحضرت عرض کرد که من با مردم گفت وگو می کنم و بر اثبات حقیت مذهب بر ایشان احتجاج می نمایم بقول خدای تعالی شانه عز وجل انما ولیکم الله ورسوله الذین امنوا الذین یقیمون الصلوة ویؤتون الزکوة وهم راکعون ایشان در جواب گویند که این آیه در شان قومی از مسلمین نازل شده پس نگذاشتیم آنچه مرا معلوم بود از گفت گو درین آیه و شبهه آن مگر آنکه ذکر کردم لکن ایشان ساکت نشدند حضرت امام جعفر صادق عم فرمود که هر گاه این معنی واقع شده است پس دعوت کن ایشان را بسوی مباهله گفتم چگونه مباهله کنم پس آنحضرت کیفیت مباهله را بیان فرمود راوی می گوید پس قسم بخدا که نیافتم احدی را از مخالفین که اجابت این معنی نموده باشد و روایت عکرمه به نزول این آیه در خصوص ابی بکر اغرب اشیاست و بلا شک از جملهٔ احادیث مکذوبه است وکم قد وضعوا من الاخبار فی فضیلة ابی بکر قال السیوطی حدیث ان الله اتخذ لابی بکر فی اعلا علیین قبة من یاقوتة بیضاء معلقة بالقدرة الی آخره وفیه محمد الازدع والحمل فیه علی الازدع وهو ما صنعت یداه هو کذاب یضع الحدیث وعصمی موسی یلقفما یافکون وحدیث ابن عباس لما نزلت اذا جاء نصر الله الحدیث وفیه ان الله جعل ابا بکر خلیفتی علی دین الله و آخره فاطاعوه والله فرشدوا ولا یصح وفیه عمر الکردی ویبطله الحدیث الصحیح و دلیل بر موضوع بودن این روایت آنست که عکرمه راس و رئیس خوارج بود کما نقل بعض الافاضل عن الشهرستانی قال و بهمین جهت مسلم در صحیح خود از وی روایت نیاورده و ایضا روایت او بتصریح بعضی محققین اهل سنت از پایهٔ صحت ساقط بود و بعض افاضل از تهذیب الکمال فی اسماء الرجال در ترجمهٔ همین عکرمه

کیفیت روایت ... عکرمه ...

نقل کرده قال الحاکم احتج بحدیثه الائمة القدماء لکن بعض المتاخرین اخرج حدیثه عن حیز الصحاح و بالاتر از همه این ست که جوپچ خدا صد انداره جمع از محققین اهل سنت تصریح بتکذیب عکرمه نموده اند بلکه او را بکذاب ملقب ساخته اند و این امارتی ست واضح بر موضوع بودن روایت او وقال السندی وللوضع امارات منها ان یصرح بتکذیب راویه جمع کثیر یمتنع فی العادة تواطؤهم علی الکذب و ما بحمد الله تکذیب او بگواهی جمع کثیر باثبات میرسانیم فقد نقل الفاضل المزبور سعید مشکور عن جماعة من الجمهور تکذیبه بالکذاب تلقیبه منها انه قال مسلم بن ابراهیم عن الصلت بن دینار انی سمعت المجنون قال سالت محمد بن سیرین عن عکرمة قال ما یسوئنی ان یکون من اهل الجنة ولکنه کذاب و منها انه قال وهب بن خالد سمعت یحیی بن سعید الانصاری و ایوب ذکرا عکرمة فقال یحیی کان کذابا و قال ابوبکر الاسمعیلی عن هشام بن عبد الله بن عکرمة المخزومی سمعت ابن ذئب یقول رأیت عکرمة مولی ابن عباس و کان غیر ثقة و عن الاصمعی بن ابی الزیاد مات کثیر و عکرمة مولی ابن عباس فی یوم واحد فشهد الناس جنازة کثیر و ترکوا جنازة عکرمة قال الواقدی قال خالد بن القاسم عجب الناس لاجتماعهما فی الموت واختلاف رایهما عکرمة یظن انه یری رای الخوارج یکفر بالبیطرة و کثیر شیعی یؤمن بالرجعة و نقل عن ابن خلکان انه قد تکلم فیه الناس وانه کان یری رأی الخوارج و قال عبد الله بن الحرب دخلت علی ابن عبد الله بن عباس عکرمة علی بابه مکتف کتافا فقلت اتفعل هذا بمولاکم فقال ان هذا یکذب علی ابی و از صاحب طبقات نقل کرده که او در ترجمه اش می گوید کهٔ وی

شارک عکرمه

امارت وضع حدیث مع تکذیب راوی

دد

الآیة الاولی

در جمیع علوم ید طولی داشت جز آنکه متهم برائی خوارج بود و آن رای باطل را بسوی مولای
خود نیز نسبت میکرد و آن کذبی بود که بر ابن عباس می بست بنا برین در معرض جرح
و تزییف ائمه اعتماد امام مالک و یحیی بن سعید انصاری بر وی انکار بلیغ دارند
و از عبد الله بن عمر منقول ست که اگر برای باطل حروریه قایل نمی شد هر آئینه
حدیث وی عالی بود و می شایست در طلب روایت از وی انزد و رنج سفر کشید
و از قول کرمانی شارح صحیح بخاری نقل فرموده آنچه محصلش اینست که او گفته که
وجه اول در طعن بر عکرمه که اشد وجوه است این ست که از ابن عمر مرویست که گفت
بنافع لا تکذب علینا کما یکذب عکرمة علی ابن عباس و روایات عدیده
درین خصوص ذکر کرده بعد از آن گفته است که وجه ثانی طعن ست در عکرمه باختیار
رای خوارج پس ابن سمیعه از اسند محمد بن عبد الرحیم نقل کرده که آواز عکرمه
غضبناک بود و بعلت آنکه عکرمه بر نجده حروری وارد شد پس شش ماه نزد وی
رحل اقامت انداخت ثم رجع الی ابن عباس فقال قد جاء العبد قال فکان
یحدث برای نجدة و قال کان یحدث اول من حدث رای الصفریة وقال
الجوزجانی قلت لاحمد بن حنبل اکان عکرمة اباضیا فقال انه یقال کان صفریا
وقال ابو طالب عن احمد کان یری رای الخوارج الصفریة و عنه اخذ اهل افریقیة
وقال علی بن المدینی یقال انه کان یری رای نجدة الی ان قال ولاجل
هذا ترکه مالک وقال مصعب الزبیری انه کان یری رای الخوارج و زعم ان
عبد الله بن عباس کان علی هذا المذهب الی غیر ذلک مما یدل علی اصراره
علی تلک الطریقة الخبیثة و اخذ اقوام من الخوارج عنه الحدیث الذی

یدلّ علی تصدیق ما قال صاحب الملل والنحل وعلی تکذیبه فی روایاته کما سلف
عن غیره ایضاً و در وجه ثالث گفته وکان یاتی الامراء یطلب منهم ولم یترک موضعاً
الا خرج علیه قال انه قال ابو نعیم قدم علی الوالی باصبهان واجازه بثلثة الاف
دراهم قال هذا جمیع ما قیل فیه من القدح واین هم از امارات وضع ست زیرا که سندی
نوشته ست الصنف الخامس اصحاب الاغراض الدنیویة کالقصاص واصحاب الامراء
پس الحال اهل سنت اختیار دارند خواسته باشند عکرمه را دروغ گو بگویند و از روایت
نزلت الآیة فی ابی بکر دست بشویند واگر خواسته باشند جمع کثیر از مشایخ خود را
در تکذیب عکرمه کاذب پندارند به هر طرف که شود کشته سود اسلام ست لکن شق اول
نزد هر عاقل متعین ست زیرا که در شان ابی بکر در هیچ روایتی بغیر روایت عکرمه در حقیقت
روایت نیست بلکه ادعای[1] بحت[2] و افترا[3] و بهت[4] ست و در کتابی از کتب خاصه و عامه منقول نشده
که ابی بکر تصدق بانگشتر در حال رکوع نموده باشد و بگوش هیچ بشر نخورده که چنین
حکایتی رو داده باشد بلکه قول عکرمه هم مصرح بان نیست لجواز ارادته الخضوع
من الرکوع کما حمله علی ذلک اهل نحلته بالنسبة الی المؤمنین کافة آری صدوق
علیه الرحمه در حق عمر بن الخطاب روایتی نقل فرموده بقوله روی عن عمر بن الخطاب
انه قال والله تصدقت باربعین خاتماً وانا راکع لینزل فیّ ما نزل فی
علی بن ابی طالب فما نزل یعنی عمر بن خطاب گفت قسم بخدا که من چهل انگشتر در حال
رکوع تصدق نمودم باین امید که نازل شود در باره من آنچه نازل شد در حق علی
بن ابی طالب پس چیزی نازل نشد لکن چه سود که نقد مقصود بکف نیاورده واحدی
از مخالف و موالف ادعای نزول آیه هم در حق او نکرده گویا این مرد سفیه چنین گمان داشت

[1] ادعا بالکسر و تشدید دال دعوی کردن والادعاء عیب کردن ۱۲
[2] بحت بالفتح صرف ۱۲ فالصحیح صرف دروغ
[3] افترا دروغ بر کسی بستن ۱۲
[4] بهت بالفتح دروغ بستن و بالضم دروغ بستن ۱۲

که محض دادن انگشتر علت تامه نزول آیه وافی هدایه بود و این قدر نفهمید که خلوص نیت در
طاعات و عبادات معتبر هست تصدق همان هست که مقرون به نیت قربت باشد
نه آنچه مشتمل بر قصد فاسد و جلب منفعت و حسد و عداوت و مقابله پیشوای اهت باشد
آیا بگوشش نخورده بود قول او تعالی انما یتقبل الله من المتقین پس چنین نیت
فاسد به آرزوی محال گردن دراز کردن ثمره بغیر ندامت نداشت و لطیف تر آنست
که بعضی نقل کرده اند که صاحب خصائص محمد بن طبری از علمای اهل سنت بتقلید
پیشوای خود گفته که من چهل مرتبه در حالت رکوع انگشتری خود را در راه خدا
باین آرزو و تمنا تصدق نمودم تا در شان من هم آیتی که در شان امیر مومنان نازل شده
نازل شود لکن هیچ آیه نازل نشد و نعم ما قیل هرگاه چنین کسان در ایام قطع
نزول وحی همچنین آرزوها که مشعر بلاهت و سفاهت بل کفر هست بدل داشته باشند
اسلاف اینها که هرگونه طامع و راغب مال و عزت دنیا بودند چگونه ساعی این مقصد
نباشند و آرزو نکنند که صحبت ظاهری پیغمبر را دریافته بودند مگر حیف آنست
که نقصان اسلاف او و مابعدش از خفت عقول آنها واقع شد و هیچ فائده مترتب
نگشت **اقول** گویا جرات داده است اینها را قول زمخشری که در توجیه صیغه
جمع گفته که اگرچه آیت در شان علی بن ابی طالب نازل شده لکن صیغه جمع برای آن
نازل گشته که هر کس که مثل عملش بجا آرد بمثل ثوابش فائز شود لکن این قدر نفهمید
که از مماثلت تا مماثلت به فرق از آسمان تا زمین هست مماثلت حقیقیه آنست که
در نیت صادقه و عمل خالص باشد و آن البته باعث قبول عمل و فوز بثواب
بی حساب است و مصداق آن ائمه اهل بیت علیهم السلام اند و هو السر فی صیغة الجمع

منتهی الارب

کما سینکشف و دیگر مماثلتی کہ در حمل بہ نیت فاسدہ باشد زیراکہ اگرچہ دریں صورت
مماثلت ظاہری متحقق باشد لکن ھذا مما یضرب بہ علی صاحبہ و یکون
وبالا علیہ و ازیں روایات لایح گردید کہ فضیلتی کہ ازیں آیہ مستفاد می شود بمثابہ
در نظرہا واضح بود کہ ہر یک از اسلاف اہل سنت در آرزوی تحصیل آن بسر می برد
لکن اخلاف اہل سنت در صدد ابطال این فضیلت برآمدہ کمر ہمت را در تلافی ندامت
بران بستہ اند کہ دلالت آیہ در حق وصی نبی مختار را از پایہ اعتبار ساقط گردانند بلکہ این
عمل خیر را در آیہ نقص و ضیر جلوہ گر سازند و ازینجاست کہ فخر رازی در تفسیر کبیر
و عبد العزیز دہلوی در تحفہ مسروقہ بتقلید نصر اللہ کابلی در نقض و دلالت آیہ
و اثبات نقص العیاذ باللہ برای علی بن ابی طالب کوشیدہ اند و سیلوح
عما قریب و کیفما کان حکم نزول آیہ در شان ابی بکر کما زعمہ عکرمہ و متابعوہ کما قال
اخی المعظم اوام ظلہ المکرم اعجب العجاب است چہ اولا ایمان شان و ثانیا عدم ایتای
زکوۃ در حال رکوع و اقامت صلوۃ بر وجہ مشروع معلوم ست و بمرتبہ شیوع
پس حکم بارادہ ایشان از قبیل تحریف کلام از مواضع آنست انتھے قولہ
و محدثین اہل سنت قاطبۃ ثعلبی و روایات او را بجوی نمی شمارند و اورا حاطب
لیل قرار دادہ اند کہ در رطب و یابس تفرقہ نمی کند الخ اقول فما نقموا منہ
الا لکونہ دماہرومی لروایات المطابقۃ لروایات الفرقۃ الحقۃ الامامیۃ
فی فضایل الاہل البیت لعدم تعصبہ و الا فکونہ من مشایخ اہل السنۃ
المعتبرین مما لا یخفی علی ذی حجی و ازینجاست کہ روایت عکرمہ از ابن عباس
افتراء علیہ در تفسیر خود مطابق روایات اہل سنت نیز ذکر کردہ و روایت عبد الملک را

کیفیت روایت ثعلبی

قال سألت اباجعفر عليه السلام عن قوله تعالى انما وليكم الله قال هم المؤمنون قلت فان
اناسا يقولون هو علي قال فعلي من الذين آمنوا هم در كتاب خود آورده و آثار و آيات و
ابوذر رضي الله عنه پس قريب بهمان روايت كه ثعلبي نقل كرده از تفسير كبير رازي نيز آنفا
منقول گشته پس تفرقه در ميانه او و ديگر اهل سنت چه باشد كه او حاطب ليل باشد و ديگران
اگر از چنين روايت ابوذر دل ابن ناصبي مي سوزد بايد كه امام المشككين را نيز مطعون سازد
و روايات او را ابجوي نشمارد و جناب اخوي دام ظله العالي در جوابش نوشته اند ثعلبي
از مشاهير مفسران سنيان است اگر روايت او را اين ان ابجوي نخرند پس چرا مثل سيوطي و غير او
رواياتش را نقل مي كنند حكم بعدم تسنن او نمي كنند و اگر فقط ذكر روايات مطابقه
مذهب شيعه باعث عدم صحت روايات او شود پس جمع بين الصحاح و ديگر كتب اسلاف
او نيز غير صحيح باشد وهذه مصيبة عظمى من مصائب النواصب بالجمله قاضي شمس الدين
بن خلكان در بيان احوال ثعلبي ميگويد كان اوحد زمانه في علم التفسير وصنف
التفسير الكبير الذي فاق غيره من التفاسير وله كتاب العرائس في
قصص الانبياء وغير ذلك ذكره السمعاني وقال يقال له الثعلبي والثعالبي وهو
لقب له وليس بنسب قاله بعض العلماء وقال ابو القاسم القشيري رأيت رب العزة
في المنام وهو يخاطبني واخاطبه فكان في اثناء ذلك ان قال الرب تعالى اسمه اقبل الرجل
الصالح فالتفت فاذا احمد الثعالبي مقبل ذكره عبد الغافر بن اسماعيل الفارسي في
كتاب سياق النيسابوري واثنى عليه وقال هو صحيح النقل موثوق به حدث عن ابي طاهر
بن خزيمة والامام ابي بكر بن مهران المقري وكان كثير الحديث كثير الشيوخ انتهى وجلال الدين
عبد الرحمن بن كمال الدين سيوطي در بغية الوعاة ميگويد احمد بن محمد بن ابراهيم النيسابوري

مدح ثعلبي از وفيات الاعيان ابن خلكان

مدح ثعلبي از بغية الوعاة سيوطي

ابو اسحق الثعلبی صاحب التفسیر والعرائس فی قصص الانبیاء کان اماماً کبیراً حافظاً للغة بارعاً
فی العربیة روی عن ابی طاهر بن خزیمة وابی محمد المخلدی اخذ عنه الواحدی وتوفی
فی المحرم سنة سبع وعشرین واربعمائة پس ازینجا کذب این کاذب در قول خود
ومحدثین اهل سنت قاطبةً الخ واضح شد انتهی و قریب بهمین مضمون در تاریخ یافعی
نیز موجود عجب است از ناصبی که در اتفاق مفسرین بر نزول آیه کریمه در شان امیر المومنین
کلام میکند و درینجا بدعوی اتفاق قاطبهٔ محدثین در مذمت ثعلبی با وصف توثیق جمعی
از مشایخ خود بی محابا میسر آید و هر چند رویت خدای عزوجل باعتقاد اهل حق در نوم
و یقظه هر دو حال باطل است لکن بنا بر اعتقاد اهل سنت هرگاه رویت او
در حال بیداری مجوز باشد در حال خواب بطریق اولی مجوز خواهد بود و قد صرح الفاضل
القنوجی فی کتاب [illegible] المذاهب بمثل هذه المنامات واعتقاد جمع من اهل السنة
علیها و هرگاه تمثل شیطان به پیغمبران صورت نگیرد تمثل بخدای عالمیان بطریق اولی صورت
نخواهد گرفت پس هر کسی را که امام قشیری اهل سنت گواهی خدای عزوجل درباره صالح
بودن او نقل کرده باشد و گواهی هیچکس بالاتر از گواهی خدا نمی تواند بود و حدیث او را بجوی
نشمردن قول خدای خود را از پایه اعتبار ساقط کردن است پناه بخدا از چنین اعتقادات
بیجا و هرگاه خلیفه ثانی سنیان بر کلام سید عالمیان بکمال جسارت ایراد میگرفت
و بزعم باطل آنها خدای تعالی وحی را مطابق قول عمر برای او نازل میفرمود پیروان او اگر
صد درجه بالاتر رفته جسارت بر تکذیب خدا [illegible] ع به نیم بیضه که سلطان ستم
روا دارد * زنند لشکریانش هزار مرغ بسیخ * بنمایند جای تعجب نخواهد بود و قال
بعض الافاضل اگر خطاب حاطب لیل موجب ضعف و انحطاط مرتبه ثعلبی بوده باشد

مدح ثعلبی از تاریخ یافعی
ابو اسحق الثعلبی احمد بن محمد بن ابراهیم النیسابوری المفسر المشهور کان [illegible] التفسیر [illegible] فاق تفسیره [illegible] قلت [illegible]

لازم آید که موجب ضعف قتاده نیز بوده باشد ففی تهذیب الکمال فی ترجمة قتاده عن الشعبی قیل له هل رأیت قتاده قال نعم رأیته کحاطب لیل و قال سفیان بن عیینه قال الشعبی لقتاده حاطب لیل و حال آنکه قتاده از اعاظم مفسرین اهل سنت بوده و روایات او در صحیح بخاری بسیار موجود است و اما قوله بیشتر روایت او در تفسیر از کلبی ست عن ابی صالح و هی اوهن ما یروی عن التفسیر عندهم قاضی شمس الدین بن خلکان در حال کلبی گفته است که کان الکلبی من اصحاب عبد الله بن سبا

اقول یک بام و دو هوا ندارد اگر قول ابن خلکان معتبر است پس قول او در جرح و تعدیل هم معتبر خواهد بود قال بعض الافاضل قال ابن خلکان ابو نصر محمد بن السائب الکلبی الکوفی صاحب التفسیر و علم النسب کان اماماً فی هذین العلمین و از تهذیب الکمال نقل فرموده که از کلبی جمع کثیر از اهل سنت روایت می کنند حیث قال فی ترجمته روی عنه اسمعیل بن عیاش و الحکم بن ظهیر و حماد بن سلمه و ذکر جماعة کثیرة پس طعن بر کلبی طعن است بر این جماعه کثیر قال اخی المعظم دام ظله المکرم اما آنچه در بیان حال کلبی به نباح کلبی سرائیده پس ثعلبی روایت مزبوره را فقط از کلبی نقل نکرده معهذا این روایت معاضد بروایات صحاح ایشان و غیر آنهاست پس بر تقدیری که عدم وثوق کلبی ثابت شود اخلال در صحت روایت می کند علاوه آنکه ابن خلکان فقط بودن او از اصحاب عبد الله بن سبا نقل کرده و از آن لازم نمی آید که او در جمیع عقاید مثل ابن سبا باشد آیا نمی بینی که اشاعره در باب وجود مخالف شیخ خود ابو الحسن اشعری اند و ایضا هرگاه قاضی ابن خلکان در باب نقل توثیق ثعلبی نزد ناصب موثوق نباشد چرا در بیان حال کلبی صادق باشد و نیز قاضی مزبور ابو مسلم را بتشیع نسبت داده

بانکه ... بالکر و بالرفع ...

وقال ... والثعالبی ... ولیس ... العلماء ان الاستاذ ... بالقسم ... قال ابن ... فی الناس ... وانما ... ذلک ان قال ... فالتفت ... نقیل ... فی سیاق تاریخ نیسابور وانما ... صحیح النقل موثوق به وکان ... رحمه الله تعالی ۱۲

وترمذی و ابن ماجه او را از ثقات اهل سنت دانسته اند و فخر رازی در آیه من انفق من قبل الفتح نوشته قال الکلبی نزلت هذه الآیة فی ابی بکر و این منافات تام با رفض غلو دارد و معهذا رفض منافی وثوق بروایات او نیست چه نیز در صورتی که مرویات ثعلبی از کلبی باشد واو همان کلبی رافضی غالی پس آن تناقض در کلام قاضی و قول او بگو صحیح النقل موثوق به مضر نباشد پس جرح و تعدیل چنین قاضی مضر نباشد و اما سدی پس او نیز از مشاهیر علمای سنیان است چنانچه سیوطی وغیره در در منثور وغیر آن از او نقل روایات کرده اند و بعضی از وجوه که در بیان حال کلبی مرقوم شده اینجا نیز جاری میشود انتهی و بعض فضلا در جواب قول ابن خلکان وکان من اصحاب عبدالله بن سبا گفته در تهذیب الکمال مذکورست که شخصی بیزید بن زریع گفت که کلبی کافر ست گفت کافر نیست ولکن رأیته یضرب علی صدره ویقول انا سبائی انا سبائی و این قول او دلالت قطعی بر سبائیت او ندارد زیرا که در اشعار شافعی واقع شده ان کان رفضا حب آل محمد فلیشهد الثقلان انی رافضی و هرچند در کلام کلبی شرطی ذکر نکرده لکن محتمل که از ناقل اهمال در نقل واقع شده باشد اقول بعید نیست که دست بر سینه زدن و انا سبائی گفتن بر سبیل انکار باشد **تکمیل** هرگاه از تاسیس بنیان نزول آیه کریمه در شان امیر مومنان و ابطال نزول آن در حق غیر جناب ایشان فارغ شدیم پس در بیان وجه دلالت این آیه کریمه بر امامت آنحضرت علیه السلام بطرف مطلوب می پردازیم قال مولانا المجلسی علیه الرحمه فی حق الیقین و وجه دلالتش بر امامت آنحضرت آنست که انما کلمه حصر ست و ولی در لغت بچند معنی آمده است یاور و دوست و صاحب اختیار و اولی بتصرف و دو معنی آخر نزدیک اند بیکدیگر و دو معنی اول معلوم ست که درین آیه مراد نیست زیرا که یاور و دوست مومنان مخصوص خدا

تکمیل در بیان وجه دلالت این آیه کریمه

ورسول صلی الله علیه و آله و بعضی از مومنان که موصوف باین صفات باشند نیست بلکه همه مومنان باو
و دوست یکدیگر اند چنانچه حق تعالی فرموده است والمومنون والمومنات بعضهم اولیاء
بعض و ملائکه نیز محب و یاور مومنان اند چنانکه فرموده نحن اولیاؤکم فی الحیوة الدنیا
و فی الآخرة بلکه بعضی از کفار محب و یاور بعضی از مومنان می باشند و اگر گویند که آیه
بلفظ جمع وارد شده چگونه مخصوص آنحضرت باشد جواب گوییم که در عرف عرب و عجم
اطلاق جمع بر واحد شایع است باعتبار تعظیم یا نکات دیگر و در آیات کریمه نیز بسیار است
باآنکه ما دعوای اختصاص نمی کنیم زیرا که در احادیث ما وارد شده است که سائر ائمه
در اینجا داخل اند و هر امامی در وقت امامت البته باین فضیلت فائز میگردد و صاحب
کشاف گفته است که مراد ازین آیه هرچند آنحضرت است اما بلفظ جمع آورده که دیگران
نیز متابعت آنحضرت بکنند مؤید آنکه آیه در شان آنحضرت است و مراد بولایت در این آیه
امامت است آنکه در صحیح مسلم و صحیح ترمذی از عمران بن حصین روایت کرده اند که حضرت
رسول لشکری فرستاد و حضرت امیر علیه السلام را امیر آن لشکر گردانید چون حضرت
فتح کرد یک کنیزی را از غنیمت از برای خود برداشت لشکر را این معنی خوش نیامد و چهار نفر
از صحابه اتفاق کردند که چون بخدمت حضرت رسول ص برسند این را بآنحضرت عرض کنند
و قاعده چنان بود که چون مسلمانان از جنگ برمی گشتند اول بخدمت آنحضرت می آمدند
و سلام میکردند و بعد از آن بخانهای خود میرفتند چون بخدمت آنحضرت ص رسیدند سلام کردند
یکی از آن چهار نفر برخاست و گفت علی ع چنین کرد حضرت رو از و گردانید پس دوم برخاست
و همان سخن را گفت باز حضرت رو از و گردانید و سوم نیز گفت حضرت رو گردانید
چون چهارم نیز گفت رو بایشان کرد و غضب از روی مبارکش ظاهر بود و سه مرتبه

فرموده پیغمبر صلی الله علیه و آله بر آنکه علی از من است و من از ویم و او ولی هر مؤمن است بعد از من و ابن عبد البر در استیعاب
روایت کرده است از ابن عباس که حضرت رسول به علی بن ابی طالب علیه السلام گفت تو ولی هر مؤمنی بعد از من پس
معلوم شد که ولایت امری است که مخصوص او است و ولی که در آیه است در شان او است و از فقره ولی در حدیث
اول معلوم است که اختصاصی که حضرت را با آنجناب بوده دیگری را نبوده و ایضاً تخصیص بما بعد از خود
در هر دو حدیث دلیل خلافت است زیرا که محبت و نصرت در حال حیات نیز بود و هر عاقلی میداند که چنین کسی
رعیت ابوبکر و عمر و عثمان و محکوم ایشان نمی تواند بود انتهی کلامه اعلی الله مقامه اما آنچه فاضل
دهلوی گفته دوم آنکه لفظ ولی مشترک است در معانی بسیار المحب والناصر والصدیق
والمتصرف فی الامر و از لفظ مشترک یک معنی معین مراد نمی تواند شد مگر بقرینه خارجیه و قرینه
سباق یعنی ما سبق موید معنی ناصر است زیرا که کلام در تقویت قلوب و تسلیه مومنین و ازاله
خوف ایشان از مرتدین است و قرینه سیاق یعنی ما بعد معین معنی محب و صدیق است و هو قوله تعالی
یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزوا و لعبا من الذین
اوتوا الکتاب من قبلکم والکفار اولیاء بعضهم اولیاء بعض زیرا که یهود و نصاری و دیگر
کافران را کسی امام خود نمیگرفت و نه با همدیگر بعضی بعضی را امام میگرفتند و کلمه انما که مفید
حصر است نیز همین معنی را میخواهد زیرا که حصر در جائی میشود که نزاعی و ترددی و اعتقاد شرکتی
در آن بوده باشد و بالاجماع وقت نزول آیه ترددی و نزاعی در امامت و ولایت تصرف نبود
بلکه در نصرت و محبت بود انتهی اقول اولا جواب ایشان آنست که کلام این ناصبی فرع ثبوت اشتراک است
و اگر چه لفظ ولی در معانی متعدده مستعمل گردیده لکن بمجرد صحت استعمال موضوع له بودن هر واحد از آن ثابت نمیشود
و بعد از اثبات وضع اثبات اشتراک خرط القتاد است با آنکه مسئله اصولیه است اذا
دار الامر بین الحقیقة والمجاز والاشتراک فالاشتراک مرجوح و ثانیا بر آنکه گفت

نقل کلام فاضل دهلوی

نقض کلام فاضل ناصبی

که بر تقدیر تسلیم اشتراک پس قرینه بل قراین بر اراده معنی مطلوب ما قایم است کما سلف فی
کلام المحقق المجلسی طاب ثراه و سیأتی وجوه آخر نه بر خلاف آن کما ظنه الناصب و کافی است
در جواب آن آنچه جناب اخی المعظم دام ظله المکرم در بوارق افاده بان فرموده حیث قال
در ما تقدم ثابت شد که اراده ناصر و محب از ولی درین مقام صحیح نیست الا بمقتضای
المومنون و المومنات بعضهم اولیاء بعض تخصیص محبت و نصرت بمومنین متصفین
بصفات مذکوره نیست اقول شارح مقاصد در دفع چنین اعضال گفته است که نصرت اگرچه عام است
لکن هرگاه مضاف کرده شود بطرف جمعی مخصوص از مومنین پس بالضرورة مخصص بمن عداهم خواهد بود
زیرا که انسان ناصر نفس خود نمی تواند بود کانه قیل لبعض المومنین انما ناصرکم البعض
الآخر بعد آن از امام خود فخر رازی نقل کرده که او گفته است هذا السؤال علیه التعویل
فی دفع هذه الشبهة و انه دقیق متین لکن عجب که این تقریر اگرچه امامش بمتانت آن
اعتراف نموده بود از رکاکت خالی نبود خودش گفته و انت خبیر بان معناه علی اختصاص
الخطاب بالبعض من المومنین و علی کون المومنین الموصوفین جمیع من عداهم
علاوه آنکه اگر مراد از ناصر بوده باشد نیز مطلوب ما ثابت باشد زیرا که اتحاد مخاطبین با ناصرین
ممکن نیست و تخصیص نصرت بخدا و رسول و کسانیکه ایتای زکوة حال رکوع می نمایند دلالت
دارد بر آنکه مراد از ناصر نصرت کننده علی الوجه الکامل باشد مثل نصرت خدا و رسول زیرا که
ظاهر آیه تشریک خدا و رسول و متصف بصفات مذکوره در اختصاص ولایت است و چون نصرت
خدا و رسول اقوی است از نصرت مومنین فکذا النصرة المتصف بالاوصاف التالیه کنصرتهما غایة الامر
آنکه نصرت مفهوم کلی مشکک است که متفاوت باولیت و اولویت و اشدیت می تواند شد
بل قد حقق ان جمیع معانی الولی العشرة التی ذکرها فرجعها الی الاولی بالتصرف چنانکه

سید قاضی نور الله نور الله مرقده تصریح بآن فرموده وایضاً چون ولی لفظ مشترک ست حمل آن بر معنی ناصر نیز صحیح نیست و قرینه بران ممنوع چه نزول آیات ثلثه دفعة ممنوع ست بلکه آیات بتدریج نازل شده و جمیع آیات بترتیب مشاهده از فعل عثمان ست پس احتجاج بسباق و سیاق در حقیقت احتجاج بفعل عثمانی ست و آن از محل اعتبار ساقط پس بعد تسلیم عدم ارتباط و التیام سباق و سیاق اعتراض بسوی عثمان متوجه ست که او بر نهج خاص ترتیب داده قران مجید را بی ربط کرده فانه حرف الکلم عن مواضعها ولو رتبها کما هو حقها وکان له فیه حبا دب شتی کما لا یخفی علی اولی النهی و عدم ارتباط در آیات کلام الله بسیار واقع است فما هو جوابکم فهو جوابنا اقول ترتیب آیات قرانی را بر نهج ترتیب عثمانی اگرچه اکثر اهل سنت حسب نظم خدا و توقیف رسول خدا قرار میدهند بلکه مجمع علیه می پندارند بلکه بعض شان ترتیب سور قرانی را نیز توقیفی می شمارند و بنابرین فضیلت جمع قرآن برای خلیفه ثالث سنیان که مظنون ایشان ست از دست میرود ولکن جمعی کثیر از علمای شان ترتیب سورهای قرانی را برای و اجتهاد قرار داده اند چنانکه علامه سیوطی در اتقان فی علم القران نوشته که اجماع و نصوص مترادف ست بر توقیفیه ترتیب آیات لکن اشکال کرده می شود بروایت ابو داود از طریق محمد بن اسحاق از یحیی بن عباد بن عبد الله بن الزبیر از پدرش که گفت که آورد حارث بن خزیمه دو آیه را از آخر سوره برات فقال اشهد انی سمعتهما من رسول الله و وعیتها پس عمر گفت که منهم گواهی میدهم که بتحقیق که این هر دو آیه را من هم شنیده ام بعد آن گفت که اگر سه آیه می بود هر آینه میگردانیدم آنرا سوره علیحده پس نظر کنید بسوی آخر از سورهای قرآن پس ملحق کنید بآخرش قال قال ابن حجر ظاهر هذا انهم کانوا یألفون آیات السور

باجتهادهم وسائر الاخبار تدل على انهم لم يفعلوا شيئا من ذلك الا بتوقيف
یعنی ابن حجر گفته است که ظاهر این روایت آنست که بودند صحابه که ترتیب میدادند آیات
سوره ها را بر وفق اجتهاد ورای خود و از باقی روایات معلوم میشود که چنین نمیکردند
اقول سبحان الله این چه جسارتی است که در چیزیکه بالاتفاق توقیفی باشد خلیفه ثانی
بمجرد تشهی بدون فکر و تروی بنای کار آنرا بر رای خود و حاضرین نهاده صلای فانظروا
اخر سورة من القرآن فالحقوها باخرها در داده و ابن حجر هم باین مضمون اعتراف
نموده میگوید ظاهر هذا انهم كانوا يالفون آيات السور باجتهادهم وسائر الاخبار
يدل على انهم لم يفعلوا لكن اقرار العقلاء على انفسهم مقبول دون اقرارهم
لانفسهم سيما مع كونهم من اهل الاهواء والعاملين بالاراء پس ترتیب بنابر
توقیف خدا و رسول از امثال این ظلوم جهول کجا ملحوظ میتواند بود و پس این روایت
که بمفاد حق بر زبان جاری کاشف از حقیقت امریست که دلالت دارد برانچه علمای ما بآن
تصریح کرده اند که صحابه ترتیب آیات را بر وفق رای خود نموده اند اگرچه اهل سنت بنابر تستر
از افتضاح پرده داری میکنند مؤید این است انچه سیوطی از قاضی ابی بکر نقل کرده که او گفته
ان نظمه وترتيبه ثابت على ما نظمه الله ورتبه عليه رسوله من اي السور
ولم يقدم من ذلك مؤخر ولا اخر منه مقدم ثم انه يمكن ان يكون الرسول
قد رتب سوره ويمكن ان يكون قد وكل ذلك الى الامة بعده ولم يتول ذلك
بنفسه وهذا الثاني اقرب بر تقدیریکه مرادش ترتیب آیات باشد و اگر مرادش ترتیب سور باشد
باراده انه قد رتب سورة سورة وانه سقط من كلامه لفظ السورة ثانيا پس از
ما نحن فيه خارج خواهد بود ولکن در اکثر نسخ موجوده تکرار سوره نیست وکیفما کان فلا تعويل

له تشهی آرزو کردن ۱۲
له ای جمع آیت ۱۲
له تستر پوشیده شدن ۱۲
له افتضاح رسوا شدن ۱۲

عندنا علی جمع عثمان فی هذا الشان ولا فی غیر هذا الشان و ثانیاً بتصریح صاحب
اتقان و غیر او معلوم است که ترتیب نزول بغیر ترتیب تلاوت است پس شان نزول در فهم
آیه دخل خواهد بود اما سیاق تلاوت پس مانع کونه توقیفیا تعبدیا ومن الجائز
ان یکون تلاوة آیه بعد اخری لمصلحة خفیه لا تظهر عند عقول الناس
فلا یکون للسیاق قرینه علی ما ذکره و تقول ثالثاً اما عوض سیاق و سباق
که ناصب ذکر کرده است بر خلاف مطلوبش قرینه واضحه بیان می کنم پس میگوئیم که در همین
جزو ششم قرآن اولاً آیه کریمه الیوم اکملت لکم دینکم و ثانیاً آیه وافی هدایه انما ولیکم الله
و ثالثاً آیه شریفه بلغ ما انزل الیک واقع است و آیه سابقه و لاحقه با آیه وسطی
هر سه در یک سلک منتظم است و همه آن در شان جناب امیر مومنان از روی روایات شیعیان
و سنیان نازل گردیده علامه مجلسی علیه الرحمه در حق الیقین از ابو القاسم حسکانی و غیر آن
از جمعی از شیوخ عامه از ابو سعید خدری روایت نموده که او گفت که از مجمع عید غدیر
نگشته بودیم که این آیه نازل شد الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی
الآیه و در تفسیر اکبر از ابو سعید خدری روایت کرده انه قال نزلت هذه
یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک یوم غدیر خم فی علی بن
ابی طالب و فخر رازی در ذیل این آیه وجوه عشره در تفسیرش ذکر کرده در آخر کلام می گوید
العاشر نزلت هذه الآیه فی فضل علی رضی الله عنه و لما نزلت هذه الآیه
اخذ بیده و قال من کنت مولاه فعلی مولاه و مولی کل مومن و مومنه
و هو قول ابن عباس و البراء بن عازب و محمد بن علی انتهی و از حافظ ابو نعیم در
کتاب ما نزل فی القرآن و از واحدی در کتاب اسباب نزول آیات و از ابو بکر شیرازی

دمر ربانی و غیر ایشان مثل آن منقول گشته والروایات فی ذلک متظافرة حتی جاء
فی الاثر نزلت هکذا بلغ ما انزل الیک فی علیّ کما رواه الثعلبی و ابن عساکر
و هر واحد ازین سه آیه شریفه بانفراده دلیل است بر ولایت علی بن ابی طالب علیه السلام
بمعنی اولویت تصرف کما سیاتی مفصلا و بعد اجتماع و ضم بعض آن ببعض قرینه قطعیه است
بر مطلوب بنا بر آنکه نزول آیه بلغ ما انزل الیک در حجة الوداع قبل خطبه غدیر و
اهتمامی که در آن مرعی شده و تاکید بسیاری که در آن منطوی گشته و وعده عصمت از شر ناس
تاکیدا بعد تاکید علی البشیر النذیر در خصوص بیان ولایت حضرت امیر و نزول آیه
اکملت لکم دینکم بعد آن علاوه بر آنچه گذشت از اقتران ولایت خدا و رسول بولایت من
نزل فی شانه انما ولیکم الله قرائن واضحه است بر اراده اولویت تصرف از لفظ ولایت
مستعمله در چنین مواقع چه ظاهر است که این قدر اهتمام بنا بر غیر اهتمام بامام انام محض
بنا بر اظهار مودت و نصرت صورت نمی تواند گرفت انما ذلک لامر عظیم مناط به هدایة
الخلق اجمعین و لیس ذلک الا امر الریاسة العامة فی الدنیا والدین حفظا لشریعة
سید المرسلین لذلک نزلت عقیبه آیه کمال الدین و اتمام نعمة رب العالمین
پس این ولایت همان ولایت است که در روز غدیر در شان جناب امیر ع جلوه ظهور گرفته باعث
اکمال دین و اتمام نعمت گشته هذا هو الوجه فی نزول هذه الآیات لا ما ذکره العامة
من اقاویلهم الفاسدة و ستاتیک نباه بعد حین فکن من المنتظرین و اول
ثانیا حال ناصب عجیب است که بتقلید امام المشککین بر رطب و یابسی که امامش در تفسیر این آیه
جاویده بتقلیدش درین مقام فرو گرده و در پیش و پس کلامش بتامل نظر نکرده این قدر نفهمیده که
چنانکه اراده یک معنی از لفظ مشترک بدون قرینه نمی تواند شد همچنین اراده چند معنی

از معانی مشترک نزد اہل اصول نمی تواند شد پس اگر قرینہ سباق دلالت بر ارادہ نصرت دارد
و قرینہ سیاق بر ارادہ محبت پس اگر احدہما دون آخر مراد باشد ترجیح بلا مرجح و افعای
احدی القرینتین لازم خواہد آمد و چگونہ تواند بود کہ سباق کلام حکیم علی الاطلاق
منافی سیاق آن باشد و اگر ہر دو مراد باشد پس جمع بین معانی المشترک لازم خواہد آمد
وہو محذور و قد صرح بہ امام الجمہور فی نقض ما نقل من قول الشیعۃ بان الولی
فی اللغۃ قد جاء بمعنی الناصر والمحب وجاء بمعنی المتصرف ولا منافاۃ بین
المعنیین فوجب حملہ علیہما الجواب ان ذلک غیر جائز لما ثبت فی اصول الفقہ
انہ لا یجوز حمل اللفظ المشترک علی مفہومیہ معا ولکنہ نسی بعد اسطر
فقال کل من انصف و تامل فی مقدم الآیۃ و مؤخرہا قطع بان الولی
فی قولہ انما ولیکم اللہ لیس الا بمعنی الناصر والمحب پس عجب است ازین امام
اہل سنت کہ چگونہ جمع بین معانی المشترک را در تقریر شیعیان ممتنع دانستہ و باز در
تقریر خود در میان معانی مشترک جمع کردہ سبحان اللہ یک بام و دو ہوا ندارد و اگر جمع
ممتنع ست در ہر دو صورت ممتنع خواہد بود و الا فلا پس اگر بگویند کہ جمع بین المعانی
نزد جمعی از علمای اصول عند قیام القرینہ و لو بالمجاز مجاز ست خواہیم گفت
کہ بنا برین قول می تواند شد کہ با این ہر دو معنی معنی ثالث کہ اولویت تصرف باشد
نیز مراد باشد للقرائن السالفۃ و غیرہا ہما سیاتی پس قرینہ سیاق و سیاق
بر تقدیر تسلیم معارض آن نخواہد بود فان تلک الصفات باسرہا علی الوجہ الاکمل
متحققۃ فی علی علیہ السلام بل لیس غیرہ جامعا لہا فہو مصحح للحصر المستفاد
من کلمۃ انما اگر بگویند کہ معنی ناصر و محب یکی ست و معنی اولی بتصرف مغایر آن

خواهیم گفت اختلاف مفهومات ظاهرست وتلازم بهر صورت متحقق فالمطلوب حاصل
بحمد الله علی کل تقدیر ولا ینبئک مثل خبیر **قوله** وکلمه انما که مفید حصرست همین را میخواهد
زیرا که حصر در جائی میشود که نزاعی وترددی در اعتقاد شرکتی دران بوده باشد وبالاجماع
وقت نزول آیه ترددی ونزاعی در امامت وولایت تصرف نبود بلکه در نصرت ومحبت بود
اقول الحمد لله که حق بر زبانش جاری شد که کلمه انما مفید حصرست ولکن قول امامش
فخر رازی در نهایة العقول لا نسلم ان کلمة انما تفید الحصر مخالف آنست پس اگر
قول امامش قبول دارد چرا حصر را سند خود آورده واگر قول امامش باطل می پندارد
فقد کفی الله المؤمنین القتال معلوم شد که ائمه اهل سنت از راه جدال با باطل
مقال رجوع می آرند ولقب امام المشککین در حق او صادق وبا او لا کلام امام ما بهی که
جناب والد ماجد علیه الرحمه ابطال نموده بیان می کنیم بعد ان ظاهر می سازیم که حصر مستفاد
از کلمه انما مفید این سرگروه اهل لداد نمی تواند بود **فاقول** فخر رازی حصر انما را بوجه
بزعم خود باطل ساخته اول حسن دخول تاکید واستفهام که دلیل اشتراکست وگفته است
که بشیعیان نمیرسد که این حسن را منع کنند زیرا که ایشان در صیغ عموم استحسان آن می نمایند
مع ان اقتضائها له اظهر من اقتضاء انما للحصر دوم آنکه ان زیدا فی الدار لا
بر حصر نمی کند پس باضافه ما چه خواهد شد سوم آنکه در عرف می گویند انما العالم
اهل العلم وانما الرجل هو الشجاع واراده نمی کنند نفی انسانیت ورجولیت را
از غیر عالم وغیر شجاع بل المراد ان الانسانیة والرجولیة فی العالم
والشجاع اظهر اثارا وجناب والد علامه اعلی الله مقامه در کتاب مستطاب
عماد الاسلام بشرح وبسط تمام نقض کلامش فرموده وما مختصری از ان بنابر

اعوجاج [illegible] در انما

اظهار اعوجاج امام اہل سنت بیان می‌کنیم اول آنکه کلام فصحا دال نیست بر اینکه انما
موضوع است از برای حصر قال الاعشی شعر ولست بالاکثر منهم حصی
وانما العزة للکاثر وقول فرزدق شعر انا الذائد الحامی الذمار وانما
یدافع عن احسابهم انا ومثلی دوم از جهت تبادر که از امارات حقیقت است ومثل
لذلک بامثلة کثیرة هی علی الالسن شهیرة سوم بقول ابو علی فارسی
که از اعاظم علمای نحو است ان النحاة اجمعوا علی انه للحصر قال وقوله فی ذلک
حجة بآنکه صاحب منهاج گفته کلمة انما للحصر لان ان للاثبات وما للنفی فوجب
الجمع بین النفی والاثبات لکن مقول صاحب منهاج خالی از غرابت نیست تفتازانی
در شرح قول ماتن وانما کان انما مفید القصر لتضمنه معنی ما والا وفی هذا
الکلام اشارة الی ان ما فی انما لیست هی النافیة علی ما توهمه بعض الاصولیین
حیث استدلوا علی افادته القصر بان ان للاثبات وما للنفی ولا یجوز
ان یکونا لاثبات ما بعده ونفیه بل یجب ان یکونا باثبات ما بعده ونفی
ما سواه او علی العکس والثانی باطل فتعین الاول وهو معنی القصر وذلک
لان ان لا تدخل الا علی الاسم وما النافیة لا تنفی الا ما دخلت
علیه باجماع النحاة واشار بلفظ التضمن الی انه لیس بمعنی ما والا حتی
کانهما لفظان مترادفان اذ فرق بین ان یکون فی الشیء معنی الشیء وان یکون
الشیء الشیء علی الاطلاق فلیس کل کلام یصلح فیه ما والا یصلح فیه انما
کما سیجی ثم استدل علی ذلک بوجوه ثلثة من شاء الاطلاع علیه
فلیرجع الی شرحه فانه نافع فی المقام وقد ذکره الوالد العلام

بطوله الجوده بحصوله و لکن اقتصرنا نحن علی قدر الضرورة و از اینجا واضح شد که انّما کلمهٔ حصر است باتفاق علمای عربیت و تشکیکات امام المشککین لایق گوش دادن نیست و تشبثات او در وجه اوّل بحسن استفهام تاکید بر دعوای اشتراک و قد عرفت انّه الی خصوص پس در وقتی موجه می بود که تمامه علمای شیعه یا اکثر شان این قایل می بودند و حال آنکه چنین نیست بلکه متفرد است باستدلال بحسن استفهام بحسب ظاهر سید مرتضی علیه الرحمة و التحقیق خلافه والحق احق بالاتباع و رد نموده است قول سید را علامه حلی باینکه حسن استفهام دلالت نمی کند بر اشتراک لانه قد یستحسن لا لاجله بل للتحقیق ارادة الحقیقة دون المجاز

اقول وجه حسن استفهام در مقام تحقیق اراده حقیقه دون المجاز با وصف آنکه حقیقت عند فقد القرینة الصارفه متعین الاراده است شیوع مجاز است در محاورات و احتمال وجود قرائن خفیه که بفهم مخاطب نیامده باشد بالجمله حسن استفهام عام است و لا دلالة للعام علی الخاص و از عبارت شرح تلخیص جواب الخ وجه ثانی وجوه تشکیکات ظاهر است و اما وجه ثالث پس جواب از آن این است که قول قائل انّما الناس اهل العلم از آن باب است که اشاره بآن نمودیم که مجازات در محاورات شایع است و صحة سلب دلیل است بر مجاز و عدم آن امارت حقیقت است و چونکه از غیر اهل علم سلب مفهوم ناس صحیح نیست پس نفی آن از انها محمول بر مجاز خواهد بود یا مراد از ناس کامل الانسانیه خواهد بود و هو مجاز آخر وهکذا فیما شاکله و الاستعمال اعم من الحقیقة بر اساس اهل اصول مشهور است و اگر استعمال لفظ در غیر موضوع له با عدم معنی حقیقی باشد در هر جا نقض بر معانی حقیقیه وارد خواهد بود و هرگاه این مقدمه واضح شد معلوم گردید که آنچه بعضی توهم کرده اند که کلمه انّما در قرآن در چند جا برای غیر حصر آمده است مثل قوله تعالی انّما المومنون الذین

اذا ذکر اللّه وجلت قلوبهم و قوله تعالی و انما انت منذر من یخشیها و قوله تعالی
انما یرید اللّه لیذهب عنکم الرجس اهل البیت پس ایشان با انما با آنکه معلوم ست
که مومنین در موصوفین بصفت مزبور منحصر نیستند و انذار آنحضرت مقصور بر من یخشی نبود
و اراده او تعالی اعم ست منحصر درین اراده خاص نیست دلیل ست براینکه انما موضوع
برای حصر نیست و الّا لازم الاشتراک تو هم باطل ست لان الاستعمال اعم من الحقیقة
پس اگر درین مواضع معنی حقیقی انما مراد نباشد چه لازم که معنی مراد درین جاها حقیقت باشد
و هرگاه حقیقت بودن آن ثابت نشود نفی معنی حصر فعاللاشتراک لازم نخواهد بود و اگر
چنین مجازی دلالت نفی بر وضع انما بجهت حصر بکند پس در لیس الاکه وضع آن برای حصر
اوضح ست بدلیل قوله تعالی لیس للانسان الا ماسعی حصرش باطل شود لظهور انه
کثیر من المنافع یحصل له بدون سبق عمل منه دناها التمتع بالتسلیم والعینین
وسائر الجوارح و همچنین ولیل ان یتبعون الا الظن مع ظهور انهم کانوا یعملون
بغیر الظن ایضاً و قوله وما انا الا نذیر مبین و مثله کثیر ولا ینبئک مثل خبیر
و هرگاه این را دانستی پس بدانکه شبهه عدم سبق نزاع در امامت که بزعم شان شرط صحت
حصر ست قد حافی اراده معنی الولایة در کلام علمای اهل سنت متکرر ست علامه قوشجی
در شرح تجرید میگوید علی ان الحصر انما یکون نفیاً لما وقع فیه تردد او نزاع
ولا خفاء فی ان عند نزول الآیة لم یکن نزاع فی امامة الائمة الثلثة
و تفتازانی در شرح مقاصد میگوید فان الحصر انما یکون باثبات مانفی عند الغیر
ولم یکن الا ولایة الیهود والنصاری للنهی عن اتخاذها ولیست هی التصرف
والامامة ولکن حصر در سبق نزاع از کلام علمای عربیت مفهوم نمیگردد و من ادعی

فعلیه البیان می باید اما خلاف آنرا بنصوص اهل ادب تبرعاً باثبات میرسانیم پس میگوئیم
صاحب دلائل الاعجاز میگوید اعلم ان موضع انما ان یجیٔ لخبر لا یجهله المخاطب
ولا ینکره او لما ینزل هذه المنزلة وما والا لما ینکره او فی حکمه و صاحب
تلخیص میگوید و اصل الثانی ان یکون ما استعمل له مما یجهله المخاطب و ینکره بخلاف
الثالث و اراد بالثانی ما و الا بالثالث انما و فی الایضاح ان اصل النفی و الاستثناء
ان یکون الحکم الذی استعمل هو له من الاحکام التی یجهلها المخاطب و ینکرها
بخلاف انما فان اصله ان یکون الحکم المستعمل فیه مما یعلمه المخاطب و لا ینکره
و از این همه لایح می شود که انما مسبوق نزاع و انکار را نمی خواهد اگرچه بعضی درین حکم استشکال
نموده اند قال التفتازانی فی المطول و فیه اشکال لان المخاطب اذا کان عالما
و لم یکن حکمه مشوبا بخطاء لم یصح الحصر بل لا یفید سوی لازم الحکم و کان
مراد الشیخ ان یجیٔ لخبر من شانه ان لا یجهله المخاطب و لا ینکره حتی نزول
باد فی تنبیه لا یصر علیه زیرا که تاویل مزبور بهم سوید قول ما می تواند بود و ثانیا
بعد تنزل میگوئیم که این شرط در قصر اضافی ست نه در قصر حقیقی قال اخی المعظم
دام ظله المکرم نقلا عن السید الشوشتری طاب ثراه از کلام تفتازانی مستفاد می شود
که رفع تردد و نزاع مشروط است در قصر اضافی نه در قصر حقیقی حیث قال ان اعتقاد
المخاطب بثبوت ما نفاه المتکلم قطعا او احتمالا مختص بالقصر الغیر الحقیقی
الا تری انهم اتفقوا علی صحة ما فی الدار الا زیدا قصرا حقیقیا مع انه لیس
ردا علی من اعتقد ان جمیع الناس فی الدار حاصل کلام این است که جایز است
که این قصر قصر صفت بر موصوف بوده باشد قصر حقیقیا و رفع تردد و نزاع مخصوص

قصر اضافی ست انتهی کلامه دام ظله و ثالثاً میگوئیم که سبق نزاع بر بیان حصر و تقدم مقتضی
قصر منافی اراده اولویت تصرف نیست زیرا که کسی اولی بتصرف در امور مسلمانان مثل خدا
و رسول او خواهد بود البته ناصر و محب و مصلح امور شان بجمیع وجوه خواهد بود پس آیه شان را
چیست که بفکر این وجوه آن در باره نصرت و محبت افتاده اند چرا بطرف مرجع امور نظر خود را
بمفاد حسبنا الله و نعم الوکیل مقصور نمی سازند و بمقتضای و لو ردوه الی الرسول
و الی اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم چرا رجوع باولیای حقیقی خود نمی کنند.
و قاعده اهل عربیت است که غیر منکر را گاه است که بحکم منکر و عالم را بحکم جاهل میگیرند هر گاه
بر مقتضای عدم انکار و علم خود عمل نکند قال الله عز و جل و ما محمد الا رسول
قد خلت من قبله الرسل ای مقصور علی رسالته لا یتعداها الی التبرء عن الهلاک
قال التفتازانی فالمخاطبون و هم الصحابة رضی الله عنهم اجمعین عالمون بکونه
مقصوراً علی الرسالة غیر جامع بین الرسالة و التبری عن الهلاک لکنهم لما کانوا
یعدون هلاکه امراً عظیماً فنزل استعظامهم هلاکه منزلة انکارهم ایاه
ای الهلاک فاستعمل له النفی و الاستثناء اقول لم یکن الصحابة باجمعهم عالمین
بذلک لان کبیرهم بزعم اهل السنة انکره صریحاً عنده صلی الله علیه و آله السلام فیجوز
ان یکون الاهتمام لعلمه تعالی بما عسی ان یصدر عن بعض اهل الشان من التبری
عن هلاکه علیه و آله الصلوة فی کل حین و ان جنی توعد الملدعین لمعونته بما توعد به
و هو منقول فی المواهب و غیره من کتب العامة و لکن لم ینجع فیه هذا القول
المؤکد من الملک الدیان حتی نبهه من نبهه و کیفما کان ما نحن فیه چونکه صحابه
از نصرت و محبت کفار مایوس و دلتنگ بودند و فی المعنی خواهان موت ایشان بودند

تا قوتی وشوکتی برای خود بهم رسانند چنانکه روایت جامع الاصول آن را اشعار می‌دهد حیث
قال عبد الله بن سلام اتیت رسول الله صلی الله علیه وآله فقلت ان قومنا
حادّونا لما صدّقنا الله ورسوله واقسموا ان لا یکلمونا الحدیث پس گویا
از نصرت خدا و رسول و اولی الامر غافل و از علم خود بآن فراهل بودند فنزلوا منزلة
المنکر والجاهل فاستحسن التاکید فی قوله تعالی انما ولیکم الله ورسوله والذین
امنوا الذین یقیمون الصلوة ویؤتون الزکوة وهم راکعون تا بدانند که رجوع
باولی الامر می‌باید خیال مودت و انتظار از اغیار با وجود چنین حامیان با وفا نمی‌شاید
وهو منطبق علی ما ذکره صاحب المفتاح ان طریق انما یسلک مع مخاطب
فی مقام لا یصرّ علی خطائه ویجب علیه ان لا یصرّ علی خطائه کقولک انما
هو اخوک لمن یعلم ذلک ویقرّ به وانت ترید ان ترققه علیه و رابعا علیم خبیر را
که دانا بعواقب امور و وقایع دهور است بنا بر سد باب نزاع متأخرین بکلمه انما
از پیشتر اتماما للحجة می‌نماید و این معرکه عظمی که در خلافت روداده البته تقدم را بحفظ
میخواهد با آنکه حق تعالی بر کینه‌های منافقین صحابه و نفاق ایشان مطلع بود و از این جهت
در او لا ایت تاکید بعد تاکید میفرمود پس قیاس علیم خبیر بر جاهلان بما فی الضمیر سؤال کرد
اگر آنها در تاکید محتاج بسبق نزاع باشند او محتاج این امر نیست والامر بعد الامعان
مستبین فتدبر حتی یاتیک الیقین قال اخی المعظم دام ظله المکرم ناقلا عن السید
ثانیا بعد ما نقل من کلامه اولا جائز که حصر اضافی باشد و هرگاه حق تعالی که عالم
بجمیع اشیا است بعلم ازلی دانست که در ازمنه مستقبله بعد وفات پیغمبر دیگری را امام
خواهند ساخت و نزاع در امامت آنجناب خواهند نمود کما یدل علیه حدیث المشکوة الذی

رواه من جبلة وهو ان امرتم علینا ولا اراکم فاعلین الخ لهذا اتمامًا للحجت آیه
انّما ولیکم اللّه نازل فرمود گو در وقت نزول نزاعی نبوده وهو صوتٌ لما ذکرنا آنفا
وخامسًا فکما قال السّیّد الشوستری م جایز هست که قصر برای دفع ترددی کی واقع
شده باشد از بعض اشخاص در باب انحصار ولایت در خدا ورسول صلعم یا اشتراک آن در خدا
ورسول صلعم وغیر ایشان واقع شده باشد و درین صورت قصر برای تعیین اشتراک خواهد بود
چنانچه قصر فی قوله تعالی وما ارسلناک الا کافّة للنّاس قصر قلب هست برای
اثبات اشتراک رسالت وعموم آن نسبت بکافه ناس ورد احتمال اختصاص رسالت
آنجناب بعرب فقط کما زعم الیهود والنّصاری فرسادسا فلما قال السّید فایده
حصر نفی امامت بعنا زع آنجناب است مطلقا نه کسی که در وقت نزول آن نزاع داشت والا لازم
می آید کلمه توحید مفید نفی الوهیت کسی که مدعی الوهیت در زمان نزول آن باشد بوده باشد
نه نفی الوهیت آن مطلقا وهو ظاهر الفساد انتهی محصله قال آخی المعظم دام ظله الکرام
اما آنچه گفته که در نصرت نزاعی بوده کاش بدلیلی ثابت میکرد که کدام کس نزاع در نصرت
غیر مومنین مخصوصین که در آیه اوصافشان مبین شده داشته ولیس له الی اثبات من سبیل
کما لایخفی **قال النّاصب** سوم آنکه العبرة بعموم اللفظ لا لخصوص السبب　　نقل کلام فاضل دہلوی
قاعده اصولیه متفق علیها بین الشیعة والسّنی پس مفاد آیه حصر ولایت
اشخاصی چند خواهد بود که حضرت امیر نیز در آنها داخل هست زیرا که صیغ جمع وکلمه
الذین از الفاظ عموم هست باتفاق امامیه کما ذکره المرتضی فی الذریعة وابن المطهر
فی نهایته پس حمل جمع بر واحد متعذر هست وحمل عام بر خاص خلاف الاصل که بدون
ضرورت ارتکاب آن نتوان کرد انتهی **اقول** عموم لفظ منافی اراده خاص نیست　　نقض کلام فاضل دہلوی

لان العام صادق علی الخاص پس خصوص سبب صریح ست در اراده آنحضرت که فعل او سبب نزول گردیده واما مشارکت غیر با صفات مخصوصه پس منافی مطلوب شیعیان نیست زیرا که بنا بر معتقد ایشان همه ائمه علیهم السلام داخل در مصداق آیه می توانند بود و سیاق تفصیله لیس بغیرهم فیها خلاف فانهم من اهل النفاق والشقاق لا من اهل الایمان المتحلین بالصفات الجلیل الشان جناب اخی المعظم در جوابش مسفر باید ذکر نمودن قواعد اصولیه با عدم فهم معنی مراد شمر ثمری جز افتخاره شاه صاحب در محفل مریدان خود نیست با لجمله کلام او مردود ست باینکه هرگاه ولایت حضرت امیر فی الجمله ازین آیه ثابت شد باعتراف او مطلوب ما حاصل گردید و نفی ولایت غیر آنجناب بدلیل خارجی ثابت ست پس بعد تسلیم عموم بمقتضای ما من عام الا وقد خص عموم آن مخصص باشد بما عدای منازعین للدلیل الخارجی فخرج ما اخرجه الدلیل وبقی الباقی علی حاله بخیال محال میخواهد که باثبات عموم الفاظ آیه ثلاثه را نیز داخل در ان نماید و این از روی محال ست چه قاعده العبرة بعموم اللفظ مقتضی ثبوت ولایت لجمیع متصفین بصفات مزبوره فی الآیه ست و تحقق آن در منازعین ممنوع ست چه ایمان و اقامت صلوة و ایتای زکوة در حال رکوع ازانها ممنوع ست و در حقیقت این صفات مفید نفی ولایت ثلاثه و نظرای انهاست چه آنها معرا و مبرا ازین صفات جلیله بودند ازین می تواند شد که شیعیان بگویند بعد تسلیم عدم اندراج ولایت جمیع ائمه معصومین ازان او لعل که هر گاه اوصاف مزبوره در باقی ائمه و بین تحقق بوده پس بمقتضای العبرة بعموم اللفظ امامت سائر ائمه اطهار ازان ثابت باشد **قوله** پس حمل جمع بر واحد متعذر ست **اقول** متعذر نیست بلکه از جمله مجازات شایعه ست که پهلو به پهلوی حقیقت میزند

قد نزل به التنزیل من عند الله الجلیل فی مواضع من کتابه المجید
وقد نبه علی ذلک اخی النبیل و سنذکر شطرا من ذلک علی التفصیل
منها قوله افیضوا من حیث افاض الناس یعنی رسول الله صلی الله علیه
وآله وسلم و منها قوله و علمنا منطق الطیر و قوله الذین قال لهم الناس
ان الناس قد جمعوا لکم مراد از ناس اول ابن مسعود است و از ثانی ابو سفیان
کما صرح به مفسرهم و قوله حکایة عن الخاطئین رب ارجعون و قوله تعالی
انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون **اقول** نمیدانم که هرگاه فاضل ناصب
حمل صیغ جمع را بر واحد متعذر میداند درین آیه کریمه که صیغ جمع در شان حضرت باری
جل شانه بهم وارد است آنرا بر چه معنی حمل خواهد کرد و لیس له سبیل الی غیر معنی
التفرید و **اقول** ثانیا جار الله زمخشری در کشاف شبهه ناصبی را بعنوان دفع
دخل مقدر رفع نموده حیث قال فان قلت کیف یصح ان تکون لعلی رضی الله عنه
واللفظ لفظ جماعة قلت جیئ به علی لفظ الجمع وان کان السبب فیه رجلا
واحدا لیرغب الناس فی مثل فعله انتهی فاین التعذر و مجازات شایعه اگر تعین
الاراده نگویند متعذر الاراده البته نمی توانند گفت بالجمله حکم بتعذر قبول مطلق
صوری ندارد و در صورت اطلاق عام بر خاص اعنی التعلل عند فقد الضرورة
وانتفاء القرینه میتوان گفت که این اطلاق عام بر خاص چگونه روا باشد
و اطلاق لفظ عام بر خاص در آیه کریمه روا نباشد اگر بگویند که در ما نحن فیه قرینه
مراد موجود است خواهیم گفت که قرینه در ما نحن فیه نیز موجود است و هی الاحادیث الکثیرة
ولذا احتج به الزمخشری و **اقول** ثالثا طرفه اینست که خود بعد چند سطر در تاویل این لعین

نجاشعین میگوید که چون خشوع معنی مجازی متعارف این لفظ ست حمل آن لفظ را
بران معنی بلا ضرورة نیز جائز نیست کما هو المقرر فی محله انتهی و درین جا حمل جمع
بر واحد که مجاز شایع ست متعذر گفته و یک قسم مجاز مجاز و غیر مجاز نمی تواند بود
پس حکم بتعذر در ما نحن فیه نخواهد بود الا لمحض التعصب و العناد کما هو دأب ارباب اللداد
و هو محجوج بقول نفسه الحمد لله بقول خود ش قول لش باطل شد و کفی الله المؤمنین
القتال و اما رابعا فقد قال اخی المعظم دام ظله علاوه آنکه در ما نحن فیه حمل
جمع بر عموم حقیقی متعذر ست زیرا که الذین یقیمون الخ که جمع ست محمول ست بر ولیکم
و حمل جمع بر مفرد جائز نیست الا عند الضرورة قوله حمل عام بر خاص خلاف اصل ست
که بدون ضرورت ارتکاب آن نتوان کرد اقول پس جوابش چنانکه جناب اخی المعظم دام ظله
افاده فرموده آنست که روایت قصه سائل مقتضی حمل آن بر معنی مجازی ست چه شان
نزول آن مقتضی اراده حالیت و هم راکعون از یؤتون الزکوة ست و هو المتبادر
من قولنا جاء زید و هو راکب پس انچه گفته است که درین آیه این قصه کجا مذکور ست
ناشی از کمال تعصب ست چه در جمیع آیات قرآنی قصص و اسباب نزول آن مذکور نمی شود
پس اگر ذکر آن در قرآن شرط باشد حمل ناس در آیه سابقه بر جناب رسول خدا و در
نظایر آن صحیح نباشد و شان نزول از جمله قرائن حالیه است نه مقالیه اقول
هر چند خصوص سبب مخصص عموم جواب جمع نیست لکن درین عام می توان گفت که
یؤتون الزکوة و هم راکعون مراد ازان معنی حال ست یا معنی استقبال
بر تقدیر اول کلی منحصر فی فرد خواهد بود للاجماع علی ان حال نزول الآیة
انه لو یعط السائل غیر علی علیه السلام و بر تقدیر ثانی فعل علی علیه السلام

که سبب نزول بود از مصداق آیه خارج خواهد بود وهو ایضاً خرق للاجماع
واگر حال و استقبال هر دو مراد باشد جمع بین معانی المشترک لازم خواهد آمد واگر
عموم مجازی مراد باشد یعنی من من شانه ان یفعل کذا وکذا سواء تحقق بالفعل
او بالقوة پس جوابش بر این تقدیر همان خواهد بود که در شق اول مذکور شد یعنی
ابقاء العموم علی حاله مع تخصیصه بائمتنا علیهم السلام هذا کله
علی تقدیر ارادة المعنی الشرعی من الرکوع وهو المتعین من النصوص المستفیضة
واما ارادهٔ خشوع از لفظ رکوع فهو فاسد کما سیلوح قال الناصب اگر شیعه گویند
که درین جا ضرورت متحقق است زیرا که تصدق بر سائل در حالت رکوع از غیر یک شخص
واقع نشده گوییم درین آیت این قصه کجا مذکور است که مانع حمل بر عموم تواند شد
بلکه وهم راکعون جمله ایست معطوف بر جملهٔ ماسبق و صلهٔ موصول است ای الذین
هم راکعون یا حال است از یقیمون الصلوة و بهر تقدیر معنی رکوع خشوع است نه رکوع
اصطلاحی اقول گوییم درین آیه قصهٔ اعطای زکوة در حال رکوع بخصوص سیما بالقرینه
نصوص که در شان نزول این آیه وارد است مذکور است و صرف رکوع از مقصود شرعی بطرف
معنی لغوی خشوع ناشی از عصبیت و عناد است بلکه در مقابله نص دخل دادن اجتهاد
وهو ظاهر الفساد ففی الجمع بین الصحاح انه اذن بلال لصلوة الظهر فقام الناس
یصلون من بین راکع و ساجد فاذا سائل یسئل فاعطاه علی علیه السلام خاتمه
للسائل وهو راکع فاخبر السائل رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فقرأ
علینا رسول الله صلی الله علیه وآله انما ولیکم الله الی قوله الغالبون
پس اگر مصداق یؤتون الزکوة وهم راکعون علی علیه السلام نمی بود خواندن

این آیه در حین حال چه مصرف داشت و اصح منه ما رواه الشافعی ابن المغازلی عن عبد اللہ ابن عباس قال مر سائل بالنبی صلی اللہ علیہ و فی یدہ خاتم قال من اعطاک هذا الخاتم قال ذاک الراکع وکان علیؑ یصلّی فقال الحمد للہ الذی جعلها فیّ و فی اهل بیتی و ایضا واو حالیه را واو عاطفه قرار دادن و گردانیدن مدخل آنرا صله موصول خلاف شوق و از ذوق ارباب فهم نهایت بعید واقع ست اگر صله موصول می بود چرا و یرکعون بصیغه مضارع مثل یقیمون و یوتون بیک عنوان نازل نمی شد بلکه این واو بتصریح زمخشری برای حالیت ست قال فی الکشاف و هم راکعون الواو فیه للحال ای یعملون ذلک فی حال الرکوع و هو الخشوع والاخبات والتواضع للہ اذا صلوا و اذا زکوا وقیل هو حال من یوتون الزکوة بمعنی یوتونها فی حال رکوعهم فی الصلوة وانها نزلت فی علیؑ و بر تقدیر یکه واو حالیه باشد گردانیدن آن حال از یقیمون الصلوة و دون یوتون الزکوة مع بُعد الاول و قرب الثانی بعید ست بل الاقرب کونه حالا من یوتون الزکوة مطابقا لما ورد فی الروایات فهذا کلام الناصب غیر مختف من اولیاء اللہ ایات و زمخشری اگرچه احتمال حالیت را بنسبت بیقیمون الصلوة مقدم داشته ولکن یوتون الزکوة را هم با آن منضم ساخته کما یدل علیه قوله اذا صلوا و اذا زکوا پس تعصب ناصبی را باید دید که چه قدر از حالیت و هم راکعون از یوتون الزکوة تحاشی دارد که این احتمال را بالمره با وصف قرب آن دور انداخته بمخالفت تصریحات مفسرین خود پرداخته **قوله** و بهر تقدیر بمعنی رکوع خشوع ست نه رکوع اصطلاحی **اقول** الخ انچه آنفا مذکور شد لایح گردید که تردید ناصبی حاضر نیست و احتمال قریب را فرو گذاشته با حتمالات بعیده پرداخته پس قول او بهر تقدیر معنی رکوع خشوع ست نه رکوع

اصطلاحی بعنوان موجبہ کلیہ ہست نباشد بلکہ باعتبار اقرب احتمالات معنی اصطلاحی شرعی متعین ست
کما نطقت بہ النصوص المستفیظہ بل المتواترۃ معنےً با انکہ خود در بحث امامت
خلیفہ اول خود گفتہ است الفاظ قرانی راحتی الامکان بر معانی اصطلاحیہ شرعیہ
حمل باید کرد فمالہ عدل فی ہذا المقام عما قالہ اولاً قال الناصب اگر شیعہ گویند
کہ حمل رکوع بر خشوع حمل لفظ است بر غیر معنی شرعی آن در کلام شارع و آن خلاف
اصل ست گوئیم رکوع بمعنی خشوع نیز در قرآن مستعمل ست قولہ تعالیٰ واَرکعی مع الراکعین
حال آنکہ بالاجماع در نماز سابقین رکوع اصطلاحی نبود و قولہ تعالیٰ فخر راکعا
و پر ظاہر ست کہ در رکوع اصطلاحی خرور و سقوط نمی باشد و چون خشوع
معنے مجازی متعارف این لفظ ست حمل آن لفظ بران معنی بلا ضرورت نیز جائز ست
کما ہو المقرر فی محلہ اقول این کلام مختل النظام ناصبی بے احتشام انصاف ملاحظہ باید کرد
کہ محض تطویل بلا طائل ست کجا ضبط اصل حقیقت و کجا استعمال زیراکہ قضیہ
قابلہ الاستعمال اعم من الحقیقۃ در میان اصولیین مشہور ست و از مسلمات ست کہ
لا دلالۃ للعام علی الخاص شیعیان کے اصل استعمال را نفی کردہ بودند تا اثبات
آن منافی قول شان باشد مع ان الاستعمال فیما قالہ غیر ثابت بعد قال الاخ الاعظم
دام ظلہ المکرم اما قولہ تعالیٰ وارکعی الخ پس لا نسلم کہ مراد ازان مجرد خشوع کہ غیر
معنے لغوی ست بودہ باشد چہ ارادہ مجرد انکباب محتمل ست و کذا فی قولہ
فخر راکعا و احتمال رکوع شرعی نیز ہست و از کجا دانستہ شد کہ در صلوۃ سابقین
رکوع مطلقاً نبودہ اما قولہ حال انکہ بالاجماع در نماز سابقین رکوع اصطلاحی نبود
اقول این کذب دیگر ست ہنوز از اقوال مفسرین مذہب خود ہم اطلاع ندارد و دعوے

لو عرف بعض ... ...
رفقا و من ...
بعضہم
...
اقتدا ... ...

اجماع میکنند قاضی بیضاوی در تفسیر قوله تعالی یا مریم اقنتی لربک واسجدی وارکعی
مع الراکعین گفته امرت بالصلوة بذکر ارکانها مبالغة فی المحافظة علیها
وقدم السجود علی الرکوع اما لکونه کذلک فی شریعتهم او للتنبیه علی
ان الواو لا یوجب الترتیب او لیقترن ارکعی بالراکعین للایذان بان من
لیس فی صلوتهم رکوع لیسوا مصلین انتهی و قریب باین در کشاف موجودست و نیز
زمخشری در کشاف در تفسیر خر راکعا گفته وعبر بالراکع عن الساجد لانه
ینحنی ویخضع کالساجد و به استشهد ابو حنیفة واصحابه فی سجدة
التلاوة علی الرکوع یقوم مقام السجود وعن الحسن انه لا یکون ساجدا حتی
یرکع ویجوز ان یکون قد استغفر الله لذنبه واحرم برکعتی الاستغفار
والانابة فیکون المعنی وخر للسجود راکعا ای مصلیا لان الرکوع عبارة عن الصلوة
انتهی پس کذب ناصبی ظاهر شد و لله الحمد علاوه آنکه صارف از اخذ معنی حقیقی درین جا
موجودست فلا یقاس علیه ما نحن فیه قوله و چون خشوع معنی مجازی متعارف این لفظ است حمل
آن لفظ بران معنی بلا ضرورت نیز جائز نیست کما هو المقرر فی محله اقول پس شیوع
مجازیت آن ممنوع ست و قرینه اخذ معنی حقیقی که روایت ثعلبی وغیره باشد موجود
والصارف مفقود فلا یصار الی المجاز علاوه آنکه حکم بتعذر حمل جمع بر واحد نیز مع انه
من المجازات الشایعة آری دروغ گو را حافظه نباشد و باز می گوئیم که لا نسلم که استعمال
رکوع بمعنی غیر خشوع حقیقی نباشد چنانکه خلیل بن احمد صاحب العین گفته کل شیء
منکب بوجهه فیمس رکبتیه الارض او لا یمس بعد ان یطاطا راسه فهو راکع
وابن درید در جمهره گفته الراکع الذی یکبو علی وجهه منه الرکوع فی الصلوة

علاوه آنکه از حمل صیغ جمع بر مومنین بر تقدیر عطف و حالیه از یقیمون الصلوة
باراده خشوع در بعض صورت فساد معنی لازم می آید زیراکه ولی باعتراف این ناصبی
بمعنی ناصرست و تخصیص نصرت بمومنین غیر خاشعین بلکه فاسقین غیر صحیح ست بلکه بمقتضای
المومنون والمومنات الآیه عامست جمع مومنین را حال آنکه کلام الهی ازین حال مستهجن
و تهجین می شود چه تغایر میان مضاف و مضاف الیه ناصرین و منصورین لازمست پس اگر
مخاطبین فی قوله تعالی انما ولیکم الله غیر مومنین خاشعین باشند بانکه ناصر آنها
خدا و رسول صلعم و خاشعین اند و این بنهایت استهجان دارد بلکه اگر بشارت بخاشعین باشد
بانکه ناصرین آنها خدا و رسول صلعم و باقی مومنین اند انسب می بود با آنکه ظاهر آیه تعریف حال
ولیست نسبت بکسی که عارف بولی نباشد تا از اوصاف مزبوره علم بصاحب اوصاف
حاصل شود و چون خشوع از امور قلبیه مخفیه ست این تعریف تعریف بالمجهول خواهد بود
که مخالف روایات مزبوره است علاوه آنکه مستلزم اراده مجازست زیراکه در احتمال
اول او استیناف خواهد بود و متبادر از قول قایل زید یصلی و یوتی الزکوة
وهو صائم و نحو آن حالست و التبادر دلیل الحقیقه و چنانکه حمل جمع بر واحد
مجازست همچنین اخذ واو للاستیناف بلکه اول از مجازات شایعه ست و ثانی از مجازات
شاذه که نظیر آن در کتاب الهی وارد نشده و در احتمال ثانی اخذ حالیه و هم راکعون
از یقیمون الصلوة لازم می آید با وجود آنکه یوتون الزکوة اقرب است و اخذ ابعد
دون الاقرب مستحسن نیست قال الناصب و نیز گوئیم حمل یوتون الزکوة بر تصدق
خاتم بسایل مثل آن حمل لفظ رکوع بر غیر معنی شرعی او فما جوابکم فیه فهو جوابنا
فی الزکوة اقول ذکر رکوع بعد از اقامت صلوة موید ماست که تکرار لازم نیاید و ذکر

زکوه بعد از اقامت صلوة مخالف شماکه در عرف قرآن هر جا زکوة را مقرون
بصلوة می‌آرند در اراده ازان زکوة مفروضه می‌باشد نه تصدق مطلقا واگر رکوع را
بر معنی حقیقیش حمل کنیم باز هم حال از یقیمون الصلوة ہست حاصل جمیع مومنین را زیرا که
احتراز است از نماز یهود که خالی از رکوع بود و در این صورت نهی از موالاة یهود که بعد ازین
آیت مذکور است بسیار چسپان ہست انتهی قوله فما هو جوابکم فیه فهو جوابنا فی الرکوع
اقول حاشا که جواب با صواب یا جواب شما تواند بود زیرا که حمل یؤتون الزکوة بر تصدق
خاتم بر سائل که از قضایای مشهوره ہست بالخصوص نظر بنصوص فریقین متعین ہست
زیرا که این معنی مضمونی ہست که در اخبار ماثوره اهلبیت ع و مرویه اهلسنت وارد گشته
نه چیزیست که کسی از طرف خود تراشیده باشد بل نطقت به صحاح الروایات
واطبق علی شان نزول هذه الآیة اهل الدرایات من الفریقین فهو من المعانی
الشرعیه وانی لکم بمثله من الجواب ما جعل الله لهم علیه من سلطان قل هاتوا
برهانکم ان کنتم صادقین قوله بلکه ذکر رکوع بعد از اقامت صلوة مؤید ماست
که تکرار لازم نیاید اقول تعجب ہست که با وصف تسلیم حالیت واو بتوهم وقوع
وهم راکعون حال از یقیمون الصلوة توهم تکرار ذکر رکوع کرده حال آنکه توهم تکرار
از قبیل بنای فاسد علی الفاسد ہست اصل وقوع حال از یقیمون مسلم نیست پس کی توهم
تکرار که فرع آنست چگونه مسموع خواهد شد ذکر رکوع بعد یقیمون الصلوة متصل
بان مذکور در آیه کریمه واقع نیست بلکه بعد ویؤتون الزکوة وحال از ضمیر یؤتون پس تکراری
لازم نیاید واز مسائل مشهوره اصول ہست که هر گاه استثنا یا مخصصے دیگر بعد جمل
متعدده در کلامی واقع شود بجمله اخیره تعلق آن قطعی ہست وتعلق بما عداے آن مشکو

نزد اکثر و محتاج بقرینه پس تعلق ان الجمیع مع الاخیره محل شک است چه جای تعلق بما قبل
جمله اخیره که بقول کسی مطابقت ندارد و مخالف قطعیات است ففی شرح المختصر الاصول
اذا تعاقب جمل بعضها علی بعض بالواو ثم ورد بعدها استثناء فیمکن ان یرد
الی الجمیع و الی الاخیرة خاصة و لا نزاع فیه انما الخلاف فی الظهور فقال الشافعی
ظاهر فی رجوعه الی الجمیع ای کل واحد منها و قالت الحنیفة الی الجملة الاخیرة
و قال القاضی ابو بکر و الغزالی و غیرهما بالوقف بمعنی لا ندری انه حقیقة
فی ایهما و قال المرتضی انه مشترک بینهما فیتوقف علی ظهور القرینة و هذان
ان موافقان للحنفیة فی الحکم و ان خالفا فی الماخذ لانه یرجع الی الاخیرة
فیثبت حکمه فیها و لا یثبت فی غیرها کالحنفیة لکن هولاء لعدم
ظهور تناولها و الحنیفة لظهور عدم تناولها انتهی فیبطل قول الناصب
پس آنچه گفته است که ذکر زکوة بعد از اقامت صلوة موید ما است اصلا اصلا صحت
تائید ندارد اگر باطلی تائید باطلی بکند عجب نباشد قوله و ذکر زکوة بعد
اقامت صلوة مخالف شما که در عرف قرآن هر جا زکوة را مقرون بصلوة می آرند
مراد از آن زکوة مفروضه می باشد نه تصدق مطلقا اقول این کلیه وقتی تمام می شد
که در ما نحن فیه هم زکوة مفروضه مراد می بود و هو اول النزاع و هرگاه از زکوة
درین مقام صدقه مندوبه مراد باشد کما هو ظاهر الروایات کلیه باقی نماند و چون جمله
و هم راکعون حال از ضمیر یؤتون است کما اوضحنا اصلا شائبه تکرار نخواهد بود
و یکون صریحا یدل لما حملنا الآیة علیه لا لما ادعاه و نقول بوجه آخر اقتران ذکر
زکوة بصلوة در بسیار جاها که خالی از قرینه راکعون است قرینه اراده فریضه می تواند بود

ولکن قیاس مقترن بقرینه راکعین بهم خالی از آن قیاس مع الفارق است فلا یکون دلیلا
علی ارادة الفریضة فیما نحن فیه مع ان حمل الزکوة ههنا علی الفریضة اجتهاد
فی مقابلة النص بدانکه فخر رازی در تفسیر کبیر درین مقام چنین تقریر کرده که زکوة اسم است
برای واجب و مندوب بدلیل قوله تعالی واتوا الزکوة و حمل آن بر صدقه مندوبه خلاف اصل
پس اگر درینجا زکوة مفروضه مراد باشد لازم آید که او در اعطای زکوة از اول الوقت
تاخیر نموده باشد و نسبت چنین امری بعلی ابن ابی طالب نتوان کرد وکان ذلک عند
اکثر العلماء معصیة **اقول** اولا بودن زکوة اسم واجب و مندوب مسلم نیست کیف
ومن اقسام الزکوة ما هو مندوب عندنا کزکوة التجارة وزکوة الخیل الی غیر ذلک
و اطلاق آن بر صدقه مندوبه مطلقا در قرآن و غیر قرآن نزد اهل الخلاف نیز آمده و
ازینجاست که ناصب ارادهٔ زکوة مفروضه از لفظ زکوة در عرف قرآن مشروط بشرط
اقتران بصلوة گردانیده و ارادهٔ مندوب را مطلقا ممتنع ندانسته بلکه خود در آیهٔ
در ذیل کریمه وما آتیتم من زکوة تریدون وجه الله اولئک هم المضعفون
بتعمیم راضی گردیده حیث قال والزکوة تنمو عند الله کما اخبر النبی ان الصدقة
تقع فی ید الرحمن فتربو حتی تصیر مثل الجبل فینبغی ان یکون اقدامکم
علی الزکوة اکثر و جار الله زمخشری در تفسیر کشاف همین گفته است وما آتیتم من زکوة
ای صدقة تبتغون بها وجهه خالصا لا تطلبون به مکافاة ولا ریاء ولا سمعة
فاولئک هم المضعفون ذو الاضعاف من الحسنات ونظر المضعف المقوی والموسر
لذی القوة والیسار پس انکار رازی از معنی صدقه مندوبه سابقا و آنرا خلاف اصل
قرار دادن مکابره محض باشد علاوه آنکه از کتب اهل سنت با اقتران بذکر نماز نیز حمل

زکوة بر مندوبه مستفاد می شود کما فی هذه الآیة پس اراده تصدق مطلق از زکوة مطلقا
ممتنع نباشد بلکه در کلام بعض فضلای مخالفین تعیین اراده آن در اینجا مصرح ست
چنانکه امام زاهد ایشان از غایت وضوح تصریح نموده باینکه این آیه دلیل ست بر اطلاق لفظ
زکوة بر صدقه تطوع حیث قال ثم فی الآیة دلالة علی ان اسم الزکوة یقع علی
صدقة التطوع وهو نظیر قوله و ما اتیتم من زکوة تریدون وجه الله انتهی و از اینجا
لایح شد که اراده صدقه مندوبه از زکوة در آیه انقدر واضح ست که آنرا دلیل صحت این اطلاق
ساخته اند و کلام ابن المتعال حجة البتة و از اینجا ست که جناب اخ علام فرموده لانسلم که
زکوة حقیقة مستعمل در غیر زکوة واجبه نیست و استدل بقول احدهم علی ما حکینا
ثم قال و ایضا بر تقدیر تسلیم صارف از حمل آن بر معنی حقیقی موجود ست و هو روایات
المخالفین و هذا بعد تسلیم کون ما اعطاه السائل تطوعا و الا ممکن ست که آنحضرت مالک
نصاب شرعی که عبارت از بست دینار یا دویست درهم ست بوده باشد و آنچه بسائل
عطا کرده زکوة واجبه باشد انتهی و نحیف در تکمله این تقریر میگوید که توهم فخر رازی تاخیر را
در ادای واجب برین تقدیر مدفوع ست باینکه حکم بتاخیر محض اساءت ظن او ست چه
می تواند شد که بر آنحضرت زکوة در همان ساعت واجب شده باشد و آنحضرت خود را تا اتمام
نماز بمفاد و سارعوا الی مغفرة من ربکم مهلت نداده باشد پس فعل آنحضرت ممدوح
خواهد بود نه مذموم و لکن فخر رازی درین مقام یک چیز دیگر چاویده که مشهور آنست
که علی ابن ابی طالب فقیر بوده پس واجب الزکوة از کجا شد و از همین جاست که شیعیان
میگویند که هرگاه بسه قرص نان تصدق کرد سوره هل اتی در شانش نازل شد اقول
فضل الله قاه آنحضرت از غایت جود و سخا و زهد و بی رغبتی در دنیا و ایثار موالی ... خدا

بی چیسنہ بود لکن امیر مومنان را فقیر گفتن شایان نیست و اگر فقیرش خواند مشتق
از خبر مشہو الفقر فخری خواہد بود پس استخفافی کہ مطمح نظر این ناصبی ست بحمد اللہ
صورت نخواہد گرفت اما استغراب او از وجوب زکوۃ بر آنجناب پس علم وی بی خبر
آنحضرت در حینی و مالک نصاب بود در آنحضرت در وقتی دیگر محل استجاب نیست یا
قصۂ مشہور نزول ہل اتی کہ آنرا از غایت عداوت اہل بیت نہایت مخفف
و بعنوان مختصر منسوبا الینا معشر الشیعہ مع ان اخبارہم بہ ایضا ناطقۃ کما سیاتی
ذکر کردہ دلیل بر عدم تملک آنحضرت نصاب را در وقت دیگر ندارد و نزول
ہل اتی و آیہ انما ولیکم اللہ متحد الوقت نیست پس منافاتی در میان نخواہد بود
و از ینجاست کہ جناب علم الہدی علام طاب ثراہ احتمال ارادہ زکوۃ را بر تقدیر نزول
درین مقام در رعاد الاسلام کما اشار الیہ اخی مذکور فرمودہ فتفطن **قولہ** و اگر رکوع را
بر معنی حقیقیش حمل کنیم باز ہم حال از یقیمون الصلوۃ است و عام بر جمیع مومنین را
زیرا کہ احتراز است از نمازیکہ خالی از رکوع بود **اقول** اگر رکوع احتراز از نماز
یہود باشد و حال از یقیمون پس فصل میان حال و ذوی الحال لازم آید و ایضا
تغایر میان مخاطبین و اولیا آنہا نمی ماند پس لازم می آید کہ آنہا اولیا و انصار انفس خود باشند
و ہو باطل **قولہ** درین صورت نہی از موالاۃ یہود کہ بعد ازین آیہ وارد است بسیار
چسپان است **اقول** ترتیب جمع تلاوت بحسب ترتیب نزول ہر آیت مسلم نیست کما سلف
تحقیقہ و این ارتباطی کہ پیدا کردہ فرع آن پس از قبیل بناء فاسد علی الفاسد باشد
و از ینجاست کہ در اخبار اہل بیت علیہم السلام وارد ست لیس شیئ ابعد من عقول
الرجال من تفسیر القران الآیة لیستنزل فی شیئ و اوسطہا فی شیئ و آخرہا

فی شیٔ کما فی تفسیر الصافی پس قول ناصبے دریں صورت نہی از موالاۃ یہود کہ بعد از این
آیت وارد است بسیار چسپان است نا مربوط خواہد بود لا نہ تفسیر بالرای المنہی عنہ
پس این ارتباط اختراعی مخالف صحاح روایات لایق التفات نخواہد بود قال الناصب
ونیز اگر حال از یوتون الزکوٰۃ باشد صفت مدح نمی ماند بلکہ در مفہوم یقیمون الصلوٰۃ
قصوری آرد چہ مدح و فضیلت نماز آنست کہ خالی باشد از عملی کہ تعلق بنماز ندارد
خواہ قلیل باشد و خواہ کثیر غایتش آنکہ کثیر مفسد نماز است و قلیل غیر مفسد اما در معنی اقامت
صلوٰۃ البتہ قصوری آرد و کلام الٰہی را بر تناقض و تخالف حمل کردن بعید است اقول
این تقریر سخیفش کہ دلالت بر غایت وقاحت و نصب و عداوت او دارد مثل سابقش از شکوک
امام المشککین ماخوذ است قال الرازی فی تفسیرہ الکبیر ان اللائق بعلی بن ابی طالب
ان یکون مستغرق القلب بذکر اللہ حال ما یکون فی الصلوٰۃ والظاہر ان من کان
کذلک فانہ لا یتفرغ لاستماع کلام الغیر ولفہمہ ولذا قال تعالیٰ الذین یذکرون اللہ
قیاماً وقعوداً و علیٰ جنوبہم یتفکرون فی خلق السموات والارض ومن کان
قلبہ مستغرقاً فی الفکر کیف یتفرغ لاستماع کلام الغیر وقال ایضاً ان
دفع الخاتم فی الصلوٰۃ الی الفقیر عمل کثیر واللائق بحال علی الا یفعل ذلک
این فضیحت بیجا و ایراد بی محل و ناروا کہ در کلام این متعصب معاند مشاہد است دلالت دارد
بر اینکہ غایت عصبیت چشم عقل او را کور ساختہ کہ چنین تبرہات پوچ و باد رہوا پرداختہ
مدایح آنحضرت را بتسویلات شیطانی خواہد کہ بصورت مذام جلوہ گر سازد لیکن
ہر کہ بر چراغ ہدایت و شمع شبستان نبوت کہ معدن معرفت بودہ پف کند البتہ
ریشش بسوزد این کلمہ سخیفہ لغش اسلاسش را بباد میدہد زیرا کہ این ایرادات باندک

[illegible] بنصر [illegible] چند [illegible] بحسب [illegible]

پیش

تامل از کجا بکجا منجر می‌شود والد ماجد علیه الرحمه در عماد الاسلام می‌فرماید آنچه محصلش این است
که اگر کلام رازی تمام باشد این تقریرش مشتمل بر تنقیص کلام خدا و رسول او خواهد بود
زیرا که سوق آیه دلالت بر مدح دارد و روایات شان نزول متفق علیه واضح است
در اینکه کاری که از آنحضرت بظهور رسیده باعث بر نزول آیه گردیده لائق مدح بوده
نه لائق مذمت پس اگر این کار لایق شان حیدر کرار علیه السلام نبود پس چگونه پروردگار عالم
و سید ولد آدم آنرا بمقام مدحش می‌آورد **اقول** و نیز کلام زمخشری صریح است درین که
این آیه دلالت بر نهایت مدح آنحضرت بر فعل این طاعت درین حالت دارد چنانکه
در توجیه صیغه جمع گفته که برای آنست که دیگر مردمان نیز مثل فعل او رغبت کنند پس
بسبب تاسی او بمثل ثواب آنحضرت فائز شوند قال و لینبه علی ان سجیة المؤمنین
یجب ان یکون علی هذه الغایة من الحرص علی البر والاحسان و تفقد الفقراء
حتی ان لزهم امر لا یقبل التاخیر وهم فی الصلوة لم یوخروه الی الفراغ منها
انتهی وکفاک هذا الکلام فی اثبات المدح وحسن هذا الفعل علی وجه تام
فما بال الرازی یزری بما مدح الباری علی صفیه پس کلام جار الله زمخشری
در دفع شبهه امام المشککین کافی است وکفی الله المؤمنین القتال اما جواب از وجه
اول شبهه بطور حل پس آنست که این ناصبی از قدر نفهمیده که هر نبی و وصی که عبقه از ریاحین
عنایات ارحم الراحمین که مصداق لا یشغله شان عن شان است هر وقت جاری و منیحه
از فیوض باری هر آن بر ذوات مقدسه شان طاری است پس فعل آنحضرت شاغل از حضور
قلب نخواهد بود و از ینجاست که صاحب مواهب در شان سید پیغمبران صلی الله علیه
و آله وسلم می‌گوید وکان قد جعل الله قرة عینه فی الصلوة کما قال وجعلت

قرة عيني في الصلوة رواه النسائي ولو يكن يشغله ما هو فيه من
احوال المامومين كمال اقباله وقربه من ربه وحضور قلبه بين يديه
يدخل في الصلوة فيريد اطالتها فيسمع بكاء الصبي فيتجوز في
صلوته مخافة ان يشق على امه رواه البخاري وابو داود والنسائي
وكان يوم بالناس وهو حامل امامه بنت ابي العاص ابن الربيع
على عاتقه رواه مسلم وغيره پس اگر مراعات حال مامومين وسماع
صراخ اطفال مومنين منافي حضور قلب براي حضرت سيد المرسلين نباشد
سماع صداي سائل منافي حضور قلب امام المتقين چگونه تواند بود با آنكه با جتماع
ضمايم راجحه منافاتي بعبادات خالصه ندارد و هرگاه در حق اولياي خود افعال
بشريه را شاغل از استغراق در معرفت ندانند در فعل علي عليه السلام چگونه
استغراب ابراز ميدهند خصوصا هرگاه فعل طاعتي در حال طاعتي بعمل آورده باشد
فلولا العصبية اعمت عيني قلبه لما تفوه بمثله فانه بمثابة من الوهن
والسخافة ولنعم ما قال السيد نور الله نور الله مرقده على ما نقله
عنه والدي العلام في عماد الاسلام حيث قال ان غاية الامر في ذلك
ما يحصل للاولياء من الوحدة في الكثرة والخلوة في الجلوة وقد اثبت
النقشبنديه من المتصوفه اهل السنة هذه المرتبة لانفسهم واشتهر
منهم انهم يقولون خلوت در انجمن ميداريم فلا ينبغي ان ينازع مع علي
في حصول نظير هذه المرتبة له وجناب اخي المعظم دام ظله خلاصه اين
بدين نمط بيان فرموده كه محصلش آنكه ممكن است كه در آنوقت آنحضرت را حالي

طاری شدہ باکہ اولیاء اللہ را حاصل می شود من الوحدۃ فی الکثرۃ والخلوۃ
فی الجلوۃ وعجب ہست کہ معشر نقشبندیہ از متصوفہ اہل سنت برائے خود این مرتبہ را
ثابت می کنند و می گویند کہ خلوت در انجمن میداریم پس چرا با حضرت امیر علیہ السلام
درین باب مناقشہ می نمایند و قال ایضاً ناقلاً عن بعض علمائنا انہ تمثل
فی الجواب بھذہ الابیات ❊ یعطی و یمنع لا تلھیہ سکرتہ ❊ عند الندیم
ولا یلھو عن الکاس الطاعۃ سکرۃ حتی تمکن من ❊ فعل الصحابۃ فھذا
افضل الناس اقول ہرگاہ حال غیر انبیا و اوصیا چنین باشد پس فعل علی علیہ السلام
چرا منافی استغراق در معارف الٰہیہ باشد خصوصاً ہرگاہ از قبیل جمع بین الطاعتین
باشد و اما جواب از شبہہ دوم پس اوّلاً آنست کہ زمخشری در کشاف گفتہ است
کانہ کان مرجا فی خنصرہ فلم یتکلف لخلعہ کثیر عمل یفسد بمثلہ صلوتہ و اما
ثانیاً پس در روایت ثعلبی از ابوذر رضی اللہ عنہ گذشت کہ آنحضرت اشارہ بانگشت خود
فرمود پس سائل انگشتری را از انگشت مبارک برآورد حیث قال و کان علی راکعاً
فاوما الیہ بخنصرہ الیمنی وکان یتختم فیہا فاقبل السائل حتی اخذ الخاتم
من خنصرہ و ذلک بعین رسول اللہ صلعم پس بنابرین روایت اشکال از اصل ساقط باشد
و اما ثالثاً پس بجہت آنکہ امام زاہد اہل سنت از امام مجاہد شان نقل نمودہ انہ
قال مشیراً الی ھذہ الایۃ ان الایۃ تدل ایضاً علی ان العمل الیسیر مباح
فی الصلوٰۃ الا تری ان النبی صلعم خلع نعلیہ فی الصلوٰۃ و اخذ بذوابتی ابن عباس
و ادارہ من یسارہ الی یمینہ فی الصلوٰۃ قال الزاہد مشیراً الی قولہ و ھذا
اولی الاقوال لان فیہ فائدۃ جدیدۃ و ایضاً جناب والد ماجد علیہ الرحمہ فرمودہ

که مروی شده که پیغمبر خدا سوده بنت زمعه را در حالت قیام در نماز بر میداشت و باز او را
بر زمین فرود می آورد وقتی که بسجود میرفت پس کسی که فعل علی ع را استقباح نماید البته
فعل پیغمبر خدا را بطریق اولی استهجان خواهد نمود زیرا که علی بن ابی طالب ع طاعتی را
بطاعتی منضم ساخته بود چه طاعتی که قرآن مجید باعتراف زمخشری بحث و ترغیب
بآن ناطق است و کسی که چنین فعل علی علیه السلام را منافی طریقه خشوع داند این فعل
رسول خدا صلی الله علیه و آله را بطریق اولی مستقبح خواهد پنداشت پس هر تاویلی
و محمل صحیحی که برای افعال حضرت رسالت پناهی بر می آرند برای فعل حضرت ولایت پناهی
احسن ازان بهم می آید که هرگز در معنی اقامت صلوٰة قصوری نمی آرد پس الزام حمل
این کلام الهی بر معانی ناقصه که بتوجیهات رکیکه باطله خواسته بود مندفع گشت
فبطل ما کانوا یعملون قال الناصب و بعد هذا این قید را بالاجماع دخلی نیست
لا طرداً و لا عکساً در صحت امامت پس در تعلیق حکم امامت باین قید لغویت کلام
باری تعالی لازم می آید مانند آنکه گویند که قابل پادشاهی شما کسی هست که جامع سرخ دارد
و اگر ازین همه در گذریم اگر این آیت دلیل حصر امامت در حضرت امیر ع باشد آیات دیگر
معارض او خواهد بود اقول پس کافیست در جواب آن آنچه اخوی دام ظله العالی
افاده فرموده که این قید از برای تمیز ولی از اغیار است نظر باینکه ایتای زکوٰة در حال
رکوع از غیر آنجناب متحقق نشده نه آنکه شرط امامت است و دخلی در تحقق آن دارد چنانچه
حدیث خاصف النعل اشاره بوصف مخصوص آنحضرت در آن وقت است و بیان مداخلت آن
وصف در امامت معنی ندارد چه در محل تعریف ذکر اوصاف ممیزه لابد است پس قول او
بعدم مداخلت آن ناشی از حماقت است مثلا سنیان میگویند که خلیفه اول ابوبکر

ابن ابی قحافه است پر ظاهر است که بنوت ابی قحافه بداخلیت در خلافتش ندارد و علاوه آنکه
در ما نحن فیه داخلیت نیز متحقق چه اعلی مراتب عبادت از آنجناب بصدور پیوسته
واتصاف بامامت باعبدیت ناس دلیل افضلیت است و آن مستلزم امامت است پس مثال مذکور
که ناصبی درین مقام آورده نا مربوط و غیر مناسب است اقول توضیحش آنکه قول ناصبی
باین قید لغویت کلام باری تعالی لازم می آید مانند آنکه گوید که قابل پادشاهی
شما کسی ست که جامه سرخ دارد پس اگر مرادش ازین کلام آنست که پوشیدن لباس سرخ
باعث بر استحقاق سلطنت ست لغویت در کلام گوینده ظاهر و مسلم است لکن
مثال بر ممثل له منطبق نیست و اگر مرادش تمیز است پس در جائیکه تحت مکان عمرو زید
خاص این وصف اختصاص بمستحق سلطنت داشته باشد این کلام لغو نخواهد بود و از اینجا است
که من بعد میفرماید که اگر بالفرض مراد تمیز پادشاه بلباس سرخ باشد پس کردن برای
تمیز صحیح باشد آیا نمی بینی که در لفظ حمیری که از القاب ام المؤمنین عایشه است و در احادیث
مدح ایشان ذکر حمرت لون مثل سرخی جامه از حلیه مدح عاری است هذا ما یتعلق
بتفسیر الآیه و دفع شبهات العامه العامیه و اما آنچه فاضل بکلام مصنف طاب ثراه لحوق
تعرض نموده کلمات بیهوده بر زبان قلم رانده تلمیعات چند بکار برده پس در جواب آن
کلام اخی العلام دام ظله العالی کافی و وافی است و برای نقل آن درینجا
ضرورتی داعی نیست لهذا برین قدر اکتفا شد دوم آیه کریمه یا ایها الرسول
بلغ ما انزل الیک من ربک وان لم تفعل فما بلغت رسالته والله
یعصمک من الناس سوم آیه کریمه الیوم اکملت لکم دینکم واتممت
علیکم نعمتی که هر دو درین جزو قرآن واقع و هر دو در فضیلت آنحضرت کما سلف الاشارة الیه

آیه دوم یا ایها الرسول بلغ

وارد است و وعده نا بایراد تفصیل ما ورد من شان نزولهما فیه و ما اتفق
من الکلام فی هذا الشان من ابداه المخالف بفهمه و ابدیناه فی ذا الکلام فما فیه
فاقول اما آیه اولی پس در تفسیر کبیر از ابوسعید خدری روایت کرده قال نزلت هذه الآیة
بلغ ما انزل الیک من ربک یوم غدیر خم فی علی بن ابی طالب و فی تفسیر
الدر المنثور اخرج ابن ابی حاتم و ابن مردویه و ابن عساکر عن ابی سعید الخدری
مثله و زاد انه اخرج ابن مسعود قال کنا نقرأ علی عهد رسول الله یا ایها الرسول
بلغ ما انزل الیک ان علیا مولی المومنین و ان لم تفعل فما بلغت رسالته
والله یعصمک من الناس و از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده که آیه در فضل علی علیه السلام
نازل گردیده و نیز از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که این آیه چنین نازل شده بلغ ما انزل
الیک من ربک فی علی و چون این آیه نازل شد دست علی را گرفت و گفت من کنت
مولاه فعلی مولاه انتهی و اهل البیت ابصر بما فی البیت و فخر الدین رازی در تفسیر کبیر
در شان نزول این آیه ده وجه ذکر کرده گفته العاشر نزلت هذه الآیة اخذ بیده
فقال من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه فلقیه
عمر رضی الله عنه فقال هنیئا لک یا ابن ابی طالب اصبحت مولای و مولی
کل مؤمن و مومنة و هو قول ابن عباس و براء بن عازب و محمد بن علی لکن
بعد از آن گفته است و اعلم ان هذه الروایات و ان کثرت الا ان الاولی حمله علی
انه تعالی امنه من مکر الیهود و النصاری و امره باظهار التبلیغ من غیر مبالاة منه بهم
و ذلک لان ما قبل هذه الآیة بکثیر و ما بعدها بکثیر لما کان کلاما مع الیهود و النصاری
امتنع القاء هذه الآیة الواحدة فی البین علی وجه تکون اجنبیة عما قبلها

وما بعدها و مولانا الطبرسي در مجمع البيان از علماى اهل سنت چنين روايت كرده
روى الحاكم ابو القاسم الحسكانى فى كتاب شواهد التنزيل فى قواعد التفصيل
باسناده عن ابن ابى عمير عن ابن اذينه عن الكلبى عن ابى صالح عن ابن عباس
وجابر بن عبد الله قالا امر الله محمد صلى الله عليه واله ان ينصب عليا علما
للناس فيخبرهم بولايته فتخوف رسول الله ان يقولوا حابى ابن عمه وان
يطعنوا فى ذلك عليه فاوحى الله اليه هذه الآية فقام عليه السلام بولايته
يوم غدير خم وايضا فيه باسناد مرفوع عن ابن شعبان بن على العنوى
عن ابى صالح عن ابن عباس قال نزلت هذه الآية فى على فاخذ رسول الله
صلى الله عليه واله بيده فقال من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من
والاه وعاد من عاداه وقد ورد هذا الخبر ابو اسحق الثعلبى فى تفسيره
باسناد مرفوعا الى ابن عباس قال نزلت هذه الآية فى على امر النبى ان
يبلغ فاخذ رسول الله بيد على فقال من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم
وال من والاه وعاد من عاداه واما روايت از اهل بيت عليهم السلام فقد
اشتهرت الروايات عن ابى جعفر وعن ابى عبد الله عليهما السلام ان الله تعالى
اوحى الى نبيه ان يستخلف عليا فكان يخاف ان يشق ذلك على جماعة من
اصحابه فانزل الله تعالى هذه الآية تشجيعا له على القيام بما امره الله باداه
والمعنى ان تركت تبليغ ما انزل اليك وكتمته كنت كانك لم تبلغ شيئا من
رسالات ربك فى استحقاق العقوبة مولانا المجلسى در حق اليقين ميفرمايد كه در اخبار
مستفيضه عامه و خاصه وارد شده كه آيه يا ايها الرسول بلغ ما انزل اليك

من ربک تا آخر درین واقعه نازل شد چنانچه بعضی گذشت و فخر رازی در تفسیر کبیر
از جمله محتملات نزول آیه کریمه گفته است که این آیه نازل شد در فضل علی علیه السلام
و چون نازل شد دست علی ع را گرفت و گفت من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم
وال من والاه وعاد من عاداه پس عمر او را ملاقات کرد و گفت گوارا باد ترا
ای پسر ابوطالب ع صبح کردی مولای من و مولای هر مومن و مومنه پس گفته است این قول
ابن عباس است و براء بن عازب و محمد بن علی و ثعلبی در تفسیر و حسکانی در شواهد التنزیل
و جماعت بسیار روایت کرده اند که این آیه در امر غدیر نازل شد و این صریح است
در آنکه مراد بولی امام و خلیفه است زیرا که تهدید کردن بآنکه اگر تبلیغ نکند هیچ
رسالت او را تبلیغ نکرده است و خوف حضرت از تبلیغ آن بحدی که مبادا موجب اثاره
فتنه شود تا آنکه حق تعالی ضامن شد که او را از شر منافقان نگاه دارد اینها همه
دلیل است بر آنکه آن امری که مامور به تبلیغ آن گردیده بود بایست امری باشد که ابلاغ
آن موجب اصلاح امور دین و دنیای مردم گردد و بآن از برای مردم تا روز قیامت حلال
و حرام ظاهر گردد و شرائع دین بآن محفوظ ماند از ضیاع و تغییر و تبدیل و قبول
آن بر طبع مردم دشوار باشد و احتمالاتیکه ایشان در لفظ مولا گفته اند هیچ یک
مظنه آن قسم امور نیست مگر خلافت و امامت آنحضرت ص که بآن باقی میماند آنچه حضرت
رسول ص تبلیغ آن نموده بود از احکام دین و ایمان و بآن منتظم میگردید امور مسلمانان و از جهت
کینه ها که از آنحضرت در سینه ها داشتند مظنه ثوران فتنه ها بود از منافقان لهذا
حق تعالی ضامن شد نگاهداشتن آنحضرت را از شر ایشان انتهی اقول تاکید شدید و تهدید
سدید ازین آیه قرآن مجید در غایت ظهور است نزد موالف و مخالف عنید اگرچه

در توجیه آن فیما بین مفسران اختلافی هست قال الرازی المسئلة الثانیة لقائل
ان یقول ان قوله وان لم تفعل فما بلغت رسالته معناه فان لم تبلغ
رسالته فما بلغت رسالته فای فائدة فی هذا الکلام اجاب جمهور المفسرین
عنه بان المراد انک ان لم تبلغ واحدا منها کنت کمن لم یبلغ شیئا منها وهذا
الجواب عندی ضعیف لان من اتی بالبعض وترک البعض لو قیل انه ترک الکل
لکان کذبا ولو قیل ایضا ان مقدار الجرم فی ترک البعض مثل مقدار الجرم فی
ترک الکل فهو ایضا محال ممتنع فسقط هذا الجواب والاصح عندی ان یقال
ان هذا خرج علی قانون قوله انا ابو النجم وشعری شعری ومعناه ان شعری قد بلغ
فی الکمال والفصاحة الی حیث متی قیل فیه انه شعری فقد انتهی مدحه الی الغایة
التی لا یمکن ان یزاد علیها فهذا الکلام یفید المبالغة التامة من هذا الوجه
فکذا ههنا قال فان لم تبلغ رسالته فما بلغت رسالته یعنی انه لا یمکن ان یوصف
ترک التبلیغ بتهدید اعظم من انه ترک التبلیغ وکان ذلک تنبیها علی غایة التهدید
والوعید والله اعلم بحقیقة الحال بچشم انصاف باید دید که این قدر تهدید به کدام یک از
احتمالات عشره که فخر رازی در تفسیر خود ذکر کرده منطبق و ملتصق بکدام یک می تواند گردید
پس بعد انکه فخر رازی در شان نزول این آیه احتمال ده اقوال ذکر کرده اول نزول آن
در قصهٔ رجم و قصاص دوم در خصوص حب یهود و استهزای شان بدین اسلام
سوم نزول آن در خصوص تخیر ازواج خوفا من اختیار زینة الدنیا چهارم در امر زید
و زینب بنت جحش پنجم در خصوص جهاد ششم در خصوص حکم لا تسبوا الذین
یدعون من دون الله الآیة هفتم نزولش در حق مسلمین و ذلک لانه قال فی

حجة الوداع لما بین الشرایع والمناسک هل بلغت قالوا نعم قال علیه الصلوٰة والسلام اللهم فاشهد ششم مرویست که نازل شد در زیر درختی در بعض سفرها هفتم آنکه نازل شد در هیبت آنحضرت صلعم از یهود و نصاری هشتم نزول ان در فضیلت علی بن ابی طالب علیه السلام کما سلف نقله عنه و بر ماهر خبیر و بصیر این احتمالات بعیده واقوال غیر سدیده که غیر از قول اخیرست مخفی و محتجب نیست و چون فخر رازی جمیع این احتمالات را مرجوح ساخته گفته است الاولی حمله علی انه تعالی امنه من مکر الیهود والنصاری وامره باظهار التبلیغ من غیر مبالات منهم و ذلک لان ما قبل هذه الآیة بکثیر و ما بعدها بکثیر لما کان کلاما مع الیهود والنصاری امتنع القاء هذه الآیة الواحدة فی البین علی وجه تکون اجنبیة عما قبلها و ما بعدها پس مرجوحیت احتمالات دیگر خود از کلامش هویداست و علاوه بران بعضی از اصحاب ما از اهل این عصر نیز بتضعیفش واحدا بعد واحد پرداخته اند و بغیر احتمال اخیر که نزول آیه در شان حضرت امیر می باشد از محل نزاع خارج است پس حاجت بتطویل کلام در نقض و ابرام آن چندان متعلق نیست پس اهم آنست که عطف عنان بتحقیق احتمال اخیر که تقویت نزول آیه کریمه در شان جناب امیر علیه الاف الصلوات من الملک القدیر ست پردازیم و هم بر کلام امام سفیان که بتقویت نزول آن در امر یهود و نصاری پرداخته ظاهر و باهر سازیم و لتمهید لذلک مقدمات ما حقی یلسد مدخل الشکوک والشبهات پس بدانکه شکی نیست درین که این آیه کریمه مشتمل است بر اقصای تاکید و منتهای تهدید و غایت تائید و نهایت تشدید اوّل از جهت امر صریح بتبلیغ دوم از جهت موکد فرمودن آن بقوله فما بلغت رسالته

که مشتمل ست بر اتم تهدید بحیث لیس علیه مزید سوم از جهت وعده والله یعصمک من الناس
و این امور نزد مفسرین فریقین مسلم ست اگرچه عنوان بیان مختلف باشد پس فخر الدین رازی
گفته ست که اصح نزد من آنست که این آیه کریمه بر طریقه قول ابی النجم شاعر و شعری شعری
از پرده غیب بجلوه ظهور برآمده و معنی قول ابی النجم آنست که شعر من در فصاحت و متانت
بدرجه نهایت رسیده بحیثی که هرگاه کسی شعر مرا بمن منسوب سازد و بس بدرستی که مدحش را
باقصی الغایه رسانیده پس این کلام مفید مبالغه تامه ست پس همچنین ست مفاد
این آیه کریمه و مثل آن عند العقول السلیمة فکانه قال ان لم تبلغ رسالته فما بلغت
رسالته یعنی انه لا یمکن ان یوصف بترک التبلیغ و کان فی ذلک تنبیه علی
غایة التهدید و در تضعیف اقوال دیگر می گوید که آنچه بعضی گفته اند که مراد آنست
که اگر نه همه رسانی تو یک حکم را خواهی بود مانند آن کس که تبلیغ هیچ امر نکرده باشد نزد من
این قول ضعیف ست زیرا که هر کس که تبلیغ بعض و من البعض نماید اگر او را بگویند که تبلیغ تمام
امور نکرده ست دروغ محض خواهد بود و اگر گفته شود که مقدار جرم در ترک بعض
بمشابه جرم ترک کل خواهد بود پس این هم محال ست اول کذب صوری لازم می آید که
که قایل سر در کلام بر سبیل حقیقت نموده باشد و لیس کذلک بلکه او بر سبیل تشبیه گفته است
ولا کذب فی التشبیه بل هو المبالغة لا غیر و ثانیا کان الاثم بترک البعض
اشد خلو شبه بعد ابتلاء بترک الکل تخیلا و مبالغة فلا کذب و لا امتناع
و علی ذلک عند العقول السلیمة اجماع و کیفما کان اصل تاکید و مبالغه در تهدید
باتفاق همگنان ثابت ست پس الحال بنظر انصاف باید دید که لایق این تاکید و سزاوار
این تهدید کدام امر مهم از مهمات اسلامیه ست و من اعطی الناس ما فقه من الامعان

وانصف عند رجوعه الى الوجدان لم يشك ان كلام البارى المتعال فى هذه الآية
البالغ فى البلاغة الى اقصى الغاية لا ينطبق على مقتضى الحال الا عند الحمل
على هذا الامر الجسيم والخطب العظيم الذى عليه مدار حراسة حوزة الاسلام
وحفظ شرايع الاحكام ونظم نواميس الدين الحنيف والشرع المنيف مع الضغائن الكامنة منه
فى صدور اهل النفاق وقلوب اهل الشقاق المثيرة للمحن والجمعية المتفقة
عليها هلاك الامة من جهة تكالب اهل الزمان من الطغام على زخارف
الدنيا الدنية والحطام حتى انهم عزموا على قتل سيد الانام وقد دحرجوا الدباب
على العقبة وهم اهل النفاق والاثام وتبين اذ ذاك مصداق قوله والله
يعصمك من الناس على الخاص والعام ويعضد نزول الآية فى عام حجة الوداع
وقد اضمحل الكفر وطرد اليهود والنصارى وقام دين الاسلام وشاع وذاع
وسيأتى تفصيل ذلك فى ذيل روايات الغدير ان شاء الله القدير واما استناد
فخر رازى در ترجيح مختار خود بامتناع ورود آيه اجنبيه در بين آيات متعلقه به يهود ونصارى
پس اجتهاديست در مقابله نصوص واما دوم درين خصوص فرع آنست كه ترتيب تلاوت وجمع
هر آيت بر وفق نزول باشد وهو اول النزاع چه هرگاه جمع آيات نازله در امكنه وازمنه
متفاوته بتقاريب مختلفه ومتخالفه لا على ترتيب النزول باجتهادات صحابه كما هو
الواقع بالمصالح شرعيه وحكمتى توقيفيه كما هو ظن هذه الجماعه كما صرح به است وداده باشد
پس متتبع شان نزول خواهد بود نه ارتباط احدى الآيات بالاخرى كما لا يخفى على اولى النهى
واما آيه كريمه اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتى ورضيت لكم الاسلام دينا
پس اكثر مخالفين مثل حسكانى وغير او على ما نقله مولانا المجلسى عليه الرحمة از سعيد خدرى

آيه اليوم اكملت لكم دينكم

روایت کرده اند که ما از جمع روز غدیر برگشته بودیم که این آیه نازل شد یعنی آیه الیوم
اکملت لکم دینکم الآیه حاصل معنی این است که امروز کامل کردم از برای شما دین شما را
و تمام کردم بر شما نعمت خود را و راضی شدم و پسندیدم از برای شما اسلام را که دین شما باشد
پس حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود که حمد می کنیم خدای را بر کامل گردانیدن دین و تمام
کردن نعمت و راضی شدن پروردگار برسالت من و ولایت علی بن ابی طالب ع و بروایت دیگر گفت
الله اکبر الله اکبر بر کامل گردانیدن دین تا آخر این آیه و نیز نازل شد الیوم یئس الذین
کفروا من دینکم فلا تخشوهم واخشون یعنی امروز نا امید شدند کافران از باطل کردن
دین شما یعنی حفاظت کنندگان دین از طرف حضرت رب العالمین مشخص گردیدند پس
دندان طمع طامعین در ابطال دین کنده شد کما قالوا فی کل خلف منا عدول
ینفون عنه تحریف الغالین و الابطال المبطلین پس مترسید از ایشان و از من
بترسید و از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده اند که کافران نا امید شدند و ظالمان یعنی
منافقان بطمع افتادند و سیوطی در کتاب در منثور از ابن مردویه و ابن عساکر
از ابو سعید خدری روایت کرده است که چون حضرت رسول صلی الله علیه و آله علی ع را در روز
غدیر خم نصب کرد و صدا بلند کرد از برای او بولایت جبرئیل بر آنحضرت نازل شد و این
آیه را آورد الیوم اکملت لکم دینکم و روایت کرده است از ابن مردویه و خطیب و ابن عساکر
بسندهای ایشان از ابو هریره که چون روز غدیر خم شد که هیجدهم ماه ذیحجه است رسول خدا
صلی الله علیه و آله و سلم گفت که من کنت مولاه فعلی مولاه پس این آیه نازل شد و صاحب
جامع الاصول از صحیح مسلم روایت کرده است از طارق بن شهاب که جمعی از یهود بعمر گفتند که اگر
بر ما یهود چنین آیه نازل می شد الیوم اکملت لکم دینکم تا آخر آیه و میدانستیم که در چه روز

نازل شده هر آئینه این روز را عید خود قرار می دادیم اقول وانه لیوم عید اقوبه المومنون لعارفون واقر الله لهم به العیون وانه لحق مثل ما انکم تنطقون والله متم نوره ولو کره المشرکون فلذلک اجری الله الحق علی لسان المعاندین حفی رواه المخالفون فی زبرهم وحکاه المحدثون من الفریقین فی صحف الحدیث المتفق علیه المقترن بقرینة روایة الخصام الدالة علی صحته عند اولی الاحلام اوثق حجة وان ضعفه المتعصبون من المعاندین اخفاء للحق المبین واراد و الجاهلون ان یدفعوا النص عن امیر المومنین ع از انجمله است اینکه بخاری و مسلم در صحیح خود گفته اند که این آیه در حجة الوداع شب عرفه نازل شد مطابق آنچه از عمر بن الخطاب نقل کرده اند در روایت سابقه بعد حکایت قول یهود که او گفته که من میدانم که در چه وقت نازل شد بروز جمعه یوم عرفه قال السیوطی فی الاتقان اخرج ابو عبیدة عن محمد بن کعب قال نزلت سورة المائدة فی حجة الوداع بین مکة والمدینة ومنها الیوم اکملت لکم دینکم وفی الصحیح عن عمر انها نزلت عشیة عرفه یوم الجمعة عام حجة الوداع وله طرق کثیرة لکن اخرج ابن مردویه عن ابی سعید الخدری انها نزلت یوم غدیر خم واخرج مثله من حدیث ابی هریرة وفیه انه الیوم الثامن عشر من ذی الحجة مرجعه من حجة الوداع وکلاهما لا یصح لکن هر گاه نزول این سوره در میان مکه و مدینه مسلم باشد و نزول این آیه را بالخصوص در روز غدیر بروایت ابو سعید خدری و ابو هریره هم معلوم پس عمر بن الخطاب رئیس النصاب در نزول آن بیوم عرفه لائق اصغا نخواهد بود با آنکه بر تقدیر نزول و تسلیم چونکه نزول آیه بلغ بود و در وحی سوکد درین خصوص و وعده عصمت از شرور اهل ضغائن از طرف حضرت

رب العزت قبل يوم غدير بود واگر نزول آیۀ کریمه بروز عرفه شده باشد نیز مخل مقصود نیست
ومتعلق بامر بود که استیصال واضمحلال شان از پیشتر حاصل بود وتخواهد بود قال السيد
نور الله نور الله مرقده بعد ابطال ما ذكره الناصب من الاحتمالات فتعين ان يكون
المراد ابلاغ حكم يتحقق بابلاغه ابلاغ مجموع الاحكام وبه اكمال الدين واتمام
الانعام وانه هو الحكم الذي كان صعبا ثقيلا على الاقوام من تعيين مصداق
الاصل الرابع من اصول دين الاسلام بنصب علي واظهار امامته ووجوب طاعة
على الانام لما علم ان قلوب القوم كانت مملوة من بغض علي عليه السلام
بقتله لآبائهم واخوانهم واولادهم واقاربهم في غزوات النبي صلى الله عليه وآله
كما تضمنت الرواية السالفة من الثعلبي وغيره من الاعلام اقول فكان ذلك هو المظنة
لرجوع الناس قهقرى الى الجاهلية الكبرى كما يشهد به رواية حارث الفهري
النازل في حقه سأل سائل بعذاب واقع ورواية حذيفة في دحراج الدباب
ومعرفة اهل النفاق من الاصحاب والمفتقر الى وعد العصمة العظمى من الله تعالى
ثم قال السيد فكانه تعالى قال بلغ ما انزل اليك من الامر الايجابي الفوري
في تعيين علي للامامة فان لم تفعل واهملت فيه كنت كمن لا يبلغ الكل الى ان قال
ثم انه لما علم ان ذلك الخطب كان صعبا على النبي حذرا عن اضغان القوم قال
لتوطين النبي وتسليته وعدم مبالاته منهم والله يعصمك من الناس فقد تم النص
واندفع الاحتمال الذي قصده الشقي الخناس ان يوسوس في صدور عوام الناس
انتهى واراد بذلك دفع ما حاول الناصب من التصرف في معنى الولاية في حديث الغدير
وسيأتيك تفصيله فيما سيأتي من الروايات الدالة على ولايته وامامته عليه السلام

سوابغ صلواته وتحیاته اکتفا می کنیم درین مقام بر ذکر روایتی از کتب امامیه تأییداً للمرام
وتفصیلاً لما اجمله اللئام پس میگوییم که در روایت طولانی حذیفه وارد است که رسول الله
امر صلعم فی سنة عشر من مکة الی المدینة ان یحج هو ویحج الناس معه فاوحی الیه بذلک
واذن فی الناس بالحج یاتوک رجالاً وعلی کل ضامر یاتین من کل فج عمیق پس امر کرد
منادیان را پس در اهل بلندی و پستی ندا در دادند که آگاه باشید که رسول خدا صلی الله
علیه وآله کمر همت را درین سال بعزیمت حج محکم بسته تا بمردم مناسک حج را تعلیم
فرماید چون سنت نبویه تا آخر زمان جاری باشد پس باقی نماند هیچ یک از آنها که در دایره
اسلام داخل شده بودند مگر آنکه بآنحضرت در همان سال دهم از هجرت در موسم حج
حاضر شد و آنحضرت با همه مردم و ازواج بسفر حج بیرون آمد و آن حج حجة الوداع بود
وچون مناسک حج را ادا فرمود و محدثات و بدعات جاهلیت را زایل نمود و داخل مکه شد
و در آنجا مقیم بود که جبرئیل با اول سوره عنکبوت از نزد پروردگار جلیل فرود آمد وگفت
بآنحضرت که بخوان بسم الله الرحمن الرحیم الم احسب الناس ان یترکوا ان
یقولوا آمنا وهم لا یفتنون ولقد فتنا الذین من قبلهم فلیعلمن الله الذین
صدقوا ولیعلمن الکاذبین ام حسب الذین یعملون السیئات ان یسبقونا
ساء ما یحکمون حاصل معنی آن این است که آیا گمان می برند مردم که واگذاشته
خواهند شد بهمین قدر که بگویند که ایمان آوردیم و حال آن که آزمایش کرده نشوند
وبتحقیق که آزمایش کرده ایم ما کسانی را که پیشتر از ایشان گذشته اند پس البته
ملاحظه خواهد فرمود حال آنها را در دعوی ایمان دروغ گویند آیا گمان می برند
آنانکه عمل بد می کنند که سبقت خواهند برد بر ما بد است حکمی که می کنند پس رسول خدا

روایت طولانی از حذیفه

فرمود ای جبرئیل چیست آن فتنه پس جبرئیل گفت ای محمد درستی که حق تعالی بتو سلام
می فرستد و می فرماید از برای تو که من نفرستادم پیغمبری را پیش از تو مگر آنکه امر نمودم او را بوقت
رسیدن اجل او بآنکه خلیفه بگرداند بر امت خود بعد از خود شخصی را که قایم مقام او باشد
و سنن او را زنده دارد پس فرمان برداران او راست گویان و مخالفان او دروغ گویان
می باشند در دعوای ایمان و قد دنا یا محمد مصیرك الی ربك و جنته وهو
یامرك ان تنصب لامتك من بعدك علی بن ابی طالب ع و تعهد الیه فهو
الخلیفة القائم برعیتك و امتك ان اطاعوه و ان عصوه و سیفعلون و هی
الفتنة التی تلوت علیك الایة فیها و ان الله عز و جل یامرك ان تعلمه
جمیع ما علمك و تستحفظه جمیع حفظك و استودعك فانه الامین المؤتمن یا محمد
انی اخترتك من عبادی نبیا و اخترته لك وصیا یعنی قریب رسیده است
یا محمد موت و رجوع تو بسوی پروردگار تو و رفتن تو ببهشت او و او امر می فرماید
ترا که نصب نمائی از برای امت خود از بعد خود علی بن ابی طالب را و عهد کنی بسوی او پس او است
خلیفه بحق قائم می شود بامور محتاج الیها برای امت تو خواه اطاعت او کنند و خواه
نافرمانی او نمایند و قریب است که نافرمانی او کنند و همین است فتنه و آن مایتش مذکور
در آیتی که بر تو خواندم و بتحقیق که خدای عز و جل امر می فرماید ترا که تعلیم نمائی او را
آنچه تعلیم نموده است بتو و بیاد او دهی جمیع آنچه بیاد تو داده و بتو سپرده پس بدرستی که
او است امین مؤتمن ای محمد صلی الله علیه و آله بدرستی که من ترا از بندگان خود برگزیدم
از برای نبوت و برگزیدم او را از برای وصایت فدعا رسول الله صلی الله
علیه و آله فخلا به یومه ذلك و لیلته و استودعه العلم و الحکمة التی

اتاه الله ایاها و عرفه ما قال جبرئیل و کان ذلک فی یوم عایشه بنت ابی بکر
فقالت یا رسول الله لقد طال استخلائک بعلی منذ الیوم فاعرض عنها
رسول الله فقالت لم تعرض عنی یا رسول الله بامر لعله یکون لی صلاحا
فقال صدقت وایم الله وانه لامر صلاح لمن اسعده بقبوله والایمان به
وقد امرت بدعاء الناس جمیعا وسیعلمین ذلک اذا قمت به فی الناس

پس طلب فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله علی ابن ابی طالب علیه السلام را پس
خلوت کرد با او آن روز و شب ان را وامانت سپرد باو علم و حکمتی را که خداوند عالم بآنحضرت
عطا فرموده بود و بشناسانید او را آنچه گفته بود جبرئیل و بود این امر در نوبت
عایشه دختر ابی بکر پس گفت عایشه ای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بدرستیکه بطول کشید
خلوت تو با علی بن ابی طالب از ابتدای این روز پس گردانید رسول خدا صلی الله علیه وسلم
از عایشه پس عایشه گفت که چرا اعراض میفرمائی از من ای رسول خدا بچیزیکه باشد
که صلاح من در آن باشد پس فرمود که راست گفتی قسم بخدا بدرستی که آن امر صلاح باشد
برای آنکس که بقبول آن سعادت اندوزد و ایمان آورد بآن و بتحقیق که مامور
شده ام بدعوت همه خلق بطرف آن و زود باشد که بدانی آن را وقتیکه خبر بدهم از آن
در میانه مردم فالت یا رسول الله تخبرنی به الان لاتقدم بالعمل به
والاخذ بما فیه الصلاح عایشه گفت ای رسول خدا همین وقت خبر ده مرا
تا سبقت نمایم در عمل بر آن و اخذ بانچه مصلحت من در آن باشد قال ساخبرک به
فاحفظیه حفظک الله فی العاجلة والاجلة جمیعا وکانت لک الفضیلة به
والمسفة الی الایمان بالله و رسوله وان اذعته و ترکت رعایة ما القی

الیاس منذ کفرت بربک وحبط اجرک وبرئت منک ذمة الله وذمة
رسوله وکنت من الخاسرین یعنی فرمود که زود باشد که خبر دهم ترا بآن پس حفظ کن آن را
تا حفاظت کند ترا خدای عزوجل در دنیا و آخرت هر دو باشد از برای تو فضیلت و سبقت بسوی
ایمان بخدا و برسول خدا و اگر افشای آن سخن کنی و ترک میکنی رعایت آنچه القا میکنم بسوی تو از آن
راز کافر میشوی به پروردگار خود و اجر تو محو میشود و ذمه خدا و رسول او بری میشود و از
زیانکاران میباشی فقال ان عمری قد انقضی وامرنی ربی ان انصب علیا للناس علما
واجعله فیهم اماما واستخلفه کما استخلفت الانبیاء من قبلی اوصیائها
وانا صائر الی امر ربی واخذ فیه بامره فلیکن هذا الامر منک تحت سویداء قلبک
الی ان یأذن الله بالقیام فضمنت له ذلک پس فرمود بدرستی که عمر من بانقضا رسیده
و امر فرموده است مرا پروردگار من که منصوب کنم علی را از برای خلق علم هدایت بگردانم
برای او در میان خلق منصب امامت و استخلاف نمایم او را چنانکه استخلاف میکردند پیغمبران
قبل از من اوصیای خود را و من رجوع می نمایم بسوی امر پروردگار خود و عمل میکنم در این امر
حسب حکم او پس بوده باشد این راز در توی تاریکی دل تو تا آنکه اذن دهد خدای عزوجل مرا
بافشای آن پس بذمه خود گرفت کتمان آن را وقد اطلع الله نبیه علی ما یکون منها
فیه من صاحبتها حفصة وابویهما فلم تلبث ان اخبرت حفصة واخبرت
کل واحدة منهما اباها فاجتمعا فارسلا الی جماعة الطلقاء والمنافقین
وخبراهم بالامر فاقبل بعضهم علی بعض وقالوا ان محمدا یرید ان یجعل هذا الامر
فی اهل بیته کسنة کسری وقیصر الی آخر الدهر ولا والله ما لکم فی الحیوة من حظ
ان افضی هذا الامر فی علی بن ابی طالب ان محمدا عاملکم علی ظاهرکم وان علیا

یعاملکم علی ما یجد فی نفسه منکم فاحسنوا النظر لانفسکم وقد موا رائکم فیه
ودار الکلام فیما بینهم وعاودوا الخطاب واجالوا الرأی فاتفقوا علی ان ینفروا
بالنبی صلی الله علیه وآله ناقته علی عقبة هرشی وقد کانوا صنعوا مثل ذلک
فی غزاة تبوک فصرف الله الشر من نبیه صلی الله علیه وآله من القتل والاغتیال
والسم علی غلو وجوه بدرستیکه مطلع ساخت خدای تعالی پیغمبر خود را بر آنچه واقع می شود
از دو در خصوص آن اراده دار صاحبه حفصه پدران این هر دو واشاره است بسوی
آیه کریمه لقد صغت قلوبکما پس نگذشت که خبر کرد عایشه حفصه را و هر یک
از اینها خبر داد پدر خود را پس هر دو جمع شدند و فرستادند بسوی جمعی از طلیقان و
منافقان و خبر دادند هر دو بحقیقت امر پس متوجه شدند بعض شان بعض دیگر و گفتند
با یکدیگر که محمد صلی الله علیه وآله میخواهد که بگرداند این امر را در اهلبیت خود و اولاد
خاندان خود بعد ازان هر دو مثل طریقه کسری و قیصر تا آخر دهر و نیست قسم بخدا برای شما
حظی و لطفی در زندگانی دنیا اگر برسد این امر بسوی علی ابن ابی طالب بدرستی که
محمد با شما معامله بظاهر اسلام میکرد و بدرستی که علی بن ابی طالب با شما معامله خواهد کرد
با آنچه می شناسد از حال و احوال شما پس فکر خوبی بکنید برای آنچه صلاح نفوس شما در آن باشد
و تبکرار ذکر این فکر در میان خود ها گذاشتند و آرای خود را بجولان در آوردند بعد
متفق شدند برانکه ناقه آنحضرت را رم دهند بر عقبه هرشی و این مضمون تازه نبود بلکه
یک مرتبه دیگر در اوایل امر در غزوه تبوک هم مثل این حرکت ناشزا از اینها سرزده بود
لکن خدای عز و جل شر آنها را از آنحضرت دفع ساخته بود و شر ایشان بوجوه
شتی بود و بر هیچ یک ازان قدرت نیافتند نه بر قتل و نه بر اغتیال و نه بزهر دادن وفاکان

وقد کان اجتمع اعداء رسول الله من الطلقاء من قریش والمنافقین
من الانصار ومن کان فی قلبه من الارتداد من العرب فی المدینة ومن حولها فتعاقدوا
وتحالفوا علی ان ینفروا به ناقة وکانوا اربعة عشر رجلا وکان من
عزم رسول الله ان یقیم علیاً علیه السلام وینصبه للناس بالمدینة
اذا قدم و مجتمع شده بودند دشمنان آنحضرت از آنها که از قید سبب قید اسیر رها
کرده شده بودند از قریش و اهل نفاق از یاوران آنحضرت پس با هم کرد عهد و پیمان
نمودند و هم قسم شدند بر این که ناقهٔ آنحضرت را رم دهند و چهارده نفر بودند
و قصد آنحضرت چنان بود که علی بن ابی طالب را بمدینه رسیده بوصایت منصوب کنم
فسار رسول الله صلی الله علیه وآله یومین ولیلتین فلما کان فی الیوم الثالث
اتاه جبرئیل باخر سورة الحجر فقال اقرأ ولنسئلنهم اجمعین عما کانوا یعملون
فاصدع بما تؤمر واعرض عن المشرکین انا کفیناک المستهزئین قال ورحل
رسول الله یبلغ[له] فی السیر مسرعا علی دخول المدینة لتنصب علیا علما
للناس فلما کانت اللیلة الرابعة هبط جبرئیل فی آخر اللیل فقرأ علیه یا
ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک وان لم تفعل فما بلغت رسالته
والله یعصمک من الناس ان الله لا یهدی القوم الکافرین وهم الذین هموا
برسول الله یعنی پس حضرت رسالت مآب دو روز و دو شب راه رفت و بروز سوم
جبرئیل آمد و آخر سورهٔ حجر را آورد و گفت بخوان قول حق عز و جل را که می فرماید آنچه
حاصل معنی این است و هر آئینه پرسش میکنیم همه مردم را از آنچه بعمل می آوردند پس
ظاهر کن آنچه را که مأموری بآن و رو بگردان از جماعت مشرکان بدرستیکه ما کفایت کردیم

[له] ای یبیع ۱۲ منه

تا او دفع نموده ایم شر اشتهار کنند کار را از تو پس کوچ کرد که تعجیل سفر نمود در مسیر بعزم داخل شدن بمدینه منوره تا که زود در مدینه برسد و علی را بامامت منصوب سازد و او را علم هدایت برای مردم قرار دهد پس هرگاه شب چهارم رسید باز جبرئیل بحکم پروردگار جلیل آخر شب فرود آمد و بخواند بر او آیه یا ایها الرسول را که محصل مضمونش این است که ای رسول خدا برسان پیامی را که فرستاده شده بسوی تو از جانب پروردگار تو در باره علی بن ابی طالب و اگر نمی کنی این کار را پس چنان است که تبلیغ هیچ رسالتی از و نکرده و او تعالی عاصم حافظ تو از شر خلق بدرستیکه حق تعالی هدایت نمی کند قوم کافران را و ایشان جماعتی اند که قصد رسول خدا صلی الله علیه و آله کردند فقال صلی الله علیه و آله اما ترانی یا جبرئیل اغد السیر مجدا فیه لادخل المدینة فافرض ولایته علی الشاهد و الغائب فقال له جبرئیل ان الله یامرک ان تفرض ولایته غدا اذا نزلت منزلک فقال رسول الله صلی الله علیه و آله نعم یا جبرئیل غدا افعل ذلک انشاء الله و امر رسول الله بالرحیل من وقته و سار الناس معه حتی نزل بغدیر خم و صلی بالناس و امرهم ان یجتمعوا الیه و دعا علیا و رفع رسول الله ید علی الیسری بیده الیمنی و رفع صوته بالولاء لعلی علی الناس اجمعین و فرض طاعته و امرهم لا تختلفوا علیه بعده و خبرهم ان ذلک عن امر الله و قال لهم الست اولی بالمومنین من انفسهم قالوا بلی یا رسول الله فقال من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و انصر من نصره و اخذل من خذله ثم امر الناس ان یبایعوه فبایعه الناس جمیعا فلم یتکلم منهم احد وقد کان ابوبکر و عمر تقدما الی الجحفة فبعث الیهما و ردهم قال لهما النبی صلی الله

غدا ای سریع ۱۲ منه

صلی الله علیه و آله یا ابی قحافه و یا عمر بایعا علیاً بالولایة من بعدی فقالا
امر من الله و رسوله فقال و هل یکون مثل هذا من غیر امر الله نعم امر من الله و
رسوله فبایعا ثم انصرفا و سار رسول الله ص باقی یومه و لیلته حتی اذا دنوا
من عقبة هرشی فقد تقدم القوم فتواروا فی ثنیة العقبة و قد حملوا معهم
دبابا و طرحوا فیه الحصی قال حذیفة فدعانی رسول الله ص و دعا عمار
بن یاسر و امره ان یسوق ناقته و انا اقودها یعنی حضرت رسول خدا ص فرمود ای
جبرئیل آیا نمی بینی که بسرعت کوشش تمام در سیر نمایم تا بمدینه برسم پس ولایت علی بن
ابی طالب ع را بر شاهد و غایب فرض کنم پس گفت جبرئیل با آنحضرت بدرستی که
خداوند عالم امر می فرماید ترا که فرض کنی ولایت او را فردا هرگاه فرود آئی
بمنزل خود پس رسول خدا ص فرمود البته ای جبرئیل فردا می کنم این کار را انشاء الله
و حکم او بر جبرئیل از همان وقت روانه شدند مردم با آنحضرت ص تا آنکه نازل شد
بمقام غدیر خم و نماز گذارد بجماعت و علی ابن ابی طالب ع را بولایت نصب کرد و اول
نمودیم که تفصیل این قصه در ذیل حدیث غدیر خم از احادیث نصوص امامت
آنحضرت بیاید باز گفت و سیر کرد آنجناب با جماعت اصحاب در بقیه آن روز و شب آن
تا آنکه نزدیک رسید بعقبه هرشی و پیش رفتند منافقان و مخفی شدند در پیچهای
عقبه و برداشته بودند همراه خود دبهای چرم و انداخته بودند دران سنگریزها تا صدای
آن در وقت غلطیدن بلند و مهیب شود و بسبب آن ناقه آنحضرت ص رم خورد
والعیاذ بالله آنحضرت بهلاکت رسد حذیفه گوید پس طلب فرمود آنحضرت مرا و عمار
بن یاسر را و حکم داد باو که ناقه او را براند و من اورا پیش می کشیدم او را حتی اذا صرنا

فی راس العقبة ثار القوم من ورائنا ودحرجوا الدباب بین قوائم الناقة فذعرت وکادت تنفر برسول الله صلعم فصاح بها النبی لیس علیک باس فانطقها الله بقول عربی فصیح فقالت یا رسول الله لا ازلت یدا عن مستقر ید ولا رجلا عن موضع رجل وانت علی ظهری فتقدم القوم الی الناقة لیدفعوها فاقبلت انا وعمار نضرب وجوههم وکانت لیلة مظلمة فزالوا عنا وایسوا مما ظنوا وقدروا تا آنکه بهنگام رسیدن بسر عقبه بهیجان درآمدند منافقان از پشت سرما وغلطانیدند دبه‌ها را درمیان پاهای ناقه پس وحشت کرد ونزدیک بود که رم کند وآسیبی بآنحضرت صلعم برسد پس فریاد کرد رسول خدا بناقه که نیست بر تو حرجی پس گویا کرد او را حق سبحانه تعالی بقول عربی صریح پس عرض کرد قسم بخدا ای رسول خدا از جا نمی جنبانم دستی را از جای آن ونه پائی از مقام آن تا وقتی که تو بر پشت منی پس قوم پیش آمدند بطرف ناقه تا او را بدستهای خود از جایش دفع کنند پس من وعمار در آن شب تار پیش رفتیم بر روهای شان زدیم پس پس پا شدند ومایوس گردیدند از آنچه مترقب آن بودند فقلت یا رسول الله صلعم من هؤلاء القوم الذین یریدون ما تری فقال یا حذیفة هؤلاء المنافقون فی الدنیا والآخرة فقلت الا تبعث الیهم یا رسول الله صلعم رهطا فیاتوا برؤسهم فقال ان الله امرنی ان اعرض عنهم واکره ان یقول الناس انه دعا اناسا من قومه واصحابه الی دینه فاستجابوا له فقاتل بهم ظهر علی عدوه ثم اقبل الیهم فقتلهم ولکن دعهم یا حذیفة فان الله لهم بالمرصاد وسیمهلهم قلیلا ثم یضطرهم الی عذاب غلیظ فقلت من هؤلاء المنافقون یا رسول الله من المهاجرین ام من الانصار فسماهم جلا

رجلا حتی فرغ عنی ما قد کان فیهم اناس کنت کارها ان یکونوا فیهم فامکث
عند ذلک پس عرض کردم یا رسول الله ص کیانند این قوم که چنین اراده فاسد کرده بودند
در دلها دارند پس فرمود که ای حذیفه اینها منافقان اند در دنیا و عقبی پس
عرض کردم که چرا نمیفرستی بسوی آنها جماعتی را که سرهای ایشان برا بتو بیارند
پس ارشاد فرمود که خدای تعالی مرا حکم فرموده است که اعراض کنم از اینها و کراهت
دارم از آنکه مردم بگویند که فلانی دعوت نمود از قوم خود جمعی را بطرف دین خود
پس آنها اجابت نمودند دعوت او را پس آنها را با خود شریک ساخته بدعوی
و جنگ دشمنان پرداخت تا غالب شد بر آنها بعد بر سر ایشان آمد و بکشت آنها را و لکن
بگذار ای حذیفه آنها را بحال شان پس حق تعالی در محل انتظار است و زود باشد که بعد
اندک مهلت دادن بسوی عذاب سخت بگرداند آنها را پس عرض کردم که این منافقان آیا هستند
از مهاجرین یا از انصار پس نام بنام بمن نشان داد تا آنکه بآخر آنها رسید و بتحقیق
که بودند در آنها جمعی که کراهت داشتم از آنکه اینها داخل باشند در آن جماعت پس وقتی که
آنحضرت ص تصریح بنام آنها فرمود لب بخود ماندم و سکوت کردم فقال رسول الله ص
یا حذیفة کانک شاک فی بعض من سمیت لک ارفع راسک الیهم
فرفعت طرفی الی القوم و هم وقوف علی الثنیة فبرقت برقة فاضاءت
جمیع ما حولنا و ثبتت حتی خلتها شمسا طالعة فنظرت والله
الی القوم فعرفتهم رجلا رجلا فاذا هم کما قال رسول الله ص عدد القوم
اربعة عشر تسعة من قریش و خمسة من سائر الناس فقال الفتی
سمهم لنا یرحمک الله فقال حذیفة والله ابو بکر و عمر و عثمان و طلحة

وعبد الرحمن و سعد بن ابی وقاص و ابو عبیدة بن الجراح و معوية بن ابی سفیان
وعمرو بن العاص هؤلاء من قریش واما الخمسة الاخر ابو موسی الاشعری و المغیرة
بن شعبه الثقفی واوس بن الحدثان البصری وابو هریرة وابو طلحة الانصاری
قال حذیفة ثم انحدرنا من العقبة وقد طلع الفجر فنزل رسول الله
فتوضأ وانتظر اصحابه فانحدروا من العقبة واجتمعوا و رأیت القوم
باجمعهم وقد دخلوا مع الناس و صلوا خلف رسول الله پس آنحضرت بعلم نبوت
حال قلبم شناخت و فرمود ای حذیفه گویا تو شک داری در بعض این اشخاص که
نام آنها بتو گفتم سر خود را بلند ساز بسوی آنها تا به بینی پس نظر خود را بسوی آنها
بلند کردم و آنها بالای ثنیه ایستاده بودند پس برقی درخشید پس همه اطراف ما
روشن گردید و آن روشنی مکث نمود تا آنکه گمان کردم که آفتاب طلوع
کرده است پس قسم بخدا که دیدم آنها را و یک یک را شناختم چنانکه آنحضرت ارشاد کرده بود
یافتم که چهارده نفر اند نه از قریش و پنج از دیگران پس جوانی انصاری که در صدد
دریافت حال بخدمت حذیفه حاضر شده بود گفت که نام آنها را بمن نشان ده رحمت کند
خدا بر تو پس حذیفه فرمود قسم بخدا آنها بودند ابو بکر و عمر و عثمان و طلحه و عبد الرحمن
و سعد بن ابی وقاص و ابو عبیده بن الجراح و معویه بن ابی سفیان و عمرو بن عاص
از قریشان و اما پنج نفر دیگر پس بود ابو موسی اشعری و مغیره بن شعبه ثقفی و اوس
بن الحدثان بصری و ابو هریره و ابو طلحه انصاری حذیفه میفرماید که بعد از این
فرود آمدیم از عقبه در حالی که فجر طلوع کرده بود پس فرود آمد رسول خدا پس
وضو کرد و انتظار اصحاب خود نمود پس فرود آمدند آنها از عقبه و مجتمع گردیدند

و دیدم همه شان را که بجماعت در آمدند و با مردم دیگر پشت سر آنحضرت بنماز مشغول شدند
فلما انصرف من صلوته التفت فنظر الی ابی بکر و عمر و ابی عبیدة یتناجون
فامر منادیا ینادی فی الناس لا یجتمع ثلثة نفر من الناس یتناجون فیما بینهم
سر فارتحل رسول الله صلعم بالناس من منزل عقبة یعنی پس هر گاه از نماز فارغ شد
ملتفت شد بسوی ابو بکر و عمر و ابو عبیده دید که باهم مخفی مشورت می کنند پس حکم فرمود
منادی را که در میان مردم ندا در دهد که سه کس باهم فراهم نشوید برای شور و کوچ
فرمود از منزل عقبه **اقول** در تتمه روایت کیفیت تقاعد و تخالف منافقین
و مبغضین علی بن ابی طالب ع بر نکث بیعت علی بن ابی طالب ع و نوشتن صحیفه
ملعونه بتفصیل مذکور است ما بجهت اختصار بر همین قدر اقتصار نمودیم و علی
بن ابراهیم قمی در تفسیر خود در ذیل کریمه یحلفون بالله ما قالوا ولقد قالوا
کلمة الکفر و کفروا بعد اسلامهم وهموا بما لم ینالوا فرموده است نزلت
فی الذین تحالفوا فی الکعبة ان لا یردوا هذا الامر فی بنی هاشم فهی کلمة
الکفر ثم قعدوا لرسول الله صلعم فی العقبة وهموا بقتله و هو قوله وهموا
بما لم ینالوا یعنی نازل شد این آیه در حق کسانی که تحالف نموده بودند در کعبه
برین معنی که بر نگردانند امر خلافت را به بنی هاشم پس همین بود کلمه کفر معنوی
بعد از آن در کمین نشستند از برای رسول خدا ص در عقبه و خواستند که او را بقتل
رسانند و نتوانستند و هو قوله وهموا بما لم ینالوا و عیاشی از حضرت
صادق علیه السلام قبل این روایت کرده حیث روی عن الصادق ع انه لما
قال النبی صلعم ما قال فی غدیر خم وصاروا بالاخبیة مر المقداد بجماعة

جماعة

منی حریقولون اذا دنا موته وفنیت ایامه وحضر اجله اراد ان یولینا علیاً
من بعده اماماً والله لیعلمن قال فمضی المقداد واخبر النبی صلعم فقال
الصلوة جامعة قال فقالوا قد رمانا المقداد فقوموا نحلف علیه
قال فجاؤا حتی جثوا بین یدیه فقالوا بآبائنا وامهاتنا یا رسول الله
والذی بعثک بالحق والذی کرمک بالنبوة ما قلنا ما بلغک فقراء
علیهم هذه الآیة یعنی روایت نمود از حضرت صادق علیه السلام آنکه
هرگاه رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود آنچه را فرموده در غدیر خم و مردم
بخیمه های خود رفتند مقداد را گذر افتاد بجمعی از آنها که می گفتند وقتی که مرگ
آنحضرت قریب رسیده و ایام زندگانی او فانی گردیده و اجلش در رسیده
خواسته است که ولی و حاکم و امام گرداند بعد خود علی ابن ابی طالب را برما قسم بخدا
که خواهد دانست که چه می شود انجام این کار پس رفت مقداد و پیغمبر خدا را
از مقوله شان خبر داد پس فرمود که الصلوة جامعه پس با همدیگر گفتند که تهمت
زده است برما مقداد برخیزید و بیائید تا قسم بخوریم بر انکار پس مستعد شدند
برای و آمده نشستند پیش روی آنحضرت و عرض کردند که پدران ما و مادران ما
برتو فدا شوند قسم میخوریم بهمان خدائی که ترا بحق مبعوث کرده و ترا به نبوت
گرامی داشته هرگز نگفته ام چیزی را که شنید و پس خواند برآنها یحلفون بالله
ما قالوا ولقد قالوا کلمة الکفر الآیة و بمضمون این روایت روایات
دیگر نیز وارد است و اهل سنت این قصه را باین عنوان ذکر نکرده اند بلکه در شان
نزول این آیه ماجرای عقبه را در وقت مراجعت از غزوه تبوک نوشته اند

چنانکه بیضاوی در تفسیر خود نوشته وهمّوا بما لم ینالوا من قتل الرسول علیه الصلوة
والسلام وهو ان خمسة عشر منهم توافقوا عند رجعه من تبوک ان
یدفعوا عن راحلته الی الوادی اذا تسنم العقبة باللیل فاخذ عمار بن یاسر
بخطام راحلته یقودها وحذیفة خلفها یسوقها فبیناهما کذلک
اذ سمع حذیفة بوقع اخفاف الابل وقعقعة السلاح فقال الیکم الیکم
یا اعداء الله فهربوا او باخراجه واخراج المؤمنین من المدینة او بان
یتوجوا عبدالله بن ابی وان لم یرض رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
یعنی قصد کردند چیزی را که نرسیدند بآن از قتل رسول خدا و آن چنین بود که
پانزده نفر از آنها موافقت کردند با همدیگر وقت بازگشت از غزوه تبوک
بر آنکه بیندازند آنحضرت را از مرکوب آنحضرت بطرف وادی ناله وقتی که بر آید
بر بلندی عقبه بوقت شب پس بگرفت عمار بن یاسر مهار مرکوب آنحضرت را
ومی کشید آنرا وحذیفه از پشت سر میراند او را پس درین حال ناگهان حذیفه بشنید
صدای قدمهای شتران و آواز برهم خوردن اسلحه پس فرمود آنحضرت بگیرید
بگیرید دشمنان خدا را پس گریختند یا قصد کردند بیرون کردن آنحضرت و مؤمنین را
از مدینه یا آنکه سرگروه سازند عبدالله بن ابی را اگرچه راضی نباشند بآن
رسول خدا صلی الله علیه وآله و عطاء الله الملقب بجمال حسینی که از محدثین
مسلم الثبوت اهل سنت در کتاب روضة الاحباب در وقایع سال نهم از
هجرت نبوی در ذیل معجزاتی که در ذیل باب آیات غزوه تبوک بظهور پیوسته
می گوید که شبی در اثنای مراجعت عقبه پیش آمد حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم

منادی را فرمود تا ندا کند که هیچ کس بر بن عقبه بالا نرود تا زمانی که رسول خدا صلی الله
علیه وآله ازین عقبه بگذرد پس آنسرور با حذیفه بن الیمان و عمار بن یاسر بر آن عقبه
برآمدند حذیفه مهار شتر حضرت گرفته بود و می کشید و عمار از عقب شتر را میراند
حذیفه گوید ناگاه فی الحال دوازده سوار و بروایتی چهارده سوار دیدم متوجه ما شدند
وآنحضرت را از آن حال تنبیه کردم بانگی برایشان زد همه پا بگریختند و بروایتی آنکه
عمار پیش رفت و بروی شتران ایشان بزد و بعد از آن فرمود شناختید این قوم را
گفتم نی یا رسول الله روی خود را بسته بودند فرمود اینها جماعتی اند که تا روز
قیامت اینها منافق خواهند بود هیچ میدانید که چه کاره در خاطر داشتند گفتم نه
فرمود میخواستند که درین عقبه مزاحم من شوند و شتر مرا رم دهند تا من بیفتم و مرا
بقتل آرند گفتم یا رسول الله پس چرا نمیفرستی بعشیره و قبیله هر یکی تا آن قوم
سر وی را بریده نزد تو فرستند فرمود که خوش نمی آید که مرا عرب گویند که محمد صلعم
بموافقت قومی با دشمنان خویش مقاتله نمود تا بر ایشان ظفر یافت انگاه آن قوم را
بقتل آورد بعد از آن فرمود بار خدایا اینها را برحمت و بیله گرفتار کن گفتم یا رسول الله
رحمت و بیله چه رحمت است فرمود شعله آتش است که در دل اینها واقع شود و هلاک ایشان کند
انگاه نامهای ایشان و نامهای پدران ایشان با حذیفه و عمار گفت و امر فرمود
که ایشانرا از مردم پوشیده دارند و آن قوم را رسوا نسازند بیهقی گوید
گواهی میدهم بصحت این قصه آنچه مسلم روایت کرده از طریق ابو الطفیل که
میان مردی از اهل عقبه و میان حذیفه بن الیمان گفت و گوی واقع شد آن مرد گفت
سوگند میدهم ترا بخدا که بگوی که اصحاب عقبه چند کس بودند حضار مجلس گفتند

ای حذیفه بگوی چون ترا سوگند میدهد گفت ما را خبر دادند که ایشان چهارده کس بودند
اگر تو از جمله آنها بوده پانزده نفر بوده باشند سوگند میخورم بخدا که دوازده کس
از ایشان دشمن خدا و رسول اند در دنیا و روز قیامت و سه کس از انجمله اعتذار
نمودند که ندای منادی آنحضرت بسمع ما نرسیده و از آنچه انجماعت منافق کرده بودند
خبر نداشتیم پیغمبر خدا ایشانرا در نظر خود معذور داشته و ایضاً مسلم از طریق عمار
بن یاسر روایت می کند گفت حذیفه مرا خبردار گردانید که حضرت فرمود در میان
اصحاب من دوازده منافق اند که روی جنت نخواهند دید و بوی آن نخواهند شنید
تا زمانی که شتر در سوراخ سوزن در رود و هشت کس از ایشان بزحمت دبیله گرفتار
خواهند شد شعله از آتش در میان شانهای ایشان ظاهر شود و از سینهای
ایشان سر بر زند ازین جهت اصحاب رسول صلی الله علیه و آله و رضی الله عنهم در شان
حذیفه می گفتند صاحب السر الذی لا یعلمه غیره و حضرت گاهی که فضائل
اصحاب بیان فرمودی گفتی اعلمهم بشان المنافقین حذیفة انتهی کلامه
پس این همه اگرچه مشتمل بر حکایت عقبه بر نحوی که در روایات ما وارد است نیست
لکن پاره از حال منافقین و شناختن حذیفه آنها را با علام نبوی مشترک است
پس ظهور حرکات قبیحه از آنها در وقت مراجعت از سفر حجة الوداع چنانکه
در روایات ما وارد است مستبعد نباشد ملا معین در سیر خود که مسمی است بمعارج النبوة
بعد ذکر این قصه گفته است روایتست که هر چند گاه عمر رضی الله عنه پیش حذیفه
می آمد و او را سوگند میداد که در آن وقت که حضرت نزد تو ذکر منافقه اسم
عمر را در آن میان ذکر نکرده بعد ذکر این روایت نوشته است در رساله شیخ احمد سرهندی

آورده است که عمر وار مردی باید که اول من صافحه الرب عمر می شود و شب بدر خانه
حذیفه می آید و هل ذکرنی رسول الله صلعم مع المنافقین می گوید انتهی این کفر شعار
بیگانه وار از طریقه اسلام بقول خود اول من صافحه الرب عمر دلالت بر تجسیم وارد
فخر بفضیلت عمریه می نماید و حال آنکه تجسم او تعالی محال است مصافحه او با عمر از محالات
ونفاق عمر از خبر شک در صلح حدیبیه ظاهر و پرسیدن او قرینه بر دیرینه قلب و نفاق
دیرینه او و از ینجاست که جواب برائت ازین عیب برای او بلا ریب از حذیفه حاصل نشده
والا لذکره الشیخ کما ذکر سواله اظهارا لفضله عند مریدیه من اهل الجهالة
ومن تفحص احواله وتتبع مقاله وجد لوائح النفاق فی لحجات لسانه
وفلتات بیانه ولقد ابرز والله ما هدم به امر وصایته وقلع اس
بنیانه اصلیه الله شد عذاب نیرانه چهارم آیه کریمه یا ایها الذین
امنوا اتقوا الله وکونوا مع الصادقین و ظاهرست که صادقین علی الاطلاق
بر غیر معصومین علیهم السلام صادق نمی آید و حکم باتباع غیر معصوم مطلقا بحکیم
علی الاطلاق نمی زیبد و مستفاد این مرام از کلام ملک علام اظهر معانی آیت است
درین مقام بنا بر قول اکثر مفسرین اهل اسلام از خاص و عام مولانا الطبرسی
در مجمع البیان می فرماید ثم خاطب الله سبحانه المؤمنین المصدقین
بامر الله المقرین بنبوة نبیه صلی الله علیه وآله فقال یا ایها الذین
امنوا اتقوا الله ای اتقوا معاصی الله واجتنبوها وکونوا علی مذهب
من یستعمل الصدق فی اقواله وافعاله وصاحبوهم ورافقوهم کقولک
انا مع فلان فی هذه المسئلة ای اقتدی به وقد وصف الله الصادقین

تمسک بآیه چهارم

فی صورة البقرة بقوله ولکن البرّ من امن بالله والیوم الآخر الی قوله
اولئک الذین صدقوا واولئک هم المتقون زود با که تفصیل این معنی در کلام
مولانا المجلسی رح نقلا عن شیخنا المفید رحمه الله بیاید که بغیر ائمه معصومین صلوات الله
علیهم اجمعین دیگر مصداق این صفات جلیله و مطاع واجب الاتباع نمی تواند بود
و زمخشری در تفسیر کشاف در ذیل این آیه مقدما علی الاحتمالات الآخر می گوید هم الذین
صدقوا فی دین الله نیّةً و قولاً و عملاً و بیضاوی گفته فی ایمانهم و عهودهم
او فی دین الله نیّة و قولا و عملا و بر ظاهرست که صدق در نیّات و قصود
و در قول و عمل بطاعت ربّ معبود بجمیع وجوه مساوق عصمت ست پس این قول قایل
من حیث لا یشعر دلالت بر وجوب متابعت باهل عصمت و وجود شان در هر زمان دارد
و بالاتفاق معصومی نیست بجز علی بن ابی طالب ع و آل اطهار او و ازینجاست که در تفسیر
صافی از کافی از حضرت امام محمد باقر ع آورده ایاناً عنی و در مجمع البیان از آنحضرت
منقول است قال مع آل محمد و مرزا محمد بدخشی در مفتاح النجا نوشته و اخرج
ابن مردویه و عبدالرزاق الرسعنی عن ابن عباس فی قوله تعالی کونوا مع
الصادقین مع علی و علی بن ابراهیم قمی علیه الرحمة گفته هم الائمة علیهم السلام
و در کتاب اکمال الدین از حضرت امیر المومنین ع روایت کرده که آنحضرت در مجمع
مهاجرین و انصار در هنگام خلافت عثمان فرمود سوال می کنم از شما بخدای عز و جل
آیا میدانید که هرگاه این آیه نازل شد سلمان عرض کرد یا رسول الله این آیه
عام ست یا خاص فرمود اما آنکه مامور اند پس عامه مومنین اند که امر کرده شده اند
باتباع و اما صادقون پس مخصوص ست به برادرم علی ابن ابی طالب ع و اوصیای

من بعد از من تا روز قیامت فهذا هو الحق الصریح الذی قال به اصحاب علی
وشیعته روی مولانا الطبرسی فی المجمع عن الکلبی عن ابن عباس قال
کونوا مع الصادقین مع علی واصحابه وابن حجر در صواعق محرقه خود
در ذیل آیه واعتصموا بحبل الله جمیعا ولا تفرقوا از ثعلبی از حضرت صادق
علیه السلام روایت کرده که آنجناب فرمود نحن حبل الله الذی قال الله تعالی
واعتصموا بحبل الله جمیعا ولا تفرقوا بعد آن گفته وکان جده زین العابدین
اذا تلی قوله تعالی یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله وکونوا مع الصادقین
یقول دعاء طویلا یشتمل علی طلب اللحوق بدرجة الصادقین والدرجات العلیة
وعلی وصف المحن الخبر از این هر دو آیه و هر دو تفسیر صادقین معنی صادقین حبل الله متین
در نظر اهل انصاف کالنور علی شاهق الطور واضح و مستبین گردید پس مفاد رس محکم دین
و مصداق صادقین که در رتبه شان در رفعت و جلالت بمثابه بود که زین العابدین
و سید الساجدین در وقت تلاوت آیه کریمه دائما از درگاه حضرت کبریای ان را
آرزو میفرمود بجز اهل بیت طاهرین که تمسک بدامان شان چنانکه بمفاد حدیث متفق علیه
فریقین اعنی حدیث ثقلین با این هر دو آیه نیز متحتم واعتصام بحبلهم و کون معهم مامور به
و رکوب سفینه ایشان لازم دیگری نمی تواند بود و توهم نشود که مفاد و تفسیر هر دو آیه
بحسب هر دو روایه باهم منافاتی دارد زیراکه از حدیث اول مفهوم می شود که ایشان
بالفعل حبل معتصم به بوده اند و از حدیث ثانی معلوم می شود که در آرزوی وصول
بمرتبه اله صادقین متعین می بودند فان هذا من التواضع عند خالقهم ولیس هذا
بمستغرب پیغمبر آخر الزمان که افضل پیغمبران بودند همواره در دعا بدرگاه خدا ابتهاج الیه

برای خود سوال امیفرمود میفرمود که وسیله از درجات منست پس هرگاه از خدای عز و جل حاجتی را بطلبید برای من درجه وسیله را از خدا سوال نمائید پس مراد از کون مع الصادقین ملازمت ائمه معصومین علیهم السلام است و بس و فخر رازی بر این معنی متنبه گشته اجتهادا فی مقابلة النصوص حمل نموده است آیه کریمه را بر اجماع و هو حمل باطل بالاجماع ولیس علیه دلیل یفید القطع ولا الاقناع بل هو توجیه رکیک لا یستغرب عن اصاغر اهل التشکیک و تفصیل کلام درین مقام چنانکه جناب مولانا المجلسی رح در حق الیقین بعد ذکر این آیه فرموده بدین منوال است که معنی این آیه این است که ای گروهی که ایمان آورده آید بترسید از خدا و باشید با صادقان و راست گویان در همه چیز خصوصا در دعوی ایمان بگفتار و کردار و ظاهر است که مراد از بودن با ایشان متابعت ایشان است در گفتار و کردار نه آنکه ببدن و جسد با ایشان باشند زیرا که این محال است و بیفایده و معنی امامت همین است و چون خطابهای قرآن مجید عام است و شامل جمیع امت و همه زمانها است باتفاق امت پس باید که در جمیع زمانها چنین صادقی موجود باشد که امت با او باشند و معلوم است که صادق فی الجمله مراد نیست و الا لازم آید که هر یک راست بگوید متابعت او واجب باشد و این باتفاق باطل است پس باید که صادق در جمیع افعال و اقوال مراد باشد و آن معصوم است پس ثابت شد وجود معصوم در هر زمان و وجوب متابعت ایشان و باتفاق بغیر حضرت رسول خدا و دوازده امام صلوات الله علیهم معصوم نیستند پس حقیت مذهب ایشان و امامت ائمه ایشان ثابت شد با آنکه سیوطی در تفسیر در منثور و ثعلبی در تفسیر مشهور از ابن عباس و حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده اند

الآیة الرابعة

که مراد از صادقین علی بن ابی طالب است و از ابراهیم بن محمد ثقفی و غیره گوشی در کتاب شرف النبی از اصمعی بسند او از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده اند که مراد از صادقین محمد و علی است و از حضرت امیر المومنین علیه السلام روایت کرده اند که فرمود صادقون مائیم که عترت آنحضرت ایم و از حضرت صادق علیه السلام منقول است که صادقون آل محمد اند علیهم السلام و در بعضی از روایات وارد شده که مراد بصادقین آنهانند که خدای عز و جل در شان ایشان فرموده من المومنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه فمنهم من قضی نحبه ومنهم من ینتظر وما بدلوا تبدیلا یعنی از جمله مومنان مردانی چند هستند که راست گفته اند آنها که با خدا عهد و پیمان بر آن بسته بودند که بار سول اینن ثبات قدم بورزند و با دشمنان دین قتال بکنند و نه گریزند تا کشته شوند و متابعت آنحضرت کنند پس بعضی از ایشان وفا بعهد خود کردند تا شهید شدند و بعضی انتظار شهادت می کشند و تبدیل نکردند عهد خود را و دین خود را هیچ بدل کردنی و در احادیث خاصه و عامه وارد شده است که این آیه در شان اهل بیت علیهم السلام نازل شده است و مراد حمزه و جعفر و امیر المومنین علیه السلام اند که عهد کرده بودند که تا کشته شوند دست از یاری حضرت رسول بر ندارند و وفا باین عهد کردند و آنها که کشته شدند حمزه و جعفر بودند و آنکه انتظار شهادت می کشید امیر المومنین علیه السلام بود و از جنگ نگریخت مانند ابوبکر و عمر و عثمان و امثال شان و تغیر و تبدیل در دین خدا نکردند مثل ایشان و در کسباب نزول آن از طرق عامه روایت کرده اند که حضرت امیر المومنین ع فرمود که منم آنکه انتظار شهادت می کشم و تبدیل نکردم تبدیل کردنی اقول از ذکر این روایات درین مقام اشارتست بسوی معنی دیگر از برای این آیه کریمه غیر معنی راجح که در صدد کلام گذشته

وبنای استدلال بران بوده واین هم اگرچه دلالت بر فضیلت عترت طاهره ومذمت منافقین صحابه دارد کماهو صریح منطوق آیه وصی المومنین رجال صدقوا الآیه لکن قول مرجوح ست بظاهر آیه وکونوا مع الصادقین ازاینجاست که مولانا الطبرسی در مجمع البیان بعد ذکر کلام سابقش فرموده وقیل المراد بالصادقین هم الذین ذکرهم الله فی کتابه فی قوله رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه فمنهم من قضی نحبه یعنی حمزة بن عبد المطلب وجعفر بن ابی طالب ومنهم من ینتظر یعنی علی بن ابی طالب ع وظاهر سیاق این کلام چنانکه می بینی تضعیف وتمریض این قول ست ووجهش ظاهر ست لانه تخصیص للصدق بغیر مخصص فی المقام ولا وجه صارف عنه فی الکلام وظاهر در اصل این تفسیر عام ست چنانکه زمخشری بعد احتمال راجح که حمل آیه ست بر صدق نیت وقول وعمل گفته ست والذین صدقوا فی ایمانهم ومعاهدتهم لله ورسوله علی الطاعة من قوله رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه الآیه وبیضاوی بالعکس این احتمال مقدم داشته گفته ست کونوا صادقین فی ایمانهم وعهودهم او فی دین الله نیة وقولا وعملا وگویا وجه ذکر آخوند مجلسی علیه الرحمة این روایت را گفت که بر تقدیر فضیلت آنحضرت ازآیه کریمه واضح ذم ثلثه بر همگنان لائح ست وروایت اهل السنت از سعید بن جبیر در تفسیر این آیه بقوله مع ابی بکر وعمر وقول سدی مع کعب بن مالک خلط مع شنعه هما محض افترای بحت بوده باشد چه ایشان را وفای بعهود حاصل نبود والا لم یفر وا فراد العبید لم یترکوا الرسول المجید فی طوائف من الکفار کالهم عدو عنید واما بنای استدلال درین مقام برامامت ائمه علیهم السلام

چنانکه دانستی پس اطلاق آیه کریمه است مع ظهور ان الامر بالمتابعة والکون معهم علی الاطلاق لا یستقیم الا بالاضافة الی الصادق فی جمیع الاقوال والافعال المساوق للمعصوم المحفوظ فی کل الاحوال من بعد جناب اخوند علی الله درجاته فی الجنان میفرماید من دو استدلال درین آیه نقل میکنم برای تشیید این مدعا یکی از مشاهیر علمای عامه و یکی از اعاظم علمای خاصه اوّل آنکه فخر رازی که امام سنیان است در تفسیر کبیرش گفته که حق تعالی درین آیه امر کرده است مومنان را که با صادقان باشند پس باید که صادقان در هر زمان موجود باشند زیرا که بودن با چیزی مشروط بوجود آن چیز است پس ناچار است که در هر زمان صادقان موجود باشند پس باید که جمیع امت اجماع بر باطل نکنند و این دلیل است بر آنکه اجماع حجت است و این مخصوص بان حضرت رسول نیست زیرا که بتواتر ثابت شده است که خطابهای قرآن متوجه جمیع مکلفین است تا روز قیامت و ایضاً لفظ آیه شامل جمیع اوقات است و تخصیص ببعض ازمنه که از آنها معلوم نیست موجب تعطیل حکم آیه است و ایضاً حق تعالی اول امر کرده است ایشان را بتقوی و این امر شامل هر کسی است که تواند بود که متقی نباشد و خطا بر او جایز باشد پس آیه کریمه دلالت میکند بر آنکه هر که جایز الخطاست واجب است که پیروی کند کسی که عصمت او از خطا واجب است و آنها اند که حکم کرده است خدا بآنکه صادق اند و ترتب حکم درین آیه دلالت کند بر آنکه از برای این واجب است بر جایز الخطا که اقتدا و پیروی کند صادق را که مانع باشد از خطای او و این معنی در همه زمانها هست پس باید که معصوم نیز در هر زمان بوده باشد و ما این را قبول داریم اما می گوئیم که معصوم جمیع امت است و شیعه میگویند که یک شخص از امت است و ما میگوئیم که این قول باطل است

وجه اول

خزنه
که اگر چنین بود بایست که ما بشناسیم که آن شخص کیست تا متابعت او کنیم و ما که
ی شناسیم چنین کسی را در میان است چگونه اطاعت کنیم تا این جا ترجمه کلام آن
پیشوای اهل ضلالت ست و حق تعالی حق را بر دست و زبان او جاری کرده بعد از
اتمام دلیل با نهایت اتفاق چنین جواب سستی گفته که عصبیت و عناد خود را
بر عالمیان ظاهر گردانیده و اگرچه بر هیچ عاقل ضعف این جواب پوشیده نخواهد بود
اما از برای توضیح بچند وجه جواب می گوئیم **اول** آنکه هرگاه تصریح کرده که در
هر زمان احتیاج بمعصوم هست از برای تحفظ از خطا هیچ عاقل تجویز میکند که درین
اعصار که ملت حضرت رسالت مشرق و مغرب عالم را فرا گرفته هست احدی را ممکن باشد
که علم با قوال جمیع علماء امت بهم رساند که هیچکس درین مسئله خطا و مخالفت نکرده است
خصوصا با این تشتت آراء و هوا که در میان امت بهم رسیده است همین فاضل که دعوی
می کند که تبحر او از همه علما بیشتر ست معلوم نیست که در ده مسئله مذهب امامیه را داند
چه جای سائر فرق و اگر فرض محال همه را به بیند و از همه بشنود از کجا معلوم شود
که اعتقاد واقعی خود را باو گفته اند گاه باشد که تقیه کرده باشد چنانکه در مذهب
امامیه جائز ست و ایضاً از کجا معلوم می تواند شد که تا مردن برین مذهب
باقی مانده اند و این نیز بنا بر قول اکثر شرط است در تحقق اجماع **اقول** والرجوع
الی قول اهل الحل والعقد کما صنعوا فی غیر هذا المقام مع انه غیر معول
علیه فی المقام لا یجدی نفعاً التشعب فرق الاسلام وقل ما اتفق اتفاق
المسلمین فی غیر ضروریات الدین باز جناب اخوند علیه الرحمه در آخر کلامش
فرموده اگر گویند وجوهی که در عدم تحقق اجماع گفتی بر علمای شما نیز وارد می آید

جواب بگوئیم که ایشان اجماع را باعتبار دخول معصوم حجت میدانند و اگر دو نفر اتفاق کنند که دانند یکی از آنها معصوم است حجت میدانند و اگر صد هزار کس اتفاق کنند که معصوم در میان آنها داخل نباشد حجت نمیدانند زیرا که چنانکه بهر یک خطا و غلط جائز است بر مجموع نیز جائز است و حکم بدخول معصوم علیه السلام در اقوال علمای شیعه در اعصار ائمه علیهم السلام و قریب آن ممکن است که از برای ایشان حاصل شده باشد و این رساله محل تحقیق این سخن نیست **اقول** کلام در اجماع بحثی است علی حده و انشاء الله بمقام رد قول عامه در اثبات خلافت شیخین باجماع تفصیلش خواهد آمد ولکن عمده درین مقام کلام است اراده در اجماع از صادقین که امام المشککین اختراع وابداع نموده و لا یخفی رکاکته کما قیل رکاکت این تاویل ظاهر است چه از صادقین و اولو الامر اجماع خواستن از قبیل آسمان گفتن و ریسمان خواستن است چنانکه روشن است بر ذوق سلیم ارباب محاوره باز جناب آخوند علیه الرحمه میفرماید **دوم** بر تقدیر تسلیم که چنین اجماعی ممکن است و علم بتحقق آن بهم می تواند رسید در قلیلی از مسائل خواهد بود پس رفع خطا بالکلیه کی می شود **اقول** تفصیل این اجمال آنکه چنانکه فخر رازی خود گفته است که آیه باطلاقها شامل جمیع ازمنه است همچنین میگوئیم که آیه باطلاقها شامل جمیع احکام و جمیع احوال است و ظاهر است که کسانی که مامور بتقوی هستند جائز الخطا اند پس باید که در هر حال هر چیز پیروی کنند صادقی را که خطا برو روا نباشد و اجماع که غرضی است نادر الوقوع از رجوع بمعصوم مغنی نمی تواند بود پس آن صادقی که در هر امر از موارد اجماع و مواقع نزاع مرجع تواند بود نخواهد بود مگر شخص معصوم که مطاع و واجب الاتباع باشد کما قالت به الامامیه نه اجماع کما قال به امام المشککین انتهی مختصراً

المتخلف عن العترة المعصومین صلوات الله علیهم اجمعین باز آخوند علیه الرحمه میفرماید سوم آنکه ظاهر آیه بلکه صریح آن آنست که مامورین بکون با صادقین غیر صادقین باشند و از این جهت ظاهر می شود که غیر یکدیگر اند یعنی با هم جدائیست و از این معلوم شد که غیر صادقین مامور باطاعت صادقین اند پس جمیع امت چگونه صادقین خواهند بود و اول پس تفسیر صادقین باجماع امت روا نباشد لامتناع اتحاد المطیع والمطاع با آنکه اراده اجماع ازین آیه خلاف اجماع فریقین ست فیکون الاجماع بنفسه مبطلا لارادة الاجماع توضیح این مقال آنکه زمخشری در کشاف چند قول ذکر کرده اول آنکه مراد از صادقین کسانی هستند که راستی نمودند در دین خدا از روی نیت و از جهت قول و از حیثیت عمل دوم آنکه مراد آنانند که وفا نمودند بانچه عهد کردند به پروردگار خود سوم آنکه مراد آن سه کس باشند که توبه نمودند ای کونوا مثل هؤلاء فی صدقهم وثباتهم چهارم آنکه از ابن عباس نقل کرده که خطاب کونوا بسوی مومنین اهل کتاب ست ای کونوا من اهل المهاجرین والانصار واصدقوا مثل صدقهم پنجم آنکه این آیه خطاب باشد بانانکه تخلف نمودند از غزوه تبوک از طلقا ششم آنکه از ابن مسعود نقل کرده که مراد آنست که روا نیست دروغ در جد و در هزل و نه آنکه وعده کند کسی اطفال خود را بچیزی باز وفا نکند بآن وسند او رد باین آیه و گفت فهل فیها من رخصة و قریب بآنست آنچه در بیضاوی ست و فخر رازی در صدد کلام خود در تفسیر این آیه گفته ای اتقوا الله فی مخالفة امر الرسول و کونوا مع الصادقین یعنی مع النبی واصحابه فی غزواته ولا تکونوا متخلفین و در تفسیر در منثور و غیر آن از ابن جریر و ابن منذر و ابن ابی حاتم و ابن مردویه

از نافع روایت کرده اند انها نزلت فی الثلثة الذین خلفوا فی تبوک و قبل لهم
کونوا مع محمد و اصحابه و عن کعب بن مالک فینا نزلت و عن ابن المنذر و ابن ابی حاتم
و ابن مردویه عن ابن عمر قال هو محمد صلعم و اصحابه عن سعید بن جبیر
مع ابی بکر و عمر و عن الضحاک مع علی بن ابی طالب ع و عن ابی جعفر مع
علی بن ابی طالب ع و عن ابی الشیخ و السدی قال کونوا مع کعب ابن مالک و مرارة
بن ربیعة و هلال بن امیه الذین تخلفوا عن تبوک قال بعض الافاضل و تخریج
این بزرگوار اختراع کرده از احدی منقول نشده و متوهم نشود که قولش مساوی تفسیر کونوا
مع محمد و اصحابه باشد چه لفظ اصحاب عام و تفسیر صادقین بحضرت رسالت و اصحاب او
خاص و چنانکه آنفا در ذیل بیان معنی آیه اطیعوا الله گذشت خود مغربی البته تفسیری که
ورای اقوال مفسرین باشد تحاشی دارد و آنرا مخالف اجماع که مستلزم بطلان است می پندارد
و باره خود بسبب همان تحاشی ممنوع کاربند شده بلکه معمول علیه امر معهم فی ساخته و درین
روایات اگر منصف غوض کند بتفسیر کونوا مع الصادقین مخاطب معلوم نیست که کیست
بیسبحی تفصیله و خطاب بتخلفین از غزوه تبوک که بر کردار خود نادم و بآن شدت توبه
کرده بودند بمنزله تحصیل حاصل باقی ماند تفسیر کونوا مع ابی بکر و عمر و تفسیر کونوا مع
علی اول روایت شاذه طائفه سنیه است که بآن متفرد و بوضع آن متهم اند و اکثرشان
اعتنا بآن نکرده اند پس بجهت اتفاق فریقین که تخصیص روایت از ابوجعفر علیه السلام
مسلم الطرفین است و اختفاف بقرینه که در حق امیر المومنین دواعی اختلاق منتفی تفسیر ثانی
متعین است و باز جناب مولانا المجلسی میفرماید چهارم آنکه در نفی مذهب شیعه گفته است
که اگر معصومی بایست که ما بدانیم که کیست مثل آنست که اهل کتاب گویند که نبوت حضرت رسول

باطل است زیرا که اگر حق بود بایست که ما او را بشناسیم حقیت او را بدانیم یا یهود
گویند که اگر حضرت عیسی پیغمبر بود بایست یا حقیت او را بدانیم و حال آنست که این
راجع بتقصیر ایشان است باید تعصب را بر کنار گذارند و رجوع بدلائل و
اخبار و آثار بکنند از روی انصاف تا بمقتضای والذین جاهدوا فینا
لنهدینهم سبلنا حق بر ایشان ظاهر شود اگر بیست گویند که حق بر ایشان
ظاهر نگردیده و مظنون بظن صادق آنست که حق بر ایشان ظاهر گردیده و
از برای حب دنیا و متابعت اهوای نفسانی اظهار نمی کنند اقول ادلهٔ عصمت
از عقل و نقل بسیار است که بعضی از آن پیش گذشت و بعضی عنقریب می آید
و سیأتی الاشارة فی کلام شیخنا المفید الی ذلک لکن علمای جمهور کار بتعامی
می بر دازند فهم مصداق من لم یجعل الله له نورا فما له من نور باز
اخوند علیه الرحمه سفیر باید دوم از شیخ سدید شیخ مفید علیه الرحمه سؤال کردند
از تفسیر این آیه کریمه و آنکه در شان که نازل شده است شیخ قدس الله روحه در جواب
فرمود که این آیه جلیله لا اله در شان حضرت امیر المؤمنین صلوات الله علیه نازل شده
و حکمش در اولاد امجاد او که پیشوایان دین و ائمه صادقین اند جاری شده و در این
باب احادیث بسیار وارد شده است و از سیاق آیه نیز ظاهر می شود زیرا که
جناب مقدس الهی درین آیه مردم را امر کرده است که متابعت نمایند صادقان را
و از ایشان جدا نشوند و باید که آنها را که ندا کرده و امر فرموده غیر آنها باشند
که ایشان را مامور ساخته که با آنها باشند زیرا که محال است که کسی را امر کنند که با خود باشد
و متابعت خود کنند پس گوییم که مراد از صادقان یا جمیع است گویا ند یا بعضی

دلیل دوم

[illegible]

از ایشان و اول باطل ست زیرا که هر مومنی با عتبار ایمان صادق ست و در این دعوی راست گوهست پس لازم آید که همه مومنان ماموربه متابعت خود و این محال ست و اگر بعض ایشان مراد اند یا بعض معهود معلومی مراد ست که الف و لام برای عهد خارجی باشد یا آنکه بعض غیر معهود مراد ست بنا بر اول باید که آنجماعت معلوم و معهود باشند و مخاطبان ایشان را بشناسند و روایات باسم و نسب شان وارد شده باشد و ایشان شنیده باشند و هر که دعوی کند احدی را بغیر آنجماعت که ما دعوی می کنیم باطل ست زیرا که معلوم ست که در حق دیگری این مراتب متحقق نشده و معهود نبوده اند و خود معترف اند که در زمان حضرت رسول صلی الله علیه و آله تعیین ایشان بخلافت نشده بود و بنا بر دوم که بعض غیر معهود مراد باشد پس باید که بعد ازان البته تعیین و تخصیص آن بعض بشود و الا تکلیف بامر مجهولی خواهد بود که اتیان بان نتوانند نمود و آن محال ست و معلوم ست که در غیر ائمه ما علیهم السلام کسی ادعای تخصیص و تعیین نکرده و نمی تواند کرد پس ثابت شد که مراد ایشان اند **اقول** بتقریر آخر الصادقین جمع محلی باللام ست و آن مفید عموم ست کما ثبت فی الاصول پس احتمال اول متعین ست ولکن مراد از صدق اگر صدق فی الجملہ باشد امر بمتابعت صادقین علی الاطلاق درست نمی آید و اگر مراد از صدق صدق من جمیع الوجوه باشد کما هو مفاد الاطلاق پس حکم بمتابعت و معیت مطلقا درست آید و آن مساوق عصمت ست و درین مقام هر دو اطلاق اطلاق اطاعت و اطلاق صدق که در کلام حکیم علی الاطلاق عند التحقیق راجع بعموم ست بعموم جمع محلی باللام مطابق خواهد بود پس حاصل معنی آیه چنین خواهد بود که بوده باشید با کافه صادقین معصومین که در جمیع امور بهیچ وجه تخلف از ایشان نورزید پس منطبق خواهد بود بر مفاد حدیث متفق علیه مثل اهل بیتی

کمثل سفینة نوح من رکبها نجا و من تخلف عنها غرق و هوی و هذا آخر یدل
علی وجه یشفی العلیل و یهدی الی سواء السبیل قد اشرنا الیه فی مفتتح الکلام
و الیه یؤل ما قد سلمه الخصام و لذلک لجأ الامام الرازی الی ابداع
تاویل الاجماع و ما افاده الشیخ الجلیل ایضا و اوفی بافادة المرام و کلاهما
منهار بان ما ذکرناه یؤیده ما یاتی فی کلامه اجل الله مقامه
دلیل عقلی
حیث قال و ایضا دلیل عقلی و نقلی داریم که مراد ایشانند اما دلیل عقلی زیرا که درین
آیه کریمه امر شده است که امت متابعت ایشان نمایند علی الاطلاق و تخصیص بامری دون
امری نشده است پس باید که ایشان معصوم باشند و الا لازم آید که امت مامور باشند که
در خطا و معصیت متابعت ایشان کنند و آن محال است و چون عصمت امر باطنی است
که کسی بغیر حق تعالی بر آن اطلاع ندارد پس باید که نص بر امامت و عصمت ایشان
دلیل نقلی
شده باشد و باتفاق نص بر امامت غیر ایشان نشده است پس ثابت شد که ایشان مرادند
و اما دلیل نقلی آنست که حق تعالی در قرآن صادقان را باوصافی چند ستوده که
در غیر حضرت امیر المومنین علیه السلام آن اوصاف مجتمع نگردیده زیرا که فرموده است
لیس البر ان تولوا وجوهکم قبل المشرق و المغرب یعنی نیست نیکی آنکه
بگردانید روهای خود را بجانب مشرق و مغرب و لکن البر من آمن بالله و الیوم الآخر
و الملائکة و الکتاب و النبیین لکن نیکوکار کسی است که ایمان بیاورد بخدا
و روز قیامت و بملائکه و کتاب خدا و پیغمبران و آتی المال علی حبه ذوی القربی
و الیتامی و المساکین و ابن السبیل و السائلین و فی الرقاب و عطا کند مال را با محبت
مال یعنی احتیاج بآن یا محبت عطا یا محبت خدا بخویشان خود یا خویشان

حضرت رسول صلی الله علیه وآله ویتیمان بی پدر ومسکینان محتاج وبسا فران که بخانه خود
نتوانند برگشت وبه گدایان سوال کننده وآزاد کردن بندگان و اقام الصلوة وآتی الزکوة

والموفون بعهدهم اذا عاهدوا والصابرین فی الباساء والضراء وحین البأس
اولئك الذین صدقوا واولئك هم المتقون وبرپا دارد نماز را در اوقات فضیلت
با داب وشرایط وادا کنند زکوة را وآنها که وفا می کنند بعهد خود که با خدا و با مردم
کرده اند وآنها که صبر می کنند بر فقر وبدحالی ودر مرض ودرد وآزار ودر وقت جهاد
دشمنان دین ایشانند آنها که راست گفته اند وصادق اند در دعوای ایمان ووفای
بعهد وایشانند پرهیزگاران پس شیخ مفید رحمه الله فرموده است که حق تعالی
درین آیه شریفه جمع کرده است این خصلتها را پس شهادت داده است برای کسی که
اینها در او کامل باشد بصدق وتقوی علی الاطلاق بلکه حصر کرده است صدق
وتقوی را در ایشان بجهات شتی که در علم معانی وبیان مقرر است پس آیه اولی را
با این آیه که ضم می کنید مفاد نشان این می شود که متابعت کنید صادقانی را
که این خصلتها در ایشان مجتمع وکامل گردیده است وما در میان صحابه حضرت رسول
بغیر حضرت امیر المؤمنین علیه السلام کسی را نمی یابیم که این خصلتها در او مجتمع شده باشد
پس باید که مراد از صادقین در آیه اولی او باشد وجمیع امت مامور باشند بمتابعت او
در جمیع امور زیرا که در آیه تخصیص بامری دون امری نشده است واما بیان اجتماع کمال
این اوصاف در آنحضرت ع آنست که اما اول آیه ایمان بخدا وروز قیامت وملائکه وکتاب
وپیغمبران مذکور شده است وشکی نیست در آنکه آنحضرت پیش از همه کس ایمان بآنها
آورده وباخبار متواتر میان خاصه وعامه اول کسی بود از مردان که اجابت دعوت

آنحضرت کرد چنانکه حضرت رسول صلی الله علیه و آله بفاطمه علیها السلام گفت که ترا
تزویج کردم بکسی که از همه صحابه قدیم‌تر است باسلام و اتقیا و او و از همه بیشتر است
علم او و متواتر است که حضرت امیر علیه السلام فرمود که منم بنده خالص خدا و برادر
پیغمبر ص او نگفته است این سخن احدی پیش از من و نخواهد گفت احدی بعد از من مگر کسیکه
دروغ گوید و افترا کننده نماز کردم پیش از دیگران هفت سال و میفرمود که خداوندا
من اقرار نمی کنم برای احدی از این امت که عبادت کرده باشد ترا پیش از من و گفت و قتی که
سخنی از خوارج بآنحضرت رسید آیا می گویند که علی دروغ می گوید من بر که دروغ
می بندم بر خدا دروغ میگویم و حال آنکه من اول کسی ام که او را عبادت کرده است
یا بر رسول ص او افترا می کنم و حال آنکه من پیش از همه کس باو ایمان آوردم و تصدیق او کردم
و یاری او نمودم و از حضرت امام حسن علیه السلام فرمود در صبح آن شبی که حضرت از دنیا رفت
در این شب کسی از دنیا رفته است که پیشینیان باو پیشی نگرفته اند و آیندگان به کمالات
او نمی توانند رسید و دلایل بر این بسیار است که ذکر آنها موجب تطویل کلام میگردد
پس حق تعالی بعد از ایمان دادن اموال و تصدق آنرا فرموده و بنصوص قرآنی
و احادیث متواتر آنحضرت ص در این صفت از همه بیش است حق تعالی در سوره هل اتی
میفرماید و یطعمون الطعام علی حبه مسکینا و یتیما و اسیرا یعنی میخورانند
طعام را با گرسنگی و محبت آن یا از برای محبت خدا بمسکین و یتیم و اسیر و اتفاق کرده اند
مفسران و راویان عامه و خاصه بر آنکه این آیه بلکه مجموع این سوره در شان علی و فاطمه
و حسن و حسین صلوة الله علیهم نازل شده است و باز فرموده است الذین ینفقون
اموالهم باللیل والنهار سرا و علانیة فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف

علیهم و لا هم یحزنون یعنی آنها که انفاق می کنند مالهای خود را در شب و روز پنهان و آشکاره پس از برای ایشان است اجر ایشان نزد پروردگار ایشان و نیست خوفی بر ایشان و نه ایشان اندوهناک می شوند یعنی در آخرت شیخ گفته است روایات مستفیضه وارد شده است که این آیه در شان حضرت امیر المؤمنین ع نازل شده و خلافی در آنکه آنحضرت ع بکد ید خود جمع کثیری از غلامان را آزاد کرد که احصا نتوان کرد و وقف نموده مزارع و بساتین و باغهای بسیاری که بدست حق پرست خود احیا کرده بود پس حق تعالی بعد از آن برپا داشتن نماز و دادن زکوة را فرموده و آن نیز در شان آنحضرت ع است بدلالت آیه انما ولیکم الله که اتفاق کرده اند اهل نقل بر آنکه چون آنحضرت ع در حال رکوع زکوة داد این آیه نازل شد مؤلف گوید که تواند بود که شیخ این آیه را حمل بر آن معنی کرده باشد بآنکه واو وآتی الزکوة را واو حالی گرفته باشد بقرینه این آیه و قرینه آنکه ایتای مال سابقا مذکور شده و تاسیس اولی است از تاکید پس شیخ گفته است که بعد از این حق تعالی فرموده وفای بعهد را و هیچ یک از اصحاب نیست که نقض عهد ظاهر نکرده باشد یا نسبت این بایشان نداده باشند مگر آنحضرت که کسی احتمال این نمیدهد که نقض کرده باشد عهدی را که با حضرت رسول ص کرده باشد در یاری و جان فشانی و حمایت آنحضرت پس این صفت نیز مخصوص اوست پس حق تعالی صبر بر بلاها و شداید و جنگها را فرموده و معلوم است که کسی بغیر آنحضرت در این جنگها و شداید تنها صبر نکرده و اوست که باتفاق دوست و دشمن در هیچ جنگی پشت نکرده و نگریخت و از هیچ خصمی نترسید پس بعد از آنکه حق تعالی جمیع این خصلتها را ذکر کرده فرمود که اولئک الذین صدقوا و اولئک

هم المتقون

هو المتقون ایشانند که صادق و راست گویند و ایشانند که پرهیزگارانند یعنی آن صادقی که با امر بمتابعت او کرده ایم آنست که این صفات همه را او مجتمع باشد و آن امیر المؤمنین است و تعبیر از او بلفظ جمع از برای تعظیم و تشریف اوست زیرا که عرب لفظ جمع را بر واحد اطلاق می‌کنند در وقتی که خواهند اشاره برفعت و علو منزلت او کنند و گاه هست که بلفظ جمع می‌آورند از برای اشاره باین که جمع دیگر نیز با او در امر شریک اند و در این جا نیز مراد تواند بود زیرا که سائر ائمه صلوات الله علیهم را این مرتبه و در این صفات جلیله با آنحضرت شریک اند

اقول بیضاوی در تفسیر خود گفته والآیة کما تری جامعة للکمالات الانسانیة باسرها دالة علیها صریحا و ضمنا فانها بکثرتها و تشعبها منحصرة فی ثلثة اشیاء صحة الاعتقاد و حسن المعاشرة و تهذیب النفس الی ان قال والیه اشار بقوله من عمل بهذه الآیة فقد استکمل الایمان و ظاهر ست که ایمان کامل بعلم و عمل حاصل می‌شود و غیر معصوم را کمال علم و عمل میسر نیست پس بمفاد اولئک الذین صدقوا حاوی این صفات و جامع این کمالات اهل بیت اند و بس پس ایشان صادقانند و صادقان بمفاد و کونوا مع الصادقین مطاع واجب الاتباع اند پس ایشانند که اطاعت شان بر خلق واجب است و از ینجاست که مولانا الطبرسی در مجمع البیان فرموده و استدل اصحابنا بهذه الآیة علی ان المعنی بها امیر المؤمنین علیه السلام لانه لا خلاف بین الامة انه کان جامعا لهذه الخصال فهو مراد بها قطعا ولا قطع علی کون غیره جامعا لها ولهذا قال الزجاج والفراء انها مخصوصة بالانبیاء المعصومین لان هذه الاشیاء لا یودیها بکلیتها علی الحق الواجب فیها الا الانبیاء علیهم السلام و حال آن بامر ید

توضیح آنست که استدلال کرده‌اند اصحاب ما رضوان الله علیهم بر آنکه مقصود ازین آیه امیر المومنین علی بن ابی طالب علیه السلام ست زیرا که خلافی نیست در میانه امت که آنحضرت صلعم جامع این مراتب جلیله بود و پس در مراد بودن او شکی نیست و همچنین سایر ائمه اهلبیت علیهم السلام والا خرق اجماع مرکب لازم آید و اما دیگران پس یقین بجامع بودن آنها مر این اوصاف را قطعی نیست بلکه قطعی ست که آنها جامع و حاوی این صفات بر وجه اکمل نبوده‌اند چه اجماعی ست که غیر ائمه علیهم السلام احدی معصوم نیست و او را صادق علی الاطلاق و عامل بجمیع اعمال طاعت نمی‌توان گفت بلکه صفات شان خصوصاً خلفای اهل خلاف برخلاف این صفات بوده کما سینکشف فی باب المطاعن انشاء الله و موید تکمیل این صفات در حضرت ست آنچه جناب آخوند علیه الرحمه بعد از ین ذکر فرموده حیث قال مولف گوید که ثعلبی در تفسیرش از مجاهد از ابن عباس روایت کرده ست که حضرت امیر المومنین ع چهار درهم داشت و مالک چیزی غیر آن نبود پس یک درهم را پنهان و یک درهم را علانیه و یک درهم را در روز و یک درهم را در شب تصدق کرد پس این آیه در شان او نازل شد الذین ینفقون اموالهم باللیل والنهار تا آخر آیه که در کلام شیخ مفید رحمه الله گذشت و از زید بن رومان روایت کرده است که در شان هیچکس آیات قرآن آنقدر نازل نشد که در شان حضرت علی علیه السلام نازل شد سوم در احادیث بسیار از طریق مولف و مخالف تفسیر آیات صدق و تصدیق بآنحضرت چنانچه ابن مردویه و حافظ ابو نعیم در حلیه و سیوطی در در منثور و دیگران از ابن عباس و مجاهد روایت کرده‌اند در تفسیر قول حق تعالی والذی جاء بالصدق و صدق به اولئک هم المتقون یعنی آن کسی که راستی را آورد و تصدیق بآن کرد ایشانند

پرهیزگاران گفته اند آن کسی که صدق را آورد حضرت رسول است و آنکه تصدیق بآن کرد
علی بن ابی طالب است و بنابرین موصول در صدق مقدرست و کوفیان از اهل عربیت
تجویز حذف موصول کرده اند و باز حق تعالی فرموده است والذین آمنوا بالله
ورسله اولئك هم الصدیقون والشهداء عند ربهم لهم اجرهم ونورهم احمد بن حنبل
وجمعی دیگر از ابن عباس و دیگران روایت کرده اند که این آیه در شان حضرت امیر المؤمنین
علیه السلام نازل شده است و بروایت دیگر از ابن عباس گفت که در شان علی
وحمزه وجعفر نازل شده ابن عباس گفت یعنی آنها که ایمان آورده اند بخدا و رسول او
ایشان اند بسیار راست گویان و تصدیق کنندگان که گواهان پیغمبران بر آنکه ایشان
تبلیغ رسالت کرده اند از برای ایشان است مزد ایشان بر تصدیق رسالت
حضرت رسول و نور ایشان بر صراط و باز حق تعالی فرموده است ومن یطع الله والرسول
فاولئك مع الذین انعم الله علیهم من النبیین والصدیقین والشهداء والصالحین
وحسن اولئك رفیقا یعنی آنها که اطاعت کنند خدا و رسول را پس ایشان در قیامت
با آنهایند که خدا انعام کرده است بر ایشان از پیغمبران و صدیقان و شهیدان و صالحان
ونیکو رفیقان اند ایشان پس معلوم شد که صدیقان بعد از پیغمبران در رتبه ایشان
از شهیدان و صالحان بلندترست و این مصداق امامت و وصایت است و عامه
و خاصه بطرق متواتره روایت کرده اند که علی بن ابی طالب صدیق این امت است
و فخر رازی و ثعلبی و احمد بن حنبل در مسند و ابن شیرویه در فردوس و ابن مغازلی
و دیگران از حضرت رسول صلی الله علیه و آله روایت کرده اند که صدیقون سه نفر اند
حبیب نجار که مومن آل یس است و حزقیل که مومن آل فرعون است و علی بن ابی طالب

و او افضل ایشانست و ثعلبی بسند معتبر دیگر روایت کرده است که سبقت گیرندگان
سه نفر اند که کافر نبودند بخدا یک چشم زدن علی ابن ابی طالب و صاحب آل یس و مومن
آل فرعون پس ایشانند صدیقان و علی ابن ابی طالب افضل است از ایشان و ایضاً حافظ
ابونعیم روایت کرده است از عباد بن عبد الله که شنیدم که حضرت امیر المومنین ع
میگفت منم صدیق اکبر نمی گوید این سخن را بعد از من مگر دروغ گوئی هفت سال پیش
از دیگران نماز کردم و صدیق در لغت و عرف مراد از معصوم است یا نزدیک با آن صاحب صحاح
گفته است که صدیق دایم التصدیق و کسی است که تصدیق کند گفتار خود را بکردار خود
و حق تعالی پیغمبران را باین وصف کرده است در شان حضرت ادریس گفته است انه کان
صدیقا نبیا و در حق یوسف گفته است یوسف ایها الصدیق و کسی که مصداق این آیات
و صاحب این صفات باشد البته بامامت و خلافت احق است از کسی که از اینها بهره نداشته باشد
و او را بافترا صدیق گویند چنانکه بر عکس نهند نام زنگی کافور اقول میرزا محمد بدخشی
در مفتاح النجا آورده الطبرانی عن سلمان و ابی ذر رضی الله عنهما معا ان النبی
صلی الله علیه و آله و سلم قال لعلی ان هذا اول من امن و هو اول من یصافحنی یوم القیمة
و هذا الصدیق الاکبر و هذا فاروق هذه الامة یفرق بین الحق و الباطل
و هذا یعسوب المومنین و المال یعسوب الظالمین و اخرج النسائی و الحاکم عن عباد
بن عبد الله قال سمعت علیا کرم الله وجهه یقول انا عبد الله و اخو
رسوله و انا الصدیق الاکبر لا یقولها بعدی الا کاذب صلیت قبل الناس بسبع سنین
طرفه ماجرائی است که فاضل دهلوی در تفسیر فتح العزیز نوشته که صدیق آنست که قوت
نظریه او مثل قوت نظریه انبیا کامل باشد و از ابتدای عمر دروغ گفتن و سخن بیهوده

نقل کلام فاضل دهلوی از تفسیر فتح العزیز

آوردن شایان او نباشد و در مقدمات دینی اخلاص تام از وی نیز نند که اصلاً شوب
حظ نفس در وی نباشد و از علامات صدیقیت آنست که در عزم خود تردد نکند و در نماز
هر چند حادثهٔ صعب پیش آید بچپ و راست التفات نکند و سر و علانیهٔ او برابر باشد
و کسی را لعن ننماید و علم تعبیر رؤیا خوب تر داند انتهی کلامه **اقول** اولاً آخوند گفته است
که صدیق کسیست که قوت نظریهٔ او مثل قوت نظریهٔ انبیا کامل باشد ثانیاً گفته که از
ابتدای عمر دروغ گفتن و سخن دور و یه آوردن شایان او نباشد نمیدانم که صدیق
سنیان که تا چهل سال شرک بخدا آورد چگونه صدیق توان گفت اگر قوت نظریهٔ او
مثل قوت نظریهٔ انبیا کامل بودی طرفة العین بسوی شرک میل نمیکردی و اگر از ابتدای عمر
دروغ نگفتن و کلام دورویه گفتن شایان صدیق بودی شرک بخدا که بمفاد ولئن
افکا اعظم کذبات است تا چهل سال دران منهمک نمی بود پر واضح است که در ایام کفر
مرتکب هر گونه مخالفت الهی میگردید لکن اگر بنظر تامل و انصاف بنگرند بعد اسلام ظاهری
نیز دروغ و نفاق پیشهٔ ایشان بود چنانکه حدیث رایتماه کاذباً غادراً خائناً
که در صحاح ایشان مرویست باوضح دلالت بر اثبات کذب و دروغ شان دلالت دارد
پس تفسیر آیهٔ کونوا مع الصادقین بکون مع ابی بکر و عمر و صدیق گفتن ابی بکر
البته مصداق بر عکس نهند نام زنگی کافور چنانکه آخوند علیه الرحمه فرموده خواهد بود
فظهر من هنا صدق قول مظهر العجائب لا یقولها بعدی الا کاذب ثالثاً علامات تش
گفته که در عزم خود تردد نکند و در نماز هر چند حادثهٔ صعب پیش آید
بچپ و راست التفات نکند نمیدانم که ابوسلیمان را که در حال نماز پیش از سلام گفته
لا تفعل ما امرتک این را از چه باب توان فهمید اولاً آخود را در مقام خلیفه بحق

نقض کلام فاضل دهلوی

قال فی البطارق کتاب الفتن بعد ذکر قصة خالد بن الولید ثم اعلم ان هذه القصة من المشهورات بین الخاصة والعامة وقال ابن ابی الحدید فی شرح نهج البلاغة فلما اراد ان یخرج الهذیل لما ذکرنا الی حنیفة صاحب ابی حنیفة فسأله عما نقول العوام من الصلوة فی جواز الخروج بامر علیه السلام من الصلوة بالفعل الکلام فقال انه حدث فقال ابوبکر جائز قد قال ابوبکر فی تشهده ما قال

برفع خالد بن ولید

فقال الرجل معاذ الله قال ابو بکر قال لا علیك فاعاد علیه السؤال ثانیة و ثالثة فقال اخرجوه اخرجوه ۱۲

بعصب قرار داد و بعد آن ندای اقیلونی در داد و این چه عزیمتی بود که تردد در آن
راه یافت و رابعاً معنی نازده و در مفهوم صدیق اعتبار کرده که کسی را لعن نماید چه
دروغ بی فروغ ست لعنت خدا بر دروغ گو لعنة الله علی الکاذبین و علیک
لعنتی الی یوم الدین در قرآن موجود ست پس اگر لعنت کردن مطلقا منافی صدق باشد
العیاذ بالله خدای عز و جل که اصدق الصادقین ست از صفت صدق عاری باشد
مستحقان لعن را لعن کردن عین طاعت ست و قول او تعالی یلعنهم الله و یلعنهم اللاعنون
در ذم ملعونان و مدح لاعنان کافی و وافی ست و قول پیغمبر خدا در حق کسی که آنحضرت را هجو
کرده بود اللهم انک تعلم انی لا احسن الشعر اللهم فالعنه لکل حرف لعنة و لعن
کردن جناب امیر جبابره بنی امیه را بر همگنان ظاهر ست پس باید که حضرت را از درجه
صدیقیت خارج دانند و خامساً گفته که علم و یارا خوبتر داند تخصیص باین علم
ندارد بلکه باید که صدیقان در هر علم فایق باشند نه مثل خلفای جور که مثل خر در گل
در هر مسئله بمانند

آیه پنجم

پنجم آیه وافی هدایه مباهله است بدانکه هرگاه نصارای نجران با وجود
حشمت و جمعیت فراوان در وقت دعوت حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم
از جنگ دست کشیده او لا بنا بر مناظره حضرت سید انس و جان جمعی از دانشمندان
خود را بخدمت آنجناب برای امتحان فرستادند و در باره حضرت عیسی سخنان غلو آمیز
بر زبان آوردند و گفت و گو طول کشید و اینها از کجی و اعوجاج و عصبیت و لجاج باز نمی آمدند
حکم مباهله از جانب پروردگار عالم بر آنحضرت نازل شد حیث قال الله
عز و جل فمن حاجك فیه من بعد ما جاءك من العلم فقل تعالوا ندع
ابناءنا وابناءكم ونساءنا ونساءكم وانفسنا وانفسكم ثم نبتهل

فنجعل لعنة الله على الكاذبين بينا وبين محمد فمن حاجّك من النصارى
فيه في عيسى من بعد ما جاءك من العلم اى من البيّنات الموجبة للعلم فقل
تعالوا هلموا بالرّاى والعزم ندع ابناءنا وابناءكم وانفسنا وانفسكم اى
يدع كلّ منّا ومنكم نفسه واعزّة اهله والصقهم بقلبه الى المباهلة
ويحمل عليها وانّما قدّمهم على النفس لان الرّجل يخاطر بنفسه لهم ويحارب
دونهم ثم نبتهل اى نتباهل بان يلعن الكاذب منّا والبهلة بالضمّ والفتح اللعنة
واصله الترك من قولهم بهلت الناقة اذا تركتها بلا صرار فنجعل لعنة الله على
الكاذبين عطف فيه بيان روى انّهم لمّا دعوا الى المباهلة قالوا حتّى ننظر فلمّا
تخالوا قالوا للعاقب وكان ذا رأيهم ما ذا ترى فقال والله لقد عرفتم نبوّته
ولقد جاءكم بالفصل في امر صاحبكم والله ما باهل قوم نبيّا الّا هلكوا فان
ابيتم الا الف دينكم فوادعوا الرجل وانصرفوا فاتوا رسول الله وقد غدى محتضنا
للحسين آخذا بيد الحسن وفاطمة تمشي خلفه وعلي خلفها وهو يقول
اذا انا دعوت فامنوا فقال اسقفهم يا معشر النصارى انّى لارى وجوها
لو سالوا الله ان يزيل جبلا من مكانه لازاله فلا تباهلوا فتهلكوا فاذعنوا
الرسول وبذلوا الجزية الفى حلة حمراء وثلثين درعا من حديد فقال
عليه السلام والذى نفسي بيده لو باهلوا لمسخوا قردة وخنازير ولاضطرم
عليهم الوادى نارا ولاستاصل الله نصارى نجران واهله حتّى الطير على
الشجر وهو دليل على نبوّته وفضل من اتى بهم من اهل بيته وقريب منه
في تفسير الكشاف بل مع زيادة تفصيل وما تقليلا للمؤنة وتعميما للنفع

وتتمیماً للمعونة بر ترجمهٔ آن که مولانا المجلسی رح در حق الیقین نوشته اکتفا می‌نمائیم حیث قال صاحب کشاف روایت کرده است که چون نصاری را دعوت کرد بسوی مباهله گفتند ما را مهلت ده تا برگردیم و فکر بکنیم و فردا بیائیم چون با یکدیگر خلوت کردند گفتند بصاحب رای خود ای عبد المسیح چه مصلحت می‌بینی گفت بخدا سوگند که دانستید ای گروه نصاری که محمد پیغمبر مرسل است و در باب عیسی حجت قاطعه برای شما آورد بخدا سوگند که مباهله نکردند هیچ گروهی با پیغمبر خود که بزرگ ایشان زنده بماند و کوچک ایشان بزرگ شود و اگر مباهله کنند البته همه هلاک می‌شوید و اگر البته الفت بدین خود دارید و میخواهید از آن جدا نشوید پس با او صلح کنید و ببلاد خود برگردید پس آمدند بنزد رسول خدا وآنحضرت بامداد بیرون آمده بود حضرت امام حسین علیه السلام را در بر داشت و دست حضرت امام حسن علیه السلام گرفته بود و حضرت فاطمه علیها السلام در پشت سر آنحضرت میرفت و حضرت امیر المؤمنین صلوات الله علیه از پشت سر او میرفت و حضرت رسول با ایشان میفرمود که هرگاه من دعا کنم شما آمین بگوئید پس اسقف نجران گفت ای گروه نصاری من می‌بینم روهای چند را که اگر از خدا خواهند که کوهی را از جای خود بکند هر آئینه برکند پس مباهله مکنید که هلاک می‌شوید و بر روی زمین نصرانی نمی‌ماند تا روز قیامت پس ایشان گفتند ای ابو القاسم رای ما بر آن قرار گرفته است که با تو مباهله نکنیم و ترا بر دین خود بگذاریم و ما بر دین خود ثابت باشیم حضرت فرمود که هرگاه ابا می‌کنید از مباهله کردن پس مسلمان شوید که بوده باشد از برای شما آنچه از برای مسلمانان است و بر شما باشد آنچه بر مسلمانان است پس ابا کردند حضرت فرمود که پس من با شما جنگ میکنم گفتند ما را طاقت جنگ عرب نیست ولکن صلح می‌کنیم با تو که با ما جنگ نکنی و ما را نترسانی و ما را از دین خود برنگردانی

بشرط آنکه در هر سال دو هزار حله بدهیم برای جزیه هزار حله را در ماه صفر و هزار حله را
در ماه رجب و سی زره عادی قدیم پس حضرت با ایشان باین شرط صلح نمود و فرمود
بحق خداوندیکه جانم در دست قدرت اوست هلاک شدن آویخته شده بود بر اهل
نجران و اگر مباهله میکردند همگی مسخ می شدند بصورت بوزینه و خوک و این وادی بر ایشان
آتش میشد و هر آئینه خداوند عالمیان مستاصل میکرد نجران و اهل آن را حتی مرغانرا
بر سر درختان و پیش از آنکه سال بگردد و تمام شود جمیع نصاری هلاک می شدند انتهی
هر چند وجوه دلالت این آیه بر فضیلت و امامت اهل عصمت بوجوه عدیده علمای
ما رضوان الله علیهم بیان نموده اند لکن با اوّلاً تقریر فاضل ناصب دهلوی که در کتاب خود
که آنرا تحفه اثنا عشریه نام نهاده آیت نوشته ذکر می کنیم و بعد آن از شبهات او جواب
میگوییم تا تطبیق سوال و جواب کما ینبغی بر خواطر اولی الالباب جلوه گر شود و در
بعد آن تقریرات دیگر هم بیان می سازیم پس بدانکه فاضل دهلوی می گوید
و منها آیة المباهلة و طریق تمسک شیعه باین آیه این است که چون فقل تعالوا
الی آخره بانازل شده آنحضرت از خانه بر آمد و علیؑ و فاطمهؑ و حسنؑ و حسینؑ را
همراه گرفت پس معلوم شد که مراد از ابنانا حسن و حسین اند و مراد از انفسنا
حضرت امیرؑ و چون حضرت امیر نفس رسول شد و ظاهر است که معنی حقیقی نفس بودن در اینجا
محال است پس مراد مساوی خواهد بود و هر که مساوی پیغمبر زمان باشد بالضرورت افضل و اولی
بتصرف باشد از غیر خود لان المساوی للافضل الاولی بالتصرف افضل و اولی بالتصرف
فیکون اماما اذ لا معنی للامام الا الافضل الاولی بالتصرف و این تقریر منتظم اکثر علمای
شیعه در این آیه بهم رسیده و این حق این رساله است بر ذمه ایشان که اکثر والآخر

منتظم ایشان بترتیب انیق و تقریر رشیق تهذیب و تصویر داده و اگر کسی را در صدق این مقال
شبهه باشد در کتب ایشان نظر کند که چه قدر کلام را منتشر ساخته اند و بمطلب نرسانیده
اقول الحمد لله که شیعیان محتاج بامانت اهل عدوان نیستند پس احسان خود را بخود واگذارند
اینک کتب فریقین موجود است پس این چه دروغی است بی فروغ که بآن مشغوف گشته زیرا که
بمفاد اهل البیت ابصر بما فی البیت تقریری که محققین شیعیان در کتب خود ذکر کرده اند
مخالفین را کجا میسر بلکه آنکه از ایشان اخذ کرده و قول ایشان را نقل نموده باشند و در نسبت کج تابی
این تقریر را از نهج الحق علامه حلی علیه الرحمه اخذ کرده باشند حیث قال بعد ذکر آیة المباهلة
اجمع المفسرون علی ان ابناءنا اشارة الی الحسن والحسین و نساءنا اشارة الی فاطمة
وانفسنا اشارة الی علی علیه السلام فجعله الله نفس محمد والمراد المساواة
ومساوی الاکمل الاولی بالتصرف اکمل واولی بالتصرف و این ناصبی بغیر ترجمه این عبارت
و صرف مقدمه اجماع از این تقریر و ضم مقدمه الانسان لا ید هو نفسه که در تقریر دیگر
شیعیان موجود است فرقی نکرده که مایه افتخار او بوده باشد و ظاهر داعی نشده است او را
بسوی تبدیل مقدمتین مگر تعسر جواب از مقدمه اجماع که گنجایش کلام در مقدمه ثانیه بزعم ناصب
و اگر بنابر استحکام این تقریر بوده هر آئینه ارباب این تقریر چنانکه سد باب درین مجال بنابر
رفع شکوک نموده اند آنها هم ذکر میکردند و الا این همه خیانت ناقص شناعت خود ستا و بر بطلان
لائح شود پس اگر بتامل بنگرند در تقریری که فاضل ناصب ذکر کرده و تقریری که دیگر حکمای
مخالفین خواه از روی نقل شیعیان و خواه بطور خود ذکر کرده اند محکمیست که بمداخل شکوک
در آن مسدود گردیده فضلا عن کتب الشیعه لکن فاضل ناصب تقریر مختصر اقتصار نموده
تا باشد که در نظر عوام با وصف اظهار استحکام شبهات پارینه اهل سنت را از بعد این

رونقی داده باشد لکن این تمویه در نظر بصیر نبیه جلوه ظهور نخواهد گرفت و ما تشیید الاستدلال
از کلام مخالف و موالف اولاً اظهار حال قوت این دلیل بر وجه تفصیل می‌نمائیم بعد ازان بابطال
اقوال ناصب می‌پردازیم **فاقول** فخر الدین رازی در تفسیر کبیر گفته که در شهر ری مردی بود
که او را محمود بن حسن حمصی می‌گفتند و از متکلمین شیعه بود و گمان داشت که علی بن ابی طالب ع از جمیع
پیغمبران سوای پیغمبر آخر الزمان صلعم افضل بود و دلیل می‌آورد برین مدعا بقول او تعالی و انفسنا
و انفسکم باین عنوان که از انفسنا نفس رسول مختار مراد نمی‌تواند بود زیرا که الانسان لا یدعوا
نفسه بلکه مراد غیر اوست و اتفاق کرده اند برین که آن غیر بغیر علی علیه السلام نبود و مراد آن
نمی‌تواند شد که نفس علی ع و نفس رسول ص متحد باشد پس مدلول آیه آن باشد که علی مثل رسول ص است
و آن مقتضی آنست که در جمیع امور پیغمبر و وصی برحق مساوی و همتا باشند ترک العمل بهذا العموم
فی حق النبوة و فی حق الفضل لقیام الدلایل علی ان محمداً صلی الله علیه و آله کان نبیاً
و ما کان علی کذلک و لانعقاد الاجماع علی ان محمداً کان افضل من علی فیبقی فیما وراءه
معمولاً به اما سائر الشیعة فیستدلون بهذه الآیة علی افضلیته عن سائر الصحابة
و اقتصر فی الجواب بدعوی الاجماع علی ان غیر النبی لا یکون افضل من النبی و آخوند
علیه الرحمة در حق الیقین شرح این تقریر برین تقریر فرموده که مراد از نفس خود نفس مقدس محمد
صلی الله علیه و آله نیست زیرا که دعوت اقتضای مغایرت می‌کند و آدمی خود را نمی‌خواند
پس باید که مراد دیگری باشد و باتفاق مخالف و موالف غیر از زنان و پسران که بانفسنا
ازان تعبیر کرده باشند بغیر علی بن ابی طالب علیه السلام کسی نبود پس معلوم شد که حق تعالی
نفس علی را نفس محمد خوانده است و اتحاد حقیقی میان دو نفس محال است پس باید که مجاز باشد
و این مقرر است در اصول که حمل لفظ بر اقرب مجازات بحقیقت اولی است از حمل بر ابعد مجازات

واقرب مجازات استوا در جمیع امور و شرکت در جمیع کمالات ست مگر آنچه بدلیل بدر رود و آنچه باجماع
بیرون رفته است پیغمبریست که علی با او در آن شریک نیست پس در کمالات دیگر شریک باشد و از جمله
کمالات حضرت رسول صلی الله علیه و آله آنست که آنحضرت افضل ست از سایر پیغمبران و از جمیع
صحابه پس حضرت امیر نیز باید که افضل ازینها باشد و اگرچه مساق این تقریر فاضل جهت
ثبوت افضلیت نیست کما هو صریح دعواه لکن بدین وجه ثبوت دعوی ما ست یکی از عموم تقریب اینجا
که آخوند علیه الرحمه میفرماید که فخر رازی با آن عصبیت که داشت بعد نقل این تقریر فقط در جواب
آن گفته است که چنانچه اجماع منعقد شده است برآنکه محمد صلعم افضل از علی ست اجماع منعقد است
برآنکه پیغمبران افضل اند از غیر پیغمبران و در باب افضلیت بر صحابه جواب نگفته است زیراکه
در آنجا جوابی نداشته است و جوابی که در باب پیغمبران گفته است نیز بطلانش ظاهر ست
زیراکه شیعه این اجماع را قبول ندارند و اگر می گویند که اهل سنت اجماع کرده اند
اجماع ایشان تنها چه اعتبار دارد و اگر می گویند که جمیع امت اجماع کرده اند مسلم نیست
بلکه بطلانش ظاهر ست زیراکه اکثر علمای شیعه را اعتقاد آنست که حضرت امیر ع و سائر ائمه ع
افضل اند از سائر پیغمبران و احادیث مستفیضه بلکه متواتره از ائمه خود درین باب روایت کرده اند
وسائر مقدمات از بسکه واضح است شبهه نیست این فاضل که ورا امام المشککین گویند او را
تصرفی نتوانست کرد پس امامت حضرت امیر علیه السلام نیز باین دلیل ثابت شد زیراکه از جمله
کمالات حضرت رسول صلی الله علیه و آله امامت و وجوب اطاعت است و آن غیر پیغمبریست پس باید
آنحضرت امام باشد و ایضا افضل بودن از سائر انبیا الانعم دارد و اعلای مراتب امامت را
قطع نظر از آنکه ترجیح مرجوح قبیح ست پس فاضل ناصب تقریر خود بر تقریر جناب
آخوند بجز تبدیل لفظ امامت بلفظ اولی که مراد از آنست چه چیز افزوده که ما

مقالهٔ حضرت او تواند بود بلکه در تقریر آخوند رحمه الله تشیید مبانی استدلال زیاده است و سد مداخل شکوک
در آن بیشتر که بعد آن فرموده اند که اگر معاند متعصبی مناقشه کند و بگوید ممکن است که دعوت
نفس مراو باشد مجازاً و مجازی از مجاز دیگر اولی نیست بچند وجه جواب می توان داد ..
و اهمال در بیان این مقدمات بنابر آنکه گنجایش شکوک خود را جلوه دهد پر واضح و وجه دیگر آنست
که هرگاه افضلیت آنحضرت و مفضولیت دیگر صحابه ازین آیه ثابت شد و تفضیل مفضول
و ترجیح مرجوح بعقل و نقل قبیح است پس آنحضرت ع اولی و احق باشد بامامت
قال الله عز و جل افمن یهدی الی الحق احق ان یتبع امن لا یهدی الا ان یهدی
فما لکم کیف تحکمون و اشاره نموده است بسوی همین حجه فخر رازی در نهایة العقول
در طریقه رابعه از برای شیعیان در اثبات امامت امیر مؤمنان نوشته که بتحقیق که علی علیه السلام
افضل صحابه است و هر گاه چنین باشد واجب است که بعد رسول خدا او امام باشد و دیگری گفته است
که کلام در مقام ثانی گذشت و الحال وقت آنست که مقام اول را بیان سازیم بعد از آن گفته است
که حجت آورده اند شیعیان بر تفضیل آنحضرت بقرآن و اخبار و باستقرار احوال علی ع
بن ابی طالب و در ذیل آن ذکر نموده است احتجاج شیعه را بآیه مباهله باین عنوان
که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله خوانده اند بمقام مباهله علی بن ابی طالب را و این معنی
دلالت بر غایت فضل آنحضرت ع دارد و بیان این دعوی اوّل بآنچه دو وجهست یکی آنکه اخبار
درین مضمار قریب است بتواتر و در غایت اشتهار و دیگر آنکه مراد از قول او و انفسنا و انفسکم
فاطمه ع و حسنین ع نیستند بسبب اندراج شان در لفظ ابنائنا و نسائنا پس آن نفس آنحضرت
مراد است لان الانسان لا یدعو نفسه پس معلوم شد که غیر آنها را دعوت فرموده
و باتفاق امت غیر علی بن ابی طالب علیه السلام را طلب نفرموده پس معلوم شد

که مدعو علیست و بیان ثانی نیز بر دو وجه است یکی آنکه قصد آنحضرت از مباهله با نصاری اظهار حقیت
دین خود بوده و این مقتضی آنست که در مباهله حاضر فرماید کسی را که نهایت شفقت و رأفت آنجناب
دربارهٔ او باشد والا منافقین میگفتند که اگر آنحضرت یقین و بصیرت در دین خود میداشت البته
قارنجی درا که محبوب ترین مردم باو میبودند و بر آنها ترس و بیم انسان بیشتر میباشد در مباهله
شریک میکرد کالاجانب الذین لا یشتد حذره علیهم و ظاهرست که شفقت آنحضرت
بر ایشان یا بسبب شدت قرابت ایشان از وی بود یا بسبب کمال فضل شان اول باطلست والا چنانکه
حضرت امیر ع را شریک مباهله ساخت عقیل و عباس را نیز داخل مباهله میفرمود فلما لم یکن ذلک
ثبت ان غایة اشفاقه علی الذین احضرهم کان لکمال فضلهم فیلزم ان یکون
علی افضل الخلق و دیگر آنکه آنحضرت هرگاه علی بن ابی طالب ع را نفس و جان خود قرار داد
واجب گردید که آنچه برای پیغمبر خدا از مدارج عالیه حاصل باشد آنحضرت را نیز حاصل باشد
لان ذلک مقتضی الوحدة ترکنا العمل به فیما عرف بالضرورة وهو النبوة فوجب العمل به تقریر دوم
فیما عداه و این تقریر هم در کمال متانتست و دلالت میکند بر آنکه استدلال شیعه منحصر
در استدلال تسویه از لفظ انفسنا نیست و مراد او علی بن ابی طالب ع از نفس انفسنا بدلیل
امتناع دعوت شخص مر نفس خود را الا انه مطلوبهم ثابت بالوجوه الآخر ایضا و سیوضح
ذلک کله آمدیم بر سر اثبات استدلال بتقریب تقریر اول که آنرا فاضل ناصب تقریر اول
مقدم داشته پس میگوئیم که مقدمه اولی درین تقریر آنست که مراد از انفسنا
حضرت امیر ع است و فاضل ناصب دلائل شیعیان را برینکه مراد از انفسنا آنجناب است
مطلقا ذکر نکرده و دیده و دانسته خیانت کرده و باز بمباهات و اثبات حق خود
بر شیعیان جسارت نموده در جواب تقریر مزبور که از طرف امامیه بیان نموده نوشته

قال الفاضل الناصب

قال الناصب در این تمسک بوجوه بسیار خلل راه یافته اول آنکه لا نسلم که مراد از انفسنا حضرت امیر است بل نفس نفیس پیغمبر است و آنچه علمای ایشان در ابطال این احتمال گفته اند که شخص کلا یدعو نفسه کلامی است شبیه بکلام حجامی که از دهی آمده و بود عالمی از وی رسیدی بلانی در آن ده جواز راقی هم می کنند و جواز ها هم میگردد گفت که ای خون سخن فهمید گو جواز را نمیرانند و جواز نمیگردد و نرگاوان را میرانند و نرگاو میگردد و در عرف قدیم و جدید شایع و ذایع است که عند نفسه الی کذا و دعوت نفسی الی کذا فطوعت له نفسه قتل اخیه و امرت نفسی و شاورت نفسی الی غیر ذلک من الاستعمالات الصحیحة الواقعة فی کلام البلغاء پس حاصل معنی ندع انفسنا نحضر انفسنا باشد و نیز از جانب پیغمبر اگر حضرت امیر را مصداق انفسنا قرار دادیم از جانب کفار در انفسکم کدام کس را مصداق انفس کفار قرار خواهیم داد و حالانکه در صیغه ندع آنها هم شرکت دارند که معنی لدعوت النبی ابناهم و ابناهم بعد قوله تعالوا پس معلوم شد که حضرت امیر در ابنا داخل است چنانکه حسنین نیز حقیقة در ابنا نیستند حکما داخل ابنا شدند و کان العرف بعد الختن ابنا من غیر ریبة فی ذلک و نیز نفس بمعنی قریب و هم نسب و هم دین و هم ملت آمده قوله تعالی تخرجون انفسکم من دیارهم ای اهل دینهم و لا تلمزوا انفسکم فلولا اذ سمعتموه ظن المومنون و المومنات بانفسهم خیرا پس حضرت امیر را چون اتصال نسب و قرابت و مصاهرت و اتحاد دین و ملت و کثرت معاشرت و الفت بحدی بود که علی منی و انا من علی در حق او ارشاد شد اگر به نفس تعبیر فرمایند چه بعید است فلا یلزم المساوات کما لا یلزم فی الآیات المذکورة انتهی کلامه

تفصیل کلام در رد اطلاق انفسنا بر ... ده

ابطال اقوال فاضل دهلوی

قوله و درین تمسک بوجوه بسیار خلل راه یافته اول آنکه لا نسلم که مراد از انفسنا حضرت امیر است بل نفس نفیس پیغمبر است **قال اخی العلام فی جواب الخصام** وجه اول کلامش بدو وجه مردود است وجه اول آنکه یکی از ادله ما اجماع مفسرین است بر اراده آنحضرت و انکار ناصبی بسبب جهل اوست بکتب اخبار و تفسیر خود چه سیوطی که از اعاظم مفسران مذهب اوست در تفسیر در منثور نوشته قال جابر انفسنا رسول الله ص و علی ع وابنائنا الحسن ع والحسین ع ونسائنا فاطمة ع انتهی کتاب مذبور حاضر است هر که خواهد مطالعه نماید و ایضا ثعلبی در تفسیر خود حضرت امیر ع را داخل در انفسنا نموده و کلام رازی نیز بدان اشارت دارد و ایضا فضل بن روزبهان گفته والمراد بالانفس ههنا الرجال کانه امر بان یجمع اولاده ونسائه ورجال اهل بیته فکان النساء فاطمة ع واولاده الحسن ع والحسین ع والرجال رسول الله ص وعلی ع انتهی و ایضا بر ان دلالت دارد آنچه ابن حجر در صواعق از دارقطنی روایت کرده ان علیا ع یوم الشوری احتج علی اهلها فقال انشدکم بالله هل فیکم احد اقرب الی رسول الله ص فی الرحم منی ومن جعله نفسه وابناءه ابنائه ونساءه نساءه غیری قالوا اللهم لا **اقول** در نسخه صواعق محرقه که درین وقت پیش نظر است در ذیل آیه مباهله همین قدر است قالوا اللهم الحدیث لکن بر نهجی که در اینجا منقول شده یعنی با حرف نفی مولانا المجلسی ره در بحار و دیگر علمای اخیار نیز این روایت را از صواعق حکایت نموده اند غالبا ازین نسخه حرف لا از کاتب ساقط شده و ترجمه این عبارت که مولانا احمد اردبیلی علیه الرحمه در حدیقة الشیعه نوشته چنین است که ابن حجر که از متعصبان اهل سنت است در کتاب خود نقل کرده آنچه موید دلالت این آیت است

برفضیلت حضرت مرتضی علی علیه السلام و گفته که حضرت مرتضی علی علیه السلام محبت کرده

بر اصحاب خمسه روزی که عمر خطاب امامت را بشوری قرار داده و گفت شما را بخدا و رسول
قسم میدهم که در میان شما کسی هست که نزدیک تر باشد برسول خدا از من و پیغمبر روز مباهله
پسران او را پسر خود و عیال او را نساء خود و نفس او را نفس خود گفته باشد گفتند اللهم لا یعنی
بار خدایا هیچ کدام از ما نیست که چنین باشد پس وای برآن جماعت که با وجود این تصدیق نمودن و
قسم خوردن که خصم بآن قایل است عثمان را خلیفه کردند و بوسیله روز قیامت راضی شدند
اما اگر بجای سه تن سیصد تن مقدم میکردند رتبه مرتضی علی علیه السلام کم نمی شد انتهی
و باز رجوع می نمائیم بنقل کلام جناب اخی المعظم دام ظله المکرم و این صریح است در آنکه سایر اصحاب
آنحضرت را نفس رسول نمیدانستند پس این جاهل بنابر عصبیت خود انکار از آن می نماید و در حقیقت
منکر نفس رسول است و کسی از مفسران اشاهیر انکار این معنی نکرده بلکه دعوی اجماع مفسرین
بر آن نموده اند و فضل بن روزبهان بکمال نهایت تعصب و لداد قدحی در آن نکرده با وجود قدح او
در امثال چنین مواضع مؤید این است روایت علی منی و انا من علی و علی منی مثل
راسی من بدنی و قوله حربک حربی الخبر و در فردوس دیلمی است که آنحضرت بمنزله روح
من است و ما فی جمیع الجوامع الکبیر عن عمرو بن العاص قال لما قدمت من غزوة
السلاسل فسألت رسول الله ای الناس احب الیک قال عایشة قلت لست
اسألک عن النسا قال ابوها قلت اذا فای الناس احب الیک بعد ابی بکر قال حفصه
قلت لست اسالک عن النسا قال ابوها قلت یا رسول الله فاین علی فالتفت الی
اصحابه فقال ان هذا یسألنی عن نفسی و ایضاً ابو بکر نقاش در تفسیر خود گفته جاءت
الاخبار بان رسول الله اخذ الحسن و حمل الحسین علی صدره و یقال بیده الاخری

وعلى معه وفاطمة من ورائهم فحصلت هذه الفضيلة للحسن والحسين من بين
جميع ابناء اهل البيت لرسول الله وابناء امته وحصلت هذه الفضيلة
لفاطمة بنت رسول الله ص من بين بنات النبي و بنات اهل بيته و بنات امته
وحصلت هذه الفضيلة لامير المومنين ع من بين اقارب رسول الله و من بين
اهل بيته و امته بان جعله رسول الله ص كنفسه بقوله وانفسنا وانفسكم
و همچنین کلام عبد الجبار معتزلی در مغنی مشعر ست بانکه مراد از انفسنا آنحضرت ست انتهی
ونقل بعض الافاضل عن كتاب جواهر العقدين عن عبد الرحمن بن عوف قال
لما فتح رسول الله مكة انصرف الى الطائف فحاصرها سبع عشرة او تسع عشرة
ثم قام خطيبا فحمد الله واثنى عليه ثم قال اوصيكم بعترتي خيرا وان
لموعدكم الحوض والذي نفسي بيده لتقيمن الصلوة ولتاتن الزكوة او لابعثن
اليكم رجلا مني او كنفسي يضرب اعناقكم ثم اخذ بيد علي فقال هذا
هو اخرجه ابن شيبه وعنه ابو يعلى ومنه طلحة وبقية رجاله ثقات

اقول ظریف تر آنست که فخر الدین رازی در نهایة العقول از نهایت عصبیت و رفع
واضحات را منع کرده گفته واما آية المباهلة فالاعتراض على وجه الاستدلال
بها انه لانسلم انه دعا عليا رضي الله قول الشيعة الاخبار بذلك متظاهرة
قلنا لانسلم فان ابن اسحاق ذكر هذا الخبر في كتابه ولم يذكر عليا وجناب والد ماجد
عليه الرحمة در عماد الاسلام در جوابش فرموده هذا عجيب فان الخبر اذا شاع وذاع
بين علماء المخالف والموالف ورُوي في صحاح اخبارهم كان عدم ذكر واحد من الناس
قادحا في ديانته ولا يكون قادحا في صحته اصلا مع ان عدم الذكر لا يدل

علی العدم لجواز ان یکون له موانع آخر **اقول** مولانا المجلسی رحمه الله در حق الیقین میفرماید
در احادیث متواتره از طرق عامه و خاصه وارد شده که این آیه در شان آل عبا
علیهم السلام نازل شده است چنانکه صاحب مشکوة و جامع الاصول و دیگران
از صحیح مسلم روایت کرده اند از سعد بن ابی وقاص که چون آیه مباهله نازل شد رسول خدا
صلی الله علیه و آله علی و فاطمه و حسن و حسین صلوات الله علیهم را طلبید و گفت اللهم
هؤلاء اهل بیتی انتهی و ترمذی در صحیح خود باسنادش از عامر بن سعد از پدرش روایت کرده لما نزلت
هذه الآیة ندع ابنائنا الآیة دعا رسول الله علیا و فاطمة و حسنا
و حسینا فقال اللهم هؤلاء اهلی ثم قال هذا حدیث حسن صحیح غریب و الحسن عنده
ما لا یکون فی اسناده متهم و لا یکون شاذا و یروی من غیر وجه و الفرق بین حدی
الصحیح و الحسن ان شرایط الصحیح معتبرة فی حد الحسن لکن العدالة فی الصحیح ینبغی
ان یکون ظاهرة و الاتقان کاملا و لیس ذلک شرطا فی الحسن و من ثم احتاج
الی قید فی قولنا ان یروی من غیر وجه مثله او نحوه لینجبر به الحسن عندهم حجة
کالصحیح و لذلک ادرج فی الصحیح قال ابن الصلاح قول الترمذی حدیث حسن صحیح
یرید به انه روی باسنادین احدهما یقتضی الصحة و الآخر الحسن و ایضا فالحسن
اذا روی من وجه آخر ترقی من الحسن الی الصحیح لقوته من الجهتین و کیفما کان فقد ظهر
من قوله هذا الاعتماد و الوثوق بالروایة و الاعتضاد بتعدد الاسانید
و بلوغها حد الصحیح هو المطلوب و ایضا سیوطی در تفسیر در منثور همین خبر را از مسلم
و ترمذی و ابن منذر و حاکم و بیهقی روایت کرده حیث قال اخرج مسلم و الترمذی
و ابن المنذر و الحاکم و البیهقی فی شیبة عن سعد بن وقاص لما نزلت هذه الآیة

قل تعالوا ندع ابناءنا وابناءکم دعا رسول الله علیاً وفاطمة وحسناً وحسیناً

فقال اللهم هؤلاء اهل بیتی و باز گفته واخرج ابن جریر عن علباء بن احمر الیشکری
قال لما نزلت هذه الآیة قل تعالوا الآیة ارسل رسول الله الی علی و فاطمة
وابنیهما الحسن والحسین و دعا النصاری لیلاعنهم و من اطرف ما هنالك وانه
قال اخرج ابن عساکر عن جعفر بن محمد عن ابیه فی هذه الآیة فجاء بابی بکر وولده
وبعمر وولده وبعثمان وولده وبعلی وولده این مضمون عجیب است که در هیچ تفسیر و هیچ حدیث
بغیر این تفسیر و این روایت بنظر نرسیده تفسیر بیضاوی وکشاف زمخشری وتفسیر کبیر فخر رازی
وغیر او اعظم تفسیرات ازین حکایت خالی و آثار وضع و اختلاق بر آن ظاهر نمایانم
که گاهی گوش زد احدی از خواص و عوام نشده باشد که در مباهله این مجمع عام تحقق گشته باشد
لکن اهل سنت که در حسد و بغض وعداوت اهل بیت اند چه قدر جد وجهد در ابطال فضائل
آن دارند که گاهی انکار دعوت حضرت علی بن ابی طالب می نمایند و گاهی اراده آنحضرت را
از انفسنا منع می کنند و هرگاه می بینند که این انکار از غایت اشتهار آبی بر روی کار
نخواهد آورد و فضائل خاصه حضرات را طبایع شان بر نمی تابد میخواهند که غیر با آنحضرت را
شریک گردانند و منافقان را میخواهند که همسر آنحضرت سازند یریدون ان یطفؤا نور الله
بافواههم ولکن الله متم نوره ولو کره الکافرون چون حقیقت حال درین خصوص
از غایت وضوح بر خاصه و عامه پوشیده نیست بیضاوی و زمخشری همه اعتراف باختصاص
این فضیلت باهل بیت نموده اند پس اختلاق اینچنین روایات بجز ندامت ثمره ندارد و عجیب
تر آنست که این دروغ بیفروغ را بر جعفر بن محمد و والد بزرگوارش بسته کبرت کلمة تخرج
من افواههم ان یقولون الا کذبا بهر کیف دعوت جناب علی بن ابی طالب که فخر رازی

ازان انکار نموده اند روایت این ناصب هم ثابت گردید وان اشرك معه غيره ولكن
لا يحيق المكر السيئ الا باهله **وجه ثانی** آنکه دعوت شخص نسبت بنفس خود بر سبیل
حقیقت نمی تواند شد پس از انفسنا ذات پیغمبر خدا مراد نباشد بلکه علی بن ابی طالب ع
زیرا که غیر او از رسول خدا صلعم قطعاً مراد نیست و آنچه فخر رازی در جوابش گفته که ممتنع نیست
که بگویند که انسان دعوت می کند نفس خود را بمجاز اذا اراد من نفسه الحضور في موضع
كانه يامرها واجابته فهذا وان كان مجازا الا ان الذي يقولونه ايضا مجاز وليس
مجازهم اولى من مجازنا وعليهم الترجيح و از اینجاست که علمای ما رضوان الله علیهم در جوابش در صدد
اثبات ترجیح بر آمده اند جناب مولانا المجلسی رحمه الله در حق الیقین میفرماید که اگر معاند
متعسفی مناقشه کند و گوید که ممکن است که دعوت نفس مراد باشد مجازاً و مجازی از
مجازی دیگر اولی نیست بچند وجه جواب می توان گفت و ما در این رساله بدو جواب اکتفا مینمائیم
اول آنکه مجاز در اطلاق نفس شایع تر از مجاز دیگر است و در میان عرب و عجم شایع است
که میگویند که تو بمنزله جان منی و در خصوص حضرت امیر علیه السلام این معنی در روایات بسیار
از طریقه خاصه و عامه وارد شده است چنانچه در صحاح عامه منقول است که حضرت رسول ص
بحضرت امیر المؤمنین علیه السلام گفت انت منی وانا منك یعنی یا علی تو از منی و من از توام
و در فردوس الاخبار روایت کرده است که حضرت فرمود که علی ع از من بمنزله سر من است
از بدن من و بروایت دیگر بمنزله روح من است از بدن من و بروایت دیگر بمنافقان خطاب کرده گفت
که نماز کنید و زکوة دهید تا آنکه بفرستم بسوی شما مردی را که بمنزله نفس من است یعنی علی علیه السلام
و از این باب احادیث بسیار است و اینها همه قرینه این مجاز است **وجه دوم** آنکه این آیه کریمه بر احتمال
دلالت می کند بر فضیلت و امامت آنحضرت بعد آن کلام طولانی افاده فرموده من شاء

فلیرجع الیه فاضل ناصب با وصف ادعای آنکه تقریر از طرف شیعه در تقریب استدلال
ذکر کرده از تقریرات مندرجه کتب شیعه که بحسن تهذیب و خوبی تحریر ممتاز است از این همه
که در کتب شیعیان مذکور است اغماض عین نموده و از روایات خود چشم پوشی کرده شبهه
پارینه را که جوابش در کتب شیعه مندرج است پیش گرفته مغلطه عام فریبی تلفیق داده **قوله**
آنچه علمای شان در ابطال این احتمال گفته اند که الشخص لا یدعو نفسه کلامی است
شبیه بکلام حجامی که نزد وی آمده بود عالمی از وی پرسید ای فلانی در اجامت جواز زانی هم می کنند
و جواز ها هم میگیرد گفت ای اخوند سخن فهمیده گو جواز را نمی رانند و جواز میگیرد و نرگاو را
میرانند و نرگاو میگیرد و در عرف قدیم و جدید شایع و ذایع است دعته نفسه الی کذا
و دعوت نفسی الی کذا فطوعت له نفسه قتل اخیه و امرت نفسی و شاورت نفسی الی
غیر ذلک من الاستعمالات الصحیحة الواقعة فی کلام بلغاء پس حاصل معنی ندع انفسنا
نحضر انفسنا باشد **اقول** معنی الشخص لا یدعو نفسه واضح است که دعوت نفس
علی الحقیقة صورت نمی بندد و این خود بدیهی است که بمعنی حقیقی دعوت نفس متصور نیست
لضرورة تغایر الطالب و المطلوب و الداعی و المدعو پس اسناد دعوت بر سبیل حقیقت
خواهد بود مگر بسوی غیر دعوت کننده پس نخواهد بود مگر بحسب مجاز که بدون ضرورت و بدون
قرینه مجاز نیست و از اینجاست که فخر رازی گفته که ممتنع نیست که بگویند که انسان
دعوت می کند نفس خود را بالمجاز و فاضل ناصب از کلام خود تفرقه حقیقت و مجاز را
اهمال نموده تا باشد که قوتی برای جواب او در نظر عوام حاصل آید و حال آنکه اگر اراده
حقیقت دارد پس آنچه از شواهد این مطلب آورده قدمی درین مقدمه که الشخص
لا یدعو نفسه نمی تواند گرد زیرا که در کتب اصول فریقین مصرح است ان الاستعمال اعم

من الحقیقة

من الحقیقۃ اذ العام لا دلالۃ لہ علی الخاص و اگر ادعای صحت اسناد دعوت بسوی
نفس بمجاز ہم نماید پس صورت نمی بندد مگر در صورت قیام قرینہ و اوضحہ القرائن
فیما نحن فیہ قائمۃ بخلافہ کما اسلف فی کلام المجلسی طاب ثراہ و قال والدی العلامۃ
اعلی اللہ فی دار الکرامۃ مقامہ و جواب قول الرازی قلنا لا یمتنع ان یقال الی آخرہ
قلنا الترجیح معنا فانہ لزم علیک ارتکاب المجازین احدھما فی الدعوۃ
والثانی فی اطلاق صیغۃ الجمع علی النبی بخلاف ما قلنا فانہ انما یلزم
فی اطلاق الانفس و ایضا مجازنا ھذا مستانس بنظائرہ اعنی قولہ تعالی
و ابناءنا و نساءنا لانہ معلوم ان غیر الحسنین من الابناء لم یستصحب
وکذا غیر فاطمۃ من النساء و قال اخی المعظم دام ظلہ المکرم فی جواب
ھفوات الفاضل الناصب دوم آنکہ دعوت نفس حقیقۃ ممکن نیست فلا یضاد
الید من غیر قرینۃ آری قول قائل دعوت نفسی مانند آن بر سبیل مجاز جایز ہست
چنانچہ ارادہ حضرت امیر علیہ السلام از انفسنا بطریق مجاز جواز دارد ولکن اخیر ارجح
مجازین ہست و اولی و اقرب ہست زیرا کہ این مجاز متعارف و من اول ہست کہ در مقام غایت
اتحاد میگویند ہو نفسی و اہل فرس نیز میگویند فلانی جان من ہست و بمنزلہ روح من ہست
بخلاف دعوت نفسی کما لا یخفی پس راجح باشد و ظاہر ہست کہ اگر پیغمبر خدا و حضرت امیر
ہر دو از انفسنا مراد باشند کہ دو مجاز لازم آمد و اگر آنحضرت تنہا مراد باشد بناء
لزوم مجازین غیر متعارفین می شود یکی در دعوت و ثانی در ابناءنا چہ اطلاق ابن بر داماد
غیر متعارف ہست در کلام عرب کما لا یستطلع علیہ **اقول** وجہ اخیر درین مقام سہ چیز ہست
یکی لفظ دعوت و دیگر لفظ انفسنا و سوم تعلق دعوت بانفس پس بنا بر مذہب شیعیان

مجاز منحصر است در لفظ انفس و دعوت بر معنی حقیقی باقی وکذا الاسناد الوقوعی مع انه
مجاز شائع محفوف بالقرائن کما هو غیر مختف عند النقاد و بنابر تاویل
اہل سنت خواه مجاز در لفظ دعوت باشد و خواه در اسناد نسبت بنفس داعی و نسبت
بغیر بر سبیل حقیقت فیلزم الجمع بین الحقیقة والمجاز چه شکی نیست در اینکه
استعمال دعوت نسبت با بناء و نساء بر سبیل حقیقت است فان لفظ الدعوة
بالاضافة الیهما مستعمل فی معناه الحقیقی و فی ملابسة پس اگر همین استعمال
نسبت بنفس غیر ما هو له مستعمل شود لازم جمع استعمال واحد واضح است و هو ممتنع
کما یمتنع الجمع بین معنی المشترک علی ما صرح به الرازی فی ذیل تفسیر آیة
انما ولیکم الله وقد صرح القاضی محب الله البهاری فی مسلمه حیث قال لا یجوز الجمع
بینهما ای بین الحقیقة والمجاز مقصودین بالحکم بخلاف الکنایة انتهی و ابو حامد
غزالی هم تصریح نموده است بامتناع جمع بین الحقیقة والمجاز لغة اگر چه عقلا روا داشته
و مثل مشهور است که یک بام و دو هوا ندارد و لهذا شیعیان استعمال لفظ دعوت را نسبت
بملابسات و همه یک سلک کشیده مجاز را در نفس منحصر دانسته اند واما بنابر قول بجواز جمع
کما نقل عن الشافعیة پس اگر حقیقة و مجاز گویند پس بطلان آن هم واضح است قال القاضی
محب الله و یلزم کونه حقیقة و مجازا مع انه قد اتفق علی منعه کلبس ثوب
ملکا و عاریة والرجحان صرف قرار دهند پس این لفظ مختلف فیه انه مجاز متفق
علی جوازه البتة مرجح خواهد بود اگر تاویل عموم مجاز را پیش گیرند پس بآنکه باعتبار
مدعی مجازیت که تخصیص مجاز بنسبت انفس نموده است نمی سازد فی نفسه بعید است
زیرا که بنابرین حقیقت بالمره از دست میرود و دعوت نسبت بجمیع ملابسات خواه بانفس

وچه ابنا وچه نسا مجاز خواهد بود فينتفي التخصيص پس رجحان قول شيعه برين تقدير هم واضح است لانحصار المجاز في قولهم في الانفس فهو المتعين المويد بالنصوص وتحقق اجماع المفسرين عليه بالخصوص **قوله** كلامي ست شبيه بكلام حجامي الخ

قال اخي العلام في جواب الله الخصام اما آنچه اين كوساله سامري حكايت جواز زوتر كاوذكر كرده مطلق مناسبتي بما نحن فيه ندارد وچه تو گفتي كه اطلاق دعوت حقيقة ممنوع ومجاز امسلم است لكن غير مفيد زيراكه ترجيح مجاز ما نحن فيه ثابت است واستعمال جواز گرديدن چون مجاز شايع ذايع است جواز دارد ودر اينجا مطلق چنين استعمال شايع نيست **اقول** فرق است درميان ما نحن فيه ودرين مثال زيراكه حركت درين مثال درحقيقت براي نركاو وجواز هردو هست لانه واسطة في الثبوت لا في العروض بخلاف دعوت كه درحقيقت متعلق بغير نفس داعي است لاقتضائها المغايرة وتعلق ان بنفس مجازي است **قوله** ونيز از جانب پيغمبر خدا اگر حضرت امير را مصداق انفسنا قرار دهيم از جانب كفار در انفسكم كدام كس را مصداق انفس كفار قرار خواهيد داد الخ

قال اخي العلام في جواب الله الخصام اولا اشاه صاحب بيان فرمايند كه مصداق نسائكم وابنائكم كدام كسان بودند واولاد وازواج وفد نجران را بتعيين اسما اظهار نمايند بعد ازان بمصداق انفسكم از ما استفسار نمايند بالجمله آنچه شرايط مباهله بامر الهي بوده در آيت مذكور شده وآب مباهله حضور اين كسان بوده انا نكه جميع ايشان از طرف نصارى نيز حاضر بودند پس اثبات آن بر ذمه شماست معهذا اين استفسار بايد كه از محدثين ومفسرين خود نمايند **قوله** پس معلوم شد كه حضرت امير عليه السلام در ابنا داخل است **اقول** از كجا معلوم شد وحال آنكه از ما سبق هرگز اين معني شگرف بر نمي آيد واتهمك ايماء گذشته [illegible]

[illegible]

وجه لزوم این لازم بدیع و ترتیب این تفریع پیدا نیست اذ کلا بطله بما اسلفه با آنکه
هنوز کلام در مجاز در دعوت و مجاز در انفس که طرفین اسناد اگر بوده است و فخر رازی
در صدد مطالبه ترجیح ثانی بر اول بر آمده بود الحال ناصب تجاوز اول را با مجاز ثانی
جمع کرده و ظاهر است که یک مجاز بر دو مجاز رجحان دارد و استناد او بمحاوره عرف
محض بیجا پس قولش ازین جهت لائق اصغا نباشد مع هذا احدی از مفسرین
و علمای محققین فریقین بغیر این ناصب عداوت اهل بیت چنین احتمال دور از کار
بر روی کار نیاورده از مجاز در لفظ انفس که در محاورات عرب و عجم شایع و تایید آن
در احادیث واقع است گریز نموده و این احتمال دور از کار را بارتکاب مجاز در لفظ
دعوت محض عصبیت بسبب استیناس بمحاوره بعض اهل هند اختیار کردن مصداق
مثل مشهور الفرار من المطر والوقوف تحت المیزاب می‌توان گفت توضیح این کلام
و تاسیس این مرام از کلام جناب اخی العلام واضح می‌شود حیث قال فی جواب الافحام
برای خدا اسفاهت این ناصب باید دید که تا حال احدی از مفسرین نگفته که حضرت امیر ع
داخل ابنا است و از همین جاست که همیشه بنا بر آنچه در کتب فریقین بثبوت رسیده جناب حسنین ع را
جمیع صحابه مخاطب بابن رسول الله نموده اند و آنحضرت را کسی چنین خطاب مخاطب نکرده آری
اطلاق برادر رسول خدا بر آنجناب مسلم است و در احادیث وارد چنانچه حدیث مواخاة
بر آن دلالت تمام دارد و آنحضرت نیز بارها فرموده انا اخو رسول الله ص و ایضاً اگر آنجناب
داخل ابنا باشد نیز فضیلتی عظیم برای آنجناب حاصل است چنانچه حسنین ع را بالاتفاق
حاصل بوده و مطلوب ما که افضلیت است بهر کیف حاصل و ایضاً اطلاق لفظ ابن
بر ختن و شیوع آن در عرف عرب ممنوع و مدعی آن مطالب بدلیل است پس اطلاق آن بغیر قرینه

باطل باشد **اقول** و نیز بنابر آنچه گفته بایستی که عثمان بن عفان هم که بقول مخاطب
ختن آنجناب بود داخل ابناء و طلب او در مباهله لازمی بود حال آنکه نزد جمهور اهل سنت
آنحضرت او را طلب ننموده و دعوت او را نه پسندیده و روا ندانسته و روایت طلبش
که سیوطی آنرا نقل کرده شاذ و متروک است و لهذا مفسرین فریقین اعتنا و تعرض بآن
نکرده اند **قوله** چنانکه حسنین ع نیز حقیقة در ابنا نیستند حکما داخل ابنا شدند
اقول این کلام مورد ملام ناصب اشارست بسوی همان شبهه پارینه که قدمای
اهل خلاف بخصوص اصحاب بنی امیه و بنی عباس از قدیم الایام در نفی بنوت بلکه نفی انتساب
حسنین علیهما السلام و دیگر ائمه انام به رسول خدا باین مشفوه میکردیدند و جواب
دندان شکن از طرف حضرات و شیعیان حضرات می یافتند و مفحم و مبهوت میگردیدند
و امام شان آنرا بسمع قبول اصغا نموده و درین خصوص جرح بحق کرده تفصیل
این اجمال و توضیح این مقال آنست که در کافی کلینی و احتجاج طبرسی مأثور است و اللفظ
للاخیر عن ابی الجارود قال قال لی ابو جعفر ع ما یقولون فی الحسن ع و الحسین ع قلت
ینکرون علینا انهما ابنا رسول الله ص یعنی چه میگویند در باره امام حسن و حسین ع
عرض کردم که انکار میکنند از آنکه این هر دو بزرگوار فرزند رسول مختار بوده باشند
فرمود فبای شیء احتججتم علیهم یعنی بچه چیز حجت آوردید بر ایشان قلت بقول الله
فی عیسی بن مریم و من ذریته داود الی قوله و کل من الصالحین فجعل عیسی
من ذریة ابراهیم و احتججنا علیهم بقوله قل تعالوا ندع ابنائنا و ابنائکم
یعنی عرض کردم که حجت آوردیم بر آنها بقول او تعالی در باره عیسی بن مریم که حق تعالی
او را در آیه کریمه و من ذریته از ذریت ابراهیم قرار داده و نیز حجت آوردیم بر آنها

بآیه مباهله بقوله قل تعالوا ندع ابناءنا و این حجت را فخر رازی نیز در تفسیر کبیر پسندیده
حیث قال فی ذیل هذه الآیة و کفی رادا القول الناصبی قال الامام هذه الآیة
دالة علی ان الحسن و الحسین علیهما السلام کانا ابنی رسول الله لانه وعد ان یدعو ابناءه
فوجب ان یکونا ابناءه یعنی این آیه دلالت دارد بر اینکه حسن و حسین علیهما السلام پسران رسول خدا
بودند زیرا که آنحضرت وعده طلب پسران خود فرموده بود پس واجب است که ایشان پسران آنجناب باشند
پس حیف باشد که امام و پیروان آیه را دلیل بر بنوت این حضرات نسبت بآنحضرت قرار دهند
و پیروان او با ادعای مجاز نفی بنوت ایشان علی الحقیقة نموده داد عصبیت و عناد بدهند
و حال آنکه امامش بر استدلال برین آیه اکتفا نکرده دلیل دیگر هم آورده حیث قال
و مما یؤکد هذا ما فی سورة الانعام و من ذریته داود و سلیمان الی الآیة و معلوم
ان عیسی انما انتسب الی ابراهیم بالام لا بالاب فثبت ان ابن البنت قد یسمی
ابنا انتهی یعنی مؤکد است این معنی را قول او تعالی در سورة الانعام و من ذریته داود
الی آخر الآیة چه معلوم است که عیسی منتسب نشده است بسوی ابراهیم مگر از طرف مادر
پس ثابت شد که ابن بنت را ابن هم می نامند و این کلام رازی چنانکه می بینی
مشعر است باشعار واضح باینکه اطلاق ابن بر ابن البنت بر سبیل حقیقت باشد
کما هو المذهب المنصور عندنا پس اگر بگوئی که قول او قد یسمی ابنا دلالت بر مجازیت وارد
خواهیم گفت هرچند قد بمضارع در لغت عرب اکثر برای تقلیل می آید لکن بنابر تحقیق
نیز آمده است با آنکه تقلیل ورا اطلاق ابن بقول مطلق بر ابن البنت می تواند بود
که از راه آن باشد که اکثر آنست که او را ابن البنت می گویند کما ان ابن الابن کذلک
نه از راه صحت سلب که دلیل مجاز است بلکه باین اعتبار که استعمال عام در خاص من

حیث انه فرد من العام حقیقت است اگرچه خاص را اکثر بلفظ خاص تعبیر نمایند و پر ظاهر است
که غرض نافین نفی حقیقت است و الا مجاز که مانعی ندارد حتی پسر خوانده را نیز
پسر می گویند پس غرض مجیب اثبات حقیقت است لیس الا مخفی نماند که صدق
ابن و ولد و ذریت بر ابن البنت بر سبیل حقیقت اگرچه در نزد علمای فریقین
مختلف فیه است پس قفال از علمای اهل سنت حکم بصحت انتساب اولاد و بنات
بسوی ابو البنت نموده حیث قال کل احد ینسب الیه اولاد بناته و صاحب
تلخیص از اهل سنت این انتساب را از خصائص نبی دانسته حیث قال ابن حجر
فی صواعق المحرقة علم من الاحادیث السابقة تجاه قول صاحب التلخیص من
اصحابنا ان من خصایصه صلی الله علیه و سلم ان اولاد بناته ینسبون الیه صلعم
و اولاد بنات غیره لا ینسبون الی جدهم من الکفایة و غیرها و انکر ذلک
القفال و قال لا خصوصیة بل کل احد ینسب الیه اولاد بناته و یرده الخبر السابق
کل بنی ادم ینتمون الی عصبة الی آخره لکن در بنوت حسنین بلکه بنی فاطمه قاطبةً
بنا بر تصریح ابن حجر خلافی ظاهر نیست و ازینجاست که ابن حجر بعد چند سطر گفته
ثم معنی الانتساب الیه صلی الله علیه الذی هو من خصوصیاته
انه یطلق علیه انه اب لهم و انهم بنوه فی الکفایه و الوقف علی الاولاد
و الوصیة لهم اما بنات غیره فلا یجری فیهم مع جدهم لانهم هذه الاحکام
و قال و من فوائد ذلک ان یقال للحسنین علیهما السلام ابناء رسول الله و هو
اب لهما اتفاقا **اقول** و لیس هذا من التبنی لتصریحه بانقطاعه بقوله و ما کان
محمد ابا احد من رجالکم پس کلام در بنوت حقیقیه حسنین ع نیست لکن بسبب

بسط المقال در شبهات پارینه

شبهات پارینه اختلاف در انتساب اولاد بنات بسوی جد مادری میانه علمای فریقین جاری و ساری گردیده و همین ذریعه نفی بنوت حسنین علیهما السلام نزد منافقین گشته فلا باس ببسط المقال فی هذا المجال پس میگوئیم که عدم انتساب اولاد بنات بسوی اجداد و جدات نزد بخیف ضعیف ست بلکه اولاد پسری و دختری هر دو در اولاد اجداد پدری باشند یا مادری داخل اند در مصداق مفاهیم ذریت و نسل و عقب و بنوت بر سبیل حقیقت مندرج اند و الدلیل علی کونه حقیقة مضافا الی ما سلف وجوه اولی آنکه در روایت ابو الجارود احتجاج خود بآیه مباهله بر مخالفان بعرض رسانید حضرت فرمود فای شیئ قالوا پس مخالفان چه گفتند قال قلت قالوا قد یکون ولد البنت من الولد و لا یکون من الصلب ابو الجارود گفت که گفتند گاهست که اولاد دختر از اولاد باشد لیکن نباشد از اولاد صلب قال فقال ابو جعفر علیه السلام والله یا ابا الجارود لاعطینك من کتاب الله انه یسمی ولد الصلب رسول الله صلی الله علیه و سلم لا یردها الا کافر قال قلت جعلت فداك و این قال قال حیث قال حرمت علیکم امهاتکم و بناتکم و اخواتکم الی قوله و حلائل ابنائکم الذین من اصلابکم فسلهم یا ابا الجارود هل یحل رسول الله صلعم نکاح حلیلتنا فان قالوا نعم فکذبوا والله و لئن قالوا لا فهما والله ابناء رسول الله لصلبه والله ما حرم علیه الا للصلب یعنی راوی میگوید پس فرمود آنحضرت قسم بخدا ای ابا جارود هر آئینه القا می کنم بتو حجتی از کتاب خدا که دلالت میکند بر این که اولاد صلب اند و رد نمیکند آنرا مگر کافر می عرض کردم فدایت شوم کجاست در قرآن حجتی که اشاره بآن فرمودی فرمود

جائی که فرموده است حرّمت علیکم الآیة یعنی حرام کرده شد بر شما مادران شما
و دختران شما و خواهران شما تا آنکه فرمود و ازواج ابنای شما که از صلب شما بر آمده اند
پس بپرس از مخالفان که آیا حلال است برای رسول خدا نکاح ازواج حسنین ع یا نه
پس اگر بگویند که حلال است پس قسم بخدا که دروغ گفته اند و اگر بگویند که حلال نیست
پس قسم بخدا لازم آید بر ایشان که حسنین ع ابنای رسول خدا الصلبیه بوده باشند قسم بخدا
که سبب تحریم ازواج شان بر رسول خدا نیست مگر اندراج آنها در حلائل ابنای صلب
دوم آنکه وجه توهم عدم انتساب اولاد بنات باصلاب اجداد مادری آنست
که مخالفان مادر را گویا ظرف محض نطفه را مختص بصلب ابا و فهمیده اند حال آنکه
تولد اولاد از نطفه زن و شوهر هر دو می شود و قال بعض الافاضل الامجاد انّ
قول المنافقین ظاهر الفساد اظهر من ان یحتاج الی بیان لدلائل الآیات
الشریفة و الاخبار المستفیضة علی انّه مخلوق من مائهما معاً کقوله عزّ و جلّ
یخرج من بین الصّلب و الترائب الصّلب صلب الرجل و الترائب ترائب المرأة
و قوله عزّ و جلّ من نطفة امشاج ای مختلط من ماء الرجل و ماء المرأة
و دلالة جملة من الاخبار علی انّ مشابهة الولد لامّه و من یتقرب بها
تارة و لابیه و من یتقرب اخری باعتبار سبق نطفة کل منهما وجه سوم آنکه
هارون از حضرت امام موسی کاظم علیه السّلام پرسید لم جوّزتم ان یقول الخاصّة
و العامّة لکم یا بنی رسول اللّه و انتم بنو علی و انّما ینسب المرء الی ابیه
و فاطمة انّما هی وعاء فقلت لو انّ النبیّ نشر فخطب الیک کریمتک هل کنت
تجیبه فقال سبحان اللّه و لم لا اجیبه بل افتخر علی العرب و العجم و قریش بذلک

فقلت له ولكنه صلى الله عليه وآله لا يخطب الي ولا ازوجه فقال ولم فقلت لانه
ولدني ولم يلدك فقال احسنت يا موسى ثم احتج عليه بالآيتين السالفين والرواية
بطولها مذكورة في الاحتجاج **وجه چهارم** آنکه میراث منحصر است در نسب و سبب و وراثت
متقربين بالاب ومتقربين بالام بالنسب است نه بالسبب فثبت النسب للطرفين غاية ما في الباب
ان يكون نسب المتقربين بالاب اقوى من نسب المتقربين بالام في الفرائض
الشريفية في اخراج الاخت للاب والام عن بنت الابن بكونها ابعد من القرابة
وتقديمها على الاخت للام لان قرابة الاب اقوى من قرابة الام انتهى لكن
القرابة قد تختص بغير الاولاد ولهم قرابة الولدية حقيقة لان اولاد
الاولاد اولاد ولذلك ورد في بعض اخبارنا انه قال ابو عبد الله
عليه السلام انا الولد وما نحن بذوي القرابة **وجه پنجم** روایت بخاری است
على ما نقله ابن الحجر في صواعق المحرقة له حيث قال اخرج البخاري
عن ابي بكرة قال سمعت النبي صلى الله عليه وآله على المنبر والحسن الى
جنبه ينظر الى الناس مرة واليه مرة ويقول ان ابني هذا سيد ولعل الله
ان يصلح به بين فئتين من المسلمين قال واخرج الترمذي عن اسامة انه
قال رايت النبي صلى الله عليه وآله والحسن ع والحسين ع على وركيه فقال
هذان ابناي وابنا ابنتي اللهم اني احبهما فاحبهما واحب من يحبهما وظاهره
الحقيقة وروى مثله سبط ابن الجوزي قال بعض الافاضل بل ظاهر الشيخ
الطوسي رحمه الله اجماع الامة على ذلك فلاحظ كثرة استعمال في
الحسن ع والحسين ع بل وباقي الائمة كثرة يبعد معها ارادة المجاز وحمل آن برتبنى

كما صنعه

كما صنعه هذا الناصب في رسالته سر الشهادة فمناف لما صرح به ابن حجر في
صواعقه من انقطاع حكم النبي بحيث قال و على الاصح فقوله تعالى ما كان
محمد ابا احد من رجالكم انما سبق لانقطاع حكم التبني علاوه آنكه هرگز اين
اطلاق نزد اهل سليم مغساق نمى شود و آما آنچه بنا بر شبهها و گفته است فقد ثبت بطرق
متعدده ان النبي صلى الله عليه و آله وسلم قال هما ابناى و روى احمد في
مسنده عن ابى اسحاق السبيعى عن هانى بن هانى عن امير المومنين على رضى الله عنه
قال لما ولد الحسن عليه السلام جاء رسول الله صلى الله عليه و آله وسلم فقال ارونى
ابنى ما سميتموه قلت سميته حربا قال بل هو حسن عليه السلام فلما ولد الحسين عليه السلام
قال ارونى ابنى ما سميتموه قلت حربًا قال بل هو حسين عليه السلام فلما ولد الثالث
قال ارونى ابنى ما سميتموه قلت حربًا قال بل هو محسن ثم قال انى سميتهم باسماء
ولد هارون شبر و شبير و مشبر و آخرجه الطبرانى في الكبير و الدارقطنى
في الافراد و الحاكم و البيهقى و ابن عساكر كلهم عن على عليه السلام و اخرج البغوى
و الطبرانى عن سلمان رضى الله عنه مثله و في القاموس شبر كبقم و شبير كقمير و مشبر
كمحدث ابناء هارون عليه السلام انتهى كلامه فلا ينتهض مدلاله فلا دلالة على مزعومه
چه بر ظاهر است كه در مضامين كثيره از روايات فريقين بر روايات مستفيضه غير ان
آنحضرت اطلاق ابن بر ابن البنت فرموده و هيچ گونه اشعارى به تبنى در اين نيست
و هيچ كس معنى تبنى ازين اخبار نفهميده حسنين عليهما السلام را مثل زيد متبنى قرار نداده پس آن دليل
بر تبنى گردانيدن از سفاهت و وقاحت يا بسبب عداوت اهل بيت بلكه از ظاهر اين
نصوص اقتناص حقيقت لغويه مى توان كرد و فيه شاهد على ما ادعينا لا ما ادعاه

پس اگر بگویند که اولاد دختر اولاد جد مادری نیست لهذا آنرا بر تبنی حمل نمودیم
خواهیم گفت هذا اول النزاع وقد اسلفنا ما یدل علی خلافه وسیاتی
ما یدل علی ذلك **وجه ششم** آنکه در بنی آدم بلاشبهه فرزندان پسری و دختری او
داخل اند چنانکه ابن حجر در صواعق محرقه خود از قفال نقل نموده کل احد ینسب الی
اولاد بناته اگرچه گفته ویرد الخبر کل بنی انثی ینتمون الی عصبة زیرا که انتساب
باقوی نفی انتساب با ضعف نمی کند قال الله عز وجل واذا خرجنا من بنی آدم
من ظهورهم ذریاتهم وفی الحدیث یا ابن آدم ما تنصفنی اتحبب الیك بالنعم وتتبغض
الی بالمعاصی وبیضاوی در تفسیر خود ذیل قول او تعالی ومن ذریته داود الی قوله عیسی
گفته هو ابن مریم وفی ذکره دلیل علی ان الذریة تتناول اولاد البنت
وانچه فاضل ناصب در سر الشهادة گفته ان ابن البنت له حکم الابن ولهذا
یعد عیسی فی بنی اسرائیل خلاف تصریحات بیضاوی و فخر رازی و غیر اوست ایشان
اطلاق ربانی شاهد عموم گردانیده اند نه اینکه ابن البنت را خارج النسبة انگاشته
حکم را از خارج استفاده نموده باشند کما زعمه الناصب وکفی ردا علیه قول
شیخه ابن حجر فی الصواعق حیث قال ثم معنی الانتساب الیه صلوات الله علیه
الذی هو من خصوصیاته انه یطلق علیه انه ابوهم وانهم بنوه حتی یعتبر
ذلك فی الکفایة الی ان قال وحتی یدخلوا فی الوقف علی اولاده واما بنات
غیره فلا یجری فیهم مع جدهم لامهم هذه الاحکام نعم یستوی الجد للاب
والام فی الانتساب الیهما حیث یطلق الذریة والنسل والعقب علیهم
فاراد صاحب التلخیص بالخصوصیة ما مر واراد القفال بعد ذلك

فلا خلاف

فلا خلاف بینہما فتدبّر وجہ ہفتم آنکہ فیروزآبادی در قاموس گفتہ والا بن ھو الولد
اقول و قولہ تعالی یوصیکم اللّٰہ فی اولادکم شامل لاولاد الابن والبنت
فبھاتین المقدمتین تبین انّ ابن البنت کابن الابن للجد وجہ ہشتم آنکہ
جد لاب کان الام واصل ست در آبا و حلا ثلھم فی حلا ثل ابناء و تسمیتھم الجد کام
بالجد الفاسد قول فاسد فی الکافی فی روایۃ یذکر فیہا انّہ دخل ھارون الرشید
وابو الحسن علیہ السّلام روضۃ رسول اللّٰہ فتقدم ابو الحسن علیہ السّلام
فقال السّلام علیک یا ابۃ فقال ھارون لعیسی سمعت ما قال
قال نعم قال ھارون اشھد انہ ابوہ حقًّا وجہ نہم آنکہ دوی کمال الدین
بن طلحۃ الشامی الشافعی ان الشعبی کان یمیل الی آل رسول اللّٰہ وکان
لا یذکرھم الا وھو یقول لھم ابناء رسول اللّٰہ و ذرّیّتہ فنقل عنہ
فی کتابہ مطالب السئول فی مناقب آل رسول انہ بلغ ذلک الی الحجاج بن
یوسف و تکرر ذلک منہ و کثر نقلہ عنہ فاغضبہ ذلک من الشعبی ونقم
علیہ فاستدعاہ الحجاج یومًا وقد اجتمع لدیہ اعیان المصرین وعلمائھما
و قرائھما فلمّا دخل الشعبی و جلس قال لہ یا شعبی ما امر یبلغنی عنک
فیشھد علیک بجھلک فقال ما ھو یا امیر المؤمنین قال الم تعلم ان ابناء
الرجل ھل ینسبون الّا الیہ والانساب لا تکون الّا بالآباء فما لک تقول
ان ابناء علی انّھم ابناء رسول اللّٰہ وذرّیّتہ وھل لھم اتصال برسول اللّٰہ
الا بامھم فاطمۃ والنسب لا یکون بالبنات وانّما یکون بالآباء فاطرق الشعبی
ساعۃ حتی بالغ الحجاج فی الانکار علیہ فقال ما اراک الا متکلما بکلام

من يجهل كلام الله وسنة نبيه او بعض عنهما فازداد الحجاج غضبا
فقال الشعبي تقول هذا يا ويلك قال نعم هؤلاء قراء المصريين اليس قد قال الله
یا بنی آدم یا بنی اسرائیل وعن ابراهیم ومن ذریته عیسے وهل کان اتصال عیسی
بالثلثة الا بامه وقد صح النقل عن رسول الله صلے علیه وآله انه قال هذا
ابنی سید فخجل الحجاج وعاد بتلطف الشعبی وقول الشعبی حجة علی العامة ومنهم آنکه
ابن البنت ابن است حقیقة کما هو ظاهر پس معلوم شد که تولد از صلب ویست مفهوم ابن معتبر
فهو ابن البنت کما هو ابن بعلها چنانکه ابن الابن ابن ابن است حقیقة وان تکرر الصلب هٰهنا پس
غایت ما فی الباب که اینها ابن بلا واسطه نیستند لکن اگر تحقق واسطه منافی بنوت باشد
باید که پسر پسر هم پسر نباشد کما قال الشاعر بنونا بنو ابنائنا وازاینجا واضح شد
که آنچه بعض علمای ما رضوان الله علیهم بسبب سبق شبهه اهل خلاف بذهن شان گفته اند
که پسر دختر پسر جد مادری نیست بصحة السلب که آیة المجاز تمام نیست والا لازم آید
که ابن الابن هم در حقیقت ابن نباشد لصحة ان یقال انه ابن ابنه با آنکه صحت سلب
دلیل مجازیست در وقتی که سلب حقیقی باشد والا سلب مجازی چنانکه بلبید را حمار می گویند
که انسان نیست دلیل مجازیت اطلاق بر او نمی تواند بود وهر گاه ثابت شد که اطلاق
ابن بر ابن ابن وابن بنت حقیقت است پس صحت سلب بمعنی عام البتة مسلم نخواهد بود بلکه
مقصود درین مقام نفی ولدیت خاصه خواهد بود که بلا واسطه باشد والعام اذا استعمل
فی الخاص بما هو خاص کان مجازا لا محالة قال الفاضل البحرانی فی الحدائق اما
قال شیخنا الشهید الثانی فی قرینة المجاز من للسلب فی قول القائل انه
لیس ابنی بل ابن بنتی او ابن ابنی مردود بانه غیر مسلم علی اطلاقه فانا

لا نسلم سلب الولدية حقيقة اذ المراد لقرينة الاضراب ان مراد القائل المذكور
انه ليس ابني وولدي بلا واسطة فان قال ليس ولدي من غير الاتيان بالاضراب
منعنا صحة السلب اما احتجاج بقول شاعر بنونا بنو ابنائنا وبناتنا ابنائهن
ابناء الرجال الاباعد پس در مقابله ادله مذكوره از پايه اعتبار ساقط است چنانكه
بعض افاضل عراق فرموده اند كه اين بيت با آنكه قول اعرابی جاهل است كه معارض كتاب
وسنت نمی تواند شد محمول است بر اراده متعارف معتاد در جلب منافع دنيويه ورفع
مضار باولاد پسری نه اولاد دختری فكانوا كالاباعد فی ذلك بل العل الظاهر
ارادة هذا الشاعر المجاز والمبالغة فی النفی شاهد علی العكس اذ من البعيد
ارادة بيان الوضع واللغة بل كقوله انت ومالك لابيك اذ المراد منه
نوع من المجاز فقط علاوه آنكه غايت آنچه ازين بيت معلوم می شود آنست كه
پسر دختر پسر مرد اجنبی است ودرين بنوت كلامی نيست اما اشعاری كه بالمفهوم
بر نفی بنوت نسبت بجد مادری دارد پس محتمل است كه محمول باشد بر قوت قرابت پدری
وضعف قرابت مادری وهمچنين شمار اولاد دختری در قول شان فلان تميمی
او هاشمی بر تقدير تسليم اختصاص عرفی محمول بر قوت نسب پدری خواهد بود واز اينجا
واضح شد كه حل صدقات برای اولاد بنات هاشميين وعدم استحقاق خمس كما
هو الاشهر عند الاماميه مستلزم نفی نسب دختری نيست لاحتمال ان يكون النسب
من قبل الاب لقوته مناطا لحكم شرعی ونفی النسب من قبل الام نه از جهت
نسب مادری من اجل ذلك قال الله ادعوهم لآبائهم والا در احكام ميراث
وغيره ثبوت نسب واضح است واولاد پسری ودختری بقدر استحقاق ميراث می برند

پس اولاد اولاد بیت و سایر منتسبان بپدری و مادری هر دو وارث و ان کان خط المتقرب

بالاب اکثر من خط المتقرب بالام و از اینجاست که هرگاه قوت نسب پدری معارض

شرف جد امام باشد آنگاهست که نسب مادری غالب می شود بر نسب پدری پس شرف

رسول خدا صلی الله علیه و آله که هیچ شرفی معارض آن نمی تواند بود چگونه قوی نباشد

فالحسنان ابناء رسول الله حقیقة و عرفا فان کل نسب منقطع الا نسبه

صلی الله علیه و آله و از اینجاست که آیات و اخبار مشحون است از اثبات بنوت

آنحضرت و اهل العرف لا یتناکرون فی ذلک و از اینجاست که حضرت صادق علیه السلام

ابدا می گفت ابن الصدیق لان امه بنت القاسم بن محمد بن ابی بکر لزعم

الناس شرفا له فی ذلک و از جهت اشتراک نسب در مدح علی بن ابی طالب علیه السلام

نوشته اند اول هاشمی تولد من هاشمیین و تنسبوا الی هاشم من الجهتین

قال سبط بن الجوزی قال اهل السیرة لا یعرف خلیفة ابواه هاشمیان

سوی امیر المومنین علی علیه السلام و انما اطلنا الکلام فی هذا المقام

تنقیحا للمرام و دفعا للاوهام و بر تقدیر تنزل می گوئیم که بالفرض اگر اولاد دختری را

پسران جد مادری بلکه اولاد پسری را نیز پسران جد پدری باعتبار عرف نگویند

لازم نیست که اولاد جناب سیدة را هم ابناء پیغمبر حقیقة نگویند قال ابن الحجر

فی ذیل تفسیر آیة المباهلة بعد ذکر شطر من الاخبار علم من الاحادیث

السابقة اتجاه قول صاحب التلخیص من اصحابنا ان من خصائصه صلی الله

علیه و آله ان اولاد بناته ینتسبون الیه صلعم و اولاد بنات غیره لا ینتسبون

الی جدهم من الکفایة و غیرها و انکر ذلک القفال و قال لا خصوصیة

قد نطول الکلام فی هذا المقام تنقیحا للمرام و دفعا للاوهام

بل كل احد ينسب اليه اولاد بناتهم چه لفظ ابنا بوضع شرعي حقيقت دربارهٔ ايشان نباشد
وحال آنكه حقيقت شرعيه در اكثر الفاظ وفاقاً لجماهير الاصوليين ثابت است مثل صلوة
وزكوة وغير آن خواه بوضع تخصيصي فان كثيراً من الالفاظ انتقلت من موضع
اللغة الى غيره بالنقل الصريح وبكثرة الاستعمال الى معان شرعية فصارت
حقايق في المعنى المنقول اليه وهجرت معانيها اللغويه بعد وتتبع موارد
استعمال ابن الرسول در عرف خاص بلكه عرف عام اين معنى لايق انكار نيست من
جهتين اما اولاً فان لقب ابن الرسول لم يختص بالحسنين بل ابنائهما
وذريتهما ايضا طالما عرفوا بهذا الاسم وجرى هذا اللقب عليهم على لسان السلف
والخلف والموالف والمخالف ولو كان الوجه في ذلك هو التبني لم يتعد هذا التعبير
الى غيرهما واما ثانياً فان التبني لا يلزم ان يكون من الاولاد المتبنى ولذا
نفى الله سبحانه في كتابه المجيد عن زيد بنوته فهم ابنائه بالعرف الشرعي
مع كونهما من اولاده حقيقة يلتحق نسبهم به بلا مرية قال ابن الحجر في
الصواعق المحرقة في ذيل شرح اية المباهلة ومن فوائد ذلك انه يجوز
ان يقال للحسنين ابنا رسول الله وهو ابوهما اتفاقاً ولا يجري فيه القول
الضعيف انه لا يجوز ان يقال انه ابو المؤمنين ولا عبرة بمن منع ذلك حتى
في الحسنين من الامويين للخبر الصحيح الآتي في الحسن ان ابني هذا سيد ومعوية
وان نقل عنه ما يقتضي رجوعه عن ذلك وغير معوية من بقية الامويين
المانع لذلك لا يعتد به فقد تحقق لهم من النسب والجزئية ما دخلوا
في عداد الذرية بنص القران قال الرضا عليه السلام كذلك خصصنا

نحن اخرجنا من آل رسول الله صلعم بولادتنا منه فولد الولد ولد حقيقة وان فرض عدمه عرفاً فاختصوا باسم الاسباط والحفدة من اجل ولادتهم منه في الحقيقة ولكن انچه در رسائل وقف جمعی از علما نوشته اند که اولاد بحسب عرف مختص ست باولاد بلا واسطه پس بدان ای رحمک الله تعالی که بنظر شان بصحه سلب ست چنانکه در این مستفتی وجوابش بیان کرده ایم پس صاحب مجمع البحرین نوشته که بنای کلام شان بر عرف ست واین منافی حقیقت لغویه نیست حیث قال بعد ذکر روایة ابی جارود وهذه الروایة مما یدل علی ان ولد البنت ولد حقیقة وبمعناها من الروایات کثیره وهی غیر بعید وصرفنا الولد مما یقع فی الوقف ونحوه الی الولد خاصة دون ولد الولد من حیث العرف وان خالف اللغة او هو المحکم فی مثله حاصل آنکه کلام وقف کننده محمول بر عرف ومحاوره صاحبش خواهد نه بر اصل موضوع لغت وحق آنست که در عرف نیز اگر نبیره یا نواسه از کسی بپرسند که از اولادش ست خواهد گفت بلی از اولاد من پس تخالف عرف ولغت مسلم نیست ویؤیده قوله تعالی یوصیکم الله فی اولادکم ولکن می توان گفت که اگرچه اصل لفظ ولد حقیقت ست در معنی عم لکن عند الاضافه اقرب اولاد بذهن متسابق می شود پس در وقف بر قدر متیقن الاراده اکتفا نموده باشند وان احتمل اللفظ کلا الامرین بحسب الحقیقة چنانکه در لفظ مشترک بین الجزء والکل هرگاه قرینه بر اراده کل نباشد اکتفا بر جزء که قدر متیقن ست می نمایند ودر لفظ ابنائنا چون بنوت بلا واسطه متحقق نبود قرینه اراده معنی عام خواهد بود وحاجت بقرینه در مجاز در انفهام اصل معنی ست ودر عمومات خصوصیات بنا بر تعیین مراد المحقق ههنا هو الثانی دون الاول فلا یکون منافیا للحقیقة عند الفحول

كما هو ظاهر عند من مارس علم الاصول و بر تقدیر تنزل می‌گوییم که اگر مراد او از انتفاء
بنوت حقیقه حقیقت مصطلحه فی مقابلة المجاز است بما ضر نمی‌دارد و اگر مراد او نفی نسبت
که از اولاد آنحضرت در حقیقت نبوند فبطلانه من اجلی البدیهیات و کم له
من المستندات قال البیضاوی فی قوله تعالی حرمت علیکم امهاتکم و بناتکم
و عماتکم و بنات الاخ و بنات الاخت لیس المراد ذواتهن بل تحریم نکاحهن
وامهاتکم نعم من ولدتک او ولدت من ولدک وان علت و بناتکم یتناول
من ولدتها او ولدت من ولدتها وان سفلت الی اخر ما قال و ان تجاسر علیه
المکابرون المعاندون و سرای الوهم ولادت حقیقیه کافی ست شرفا و فخرا بانکه
پسر نوح بسبب اعمال قبیحه مفاد انه لیس من اهلک از بنوت نوح بدر رفت و حضرات
ساداتِ جوانان اهل بهشت بقرب صوری و معنوی به بنوت آنحضرت فائز شدند
پس اگر حقیقت لغویه نباشد ولادت و کرم و تقوی که در درجه قصوی داشتند بمفاد
ان اکرمکم عند الله اتقکم بدرجه اعلی متحقق است لانهم من طینة واحدة
طابت و طهرت بعضها من بعض و کیفما کان فهما ابنائه بنص القرآن قال
سبط ابن الجوزی ناقلا عن جابر بن عبد الله فی قصة المباهلة و خرج
رسول الله و علی بین یدیه والحسن عن یمینه والحسین عن شماله
و فاطمة خلفه ثم قال هلموا فهؤلاء ابنائنا و اشار الی الحسن والحسین و هذه
نسائنا یعنی فاطمة و هذه انفسنا یعنی نفسه و اشار الی علی فلما رای القوم
ذلک خافوا وجاؤا الیه الخبر و قال الرازی کما سلف نقله عنه ان
هذه الآیة دالة علی ان الحسن والحسین کانا ابنی رسول الله لانه

وعد ان يدعوا ابنائه فوجب ان يكونا ابنائه قال اخي المعظم دام ظله المكرم
و این دلالت می کند بر آنکه حضرت امیر علیه السلام داخل ابنا نیست و نیز اشعار می کند
بآنکه این اطلاق حقیقی ست چنانچه بعضی از علمای فریقین نیز بآن قائل شده اند
ولهذا شریف را از اخذ زکوة منع نموده اند والکلام مبین فی محله انتهی وقد
ذکرنا شطرا من ذلک و اوضحنا قوته وبینا انه علی القول بحل الصدقات
للشهظلم ایضا لا یلزم ان یکون نفی البنوة والولدیة عنهم حقیقیة و کفی بقول
اباهم فوجب ان یکونا ابنائه شاهدا بذلک **قوله** ولان العرف بعد الختن
ابنا من غیر ریبة فی ذلک **اقول** عرف عام و خاص را در بنوت حسنین علیهما السلام
انکار کردن و بنوت ختن را استنادا الی العرف ثابت نمودن ستم بر جان انصاف ست کاش
سند این کلام عجب مشوق بهم می آورد و بدونه خرط القتاد وقال بعض الفضلاء
فی جوابه ما حاصله سید نور الدین سمهودی در کتاب جواهر العقدین بروایت
مکالمه رشید با امام موسی کاظم علیه السلام و انکار او انتساب حضرت را بسوی رسول خدا
بقوله انتم بنو علی و انما ینسب الرجل الی جده لابیه دون جده لامه و جواب
بقوله تعالی و من ذریته داود الی قوله و عیسی والیاس و انه قال و لیس
لعیسی اب و انما الحقه بذریة الانبیاء من قبل امه آورده که آنحضرت بعد
آن حجت آورد برای او بآیه مباهله و فرمود که دعوت نکرد آنحضرت در مباهله غیر علی و فاطمه
و حسن و حسین علیهم السلام را افهما الانبیاء و آن صریح ست در انحصار ابن در حسنین علیهما السلام
پس اگر حضرت امیر داخل در ابنا می بود این حصر درست نمی آید پس او در انفسنا
منسلک ست نه در ابنا سلمنا ذلک لکن کار درین صورت بر ناصب تنگتر خواهد شد

زیراکه چنانکه اهل عرف داماد شخص را پسران شخص می‌شمارند همچنین اهل عرف داماد را
در جمیع امور خصوصا در امر ریاست خاصه هرگاه لیاقت و پسری نداشته باشد قایم مقام
آن شخص میدانند پس درین صورت مقصود شیعیان بلا تکلف حاصل خواهد شد انتهی مختصرا
قوله و نیز نفس بمعنی قریب و هم نسب و هم دین و هم ملت آمده قوله تعالی تخرجون
انفسکم من دیارهم ای اهل دینهم و لا تلمزوا انفسکم فلولا اذ سمعتموه
ظن المؤمنین و المؤمنات بانفسهم خیرا پس حضرت امیر را چون اتصال نسب
و قرابت و مصاهرت و اتحاد دین و ملت و کثرت معاشرت و الفت بحدی بود که
علی منی و انا من علی در حق او ارشاد شد اگر بنفس تعبیر فرمایند چه بعید است
فلا یلزم المساواة کما یلزم فی الایات المذکورة **قال الخی العلامة فی جواب الخصام**
بر تقدیر تسلیم شیوع و تبادر معانی مزبوره در ما نحن فیه اخذ و اراده آن مستحسن نیست
چه اقربای آنجناب مثل عقیل و عباس و اهل مذهب و ملت بسیار کسان بودند پس تخصیص
ایشان عبث باشد بلکه اراده این معانی مفید تر است برای که عدم ایمان و اسلام ثلثه
و احزاب آنها الذین ثابت می‌شود و چون اول الاسلام نزد شما صدیق ابوبکر می‌باشد انتهی
که او را اولی بالنفس که بمعنی هم مذهب آید داخل باشد و ایضا اگر مجرد قرابت و هم مذهبی
مراد باشد فضیلتی نبوده باشد و الایة مسوقة لبیان فضائلهم اتفاقا **اقول** ظاهر است
که اطلاق نفس بر نفس شخص حقیقت است و بر ما عدای آن مجاز و هر گاه حمل بر حقیقت ممتنع باشد
حمل بر اقرب مجازات کما سلف الاشارة الیه لازم است و لیس الا المماثل من کل وجه
و مما ثلت خاصه تقیید بتماثل فی الدین ابعد است از آن فلا یصار الیه من غیر ضرورة
قوله اگر بنفس تعبیر نمایند چه بعید است **اقول** در اطلاق نفس بر آنحضرت هیچ گونه نزد ما

بعدی نیست بل هو المتعین لکن بعدی که هست در تخصیص بلا مخصص است که شما مماثلت
مطلقه را بوجه تخصیص بعض ملت میدهید و اگر همین مماثلت خاصه ملحوظ می بود
و از انفس همه مذهبان مراد می بودند چون جمع مضاف مفید عموم است بایستی تمام صحابه را
جمع می فرمود در طلب فی المباهله تعمیم می نمود و هرگاه چنین اتفاق نشد اراده مماثلت خاصه
باطل گشت پس مماثلت مطلقه ثابت شد چنانکه فاضل ناصب خودش اکتفا بر مماثلت
مذهب نموده مماثلت در یک جهتی و کثرت معاشرت و الفت و محبت آنحضرت را که بنای
آن نسبت با آنحضرت بر مودت دنیویه نمی تواند بود کما اعترف به بلکه بر تقوی و قرب و زلفی
عند الله کما اعترف به افزوده رفع استبعاد و تعبیر در ان آنجناب بنفس کرده و خود ظاهر است
که مندرج ساختن این امور در وجه تعبیر در رفع استبعاد وجهی ندارد و بغیر تقریب آن
الی المعنی الحقیقی یکون التشبیه اتم چه همین است مطلوب ما که در مجازات قرب الی الحقیقه
تا امکن مرعی می باشد با آنکه موید آنست قول ما بحدیثی که مسلم داشته است آنرا و هو علی
منی و انا منه چه غیر آنجناب بالاتفاق با ابن خطاب مستطاب که مقبول اولی الالباب
و حالی از غایت قرب رسول رب الارباب نیست و این عبارت صادق نمی آید
مگر بر کسی مجالست و مماثلت و قرب صوری و معنوی داشته باشد نه بر محض اتصال نسبتی
و الفت قلبی من غیر وجه شرعی فما العلال قولنا لولا التعصب و قد سلف فی
احتجاج الشیعه بهذه الآیة الاشارة الی هذه المقدمات فاغمض عنها العین

قال الناصب قوم آنکه اگر مساوی در جمیع صفات مراد است لازم آید که حضرت امیر ع
در نبوت و رسالت و خاتمیت و بعثت الی کافة الخلق و اختصاص بزیادت نکاح فوق الاربع
و درجه رفیعه روز قیامت و شفاعت کبری و مقام محمود و نزول وحی و دیگر احکام

[illegible]

خاصه پیغمبر شریک پیغمبر باشد وهو باطل بالاجماع واگر مساوی در بعض مراد است فائده نمی کند زیرا که مساوی در بعض اوصاف یا افضل واولی بتصرف افضل واولی بتصرف نمی باشد وهو ظاهر جدا **اقول** مراد از مساوات مساوات در جمیع فضایل است الا ما اخرجه الدلیل چه هرگاه حمل بر اتحاد حقیقی میان دو شخص ممکن نیست حمل بر اقرب مجازیست در حقیقت متعین باشد وچون بادله خارجه اختصاص خاتم النبیین بنبوت وحلت ازواج تسعه ووجوب تهجد ونظایر آنها ثابت شده بالاجماع مستثنی وباقی داخل در مفاد آیه خواهد بود کما لا یخفی علاوه آنکه شفاعت در روز قیامت برای ائمه اثنا عشر نزد شیعه ثابت است فلا وجه بعده من الخصائص وایضا ممکن است که مراد مساوات در صفات نفسیه کامله باشد که آن موجب استحقاق درجه نبوت وغیره است وظاهر است که حصول بعثت وختم نبوت ونحوه بالفعل از افعال نفسیه نیست چنانچه غزالی در منخول گفته لیست الاحکام للافعال صفات ذاتیه وانما معناها ارتباط خطاب الشارع بها امرا ونهیا وحثا وزجرا فالمحرم هو المقول فیه لا تفعلوه والواجب هو المقول فیه لا تترکوه وهو کالنبوة لیست ذاتیة نفسیة للنبی ص ولکنها عبارة عن اختصاص شخص بخطاب التبلیغ انتهی کذا نقله السید السوشتری فی احقاق الحق وممکن است که آن درجه رفیعه آنجناب را نیز حاصل باشد غایة الامر خصوصیت خاتمیت پیغمبر خدا مانع بعثت حضرت امیر واطلاق اسم نبی بر آنحضرت باشد اگرچه بحسب درجه قابلیت آنحضرت نیز باشد کما قیل بمثله منع فی اطلاق اسم الجوهر بمعنی الموجود لا فی الموضوع علیه سبحانه ولیس هذا بابعد عما یرویه اصحاب هذا الناصب

انه قال فی شان ابی بکر من انا النبی قال انا و ابو بکر کفرسی رهان و فی شان عمر
لو کان بعدی نبی لکان عمر بن الخطاب رواه فی المشکوة عن الترمذی
قوله نیز اگر آیه دلیل امامت باشد لازم آید امامت امیر در حین حیات پیغمبر و هو
باطل بالاتفاق و اگر تقیید کنند بوقتی دون وقتی مع انه لا دلیل علیه فی اللفظ
مفید مدعی نخواهد بود زیرا که اهل سنت نیز امامت حضرت امیر را در وقتی
از اوقات ثابت می کنند **اقول** اولاً ممنوع است که آنحضرت متصف بامامت نباشد
در حال حیات پیغمبر نیز کما یقتضیه حدیث المنزلة **و ثانیاً** مراد
عموم بحسب الاوقات باشد و خرج ما اخرجه الدلیل
من الاوقات **و ثالثاً** آنکه مراد بعض اوقات باشد و سنیان
مفید نیست زیرا که آنها اگرچه امامت حضرت امیر فی بعض الاوقات میدانند
لکن بحسب النص نیست و القول بالنص و عدم کونه اماماً بلا فصل خرق
للمرکب من الاجماع هذا ما یتعلق بالتقریر الاول للاستدلال بایة المباهلة
من جهة اشتمالها علی قوله انفسنا من النقض و الابرام **اما تقریر دوم** تقریر دوم
برای استدلال بآیه کریمه مباهله قطع نظر از احتجاج بکلمه انفسنا بر سبیل التسلیم آنکه
تعبیر بنفس از جناب علی بن ابی طالب نباشد یا باشد لکن تشبیه من کل وجه مراد نباشد
پس تقریری که امام سنیان در کتاب نهایة العقول از شیعیان نقل نموده و پیشتر
بنقل آن پرداختیم واضح گردیده و ما اولاً خلاصه آن تقریر را اعاده می کنیم و ثانیاً
بتشئید مبانی آن می پردازیم پس می گوئیم که محصل آن این است که شکی نیست در اینکه
جناب رسول خدا صلی الله علیه و آله علی بن ابی طالب علیه السلام را در هنگام مباهله

طلب فرمولان لان الاخبار بذلك قريبة من التواتر اولاً ولكونه مراداً من انفسنا
ثانياً لانه لا يدعو نفسه وبغیر از علی بن ابی طالب ع دیگری مدعو نبود فیکون
هو المراد من قوله انفسنا وهرگاه این معنی ثابت شد پس فضیلت عظیمه برای
آنجناب لایح گردید از آن جهت که قصد آنحضرت از مباهله اظهار حقیت دین خود بود
وآن مقتضی این است که در مباهله حاضر نماید کسی را که نهایت شفقت و رأفت آنجناب
درباره او باشد و الا منافقان می گفتند که اگر آنحضرت یقین و بصیرت در دین خود میداشت
البته اقارب خود را در مباهله شریک میکرد لا الاجانب والذين لا يشتد حذره عليهم
و ظاهر است که شفقت آنجناب ص بر حضرت امیر ع و فاطمه ع و حسنین ع یا بسبب قرابت
و خویشاوندی بوده و یا از جهت آنکه حضرت امیر ع و فاطمه ع و حسنین ع بمزید قرب معنوی
و علو درجه فائز بودند اول باطل است والا چنانچه حضرت امیر ع را شریک مباهله ساخت
عقیل و عباس را نیز داخل اهل مباهله میفرمود فلما لم یکن کذلك ثبت ان غایة
اشفاقه علی الذین احضرهم کان لغایة فضلهم فیلزم ان یکون علی
افضل الخلق فیکون اماماً و این تقریر را زمخشری در کشاف و دیگر مفسران
خاصه و عامه هم بیان نموده اند و زمخشری بعد ان گفته است وفيه دليل لا شيء
اقوى منه على فضل اصحاب الكساء و روی عن عائشة ان رسول الله خرج
وعليه مرط مرجل من شعر اسود فجاء الحسن فادخله ثم جاء الحسين ع
فادخله ثم فاطمة ع ثم علي ع فقال انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت
ويطهركم تطهيرا یعنی این دلیلی است که از این قوی تر دلیلی نباشد بر فضیلت
اصحاب کسا و بعد آن روایت نزول آیه تطهیر در شان جناب حسنین ع و جناب سیده ع

وجناب امیر علیه السلام ذکر نموده ولکن چونکه تفضیل مفضول را روا میدارند آنرا مستلزم امامت ندانسته اند وجناب آخوند مجلسی طاب ثراه در حق الیقین میفرماید پس هرگاه معلوم شد که ایشان احب واعز خلق بودند نزد آنحضرت پس باید که بهترین خلق باشند در آن زمان بعد از آنحضرت چه بر هر عاقل متدین ظاهر است که محبت آنحضرت از بابت دیگران از جهت رابطهٔ بشریت نبود بلکه هر که نزد خدا محبوب تر بود آنحضرت او را دوست تر میداشت وچون چنین نباشد وحال آنکه در آیات واخبار بسیار مذمت محبت اولاد وآباء وعشائر بدین جهت بهی وارد شده وایضاً از سیرت آنحضرت معلوم بود که خویشان نزدیک را از خود دور میکرد بسبب آنکه دوست خدا نبودند ودور آنرا رعایت میکرد بجهت آنکه خدا ایشان را دوست میداشت مانند سلمان ومقداد واضراب ایشان چنانچه حضرت سید الساجدین علیه السلام در وصف آنحضرت میفرماید ووالی فيك الابعدين وعادى فيك الاقربين هرگاه ایشان محبوب ترین خلق باشند نزد خدا وبهترین امت باشند تقدیم دیگران برایشان در امامت نزد عقلا قبیح خواهد بود انتهی فاضل ناصب هم باین اعتراف نموده حیث قال واین آیه در اصل از دلائل اهل سنت است که در مقابلهٔ نواصب ابدا باین تمسک جسته اند ووجه تمسک ایشان ظاهر است که حضرت امیر واین بزرگواران را همراه بردن وتخصیص فرمودن وجهی مرجحی نخواهد داشت از دو چیز بیرون نیست یا باید آن بود که این بزرگواران را نهایت عزیز میداشت وچون آنها را در مباهله که در آن بحسب ظاهر خطر هلاک هم بود حاضر ساخت مخالفین را تمام اعتماد ووثوق قوی بصدق نبوت خود وحقیت خلقت حضرت عیسی که از آن خبر میداد یقین شود زیرا که هیچ عاقلی تا جازم نباشد بصدق دعوی خود را واعزهٔ خود را در معرض هلاک واستیصال نمی اندازد برآنها قسم نمی خورد وهمین جهت مختار اکثر اهل سنت وشیعه چنانچه

له یا بعید بودن جمع آب است عشائر جمع عشیره قبیله وخویشان است

[illegible]

ملا عبد اللہ نیز در اظہار الحق ہمین وجہ را پسندیدہ و ترجیح دادہ پس از ین آیہ عزیز بودن این اشخاص نزد پیغمبر ثابت شد و چون پیغمبران از محبت و بغض نفسانی معصوم اند این عزت ایشان لابد بحسب دین و تقوی و صلاح خواہد بود پس این معنے برای ین اشخاص ثابت شد و چون مذہب نواصب خلاف اہل سنت در مقابلہ نہا مفید افتادہ

اقول ہرگاہ تاقت این تقریر از قول مخالف و موالف بوضوح انجامید و در روایت مستفیضہ میان فریقین چنانچہ زمخشری و غیر او نقل کردہ اند مذکور است کہ ہرگاہ در روز مباہلہ آنحضرت بامداد بیرون آمدہ حضرت امام حسین علیہ السلام را در بر داشت و دست امام حسن علیہ السلام را گرفتہ بود و حضرت فاطمہ صلوات اللہ علیہا در پشت سر آنحضرت میرفت و حضرت رسول صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم بایشان میفرمود کہ ہرگاہ من دعا کنم شما آمین بگوئید پس اسقف نجران گفت ای گروہ نصاری من می بینم روی چند را کہ اگر خدا خواہد کوہی را از جائی خود ش بکند باین روہا می کند پس مباہلہ نکنید کہ ہلاک می شوید و بر روی زمین نصرانی نمی ماند تا روز قیامت انتہے ما اردنا نقلہ من الحدیث و آن چنانکہ می بینی دلالت واضحہ دارد بر این کہ انوار مقدسہ نواصعی رشید طلعت و تقرب و عظمت و بلندی مرتبت این حضرات بدرگاہ حضرت رب العزت حالی شد از ین مقدمہ کہ دوست و دشمن حتی کفار بدان مرتبہ ظاہر و ہویدا گردید کہ نصاری نجران با آن قوت و شوکتی کہ داشتند بجز التجا بہ بذل جزیہ و اختیار عار فرار از میدان مباہلہ و اعراض از محاربہ و مجادلہ امری دیگر را برای خود گوارا نساختند و معلوم است کہ ہیچ کس باین درجہ قصوی و مرتبہ عظمی فایز نگردیدہ و اگر احدی بہ بدرجہ تقوی و قرب و زلفی فائز می بود لامحالہ

آنحضرت او را شریک مباهله می نمود و جلالت قدر حضرات در خصوص بر مخالفان هم
از این آیه این قدر منجلی شد که جار الله زمخشری نیز گفته و فیه دلیل لا شئ اقوی منه
علی فضل اصحاب الکساء و فضل بن روزبهان گفته نعم لامیر المومنین علی فی
هذه الایة فضیلة عظیمة وهی مسلمة والحمد لله علی ما اجری الحق
علی لسان الاعداء وذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و چونکه تفضیل مفضول
بدلیل معقول و منقول عند الفحول ممتنع ست پس این حجت چنانکه در مقابل خوارج
و نواصب مفید افتاده در مقابله اهل سنت علی زعم الفاضل الناصب نیز مؤید گردید
اما آنچه شارح مواقف گفته ان الایة تدل علی الفضیلة واما الافضلیة
فلا یعبأ به لان الاحبة المبنیة علی القرب والزلفی لدی الله تعالی
علی ما اعترف به الخصام المرجحة لایثارهم علی غیرهم فی المقام ظاهرة
علی الافضلیة وکثیرة الثواب واکرامه عند الله عز وجل واما قوله مسئلة
الافضلیة لا مطمع فیها فی الجزم والیقین وسیاتیک نبأه بعد حین پس چنین
قول او و لا قطع بان امامة المفضول لا یصح مع وجود الفاضل وکفی رداً لقوله
قوله تعالی افمن یهدی الی الحق احق ان یتبع امن لا یهدی الا ان یهدی فما لکم
کیف تحکمون وهذا ظاهر کمال الظهور ولکن لم یجعل الله له نوراً فما له
من نور و بوجه اخیر که جناب اخی المعظم دام ظله فرموده که این تقریر فضیلت و اردست
بر جمیع خوارج و نواصب و اهل سنت که این ناصب هم از جمله آنهاست زیرا که آنها
از فضیلت آنحضرت را اصلاً انکار دارند و این با آنکار فضیلت آنجناب بر خلفای ثلثه
و چون از آیه مزبوره بوجه مذکور مستفاد می شود که آنجناب از سائر خلق بمزید

فضیلت

فضیلت ممتاز بود الزام بر سنیان نیز باین آیه درست شد با تقریر سوم آنست که علامه حلی علیه الرحمه در کشف الحق فرموده هذه الآیة من اجلّ دلیل علی علو مرتبة امیر المومنین علیه السلام لانه حکم بالمساواة له لنفس رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وانه تعالی عینه فی استعانة النبی صلی الله علیه وآله فی الدعاء وای فضیلة اعظم من ان یامر الله تعالی نبیه بان یستعین به علی الدعاء الیه والتوسل به ولمن حصلت هذه المرتبة واین تقریر را فاضل ناصب در وجه دوم از دو وجه تخصیص این بزرگواران بدعوت شان بمباهله وایثار شان بر غیر شان باین عنوان بیان کرده یا برای آن بود که این حضرات نیز در دعا بد که بر کفار نجران منظور بود شریک شوند وآنجناب را بتامین خود امداد نمایند که زود تر دعای آنجناب را مین گفتن ایشان مستجاب شود چنانچه اکثر شیعه گفته اند وملا عبد الله هم ذکر نموده وبرین تقدیر نیز علو مرتبه ایشان در دین واستجابت دعای ایشان عند الله ثابت شد واین هم در مقابله نواصب مفید است اقول واستفتی که تخصیص وترجیح این بزرگواران بمباهله بهر دو وجه بوجه نیست وبرای نقض کلام نواصب لیام مخالفین ناقرجام کافی ووافی اختصاص بنواصب ندارد این ناصبی بعد تسلیم دلالت آیه بهر دو وجه بر فضیلت حضرات در پرده خوارج ونواصب رد کتاب خود از طرف خوارج در صدد نقض آن بر آمده می گوید که آنچه نواصب بهر دو تقریر قدح کرده اند که همراه بردن آنجناب این اشخاص را نه بنابر وجه اول بود ونه بجهت وجه ثانی بلکه از راه الزام خصم بود بما هو مسلم الثبوت عنده ونزد مخالفان که کفاره بودند مسلم بود که در وقت قسم اهل اولاد وامادر را نا حاضر نکنند ودر بلاک آنها قسم نخورند

آن قسم معتبر نمی شود آنجناب نیز بطریق الزام همین عمل فرمود وظاهرست که اقارب
واولاد هر چون که باشند باعتقاد مردم عزیزتر می باشند از غیر اقارب واولاد
گو نزد این شخص عزت نداشته باشند دلیل دیگر برین وجه آنکه اگر این قسم مباهله کردن وقسم بر اولاد
خوردن نزد آنجناب هم مسلّم می بود در شریعت نیز وارد می شد حال آنکه در شریعت ممنوع هست
که اولاد را حاضر سازند وقسم بر آنها بخورند پس معلوم که این همه برای اسکات خصم بود
وعلی هذا القیاس وجه ثانی نیز درست نمی شود زیرا که هلاک وفد نجران چندان
اهم المهمات نبود ازین بالاتر وسخت تر بر آنجناب حوادث دیگر رسیده ومشقتها رو داده
هیچ گاه ازین اشخاص در دعا مدد نخواستند ومتفق علیه ست که دعای پیغمبر در مقابله کفار
ومعارضه آنها البته مستجاب می باشد والا تکذیب پیغمبر لازم آید ونقض غرض بعثت
متحقق شود وپیغمبر را در استجابت این دعا چه قسم تردد لاحق می تواند شد که
استعانت آمین گفتن دیگران نماید پس باطل وفاسد است وبفضل الله تعالی کلام
ایشان را اهل سنت قلع وقمع واجب نموده اند چون درین رساله مقام آن
بحث نیست بخوف اطالت متعرض آن نشده بالجمله این آیه در اصل دلیل
این مدعاست شیعه از راه غلو این آیه را در مقابله اهل سنت آورده اند کس نیاموخت
علم تیر از من که مرا عاقبت نشانه نکرد * جناب آخی المعظم دام ظله در جوابش میفرماید
کاش ثابت میکرد که سنیان را تقدم در استدلال باین آیه بر شیعیان حاصل ست
چرا امر بالعکس نباشد سنیان از ما این استدلال را آموخته باشند بلکه حقیقت حال
بر همین منوال است چه جناب امیر علیه السلام استدلال باین آیه بر اهل شوری نموده
اقول قاضی نور الله نور الله مرقده در احقاق الحق از صواعق محرقه ابن حجر روایة

عن الدارقطنی آورده که جناب علی بن ابی طالب علیه السلام در روز شوری احتجاج علی اهل الشوری فرموده انشدکم الله هل فیکم احد اقرب الی رسول الله فی الرحم منی ومن جعل نفسه کنفسه وابنائه ابنائه ونسائه نسائه غیری قالوا اللهم لا الحدیث یعنی آنحضرت ارشاد فرمود که قسم میدهم شما را بخدا آیا در شما کسی هست که قریب باشد برسول خدا صلی الله علیه وآله در رحم از من وآنکه گردانیده باشد نفس او را بمنزلهٔ نفس خود و پسران او را پسران خود و نساء او را نساء خود غیر از من گفتند اللهم لا یعنی غیر آنجناب کسی باین فضیلت ها فائز نشده **اقول** پس خواندن این شعر که در آخر کلامش نوشته بیجاست آری تمثیل باین شعر درباره صحابه نسبت باهل بیت علیهم السلام زیباست که شعائر اسلام را از دودمان آنحضرت حاصل نموده وبشمشیر علی مرتضی که دمار از کفار برآورده ودر سایهٔ حضرت سالتمآب وآنجناب باسایش بسر برده در آخر اوربه نفاق خزیده ودر کمین غصب حقوق اهل بیت علیهم السلام کوشیده ودختر رسول خدا پاره جگر حضرت مصطفی را رنجانیده اند وچه ها برروی آنحضرت از ظلم وبدعت احداث نکردند وعلمای شان با آنکه خود را بانتحال تشیع شیعه اولی نامیده اند ونسبت تلمذ بحضرت امام جعفر صادق علیه السلام را بدروغ ادعا نموده مایه مفاخرت قرار میدهند روز وشب بر نصرت اعدای دین وتفضیل خلفای غیر راشدین بر آنحضرت میکوشند فقد صدق علیهم قول من قال اخی علمته الرمی کل یوم فلما اشتد ساعده رمانی علم تیر از من آموخت که مرا عاقبت نشانه نکرد قال الاخ ام ظلمه پس این ناصب دعای مباهته خود با نواصب دارد وحال آنکه در حقیقت او نیز در زمرهٔ آنها محشور است بمقتضای الکفر ملة واحدة همه در ملت شریک حال اند واحتجاج اهل حق بهر دو قسم تمام است آنچه

الآية الخامسة

در وجه تمسک سنیان باین آیه برای الزام نواصب نوشته بعینه وجه تمسک شیعه است
چه احتمال اوّل اعنی وجه تخصیص خدا اهل بیت را در مباهله مزید علو درجه ایشان است
عند الله که آن موجب محبت پیغمبر خدا از ایشان باشد پس دانستی که فخر الدین رازی
همین تقریر را از جانب شیعه بیان کرده و این ناصب برای آن چیزی نیفزوده آری
تغییر یسیر کرده و آنهم بی اصل است چنانچه نوشته که انحصار اهل بیت برای این بود
که بر ایشان قسم نخورد اصلی ندارد و این تقریر جاری در جمیع نواصب است که این ناصب هم
از جمله آنهاست زیرا که آنها از فضیلت آنجناب راساً انکار دارند و اینها انکار فضیلت
بر خلفای ثلثه‌اند چون از آیه مزبوره بوجه مذکور استفاده می شود که آنجناب از سایر خلق
بمزید فضیلت ممتاز بود الزام بر سنیان نیز باین آیه درست باشد و اما احتمال ثانی
که تأمین اهل بیت نیز مداخلت در استجابت دعا داشته پس این نیز در کتب شیعیان
مذکور است و مختار اکثر امامیه است و مؤید این احتمال است قوله تعالی ثم نبتهل بصیغه جمع
که دلالت دارد برین که ابتهال مخصوص آنحضرت فقط نبود بلکه ابتهال شامل جمیع اهل بیت است پس اگر
مداخلت دعای ایشان در استجابت نباشد ایراد صیغه جمع مستحسن نخواهد بود و نیز دلالت می کند
بران آنچه قاضی بیضاوی در تفسیر خود و غیر وی در غیره روایت کرده اند ان رسول الله غدا
محتضنا بالحسین آخذا بید الحسن و فاطمة تمشی خلفه و علی خلفها و یقول اذا انا دعوت
فامنوا و ایضاً مؤیدش این است که بیضاوی و زمخشری و غیرهما نقل نموده اند انه قال
اسقف النصاری و هو المکنی بابی الحارثة حین تقدم رسول الله و جثی علی رکبتیه
و الله جثا جثی الانبیاء للمباهلة یا معشر النصاری انی لاری وجوها لو سألوا الله
ان یزیل جبلا من مکانه لازاله فلا تبتهلوا الی آخر الروایة سبحان الله نصاری معتقد استجابت

وعادی اهل بیت باشند و نواصب منکر آن و سید علی همدانی در کتاب مودة فی القربی از ابی رافع
مولای ام سلمه روایت کرده قال قال رسول الله لو علم الله فی الارض عبادا اکرم
من علی و فاطمة و الحسن و الحسین لامرنی ان اباهل بهم و لکن امرنی بالمباهلة
مع هؤلاء و هم افضل الخلق فغلبت بهم الیهود و النصاری و این روایت صریح ست
در فضیلت ایشان از سایر خلق و آنکه معیت ایشان در مباهله با جر الهی بوده و هو کاف لمن له عین بصیرة
بالجمله این تقریر نیز بر هر دو گروه نواصب قایم ست لا لتحقق کونه افضل من غیره اما قوله و آنچه
نواصب الخ برای خدا ناصبیت ابن ناصب باید دید که بظاهر بنا بر منافقانه اظهار محبت آنجناب می کند
و در پرده چسان مثالب آنجناب و سلب فضیلت آنحضرت ذکر می کند و کلمات نواصب بطیب خاطر و کمال
انبساط و نشاط در بیان می کند تا سلب فضیلت آنجناب در پرده آنها نماید و مطلق
جواب آنرا مذکور نکرده بلکه فقط بنا بر خوف ملامت و فضیحت می گوید که سنیان
در کتب خود قلع و قمع واجبی کرده اند لکن این محض لسانی ست مثل اظهار تهاون
از شیخین او کیف و حال آنکه عنقریب مبین می شود که این شبهه در حقیقت شبهه سنیان ست
اگر نواصب نیز شریک ایشان باشند پس باید دانست که آنچه از نواصب نقل کرده همان
قول بزرگان این ناصب ست چه فضل بن روزبهان در جواب علامه حلی گفته که
عادت ارباب مباهله همین بود که در وقت مباهله اقارب خود را جمع نمایند برای
همین حضرات امیر علیه السلام و دیگر اهل بیت علیهم السلام را حاضر فرمود حالا بنظر
انصاف باید دید که آنچه از نواصب در احتمال اول نقل می کند محصلش سوای
مطلوب فضل بن روزبهان چیست اقول و آنچه قاضی عبد الجبار معتزلی از شیخ خود
ابو هاشم نقل کرده انه انما خصص صلی الله علیه و آله من تعرف بقرابته

في النسب و لم يقصد الا بانه عن الفضل و دل على ذلك بانه عليه السلام ادخل فيها الحسن ع و الحسين ع مع صغرهما لما اختصا به عن قرب النسب و آنچه فخر الدين گفته لا نسلم دلالته على الفضل في لهم الذين يحضرهم النبي صلى الله عليه و آله للمباهلة يجب ان يكون في غاية الشفقة عليهم قال قلنا هذا مسلم لكن لا نسلم ان غاية شفقته عليهم كان بفضلهم بل لقربهم منه بدليل انه عليه السلام احضر الحسن ع و الحسين ع مع انهما لم يبلغا حد المكلف بصغرهما و بتقدير كونهما مكلفين فمن المعلوم ان ثوابهما ما كان يزيد على ثواب من انفق من قبل الفتح و قاتل فعلمنا انه ليس السبب في الاحضار الا ما ذكرنا و هذا هو مقالة النواصب على ما حكاه عنهم بتحقيق مما ذكره اخي المعظم دام ظله حيث قال پس باعتراف فضل بن روزبهان و غيره كه از سنيان اند داخل نواصب باشند و در حقيقت تعبير از علماى خود بنواصب مى كند و الحمد لله الذي اجرى الحق على لسانه مگر اين كه بگويد كه از نواصب نيستند و لكن از شاگردان نواصب اند كه اخذ اين تقرير از اساتذه خود كرده اند و نيز موجب رو سفيدى چشم ما است و كذب ناصب در دعوى مخاصمه با نواصب زياده تر واضح مى شود و هر گاه علماى شما از نواصب اخذ كرده باشند اگر علماى ما از كتب شما براى الزام شما اخذ نمايند چه استبعاد دارد بالجمله آنچه نوشته است مردود است بانكه احضار اين جماعت براى قسم خوردن بر آنها نبود و ادعاى آن كذبى است فضيح و دروغى است صريح و همچنين دعوى اين كه احضار ايشان فقط براى بيم كفار بود چه احدى از مورخين و علماى اسلام نگفته كه آنها اعتقاد داشتند كه تا وقتى كه با داناد و اولاد حاضر نشوند مباهله صحيح نمى شود و اين معنى نزد ايشان ثابت شده بود

که این آیه مستلزم فضیلت اهل بیت است پس اگر الزام کفار مراد می بود مقتضی فضیلت نمی شد
واسقف نجران نمی گفت انی لاری وجوها الخ واگر احضار اولاد و داماد شرط مباهله می بود
چنانچه این ناصب نوشته البته حق تعالی تصریح میفرمود که ندع اولاده نا واولادکم
واصهارنا واصهارکم لفظ نسائنا ونسائکم وابنائنا وابنائکم تطویل بلا طائل بود بلکه نسائنا
مشعر برین است که باوجود آنکه متبادر ازان احضار ازواج بود چون آنها قابلیت
نداشتند دعوت آنها نفرمودند وایضا در بیعت ذی النورین با جناب همراه نبردند
وآنچه گفته که دلیل برین الخ مردود است بآنکه قسم خوردن باولاد در مذهب هیچ احدی قول
هیچ کس در معنی مباهله داخل نیست بلکه مباهله عبارت است از دعای بد کردن و حلف
باولاد در هیچ کتاب نوشته نباشند واگر حلف به آنها در مباهله داخل می بود چرا
صیغه نبتهل بصیغه جمع وارد میفرمود چه قسم باولاد و داماد خوردن مخصوص
در حق آنحضرت می توانند شد دیگران پس لغو در کتاب خدا لازم آید بالجمله مباهله
الی الآن در شریعت جناب رسول خدا صلی الله علیه وآله شایع و وارد است
واز ائمه معصومین علیهم السلام نیز بروایات متکثره منقول گشته پس دلیل نواصب ساقط کرده بلکه
دلالت آیه بر فضیلت آنجناب امر بینیست که انکار آن غایت شقاوت و بی حیائی است
چنانچه از کشاف وغیره نصوص آن گذشت انتهی قال الوالد الماجد علیه الرحمة
فی عماد الاسلام بعد امثال هذه التقریرات بالجمله فضیلتی که از برای
اهل بیت ازین آیه مستفاد می شود بمرتبه اوضح است که بر هیچ کس بغیر از محجوب
ومختفی نخواهد بود آیا نمی بینی که زمخشری که از متعصبین معتزله است گفته است وفیه
دلیل لاشیء اقوی منه علی فضل اصحاب الکساء و تا اصل متعصب

فضل بن روزبهان گفته نعم فيه فضيلة عظيمة لامير المومنين علي عليه السلام و از سيد مرتضى
علم الهدى عليه الرحمه در جواب قاضي عبد الجبار معتزلي از شافي سيد نقل فرموده اند
قال و اما ما حكاه عن ابي هاشم من ان القصد لم يكن الى الابانة عن الفضل
وانما قصد احضار من قرب من النسب اليه فظاهر البطلان لان القصد لو كان
الى ما ادعاه لوجب ان يدعو العباس وولده وعقيلا اذ كان اسلام العباس
والعقيل وانضمامها الى الرسول متقدما بقصة المباهلة بزمان طويل
لان المباهلة في سنة عشر من الهجرة كانت لما وفد السيد والعاقب
فيمن كان معهما من اساقفة نجران على النبي صلى الله عليه وآله وبين هذا الحال
وبين حصول العباس وعقيل مع النبي مدة فسيحة وفي تخصيص النبي
امير المومنين عليه السلام بالحضور دون من عداه ممن كان يجري
مجراه في القرب دليل على ما ذكرناه فلما تعلقه بدخول الحسن والحسين
فيهم مع صغر سنهم فيعلم ان صغر السن ونقصانها عن حد بلوغ الحلم
لا ينافي كمال العقل وانما جعل الشارع بلوغ الحلم حدا لتعلق الاحكام الشرعية
وقد كانت سنهما عليهما السلام في تلك الحال سنا لا يمتنع معهما ان يكونا
كاملي العقل لان سن الحسن عليه السلام كانت في قصة المباهلة زيدا
على سبع سنين وسن الحسين عليه السلام يقارب السبعة على ان من مذهبنا
ان الله تعالى يخرق العادات للائمة ويخصهم بما ليس لغيرهم فلو صح ان كمال العقل
مع صغر السن ليس بمعتاد لجاز فيهم عليهم السلام على سبيل الخرق للعادة
ثم قال الاخ المعظم دام ظله ولنعم ما قال قوله وعلى هذا القياس الخ

مطرود است بانکه اولاً قول او بانکه اهلاک وفد نجران اهم المهمات نبوده امری سست سخیف و واهی است
چه ظاهر است که در مباهله نصاری محتمل بود که اگر دعای آنها مستجاب شود هلاک
آنجناب مع اتباع و احباب محو اسم اسلام از روی زمین خواهد شد و آنحضرت بددعای
در حق آنها می‌خواست که احدی از آنها بر بسیط غبرا باقی نماند و شکی نیست که این محاربه
لسانیه بمراتب اشد از محاربات سنانیه است پس قول او بانکه اهم المهمات نبود بغایت
سخیف است و اعانت و امداد حضرت امیر ع دین اسلام را کالشمس فی رابعة النهار
ظاهر و روشن است چه خرمن حیات کفار فجار بصاعقه ذوالفقار آتش بار
حیدر کرار ع با خاک تیره یکسان گردیده و در جمیع مصائب که بآنحضرت رو داده
در آن مشارکت فرموده بالجمله وقتی که اعانت در محاربه بسیف و سنان مطلوب بوده
از آنحضرت جلوه ظهور پذیرفته و هرگاه حاجت اعانت در دعا و در محاربه لسانیه شده
آنحضرت اعانت فرموده و آنچه از استجابت دعای پیغمبر بلا شرکت غیری نقل کرده
پس موجب عدم استعانت نمی‌شود چه هرگاه آنحضرت باوجود نبوت در احکام شرعیه
حاجت اعانت و مشوره عمر داشته باشد بلکه حق تعالی نیز مخالف رای عمر حکمی
نمی‌فرموده باشد اگر احتیاج اعانت آنحضرت نیز در امری داشته باشد چرا انشقاق صدور
نواصب شود و نیز ظاهر است که حضرت موسی ع حاکی که اجعل لی وزیرا من اهلی
هارون اخی اشدد به ازری و اشرکه فی امری پس هرگاه استعانت حضرت موسی
از حضرت هارون ثابت شد اگر استعانت سید المرسلین از امیر المؤمنین و اهل بیت طاهرین
هم ثابت شد چه عجب و قد قال فی حق اخیه اما ترضی ان تکون منی بمنزلة هارون
من موسی و ایضاً بمقتضای یا ایها الذین آمنوا صلوا علیه و سلموا تسلیما

الآیة الخامسة

تصلیه و تسلیم بر آنجناب لازم و متحتم و از آن لازم نمی آید که آنحضرت محتاج بصلوة و درود ما باشد
بلکه چون آنحضرت مستحق رحمة الله است دعای ما برحمتش عبث باشد بالجملة استعانت دعای
آنجناب بالانفراد نیست بلکه از جهت آنکه تابعین اهل بیت موجب تأکید و تعجیل استجابت باشد
و فایده بر آن اظهار اختصاص اهل بیت بمزید قرب درگاه حضرت باری و افضلیت آنها
بر غیر آنها است **اقول** وجوب اجابت دعای پیغمبر کلیة در اهلاک امت نزد اهل سنت
ثابت نیست چنانکه از شرح مشکوة لایح می شود قال الطیبی فی شرح المشکوة متعقبا
علی الظاهر القابل فی ذیل حدیث رواه صاحب المشکوة بان جمیع الدعوات الانبیاء
استجابت و المراد بهذا الحدیث لکل نبی دعاء علی امته بالاهلاک کنوح
و صالح و شعیب و موسی و غیرهم و اما نبینا فلم یدع علی احد من امته بالاهلاک
فاعطی قبول الشفاعة عوضا عنه هکذا هذا مشکل لانه دعا علی احیاء
من العرب بقوله اللهم العن فلانا فلانا الی ان قال و التأویل المستقیم
ان معنی قوله علیه السلام لکل نبی دعوة مستجابة ان الله تعالی جعل
لکل نبی دعوة واحدة مستجابة فی حق امته فکل من الانبیاء نالوها اما اهلاک
قومه قوله و انا ما تلبها فی الدنیا حیث دعوت علی بعض امتی فقیل لی
لیس لک من الامر شیء او یتوب علیهم فبقیت لک الدعوة المستجابة
فی الآخرة قال و اما قوله ان جمیع دعوات الانبیاء مستجابة فنقف عند قوله
صلی الله علیه و آله سألت الله ثلثا فاعطانی اثنتین و منعنی واحدة
وهی ان لا یذیق امته بعث بعض پس انضمام تأمین دیگر مقربان احدیت
عجب نباشد زیرا که بنابرین دعای پیغمبر علت تامه اجابت نیست خصوصا نظر

بقول آنحضرت علی جار و و کار و اما ما دلتها فی الدنیا حیث دعوت علی بعض اصحابی
بلکه از آخر کلام طیبی استجابت مطلق دعا محل کلام معلوم می شود پس انضمام ضمایم و تعاون
ذو المکارم مطلوب می تواند بود و موید آنست که دعاهای خود را پیغمبران ابعد
داعی بوسیله تمجید و توسیط اسمای حسنی و حقوق آبای طاهرین و انوار مقدسه
حضرات معصومین موید و موکد می ساختند پس در بنمقام نیز قرین ساختن ابنا بمتهرین
مانعی نداشته باشد ولکن نزلنا عن ذلک می گوئیم که استعانت باستشاره و التماس دعا
و تامین از مقدسین مطهرین عن الادناس بهیچ وجه باعث منقصتی آنجناب نیست
بلکه محتمل که هرچند واجب الاجابت باشند منسلک در مدارج تواضع و خضوع و خشوع
که مطلوب شارع ست بوده باشد پس حضرات انبیا آرای خود و دعاهای خود را تا چیز پنداشته
با وصف عدم حاجت آنرا محتاج بانضمام آرا و دعاهای دیگران قرار میداده باشند
و این معنی در نظر شارع هم از ایشان مطلوب باشد تا از عجب مبرا و از خود نمائی
و خود فهمی معرا باشند چه عجب و از همین جاست که بعض انبیا مثل موسی بن عمران
هرگاه تفوق در علم بخاطر ایشان خطور نمود بدافعه آن برجوع بسوی حضرت خضر
مامور گردید و اگر ازین هم تنزل کنیم تشریک در دعا درین مباهله بنص صیغه جمع
هویدا و لازم نیست که اکتناه مصالح ربانیه و حکم سبحانیه مفصلا بکافه خلق میسر شود
فیکون ذلک من قبیل التعبدات و مصالح خفیه خدای عز و جل خود بهتر میداند
چون و چرا در آن نشاید باز جناب اخی المعظم سیف ما ید و ایضا بنا بر حدیث صحیح بیهقی
که در آن ابتداء خود نوشته تا این اسقف و حوایط که در حقیقت معجزه آنجناب بود
موجب منقصت آنحضرت العیاذ بالله باعث بوده باشد قوله بالجمله الخ ذاالنشی که

له اسقف البلد بالعلم عندهم ۱۲
له حوایط دیوار ها ۱۲

این دلیل در اصل بر امامت آنحضرت است که ناصبی بمقتضای چه دلاور است دزدی
که بکف چراغ دارد از ما دزدیده و بحکم هذه بضاعتنا ردت الینا مارا به آن آگاه
می سازد فلعنة الله علی الکاذبین بالجمله ناصبی مطلق از حیا بهره ندارد و مصداق
دروغ گویم بر روی تو گرویده کذب و غدر که از کذاب مسمی بصدیق بوراثت یافته
بسبب انکار شهادت خود حق اوستادی مارا بباد میدهد با وجود آنکه این دلیل ما خود
از کلام جناب امیر است او بطرف خود منسوب کرده **اقول** اشاره است بانچه بیشتر گذشت
که جناب امیر علیه السلام در شوری در احتجاج قوم مورد لوم باین آیه افاده فرموده
و نیز در بحار مولانا المجلسی از فصول شیخ مفید روایتی منقول است که از حضرت
امام رضا علیه السلام از بزرگترین آیه که در شان اهل بیت علیهم السلام آمده باشد
پرسیدند پس اشاره بآیه مباهله فرموده و شرحش بیان نموده علی بن ابی طالب ع
علیه السلام را نفس رسول بنص آیه مذکوره قرار داد و در آن وقت مامون گفت
که آیا چنین نیست که حق تعالی لفظ ابنا را بصیغه جمع ذکر نموده و رسول خدا
صلی الله علیه و آله و سلم هر دو فرزند خود را بخصوص دعوت فرموده و نسا را
بلفظ جمع آورده و دعوت نکرد رسول خدا مگر دختر خود را تنها پس چرا جائز نباشد
که بفرمایند دعوت بکن نفس خود را و مراد از این دعوت نفس او علی الحقیقه باشد
نه غیر او و غلا یکون لامیر المومنین هذا الفضل پس حضرت امام رضا علیه التحیة والثنا
فرموده که آنچه گفتی درست نمی آید زیرا که دعوت داعی نمی باشد مگر از برای غیر خود
چنانکه امر او امر است از برای غیر و علی الحقیقه کسی نفس خود را دعوت و امر نمی کند
و هر آنگاه که حضرت رسول خدا در مباهله دعوت نفرمود مردی را بجز علی ابن ابی طالب ع

پس ثابت شد که اوست معبر بنفس رسول و اوست مراد خدا از لفظ انفسنا در کتاب مجید
و حکم او در تنزیل حکم رسول جلیل است فقال المامون اذا ورد الجواب سقط السوال
و گویا که مامون چنین توهم کرده بود که چنانکه صیغه جمع در لفظ ابنا و نسا بر غیر معنی
جمع مستعمل شده لفظ انفس نیز در غیر معنی جمع باستعمال آمده پس اراده نفس آنحضرت
ازان بتنهای محظور نباشد پس اندراج حضرت امیر درین فضیلت ثابت نخواهد شد
فکانه ظن ان بناء الاستدلال بالایة علی صیغة الجمیع و محصل انچه آنحضرت بجواب او
افاده فرموده اینست که وجوه نفس عوت کننده قطع نظر از استعمال جمع
در واحد بر سبیل حقیقت درست نیست پس اراده آن بلا ضرورت مجوز نخواهد بود
فانه مجاز فوق ما زعم من المجاز فی سائر الفاظ الایة لا یصار الیه من غیر
ضرورة فیکون المراد غیره و چونکه آنحضرت مردی را غیر آنحضرت بالاتفاق
من معتبری الفریقین طلب نفرموده فیکون هو المراد لا غیر پس استدلال شیعیان بر امامت
و افضلیت آنحضرت از کلام ائمه شان ماخوذ باشد نه از کلام ائمه اهل سنت که منکران
افضلیت آنحضرت اند فیکون هذا اللفظ مثل سائرها مجازا مستعارا فی غیر
معنی الجمع لا یزید فیه مجازا اخر یاباه الوجدان و لم یستحسنه الفریقان
فاعترف المامون باندفاع السؤال الذی اورده علی هذا الاستدلال
لجودة محصوله و وثاقة مضمونه و لله الحجة البالغة ششم آیه تطهیر است
قال الله عز و جل انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم
تطهیرا علامه حلی علیه الرحمه میفرماید اجماع کرده اند مفسران و روایت کرده اند
جمهور مثل احمد بن حنبل و غیر او که بتحقیق که این آیه نازل شده در باره علی بن ابی طالب

و فاطمهؑ و حسنؑ و حسینؑ و روایت کرده است ابو عبد الله محمد بن عمران مرزبانی
از ابو الحمراء گفت که خدمت کردم پیغمبر خدا را در مدت قریب نه ماه یا ده ماه پس بود
در هر وقت فجر که بیرون می آمد از خانه خود تا آنکه میگرفت هر دو بازوی علی
بن ابی طالب علیه السلام را پس میفرمود السلام علیکم و رحمة الله و برکاته
پس مے گفتند علیؑ و فاطمہؑ و حسنؑ و حسینؑ و علیکم السلام یا نبی الله
و رحمة الله و برکاته باز میفرمود الصلوة رحمکم الله انما یرید الله
لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیرا باز می گشت بطرف
مصلای خود و کذب رجس است و خلافی نیست درین که امیر المومنین علی ابن ابی طالب
دعوی خلافت می نمود برای نفس خود پس واجب است یکون صادقا فیما ادعاه مولانا احمد
اردبیلی رح در حدیقة الشیعه میفرماید که امام زمان حی باید که بصفت عصمت و طهارت
متصف بوده از گناهان صغیره و کبیره عمدا و سهوا و از الودگی ظاهر و باطن
و هر چه موجب نقص و عیب است اند بوده منزه باشد و مستحق مرتبه خلافت رسولؐ
و مستوجب مرتبه نیابت الٰهی گردد لهذا حق سبحانه تعالیٰ در سوره احزاب تصریح
بعصمت و طهارت اهل بیت علیهم السلام نموده فرموده است یرید الله الآیة
که باجماع مفسران شیعه و سنی در شان امیر المومنین علی و فاطمه و حسن و حسین
علیهم السلام نازل شده است و محدثان اهل سنت در کتب احادیث خود نقل کرده اند
و باز روایت ابو الحمراء را که گذشت ذکر فرموده بعد ازان میفرماید حق تعالیٰ درین آیه
اذهاب رجس را از ایشان نموده یعنی آنچه موجب چرکی و زشتی تواند بود از ارتکاب
سئیات و ناشایست ظاهر است آنچه باعث دوری از درگاه الٰهی باشد مثل حسد و کینه

الآیة السادسة

ونفاق و دوستی دنیا و حب جاه و ریاست و خود پرستی و ریا و غیر آن از نجاسات
باطنی تمام را از ایشان دور گردانیده و دران مبالغه تمام فرموده چنانچه از فحوای
ویطهرکم تطهیرا ظاهرست و غرض حق سبحانه وتعالی ازین آیه اظهار عصمت
و استحقاق امامت و انحصار این عطیه ست در اهل بیت رسالت چنانچه لفظ انما
افاده آن می کند و فاضل دهلوی می گوید گویند مفسرین اجماع کرده اند
که این آیه در حق علی و فاطمه و حسن و حسین ع نازل شده و دلالت می کند بر عصمت شان
بتاکید تمام و غیر المعصوم لایکون اماما درین جا هم همه مقدمات مخدوش اند
اول اجماع مفسرین ممنوع ست ابن ابی حاتم از ابن عباس رضی الله عنه
روایت می کند که انها نزلت فی نساء النبی صلی الله علیه و آله وسلم
و ابن جریر از عکرمه روایت می کند که انه کان ینادی فی السوق ان
قوله تعالی انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس الآیة نزلت فی نساء النبی
صلی الله علیه و آله وسلم و ظاهر از ملاحظه سباق و سیاق آیت هم
همین ست زیرا که از ابتدای یا نساء النبی لستن کاحد من النساء تا قوله واطعن الله
ورسوله تا والحکمة خطاب بازواج مطهرات ست و امر و نهی با ایشان واقع می شود پس
در اثنای کلام حال دیگران بذکر کردن بی تنبیه بر انقطاع کلام سابق و افتتاح
کلام جدید مخالف روش بلاغت ست که کلام الله از ان پاک باید داشت اول
از اجماع مفسرین اتفاق مفسران شیعه یا اکثر اهل خلاف مراد ست چنانکه از فاضل
متعصب ابو بکر نقاش منقول شده انه قال فی تفسیره اجمع اکثر اهل التفسیر
علی انها نزلت فی علی و فاطمه والحسن والحسین و ابن حجر در صواعق نوشته

اکثر المفسرین علی انها نزلت فی علیؑ و فاطمهؑ والحسنؑ والحسینؑ لتذکیر ضمیر عنکم
وما بعده وقیل نزلت فی نسائه لقوله اذکرن ما یتلی فی بیوتکن من آیات الله
ونسب لابن عباس ومن ثم کان مولاه عکرمه ینادی به فی السوق وقیل المراد
النبی صلی الله علیه وسلم وقال الآخرون نزلت فی نسائه لانهن فی بیوت سکناه
ولقوله واذکرن ما یتلی فی بیوتکن واهل بیته لنسبه وهم من تحرم الصدقة
علیهم واعتمده جمع لوجوه واید ابن کثیر بانهن سبب النزول وهو واحد
قطعاً اما وحده علی قول او مع غیره علی الاصح وورد فی ذلک احادیث منها
ما یصلح متمسکا للآخر وهو اکثرها ولذلک کان هو المعتمد خلاصه آنکه ابن حجر
چهار قول درین جا ذکر نموده اول اقوال که قول اکثر و اشهر ست همین که این آیه
درشان حضرت علی بن ابی طالبؑ و حضرت فاطمه زهراؑ و حضرت امام حسنؑ
و حضرت امام حسینؑ ست و ثانی قول بعض شان که درشان زنان آنحضرت نازل شد
و ثالث درشان خود آنحضرت نازل شده و رابع آنکه درشان زنان و آل عبا
علیهم السلام نزول یافته و این را اصح دانسته و بنابر قول اول و اخیر مطلب
ما حاصل ست و قولین وسطین که شذوذ آنها واضح ست و غیر اصح اند معارض آن
هرگز نمی تواند شد تعجب ست که ناصب چنین روایت شاذه را معارضه روایات
صحاح بنابر قدح در استدلال آورده قال اخی المعظم دام ظله مراد از اجماع اتفاق
شیعه و سنی ست بر نزول آن درشان آل عبا باین معنی که قدر متفق علیه میان
خاصه و عامه نزول آن درشان ایشان ست نه اتفاق جمیع اهل سنت برآن و ظاهر ست
که چنین اتفاق متحقق می شود بموافقت بعض مفسرین عامه با مفسران امامیه کما صرح

به السید نور الله اقول مراد آنست که اتفاق فریقین بمعنی موافقت هر دو فریق است
برین قول و ان اختلف بعض الفرق فیما بینهم نه آنکه اجماع مصطلح که اجماع جمیع امت باشد
بحیث لا یشذ منه شاذ فانه ممتنع او شاذ و در صدق اتفاق باین معنی
موافقت بعض کافی نیست فکیف اذا تحققت الموافقة مع الجمهور و الاکثر
کما شهد ابن الحجر کما مر آنفا قال و ایضا ممکن است که مراد دعوی اجماع قبل ظهور
مخالف باشد و المخالف حادث لا یعتد به و مؤید این است آنکه کسی روایت نکرده
خلاف آنرا مگر متأخر از ثعلبی و احمد بن حنبل بوده و نیز آنچه سابق در آیه انما ولیکم الله
در بیان اجماع تحریر پذیرفته درین مقام نیز جاریست فارجع الیه قوله ابن ابی حاتم
از ابن عباس روایت میکند که انها نزلت فی نساء النبی و ابن جریر از عکرمه روایت میکند
که انه کان ینادی فی السوق ان قوله تعالی انما یرید الله الآیة نزلت فی نساء النبی
اقول این روایات شاذه مختلفه که برای سرور خاطر خلفای جوره وضع شده و امارات
اختلاق از اسباب هیئت رغبت بران هویداست معارض روایات متواتره المعنی
متفق علیها بین الفریقین عاری از زین عیب و شین فانها علی الفذ من تلک
نمی تواند بود خصوصا روایت عکرمه که دروغگوئی او بیشتر از کتب اهل سنت
مشروحا باثبات رسانیده ایم و انه کان یکذب علی ابن عباس و اگر دانم که منادی او
در کدام عهد بود اگر در عهد خلفای جوره بود که خوش آمد ایشان بود از پایه اعتبار ساقط
مع کونه معادیا لاهل البیت و من الخوارج فلا یبعد تقربه الی اعدائهم طمعا فیهم و اگر
در زمان رسول انس و جان بوده پس چگونه اجلای صحابه مگر از آن آگاه نشدند
و بر خلاف آن روایت کردند و بیشتر از کلام بعض معاصرین مثالب عکرمه مفصلا بیان شده

وزاد ههنا انه یظهر من جامع الاصول انها هذه الروایة رواها جریر عن عکرمة
وقد صح انه کان علی رأی الخوارج الا اثبات ناصبیت ابن جریر پس جهت آنکه
پدرش چه گفت لنا امامنا ولکم امامکم یعنی برای ما امام ما است معاویه
وبرای شما امام شما یعنی علی بن ابی طالب وصاحب لسان المیزان گفته وهو
من رجال البخاری ثقة ثبت رمی بالنصب ونیز گفته من المعروف
ان یزید بن هارون قال رایت المغیرة فی المنام فقال یا یزید
لا تکتب حدیثه یعنی جریر بن عثمان فانه یسب علیا ومع ذلک کله
گفته که این روایت ابن ابی حاتم معارض است بانچه حافظ عبد العزیز در کتاب
معالم المغیرة از طریق ابن ابی شیبه روایت کرده که ترجمه اش این است حدیث کرد
مرا یحیی بن عبد الحمید گفت حدیث کرد قیس از اعمش از عبایة بن ربعی از ابن عباس
مرفوعا بدرستی که حق تعالی تقسیم کرد خلق را بدو قسم بدلیل قوله تعالی واصحاب الیمین
فانا من اصحاب الیمین الی ان قال پس گردانید مرا از بهترین قبایل بدلیل قوله تعالی
وجعلناکم شعوبا وقبائل گردانید مرا از بهترین خانها بدلیل قوله تعالی انما یرید الله
لیذهب عنکم الرجس وصاحب جواهر العقدین بعد این حدیث گفته واخرجه
الطبرانی عن طریق یحیی بن حمید ایضا وهو الحمانی وقد وثقه یحیی
بن معین وضعفه غیره واخرج الثعلبی فی تفسیره این حدیث دلالت صریح دارد
بر اینکه بنی هاشم بهترین جمیع قبائل عرب اند چون نسب پیغمبر باتفاق از بنی هاشم بودند
پس شریک آنحضرت در این مرتبه نباشند مگر کسی که از بنی هاشم باشد هم علی ع
و فاطمه و الحسن و الحسین پس معلوم شد که روایت ابن ابی حاتم موضوع است

بجهت مخالفت این حدیث و احادیث کثیره که در صحاح اهل سنت مسطور است و از آن جمله است
آنچه صاحب جواهر العقدین بعد این حدیث از طفیل روایت کرده که او گفت که خطبه خواند
حسین بن علی ع پس حمد خدا کرد و ثنای پیغمبر صلعم و گفت انا من اهل البیت الذین اذهب الله
عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا وانا من اهل بیت الذین فرض الله مودتهم فقال
اخی المعظم دام ظله المسکوم اقوال اکثر مفسرین اهل سنت و روایات ایشان دلالت می کند
بر نزول آن در شان اهل بیت طاهرین پس آن یک دو روایت موضوعه معارضه اخبار
متفق علیها با معارضه اجماع امامیه و روایات ایشان نمی تواند کرد فی صحیح البخاری
عن عائشة قالت خرج رسول الله صلعم غداة و علیه مرط مرحل من شعر اسود فجاء الحسن ع
فادخله ثم جاء الحسین فادخله ثم جاءت فاطمة ع فادخلها ثم جاء علی فادخله ثم قال انما یرید الله
لیذهب عنکم الرجس الایة **اقول** جدت الروایة فی جامع الاصول نقلا عن
صحیح مسلم قریبا منه حیث قال عن عایشه قالت خرج رسول الله صلعم و علیه مرط مرحل
اسود فجاء الحسن ع فادخله ثم جاء الحسین ع فادخله ثم جاءت فاطمة ع فادخلها
ثم جاء علی ع فادخله ثم قال انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم
تطهیرا قال اخرجه مسلم قال اخی المعظم دام ظله قریب باین است آنچه حمیدی در جمع
بین الصحیحین از مسند عایشه روایت کرده فی الحدیث الرابع والستین من افراد مسلم من
طریقین و ایضا فی صحیح داود و هو کتاب السنن و موطا مالک عن انس ان رسول الله صلعم
کان یمر بباب فاطمة علیها السلام اذا خرج الی صلوة الفجر لما نزلت قریبا
من ستة اشهر یقول الصلوة اهل البیت انما یرید الله الایة **اقول** و فی
جامع الاصول نقله عن الترمذی مثله و جدت فی صحیح الترمذی المطبوع هکذا

عن انس بن مالك ان رسول الله صلی الله علیه و آله کان یمر بباب فاطمه ستة اشهر و لیس فیه لفظة قریبا من الستة و لعل ذلك التفاوت قد نشأ من اختلاف النسخ و غلط النساخ وكيف كان قال هذا حديث حسن غريب من هذا الوجه و هو على ما صرح به في مختصر درايته حديث يعرف متنه عن جماعة من الصحابة اذا انفرد بروايته واحد عن صحابي آخر قال و منه قول الترمذي غريب من هذا الوجه ثم قال الترمذي انما نعرفه من حديث حماد بن سلمة عن عائشة و في الباب عن ابي الحمراء و معقل بن يسار و ام سلمة ثم قال اخي المعظم دام ظله و در روایت ابی الحمرا که قریب بهمین مضمون است و ثعلبی و دیگران آن را روایت کرده اند مسطور است که او گفت که من تا نه ماه یا ده ماه مدت بخدمت پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم حاضر می شدم و آنحضرت هر روز وقت صبح این آیه را بر سر دروازه خانه اهل بیت تلاوت می فرمود و من ذلك ما في صحیح ابی داود و في الجزء الثالث في باب مناقب الحسن و الحسين عليهما السلام باسناده عن النبي صلی الله علیه و آله مثل الالفاظ و المعاني المنقولة في جمع بين الصحيحين روایت کرده و زاد في آخره اللهم هؤلاء اهل بیتي فاذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهيرا و احمد بن حنبل و ثعلبی باسانید متعدده متكثره این معنی را روایت کرده اند **قوله** و ظاهر از ملاحظه سباق و سیاق آیه همین است زیرا که ابتدای یا نساء النبي لستن كاحد من النساء تا قوله و اطعن الله بلکه تا و الحكمة خطاب باز و اج مطهرات است و امر و نهی با ایشان واقع می شود پس در اثنای کلام حال دیگران مذکور کردن بی تنبیه بر انقطاع کلام سابق و افتتاح کلام جدید خلاف روش بلاغت است که کلام الله را از آن پاك باید دانست **اقول** تنبیه بتذکیر ضمیر بر انقطاع کلام سابق حاصل است عند النبیه و ان خفي عن هذا السفيه

علاوه آنکه در نظم و ترتیب آیات متداوله بین الانام بحث و کلام در سابق این مقام مستوفی گذشته و بوضوح پیوسته که ترتیب نزول و ترتیب جمع یکسان نیست و گاه هست که آیات بمواقع متعدده و محال متبدده نزول یافته باشند ارتباط یکی بدیگری لازم نباشد قال السید نور الله نور الله مرقده و ایضاً فما الدلیل علی ان هذه الآیات نزلت دفعة واحدة بهذا الترتیب او کانت فی اللوح المحفوظ بهذا الوجه وما المانع من ان یکون قوله تعالی انما یرید الله لیذهب عنکم الآیة نزلت فی غیر الوقت الذی نزلت فیه اقمن الصلوة واتین الزکوة ویکون عثمان وغیره جعلها فی هذا الموضع ظناً منهم انهن المعنیات بها واجتهاداً فی الترتیب ولیس یمکن انکار هذا لان من المعلوم انه وقع اختلاف کثیر فی ترتیب المصاحف حتی اصطلح الناس علی مصحف عثمان والاختلاف انما هو فی الترتیب البتة لان القران متواتر کما لا یخفی **اقول** واما حصر الاختلاف فی ترتیب السور فحسب کما صنعه جمع من العامة فبعید وقد اشرنا الیه سابقاً فلا نعید. با آنکه نظم آیات بر نهج جمع و تالیف عثمانی بر ما حجت نیست و چگونه حجت باشد و حال آنکه اکثر روایات فریقین در شان نزول آیات خصوصاً در باب خمسه گواهی است بر خلاف آن پس بنا قال الاخ المعظم دام ظله قوله ظاهر انه بملاحظة سیاق الخ مردود است باینکه مراعات مناسبت در آیات بنابر روایات سنیان که مذکور شد مانع نیست و ایضاً وقتی مراعات آن مستحسن است که جمیع آیات دفعة نازل شده باشد و اذ لیس فلیس و ایضاً اگر بر همین ترتیب در لوح محفوظ ثابت شود و ترتیب قرآنی معرا از تغییر عثمانی باشد البته حجت می تواند شد و چون حضرت ثالث بالخیر مصاحف بسیار احراق فرموده حسب رای خود تالیف و ترتیب فرموده باشند بر ما حجت نمی تواند شد بلکه گناه این بر گردن ایشان است

که برای اخفای فضیلت اهل بیت اکثر آیات وارده در شان ازواج فرموده اند علاوه آنکه
هرکه تتبع آیات نموده میداند که در اثنای آیات مکیه بعضی آیات مدنیه و بالعکس
موجودست و در سیاق قصه قصه دیگر مذکور می شود و درین سوره نیز در اول
آیات که خطاب بازواجست باز خطاب بمؤمنان فرموده بقوله یا ایها الذین امنوا
و باز بعد آیات عدیده خطاب بآنحضرت شده بقوله یا ایها النبی قل لازواجک الخ
اگرچه رعایت چنین مناسبت منظور می بود فصل خطاب بمؤمنان درمیان آیات که مخاطبه
در آن بازواجست واقع نمی شد و امثال این بسیار وارد شده **اول** آنکه ترتیب
آیات بطبق این جمع علی خلاف ترتیب النزول است و اکثر اهل سنت توقیفی
و تعبدی نیست کما صرح به جماعة منهم آنکه بعلت نظم مرام در سلک واحد از کلام با تسلیم
پس بنای فهم مطالب بر سیاق آیات بنای فاسد علی الفاسد خواهد بود و فی الحدیث
من طریقنا یا جابر لیس شیء ابعد من عقول الرجال من تفسیر القرآن ان الآیة
یکون اولها فی شیء و آخرها فی شیء و هو کلام متصل منصرف علی وجوه و لهذا
در روایات فریقین از تفسیر بالرای نهی وارد شده پس قول او خلاف احادیث و اجتهاد است
در مقابله نص و خلاف روش تفسیر باشد که کلام الله از چنین تفسیرات پاک باید دانست
و خلاف روش مناظره عقلاست قال اخی المعظم دام ظله المکرم ایضا ما شاهد صاحب
اینجا می گویند که در اثنای کلام بیان امر علیحده بی تنبیه بر انقطاع کلام سابق
خلاف روش بلاغتست حال آنکه خود بمقتضای لم تقولون ما لا تفعلون در آیه وضو حکم
بادخال مسح رؤس قبل اتمام جمله اولی که متضمن بیان غسل اعضای مغسوله است می نماید
چنانکه تفصیل آن مع ما له و ما علیه در رساله سیف ناسخ مذکور نموده شد ایضا اقول

باین که دراین جا مناسبت بین الایات هم نیست نیز مقصود حسنت نظر باین که شاید مراد تغییر سیر نفس ازواج باشد که باوجود آنکه آنها با اهل بیت محشور اند چرا مثل ایشان در اطاعت الهی مصروف نمی باشند یا برای دفع توهم آن باشد که هرگاه ازواج مرتکب افعال شنیعه می توانند شد محتمل بود که متوهمی توهم کند که اهلبیت نیز العیاذ بالله مثل ایشان باشند پس حق تعالی دفع آن را بمیان تطهیر شان فرموده انتهی اقول وقد سبقنا بالکلام بمثل هذه الوجوه مولانا المجلسی رحمه الله در دفع کلام نواصب لئام در حق الیقین فرموده است و آنکه بعضی از مخالفان گفته اند که این آیه در میان آیاتی است که در آن آیات خطاب بزنان آنحضرت شده است پس باید که درین آیه نیز ایشان مخاطب باشند و این باطل است بچند وجه اول آنکه تغییر اسلوب ضمیر از مونث بضمیر مذکر دلیل است بر آنکه خطاب با ایشان نیست و کسی که تتبع آیات کریمه قرآنی می نماید میداند که در آیات ازین قبیل بسیار است که در میان قصه قصه دیگر مذکور می شود و تغییر خطاب بسیار می شود چنانچه درین سوره نیز مثل این واقع شده که در میان خطاب بازوجات عدول بخطاب مؤمنان شده است و باز بعد از آن امر بمخاطبه ایشان شده است با آنکه درین جا مناسبت تمام هست اگر کسی تدبر کند زیرا که در میان تغییر کلام تعبیری نسبت بزنان هست که شما و اهل بیت هیچ با آنحضرت محشور اید بلکه معاشرت شما بیشتر است چرا مثل ایشان نمی باشید در طهارت و نزاهت و رعایت آداب معاشرت با آنکه مبادا کسی توهم کند که زنان با این اختصاص هرگاه این قسم اعمال از ایشان صادر شود ممکن است که از اهل بیت علیهم السلام مثل اینها العیاذ بالله صادر گردد از برای بیان طهارت ذیل عصمت ایشان این آیه را در میان داخل

نعیب نقد بسر ... گردن ... (marginal note, partly illegible)

گروهی باشند و این دو وجه بخاطر فقیر رسیده و نسبت بوجوهی که مفسران در ربط و نظم آیات
می‌گویند واضح‌تر و عیان‌تر است دوم آنکه اگر این سخن صورتی داشته باشد وقتی حجت می‌شود
که از مصحف چیزی ساقط نشده باشد معلوم نیست زیرا که صاحب جامع الاصول
از زید بن ثابت نقل کرده است که بعد از آنکه مصاحف را نوشتیم آیه رجال صدقوا
ما عاهدوا الله علیه را با خزیمة بن ثابت یافتیم و ملحق کردیم پس ممکن است که آیات بسیار
دیگر افتاده باشد در سابق و لاحق این آیه که ملحق نکرده باشند و از حضرت صادق علیه السلام
منقول است که در سوره احزاب فضایح مردان و زنان بسیار از قریش بود و بزرگتر
از سوره بقره بود و ایشان کم کرده‌اند و تحریف داده‌اند **اقول** جناب والد ماجد
علیه الرحمه از جلال الدین سیوطی از رزین مثل آن روایت نموده که گفت بمن ابی
بن کعب کاین بعد سورة الاحزاب قلت اثنتین و سبعین آیة لیعدل او ثلث
و سبعین آیة قال ان کانت لیعدل سورة البقرة و انا کنا لنقرأ فیها آیة الرجم
قلت و ما آیة الرجم قال اذا زنیا الشیخ و الشیخة فارجموهما البتة نکالا من الله
والله عزیز حکیم الی غیر ذلک مما حکاه طاب ثراه عن کتب العامة من الروایات
الصریحة فی التحریف و التنقیص من المصحف بعد آن فرموده سوم آنکه معلوم نیست
که نظم قرآن مجید موافق نزول باشد زیرا که بسیاری از سورهای مکیه تصریح کرده‌اند
که آیاتش مدنی است و بالعکس پس ممکن است که در وقت دیگر نازل شده باشد
و در این موضع دانسته یا ندانسته الحاق کرده باشند چهارم آنکه هر گاه با حادیث صحیحه
متواتره عامه و خاصه معلوم شده باشد که این آیه مخصوص اهل بیت است اگر جهت ربط آیه
بر ما معلوم نباشد ضرری ندارد انتهی کلامه اعلی الله مقامه **قال الناصب**

ملا عبد الله گفته است لا یبعد ان یقع بین المعطوف والمعطوف علیه فاصل واطال چنانچه در این آیه کریمه
واقع شده قال الله تعالی قل اطیعوا الله و الرسول فان تولوا فانما علیه ما حمل ثم قال بعد
تمام هذه الآیة واقیموا الصلوة واتوا الزکوة قال المفسرون واقیموا الصلوة عطف علی
اطیعوا انتهی کلامه پوچ تر از کلام سابق او است زیرا که وقوع فصل بین المعطوف والمعطوف علیه بامر اجنبی
من حیث الاعراب که تعلق بصنعت نحاة دارد بلا شبهه جایز است لکن بما نحن ضرر ندارد
زیرا که در ما نحن فیه اجنبیت مع مغایرت باعتبار موارد آیات لاحقه و سابقه لازم می آید
و منافی بلاغت این است نه آن قال اخی العلام فی جواب الد الخصام
شاید مراد ملای مذکور این است که فاصله میان معطوف و معطوف علیه باجنبی می تواند شد
اگرچه طولانی باشد پس اگر میان آیات سابقه و لاحقه که خطاب در آن بازواج است
فاصله باجنبی واقع شود چه استبعاد دارد و آنچه در تایید خود گفته حاصلش این است
که اول آیه قل اطیعوا الله و اطیعوا الرسول الآیة واقع است و بعد آن وعد الله
الذین آمنوا منکم که بزعم ناصب در شان خلفا واقع گشته است و عقب آن باز
واقیموا الصلوة وارد است که خطاب بمؤمنین و نزول آن در حق سائر مؤمنین است
و بحسب ظاهر آیتی که مشتمل بر بشارت خلفا بنا بر مزعوم فاسد او است ربطی
بآیتی مشتمل بر امر باقامت صلوة و آیتی که متضمن امر باطاعت خدا و رسول است ندارد
و اختلاف موارد هم هست و اگر تخریج وجهی بعید برای ربط نموده شود در ما نحن فیه
نیز می تواند شد و اگر در این جا اجنبیت را فاضل ناصب مسلم ندارد در ما نحن فیه
نیز مسلم نخواهیم داشت اما عرفت من وجوه الربط بین آنچه ملای مزبور در تایید کلام خود
بآیه اطیعوا الله الخ استشهاد کرده مطابق آیه تطهیر است قال الناصب و آنچه

از بعض مفسرین نقل کرده که اقیموا الصلوة معطوف بر اطیعوا الرسول است
صریح الفساد است زیرا که بعد از اقیموا الصلوة باز لفظ واطیعوا الرسول واقع است
پس عطف الشئ علی نفسه لازم خواهد آمد قال اخی العلام فی جواب ابد الحمد قاضی بیضاوی تصریح کرده باینکه عطف اقیموا بر اطیعوا ست وقال فی الکشاف
واقیموا الصلوة معطوف علی اطیعوا الله واطیعوا الرسول ولیس بعد ان
یقع بین المعطوف والمعطوف علیه فاصل وان طال لان حق المعطوف ان یکون
غیر المعطوف علیه وکررت طاعة الرسول تاکیدا لوجوبها انتهی پس حکم بفساد
این احتمال که مفسرین سفیان ذکر کرده اند یا اظهر نرسانده ودر عبارت ملا که نقل کرده
اطیعوا فقط نوشته و باز این جا که نقل از و می کند می گوید که عطف بر اطیعوا الرسول است
حال آنکه این لفظ بعینه درین آیه وارد نیست بلکه اطیعوا الله والرسول است
اقول ایضا قول ناصب عداوت اهل بیت بظهور نزول آیه کریمه در حق ازواج بقرینه
سباق وسیاق آیه بر تقدیر تسلیم وقتی مسموع می شد که تبدیل سیاق در کلام ملک علام
بتذکیر ضمیر کما اشرنا الیه موجب افتراق نمی گردید ولیکن درین صورت که علیم خبیر
بتذکیر ضمیر بر تغییر اسلوب تنبیه بر دفع دخل اهل سنت غفلت زدگان بوادی
ضلالت تذکیر فرموده باشد پس حکم باتحاد اسلوب بقرینه سیاق خارج از اسالیب
استدلال معهوده باشد قال السید نور الله نور الله مرقده کون الایة الاولی
فی نسائه لا یمنع من کون ما هو فی ضمنها متصلا بما بعدها فی غیرهن سیما اذا
قام الدلیل علی ذلک وهو تذکیر ضمیر عنکم ویطهرکم اما آنچه ناصب گفته است
که ایراد صیغه مذکر در عنکم بملاحظه لفظ اهل بیت است وقاعده عرب است که چون چیزی را

که فی الحقیقة مونث باشند که ملاحظه نمایند و خواهند بآن لفظ از و تعبیه کنند
صیغ تذکیر در حق آن مونث استعمال کنند مثل قوله تعالی خطابا بالسارة علیها السلام
اتعجبین من امر الله رحمة الله و برکاته علیکم اهل البیت انه حمید مجید
اقول پس وارد می شود بر ان آنکه اولا این کلام ناصب منافی قول اکثر اهل سنت است زیرا که
ابن حجر در صواعق گفته است اکثر المفسرین علی انها نزلت فی علی و فاطمة و الحسن
و الحسین لتذکیر ضمیر عنکم و ما بعده پس این دلیل تذکیر ضمیر برای تصدیق
قول شیعیان و ابطال قول مخالفان حجتی است بی نظیر که از غایت وضوح نزد اکثر اهل سنت
نیز بشهادت شیخ جلیل الشان مقبول و دلپذیر است پس بر فرض تسلیم ترتیب آیات
تغیر اسلوب دلیل شافی است برای در افتراق مفاد آیات و لا ینبئک مثل خبیر
قال اخی المعظم دام ظله و بیت وانی علمای ایشان را باید دید ابن حجر گفته که اکثر
مفسرین بنا بر تذکیر ضمیر قایل باراده آل عبا شده اند و ایشان فی نفس آیه تذکیر
بنا بر ملاحظه لفظ اهل است و اقوال ائمه خود را ابا دست نهند و از همین جاست که این احتمال
سخیف را در تفاسیر مشهوره ذکر نکرده اند و بتوجیهات دیگر پرداخته اند چنانچه رازی گفته
و خاطب خطاب المذکورین بقوله لیذهب عنکم لیدخل فیه نساء اهل البیت
و رجالهم انتهی و ثانیا آنچه افاده فرموده که محمول است بآنکه اگرچه تذکیر مراعات
لفظ اهل صحیح باشد پس شکی نیست که غیر متبادر و خلاف اصل است و اراده آن
مستهجن و ایضا در ما نحن فیه عدول از ضمیر مونث نموده اند و لا نسلم که عدول از آن بنا بر
رعایت لفظ مستحسن باشد اقول خلاصه کلام آنست که صرف عن الظاهر بدون ضرورت روا نیست
و ضرورت صرف درین مقام غیر مسلم و از اینجاست که در اذهان جمع کثیر از علمای سواد اعظم

اہل سنت بتغییر معنی ظاهر سبقت نکرده و التبادر دلیل الحقیقة و اگر ضرورت صرف
عن الظاهر می بود آن را حمل بر اراده آل عبا علیهم السلام نمی کردند ضرورت صرف
عن الظاهر چه درینجا ضرورت حمل بر ظاهر بملاحظه نصوص وارده در شان نزول
موجود است و حمل بر خلاف آن اجتهاد در مقابله نصوص است لما روی مستفیضا من انه
صلی الله علیه و آله لما نزلت هذه الآیة جمع علیا و فاطمة و الحسن
و الحسین علیهم السلام و جللهم بکساء فدکی فقال هؤلاء اهل بیتی فاذهب
عنهم الرجس و طهرهم تطهیرا کما سلف جملة منها نقلا عن صحاحهم و ازین روایات
حصر اهل بیت درین حضرات مفهوم می شود کما یشهد به سیاق النصوص و الاشارة الیهم
بالخصوص و حصر العدد فی خمسة کما رواه ابن حجر عن احمد عن ابی سعید الخدری
انها نزلت فی خمسة النبی و علی و فاطمة و الحسن و الحسین قال و اخرجه
ابن جریر مرفوعا بلفظ انزلت هذه الآیة فی خمسة ثم سماهم فاندفع
قول البیضاوی و تخصیص الشیعة اهل البیت بفاطمة و علی و ابنیهما رضی الله عنهم
لما روی انه صلوات الله علیه خرج ذات یوم و علیه مرط مرجل من شعر اسود
و جلس فاتت فاطمة ع فادخلها فیه ثم جاء علی ع فادخله فیه ثم جاء الحسن ع
و الحسین ع فادخلهما فیه ثم قال انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت
و الاحتجاج بذلک علی عصمتهم و کون اجماعهم حجة ضعیف لان التخصیص بهم
لا یناسب ما قبل الآیة و ما بعدها و الحدیث یقتضی انهم اهل البیت لا انه لیس
غیرهم چه این تخصیص شیعه بموجب افاده نصوص سنت نه از راه تشهی نفوس اما اولا
فلما سلف من تعیینهم باسم الاشارة الظاهر فی الحصر و الحصر المستفاد من العدد

و اما ثانیا این قول بیضاوی دلالت بر تسلیم مطلوب شیعیان دارد در خصوص آنکه
آن آل عبا از این آیه مراد اند و ان شرکهم الازواج نه ازواج تنها کما هو زعم الناصب
پس اراده آل عبا متفق علیه باشد و ادراج ازواج بدون نص محتاج بدلیل و قرینه
سباق معارض بقرینه تذکیر ضمیر فلا یعول علیها سیما مع کون ظاهر النصوص
هو التخصیص قال بعض الافاضل فی جواب الدهلوی در قواعد نحویه مقرر شده که الفاظ
اشاره برای تعیین و تخصیص است و اگر غیر از ایشان کسی دیگر داخل این شرف و منزلت می بود
می بایست که میفرمود اللهم هؤلاء من اهل بیتی با دخال من تبعیضیه چنانکه حضرت
نوح گفته بود اللهم ان ابنی من اهلی و این ناصبی در مقدمه ثانیه باب دوازدهم خواص امت
را بسه قسم منقسم کرده اهل بیت و ازواج و اصحاب پس از این تقسیم او که بر سبیل تحقیق است
چنان معلوم شد که ازواج پیغمبر نزد او هم داخل اهل بیت نیستند و هو المقصود
و ثالثا منع صحت اراده ازواج از اهل بیت بسند ما رواه ابن الحجر فی الباب
العاشر من الصواعق المحرقة له حیث قال فی مسلم عن زید بن ارقم
انه صلی الله علیه و آله قال اذکرکم الله فی اهل بیتی قلنا لزید من
اهل بیته نسائه قال لا ایم الله ان المراة تکون مع الرجل العصر من الدهر
ثم یطلقها فترجع الی ابیها و قومها اهل بیته ههنا اهله و عصبته الذین
حرموا الصدقة بعده و قال ابن الاثیر فی جامع الاصول و فیه فقلنا
من اهل بیته نسائه قال لا ایم الله ان المراة تکون مع الرجل العصر
من الدهر یطلقها فترجع الی ابیها و قومها اهل بیته ههنا اهله و عصبته
الذین حرموا الصدقة من بعده و لذا قال الحسین نور الله و هو مذکور

فی جامع الاصول ایضاً قال اقول یفهم من قول زید ان المرأة تکون مع الرجل
العصر من الدهر الخ ان اطلاق اهل البیت علی الازواج لیس علی اصل وضع اللغة
وانما هو اطلاق مجازی ویمکن ان یکون مراده ان الذی یلیق ان یراد فی امثال
هذا الحدیث من اهل البیت اهله وعصبته الذین لا یزول نسبتهم عنه
اصلا دون الازواج وعلی التقدیرین فهو مؤید لمطلوبنا وجناب اخی المعظم
دام ظله احتمال اول را ترجیح داده حیث قال متبادر از اهل بیت شخص بحسب عرف
اقارب و ذریت او هستند نه ازواج والتبادر دلیل الحقیقة و جعله مؤیدا
بروایة ابن ارقم المذکور بعد آن فرموده که ظاهر کلام ابن ارقم اختصاص آنست
بماعدای ازواج عنقریب ناصبی بتصریح می کند بآنکه عبید و جواری هم از محل تحول اند
داخل نیستند فکذا الازواج علی ما یستفاد من کلام زید بن ارقم
اقول اطلاق اهل بیت هم محل داد دیگر معنی اضافی و ظاهر است که باعتبار لغت
اهل بمعنی صاحب و بیت بمعنی خانه است پس بنابرین هر که در خانه سکنی داشته باشد
از ازواج و اطفال و خدم و حشم همه مصداق معنی لغوی می توانند بود چنانکه و را اهل قریه
همه سکنه آنجا از که و مه داخل اند و هو خارج عما نحن فیه بالاتفاق و تعجب است
از نسفی که در تفسیر مدارک بآیه تطهیر استدلال نموده است باندراج ازواج در اهل بیت
حیث قال و فیه دلیل علی ان نسائه من اهل بیته و قال عنکم لانه یرید الرجال
والنساء تم انتهی زیرا که این استدلال فرع آنست که ازواج داخل اهل بیت باشند
پس باعتبار مثل سائر ثبت العرش ثم انقش اولاً اهل بیت بودن ازواج بمعنی مراد
در ما نحن فیه باید که باثبات رسانند بعد ازان انسلاک او در سلک آیه را بیان سازد

والا مصادره بر مطلوب اوّل لازم خواهد آمد وظاهر است که ازواج از اهل بيت بشهادت
زيد بن ارقم خارج اند فلا دلالة للآية على مزعومه و ديگر معنی عرفی ظاهر است که اعتباری
زايد دران ملحوظ است و لهذا ناصب خدم را از ان خارج نشمرده و زيد بن ارقم بخروج ازواج
از ان هم تصريح فرموده و هو من اهل اللسان فقوله حرى باذعان الا انه يحتاج
الى تخصيص انتهى قال السيد نور الله نور الله مرقده ان مناقشة الجمهور
انما نشأ من حملهم البيت في الآية والحديث على البيت المبني من الطين والخشب
المشتمل على الحجرات التي كان يسكنها النبي صلى الله عليه وآله مع اهل بيته و
ازواجه ولو اريد بالبيت ذلك لاحتمل ما فهموا لكن الظاهر ان المراد باهل البيت
على طبق قولهم اهل الله واهل القرآن واهل بيت النبوة ولا ريب ان هذا منوط
بحصول كمال الاهلية والاستعداد المتعقب للتنصيص والتعيين من الله
ورسوله على المتصف به كما وقع في الآية والحديث ولهذا احتاجت ام سلمه
الى السؤال عن اهليتها للدخول فيهم اقول و يؤيده ما رواه ابن حجر عن رواية
فيها من وثقه ابن معين وضعفه غيره ثم جعل القبائل بيوتا فجعلني في خيرهم
بيتا وذلك قول الله عز وجل انما يريد الله الآية ويساعده العرف
وما قال النفس المتطيب وكنت من اهل بيت مشهورين بهذه الصناعة وهذا الذي
افاده اخص مما قاله زيد كانه انما اراد بالاهل العشيرة كل من حرم الصدقة
عليه و لكن ليس كلهم صالحين لهذا المديح فما ذكره السيد هو المتعين و يؤيده
ان الازواج خوطبن بالوداع لما ظهر منهن من المنكرات الخ رابعا اخبار كثيره دلالت
بر عدم انسلاک ازواج درين سلک دارد مثل روايت ام سلمه قال ابن حجر وصح انه

صلی الله علیه وآله وسلم جعل علی هؤلاء کساء وقال اللهم هؤلاء اهل بیتی
وخاصتی ای خاصتی اذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا فقالت ام سلمة فانا معهم
قال انک علی خیر و مانند آن و آنچه ناصبی در جواب نوشته عنقریب معرض بیان می کنیم
خامسا آنکه استشهاد ناصبی بقوله تعالی خطابا بالسارة اتعجبین من امر الله
مقدوح است بانچه جناب اخوی دام ظله افاده فرموده که این آیه حجت ناصبی نمی تواند شد
چه خطاب در آیه مذکوره فقط بحضرت ساره نیست والا جمعیت ضمیر وجهی نداشت
و معلوم است که اطلاق اهل بر واحد نیز خالی از تسامح نیست بلکه احتمال دارد که خطاب
بحضرت ابراهیم و سائر اهل بیت آنحضرت بوده باشد نهایت اینکه حضرت ساره
نیز در آن داخل بوده باشند پس این شاهد مدعی ما است چه اول تعجبین بصیغه مؤنث واحده
وارد شده و بعد آن توجه خطاب بحضرت ابراهیم و سائر اهل بیت شده و تذکیر برای
تغلیب است چنانچه حضرت فاطمه نیز بهمین جهت داخل خطاب درین آیه تطهیر اند و کلام
خواجه نصر الله کابلی که ناصب سارق کلام اوست نیز بانچه گفتیم اشعاری دارد
حیث قال و تذکیر الضمیر یدل علی دخول غیرهن معهن و هو مثل قوله تعالی
اتعجبین من امر الله رحمة الله و برکاته علیکم اهل البیت فان المخاطبة مع سارة
ام اسحاق زوجة ابراهیم حین بشرها جبرئیل بالولد و قالت اءلد وانا
عجوز و هذا بعلی شیخا عجب است از ناصبی که فقط سرقه را آموخته است حال آنکه مطلب
مسترق عنه پی نبرده می خواهد که آیه را در حق ازواج تنها قرار دهد بآیه اتعجبین
من امر الله تمسک می جوید حالانکه خواجه این غلام خود تکذیب تفرد ازواج نموده
تمثیل اشتراک را بکریمه اتعجبین من امر الله داده و نیز دلالت دارد بر مطلوب ما

آنچه مولانا الطبرسی نقل فرموده که امیر المؤمنین علیه السلام بر جماعتی سلام کرد
آنها در جواب گفتند و علیک السلام و رحمة و برکاته و مغفرته و رضوانه
پس آنجناب فرمود لا تجاوزوا بنا عما قالت الملائکة لابینا ابراهیم
رحمة الله و برکاته علیکم اهل البیت باز در جای دیگر فرموده قول حق تعالی
خطاب بالساره است که ذکر کرده است بسبب جهالت خود نوشته و لا نسلم که خطاب
دران بساره فقط باشد بلکه آنحضرت ابراهیم و سائر اهل بیت آنجناب است آری ساره
نیز داخل خطاب اند بنابر تغلیب چنانچه حضرت فاطمه ع نیز در آیه تطهیر داخل اند و التذکیر
للتغلیب و مالمی گوئیم که مطلق دخول مؤنث در خطاب مذکر نمی شود و علاوه آنکه خود
سابقاً نوشته که اطلاق جمع بر واحد خلاف اصل است پس چرا اراده ساره بتنهائی
از اهل بیت و ضمیر جمع جائز داشته قل للذی یدعی بالجهل فلسفة حفظت
شیئاً و غابت عنک اشیاء **قال الناصب** و آنچه در ترمذی و دیگر صحاح مرویست
که آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم این چهار کس را نیز در کسائی گرفت و دعا فرمود که
اللهم هؤلاء اهل بیتی فاذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهیرا و ام سلمه گفت
مرا نیز شریک بکن فرمود انت علی خیر و انت علی مکانک دلیل صریح است
برانکه نزول آیه در حق ازواج بود و آنحضرت این چهار کس را بدعا خود درین جمله
داخل ساخت و اگر نزول آیه در حق آنها می بود حاجت بدعا چه بود و آنحضرت چرا
تحصیل حاصل میفرمود و لهذا ام سلمه را درین دعا شریک نفرمود که در حق او
این دعا تحصیل حاصل دانست **اقول** وارد می شود بر قول او **اولاً** آنکه این اجتهادیست
در مقابل نصوص صحیحه نزول آیه در حق خمسه آل عبا برچندین روایات منصوص است

چنانکہ از ابن حجر سابق ہم منقول ساختیم انہ اخرج احمد عن ابی سعید الخدری
انها نزلت فی خمسة النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وعلی وفاطمة والحسن
والحسین واخرجہ ابن جریر مرفوعا بلفظ انزلت هذه الآیة فی خمسة
فی وفی علی والحسن والحسین وفاطمة ولمسلم انہ صلی اللہ علیہ وآلہ
اولئک تحت کساء علیہ وقرأ هذه الآیة وبہ سبب تذکیر ضمیر وچنین سوای
اکثر مفسرین تصریح گفتہ اند انها نزلت فی علی وفاطمة والحسن والحسین
پس توجیہ عجیبہ ناصبی کہ این آیہ در شان ازواج نازل شدہ وآنحضرت این
چہار کس را بدعای خود درین وعدہ داخل ساخت اجتہادیست در مقابل نصوص
وقول اکثر کہ مطابق اجماع امامیہ است پس لایق اعتنا ومعتبر نباشد واین ولیتی را
کہ مستمسک خود ساختہ منافی نصوص سابقہ نیست کان دعائہ لا ینافی نزول
الآیة فیہم زیرا کہ غرض از این یا تاکید درخواست انجاز وعدہ است کما فی قولہ تعالی
ووعدک الحق یا محض اظہار انقطاع کہ مقصود از ان تشخیص آن اشخاص واظہار
تعیین شان بہ سائر ناس بود وآن خالی از خیر نزل فیہم وعدہ آیہ کہ سابق بر ان بودہ
بمعنی نیست مگر آنکہ درخواست مثل آن وعدہ مراد باشد درباره شان پس بدعای آنحضرت
چگونہ آیہ دیگر در شان ایشان نازل نشد ودعای آنحضرت مستجاب گردید وثانیا ابن حجر گفتہ است
وفی روایة فیہا متروک وثقہ ابن معین وضعفہ غیره ثم جعل القبائل بیوتا فجعلنی
فی خیرہم بیتا وذلک قولہ عز وجل انما یرید اللہ لیذهب الآیة واز این روایت
مطابق روایات سابقہ کہ اگر ضعفی ہم داشتہ باشد باعتضاد عمل اکثر وتائید باخبار آخر
منجبر است واضح می شود کہ مراد از بیت قبیلہ وخاندان نبوی است نہ ازواج کہ از بیت دیگر بودند

پس ازواج را داخل نساء شمرده و این روایات بحد اشتهار و اعتبار رسیده که ابن حجر اراده
جمع بین الروایات کرده نه اخراج آل عبا از مورد آیه کما صنعه الناصب زیرا که
ابن حجر جمع نموده میانه اخبار نزول آیه در شان ازواج و در شان خمسه آل عبا میگوید و الحاصل
ان اهل بیت السکنی داخلون فی الآیة لانهم المخاطبون بها و لما کان اهل بیت النسب
یخفی ارادتهم منها بین صلی الله علیه و آله بما فعله مع من مر ان المراد
باهل البیت ههنا من یعم اهل بیت سکناه کازواجه و اهل بیت نسبه
وهم جمیع بنی هاشم و المطلب و قد ورد عن الحسن من طرق بعضها سنده حسن
و انا من اهل بیت الذین اذهب الله عنهم الرجس و تطهرهم تطهیرا فبیت النسب
المراد فی الآیة لبیت السکنی پس قول بخروج آل عبا از مصداق آیه وافی هدایه
مبتنی بر نصب و عداوت باشد قال الاخ المعظم دام ظله دلیل صریح است آنکه کافی است
در جواب قول شاعر اذا لم یکن للمرء عین صحیحة فلا غرو ان یرتاب والصبح مسفر
بالجمله دعای آنجناب بسوی الهی از اله رجس بود نه برای دخول در اهل بیت و اگر بودن ام سلمه
تنحی دور شدن ۱۲ ام
از اهل بیت قطعی بود چرا استدعای داخل شدن خود میکرد آیا از اهل لسان
و عربیت و از مثل این عجمی جاهل نبود چرا آنحضرت تنحی عن اهل بیتی و کلمه حصر
در حق آل عبا می گفت بلکه می بایست که میفرمود و انت منهم قطعا پس ام سلمه
چه از روی تحصیل حاصل می نمود و بخیال کسی نرسد که اگر رجس از اول عمر زایل بود
حاجت دعای پیغمبر چه بود زیرا که این شبهات کاسده هادم بنای اسلام است
چه بنا برین معنی اهدنا الصراط المستقیم که همیشه در نماز تلاوت میفرمود
چه می بود و هکذا اللهم صل علی محمد طرفه تر آنکه در حدیث ابن حنبل که انفا

مسطور گشته فرموده است اللّهمّ الیک لا الی النار انا و اهل بیتی پس العیاذ باللّه
این موهم مستلزم استحقاق عقاب بوده باشد اقول و سیاتی تفصیله عند الکلام فی دلالة
ویؤیّد ما قلنا من فساد ما قاله النّاصب من نزول الآیة فی حقّ الازواج
خاصة و عدم نزولها فی شان الخمسة النجباء آنچه قال و اگر نزول این آیه
در حق آنها می بود حاجت بدعا چه بود ما قال بنفسه و محققین اهل سنت بر آنند
که هرچند این آیه در مخاطبه ازواج واقع است اما بحکم العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب
جمیع اهل بیت درین بشارت داخل اند و جناب پیغمبر که این دعا را در حق چهار کس فرمود
بنظر خصوص سبب بود انتهی اقول الحمد للّه که ازینجا واضح گردید که شاه صاحب قول خود را
باختصاص ازواج خود از درجه تحقیق خارج دانسته محققین اهل سنت نزد ناصب
قول او را نه پسندیده اند پس باری بفرمایند که بنا بر قول محققین الحال حاجت بدعا
چه باشد و تحصیل حاصل چرا لازم نیاید پس بمفاد و یخربون بیوتهم باید بهم
وایدی المؤمنین ضعف و وهن قول باختصاص آیه بازواج عند الفریقین واضح
ولایح گردید و الان تعطف عنان القلم الی ابطال القوم بالتشریک و تثبت
اختصاص الآیة بغیر الازواج مضافا الی ما سبق فاقول قال اخی المعظم
دام ظله آمدیم بر سر دفع خواجه و نظر ای او که در ما نحن فیه ازواج نیز داخل اند
و تذکیر بنا بر تغلیب است مدفوع است باینکه قطع نظر از انکه قول اشتراک ازواج با آل عبا
درین آیه مستحدث و مخترع متاخرین اهل سنت است چه قدمای مفسرین اهل سنت بآن
قائل نبوده اند و قول مستحدث از رازی و امثال اوست که عند العجز از جواب استدلال
شیعیان کما صرح به بعض اصحابنا مردود است اولا باینکه فساد معنی آیه برین تقدیر لازم می آید

وهن ضعف سست و سست شدن سست کردن امر

بعدم طهارتهن بالاجماع كما ستطلع عليه وثانيا مخالفت اخبار صحاح وغير صحاح
كتب سنيان لمی بينی كه احمد بن حنبل از ام سلمه روايت نموده ان النبی كان فی بيتها
فاتت فاطمة ببرمة فيها حريرة فقال ادعی لی زوجك وابنيك فجاء
علی والحسن والحسين فجلسوا ياكلون من تلك الحريرة فانزل الله هذه الآية
انما يريد الله الآية فاخذ رسول الله فضل الكساء فكساهم به فاخرج
يده فالوی بها الی السماء فقال اللهم هولاء اهل بيتی وخاصتی فاذهب
عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا فادخلت راسی فقلت انا معكم يا رسول الله
قال انك علی خير انك علی خير ونظاير ان كما سيلوح پس ظاهر شد كه آيه بر طريق
اعراض از ازواج التفات بسوی آل عبا وارد شده وتذكير ضمير بنابر تغليب
مع كثرة الازواج والخطاب اليهن اولا از حيز اعتبار ساقط است اقول اصل آنست
كه حمل تذكير علی التغليب خلاف ظاهر است كان ضمير كم موضوع لجماعة المذكرين ولا يصار
عن الظاهر الا لضرورة وتقدر بقدرها واز اينجاست كه اكثر اهل نحله ناصب
بتصريح ابن حجر ازواج را از ان خارج دانسته اند وجعلوه دليلا علی الاختصاص
بغيرهن اگرچه جناب سيده صلوات الله عليها را در مفاد آيه داخل ساخته اند
لمكان اتفاق النصوص ولازم نيست كه هرگاه باب مجاز مفتوح شود هرگونه مجاز را در
نظر راه دهند لان الاقرب الی الحقيقة متعين اذا لم تدع ضرورة الی الابعد
فاندفع ان المجاز علی القولين لازم والالتفات هنا غير مصطلح اهل البيان
كما لا يخفی علی من تدبر فی هذا الشان بعد ازين در ذيل روايات سنيان
كه دال اند بر اختصاص آن بخمسه آل عبا وارد ميفرمايد كه ثعلبی در تفسير خود از ابو سعيد خدری

از رسول خدا روایت نموده انه قال نزلت هذه الآیة فی خمسة فیّ وفی علیّ
وفی الحسن والحسین وفاطمة وهی انما یرید الله الخ و همچنین ابو الحسن احمد که از کبار
علمای مخالفین است در تفسیر وسیط بین المقبوض والبسیط روایت کرده و ایضاً احمد حنبل
در مسند خود بطرق متعدده روایت کرده از انجمله از شهر بن حوشب عن ام سلمه انّ
رسول الله قال لفاطمة ائتینی بزوجک وابنیک فجائت بهم فالقی علیهم
کساء فدکیاً ثم وضع یده علیهم وقال اللهم هؤلاء آل محمد فاجعل صلواتک
وبرکاتک علی محمد وآل محمد انک حمید مجید قالت ام سلمة فرفعت الکساء
لادخل معهم فجذبه من یدی وقال انک علی خیر و این حدیث صریح در آنکه آنحضرت
ام سلمه را که زوجه حبیبه آنحضرت بود داخل عبا نکرد و عبا را از دست ایشان کشید و در روایت
احمد بن حنبل چنین است که آنحضرت فرمود اللهم هؤلاء اهل بیتی و خاصتی فاذهب
عنهم الرجس وطهرهم تطهیراً ام سلمه عرض نمود وانا معکم یا رسول الله فرمود
انک علی خیر انک علی خیر و این نیز نص است بر مطلوب با آنکه استدعای ام سلمه داخل شدن
خود را و جواب آنحضرت انک علی خیر دون ان یقول انک من اهل البیت صریح است
در عدم دخول ایشان در اهل بیت اقول ویؤیده ما رواه الترمذی قال حدثنا
قتیبة محمد بن سلیمان بن الاصبهانی عن یحیی بن عبید عن عطا
بن ابی رباح عن عمر بن ابی سلمة ربیب النبی قال لما نزلت هذه الآیة
علی النبی انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت ویطهرکم تطهیراً فی
بیت ام سلمه فدعا فاطمة وحسناً وحسیناً فجللهم بکساء وعلی خلف ظهره
فجلله بکساء ثم قال اللهم هؤلاء اهل بیتی فاذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیراً

قالت ام سلمة وانا معهم يا نبي الله قال انت على مكانك وانت على خير اين خبر صريح است در افادهٔ مطلوب
لكن قال المحشي انت على مكانك يحتمل ان يكون معناه انت على خير وعلى مكانك من كونك
من اهل بيتي اقول وروى ابن الاثير في جامع الاصول عن ام سلمة انها قالت ان هذه الآية
نزلت في بيتها انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس الآية قالت وانا جالسة عند الباب فقلت يا رسول الله
الست من اهل البيت فقال انك على خير انت من ازواج رسول الله واما عن رزين فهو ظاهر في عدم
كونها من اهل البيت ولو كان كما زعم لكفاه في جوابها بلى ونعم ففي الفصول عنه
الى قوله انت على خير وعلى مكانك وانت من ازواج رسول الله على اختلاف
العبارات حسب اختلاف الروايات دلالة واضحة على عدم كونها عندهم ظاهر
ان معنى قوله في الرواية الاولى انت على مكانك انهم اهل بيتي فوق درجتهم
وانت على درجتك فدل على تباين الدرجات ثم قال لا حاجة لك في الدخول
تحت الكساء اقول بل الظاهر ان المراد انه ليس لك الدخول معهم بسبب اختلاف
الدرجات ثم قال كانه منعها عن ذلك لمكان علي اقول قد روي في هذا الخبر بعينه
انه كان علي خلف ظهره فلو اجلسها امامه لم يكن فيه مظنة لما توهمه على ان
ازواجه امهات المؤمنين فليس لما توهمه مساغ عند اهل اليقين قال ويحتمل
ان يكون المعنى انت على خير وان لم تكوني من اهل بيتي اقول هذا هو المتعين
فانه من سياق الكلام متبين ثم نقل عن فصل الخطاب انه نقل قول الرازي
بان الاولى ان يقال هم يعني اهل البيت اولاده وازواجه وعلي من اهل بيته
بسبب معاشرته بنت النبي وملازمته له وقد جاء اطلاق اهل البيت بحيث
يفهم اختصاصه بفاطمة وعلي والحسن والحسين ع اقول دخول اولاده في اهل البيت

ثابت بالنصوص وقول اکثر العامة وقول امام اهل السنة بالخصوص واما
ادراج ازواجه فمن التفسیر بالرأی الذی هو المنهی مفتقر الی اثباته بالنص المتفق علیه
واذ لیس فلیس واما تکلفه لادراج علی بما تکلفه فهو مستغنی عنه لان الاهل لا یختص
بالاولاد قال ابن الحجر ان المراد باهل البیت ههنا ما یعم اهل بیت سکناه واهل بیت
نسبه وهم جمیع بنی هاشم والمطلب وقد اتضح بتصریحه ان کل مناسب داخل
فی اهل البیت وحینئذ فدخول علی علیه السلام فی زمرة اهل البیت اوضح من غیر
کلفة ولکن التعمیم الذی صنعه ابن الحجر غیر مرضی عند اولی النظر فان المراد
اهل بیت النبوة فلا یندرج فیهم کل مناسب من اهل بیت سکناه لما قال زید
لا ایم الله ان المرأة تکون مع الرجل العصر من الدهر ثم یطلقها فیرجع الی ابیها
وقومها ولا کل مناسب بل هم المخصوصون المشار الیهم بقوله صلعم هؤلاء
اهل بیتی ومن یحذو حذوهم فی مدارج القرب والزلفی والاختصاص
بالدرجة العلیا من العترة الطاهرة ویفصح عن ذلک قوله تعالی خطابا لنوح
فی ابنه انه لیس من اهلک انه عمل غیر صالح روی عن عکرمة انه قال کان
ابنه ولکنه کان مخالفا له فی العمل والنیة فمن ثم قیل انه لیس من اهلک
فکذلک المراد باهل البیت من تلا رتبته بتبشره دون الازواج او المتباعدین
من عشیرته بالاضافة الی طریقته وسیرته ویدل علیه قوله صلعم هؤلاء
اهل بیتی خاصة ونیز قول آنحضرت هؤلاء اهل بیتی مفید حصر است قال بعض
شراح المنهاج ان ظاهر الایة وان تناول الازواج لکن لف الکساء علیهم وقوله
هؤلاء اهل بیتی قرینة صارفة عن ظاهرها مخصصة بالعترة

لان هذا

لان هذا القول على وذان قولك انا كفيت مهمك یعنی و حکایت من یعتقد انك و زید
کفیتما مهمه و سماه السکاکی قصر افراد و قال یجب فیه ان یکون المخاطب عالما حاکما بثبوتنا
بصواب و خطاء آه و انت تطلب تحقیق صوابه و نفی خطائه اقول هکذا نقله
اخی المعظم دام ظله عن بعض شراح المنهاج و لی فی کلام الشارح کلام اما اولا
پس آنکه بدین جهت که ظاهر آیه را در حق ازواج قرار داده و هو ممنوع فان ظاهره کما هو قضیة
تذکیر الضمیر خلافه و اما ثانیا پس از ین جهت که قصر موید بدین مقام از سیاق کلام مستفاد
و قصر افرادی نیست لان المخاطب ههنا هو الله و ساحة کبریائه منزهة عن شوب الخطاء
بلکه عرض علم خود است بر خلاف علم و اظهار حال بر سامعان این مقال و من بخدوخدوهم
ممن اتی بعدهم من الرجال و فیهم من زعم علی خلاف الواقع انهم غیر هؤلاء
و هو اهل النصب فیکون بالنسبة الیهم قصر قلب و فیهم من یزعم مشارکة
غیرهم لهم فی ذلك فبالنسبة الیهم قصر افراد و الله الهادی الی سبیل الرشاد
قال اخی المعظم دام ظله و بهمین تقریب روایت ثعلبی باسناد خود از واثلة بن الاسقع
دلالت میکند و در آخرش این است اللهم هؤلاء اهل بیتی و در روایت دیگر از احمد
بن حنبل ابن فقره وارد شده قالت ام سلمة فقال و هی تحتی عن اهل بیتی قالت فقمت و تنحیت فی البیت
قریبا فدخل علیّ و فاطمة و الحسن و الحسین و هما صبیان صغیران فاخذ الصبیین فوضعهما
فی حجره فقبلهما و اعتنق علیا باحدی یدیه و فاطمة بالید الاخری و قبلهما
و اغدف علیهم خمیصة سوداء ثم قال اللهم الیك لا الی النار انا و اهل بیتی
قالت قلت و انا یا رسول الله قال و انت علی خیر و در روایت دیگر از ام سلمة وارد است
فاجتذب من تحتی کساء خیبریا و فی روایة اخری انك علی خیر و اولئك اهل بیتی

هؤلاء وهو اصح و ایضاً ثعلبی از عبد الله بن جعفر طیار حدیثی نقل کرده
که در آخرش چنین است ثم قال اللهم ان لکل نبی اهلاً و هؤلاء اهل بیتی فانزل الله
انما یرید الله الآیة فقالت زینب یا رسول الله الا ادخل معکم فقال مکانک
انک علی خیر و درین روایت نیز آنجناب زینب را از داخل شدن منع فرمود و نیز
ثعلبی از مجمع روایت کرده که گفت با مادرم رفتم نزد عایشه مادرم سبب خروج او را
بجنگ جمل پرسید گفت انه کان قدراً من الله بدرستی که دیدم علی و فاطمه و حسن
و حسین را که حضرت رسول خدا ایشان را در زیر جامه جمع کرد و گفت خداوندا ایشان
اهل بیت و مخصوصان من اند فاذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهیراً پس من گفتم که داخل شوم
فرمود دور شو و ایضاً بنا بر بعض روایات سنیان تا شش ماه هر روز آنحضرت بخانه حضرت
فاطمه رفته تلاوت آیه تطهیر میفرمود و گاهی یک روز هم بخانه حمیرا رفته تلاوت آن نفرمود
بلکه چون خواست که داخل عبا شود آنحضرت منع فرمودند اقول و ایضاً نظر باید کرد که هر گاه
ام سلمه و زینب خواستند این امر کردند بخطاب انک علی خیر مشرف شدند و عایشه هر گاه
درخواست چنین امری کرد بخطاب تنحی مخاطب گردید و انک علی خیر درباره او ارشاد نگردید
فاعتبروا یا اولی الابصار قال الخوارزمی و از همین جاست که اختصاص آیت
به آل عبا شده و لله در من قال علی الله فی کل الامور توکلی و بالخمس
اصحاب العباء توسلی محمد المبعوث حقاً و بنته و سبطیه ثم المقتدی المرتضی علی
و ایضاً در حدیث مناشده که خوارزمی و غیر او از علمای اهل خلاف روایت کرده اند
وارد است که حضرت امیر علیه السلام فرمود انشدکم بالله هل فیکم احد نزل فیه
آیة التطهیر حیث قال انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیراً

غيري قالوا اللهم لا حياء بم آنكه اگر ازواج مراد از آيه باشد معنى صحيح نبوده باشد زيرا كه مراد از رجس نجاست ظاهرى بالاتفاق نيست پس مراد يا صدقه باشد يا رجس ذنب و عصيان على ما فسره به اول نيز در حق ازواج است نمى آيد لعدم حرمة الصدقة عليهن كما يشعر اليه خبر زيد بن ارقم و ايضاً اراده صدقه از رجس خلاف ظاهر اخبار مرويه است كه دلالت بر اختصاص اهل بيت بخمسة العباد دارد و حرمت صدقه مخصوص آنها نيست فقط فتعين المعنى الثالث لا محالة اكثر مفسرين رجس را بمعنى ذنب تفسير كرده اند **اقول** وسياتى بيانها **قال الناصب** و نيز قرائن خصوصيت بازواج از سابق ولاحق كلام مرباقته ترسيد مبادا اخاص بازواج باشد و لهذا در روايت صحيحه بيهقى مثل اين معامله با حضرت عباس و پسران او نيز ثابت است و مدعا آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم همين بود كه جميع اقارب خود را در لفظ اهل البيت كه در خطاب الهى وارد شده داخل سازند مانند آنكه پادشاه كريم يكى از مصاحبان خود را بفرمايد كه اهل خانه خود را حاضر كن تا خلعت دهيم و نوازش فرمائيم اين مصاحب عالى همت همه متوسلان خود را گويد كه اينها اهل خانه من اند تا خلعت و نوازش پادشاهى همه را نصيب باشد اخرج البيهقى عن ابى اسيد الساعدى قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله للعباس بن عبد المطلب يا ابا الفضل لا ترم منزلك انت و بنوك غداً حتى آتيكم فان لى بكم حاجة فانتظروه حتى جاء بعد ما اضحى فدخل عليهم و قال السلام عليكم فقالوا و عليك السلام و رحمة الله و بركاته قال كيف اصبحتم قالوا اصبحنا بخير نحمد الله فقال لهم تقاربوا فزحف بعضهم الى بعض حتى اذا امكنوه اشتمل عليهم بملائه ثم قال يا رب هذا عمى و صنو ابى و هؤلاء اهل بيتى استرهم من النار كسترى اياهم بملائتى هذه

قال فامنت اسکفة الباب وحوائط البیت قالت آمین آمین آمین و ابن ماجه نیز این حدیث را
مختصر روایت کرده و محدثین دیگر نیز این قصه را بطرق متعدده در اعلام النبوة روایت
کرده اند **اقول** قوله و نیز قرائن خصوصیت بازواج از سابق و لاحق
کلام دریافته تر سید سبا و اختصاص بازواج باشد **اقول** این تاویل علیل و تعلیل کلیل
که از دل خود تراشیده لایق اصغاء نیست اما اولا پس ازین جهت که نزول آیات در مواقع
متعدده بود و این خوف و بیم در دل رسول کریم هرگز لایق خطور نبود بلکه او از اول امر مراد
الهی را دانسته و از ازواج لایق این خطاب ساختن تطهیر نپنداشته هر یک از ازواج را از اندراج
در این قبول خود تنحی بیک کنار کشیده جدا ساخته پس آنچه گفته محض وسوسه شیطانی است
که بخاطر این ناصب راه یافته و تایید این خیال باطل بروایت بیهقی و امثال او از اهل خلاف
که بهره از صدق و انصاف نداشتند شیعیان کی قبول خواهند داشت که در الزام بر شیعیان این حجت
توان آورد نیست چنین روایات در نزد ایشان مگر از اخبار موضوعه که پیشوایان
اهل نفاق بنابر ستر فضائل آل عبا بخوش آیند خلفای عباسیه آنرا در مقابل فضیلتی
که خداوند عالم برای خمسه آل عبا کرامت فرموده بود وضع و اختلاق نموده اند تا فخر بیتی
برای حضرات باقی نماند یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو
کره الکافرون هرگز رسول خدا جمیع اقارب را لایق این مرتبه نمیدانست و بنص تبت یدا
ابی لهب کفر عم دیگرش را اظهار فرموده و غیر مستحقین را که لیاقت اصطفا نداشتند و یا از اهل جحد
و عصاة بودند مصداق این آیه نساخته خدا نخواسته خدا و رسول او چنین معنی را
هرگز مراد نگرفته اند بلکه مطمح نظر آنحضرت تقوی و پرهیزکاری بوده نه مطلق قرابت کما عرفته
سابقا فی ذیل آیة المباهلة قال اخی المعظم دام ظله قوله مانند آن آنکه جمیع مسلمانان را

قال مولانا العالم الکاشی ان وشرح الخطاب اختصاص صلح الخطاب الاتی فیما قبل هذه الآیة فیما قبلها وما بعدها بهن لا یصلح بحیث فیها علی ان الاحادیث ... ان نقل ... دخل ما قبلها وما بعدها ... واحدة ... انما یصلح ... کذلک عند الجمع والتالیف وامثال ذلک فی القرآن کثیر منه ... طاب ثراه

داخل اهل بیت فرموده بودند پس خلفای شما از متوسلان حضور نبودند بلکه از مردودان
درگاه آنحضرت و آل ایشان نیز داخل اهل بیت معدود نمی‌شوند اللهم الا ان یقال انهم داخلون
تحت الازواج و فی حکمهن و دستور پادشاهان و امیران چنین است که نوازش و پرورش متوسلان
و خادمان خود اگر نمک بحرامان نباشند مرعی میدارند لیکن نه برابر عزیزان و خویشان
الا کور نمکانی که پیش آقای خود آقازادگان و خویشان آقای خود را محروم ساخته
خود بجای آقا نشینند و منصب او را بگیرند پس مورد عتاب و غضب می‌باشند نه مورد عنایت
و رعایت و آنچه از بیهقی نقل کرده فهو شیء باد ابن آجی بذنبه و بر تقدیر تسلیم صحت
روایت تاب مقاومت معارضه اخبار متواتر ندارد علاوه آنکه تعجب است که چنین معامله
با ابوبکر و عمر نفرموده‌اند با آنکه ایشان احق و مدعی قرابت بودند و ایضاً قول آنحضرت
هذا عمی و هؤلاء اهل بیتی صحیح است و آنکه مراد از اهل بیت درین مقام ذریت
آنحضرت اند که اولاد و قائم مقام آنها باشند نه مثل اعمام و لهذا حضرت عباس را
داخل اهل بیت نکرده بنا بر قول تو جمعی از متوسلان و از اقربای آنحضرت بودند می‌بایست
که داخل آنها باشند پس احتجاج باین حدیث نیز باطل گردید و نیز بنا بر صحت
این خبر که اعتراف بآن کرده کدام قصور از عباس شده که از زمره عشره مبشره باوجود
دعای پیغمبر خدا بشارت درباره ایشان ایشان را خارج کرده مگر این که قابل استجابت دعای آنجناب
نبوده باشد و نیز بنا بر حدیث صحیح مسلم که عمر اعتراف کرده بآنکه عباس و حضرت امیر علیه السلام
او را کاذب و خائن و غادر میدانستند چرا قول ایشان در حق نبوده باشد قال الناصب و آنچه ملا عبد الله
گفته که مراد از بیت بیت النبوت است و اهل بیت لغةً شکی نیست که شامل ازواج بلکه خادمان و اماء
ازواج که سکنی در بیت داشته باشند نیز هست اما معنی لغوی باین وسعت باتفاق مراد نیست

پس مراد از این ها خمسهٔ آل عبا باشند که حدیث کسا تخصیص ایشان کرده منتهی کلام نیز از قبیل
سخنان گذشته است زیرا که اگر معنی لغوی باین وسعت مراد باشد محذوری که لازم می آید
همان عموم عصمت است که نزد شیعه از این آیه ثابت می شود و چون اهل سنت در فهم عصمت از این آیه
با شیعه اتفاق ندارند و معتقد عصمت در حق خمسهٔ آل عبا و ازواج مطهرات نیز نیستند پس
در نفی عموم چرا اتفاق خواهند کرد که رحمت واسعهٔ الٰهی را تنگ کرده است **اقول** مراد
ملا عبد الله ظاهرا استدلال است باجماع مرکب باین عنوان که اهل سنت یا ازواج تنها از این آیه مراد
میگیرند یا با قرابت نسبیه و شیعیان خمسهٔ آل عبا را پس اگر معنی لغوی مراد گرفته شود خلاف اجماع است که خادمان
بیت هم در ان داخل می شوند و اگر از معنی لغوی دست بردارند پس رجوع بمعنی اهل بیت نبوت که اختصاص بصاحب
وقت و مجد و نفی بحضرت رب العزت دارد لازم خواهد بود زیرا که هرگاه معنی لغوی باطل شد تخصیص بعض دون
بعض و استثنای اولیست مخصص تحکم محض و باطل خواهد بود بخلاف تخصیص بر نحوی که ما ذکر کردیم لانه مستند
الی النصوص الخاصة بالخصوص پس بنای کلام بر آنچه ناصب فهمیده نخواهد بود و کیف اگر بنای کلام
بر آن می بود پس خروج ازواج از مصداق آیهٔ اولی الامر حاصل می شد بدون حاجت بنفی تعمیم
ولکن سلمنا پس هرگاه با دلالت آیه بر عصمت ثابت کردیم سنیان اگر کورانه بنفی آن پردازند
بما ضرری نخواهد داشت و این جسارت عجیب از ناصبی سر زده که مطلق عصمت را از خمسهٔ آل عبا
که پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله نیز در ایشان داخل است نفی نموده پس عصمت قبل النبوة
و بعد النبوة همه باطل گردید و پیر ناصبی پیشتر می گفت که اهل سنت انکار از مطلق
عصمت ندارند در پیری شده این کار از تو آید و مردان چنین کنند تعجب است که رحمت الٰهی که وسیع است
پس چرا از خدمه آن را نفی می کنند این رحمت خاصه است که بهر کس نصیب نمی شود رحمت الٰهی در دنیا
برای مومن و کافر وسیع و رحمت آخرت مختص باهل ایمان پس هر رحمتی را وسیع ساختن کار این ناصبی شد

که برای خود هم ازان بهره قرار دهد لیکن چنانکه شیطان در روز قیامت در وسعت رحمت الهی آرزو خواهد
و گنهگاران مومنین را بخشید و رستگار یافته گردن خود را بامید رحمت وسیع دراز خواهد کرد
لکن لا خلاق لهم و لا تباعه الخارجین عن الایمان فی الآخرة همچنین ناصبی که تابع وساوس
شیطانی است اگر گردن خود را برای درک رحمت دراز خواهد کرد غیر از حرمان بهره نخواهد یافت
و نیز اگر رحمت الهی درینجا وسیع باشد که هر کس شامل تواند شد از آیه مدح محمد و جبن اصلا
مستفاد نخواهد شد پس اگر ازواج هم مراد باشند با چه ضرر خواهد رسید هرگاه استفاده
مدح و ثنا ازین آیه نکردند اگر عصمت اهل بیت نبوة ثابت نخواهد شد مدح ازواج و مطهرات
گفتن آنها باطل خواهد شد و بوجه آخر می گوئیم قال اخی المعظم دام ظله قوله زیرا که الخ
او دخول خدمه و جواری در آیه تطهیر خلاف اجماع است و محذور لزوم عصمت آنها فقط نیست
بلکه محذور دخول خادمه و جواری در ازواج باب جنس است بهر معنی که باشد و کاش معنی آیه را بیان می کرد
تا مستفید می شدیم که بکدام معنی تطهیر در خدمه متحقق است و اگر اخراج آنها رحمت واسعه را
تنگ کردن باشد پس بنا بر اخبار مذکوره که آنحضرت ازواج را خصوصا عایشه را خارج فرمودند
رحمت الهی را تنگ کرده باشند و لا یقول به مسلم پس معلوم شد که آنها قابل رحمت واسعه نبودند
بالجمله دامن رحمت الهی و وسعت آن کسانی که در دامن عبا نمی توانستند گنجید آن کسانی که گنجایش
در آن نداشتند پس از رحمت الهی محروم اند مرحوم قال الناصب و نیز اراده معنی لغوی
باین وسعت اگر مراد نباشد ازان جهت نخواهد بود که قراین داله از آیات سابقه و لاحقه
تعیین مراد می کنند و نیز عقل هم تخصیص می نماید این لفظ را و در عرف یکسانی که در خانه
سکونت دارند بقصد انتقال و تحول و تبدل آنها عادة جاری نباشد مثل
ازواج و اولاد نه خدمتگاران و کنیزگان و غلامان که عرضه تبدل و تحول اند به انتقال

از ملکی بملکی با عتاق و هبه بیع و اجاره و تخصیص بکسا وقتی دلالت بر تخصیص این چند کس باهل بیت بودن میکرد که فائده دیگر درین تخصیص ظاهر نمی شد در اینجا فائده آن رفع مظنه نبودن این اشخاص از اهل بیت نظر باین که مخاطب ازواج اند فقط **اقول** از ما سبق واضح شد که انچه را قرینه پنداشته قرینه واقعی نیست و تعیین انچه تعیین آن خواسته است از غلط فهمی اوست و محققین بر خلاف آن گفته اند و نصوص مبطل آنست و قطع نظر از این هم می گوییم نمیدانیم که هرگاه بر تقدیر قراین سابقه و لاحقه بر تعیین مراد اقتراح ناصب دلالت کند رحمت واسعه چگونه مبدل به تنگی رحمت نخواهد شد اگر میگویند که تنگی رحمت نشده پس مکابره محض و بطلانش مثل آفتاب روشن خواهد بود علاوه آنکه هرگاه برین تقدیر تنگی رحمت نشود بر قول ما چرا مسلم خواهد بود و اگر بگویند که تنگی رحمت حسب اراده الهی عیب ندارد همین جواب باز از **قول** اولش خواهد بود **قوله** و نیز عقل هم تخصیص می نماید جوابش این است که بلی عقل سلیم تخصیص می نماید بما خصصت به النصوص لا بما خصصت به النفوس والمستند ما ذکرناه سابقا فی مفتتح الکلام و مر تا ثلثین مرارا **قوله** خدمتگاران و کنیزان و غلامان که عرضه تبدل اند
اقول ازواج هم از این قبیل اند فانهن فی معرض الطلاق کما نهی عنه زید بن ارقم و هرگاه عرضه طلاق و افتراق باشند مثل خدمتگاران و کنیزان خواهند بود و هرگاه اینها داخل اهل بیت نباشند انها نیز همچنین باشند لقولنا لا لقوله **قال الناصب** و عجب آنست که باتفاق اهل اسلام چه شیعه و چه اهل سنت و تعظیم ازواج آنحضرت صلی الله علیه و آله لفظ مطهرات می گویند چنانچه در کلام قاضی نور الله شوشتری و ملا عبدالله مشهدی و دیگر علمای ایشان هزار جا دیده شده این لقب ظاهر است که از آیه تطهیر ماخوذ است

دلفظ

و لفظ ازواج مطهرات بیشک و بی دغدغه بزبان منصفان ایشان جاری می‌شود و اگر کسی گوید
که آیهٔ تطهیر مشعر به تطهیر ازواج است رگ گردن برداشته به بحث و جدل می‌ریزد العیاذ بالله
اقول قال اخی المعظم دام ظله اطلاق شیعیان لفظ مطهره را بر مثل عایشه و حفصه ممنوع نیست
مگر بر سبیل تعریض و بر غیر آنها از ازواج ایشان شمول آنها در آیه نیست چه طهارت
اعم است از عصمت و مراد از آن در آیه مزبوره عصمت است و دون الاطلاق المزبور اشتراک
بحسب لفظ غیر مفید و این قول آن می‌ماند که کسی بگوید که مراد ازین آیه ازواج مؤمنین اند
در بهشت قال الله تعالی لهم فیها ازواج مطهرة پس این آیه دلیل بر عصمت باشد و ایضاً
معارض است با اطلاق معصومین و ائمه اطهار بر آل عبا که قرینه داله بر اختصاص آن
بذریت طاهره است چنانچه در بعض از اوقات چنین الفاظ بر زبان سنیان نیز جاری می‌شود
اقول ثانیاً عجب است از ناصبی که صد هزار جا که در نصوص کلام مفسران اهل اسلام
چه شیعه و چه سنی تصریح نزول آیه کریمه در شان آل عبا موجود است با آن همه بیک دو روایت
موضوعه که بعض نواصب مفسرین از راه نصب و عناد با اهل بیت امجاد آن را ذکر نموده اند ناصبی
قدح را اجماع مفسران بر نزول آیه در شان آل عبا از غایت عصبیت نموده در ایجاد دعوی
اتفاق اهل اسلام بر اطلاق مطهرات بر ازواج با وصف آنکه کلام اکثر و اکثر جاها
خالی است از آن نموده دلیل بر نزول آیه در شان ازواج با تصریح کافه شیعیان بعدم نزول آن
در شان ازواج میگرداند حال آنکه اگر استعمال لفظ در بعض مقامات نه بر سبیل مماشاة ثابت شود
بقرینه تصریح مزبور محمول بر مجاز و توسع خواهد بود لاتفاقهم علی عدم عصمتهن و عدم
کونهن موارد لآیة التطهیر پس نه بطریق استعمال مجازی بلکه تعریضی مصداق
قول اصولیین الاستعمال اعم من الحقیقة است رگ گردن برداشته مایهٔ افتخار نشیند

واحتجاج بر نزول آیه در حق ازواج نمودن تیشه بر پای خود زدنست که خود بلفظ ائمه اطهار را
در ما سبق در شان ائمه معصومین استعمال نموده و درینجا از انکار نزول آیه در مفتتح کلام
برگشته داد عصبیت داده است **قوله** و این لقب ظاهر است که از آیه ماخوذ است **اقول**
ظاهر است که از آیه ماخوذ نیست و الا اتفاق نمی کردند شیعیان بر عدم نزول آیه در حق
ازواج پس با وجود تصریحات کافه علمای شیعه تهمت بستن قول به نزول این آیه در حق
ازواج از غایت اعوجاج است و از قبیل تاویل القول بما لا یرضی به قائله **قوله** و اگر کسی گوید
که آیه تطهیر مشعر بتطهیر ازواج است رگ گردن بر داشته ببحث و جدال می آویزند **اقول**
شناعت این فعل غریب بر منصف لبیب پوشیده نیست خود ظاهر است که این عادت
اهل سنت است چیزی که نص قرآن مفسر بمنصوص سید انس و جان که اجماع اتفق علیه الفریقان است
دلالت بر آن می کند و سنیان هم در کتب صحاح خود آنرا روایت می کنند هر گاه نواصب لئام
از آن احتجاج می نمائیم رگ گردن بر داشته و خوف خدا و رسول از دل بر انداخته به بحث و جدال
می آویزند و شیعیان که از جهت تمسک بثقلین یعنی امر خدا و عترت رسول خدا بنصوص متفق علیها
خود را می آویزند و بمفاد و جادلهم بالتی هی احسن از قول خدا و رسول خدا حجت می آورند
و سنیان بمکابره و جدال بانکار فضائل منصوصه می کوشند **قال الناصب** دوم آنکه
دلالت این آیه بر عصمت مبتنی بر چند بحث است یکی آنکه کلمه لیذهب عنکم الرجس در ترکیب
نحوی چه محل دارد مفعول له برای یرید است یا مفعول به دیگر آنکه معنی اهل بیت چه چیز باشد
و از رجس چه اراده نموده اند درین هر سه مقام گفت گو بسیار است که در تفاسیر مبسوطه باید دید
و بعد اللتیا و التی اگر لیذهب مفعول به آید و اهل بیت نیز منحصر در همین چهار کس و مراد
از رجس مطلق گناه باز هم دلالت آیه بر عصمت مسلم نیست بلکه بر عدم عصمت دلالت دارد

اعوجاج بمعنی کج شدن ۱۲ منه

زیراکه چیزی که پاک باشد او را نمی توان گفت که خدا خواهم که پاک کنیم غایت ما فی الباب محفوظ بودن این اشخاص چند بعد از تعلق این اراده از رجس و گناه ثابت می شود لکن آنهم بر اصول اهل سنت نه بر اصول شیعه زیراکه وقوع مراد الهی لازم اراده او نیست نیز در ایشان بسا چیزها که حق تعالی اراده می فرماید و شیطان و بنی آدم واقع شدن نمی دهند چنانچه در الهیات گذشت بالجمله اگر افاده معنی عصمت منظور می بود می فرمود ان الله اذهب عنکم الرجس اهل البیت و طهرکم تطهیرا و این بر ظاهر است که اغبیا هم این را می فهمند چه جای اذکیا **اقول** ناصب معاند در بیان وجه استدلال کما لحقیقة الحال را اجمال نموده حواله بر کتب دیگر نموده و ما اولا بعض وجوه استدلال از کتب خود مذکور می سازیم و بعضی از مخالفین بعد ازان سد مدخل شکوک و اوهام بر وجهی که مقبول طباع اولی الاحلام باشد می پردازیم **فاقول** و الله الملهم المعظم و الحی المکرم در تحریر استدلال بابن آیه فرموده اند که بنابر روایات مستفیضه بلکه متواتره بالمعنی که در کتب فریقین مذکور گردیده و هم بنابر اقوال جمهور مفسرین اهل سنت آیه مزبوره در شان حضرت امیر و جناب فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام نازل شده و مراد از اراده ازاله رجس اراده ایست که علت تامه وقوع مراد باشد و عند وجود العلت یجب وجود المعلول زیراکه مطلق اراده که مستتبع وقوع مراد نباشد در حق سایر مکلفین متحقق نیست پس اختصاص باهل بیت و انحصار که مقتضای لفظ انما است لغو باشد و نیز آیه در مدح اهل بیت وارد شده اتفاقا و اراده غیر مستتبع فعل مستلزم مدح نیست کما لا یخفی و نیز بنابر بعض اخبار نزول آیه بعد دعای پیغمبر خدا باذهاب رجس از اهل بیت نه اراده آن فقط پس لا محاله متضمن اجابت دعای آنجناب باشد و متعین وقوع ازالة الرجس و مراد از رجس معنی نیست کما فسر به الرازی و غیره من علمائهم

ونیز اراده معنی دیگر از جنس صحیح نمی تواند شد کما استطلع علیه پس اهلبیت معصوم
وافضل باشند وغیر المعصوم وکذا المفضول لا یستحق الامامة فتعین ان کل امام
معصوم لا ان کل معصوم امام لان الموجبة الکلیة لا تنعکس کنفسها ایضا
حضرت امیر علیه السلام ادعای امامت برای خود کرده چنانچه بتواتر منقول گشته واز اخبار
سقیفه وغیر آن از کتب سنیان ظاهر می شود وباقی اهل بیت تصدیق آنجناب کرده اند فتعین
کونه اماما لان المعصومین مبرؤن عن الخطا **اقول** مراد از علیت تامه معنی حقیقی آن نیست
بلکه استتباع[له] است زیرا که اراده را علت تامه اذهاب علی الحقیقه نمی توان گفت چه
این معنی منجر بالجاء شود والطاف ربانیه که موجب عصمت است آنهمه سبب الجاء نمی تواند بود
وازاینجاست که محققین مجوز یقین در حد لطف نوشته اند ولا یبلغ حد الالجاء کما عرفت
سابقا من کلام المحقق الطوسی وبعض افاضل اهل السنة نقلا عن شیخ الماتریدیه فی کتاب
عصمة الانبیاء پس مراد از علیت تامه استتباع وعدم انفکاک[له] است تعبیرا عن اللازم
باسم الملزوم فالمراد بالاذهاب جعل لطف یحصل عنده ذهاب الرجس من النفوس
المقدسة للاطیاب وهذا نظیر معنی الهدایة والاضلال الذین نسبهما الله
واضافهما الی نفسه العلیا فی قوله یضل من یشاء ویهدی من یشاء مع قوله
من شاء فلیؤمن ومن شاء فلیکفر وازاینجاست که مولانا الطبرسی در مجمع البیان بعد بیان
حصر مستفاد از کلمه انما فرموده فاذا تقرر ذلک فلا یخلو الارادة فی الآیة
ان تکون هی الارادة المحضة او الارادة التی یتبعها التطهیر واذهاب الرجس
ولا یجوز الوجه الاول لان الله تعالی قد اراد من کل مکلف هذه الارادة المطلقة
فلا اختصاص لها باهل البیت دون سائر الخلق ولان هذا القول یقتضی المدح

[له] استتباع: دیگری را در پی خود در آوردن ۱۲ منه

[له] انفکاک: از یکدیگر جدا شدن ۱۲ منه

والتعظیم

والتعليق بهم بغير شك وشبهة ولا صلاح في الارادة المجردة فثبت الوجه الثاني
وفي ثبوته ثبوت عصمة المعنيين بالآية من جميع القبائح وقد علمنا ان من عدا
من ذكرناه من اهل البيت غير مقطوع على عصمته فثبت ان الآية مختصة
بهم لبطلان تعلقها بغيرهم ونيز مولانا اردبيلى در اتمام تقريب و دفع اوهام عوام قريب باين
تغيير او فرموده كه الف و لام در كلمهٔ رجس يا الف و لام جنس است يا استغراق و بهر تقدير
افادهٔ عصمت مى كند هرگاه حقيقت جنس و ماهيت آن يا تمام افراد آن در مادهٔ اهل البيت
منتفى باشد البته اين معنى مستلزم ثبوت عصمت خواهد بود زيرا كه معنى عصمت همين است
كه هيچ فردى از افراد مسمى برجس يعنى هر چه را رجس گويند در ايشان صادق نباشد
و مراد حق تعالى منحصر بودن دفع ماهيت رجس است در اين از اين چند كس مطلقا تا وارد شود
عدم ارادهٔ اذهاب جنس از ديگر انبيا كما زعم الرازى و قال البيضاوى انما يريد الله
ليذهب عنكم الرجس الذنب المدنس لعرضكم وهو تعليل لامرهن ونهيهن
على الاستيناف لذلك عمم الحكم اهل البيت نصب على النداء او المدح
ويطهركم من المعاصي تطهيرا واستعارة الرجس للمعصية والترشيح بالتطهير للتنفير
عنها وتخصيص الشيعة اهل البيت بفاطمة وعلي وابنيهما رضي الله عنهم لما
روي انه عليه السلام خرج ذات غدوة وعليه مرط مرحل من شعر اسود
فجلس فاتت فاطمة فادخلها فيه ثم جاء علي فادخله فيه ثم جاء الحسن والحسين ع
فادخلهما فيه ثم قال انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت والاحتجاج
بذلك على عصمتهم وكون اجماعهم حجة ضعيف لان التخصيص بهم لا يناسب
ما قبل الآية وما بعدها **اقول** ما ذكره في التفسير مطابق لما ذكره الشيعة

من التقرير لاثبات عصمتهم فان اذهاب الرجس بمعنى الذنب المدنس هي العصمة فقوله
الاحتجاج بذلك على عصمتهم ضعيف لانه بنفسه فسر الآية تفسيرا يلزمه العصمة
وان انكره باللسان وكذا انكاره لكون اجماعهم حجة لان العصمة تقتضي حجية
قول الواحد منهم بالانفراد فبالاولى ان يكون اجماعهم حجة وكذا قوله لان التخصيص
بهم لا يناسب ما قبل الآية وما بعدها لانه اجتهاد في مقابلة النصوص ولان تذكير الضمير
لا يناسب حصر في الآية اي الازواج ولو مع غيرهن والترتيب ترتيب التلاوة وليس بحجة
في فهم المعاني وانما هو تعبد محض كما صرحوا به وانما المعتبر في فهم المعاني ترتيب النزول
في وقت واحد وقد مضى سيما ما يبطل قول هذا المفسر بنحو اخر وقال بعض الافاضل منا
في تفسيره بعد ذكر شطر وافر من النصوص الواردة في المقام وجه الاستدلال ان ارادة
اذهاب الرجس المفسر عند الجمهور بالمعصية اما ان تكون هي الارادة المحضة او الارادة
التي يتبعها تحقق المراد وحصوله لا سبيل الى الاول لانه تعالى قد اراد تلك الارادة
من كل مكلف فلا وجه لاختصاصها باهل البيت والاختصاص يقتضيه سوق الكلام
والخطاب باهل البيت فتعين الثاني ولا شك ان العصمة ليست الا الطهارة عن جميع المعاصي
والخطايا وقد ظهر لك مما قررنا ان الآية تدل ايضا على تخصيص اهل البيت بعلي
وفاطمة وابنيهما لان احدا من الامة لم يدع عصمة غيرهم ويؤيده حديث
رواه مسلم في صحيحه واحمد بن حنبل في مسنده وابن المغازلي الشافعي
في مناقبه عن زيد بن ارقم وابي سعيد الخدري وزيد بن ثابت قال رسول الله صلى الله عليه
اني تركت فيكم الثقلين ما ان تمسكتم بهما لن تضلوا بعدي احدهما اكبر من الآخر
كتاب الله حبل ممدود من السماء الى الارض وعترتي اهل بيتي الا وانهما لن يفترقا

حتى يردا على الحوض لا نفسّر العترة باهل البيت مع دلالة الحديث على عصمتهم

دلالة واضحة قد بيّناها في هذه تفسير قوله تعالى واعتصموا بحبل الله جميعا

وقد ظهر بطلان قول من حكم بضعف تخصيص اهل البيت بمن خصصناه بهم و ضعف

الاحتجاج بالآية على عصمتهم وكون اجماعهم حجة وليس ذلك الحكم الا من قلة

تتبع الحديث وعدم التدبر في الآية والنصب والخروج اين كه مولانا الطبرسي وغيره وغيره اند

كه آيه كريمه مقتضي مدح وتعظيم ست بلا ريب امريست واضح كه از غايت وضوح آن علماي

اهل سنت را هم مجال انكار آن نيست واكابر ايشان بمبالغه تمام ابرام آن نموده اند قال ابن الحجر

في صواعقه المحرقه هذه الآية منبع فضائل اهل البيت النبوي لاشتمالها

على غرر من مآثرهم والاعتناء بشأنهم حيث ابتدئت بانما المفيدة لحصر ارادته في امرهم

على اذهاب الرجس الذي هو الاثم والشك فيما يجب الايمان به عنهم وتطهيرهم

من سائر الاخلاق والاحوال المذمومة وسيأتي في بعض الطرق تحريمهم على النار

وهو فائدة ذلك التطهير وغايته ومنتهى الهام الانابة الى الله وادامة الاعمال

الصالحة ومن ثمّ لما ذهب عنهم الخلافة الظاهرة لكونها صارت ملكا ولذا

لم تتم للحسن عوضوا بالخلافة الباطنة حتى ذهب قوم الى ان قطب الاولياء في كل زمن

لا يكون الا منهم ومن تطهيرهم تحريم صدقة الفرض بل والنفل على قول لمالك عليهم

لانها اوساخ الناس الى ان قال ثم ان المعتمد دخول اهل بيت النسب في الآية

ثم اطال الكلام في تحقيق المحرم من اصناف الصدقة ثم قال وقيل ازواجه وهو ضعيف

ثم قال بعد كلام ختم الآية بالتطهير للمبالغة في وصولهم لا علاه وفي رفع التجوز عنه

ثم تنوينه تنوين التعظيم والتكريم ثم اكد صلى الله عليه وآله كل ذلك بتكرير طلب ما في الآية لهم

بقوله اللهم هؤلاء اهل بيتي الى آخر ما مر وبادخال نفسه معهم في العد لتعود
عليهم بركة اندراجهم في سلكهم بل في رواية انه ادرج معهم جبرئيل وميكائيل
اشارة الى علو قدرهم واكده ايضا بطلب الصلوات عليهم بقوله فاجعل صلواتك
الى آخر ما مر واكده ايضا بقوله انا حرب لمن حاربكم الى آخر ما مر ايضا وفي رواية انه
قال بعد ذلك الا من آذى قرابتي فقد آذاني ومن آذاني فقد آذى الله وفي اخرى
والذي نفسي بيده لا يؤمن عبد لي حتى يحبني ولا يحبني حتى يحب ذوي قرابتي
فاقامهم مقام نفسه ثم من صح انه صلعم قال اني تارك فيكم ما ان تمسكتم به
لن تضلوا كتاب الله وعترتي والحقوا به ايضا في قصة المباهلة في قوله تعالى فقل تعالوا
ندع ابنائنا وابنائكم الآية وهؤلاء اصحاب الكساء فهم المراد في آية المباهلة
كما انهم من جملة المراد باية انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس فالمراد باهل البيت
فيها وفي كل ما جاء في فضلهم او فضل الآل او فضل ذوي القربى جميع آلهم وهم مؤمنوا
بني هاشم والمطلب وخبر الى كل مؤمن تقي ضعيف بالمرة انتهى كلامه مختصرا
وفي ما ذكره دلالة على التخصيص دون التعميم فانه ليس كل واحد من عشيرته من بني هاشم
وبني المطلب ولا من الازواج يصلح لان يتمسك به وقد قال بنفسه وفي احاديث الحث
على التمسك باهل البيت اشارة الى عدم انقطاع متأهل منهم للتمسك به الى يوم القيمة
كما ان الكتاب العزيز كذلك وكيف تكون الازواج كذلك مع ان منهن من حاربت عليا
وحاربه محارب النبي كما رواه بنفسه ليس فيهن من يدوم بقاؤها وهو بينة واضحة
على ان المراد غيرهن ولا يخفى على من تتبع الاحاديث ان استعمال اهل البيت فيها في
اهل بيت النبوة دون الازواج بل في كلام فضلاء العامة ايضا حيث يذكرون

فضایل الازواج علی انفرادها و فضایل اهل البیت علی انفرادها فتدبر و هر گاه
این را دانستی پس بدانکه ناصب عداوت درین مقام در کلام موجه دلالت آیه بغایت اجمال بکار برده تا باشد
که شبهاتش در نظر عوام رونق پذیرد و لکن بر ناظر کلام علمای فریقین وجوه دلالات مستحکم و مبرهن
و شبهات او از بیت عنکبوت اوهن و عنقریب بمدافعت شبهات او را بالتفصیل مندفع می سازیم
فاقول اما قوله دلالت این آیه بر عصمت مبنی بر چند بحث ست یکی آنکه لیذهب عنکم الرجس
در ترکیب نحوی چه محل دارد مفعول له برای یرید ست یا مفعول به و من بعد اشعار بر تنزل
بعدم تسلیم احتمال ثانی نموده پس مخدوش ست باینکه ترکیب نحوی درین مقام جای تشکیک نیست
و هر دو احتمال صحیح و هیچیک ازان در افاده مرام مخل نیست اگرچه ناصب عداوت اهل بیت مردم را
بشک انداخته و از رجوع به تفاسیر مبسوطه ساخته حال آنکه بزرگترین تفاسیر تفسیر کبیر
امام المشککین از تحقیق این مباحث خالی و تفاسیر دیگر مفسران اهل سنت هم در ذیل
این آیه از تحقیق این مدارج عاریست و کاره باجمال و اهمال پرداخته اند و تحقیق حال
و تفصیل این اجمال برین منوال ست که اولا شق ثانی را اختیار می کنیم و می گوییم
که لام در امثال این مقام بتصریح ضمنا وید علمای ادب و عربیه جایز ست که بنابر مزید تاکید و
اهتمام زایده باشد پس لیذهب بلا تکلف بتقدیر آن بتاویل مصدر مؤول مفعول به یرید باشد
قال الفیروزآبادی فی القاموس ما حاصله ان اللام الجارة ترد لاثنین و عشرین
معنی للاستحقاق نحو الحمد لله الی ان قال و التوکید و هی اللام الزائدة کما فی قوله تعالی
نزاعة للشوی و قوله تعالی یرید الله لیبین لکم ای یرید الله ان یبین لکم و قال الطریحی النجفی
طاب ثراه فی مجمع البحرین فی وجوه اللام الجارة و اختلف فی قوله تعالی لیبین لکم
فقیل انها زائدة و قیل انها للتعلیل و فی تقدیر احتمال الزیادة اشعار

برحجانه والزمخشری مع ان اشعر کلامه فی ذیل هذه الایة بالتعلیل لکن صرح
فی تفسیر قوله تعالی یریدون لیطفؤا نور الله بما یدل علی کونه زائدة
حیث قال اصله یریدون ان یطفؤا کما جاء فی سورة براءة وکان هذه اللام
زیدت مع فعل الارادة تاکیدا له لما فیها من معنی الارادة کما فی قولک جئتک
لاکرامک کما زیدت اللام فی لا اباک تاکیدا لمعنی الاضافة فی لا اباک وثانیا بر تقدیر
تنزل می‌گوئیم که ممکن است که لام از برای تعلیل باشد قال البیضاوی انما یرید الله لیذهب
عنکم الرجس وهو تعلیل لامرهن ونهیهن علی الاستیناف ولذلک عمم الحکم
اهل البیت و این احتمال هرچند مرجوح است و خود بیضاوی در تفسیر آیه یریدون لیطفؤا
گفته ای یریدون ان یطفؤا واللام مزیدة لما فیها من معنی الارادة تاکیدا لها کما زیدت
لما فیها من معنی الاضافة تاکیدا لها فی لا اباک او یریدون الافتراء لیطفؤا
و با آنکه هر دو آیه در یک سلک منسلک اند و یک بام و دو هوا انداخته در ما نحن فیه احتمال ثانی را
متعین ساخته و جز این نیست که غرض او از تعیین تعلیل در اینجا تحصین کعبه آبایش
تا بدین وسیله این آیه را از شأن ازواج مع غیرهن اخص سازد و چه تقدیر کلام بنابر
تقدیر او چنین خواهد بود انما یرید الله امرهن ونهیهن لیذهب عنکم الرجس
لکن احتمال تعلیل هم منافی مطلب ما نیست لان باب التقدیر واسع لا اختصاص له
بما زعم قلنا ان نقول ان التقدیر هکذا انما یرید الله ما یرید من الالطاف الخاصة
لیذهب عنکم الرجس المعاصی ویطهرکم تطهیرا بل هذا هو الظاهر سیما
بقرینة نصوص شأن النزول فالکلام استیناف لبیان عصمة اهل النبوة
خاصة لا اهل بیت سکناه من الازواج والخدم ممن لیسا اهل العصمة ولم یقل احد

بعصمت و از اینجاست که بعض مفسرین ما نیز احتمال تعلیل را روا داشته اند قال مولانا المحقق
قوله لیذهب اللام یتعلق بمحذوف و تقدیره و ارادته لیذهب و یجوز ان یتعلق
بیرید و قد نقل عن مولانا الاردبیلی رحمه الله فی قوله ما یرید لیجعل علیکم و لکن یرید
لیطهرکم و اللام للعلة مفعول یرید محذوف و هو الامر فی الموضعین و قیل
زائدة و لیجعل و لیطهرکم مفعوله التقدیر ان یجعل و ان یطهرکم و لیس فیه
قصور و ضعف لان ان لا تقدر بعد اللام المزیدة کما قاله البیضاوی و لان الشیخ
المحقق الرضی قدس سره قال فی شرح الکافیة و کذا اللام زائدة فی لا اباً لک
عند سیبویه و کذا اللام المقدرة بعدها ان بعد فعل الامر و الارادة کقوله تعالی
و ما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین له الدین علی انه قال البیضاوی ایضا
فی تفسیر قوله تعالی یرید الله لیبین لکم ان یبین مفعول لیرید و اللام مزید
التاکید معنی الاستقبال اللازم للارادة و حل هذا لا تناقض قوله اگر معنی
اهل بیت چه چیز باشد اقول یعنی اهل بیت اهل بیت نبوت است نه اهل بیت سکنی کما سلف
با تمام تفصیل پیش از و احتیاج از غفلت کمال این آیه بهره نباشد قوله از رجس چه اراده نموده اند
درین بر سبیل مقام گفتگوی بسیاریست که در تفاسیر مبسوط باید دید اقول در تفاسیر
مبسوطه دیده شد چیزی که لایق اعتنا باشد درین مباحث بغیر مؤیدات بعضی
و از آنچه پیش ازین نقل کردیم تصدیق این معنی بوضوح انجامید که در تفاسیر فریقین
واضح است که مراد از رجس گناه است قال البیضاوی الرجس الذنب المدنس و قال
الزمخشری فی الکشاف و استعار للذنوب الرجس و للتقوی الطهر لان عرض المقترف
للمقبحات یتلوث بها و یتدنس کما یتلوث بدنه بالانجاس و در تفسیر کبیر

تفسیر نموده حیث قال لیذهب عنکم الرجس ای یزیل عنکم الذنوب ویطهرکم ای یلبسکم
خلع الکرامة وقال نیشاپوری فی تفسیره استعار للذنوب الرجس وللتقوی
التطهیر وصاحب مجمل اللغة گفته التطهیر هو التنزیه عن کل اثم وقبیح وراغب
اصفهانی می گوید التطهیر یقال فی الاجسام والاخلاق والافعال جمیعا
قال تعالی وثیابک فطهر ای ازل عنها الاوساخ وقال انما یرید الله ومعلوم
انه لم یرد التطهیر عن النجاسة فی الثوب والبدن وانما اراد تطهیر النفس الذی
به المدح کما نقله اخی المعظم دام ظله قال واحتمال تخصیص رجس بشرک وکبائر
فواحش چنانچه روزبهان درین مقام پدید آورده یا تخصیص آن ببعض کبائر
مثل زنا غایت تحکم وبیحیائی ست چه رجس عام ست لورود الآیة فی المدح
ولا مدح فی اذهاب الشرک وبعض الکبائر معهذا کدام کبیره
زائد از محاربه نفس رسول می تواند بود ومفرد محلی بلام اگرچه فیه استغراق فی نفسه نباشد
لکن هرگاه قرینه عهدیت نباشد افاده عموم می نماید لئلا یسقط الکلام عن الافادة
کما فی احل الله البیع وحرم الربوا پس لابد محمول بر عموم باشد انتهی کلامه
قوله وبعد اللتیا والتی اگر لیذهب مفعول له است واهل بیت نیز منحصر درین چهار کس
ومراد از رجس مطلق گناه باشد هم دلالت آیه بر عصمت مسلم نیست اقول واقع شدن
لیذهب مفعول له واضح ست کما اوضحناه ومفعول له بودن هم بما ضرری ندارد
کما اومانا الیه واهل بیت نبوة منحصر در پنج تن نه چهار تن ومراد از رجس مطلق گناه است
پس عدم تسلیم ما ثبت بالدلائل به و قبیح در مقصد ما نخواهد بود مگر از راه مکابره
وجحد حق قوله بلکه به عدم عصمت دلالت دارد زیرا که چیزی که پاک باشد او را نمی توان گفت

که می خواهم پاک کنم غایة ما فی الباب محفوظ بودن این اشخاص چند بعد از تعلق
این اراده از رجس و گناه ثابت می شود لکن آنهم بنابر اصول اهل سنت **اقول** معنی
محفوظ بودن بحسب اصول اهل سنت قریبست از معنی عدالت و از اینجاست که فخر رازی
گفته است که ذهاب رجس در عدالت هم متصورست و عصمت را لازم ندارد و دانستنی که
الف و لام بر رجس یا برای جنس است یا برای استغراق و بر هر تقدیر نفی جمیع اصناف
رجس لازم می آید و هو معنی العصمة پس اگر گفته شود که بر تقدیر لام جنس نفی ماهیت البتة
لازم می آید در صورت آنکه لام استغراق باشد سلب سور موجبه کلیه دارد و خواهد بود و آن
مفید معنی سلب ایجاب کلی که صادق سلب جزئی است خواهد شد نه مستلزم سلب کلی
خواهم گفت اولاً لام حقیقت است در لام جنس فلا یصار الی غیره الا لضرورة وثانیاً
این تفرقه بنابر قوانین منطق است والا در عرف این فرق نیست وجه آخر قال الذی العلام
فی عماد الاسلام فان قیل الرجس لفظ مفرد معرف باللام قد تقرر فی موضعه
ان المفرد المحلی باللام لا یفید الاستغراق فلم لا یجوز ان یکون معنی هذه الآیة
هو اذهاب بعض الذنوب عنهم فلا یثبت بتلک الآیة عصمتهم قلنا قد عرفت
ان الآیة وردت فی مورد تعظیم اهل البیت وتفخیم شانهم ولا تعظیم فی عدم ارتکاب
ذنب واحد مع جواز صدور سائر الذنوب ما عداه عنهم وایضاً ان اللام اذا لم تکن
للعهد لا بد ان یفید العموم لئلا یسقط الکلام عن الافادة هذا کما قالوا فی
قوله تعالی احل الله البیع وحرم الربوا وفیما نحن فیه کذلک فیحمل علی العموم
قوله بر اصول شیعه نیز که وقوع مراد الهی لازم اراده او نیست نزد ایشان بسا چیز که حق تعالی
اراده می فرماید و شیطان و بنی آدم مانع شدن نمی دهند چنانچه در الهیات گذشت

بالجمله اگر اراده عصمت منظور بودی می فرمود ان الله اذهب عنکم الرجس اهل البیت
وطهرکم تطهیرا و این نیز ظاهرست اغبیا هم این را می فهمند چه جای اذکیا انتهی **اقول**
اولا جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم در مصداق این آیه بتنصیص نصوص سابقه
داخل بود پس این طعن ناصبی رجوع بآنحضرت نیز می کند ظاهرا تخصیص چهار تن
از اهل بیت باخراج آنحضرت ازهمین امر بوده لکن هرگاه ایراد مشترک باشد تخصیص بیکار خواهد بود
نعم بحکم باطل این ناصبی پیغمبر خدا که بهترین پیغمبرانست باید که از رجس تطهیر محفوظ نباشد
پس بر محافاة قول ناصب اگر منافقی بگوید که این آیه دلالت بر عدم عصمت آنجناب دارد
بنا بر اینکه چیزی که پاک باشد او را نمی توان گفت که می خواهم که پاک کنم پس چه جای آنکه چه خواهد
پناه بخدا از این مقولات فاسده عجب است که انجام کار را نمی بیند هرچه بر زبانش می آید
می گوید و هرچند از بیان که اهل سنت پیغمبران را قبل بعثت از گناهان کبیره هم محفوظ
نمی دانند عجب نیست که این امر شنیع را التزام نماید که بنا بر اصول اهل سنت از این معنی
باکی نیست لکن مشکل اینست که نزول آیه کریمه بعد بعثت بچندین سال است پس می باید
که تا آن حال رجس کذائی العیاذ بالله در آن حضرت موجود باشد فان مورد النفی
والاثبات واحد لا محاله فما هو جوابه فهو جوابنا وثانیا آنچه ناصب بحث اراده را
درینجا دخل داده تفصیل آن را حواله بمبحث الهیات نموده پس بحمد الله جناب
قدوة المتکلمین واسوة المجتهدین عمدة المحققین العظام فخر الدین العلام احله الله دار الکرام جواب شافی
از شبهات در صوارم الالهیات افاده فرموده حاجت باعاده نیست لکن درینجا بعض مجملی
بعون الله بنا بر دفع آنچه درین مقام مذکور ساخته می گوئیم که ناصبی آنچه از راه نافهمی
و عناد گفته که اگر عصمت منظور می بود می فرمود ان الله اذهب پس مبتنی بر بطلان آن

واضح است چه ضرورست که اذهاب بعد بگوید اراده الهی بنابر اصول شیعه را افاده این مرام
کافی و شافی ست چه تحقیق مقام آنست که اراده خداوند عالم که تعلق بافعال خودش دارد
نزد متکلمین امامیه عبارت از نفس علم بمصلحت ست و هو المعبر عنه بالداعی پس هرگاه اراده او
باذهاب جنس رجس متعلق ست بنابر آنکه لیذهب مفعول له باشد کما هو الظاهر یا بلفظ عام
چنانکه تقدیر واضح است بر تقدیر جعل لام بنابر تعلیل مطابق نصوص بنی جلیل که انهم
فعل او تعالی ست و ازاذهاب هم گویا همین مراد ست متعلق گشت لا محاله تحقق مصلحت
دران ثابت شد و الحکیم لا یهمل المصلحة پس ضرور شد که اذهاب جنس بعمل آمده باشد
پس مراد الهی بنابر انچه تمهید یافت از اراده او تعالی تخلف نمی تواند شد نه از عجز
و اضطرار بلکه از راه مراعات حکمت و مصلحت فلن فعل الحکیم لا یخلو عن حکمة و لا یتفق
منه اهمال المصلحة و نزد محدثین شیعیان عبارت از نفس فعل و ایجاد ست
و برین تقدیر هم بنابر اصول حدیث شیعه تخلف مراد از اراده نمی تواند شد
چه برین تقدیر معنی یرید یوجد خواهد بود و از ایجاد وجود یکه مطاوع آنست
متخلف نخواهد شد و لا یصح ذلک منه بالنسبة الی افعال العباد الا
فی المشیة الالجائیة و هی منتفیة ههنا بلکه اراده بمعانی دیگر در چنین جا آمده
که نسبت بافعال عباد صورت تحقق می پذیرد و معنی ایجاد درینجا صورت نمی بندد
لانتفاء الجبر و از انجمله آن معانی دیگر محبت و محبوبیت و طلب و مطلوبیت و اذن و رضا
و علم و امهال و لطف و مانند آن و جمله ازان در بعض احادیث ماثور ست
عن یزید بن عمر عن الرضا هل لله فی ذلک مشیة و ارادة فقال اما
الطاعات فارادة الله و مشیته فیها الامر بها و الرضا لها و المعاونة

علیها واما ارادته ومشیته فی المعاصی فالنهی عنها والسخط لها والخذلان علیها
وظاهرست که این معانی مستلزم حصول مراد نیست والا لبطل الاختبار والامتحان
والابتلاء والتکلیف ولزم التکلیف بما لا یطاق قال مولانا الطبرسی فی
مجمع البیان فی ذیل قوله تعالی یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر وفیه دلالة
علی بطلان قول المجبرة لانه بین ان فی افعال المکلفین ما یریده سبحانه
وهو الیسر وما لا یریده وهو العسر ولانه اذا کان لا یرید بهم العسر فلئن
لا یرید تکلیف ما لا یطاق اولی وازانچه گفتیم واضح شد که انچه علمای ما در تخصیص
اراده افاده نموده اند بر سبیل تنزل وحاشا است والا درین مقام حاجت بر تخصیص
عام نیست چه مفعول به که در متن کلام موجود است دلیل است بر اراده بمعنی علم بمصلحة
یا معنی ایجاد ومراد دائرست درمیان اذهاب یا الطاف وکلاهما مستلزمان
للفعل فلا عموم ولا اشتراک الا باللفظ ومتنبه شده است بر انچه گفتیم مولانا احمد اردبیلی
در حدیقة الشیعة در جواب فخر الدین رازی حیث قال انچه فخر رازی گفته است که لازم نیست
که چون اراده الهی تعلق بچیزی گیرد البته آنچیز بفعل آید بنابرین شاید چون حق تعالی فرموده
انما یرید الله اراده اذهاب رجس نموده باشد اما بفعل نیامده باشد جوابش آنکه فرق ست
میانه آنکه اراده الهی تعلق بفعل دیگری یابد یا بفعل خود در صورت اول ممکن ست
که بفعل نیاید چراکه درینجا اراده بنده هم دخل دارد در آنکه آن فعل بعمل آید اما در صورت
دوم ممکن نیست چون اراده الهی بحاصل شدن فعلی چیزی تعلق گیرد البته آن امر باید
که بفعل آید زیراکه محض اراده حق تعالی درین صورت علت تامه وجود یافتن فعل ست
وتخلف معلول از علت تامه محال ست پس چون عصمت فعل ست که الله تعالی

در شخصی باراده خود وجود دهد بنده و اراده اش را در وجود و عدم مدخلی نیست و باید
که بی تاخیر و تامل متحقق گردد دیگر آنکه چون اراده اذهاب رجس از حق تعالی شده باید البته
بفعل آمده باشد و الا عجز لازم آید تعالی الله عن ذلک علوا کبیرا و این جملی است
از انچه شرح دادیم و از اینجا واضح شد که اراده ارادهٔ محضه درین آیه هرگز صورت نمی بندد
پس کلام نواصب مبتنی بر خلط مبحث غلط فهمی ست یا تغلیط عوام و الامر واضح
عند اولی الاعلام پس قول بعدم لزوم وقوع مراد خارج از سداد باشد و از اینجاست
که جناب اخوی دام ظله در جواب ناصب فرموده قوله دوم آنکه الخ این تطویل بلا طائل
که برای اظهار تفسیردانی نزد مریدان باصفا می فرماید فائده بحال خسران مآل ایشان
عاید نمی گرداند چه اخبار سابقه در اقوال اکثر مفسرین سنیان و دعای پیغمبر خدا باذهاب
رجس واضح می شود که اراده اذهاب رجس که بمعنی ذنب است علی تفسیر الرازی غیر مراد است بل نفس
مفعول له یا به هرچه باشد باید شد و نیز مستفاد گردید که در شان آل عبا نازل شده انتهی ما اردنا نقله
و علی تقدیر التنزل تقریری که در کلام اعلام در تفتیح کلام مذکور شده ادنی کافی است
چه بر تقدیر تسلیم اینکه از اراده اراده مطلقه مراد باشد درینجا بقرینه مقام مخصص خواهد بود
بما هو علة تامة بالنظر الی الحکمة للاذهاب و مستتبعة للاذهاب و الا جای مدح نباشد
با آنکه باتفاق اهل سنت این آیه از اعظم مدائح اهل بیت علیهم السلام است کما مر فی کلام
ابن الحجر ان هذه الآیة منبع فضائل اهل البیت النبوی و چون کلامش آنجا مذکور شده
حاجت باعاده نیست و اما قول ناصبی که نزد شیعیان بسا چیزها که حق تعالی اراده می فرماید
و شیطان و بنی آدم آن را واقع شدن نمی دهند پس موهم آنست که نزد شیعیان
بندگان معارض اراده حتمی و مضاد فعل او می توانند شد حالانکه اگر اراده الهی

متحقق شود کیست که نزد احدی معارض اراده او تعالی تواند شد قال الله عز و جل
ولو شاء ربک لآمن من فی الارض کلهم جمیعا پس اگر مراد ناصبی آنست که کلام
شیعیان در چنین اراده است پس دروغ بی فروغ است و اگر مراد آنست که اراده بمعنی طلب را
از مطلوب منفک میدانند پس صدق این کلام ظاهر است چه مخالفت اکثر ناس و عصاة
از اوامر الهی بر همگنان واضح مقام جحد و انکار اهل سنت این است کار شیاطین
اتباع شیاطین تا بوده است بر همین آیین بوده که مخالفت اوامر و نواهی الهی می نمایند
و وساوس و شبهات را مثل ناصبی بر پا می سازند و بر خلاف مراد و مرضی خدا حرکتی
و مرادات الهی اعنی طاعات را مخالف الحکمة واقع نمی کنند این که معنی ایقاع می شوند
پس این کلام را که برای دهانش عوام گفته انما هو کسراب بقیعة یحسبه الظمآن ماء
حتی اذا جاءه لم یجده شیئا فصار الفقه الناصب هباء منبثا
اما این که گفته است که پاک شدن بعد اراده تطهیر است نه قبل آن بلکه وجود رجس قبل آن
ازین آیه ثابت می شود پس جواب آن بمعارضه گذشت و حق آنست که بر متتبع محاورات عرب
که قرآن بلسان ایشان نازل شده واضح است که چنین عبارت در مقام عدم وجود
رجس بنا بر دلالت بر صون آینده مستعمل می شود و بنای آن بر تخییل ذهنی است
قال و الذی العلامة فی عماد الاسلام فان قیل اذهاب الرجس لا یستحسن
الا بعد وجود الرجس فهذه الآیة تدل علی وقوع الذنب عنهم فهذه لنا
لا لکم قلنا هذا مدفوع بان مبنی هذا القول علی التخییل الذهنی فلا یکون
ثابتا الا تری انک تقول للمخاطب اذهب الله عنک کل مرض و ان کان ذلک
غیر حاصل فیه انما تدل الآیة علی ذلک المعنی لان اذهاب الذنب العدمی

صدق علی شخص لا معنی له بحسب الحقیقة کما لا یخفی و ایضاً لا شک فی ان مقتضی الآیة
هو عصمة اهل البیت بعد نزول الآیة و من قال بعصمتهم بعد نزولها
لا بد ان یقول بعصمتهم قبل نزول الآیة ایضاً و الا لزم القول الثالث
و جناب اخوی دام ظله در جواب ناصب فرموده پس بنا بر قول ناصب معلوم می شود
که ازواج اولاً ناپاک بودند علی زعمه پس بمقتضای استصحاب باید اشبهه رافع رجس از آنها
مرتفع نخواهد شد و نیز هر گاه شرک و زنا و غیر آن بنا بر قول ابن روزبهان و غیره
مراد از رجس باشد و آیه در حق ازواج نازل گشته پس نزد سنیان تا وقت نزول آن
العیاذ بالله ازواج پیغمبر مشرک و کافر و ملوث با دناس فواحش بوده باشند با این کلام از [illegible] آید
و مراد آن چنین کنند * این سخن از قول با تحقیق لعن که شیعیان می گویند افحش است و بل
؛ هنی برای استعمال اذهاب کافی ست شایع در محاورات عرب ست یقال اذهب الله
عنك المرض اگر چه مخاطب بالفعل مریض نبوده باشد و از اینجا عربیت دانی علمای ایشان
باید فهمید و ایضاً در آن وقت جناب حسنین صغیر السن بودند و داخل در مصداق آیه
بالاتفاق پس اذهاب رجس از ایشان چه معنی دارد فما هو جوابکم فهو جوابنا اول
اگر بگویند که بنا بر تغلیب ست خواهیم گفت که بلا شک در آیه کریمه حضرت سید الانام
و امام حسن و امام حسین علیهم السلام داخل بودند بری از رجس و قاعده فصحای عرب ست
که اشرف را بر غیر اشرف تغلیب مید هند پس هر گاه رجس برای ایشان از اول نبود
این عبارت که مثبت رجس بر خصم ناصب ست در این موقع باستعمال نمی آید بلکه می فرمود
الرجس بعد عنکم نه اینکه بنا بر تغلیب رجس را که در غیر اشرف باشد بتغلیب در غیر اهل رجس
اثبات فرماید فلولا ان العبادة عرته عن هذا لا یهام لما جرى فی کلام الملك العلام؟

باآنکه گاهست که تغلیب هنا بر کثرت واقع می‌شود والکثرة ههنا فی جانب البراءة
فتامّل قال الناصب ونیز اگر این کلمه مفید عصمت می‌شد بایستی که همه صحابه بخصوص
حاضران جنگ بدر قاطبة معصوم می‌شدند زیرا که حق تعالی در حق ایشان فرموده قوله تعالی
ولکن یرید لیطهرکم ولیتم نعمته علیکم لعلکم تشکرون و قوله تعالی ویذهب
عنکم رجس الشیطان و ظاهر است که اتمام نعمت در حق صحابه عنایت الله شد
بسبب آن و لفظ وا ولا واقع شد به عصمت زیرا که اتمام نعمت بدون حفظ از معاصی
و از شر شیطان متصور نیست حتی خصیصه‌ای که در لفظ تطهیر از باب رجس بطن بی احتمال
آن را می‌یافت در هیچ هباءً منثوراً گشت قال اخی المعظم دام ظله و نیز اگر این کلمه الخ
ملتشار الیه عجب مفسر است که نمونه خلیفه ثانی در تفسیر دانی است هر جا که لفظ تطهیر
و مشتقات آن را می‌بیند همین تطهیر مبحوث عنه را مراد می‌گیرد و رجوع بتفاسیر خود نمی‌کند.
زیرا که قوله تعالی ولکن یرید لیطهرکم مراد از آن تطهیر بمعنی تنظیف است یا تطهیر
عن الذنوب التی یکفرها الوضوء نه طهارت عن الذنوب مطلقاً چه آیه در بیان
طهارت مائیه و ترابیه واقع است فالعجب کل العجب که خود فضیحت و دیگر آن را نصیحت
ما را بملاحظه سیاق آیه تطهیر امر می‌فرماید و خود چشم پوشی از آن می‌نماید بالجمله قاضی
بیضاوی در تفسیر لیطهرکم می‌گوید لینظفکم او لیطهرکم عن الذنوب فان الوضوء
یکفر الذنوب او لیطهرکم بالتراب اذا اعوزکم التطهیر بالماء پس طهارت بمعنی عصمت
هرگز مراد نیست و الا هر که وضو و غسل نماید معصوم باشد و هو منفی اجماعاً و در تفسیر لیتم
نعمته علیکم می‌گوید لیتم بشرعه ما هو مطهرة لابدانکم و مکفرة لذنوبکم
نعمته علیکم فی الدین او لیتم برخصة انعامه علیکم بعزائمه پس قیاس

بما نحن فیه که ازالهٔ ماهیت رجس در ان واقع ست با تاکیدات بسیار با چنین آیه
که مراد ازان طهارت بدنیه ست کم از قیاس ابلیس نیست واما قوله تعالی ویذهب
عنکم رجز الشیطان فقال البیضاوی یعنی الجنابة لانها من تخییله لوسوسته
وتخویفه ایاهم من العطش **اقول** ونقل بعض الافاضل من المعاصرین
عن شرح القسطلانی للصحیح البخاری انه قال فی شرح قوله تعالی وینزل
علیکم من السماء ماء لیطهرکم به من الحدث والجنابة وهو طهارة
الظاهر قال الاخوند ادام ظله پس تفسیر این پیر نابالغ را باید دید که هنوز در رجز
بمعنی جنابت و رجس که ذنب ست فرق نکرده واحتلام از قسم گناه نیست
قوله وظاهرست که اتمام نعمت در حق صحابه نعمت زاید شد بسبب آن
دو لفظ اول واقع شد بر عصمت زیرا که اتمام نعمت بدون حفظ از معاصی
واز شر شیطان متصور نیست **اقول** این اتمام نعمت بنحو خاص کما صرح به
البیضاوی بلکه بالاتفاق مفید عصمت نیست والکمال دین واتمام نعمت بر وجه
کمال روزی متحقق شد که مصداق الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی بود
وآن روز عید ولایت جناب امیر مومنان و ظهور وصایت پیشوای متقیان بود
که کمال دین و تمام نعمت نجات از هلکات و فوز بجنات بان برای همگنان
ممن تشرف بشرف الایمان کما سلف حاصل گردید وآنهم برای همه موجب
عصمت نیست الا لمن عصمه الله چه اتمام دین بتکمیل اصول عقاید دین
وتعیین شرایع شرع متین از طرف حضرت رب العالمین اثنا عشریه
بوقوع آمده لیحیی من حی عن بینة ویهلک من هلک عن بینة

وهو لا یستلزم ظهور اثر تمام النعمة بالاضافة الی کل احد پس اتمام نعمت برای اتمام حجت است لیس الا اما قول او اتمام نعمت بدون حفظ از معاصی و از شر شیطان متصور نیست فلیس بشیء اگر این اتمام نعمت شیء عنیست مستلزم عصمت می بود و همه مردم لامحاله تابع شرع می شدند و اذ لیس فلیس این خود مشاهد است که بسیار از ان کسان از احکام شرع سرتابی می نمایند و اراده تطهیر بتشریع احکام مستلزم طاعت نیست زیرا که مراد از ان اتمام نعمت با اتمام حجت و تعریض طاعت است و اذهاب جز شیطان بچنین بیان مثل تمکین گمراهان است باظهار شرایع ادیان از سلوک بمسالک آن و لیس بخلاف ما نحن فیه کما لا یخفی علی النبیه و قد فصلناه آنفا پس اگر بگویند که چرا جائز نباشد که در ما نحن فیه نیز مراد از اذهاب جنس مثل این اذهاب باشد خواهیم گفت حاشا که چنین باشد زیرا که در چنین آیات اذهاب مدح خالق است نه مدح مخلوق الا من اتبع الیه سبیلا و در ما نحن فیه اذهابی که مراد است مشتمل بر مدح اشخاص مخصوصین است باتفاق فریقین قال ابن الحجر ان هذه الآیة منبع فضائل اهل البیت و قد مر ذکره و قد نقل بعض الافاضل من تلامذة والدی العلامة رحمهما الله مثله عن نور الدین السمهودی حیث قال و بعد ذکر احادیث مذکوره و ذکر اختلاف مفسرین در تفسیر آیه تطهیر و ترجیح مذهب خود که مذهب این ناصبی است گفته که شروع نکردم من قسم ثانی این کتاب را که در فضائل اهل بیت نبوی است مگر بجهت آنکه من تامل کردم درین آیه و در آنچه وارد شده است از اخبار متقدمه در شان نزول آن و در آنچه کرده است آنرا پیغمبر بعد نزول آن پس ظاهر شد بر من اینکه بدرستی که این آیه منبع فضائل اهل بیت نبوی است زیرا که مشتمل است بر امور عظیمه که ندیده ام کسی را که تعرض بآن کرده باشد اول اعتناء باری تعالی شانه بجال

ایشان است و اشارت نمودن به بلندی قدر ایشان زیرا که نازل کرده است این را در حق ایشان
دوم منحصر گردانیدن حق تعالی این آیه را بکلمه انما که از ادات حصر است برای افاده اینکه
اراده او تعالی شانه مقصور است براین معنی که آن منبع خیر است و تجاوز بسوی غیر آن نمی کند
سوم تاکید نمودن حق تعالی برای تطهیر ایشان آوردن مصدر تا که دانسته شود که این تطهیر
در اعلی مراتب انواع تطهیر است چهارم نکره آوردن این مصدر چنانچه گفته تطهیرا
برای اشارت باینکه تطهیری که با ایشان متعلق شده است نوع عجیب و غریب است
از تطهیر نیست معهود و معروف خلق و احاطه بدرک نهایت او نمی کند برای این گردم واضح
در بحث سلام فرستادن باری تعالی بر انبیا و اصفیای خود بصیغه نکره در کتاب خود که مسمی است
بطیب الکلام فی فواید السلام و نیز درین تنکیر اشارت است بسوی تنکیر و تعظیم معهود
مقام چنانکه در قوله تعالی فقد کذبت رسل من قبلک هذا و بتحقیق که گفته اند
بعضی از اهل اصول بطرف اینکه نکره در سیاق امتنان چنانکه در اینجاست اگرچه مثبت باشد
عام می باشد یعنی جمیع انواع تطهیر مترجم می گوید که این دلیل عصمت اهل بیت است
اگرچه قائل این کلام قصد این معنی نکرده است زیرا که نزد او این آیه شامل ازواج پیغمبر است
و عصمت ازواج پیغمبر خدا باتفاق منفی است پنجم شدت اعتنای پیغمبر خدا بحال ایشان
و اظهار اهتمام خود بر این معنی و حرص بر آن با وجود فائده بخشیدن آیه کریمه برای
حصول آن پس آنحضرت پیوسته در صدد و طلب تحصیل این معنی برای ایشان بود
زیرا که مکرر کرد طلب خود را برای این معنی از مولای خود عزوجل با استعطاف و بقول خود
بار خدایا اینها اهل بیت من اند و خاصان من اند یعنی بتحقیق که گردانیدی تعالی اراده خود
مقصور بر اذهاب رجس از ایشان و تطهیر ایشان پس ببر از ایشان رجس را و پاک کن ایشان را

پاک گردانی باینکه تجدید کنی برای ایشان مزید تعلق اراده را باین معنی آنچه لائق بعطا تو باشد
و درین معنی ایمائیست بسبب گردانیدن عطای سابق برای عطای حال نحو سلالانعامه بانعام
ششم دخول آنحضرت است بایشان درین معنی برای آنچه سابق شد از قول ابی سعید خدری که
نزلت فی خمسة النبی صلی الله علیه وآله وسلم الی آخره بلکه در روایت ابن حاتم از لفظ آن
زرندی نیز آن را در کتاب خود آورده است ذکر جبرئیل و میکائیل بترتیب و بلفظه عن ام سلمة
قالت نزلت هذه فی بیتی انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت فی سبعة
جبرئیل و میکائیل و رسول الله و علی و فاطمة والحسن والحسین و درین معنی
مزید کرامت و بلندی تطهیر ایشان و دور گردانیدن رجس از آن جناب است آیا شک در اینکه واجب است
ایمان باین چنانچه مخفی نیست موقع آن نزد اولی الالباب مترجم می گوید مقصود صاحب
این کلام درینجا ذکر حرف تردید رعایت مذهب خود است تا که عصمت اهل بیت ثابت نشود
حال آنکه شریک بودن پیغمبر خدا و حضرت جبرئیل و میکائیل دلیل عصمت اهل بیت است
زیرا که ممکن نیست که تطهیر ایشان بطور دیگر باشد و تطهیر آنها بطور دیگر پیغمبر معصوم بودن دعا
پیغمبر بانچه آیه کریمه بآن متضمن است باینکه بگرداند خدای تعالی صلوات و برکات
و مغفرت و رضوان خود را بر آنحضرت و بر اهل بیت او و این معنی برای آن بود که یکسانی
اراده حق تعالی مقصود باشد بر اذهاب رجس از ایشان و تطهیر ایشان آنها سزاوار اند
باین امور مذکوره در دعا هشتم اینکه بدرستی که مقصود از طلب این امور برای خود
و برای اهل بیت خود تعظیم قدر ایشان و بلند گردانیدن منزلت ایشان بود زیرا که
نفس خود را درین معنی با ایشان برابر کرد چنانچه سابق گذشت از دخول آنحضرت
با ایشان در آنچه آیه کریمه بآن متضمن است نهم این است که آنحضرت در طلب این معنی

از مولای خود وسالک اعظم وابلغ اسلوبست باین که مقدم کرد بر طلب مناجات باری تعالی
بانچه متضمن ست قوله اللهم قد جعلت صلواتک ورحمتک ومغفرتک
ورضوانک علی ابراهیم یعنی ورد باین جمله خبریه که مقرونست بتحقیق که مفید
تحقق و وقوع این معنی ست از رب او بعد ازان مناجات کرد بقول اللهم انهم منی
وانا منهم واین هم از قبیل اخبارست بعد ازان تفریع کرد بر این معنی بجمله
طلبیه چنانچه گفت فاجعل صلواتک الخ واین سلوک آنحضرت بجهة سر لطیفی ست
که ظاهر شد برای من بدو وجه اول آنکه تمام مناسبت را بود ابراهیم که آنحضرت با
حق تعالی شانه عطا کرد یعنی چنانچه ابراهیم علیه السلام پدر این چنین اشخاص بود
واز نسل او ایشان بهم رسیدند همچنان پیغمبر خدا پدر این چنین اشخاص ست
واز نسل او اینها بهم رسیدند این معنی مقتضی این حدیث واین دعاست واینکه عطا فرمایند
انچه طلب نمود این معنی برای نفس خود و برای اهل بیت خود چنانکه عطا فرموده
این معنی به پدر او ابراهیم علیه السلام دوم آنکه آنحضرت از جمله آل ابراهیم ست
چنانکه عطا فرمود ثابت شد از ابن عباس که در تفسیر قوله تعالی ان الله اصطفی آدم
ونوحا وآل ابراهیم وآل عمران علی العالمین گفته که محمد از آل ابراهیم ست
پس وقتی که متحقق شد که بدرستی که این امور را حق تعالی شانه عطا کرد ابراهیم
وآل او را وآنحضرت از آل ابراهیم ست پس بتحقیق که ثابت شد اعطای این امور
برای آنحضرت در ماضی وآل پیغمبر ما صلی الله علیه وآله وسلم چنانچه فرمود از دوست
وآنحضرت خود از ایشان ست پس آل پیغمبر ما نیز از آل ابراهیم ست چنانکه حلیمی
بآن تصریح کرد پس این امور برای ایشان در ماضی نیز ثابت ست پس طلب نکرد

در حال انعام مگر از نعمات ماضیه بر گردانیدن عطای سابق و در ماضی را طلب عطا
در حال پس توسل کرد برای استجلاب انعام او بذکر انعام او تا که ابلغ باشد در استعطاف
و شاید که سر تشبیه در قوله صلی الله علیه و آله و سلم کما صلیت علی ابراهیم و آل ابراهیم
چیزی که من اشاره بان کردم در فهم اینست که دعای آنحضرت مستجاب است سیما در طلب
صلوات بر خود از پروردگار و بتحقیق که دعا کرد موسی خود را باین که مخصوص گرداند
او را و آل او را بصلوات بر او و بر ایشان پس دعای صلوات بر خود از پروردگار خود
مستجاب شد و برای همین در کیفیت صلوة فرستادن بر او که مامور است بقوله تعالی
ان الله و ملائکته یصلون علی النبی یا ایها الذین امنوا صلوا علیه و سلموا تسلیما
باین طریق شروع کرد که آل را نیز شریک خود کرد و منشاء این شریک گردانیدن چیز نیست
که مقدم است از مشارکت ایشان با او در تطهیر مستفاد از آیه کریمه برای همین عاقل در
مگر نزد نزول آیه مذکوره کما [illegible] شد الیه ما سبق یا نزد فهم آنکه بدرستی که جمع آنحضرت
ایشان را با خود در این تطهیر کامل و آنچه ناشی شد از آن تطهیر از صلوة فرستادن بر او
و بر ایشان و مانند این مقتضی الحاق ایشان است بنفس شریف خود چنانچه اشاره می کند
بسوی آن قوله علیه السلام اللهم انهم منی و انا منهم برای همین گفت در بعض طرق
مقدمه انا او انی حرب لمن حاربهم و سلم لمن سالمهم و عدو لمن عاداهم و گفت در بعض
طرق آینده در ذکر عایشه الا من اذی قرابتی فقد اذانی و من اذانی فقد اذی الله
پس قایم کرد ایشان را در این معنی مقام نفس خود و همچنین در محبت چنانچه خواهد آمد از قول او
در بعض طرق و الذی نفسی بیده لا یؤمن عبد حتی یحبنی و لا یحبنی حتی یحب ذریتی
و همچنین قوله انی تارک فیکم ما ان تمسکتم به لن تضلوا کتاب الله و عترتی

وهمچنین قوله در حدیث آینده فانی تارك فیكم الثقلین الحدیث وهمچنین الحاق كرده شدند
ایشان با آنحضرت در قصه مباهله مشار الیها بقوله تعالی قل تعالوا ندع ابنائنا
وابنائكم الآیة در حالی كه بیرون آمد گیرنده بود حسن وحسین را وفاطمه پشت سر او میرفت
وعلی علیه السلام پس همه بود وهؤلاء هم اهل الكساء فهم المراد من الآیتین با وجود آنكه
داعی بر مباهله اظهار كاذب در این خصومت بود واین امری بود كه اختصاص داشت بآنحضرت
وبكسی كه تكذیب آنحضرت میكرد پس الحاق كرد اهل كساء را بجهت آنچه سابق بآن اشاره
نموده شد برای آنكه مؤكد است مر دلالت بر وثوق او بحال تكذیب خصم خود زیرا كه اقتصار
بر نفس خود نكرد بلكه جرأت نمود بر بردن اعزه وافلاذ كبد خود مستیقن بود بصدق خود
ومحبوب ترین مردمان بسوی خود را در معرض هلاك آورد تا خصم او با احباء واعزه هلاك
ومستأصل گردد واگر مباهله تمام می شد وخاص كرده شدند ابناء ونساء زیرا كه
ایشان عزیزترین اهل اند تا اینكه گفت قال فی الكشاف ولا دلیل اقوی من هذا
علی فضل اصحاب الكساء ودوازدهم آن امر این است كه بدرستی كه قصر اراده الهیه
در امر ایشان بر اذهاب رجس وتطهیر اشارت می كند بسوی آنچه خواهد آمد در بعض طرق
از تحریم ایشان در آخرت بر آتش دوزخ پس هر كه مفارقت كند چیزی از گناهان را
رجا آن است كه تدارك كند تطهیر بالهام انابات ومحو اسباب مشوه باعث انواع معاصی وآفات
ونحو آن از مكفرات وترسیدن ایشان از آنچه برای غیر ایشان است از حظوظ دنیویه یا آنچه
واقع می شود از شفاعات نبویه چنانچه اشاره می كند بآن آنچه خواهد آمد در ذكر
سادس مترجم گوید كه این توجیه ركیك برای حمایت مذهب خود است از قول
بعدم عصمت اهل بیت نبوی مع حال آنكه احادیث وارده در رجس ایشان ورجس نجس

بر اہل بیت نبوی دلیل صریح عظمت ایشان ہست کسی کہ خلاف آن کند صریح مکابرہ چنانچہ
انرکا کت این توجیہ واضح ہست سیوم آنکہ امر و حث نمودن ایشان را باین معنی کمال
بعد از حرکت گناہان و مخالفات ائمہ و حرص تمام نمودن بامتثال ماموراتی
بدلالت آنچہ سابق شد از قول او صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم نزدیک تذکیر ایشان بنماز
الصلوۃ رحمکم اللہ انما یرید اللہ الآیۃ چہارم آنکہ آن امر آنکہ بدرستی کہ قولہ
صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم در روایت سابقہ فجعلنی فی خیرھم بیتا فذلک قولہ
انما یرید اللہ لیذھب عنکم الرجس الآیۃ دلالت می کند بر آنکہ ایشان بہترین خلق اند
و قریب ہست کہ بیاید دلالت بر این معنی در آخر این ذکر و تحقیق کہ عطا کردہ شد
ابراہیم علیہ الصلوۃ و السلام نعمت بودن انبیا از اہل بیت او چون پیغمبر ما صلی اللہ علیہ و آلہ
بسبب بودن او خاتم النبیین مقتضی انتفاء این معنی یعنی بودن انبیا از اہل بیت او گردید
پس عوض داده شد پیغمبر خدا ازین معنی کمال طہارت اہل بیت خود پس رسیدند
از ایشان درجہ وراثت و ولایت را خلقی کثیر و للہ در القائل اللہ لم یزل
صفوۃ و صفوۃ الخلق بنو ہاشم و صفوۃ الصفوۃ من بینھم محمد النور ابو القاسم
و بیتہ اکرم بیت سماکم عاصل فیہ کم عالم و ناطق فی حکمۃ اسئل عن ابنائھم
و عن ناظم تا آخر آنچہ در بیان این امر گفتہ مترجم گوید کہ متعصب این ناصب را باید دید
مقدمات امر حق را ترتیب میدہد و در بر آوردن نتیجہ آن چشم پوشی می کند چنانچہ
درین مقام نتیجہ حق آنست کہ چنین گفتہ می شود کہ چون اکرام پیغمبر ما بسبب بودن او
خاتم النبیین مقتضی انتفاء این معنی یعنی بودن انبیا از بیت او گردید پس
بمقتضای مقابلہ باید کہ او صیاء انبیا کہ عبارت از ائمہ معصومین ہست

از اهل بیت او باشد و رسیدن خلقی کثیر بدرجه وراثت و ولایت امریست
که اصلی ندارد و غیر از ائمه اثنا عشر را مرتبه وراثت انبیا و ولایت خلق حاصل نیست
پانزدهم آن امور اینست که بدرستی که هرگاه آیه کریمه افاده کرد که طهارت ایشان
در درجه علیاست و مساوات ایشان با پیغمبر خدا در اصل آنست این معنی
منشاء الحاق ایشان با آنحضرت در تحریم صدقات که اوساخ ناس ست گردید
و عوض آن برای ایشان خمس فی و غنیمت که اطیب الاموال است و موجب عزت گیرنده
و ذلت کسی که از او گرفته شود مقرر نمودند بخلاف گرفتن صدقه پس بدرستی که این خبر مؤید
از ذلت گیرنده و عزت گیرنده شده قال الله تعالی واعلموا انما غنمتم من شیء
فان لله خمسه و للرسول و لذی القربی و قال تعالی ما افاء الله علی رسوله
من اهل القری فلله و للرسول و لذی القربی انتهی ترجمه کلام السید السمهودی الشافعی و این همه
مقدمات که نقل نموده شد دلالت بر عصمت آل عبا نمی کند چنانچه بر مستبصر فطن پوشیده نیست
قوله و تخصیصاتی که در لفظ تطهیر و اذهاب رجس بطریق احتمال راه می یافت
هباء منثورا گشت اقول این چنین احتمالات که بر رجز شیطان پدید می آرند جسیم
ماده آن سابقا بعمل آمده و تخصیصات در اینجا واقع است نه در آنجا پس سعی نامشکور
ناصبی بحمد الله هباء منثورا گردید و فضیلت اهل بیت باعتراف ابن حجر باتم وجوه از این
آیه کریمه واضح گشت و له الحمد علی ذلک غریب تر آنست که در آیه رجز الشیطان واقع است
و ناصب آن را بحسن تصحیف و تغییر نموده تا باشد که مناسبت بین الآیتین برای
تغلیط عوام لفظا و معنی پدید آرد قال بعض الافاضل فی جواب هذا القول
که از تحقیقات سابق واضح گردید که این تخصیصات در آیه لیذهب عنکم رجز الشیطان نیست

که ناصب آن را بلفظ رجس تبدیل نموده تا آن را مماثل امر تطهیر گرداند و این خصلت را
از فضل بن روزبهان آموخته چنانچه از کلام قاضی نور الله نور الله مرقده معلوم می‌شود
و اشاره نموده است بآنچه پیش از این از قاضی علیه الرحمه نقل کرده که قال
اما ما ذکره یعنی فضل بن روزبهان من الآیة المحرفة عما فی سورة الانفال
وحکم علی کونه مماثلا لما استدل به المصنف یعنی العلامة الحلی رحمه الله علیه
من آیة التطهیر ففیه دلیل واضح علی کفره والحاده وتشبهه بالیهود فی تحریف الکلم
وجرائته علی الله وبغضه للنبی واهل بیته فانه بدل متعلق الجار فی
آیة الانفال وهو قوله ینزل علیکم من السماء ماء بقوله یرید الله لیذهب عنکم
یدل الموجز فی الآیة التی حرفها بالرجس لیتیسر له دعوی مماثلة الآیتین
قال الناصب سیوم آنکه غیر المعصوم لا یکون اماما مقدمه ایست باطل
وممنوع کتاب الله و اقوال عترت تکذیب آن می‌کند اقول بادله قاطعه و براهین ساطعه
سابق از این بوضوح ثابت شده که وجوب عصمت امام مومنین مقدمه صحیحه است
وکتاب الله المتعال و اقوال عترت و آل بر آن دلالت تمام دارد و آنچه را منافی آن دانسته
منافی آن نیست ناصبی بسبب سوء فهم خود آن را منافی پنداشته حاشا که چنین مقدمه
باطل باشد بلکه مصداق اصلها ثابت و فرعها فی السماء است بطلان آن در نظر قاصر
ناصبی بسبب بطلان آن در نفس الامر نیست قال الناصب سلمنا لکن از این
دلیل صحت امامت حضرت امیر ثابت باشد اما آنکه امام بلا فصل او بود از کجا جایز است
که یکی از سبطین باشد و بقاعده لا قائل بالفرق تمسک کردن لیس بعجز است انما المعتوض لا مذهب له
اقول بعد تسلیم مقدمات حکم بثبوت صحت امامت حضرت امیر بلا فصل و بلا نکیر

دون من علمائه من عترته خرق اجماع مرکب است پس اگر اجماع مرکب را خرق
توان کرد رشته عصای مسلمانان و مخالفت اجماع همگنان روا باشد و این امر
تیشه بر پای او میزند زیرا که هرگاه ابوبکر منصوص الامامة نباشد و اجماع هم
بی اصل شد بنای خلافت ابی بکر در ظاهر و باطن برهم در هم خواهد شد باید
که نزد اهل سنت نیز باطل باشد قال اخی المعظم دام ظله علاوه آنکه مقدمه
خرق اجماع در میان فریقین شایع و ذائع است پس اگر این غبی لامذهبی
خود را دخل میدهد دلائل سنیان نیز برباد میرود والحمد لله انتهی زیرا که
حجیت اجماع بسیط مستلزم حجیت اجماع مرکب است و بطلان آن مستلزم بطلان این
واما خلافته عندنا فهو علی کل تقدیر باطل ولیس الاجماع علیه
من اصله بحاصل و سنفصله تفصیلا و نذکر هنالک القادحة فی
صحة امامته بالکتاب والسنة ومن اصدق من الله ورسوله قیلا
وغریب تر آنست که بطلان مقدمه مذکوره را معلل ساخته بقول خود ان المعترض
لا مذهب له و خودش معترض پس باید که ناصب بقول خود لا مذهب باشد

تمت

خاتمة الطبع

الحمد لله رب العالمین والصلوة علی سید المرسلین محمد وآله الطیبین الطاهرین

اما بعد بر ارباب یقین واصحاب دین مبین مخفی ومحتجب نماند که کتاب مستطاب رافع رنج ارتیاب بلکه عدیم النظیر ولا جواب مسمی به **حدیقهٔ سلطانیه در مسائل ایمانیه** که عالی جناب قدسی القاب نور حدیقهٔ افتا واجتهاد ٭ نور حدیقهٔ هدایت وارشاد ٭ غصن دوحهٔ امامت وولایت ٭ ثمرهٔ شجرهٔ نبوت ورسالت ٭ شمامهٔ ازاهیر احادیث احمد مختار ٭ عبقهٔ ریاحین علوم اهل بیت اطهار ٭ جامع معقول ومنقول ٭ حاوی فروع واصول ٭ فخر المتکلمین ٭ سلطان المحققین ٭ غوث الدین ٭ آیة الله فی العالمین ٭ مولانا ومولی الخافقین سید العلما السید حسین ٭ اسکنه الله بحبوحة جنانه ٭ وافاض علیه شآبیب رضوانه ٭ به ایمای بادشاه دین پناه ثریا جاه مصلح الدین ابو المظفر محمد امجد علی شاه جنت مکان انار الله برهانه تصنیف فرموده وباب اول ودوم وسوم از مقصد اول که در بیان مسائل توحید عدل ونبوت است در همان عهد معدلت مهد حلیه طبع پوشیده وباب چهارم که در مبحث امامت است هنوز چاپ نشده بود ونهایت کمیاب بلکه نایاب بود زیرا که بجز دو تا نسخهٔ اصل که در کتب خانهٔ عالی جناب شامخ القاب ٭ ضابط قواعد معقول ومنقول ٭ حافظ قوانین فروع واصول ٭ مرجع ارباب تدقیق ٭ ملاذ اصحاب تحقیق ٭ زبدة المتکلمین ٭ قدوة المتفقهین ٭ مجتهد العصر نائب حضرت صاحب الامر کریم ابن کریم السید محمد ابراهیم ادام الله اظلاله علی رؤس المؤمنین است جائی دیگر یافته نمی شود ومن ابجد خوان لوح نافهمی ونادانی اذل الخافقین سید حسین بن حسن کان

بسیار مشتاق آن بودم پس بتوجه عنایت جناب معظم الالقاب از آن نسخه نقلش نموده رسانیدم و بمعیت
یکی از فاضل خود مقابله اش نموده بار مکرر از اول تا آخر دیدم و بمطالب بعض مسائل رسیدم
و ذخایر وافر از فوایدش اندوختم افسوس صد افسوس که عمر با سید العلماء وفا نکرد
و این باب باتمام نرسید روزی بوقت مطالعه کتاب مذکور این خیال در دل
خطور نمود که حالا ابقای کتاب بدون طبع خیلی عسیر و دشوار و این شاهد یکتا
و رعنای بی همتا هنوز خلعت طبع و حلیه انطباع نپوشیده چنان نشود
که بعد از مرور دهور و انقضای اعوام و شهور تلف گردد خواستم که در طبعش
اهتمام نمایم که باعث بقای کتاب گردد و کافه فرقه حقه ناجیه بهره وافی
و حظ کافی از آن حاصل نماید و شاید بروز نظایر کتب فایده عاید حال
من سیاه نامه گردد که کتاب من به یمن این کتاب بدست یمین من عطا کرده شود
هرچند استطاعت و مقدرت طبع همچو کتاب بزرگ نداشتم مگر تمسک بعروة الوثقای
رب العالمین و توسل بدامن ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین نموده
آغاز این کار نمودم و در تصحیح آن کوشش بسیار نمودم مگر از تغافل و تساهل
اهل مطبع معذورم بحمد الله که بعون عنایت جاعل ارض و سما و تائیدات
ائمه هدی علیهم آلاف التحیة و الثنا بصرف زر کثیر و مبلغ خطیر و جهد بلیغ و سعی وسیع
بمدت چهار سال چهره طبع افروخته بر منصه اتمام جلوه فرموده و چونکه از
طبع کتاب هذا محض انتفاع دنیویه مقصود نیست لهذا قیمتش بسیار کم و ارزان
مقرر کردم که هر کس بادنی توجه خریدش می‌تواند کرد رجای واثق و امید صادق
از شیعیان هند و پیروان ائمه اطهار و شهزادگان عظیم الشان و نوابان رفیع المکان

وارباب دولت و ریاست و اصحاب شوکت و حشمت آنست که این جنس گرانبها کم قیمت را بجهت خود و برای وقف و تقسیم باسرع من الزمان خرید فرموده من احقر بی مایه را از بار دیون سبکدوش فرمود ممنت پذیر الطاف و احسان فرمایند من بعد عرض دیگر می نمایم و مدعا آخر در معرض بیان می آرم که بعض احبای ایمانی و اخلای روحانی مکلف این معنی شدند که برخی از احوال ملکی خصال مصنف عطر الله ضریحه هم در آخر کتاب طبع شود التماس نمودم که شرایف حالات مصنف علامه اعلی الله مقامه در کتاب آئینه حق نما[له] و تذکرة العلما[له] و تنزیر العقیان فی تراجم الاعیان مذکور است بالخصوص در تذکرة العلما به غایت تصریح و بنهایت توضیح مسطور و اسوة المتکلمین قدوة المجتهدین اکرم الناس مفتی السید محمد عباس مدظله که از ارشد تلامذه مصنف علامه اند کتابی مسمی باوراق الذهب تصنیف فرموده اند و مکارم جلیله و محاسن جمیله و فضائل عظیمه و مناقب فخیمه که در ذات قدسی صفات آن علامه مجتمع بود دران بیان فرموده اند ضرورت تحریر نیست فرمودند که آنچه شما گفتی صحیح است لیکن کتابهای مذکور هنوز طبع نشده و شایع نگردیده اگر شما چیزی ازین کتابها تلخیص نموده در آخر این کتاب بطبع در آرید ناظر این کتاب بر حالات مصنف اطلاع خواهند یافت و این هم خالی از فوائد نخواهد شد پس امتثال اوامر ایشان لازم دانسته نبذی از حالات و شمه از کیفیات مصنف علامه تحریر و تسطیر می نمایم

والله الموفق والمعین

له کتاب آئینه حق نما کتابی لطیف بعضی از تلامذه آیة الله غفرانمآب بدست درس یک هزار و دو صد و سی و یک هجری تالیف شده و دیگر تکملة تذکرة العلما دو مجلد ضخیم است مجلد اول احوال صحابه و تابعین و رواة سنت و مجلد دوم تذکره علما از ائمه تا ربع ثالث و وسط مائه ثالث عشر ۱۲

تذکرۂ مصنف علامہ اعلی اللہ مقامہ فی دار الکرامہ

الامام الهمام ❊ الحبر العلام ❊ النحریر القمقام ❊ حجة الاسلام ❊ شمس فلک افادات ❊
بدر سماء افاضات ❊ محیط نقطه کرم ❊ مرکز دایره همم ❊ معدن کمالات انسانی ❊
مخزن فواضل نفسانی ❊ مهبط فیوض ربانی ❊ منزل برکات سبحانی ❊ مقتدای
عادل ❊ هادی کامل ❊ زنگ زدای مرآت تدقیق ❊ مصقل آئینه تحقیق ❊ گوهر
درخشان درج رفعت و اعتلا ❊ اختر تابان برج مجد و علا ❊ غصن دوحه امامت
و ولایت ❊ ثمره شجره نبوت و رسالت ❊ نور حدیقه افتا و اجتهاد ❊ نور
حدقه هدایت و ارشاد ❊ مجمع فضائل رضیه ❊ منبع شمائل مرضیه ❊ صاحب
قوت قدسیه ❊ مالک ملکات ملکیه ❊ ممهد ارکان شریعت خیر البشر ❊ مشید
بنیان ملت ائمه اثنا عشر ❊ جامع معقول و منقول ❊ حاوی فروع و اصول ❊
مرجع علمای فحول ❊ مؤسس دین رسول ❊ ملاذ فضلای کاملین ❊ ملجای علما
عاملین ❊ افضل المتکلمین العلام ❊ اکمل المحققین الفخام ❊ فخر المتفقهین الکرام
خاتم المجتهدین العظام ❊ ظهیر الملة والدین ❊ آیة الله فی العالمین ❊ مولانا
و مولی الخافقین ❊ سید العلماء السید حسین ❊ اسکنه الله بحبوحة جنانه
و افاض علیه شابیب رضوانه ❊ که لوای علم و کمالش سر باسمان کشیده ❊
و صیت فضل و جلالش از مشرق تا مغرب رسیده ❊ شهره مکارم اخلاقش
عرصه آفاق فرا گرفته ❊ و آوازه محاسن و صفاتش در بسیط زمین انتشار یافته ❊
لمعات تحقیقاتش مانند شعاع آفتاب عالم تاب منور عرصه ربع مسکون ❊
و رشحات تدقیقاتش بسان قطرات امطار نضارت بخش جهان بوقلمون ❊

عجمی و اسم الفقه بتنقیح الله درس و عباب حقایق العلم بایضاح المانوس عجیبه کامل تحریر نبیه و کفایة من لا یحضره الفقیه مصباح مسالک البهیة والارشاد و مقابس مناهج غایة المراد وسیلة ذخیرة المعاد و ذریعة یوم التناد اذ ینادی المناد سید العلماء السید حسین بن آیة الله السید دلدار علی بن السید معین النصیرآبادی قدس الله ابیه و اخیه عمه سلطان العلماء السید محمد ادام الله ایامه کان فرید عصره و وحید عصره لم یتخلل الزمان له بمثله بمثل نظیر فی زمانه لا مثبته ولا عدیل صاحب التحقیقات الانیقة والتدقیقات الدقیقة عالی الکعب فی الفنون العقلیة والنقلیة باد عا فی الاصول والفقه والکلام مجتهد الاخیار باحادیث خیر الانام

فضائل و مناقبش از حیطۂ تحریر و تسطیر بیرون و بیان علوم و کمالاتش از حد احصا
افزون نسب شریفش به بست و چهار واسطه بحضرت امام عاشر ابوالحسن
علی النقی علیه السلام میرسد و ولادت باسعادتش در چهاردهم ماه ربیع الثانی
سنهٔ یک هزار و دو صد و یازده هجری در بلدهٔ طیبه لکهنؤ واقع شده خورشید کمال
مادهٔ تاریخ ولادت آن علامه است اسوة المتکلمین قدوة المجتهدین اکرم الناس
مفتی السید محمد عباس مدظله در اوراق الذهب می فرماید از بعض ثقات شنیدم
که چون برادر بزرگ آن علامه سید مهدی بعد تولد برادران بزرگ خودش مولانا
سید محمد و سید علی و سید حسن متولد شد والد علامش حضرت سید الشهداء
روحی له الفداء را در خواب دید که آن حضرت از سبب اسقاط ترتیبی که در تسمیهٔ فرزندان خودش
مرعی داشته بود سوال می فرماید در جواب عرض نمود که این پسر من وقتی پیدا شده
که کبیر السن و ضعیف القوی شدم پس گمان بردم که بعد ازین فرزند پسر دیگر از من
پیدا نخواهد شد لهذا این فرزند را باسم آخر شما که قایم آل محمد است نام نهادم
پس حضرت فرمود چنان نیست که تو گمان بردی بتحقیق که قریب است که پیدا شود
از تو پسر دیگر پس وقتی که پیدا شود او را باسم من نام بنه پس هرگاه آن علامه
متولد شد والد علامش او را حسین نام نهاد امتثالا لامر جده الامجد و فیه
علی فضله دلیل شتی منه انتهی و گاهی آن علامه در عهد طفلی هم راغب
به ملاهی و ملاعب نشده و از ایام صبی و زمان نشو و نما دائما اوقات عزیز خود را
در تحصیل علوم مصروف و همواره همت والا نهمت خود را به اکتساب کمالات
معطوف داشته و استفادهٔ علوم از آیة الله غفران مآب والد علام خودش سلطان العلما

ذی القوة القدسیة
والملکات الملکیة ض
حاوی الفضائل والفوا
الالهی تغفل علیه
الانام مع الاسبح کتابی
هذا فضائله وله
مصنفات علیه اهل
مع کثرة الشو
والبحث والتدریس
وتولی تعلیم الاولاد
وتادیب الاضداد
وارشاد سائر العباد
والضعف القوی
والادکان مع کثرة
الهموم والاحزان
وتراکم المصائب
والعلل ثان والاشتغال
لقضاء حوائج
الاخوان ۱۲
ملخصا عن
شذور العقیان

رضوان

رضوان مآب برادر بزرگ خودش نموده چنانچه آن علامه در اجازه که برای
فرزند خودش محمد که استاتذهٔ عظام و نبذه جهابذهٔ کرام افضل المتکلمین
فخر المدرسین ممتاز العلماء السید محمد تقی اعلی الله مقامه تحریر نموده فرماید
که در ابتدای تحصیل و هم در منتهای آن بخدمت غفران مآب والد علام قرائت علوم نمودم
و دران اثنا که بعض علل و اسقام عارض حال غفران مآب شد بدین سبب
دران ایام از افاده درس باز ماندم و درس مرا برادر اکمل اجل اخی امجد السید محمد
محول فرموده پس زمانی در خدمت برادر معظم بتحصیل بعض علوم حکمیه و فنون رسمیه
و برخی از علوم دینیه اشتغال داشتم بعد از آن که غفران مآب والد علام از مرض
افاقه یافت درس من بخدمتش عود نمود و پیش والد علام از تصانیف انیقه ایش
کتاب مرآت العقول را که ملقب بعماد الاسلام فی علم الکلام است خواندم و برخی
از کتاب حدیث مثل شرح اربعین شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمة و اصول کافی
و فروع کتاب منتقل الجمان قرائت نمودم انتهی ملخص کلامه اعلی الله مقامه و در سن
هفتده سالگی از تحصیل جمیع علوم و فنون فراغت حاصل کرده با علای
مدارج فضل و رشاد و اقصای معارج افتا و اجتهاد فائز شد هر چند
در سن و سال از سایر برادران خودش خوردتر بود لکن در میدان علم و فضل و کمال
گوی سبقت از اکثر ایشان ربوده و بسبب جودت طبع نقاد و صفاء قریحه وقاد
و حدت ذهن دراک و صحت ادراک سرآمد علمای زمان و کملاء دوران گردید
و شروع به تصنیفات و تالیفات به نهایت تدقیقات و غایت تحقیقات فرموده
چنانچه صاحب تذکرة العلماء نوشته که روزی حقیر از زبان در رفشان

آنجناب شنیدم که می فرمودند که در سن سیزده سالگی خود شروع بتصنیف رساله تجزی
فی الاجتهاد نمودم و بعد از آن رساله حکم ظن بر کعتین اولیین را بقالب تصنیف در آوردم
لکن از بس حیا و حجابی که بر من مستولی بود اظهار آن بکسی نمی نمودم مگر اکثر اوقات
بخدمت اخوی مرحوم علامی فهامی سید مهدی طاب ثراه که به سه سال تقریباً
از من بزرگتر بود اتفاق مکالمه و مذاکره در این باب می شد و آنچه او می نوشت
بمن می نمود و آنچه من می نوشتم از نظرش میگذرانیدم تا آنکه روزی جناب
غفران مآب والد ماجدم در باب نوشتن اجازه برای من مرا مامور بالتماس
یاد دهی نمود. بخدمت آنجناب عرض نمودم که اولاً آنچه از زبان خامه ام ریخته است
ملاحظه فرمایند اگر تحریر من بطرز و اسلوب مناسب بنظر اقدس در آید بر آن مطلع
شوم بهر حال میخواهم که بر حسن و قبح آن متنبه شوم آنجناب باجابت مقرون فرموده
وامر نمودند که تا عبارت رساله مصنفه خود را بخدمت آنجناب بمعرض عرض رسانم
آنجناب در اثنای استماع عبارتش فرمود که این متانت و طرز تحریر و اسلوب تقریر
چنان نمی باید که شخصی در ابتدای حال تصنیف کند بالجمله در آن اوان بسبب
غلبه خفقانیت بر مزاج آنجناب اتمام ملاحظه آن رساله را نتوانستند و آنجناب
به اخی المعظم سلطان العلما سید محمد ارشاد فرمودند تا تحریر من نظر فرمایند
وکیفیت حال آن بعرض آنجناب رسانند اخی المعظم حسب الامر بعمل آوردند
لیکن آنکه از جمیع برادران خورد بودم نمی خواستم که حال تبحر و جودت تحریر
ولیاقت من ظاهر شود انتهی و آن علامه در اجازه که برای برادرزاده
خودش عمدة العلما سید محمد بای تحریر نموده می فرماید که والد علامه اعلی الله مقامه

ماسایر افاضل طلاب را ترغیب و تحریص به بذل جهد در استنباط مسائل و نظر کردن
در دلائل می نمود و می فرمود که من سبیل علم دین و طریقه رشد را واضح ساخته ام
و در تاسیس فقاهت و اجتهاد و نشر علوم ائمه امجاد علیهم السلام در این بلاد
سعی بسیار نموده ام می ترسم که باقتضای زمانه قلیل بعد از من این آثار از شما
محو شود پس در همان اوان دامن همت را از ساق جهد فرا داشته باوصف
حداثت سن خود بتالیف بعض رسائل انیقه و مسائل دقیقه پرداختم که از انجمله
رساله تجزی فی الاجتهاد و مسئله شک در دو رکعت اولیین و مسئله تقلید اموات است
و بعضی از آن را بعرض غفران مآب رسانیدم پس آنجناب تحسین آن نمود و فرمود
که این کلام مثل کلام فاضل ماهرست که از جمله کاملین باشد و آنچه در کلام مبتدیان
از اهل تصانیف واقع می شود درین یافته نمی شود انتهی و سلسله اجازه
روایت احادیث بوسطه آیة الله غفران مآب والد علامش و سلطان العلما
رضوان مآب برادر بزرگش بجناب مستغنی عن الالقاب بحر زاخر فقیه
ماهر محقق نحریر مدقق عدیم النظیر المشهور بین الانام المعروف فی الخواص
والعوام استاد الکل فی الکل آقا محمد باقر بهبهانی طاب الله ثراه وجعل
الجنة مثواه و نیز بجناب سید المحققین سند المدققین رئیس الفقهاء الفخام
یعسوب العلماء العلام ممهد اصول الدلائل مهذب ریاض المسائل مولانا
السید علی طباطبائی عطر الله مرقده و نیز بجناب عالم عامل و فاضل
کامل فقیه جلیل و مجتهد عدیم العدیل مرکز دائره درس و فتوی فلک ورع
وتقوی صاحب الکرامات والمقامات معدن الافاضات و الافادات بحر العلوم

مولانا سید محمد مهدی طباطبایی نجفی روح الله روحه و نور ضریحه و نیز بجناب
علامه فخر خاصه و عامه سید السادات منبع الفضل و الافادات حاوی معقول
و منقول نقاد فروع و اصول متکلم عدیم العدیل مجتهد بی بدیل مولانا محمد مهدی
بن هدایة الله موسوی اصفهانی مشهدی طاب مشهده و طهر مرقده و نیز بجناب
عالم جلیل و فاضل نبیل بحر ذاخر مجتهد ماهر فقیه ربانی مولانا میرزا محمد مهدی
بن ابی قاسم موسوی شهرستانی سقی الله ثراه و جعل الجنة مثواه میر سید و سایر
مومنین از ممالک هند و سند و دکن و بنگاله و پنجاب و کشمیر بدل اعتراف و اقرار
به کمال علم و عمل و زهد و سخاوت و تواضع و تورع و تقوی و عفاف نموده ربقه تقلید
در رقبه عقیدت انداختند و سلاطین این دیار در تعظیم و تکریم آن علامه
دقیقه فرو ترک نکرده همواره طریقه عقیدت و ارادت مرعی داشتند بالخصوص
پادشاه دین پناه ثریا جاه مصلح الدین ابو المظفر محمد امجد علی شاه
جنت مکان انار الله برهانه را نهایت عقیدت و کمال ارادت بخدمت آن علامه
حاصل بود و مهر بنام نامی و اسم گرامی مشتمل بر خطاب مستطاب حاوی علوم دین
حامی سادات و مومنین حافظ احکام آله مجتهد العصر سید العلماء کنده
و منقش گردانیده بخدمت آن علامه فرستاده و بخشیان و دفاتر حکم عالی صادر و ثبت یافت
که همواره این لقب برای آن علامی نوشته باشند و باسمای آن علامه مدرسه
برای طلبه علوم قرار دادند چنانچه کیفیتش از کتاب تذکرة العلماء جنان ظاهر می شود
که اکرم الناس مفتی سید محمد عباس مدظله العالی بایمای سید العلماء رساله
در ترغیب بنای مدرسه نوشته و جناب اعلم العلماء افضل المجتهدین فخر المدرسین

ممتاز العلما السید محمد تقی اعلی الله مقامه آن را بنظر شاهی گذرانید و سعی وسیع
بحسن تقریر معروض داشت همان زمان حکم عالی بتقرر مدرسه و تعیین مدرسین
عزّ صدور یافت و بتجویز آن علّامه علمای کبار و فضلای ذی وقار بمشاهره
مناسب مقرر شدند و وظیفه برای طلاب هم مقرر گردید و بادشاه دین پناه
سکندر جاه ابو المنصور ناصر الدین حضرت سلطان عالم محمد امجد علی شاه
اعاد الله ملکه همواره طریقه خلوص و عقیدت و شیوه اخلاص و ارادت
ملحوظ داشته بغایت تعظیم و تکریم آن علّامه می فرمود و مدرسه مذکوره بهمان طور
مقرر داشت و عالی جناب سمو الالقاب مجمع علوم دین مرجع سادات و مومنین
حافظ احکام الله مجتهد العصر سلطان العلما سیّد محمد رضوان مآب سیّد العلما را
برنفس نفیس خود مقدم داشته جمیع امور را برای بیضا ضیای آن علامه تفویض فرموده
و اجازه که برای برادر زاده خود شان جناب فضائل و کمالات مآب اکمل الکملا افقه الفقها
افضل المجتهدین فخر المدرسین ممتاز العلما السیّد محمد تقی تحریر نموده در آن
سیّد العلما را باین الفاظ ذکر فرموده السمیدع الالمعی و الحبر اللوذعی
ذی النظر الصائب و الذهن الثاقب عالی الکعب فی الفنون العقلیه طویل الباع
فی العلوم النقلیه الراتع فی ریاض الاجتهاد و الافاده الکارع من حیاض
احادیث الجد و السادة سیّد العلماء العاملین سند الفقهاء الکاملین
عین الانسان و انسان العین اخی و صنوی و مهجة قلبی السیّد حسین
لا زال قریر العین محفوظا عن اصابة العین و علمای عتبات عالیات
عرش درجات از معاصرین آن علّامه اذعان بکمال فضل و اجتهاد نموده

ہموارہ تخم مودت و مواخات در مزرعۂ دل می کاشتند و دایما ابواب تبلیغ مکاتیب و مراسلات مفتوح می داشتند چنانچہ برای ایضاح این مرام درین مقام نقل یک خط جناب معلی القاب جامع معقول و منقول واقف اسرار فروع و اصول شیخ الاسلام مجتهد انام الشیخ محمد حسن النجفی صاحب جواہر الکلام نوشتہ می شود

صورة ما کتبہ افضل المجتهدین حجة الاسلام و المسلمین الشیخ محمد حسن الی سند الفقهاء سید العلماء مولانا السید حسین علیهما الرحمة

این انوار الازهار و ازهار الانوار و تعزید الاطیار و هدیر البطار و تنویر الاشجار و نفثات النفاث من تحیات عمت الاقلام فی طروس الدحاء مبانیها و ترجم لسان الثناء معانیها الی من تجتنی الفصاحة من کمائم براعته و تستنیر نجوم البدیع فی سماء بلاغته و ترقل الیه غوامض العلوم ارقال الفنیق و تنثال علیه الاسرار انثیال العقیق کیف لا و هو الشاخص فی مربع الاجتهاد معرسا و قائلا و الصادر الوارد عذب معینه معتلا و ناهلا الحارس ثغر الاسلام و شرائعه و الغارس فقه القران فی حدائق جوامعه و الحبیب الذی تقر به کل عین و الروح التی بین الجنبین ذی القدر العلی سید العلماء السید حسین نجل العلامة السید السند دلدار علی اعلی الله مقامه لا زالت طلائع التوفیق عاکفة علیه و محاسن الایام متصلة لدیه بالنبی و آله الطاهرین اما بعد فبینا انتشق نسیم الجنوب الجالی عن القلوب صدئ الکروب باحتمال احتماله رسالة من صنع الجزالة تتضمن شرح صاحب البعاد حاله و کسانا اجالة من خبایا اسرار تلک الناحیة السامیة اذ فی ایمن الاوقات هبط علینا رسول الاشواق

باوراق فابصرنا من بينها مرسومكم المحتوي على نكات طريفة * وبدائع حسن لطيفة *
فازرى بالنسيم لطافة * وبالرحيق رقة * وحين فضضنا ختامه * ونشرنا كلامه *
عن نشره والافاق * وتحلى النادي بنثره حلية الاعناق * بالاطواق * وتكفل باهم
ما عندنا نسئل من صحة ذلك المزاج * الذي هو كعبة الحاج * وصلاح المحتاج * فالحمد لله
سبحانه على انتظام امرك * وعلو كلمتك * واقامة حدود الله واحكامه * ونصرتك
داعي الاسلام واعلامه * غير انا تشوشنا واستوحشنا من عدم اقترانه بصحبة
مرسومكم * من مشيد الاسلام في سائر الممالك * المتفرد بغزارة علمه * وسعة حلمه *
ومهارته في المعقول والمنقول * واستنباط الفروع من الاصول * شقيقك في المجد *
وحذيذك في السعد الامجد * جناب الاخ سلطان العلماء السيد محمد دام علاه فانا الى الاحاطة
باثاره والاطلاع على تفاصيل اخباره * اشوق من حاسي الحميا الى عنقودها *
وارغب من الهيم في يوم خمسها الى ورودها * وعهدى به انه ملآن الوفا * فعسى
يكون المانع غير الجفا * ثم قد صار معلومنا ما اليه اشرت من وصول عشر مجلدات
من كتابنا جواهر الكلام اليك * ومصادفتها محل السرور لديك * وهذا من لطائف
بارئ النسم * المتفضل بالنعم * على عبده العاثر القاصر عن شكرها سيما هبته
سبحانه لعبده ذلك الكتاب المخصوص باستمداد العلماء والمجتهدين منه وعكوفهم
وركون المقلدين اليه فهو كالشمس المشرقة * او كالسحائب المغدقة * لكن النسخة التي
وصلتكم غير مامونة من الغلط ولا معتمدة الصحة وقد الجانا الى ارسالها ضيق الزمان
عن التبلغ غيرها حسب ما حررنا لكم سابقا من ان المرحوم المبرور القاطن في فراديس الجنان *
السيد مشرف علي خان بهادر لما استدعى ذلك منا عاجلا ما وسعنا استخلاص غير ذلك

من المشتغلين وبحول الله تعالى وقوته نرسل اليكم باقي الكتاب وتمامه وكثيرا ما يجول
في خاطري انه اذا امكنني الله تعالى من مقدمات ما تيسر به شراء او استكتابا نسخة تامة
مصححة معتمدة مرسومة علينا ما تجد لنا من انظار الصادقة والحواشي الرائقة
افعل ذلك ان شاء الله تعالى وارسلها اليك ليكون في طرفكم اصلا معتمدا والله
ولي التوفيق والتاييد واما ما ذكرت من امر المادة الصادرة من جناب الكاشف
عن قانون الحكمة نقابها والشارح بعد تشريح عوارض الابدان علاجها واسبابها
والداخل في الجنان مع الحور العين والمتحصن بدعاء العلويين والمومنين درع الله
الحصين والجنة من كيد الشياطين ذي الفخر الجلي ميرزا محمد علي وفقه الله للعروج
لارتقاء درجات عليين وذلك ببركات تصديه لاعانة ذوي الحاجات
من اهل العتبات بارشاد جنابك له ذلك فاما جنابك فقد عمل بمقتضى
كفالة الدين والدنيا لضيفهم واعانة محاويجهم ومساعدة مساكينهم واطعام
غيبهم وتفقد غريبهم وملاحظة حملة العلم منهم ونحو ذلك مما لا يزيد في الثناء
عليه خفقة ولا منعة واجرك فيه موكول الى بارئه واما جناب الميرزا المحترم
فماذا يثني عليه القلم وهو ممن ضرب الله به امثاله الامثال فقال عز من قائل
مثل الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله كمثل حبة انبتت سبع سنابل
في كل سنبلة مائة حبة والله يضاعف لمن يشاء والله واسع عليم
الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله ثم لا يتبعون ما انفقوا منا ولا اذى لهم
اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون وممن له اليد على رسول الله
فيتولى مكافاته ومنحه شفاعته وممن يسعى نوره امامه يوم القيمة
ممن

ومن يجوز عقبة الصراط على جناح صدقته وتكون له عن جهنم حجاباً وللفردوس باباً

ومن تقصد الزهراء عليها السلام تحية بالكرامة الرافعة مقامه وعلى الخصوص

اعانة سكان الغري فان نفقة الدراهم فيه بمائة يوافي حيث انهم بواد غير

ذي زرع ولا ظهر ولا ضرع شعارهم الفقر وسيماهم الشكر والصبر

ولشدة الفاقة في الجميع يحشون الى القرص حشيش الحماض الى نبتة الربيع

اما حدود بلدهم فمقابر لصيقة لا مزارع حديقة واما ارزاقهم فبقدر

بحيث لا فضل فيه يدخر فطموا انفسهم عن الشهوات الدنيا الحطمة

وزخارفها الذميمة رغبة في جوار سيد الاوصياء عليه افضل الثناء

وشوقا الى جزائه يوم الجزاء وايثار للآخرة على الاولى فهم بين مشغول بعلمه

ومتنسك بدعائه وصلوته وصومه ومتسكع في مقاساة قوة يومه

وفيهم الفقراء الذين احصروا في سبيل الله لا يستطيعون ضربا في الارض

يحسبهم الجاهل اغنياء من التعفف تعرفهم بسيماهم لا يسئلون الناس الحافا

وما تنفقوا من خير فان الله به عليم وفي اعانتهم التي لا يلقيها الا الذين

صبروا ولا يلقيها الا ذو حظ عظيم حظ عظيم وكان من الواجب العيني الحتمي

على اسعافهم بما يفيد ولو بتحمل وعثاء السفر البعيد لكن اصدني عنه التقييد

في تحرير الكتاب المبارك تاسيساً وتدريساً وترويج الشريعة وتربية ابنائها

القائلين لتحمل اعبائها نسأل الله العفو والعافية لنا ولكما وليكن معلومكما

ان هذه المادة حيث طال من سفرها البعد الشقة بين مصدرها ومستقرها فشى

امرها قبل الوصول بايام وانتشر خبرها بين الخاص والعام حتى ضاعفت الحرص

فی الکم؛ واختلفت النفوس فی الحکم؛ وجزم کل احد بان نصیبه منها اوفر السهم
فلما وصل مرسومکم المشتمل علی التفصیل والتحدید بالنزر القلیل الذی لو بسط
علی اهل النجف الاشرف؛ لکل بیت ربیة لقصر عن استغراق الربع وشف؛
فلو ادرص لعطیه سخاء وامنعة؛ ولو ادرص اولئه حذرا ووسعة کیف وهی مشحونة
بالعلماء وبالنجباء؛ وذوی البیوت العالیة؛ والمراتب السامیه فرجحنا
ادخال السرور بصلة الجم الغفیر من الدور التی اهلها کالاموات فی القبور؛
تقربا الی الله تعالی بصلتهم واحالتهم بالمادة المزبورة حسبما فصلتم ورسمتم
اجابة لالتماسکم فی قضاء حق المیرزا الموصی الیه فی وضع حقوقه فی محلها؛
وایصالها الی اهلها؛ وحرصًا علی رسمکما فی صحائف النیابة والدعاء لذی
مراقد سید الاوصیاء؛ وابنائه الائمة الامناء؛ علیهم السلام زاد الله توفیقکما
للسداد؛ وسلوککما منهج الخیر والرشاد؛ والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته
الراجی عفو ربه محمد حسن نجل المرحوم الشیخ باقر علیه الرحمة

وشرائف حالاتش و مدارج کمالاتش زیاده ازان ست که شخصی احصا عنوان کرد
همواره همت حق طویت را در حفظ ناموس شرع متین و ترویج دین مبین و نشر
طریقه ائمه معصومین و شیوع احکام اهل بیت طاهرین مصروف می داشت
و با وجود نهایت نقاهت و نحافت همیشه در تدریس علوم و تصنیف کتب و افتاء
مسائل و مواعظ و عیادت مریضان مومنین و قضائی حوائج محتاجین مساکین
خصوصًا ایتام و ارامل مشغول می بود و در صفت حلم و مروت و تواضع و زهد
و تقوی و ورع بر همه اهل زمان تفوق داشت و مکارم اخلاق و محاسن اشفاق

ازینجا

آن علامه نسبت بهر یک از اقاصی و ادانی حلیّ التسویه می بود و از معتمدین که حاضر خدمت
بابرکت می بودند مسموع شده و از کتاب تذکرة العلماء نیز چنین ظاهر می شود
که آن علامه اوقات شب و روز خود را باین طور تقسیم فرموده بود که پاره از شب
باقی مانده برای نماز جماعت بمسجد تشریف می برد و تا طلوع صبح صادق
باذکار و نمازهای مستحبه مشغول می بود و بعد از نماز و فراغ ادعیه و تعقیبات
مراجعت فرموده باندرون خانه هدایت کاشانه تشریف می برد
و در انجا مصروف تالیفات و تصنیفات و ملاحظه کاغذات ضروری می شد و قدری
روز بالا شده رونق افزای بیرون خانه می شد و مردم بسیار از افاضل و طلبه
و اهل استفتا و ارباب حوائج هجوم می آوردند بهر یکی از ایشان حسب وسعت وقت
توجه و التفات میفرمود اولاً بتدریس طلاب که اکثر ایشان فضلای کبار و علمای
عالی مقدار می بودند مشغول می شد بعد از ان معروضات اهل حوائج ملاحظه می فرمود
و بعد از زوال آفتاب برای نماز جماعت بمسجد میرفت و بعد از تعقیبات نماز عصر
از مسجد مراجعت فرموده بخدمت برادر بزرگ خودش سلطان العلماء السید محمد
حاضر می شد و ساعتی در انجا توقف فرموده بدولت خانه عالی مراجعت فرموده
باز مشغول تدریس طلبه می شد و نماز مغرب بدولت خانه بجماعت ادا فرموده
تا یک پاس شب رونق افزای مجلس مستفیدین و مسترشدین می شد و بعد از ان متوجه
افتای مسائل می شد بلکه در بعضی از شبها تا نصف شب مشغول استنباط مسائل می بود
و همیشه التزام بود که بروز جمعه و دوشنبه و پنجشنبه و در ماه مبارک رمضان هر روز
بعد از نماز عصر موعظه شریفه که مشتمل بر افادات انیقه و افاضات رشیقه و تفسیر قرآن

و تصحیح عقاید ایمانی و تبیین دقائق و توضیح حقائق می بود بسمع حاضرین میرسانید و مومنین از نزدیک و دور بشوق استماع نصائح و مواعظ پر تاثیر جوق جوق مجتمع می شدند و مضامین هدایت آگین را از گوش دل می شنیدند و از لآلی متلالی افادت که از صدف طبع آن بحر علوم بر می آمد دامن سمعهای خود را پر کرده ذخیرهٔ آخرت می اندوختند صاحب تذکرة العلما می گوید که حقیر اکثر اوقات حاضر خدمت بابرکت می ماند گاهی آنجناب را مصروف استراحت و بی شغلی نیافته انتهی با این همه کثرت اشغال و قلت فرصت بعض اوقات بنوشتن قرآن شریف مصروف می شد چنانچه یک قرآن شریف که از دست مبارک خود نوشته نزد عالی جناب قدسی القاب عالم عامل فاضل کامل مجتهد علی الاطلاق المشهور بین الآفاق کریم ابن کریم مولانا سید محمد ابراهیم مدظله العالی که سبط آن علامه اند موجود است روزی در اثنای تحریر این سطور زیارت آن قرآن شریف نمودم خطش خوب و مرغوب و حواشی بسیار بخط نستعلیق و شفیعه نوشته است چند آیات در آن خواندم در آخرش عبارتی یافتم نقلش بر داشتم و هو هذا قد وقع الفراغ من کتابة القرآن المجید والفرقان الحمید بتائید الله سبحانه و حسن توفیقه علی ید اقل الخلیقه بل لاشئ فی الحقیقة اقل العباد عملاً و اکثرهم زللاً ابن العلامة المرحوم الساکن فی جوار رحمة ربه الکریم السید دلدار علی رفع الله درجاته فی جنات النعیم السید حسین صانه عن کل شین و رزقه شفاعة سید البشر رسول الثقلین صلی الله علیه و آله و کان ذلک یوم الاحد الخمس ان بقین من شهر جمادی الاخرة سنة ست و اربعین بعد الف و مائتین

من الہجرۃ النبویۃ علی الصادع بہا الف الف تسلیم و تحیۃ صاحب تذکرۃ العلما
می‌گوید کہ آن علامہ موید بتائیدات ربانی و مہبط فیوضات یزدانی اند ورنہ طاقت
بشری کجا وفا می‌کند کہ کسی متحمل این ہمہ مشقتہا آنچنی تواند بود گویا حق تعالی
خصائل ملکی بآنجناب عطا فرمودہ است کہ غیر از اشغال مع اعمال مستحبہ بکسی ست
کہ متوجہ لذات مباحیہ شدہ باشند و از اکل و شرب و نوم بقدر اقل کفایت می‌کنند.
انتہی الحمد للہ کہ حقیر از زیارت سید العلما مشرف شدہ ام و والد ماجدم اعلی اللہ
مقامہ فی فرادیس الجنان کہ از زمرۂ مقلدین و مخلصین آن علامہ بود کمال
عقیدت و نہایت ارادت بان علامہ داشت و سید العلما بسیار تفقد و عطوفت
بحال شان مبذول می‌فرمود حقیر در زمان صغیر السن بعد دم در ماہ مبارک رمضان
و عیدین ہمراہ والد مرحوم و مغفور برای نماز جماعت می‌رفتم و از زیارت
سید العلما مشرف می‌شدم این قدر یاد دارم کہ میانہ قامت و نہایت نحیف
و نقیہ بود و نوری از چہرۂ مبارک ساطع و لامع بود وقتی کہ از نماز خارج می‌شد مومنین
برای مصافحہ و دست بوسیدن از ہر طرف ہجوم می‌آوردند صاحب تذکرۃ العلما می‌گوید
کہ ہمیشہ آنجناب در اشغال دینی و نشر معارف یقینی مشغول می‌باشند با وجودی کہ
نہایت نقاہت و ضعف و نحافت بجسم شریفش راہ یافتہ اوقات شب و روز را
در تدریس علوم و تصنیف کتب و افتای مسائل و تردد بسوی مسجد بجہت نماز جمعہ
و جماعت و وعظ مصروف داشتہ اند انتہی و خوارق عادت و کرامات کہ از آن
علامہ بظہور پیوستہ بیان تفصیل آن دفتری مطلوب آمادہ بن جابر شرح
حکایتی کہ اسوۃ المتکلمین قدوۃ المجتہدین اکرم الناس مفتی سید محمد عباس مد ظلہ

وراوراق الذهب آورده اکتفا کرده می شود حکایت در بعض سنین اتفاق حبس باران گردید و مردم تضرع و زاری بدرگاه باری می نمودند پس سید العلما بصحرا رفت و بجماعت نماز استسقا بجا آورد و پس هنوز ردای مبارک را حرکت نداده بود که آب بسیار بارید چنانکه راهها و چشمه ها از آب باران مملو گردید انتهی خلاصه آنکه ماه و سال بدین اعمال و اشغال گذران بود که امراض شدیده و عوارض عدیده لاحق حال آن علامه گردید آخر کار تاب صدمات روحانی و شداید امراض جسمانی نیاورد و بشب شنبه هفدهم ماه صفر سنه یک هزار و دو صد و هفتاد و سه هجری گوش هوش به ندای یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی نهاده متوجه عالم قدس گردید صفوف قدسیان که برای استخبار مزاج کرامت امتزاج آمده بودند برکاب عالی همعنان گردیدند و صبوحیان علیین جوق جوق باستقبال آن قبلهٔ دین و یقین دویدند: رضوان خبر مقدم گفته ابواب خلد برین بروی اش گشود: و حور بجاروب گیسوی مشکین جنت را رفت و روب نمود: خانهٔ اجتهاد ماتمکدهٔ غم و الم گردید: و شور ناله و آه از زمین بآسمان رسید: صبح از مشاهدهٔ این حال گریبان درید: و شام از ملاحظهٔ این ملال لباس سیاه پوشید: باستماع خبر این سانحه جانکاه و حادثهٔ روح فرسا مردم با دل بیقرار و چشم اشکبار از هر محله و هر کوچه برای مشایعت جنازه دویدند و بعد از طلوع آفتاب سادات اطیاب و مشایخ انجاب و عباد کبار و زهاد عالی تبار جنازه را بر دوش خود ها نهاده برای تغسیل

له مدت عمر سید العلما علیین مکان شصت و یک سال و دو ماه و سیزده روز ۱۲

له از [illegible] و انتحره از [illegible] وفات بودن [illegible] مناوی یا ابن حرب [illegible] می کنند ۱۲

برده یا بردند جمیع شهزادگان و امیران و تمامی شرفا و نجبا و خواص و عوام مشایعت جنازه کردند از معتمدین و موثقین مسموع شده که کثرت مشایعین جنازه بیرون از تعداد و شمار بود و اتفاق جمهور است برین که درین شهر گاهی بر جنازه کسی از احدی این قدر اجتماع مردم و ازدحام خلایق نشده بود متحیر بودند که کدام جا نماز جنازه باین جمعیت و کثرت ادا نمایند آخر در حسینیه جناب عالی متعالی وزیر الممالک نواب آصف الدوله بهادر عدن مقام که کلان ترا ماکن این شهر و مشهورتر عمارات هندوستان است آوردند و مولانا سلطان العلما السید محمد رضوان مآب باول حزین و خاطر غمگین با جماعت مومنین نماز گزاردند و در حسینیه آیة الله غفران مآب در حجره که جانب مغرب است پایین مزار فایض الانوار والد علامش مدفون کردند الی الان لوحی از سنگ سفید طلا کار و ضریحی از چوب صندل بر قبر منور نصب است *

قطعه تاریخ وفات سید العلما علیین مکان از مصنفات اسوة المتکلمین قدوة المجتهدین اکرم الناس مفتی سید محمد عباس مدظله العالی

بعد الدنیا انها لشرك الردی   ان اضحکت فی یومها ابکت غدا
اف لها قد غادرت سادتها   و ولاتها حتی الامام المقتدی
هو سید العلماء مجتهد الزمان   و من تفرد فی البریة سوددا
و تواضعا و تخشعا و تضرعا   و تورعا و تقدسا و تزهدا
اعنی سمی ابن البتول الطهر من   ادنی بلطف الکربلا مستشهدا

قد ارخ المهدی یوم وفاته ۱۲۷۳	لتهدمت والله ارکان الهدی
ومن العجائب انها قد الفیت	فی روعه من خیوان تیعمّلا
فیعدّ ذاک من الکرامات التی	حصلت له روحی لمرقده فدا

ایضاً

الدهر اقبل بالعوالی وانتضی	سیفا ولیس الحکم الا للقضا
لهفی علی حبر علیم بارع	قد باب من مضض علی جمر الغضا
هو سیّد العلماء مولانا الحسین	سلیل آل المصطفی والمرتضی
مازال کهفا للانام مواسیا	منعطفا متفجعا وممرّضا
قاسی المصائب والنوائب عاملا	بالصبر والتسلیم فیها والرضا
حتی اذا اصفرت انامله من	الحمّی لسابع عشر من صفر مضی
والیوم یوم وفاة مولانا الرضا	فبکت علیه عیون اخبار الرضا

ریختہ کلک جواہر سلک عالی جناب سمو الالقاب جلیل الشان رفیع المکان رئیس معظم امیر مفخم عالی ہمم ذوی المجد والکرم نواب خیرات علی خان دام حشمتہ

ہفدہ دہ صفر ثلث شب شنبہ بود	مولای جہان بحق چو فرمود وصال
شد سال وفات با سنہ میلادش	ای نجم زوال دید خورشید کمال

سنہ ۱۲۷۳ ہجری

ایضاً

ارضی بزمین لکھنؤ جای ولی است	الله الله مطاف اہل قدسی است
چون مرقد پاک شد سنش نجم نوشت	حقا کہ دران دفن حسین بن علی است

خواجہ محمد کاظم از عظیم آباد مصراعی گفتہ فرستاد کہ تاریخ صوری و معنوی ہر دو در آن است ۔ع

فهرست تصنیفات و تالیفات سید العلما علیین مکان اعلی الله مقامه فی فرادیس الجنان

اول رساله تجزی فی الاجتهاد که در سن هفده سالگی تصنیف فرموده چنانکه از کلام صاحب تذکرة العلما ظاهر می شود و آن مذکور شد دوم رساله در تحقیق جواز تقلید میت و عدم آن سوم رساله مسئله شک در رکعتین اولیین و این هر دو رساله را نیز در حداثت سن خود تصنیف نموده چنانکه از کلام آن علامه ظاهر می شود و آن نیز مذکور شد چهارم مناهج التدقیق و معارج التحقیق و آن کتابیست عدیم النظیر و لاجواب مشتمل بر استدلالات انیقه و تحقیقات دقیقه است و آن علامه در اجازه که برای فرزند ارجمند خود افضل المتکلمین فخر المدرسین ممتاز العلما السید محمد تقی جنت مآب تحریر نموده می فرماید که کتاب مناهج التدقیق و معارج التحقیق بر وجه انیق و طرز رشیق تصنیف نمودم آن را از دلائل و تنقیح مسائل حلو ساختم و نقض و ابرام اقوال مختلفه را بنهجی در آن آوردم که پسند طبایع اهل حق گردید و غالب که شمه از تدقیقات آن در دفاتر تصنیفات علمای سابق یافته نمی شود و بسبب هجوم امراض و عروض بعضی اعراض آن کتاب باتمام نرسید انتهی ملخص کلامه اعلی الله مقامه و مقصد ثانی از آن که در احکام صلوة است از بیان اوقات نماز یومیه تا احکام سلام که یک جلد ضخیم است طبع گردیده است پنجم وجیز رایق که خود آن علامه در اجازه مذکوره می فرماید و وجیز رایق را بر نمط فائق تالیف کردم و شطری وافی از احکام طهارت را املا نمودم انتهی و باب طهارات از آن کتاب طبع گردیده است ششم روضة الاحکام است که آن علامه خود در اجازه مذکور ذکرش فرموده که هرگاه جماعت مقلدین الحاح بمن کردند بتالیف روضة الاحکام که بعبارت فارسی است و دیگر رسائل متفرقه اشتغال نمودم و بسبب کثرت شواغل نوبت اتمام آن نیامد انتهی و آن کتاب مشتمل است بر چهار مقصد چنانکه در دیباچه آن کتاب مسطور است که این کتاب مشتمل است بر یک مقدمه و چهار مقصد زیرا که آنچه در این کتاب مذکور می شود یا موجب ازدیاد بصیرت طالب مسائل فقه است یا اصل مسائل فقه

واول مقدمه است و ثانی اگر مشروط به نیت است آن عبادات است والا اگر در آن ایجاب و قبول هر دو معتبر است
آن عقود است والا اگر ایجاب و ایقاع فقط در کار است آن ایقاعات است و اگر ایجاب و قبول هر دو معتبر نیست
آن احکام است همین است ارکان اربعه علم فقه و مقصد چهارگانه این رساله انتهی و مقدمه باب اول از دوم
سوم از مقصد اول که در احکام طهارت و صلوه و صوم است طبع گردیده است و باب اول از مقصد چهارم که
در مبحث میراث است نیز طبع گردیده است ۱۵ هفتم رساله مبسوط در احکام میراث بعبارت عربی مشتمل
کتاب مستطاب حدیقه سلطانیه در مسائل ایمانیه که حسب ایمای پادشاه دین پناه ثریا جاه مصلح الدین
ابو المظفر محمد امجد علی شاه جنت مکان انار الله برهانه تصنیف فرموده بود و آن کتاب مشتمل است
بر دو مقصد چنانکه در دیباچه آن کتاب مسطور است که این کتاب مشتمل است بر دو مقصد مقصد اول
در بیان اصول عقاید حقه و آن مشتمل بر یک مقدمه و پنج باب و یک خاتمه مقدمه در بیان وجوب
معرفت است باب اول در بیان اصل اول از اصول دینیه که توحید باری مجید و صفات ثبوتیه
و نعوت سلبیه او تعالی و تقدس است باب دوم در بیان اصل ثانی ایمانیه اعنی عدل حضرت باری
و آنچه متعلق است بآن از مسئله جبر و اختیار باب سوم در بیان نبوت حضرت سید المرسلین و خاتم النبیین
و سائر انبیاء و مرسلین و آنچه بدان تعلق دارد باب چهارم در بیان امامت حضرت ائمه اثنی عشر علیهم الاف
الصلوه و السلام الی یوم المحشر و آنچه متعلق است بآن از بیان ولادت و وفات حضرات معصومین
علیهم السلام و ذکر پاره از معجزات آنحضرات و ذکر احوال غیبت امام ثانی عشر و شطری از حال زمان رجعت
باب پنجم در بیان مجملی از حال معاد خاتمه در بیان احکام اسلام و ایمان مقصد ثانی در احکام شرعیه
فرعیه از قبیل عبادات و طاعات و آن مشتمل است بر مقدمه و شش باب و خاتمه مقدمه در اشاره
باختلاف طریقه اصولی و اخباری باب اول در بیان احکام طهارت باب دوم در بیان احکام
نماز یومیه و غیر یومیه و آنچه تعلق بآن دارد باب سوم در بیان احکام زکوه و خمس باب چهارم
در بیان احکام روزه و اعتکاف باب پنجم در بیان احکام حج و عمره باب ششم در ذکر زیارات
حضرات معصومین علیهم الاف التسلیمات و التحیات خاتمه در ذکر بعضی ادعیه و اعمال ضروریه انتهی

۵ یعنی نماز و غیره وشکل آن ۱۲
۶ یعنی بیع و اجاره ومانند آن ۱۲
۷ یعنی طلاق و عتق ومثل آن ۱۲
۸ یعنی میراث و قضا و قصاص ومثل آن ۱۲

مقدمه و باب اول از دوم و سوم از مقصد اول که در بیان مسائل توحید و عدل و نبوت است سابق برین طبع گردیده
و باب چهارم که در مبحث امامت است حالا باهتمام حقیر حلیهٔ طبع پوشیده نهم رساله وسیلة النجاة
فارسی در اصول دین تا آخر مبحث نبوت دهم رساله در بیان مسئلهٔ اصالة الطهارة یازدهم
رساله منع از بیع مایعات نجس و متنجس دوازدهم رساله طرد المعاندین در جواز لعن بر اهل نفاق
و آن نیز طبع گردیده است سیزدهم حاشیه بر ریاض المسائل مشهور بشرح کبیر بر کتاب الصوم
و کتاب الهبة و کتاب الصید چهاردهم تعلیقات بر شرح هدایت الحکمة ملا صدر الدین
شیرازی پانزدهم رساله فی تحقیق النسبة بین الحقیقة والمجاز شانزدهم تفسیر سورهٔ حمد
که بسیار مبسوط است هفدهم تفسیر سورهٔ بقره از شروع تا چند آیات هجدهم تفسیر سورهٔ
هل اتی علی الانسان نوزدهم تفسیر سورهٔ توحید بیستم تفسیر آیهٔ کریمه کنتم خیر امة اخرجت
للناس متضمن نقض کلام فخر رازی بیست و یکم مجالس المفجعه بیست و دوم فوائد فی تنقیح العقائد
ملقب بافادات حسنیه و این آخر تصنیفات آن علامه است که در رد اقوال شیخ احمد احسائی
و تلمیذش سید کاظم رشتی کربلائی تصنیف فرموده صاحب تذکرة العلماء بعد ذکر مصنفات
سید العلماء علیین مکان نوشته از انجا که آنجناب را در شب و روز اتفاق تحریر اجوبه مسائل مرجوعه
متفرقه از احکام عبادات و معاملات و غیر آن بسیار شده و می‌شود و بسا که در توضیح و تبیین
بعض مسائل اصولیه و فرعیه بسط و تفصیل کما ینبغی بکار برده اند اگر همه اش جمع کرده شود
چندین مجلدات مبسوط گردد و آیا در فهرست تصانیف جمعی از علماء متقدمین و متاخرین که ترجمه احوال
ایشان گذشت نظر نکنی که گاه است جواب چند مسئلهٔ خاص را نوشته اند هر یکی از آن را رساله علیحده شمرده اند
پس برین نهج اگر تصانیف آنجناب را حساب کنم از حد شمار بیرون می‌رود لیکن این اجابات جناب توجه بتدوین
آن نشده اند و همچنین مواعظ بلیغهٔ آنجناب که در اکثر ایام سال خصوصاً در ماه مبارک رمضان از تحقیقات اصول و
فروع و تفسیر کلام به تقریر و تحریر در آورده اند و همچنین فوائد بسیار مشتمل بر نصرت دین مبین و اثبات حق و یقین و
هدایت مردم بتوضیح احکام دینیه و نصایح شافیه و ابطال اقوال فرقه باطله که عزم ترتیب و تدوین آن نجم الخاطر

و آن علامه در اجازه مذکوره می فرماید که با وجودی که در عنفوان شباب خود بر تصنیف و تالیف حریص بودم مرا کمتر اتفاق آن افتاد و آنچه از من از قسم کتب و رسائل و تعلیقات و حواشی و تحقیقات مسائل بقالب تالیف در آمده قلیل است و سببش آنکه حوادث زمانه که گردش آن بر خلاف مراد می باشد مانع حصول من باین مطلب گردیده علاوه آنکه بعد وفات جناب والد ماجدم اجله الله دار الکرامه افاضل مؤمنین و اماثل اهالی این دیار جانب بمن رجوع نمودند و استدعا درس نمودند پس بجهت اشتغال بتدریس و مباحثه ایشان از تصنیف و تالیف متعذر مانده ام با این همه مبتلای علل و اسقام جسمانی و تراکم هموم و آلام روحانی بودم انتهی کلامه اعلی الله مقامه این است پاره از حالات سید العلماء علیین مکان اعلی الله مقامه فی فرادیس الجنان که به ایمای بعض مخادیم عظام معرض تحریر در آوردم و تیمناً بر ترجمه عبارت آن علامه ختم نمودم می خواستم که احوال تلامذه اش تحریر نمایم اما کثرت اشتغال و قلت فرصت و عجلت طبع عایق و مانع این امر گردید اگر ممکن خواهد شد انشاء الله تعالی بوقت دیگر خواهم نوشت الحمد لله اولاً و آخراً و الصلوة علی محمد و آله

تمت

قطعات تاریخ طبع این کتاب

ریخته کلک گوهر سلک جناب معلی القاب جلیل الشان رفیع المکان رئیس معظم امیر مفخم نواب میرزا خیرات علی خان دام حشمته

ز مولای ما حسب ایمای شاهی — حدیقه بطرز صحیح چون یافت زینت
نمود اهتمام آنکه سید حسین است — نه سیماش پیدا رشادت رشاقت
بفرمایش او چنین سال طبعش — نوشتم بشد چاپ بحث امامت

سنه ۱۳۰۴ هجری

ایضاً

سید و علامه و هادی سبل علیین مکان — جمع فرموده پی جنت مکان این منتخب
حبذا فیض عمومش هست فیضان تا ابد — رتبه عالی نصیبش باد از الطاف رب
آنفقا همت نموده از برای انطباع — آنکه باشد نام او سید حسین منتجب
نجم تاریخش بسال جهد و سعی زون نمود — از حدیقه طبع شد جلد امامت با ادب

سنه ۱۹ م

چکیدهٔ خامهٔ عنبر شمامه جناب معلی القاب نخلبند ریاض فصاحت بهار پیرای چمن بلاغت شاعر شیرین مقال نازک خیال حکیم سید ضامن علی متخلص به جلال اوام فیضه

ز طبع باب امامت خوشا بهار آمد ... ریاض بهجت و تفریح مومنان چه شگفت
جلال مصرع رنگین بسال طبعش گفت ... گل حدیقهٔ سلطانی این زمان چه شگفت

ایضاً

سنه ۱۳۰۴ ہجری

جناب مولوی سید حسین اک دوست ہیں میرے ... بڑے شیعہ بڑے دیندار چشمہ ہیں عنایت کا
حدیقے کا چھپا باب امامت جس سے اونکی ... چلو شیعو چلو شیعو کھلا دروازہ جنت کا
جلال خوش بیاں ہے سن ہوا سال طبع لکھ بھی ... کہ پھولا اب گلستاں کیا حدیقے کی امامت کا

سنه ۱۳۰۴

چکیدہ قلم بلاغت رقم افصح الفصحا ابلغ البلغا مورد الطاف حکیم خبیر ذاکر مصائب اہل بیت تطہیر میرزا اکبر علی متخلص بہ منیر سلمہ ابقاء الملک القدیر

مشفق و مهربان شفیق قدیم ... درمیان جهان محب و حبیب
طبع کرد این حدیقهٔ سلطانی ... گشته آگاه هر بعید و قریب
از عنایات حق شده ممتاز ... زیر گردون دون بصد ترتیب
بانی امر خیر در عالم ... شده اند از عطای رب مجیب
گفت هاتف هم از سر اخلاص ... طبع شد نسخهٔ عجیب و غریب

از نتائج افکار شیرزہ بندۂ مجموعۂ سخن نخل بند مضامین کہن کو شیخ بہادر حسین متخلص بہ وحید سلمہ اللہ الملک المجید

بحکم حضرت امجد علی شاه ... سلیمان شوکت و شاه حق آگاه
چو گلشن این کتاب آراسته گشت ... برنگ بوستان پیراسته گشت
بهر گل بوی اثبات امامت ... فدایش بلبل گلزار جنت
معطر از شمیمش شهر گردید ... معطر از نسیمش دهر گردید
شفیقم مولوی سید حسین است ... محب خاص شاه مشرقین است

فقیه و مولوی و صاحب علم ... نبیه و متقی و صاحب حلم
خیال طبع کرد ناگاه بنمود ... و دیوان سعی کرده و کوشش افزود
فصیح نکته طبع شد این نسخهٔ خاص ... پسندیده و خوش گشته باشخاص
بتاریخش وحید دل حزین گفت ... بهر یک مصرعه اش در ثمین سفت
نسیمش ورد اعلان امامت ... جهان آرا گلستان امامت
سنه ۱۳۰۴ ... سنه ۱۳۰۴

اعلان

چونکه حق تالیف این کتاب عالی جناب قدسی القاب مجتهد عصر نائب حضرت صاحب الامر کریم ابن کریم مولانا سید محمد ابراهیم مدظله العالی بمن بخشیده اند لهذا اعلان کرده می شود و اشتهار داده می شود که کسی این کتاب را کلاً یا جزءاً به تبدیل و تغییر اسلوب یا این کتاب را با ابواب سابق شامل کرده یا این کتاب را ترجمه کرده یا تذکره مصنف علیه الرحمه را ازین کتاب جدا کرده به کتاب دیگر شامل کرده یا تنها تذکره مصنف علیه الرحمه را تا مدت سی سال طبع ننماید ورنه موافق قانون دولت انگلشیه عوض نفع نقصان خود خواهد کرد و این کتاب از جمله کتب اصول مذهب امامیه اثنی عشریه است و مختص بجهت فوائد و منافع اهل تشیع طبع گردیده است اهل سنت و جماعت بطور لطف و عنایت این کتاب را خرید نکنند و مطالعه و ملاحظه ننمایند و از من طلب نفرمایند و از شیعیان هر که شایق و طالب این کتاب باشد باید که قیمتش مع محصول ڈاک و خرچ رجسٹری بذریعه منی آرڈر بسبیل تعجیل بفرستد یا بذریعه ویلو پی ایبل که احسن طرق خرید اشیاء تجارتی است طلب فرمایند و وصول یعنی بعد وصول شدن قیمت یا بعد وصول شدن خط طلب کتاب انشاء الله تعالی فوراً این کتاب بدون تعویق و تاخیر بسبیل ڈاک روانه کرده خواهد شد و جمله خطوط بطور پیڈ فرستاده شود و خط بیرنگ گرفته نخواهد شد و چونکه از طبع این کتاب محض انتفاع دنیویه مقصود نیست لهذا قیمت این جنس گران بها را بسیار کم و ارزان مقرر کردم که هر کس با دنی توجه بدستش خرید تواند کرد

و کتابی دیگر مسمی به خزانة المسائل که از مصنفات عالی جناب قدسی القاب ضابط قواعد معقول و منقول حافظ قوانین فروع و اصول مرجع ارباب تدقیق ملاذ اصحاب تحقیق زبدة المتکلمین قدوة المتفقهین مجتهد عصر نائب حضرت صاحب الامر افضل العلماء مولانا سید مصطفی معروف به میر آغا مدظله العالی است به چهار حصه مشتمل است حصه اول در بیان اصول عقاید حقه و آن مشتمل است بر یک مقدمه و پنج باب حصه دوم در بیان مسائل اصول فقه حصه سوم در بیان مسائل فقه از طهارت تا قصاص و دیت حصه چهارم در مسائل متفرقه انشاء الله تعالی حصه اول از آن عنقریب طبع گردیده بملاحظه مومنین خواهد رسید فقط

العبد

اذل الخافقین سید حسین صانه الله عن کل شین

اعلان

واضح ہو کہ قانون ۲۵ سنہ ۱۸۶۷ع کے بموجب
اس کتاب کی رجسٹری کرائی گئی لہذا جملہ
اہل مطابع اور تاجران کتب کو اطلاع دیجاتی ہی
کہ کوئی صاحب مدت تیس برس تک
اس کتاب کو نہ چھاپین اور نہ چھپوائین
ورنہ نفع کے عوض نقصان اوٹھاینگے

العبد
سید حسین عفی عنہ